A POLGÁRI

TÖRVÉNYKEZÉS RENDJE

MAGYARORSZÁGON

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BIRÓI GYAKORLATRA.

IRTA:

DR. NAGY FERENCZ,

KOLOZSVÁRI EGYETEMI NY. R. TANÁR.

I. KÖTET.

BEVEZETÉS.

I. Rész: A polgári törvénykezés szervezete.

BUDAPEST, KILIÁN FRIGYES. | **KOLOZSVÁR,** MÁRTON KÁLMÁN.

1889.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

AJTAI K. ALBERT NYOMDÁJA KOLOZSVÁRT.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ELŐSZÓ.

A magyar polgári törvénykezés rendszeres és kimerítő tárgyalására vállalkoztam a jelen, három kötetre tervezett munkában, melynek most közzétett első kötete egy bevezetésen kivül a polgári törvénykezés szervezetét tartalmazza, mig a përes, végrehajtási és perenkivüli eljárás a második és harmadik, később megjelenő kötet tárgyát fogja képezni. Megirásánál első sorban arra törekedtem, hogy teljes és hű képét adjam az összes bevágó tételes joganyagnak, különös sulyt fektetve arra, hogy a birói gyakorlat is behatóan méltatva legyen. E joganyagot azonban nem egyszerüen összeállitani, hanem tudományosan feldolgozni volt czélom, a mely egyuttal feltételezte, hogy a bel- és külföldi irodalmat, a mai jogállapot előzményeit s más nemzetek intézményeit is gondos figyelembe vegyem. De azért sem a jogtörténet, sem a jogösszehasonlitás munkám kiegészitő elemét nem képezi; ily tárgyú fejtegetések csak kivételesen s csak annyiban fordulnak elő, a mennyiben azokat a tételes jog kellő megismeréséhez, vagy élénkebb megvilágitása végett szükségesnek tartottam. Bővebb, különösen külföldi irodalmi idézetekkel sem akartam az úgyis elég nagy keretű munka terjedelmét fokozni s ezt annyival inkább vél-

*

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tem tehetni, mert sem a rendszerben, sem a tárgyalási módra nézve, sem a részletekben nem támaszkodtam másokra oly mértékben, mely az irodalmi igazolást kötelességemmé tette volna.

Általánosságban egyébiránt kettőt igyekeztem szem előtt tartani és érvényre emelni. Először: hogy miután a jogtudomány gyakorlati tudomány, csak olyan elmélet bir értékkel, mely a gyakorlati életnek hasznára van. Másodszor: hogy bármennyire elismerjük a tudomány egyetemességét még a jog terén is, s bármily szükséges épen reánk nézve, hogy a külföldtől tanuljunk: minden nemzetnek más a gondolkozásmódja s azért minden iró, ha nemzetéhez való hozzátartozóságát megtagadni nem akarja, saját nemzetének gondolkozásmódját tartozik követni.

Kolozsvártt, 1889. évi január hó 10-én.

A SZERZŐ.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

TARTALOM.

BEVEZETÉS.

Lap.

1. §. A törvénykezés alapeszméje . . . . . 1.
2. §. A törvénykezés főelemei . . . . . 4.
3. §. Büntető és polgári törvénykezés . . . . . 6.
4. §. A magyar polgári törvénykezés . . . . . 12.
5. §. A magyar polgári törvénykezés forrásai . . . . . 15.
6. §. A törvénykezési szabályok időbeli hatálya . . . . . 22.
7. §. A birói hatalomnak alávetett személyek . . . . . 26.
8. §. Az idegenek ügyeiben alkalmazandó törvénykezési szabályok 38.

ELSŐ RÉSZ.

A polgári törvénykezés szervezete.

ELSŐ CZIM.

Az igazságszolgáltatás közjogi helyzete általában.

9. §. A király . . . . . 45.
10. §. Az igazságszolgáltatás viszonya a törvényhozáshoz . . . . . 49.
11. §. Az igazságszolgáltatás viszonya a végrehajtó hatalomhoz . . 58.
12. §. A közigazgatási biráskodás s a polgári törvénykezés tételes határai . . . . . 64.
13. §. Az igazságügyi kormányzat . . . . . 77.
14. §. A végrehajtó és a birói hatóság kölcsönös érvényesitése és a hatósági összeütközés . . . . . 85.

MÁSODIK CZIM.

A bíróságok.

15. §. A bíróság fogalma és természete . . . . . 95.
16. §. A bírósági szervezet általános elvei . . . . . 99.
17. §. A bíróságok külszervezete . . . . . 108.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Lap.
18. §. A bíróságok belszervezete . . . . . 118.
19. §. A rendes és a kivételes bíróságok . . . . . 131.
20. §. A rendes bíróságok és azok szervezete részletesen.
A) Az elsőfolyamodású rendes bíróságok . . . . . 136.
21. §. Folytatás. *B)* A rendes felebbviteli bíróságok . . . . . 142.
22. §. A kivételes bíróságok . . . . . 148.
23. §. Folytatás . . . . . 153.
24. §. Folytatás . . . . . 161.
25. §. Folytatás . . . . . 164.

HARMADIK CZIM.

A bírósági személyek.

26. §. A bírósági személyek általában . . . . . 174.
A birák.
27. §. A bírói hivatal jelentősége és szabályozása általában . . . . 176.
28. §. A bírói hivatalra képesitő kellékek . . . . . 178.
29. §. A bírói hivatal betöltése . . . . . 185.
30. §. A bírói hivatalból folyó jogok és kötelességek . . . . . 190.
31. §. A bírói hivatal megszünése . . . . . 198.
32. §. A bírói érdekeltség . . . . . 203.
33. §. II. A bírósági segédszemélyzet . . . . . 210.
34. §. III. A kezelő személyzet . . . . . 214.
35. §. A birák és bírósági hivatalnokok felelőssége . . . . . 216.
36. §. A fegyelmi felelősség és a hivatali felfüggesztés . . . . . 223.
37. §. A vagyoni felelősség . . . . . 232.

NEGYEDIK CZIM.

A bíróságok illetékessége.

38. §. A bírói illetékesség fogalma és főnemei . . . . . 238.

ELSŐ FEJEZET.

Bírói hatáskör.

39. §. A bírói hatáskör meghatározásának módja és alapjai általában 244.
A bíróságok hatásköre részletesen.
40. §. A királyi törvényszékek hatásköre . . . . . 250.
41. §. A kir. járásbíróságok hatásköre . . . . . 259.
42. §. A kisebb polgári peres ügyekben eljáró bíróságok hatásköre 267.
43. §. A bányabirósági hatáskör . . . . . 272.
44. §. A kereskedelmi bírósági hatáskör . . . . . 275.
45. §. A budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék hatásköre . . 283.
46. §. A budapesti árú- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény- és gabonacsarnokok külön bíróságainak hatásköre . . . . . 285.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Lap.

MÁSODIK FEJEZET.

Birói illetékesség.

47. §. A birói illetékesség meghatározásának alapja és módja általában 289.
48. §. Az általános vagy rendes illetékesség . . . . . 295.
49. §. A különös birói illetőségek. I. Az anyagi viszonyokból meritett illetőségi okok . . . . . 305.
50. §. II. A birói eljárásból származó illetőségi okok . . . . . 316.

HARMADIK FEJEZET.

A hatáskör és illetőség gyakorlati alkalmazása.

51. §. A hatáskör és illetőség alapjául szolgáló körülmények közelebbi meghatározása . . . . . 322.
52. §. Az illetőség tartalma és a bíróságok kölcsönös jogsegélye . 325.
53. §. Eltérés a törvényes illetőségtől. 1. A felek szerződése által. 330.
54. §. 2. Az illetékesség hiányának nem érvényesitése folytán . . . 338.
55. §. 3. Bíróküldés folytán . . . . . 341.
56. §. Az illetéktelenség érvényesitése és következményei . . . . . 344.
57. §. Az illetőségi összeütközés . . . . . 351.

ÖTÖDIK CZIM.

A polgári törvénykezés segédszervei.

58. §. Áttekintés . . . . . 354.

ELSŐ FEJEZET.

A bíróságoknak közvetlenül alárendelt segédszervek.

59. §. A bírósági végrehajtók . . . . . 356.
60. §. A kézbesitők . . . . . 361.
61. §. Az állandó szakértők . . . . . 362.
62. §. A hites tolmácsok . . . . . 364.

MÁSODIK FEJEZET.

Az állandó képviseleti közegek.

I. Az állam képviseletére rendelt közegek.
63. §. A királyi ügyészség . . . . . 367.
64. §. A kincstári képviselet . . . . . 371.
65. §. II. A közalapitványok jogi képviselete 375
III. Az ügyvédség.
66. §. Az ügyvédség helyzete az igazságszolgáltatásban általában és szervezetének alapelvei . . . . . 377.
67. §. Az ügyvédi jogositvány megszerzése . . . . . 382.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Lap.
68. §. Az ügyvédi kamarák . . . . . 386.
69. §. Az ügyvédek jogai és kötelességei . . . . . 388.
70. §. Az ügyvédek felelőssége és az ügyvédség gyakorlásától való felfüggesztés . . . . . 398.
71. §. Az ügyvédkedés megszünése és az ügyvédi jogositvány visszaszerzése . . . . . 405.
72. §. Az ügyvédjelöltek . . . . . 407.

HARMADIK FEJEZET.

A közjegyzői intézmény.

73. §. A közjegyzői intézmény jelentősége és szabályozása általában 410.
74. §. A közjegyzői állomások betöltése . . . . . 414.
75. §. A közjegyzői testületek és kamarák . . . . . 416.
76. §. A közjegyzők hatásköre, jogai és kötelességei . . . . . 418.
77. §. A közjegyzők felelőssége . . . . . 423.
78. §. A közjegyzői állás megszünte . . . . . 425.
79. §. A közjegyzői segédek, jelöltek és helyettesek . . . . . 427.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

BEVEZETÉS.

1. §.

A törvénykezés alapeszméje.

I. Az állam mint szervezett jogrend lényegében fekszik, hogy a polgároknak úgy egymás között, mint maga az állam irányában fennálló viszonyai szabályozva legyenek. Minél tökéletesebb e szabályozás, annál tökéletesebb maga az állam annál nagyobb egyúttal a polgári szabadság, mely csak ott létezik, hol az egyéni elhatározás korlátai minden önkényt kizáró módon határozottan és felismerhetőleg meg vannak vonva s csak oly szabályozás által rontatik le, mely az emberilét czéljainak elérését szükségtelenül akadályozza.

Azonban a legtökéletesebb szabályozása az állami és társadalmi viszonyoknak sem tartalmaz önmagában kellő biztositékot az iránt, hogy a felállitott szabályok meg is fognak tartatni, hogy akár maga a jogrend, akár az egyes polgárok jogai nem fognak megtámadtatni. A szabályozás már maga az emberi tökéletlenség folyománya, a tökéletlenség pedig s a különféle szenvedély és rosz hajlam, mely azt alkotja, a szabályozással szemben sem tagadja meg magát. S ha az emberek változatlan akarattal és képességgel birnának is arra, hogy a jogrend szabályait szigoruan megtartsák: valjon a szabályok nem ismerése vagy félreismerése, avagy a cselekvésnek azok szerint

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

való irányzása körüli gondatlanság, nem eredményezi-e szintén azoknak mellőzését?

Ámde ha az állam és polgárainak egymáshozi viszonyait meghatározó szabályok meg nem tartatnak: ez eredményben ugyanannyi, mint ha ily szabályok fel sem állittatnak. A meg nem tartott szabály nem szabály, az ily szabályon alapuló jog nem jog, s a midőn az állam létalapja épen abban fekszik, hogy az emberi viszonyok benne és általa szabályozva legyenek, akkor az az állam, melynek szabályai meg nem tartatnak, saját magával ellenmondásba jön, nem állam. Kitünik ebből, hogy az állam mint szervezett jogrend lényege még mást is foglal magában, mint az egyesek viszonyainak szabályozását. Ép oly lényeges eleme az általa felállitott szabályok megtartásának biztositása, a mi természetesen feltételezi, hogy az állam oly erő, oly hatalom birtokában legyen, mely őt képessé is teszi arra, mikép a felállitott szabályok megszegését megakadályozza, azoknak megtartását kikényszeritse.

II. Az államban irányadó szabályok megtartásának ezen biztositása különböző módon történik. Már maga a köztudat, hogy az állam a jogrend elleni támadások elháritására kényszerhatalmat gyakorol, foglal magában biztositékot a támadások ellen. Az állam és közbéke nyilt és tömeges megtámadtatásai ellen szolgál a fegyveres erő, mely egyuttal az államot és polgárait külellenségekkel szemben van hivatva megvédeni. A jogrend biztositásánál közreműködik továbbá a rendészet; különösen az által, hogy a társadalmi élet nyilvánulásait folytonosan szemmel kiséri, ellenőrzi, a jogrend elleni támadásokat már csirájukban elfojtani, azoknak már keletkezését megakadályozni törekszik, a megtörtént támadásokat pedig kinyomozza és azoknak elkövetőit előállitja. A tulajdonképeni biztositása a jogrendnek azonban az által történik, hogy az állam, ugy az ellene általában, mint az egyes polgárok ellen irányzott egyéni jogsértések helyreállitását és megtorlását eszközli. Ez utóbbi az, mit törvénykezés-nek vagy bíráskodás-nak, igazságvagy jogszolgáltatás-nak nevezünk; az államhatalom és államhatalmi jogosultság vagy állami hatóság azon ágának tár-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gya, mely mint birói hatalom[1]) és birói hatóság[2]) jelöltetik meg.

---

[1]) 1869. IV. t.-cz.: a „birói hatalom" gyakorlásáról. — Ha valjon a birói hatalom önálló hatalom-e az államban, avagy a végrehajtó hatalom fogalma alá tartozik-e? hány önálló hatalmat kell az államban megkülönböztetni? különösen *Montesquieu* óta sokat vitatott kérdés. Gyakorlati oldala e kérdésnek a hatalmak elválasztásának követelményében rejlik. Mélyebben e kérdésbe belebocsátkozni, kitüzött feladatunkon kivül esik. Ugy véljük azonban, hogy annak felismerése, miként minden nyilvánulása az államnak egy és ugyanazon egységes állami akaraton és állami erőn alapul, nem zárja ki azt, hogy az állami élet azon functiói, melyeknek természete egymástól különbözik s melyeknek ugyanazon kezekbe való öszpontositása a közszabadság veszélyeztetésével járna: különböző és egymástól független állami szervekre bizassanak. A biráskodás elválasztása a közigazgatástól nem kevésbé jogosult, ha a kettő egyaránt a végrehajtó hatalom fogalma alá vonatik, a mint azt részünkről is helyesebbnek tartjuk (v. ö alább 11. §.) s közjogi iróink között már *Cziráky:* Conspectus juris publ. Regni Hung. 320. 429. §§. vallotta Másrészt a legélesebb megkülönböztetése az állami hatalmaknak sem vezethet észszerüen oda, hogy azok egymástól gépiesen oly módon legyenek elválasztva, mikép közöttük semmi szerves kapcsolat ne létezzék. V. ö. különösen *Eötvös:* A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az államra II. rész, 3. könyv, 7. fejezet.

[2]) Ez az, a mit a latinban „*jurisdictio*"-nak neveznek. Azonban e kifejezés tágabb értelemben mindennemü hatóságra is használtatik. Igy a *Hármaskönyv* Előrész 14. czim, 2. §-ban: *Jurisdictio est potestas ex jure publico introducta; diciturque a ditione, id est: potestate, et juris, quasi juris potestas.* Ez értelemnek felel meg a magyar törvényhatóság, a mely kifejezés azután, miként eredetileg a latin *jurisdictio,* az azt önállóan gyakorló testületek (megyék, szabad kerületek, szab. kir. városok) megjelölésére vétetett használatba; a mint hogy általában hatóság alatt az azt gyakorló közeget is értjük s birói hatóság szintén annyi is, mint bíróság. A *jurisdictio* kifejezése alkalmazást nyer továbbá a birói hatóság tárgyának, a biráskodásnak, megjelölésére is, sőt voltaképen ez a szó valódi értelme (*jus dicere*). Használtatik végre a hatáskör értelmében, valamint a magyarban is gyakran hatóság és hatáskör kölcsönösen egymás megjelölésére szolgál. V. ö. pl. 1868. LIV. t.-cz. I. czim, 2. fejezet felirata kapcsolatban a 8. és 17. §§-al; 1869. IV. t.-cz. 1. §. 2. bek. Ez azonban lehetőleg kerülendő, különben könnyen zavar támad. A hatáskör (innen: hatósági kör) a hatóságnak, mint a hatalmi jogosultság egészének, csak meghatározott szűkebb része, hatóság és hatáskör tehát nem egyenértékü, egymást helyettesitő szavak.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

2. §.

A törvénykezés főelemei.

I. Minden rendszeres állami működés bizonyos szervezetet tételez fel. Hasonlóképen a törvénykezés. Ki kell jelölni azon közegeket, a melyeknek kezeibe az igazságszolgáltatás letétetik s meg kell határozni ezeknek egymáshozi viszonyát. Az intézmények és szabályok, melyek erre vonatkoznak, képezik a törvénykezés alkotmányát.

A dolog természetében fekszik, hogy ezen szervezettel előbb kell megismerkednünk, mintsem annak működését, a törvénykezés mily módon való gyakorlását, vizsgálnók. Annyival inkább, mert nemcsak hogy a szervezet a működésnek feltétele, hanem a szervezet minősége a működést sok tekintetben meg is határozza. Miután továbbá a törvénykezés nem az egyedüli feladata az államnak, hanem csak egy része az állami tevékenységnek s az annak ellátására rendelt közegek az állam másnemü feladatainak megvalósitására szolgáló szervekkel folyton érintkeznek: a törvénykezés lényegének és jelentőségének megismerése legelső sorban annak vizsgálatát követeli, mi helyet foglal el az államban a törvénykezés egészében véve, viszonyitva a többi állami feladatokhoz és azok tényezőihez?

II. Miként a törvénykezés szervezete, azonképen annak gyakorlása is határozott szabályok alatt áll. Ezt nemcsak a megkivántató egyöntetüség és az ügymenet szabatossága hozza magával, hanem kiváltképen azon követelmény is, mikép a jogkereső közönség az önkény, a részrehajlás, a roszhiszemüség, a gondatlanság ellen kellő biztositékokban részesüljön. E szabályok a törvénykezés közelebbi tartalmához képest, melyet egyelőre csak jelezni kivánunk, [1]) mindenekelőtt

1. arra vonatkoznak, miképen derittessék ki és állapittassék meg, valjon az adott esetekben a jog csakugyan megsértetett-e, a támasztott követelés valóban létezik-e? Nyilvánvaló dolog ugyanis, hogy az állam senkit nem büntethet, és senkit

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

nem kényszerithet valamely kötelezettség teljesitésére, mielőtt magának a jogsértés illetve követelés alaposságáról meggyőződést nem szerzett. Ez rendszerint feltételezi, hogy a felek ellentétes védveikkel kölcsönösen meghallgattassanak, minélfogva az igazság kideritése és megállapitása rendszerint egy vita eldöntésének jellegét ölti. Innen az erre vonatkozó cselekvények és az ezeket meghatározó szabályok megjelölése mint per, peres eljárás, perjog, perrendtartás

2. A törvénykezés szabályainak egy második csoportját képezik azok, melyek a már kideritett jogsértés megtorlására s ez által a megtámadott jogrend helyreállitására, a már megállapitott követelés kényszer útján való érvényesitésére vonatkoznak. Ez a végrehajtás vagy végrehajtási eljárás, mely a mintegy bevezetést képező peres eljáráshoz csatlakozva, az igazságszolgáltatás czéljának betetőzését foglalja magában. [2])

3. A törvénykezés köre azonban az igazság kideritése és a végrehajtás által rendszerint még nincs kimeritve. Majdnem minden államban és különösen Magyarországon is a törvénykezés körébe még egyéb feladatok is vannak utalva. Igy nevezetesen jogviszonyok megalapitásánál, tanusitásánál és rendezésénél való közreműködés, hol ez a közrend érdekében szükségesnek vagy czélszerünek mutatkozik. Szokás a törvénykezés ezen ágát s az arra vonatkozó szabályokat perenkivüli eljárás-nak nevezni. [3])

---

[1]) Bővebben a II. kötetben.

[2]) Többnyire ugyan a peres eljárás fogalma alá a végrehajtás is vonatik. De a végrehajtás annyira más elveket ural, mint az igazság kideritése, hogy a kettőt helyesebb a törvénykezés külön ágaiként tárgyalni, annyival inkább, mert többé-kevésbé különböző közegek által is gyakoroltatnak. A büntetőeljárásban, hol pl. a szabadságvesztés büntetések végrehajtására különleges intézmények vannak, ennek jogosultsága szembeszökő. A polgári törvénykezés tárgyalásánál nálunk a különválasztást jelenleg még azon körülmény is indokolja, hogy a végrehajtási eljárás külön önálló törvényben: az 1881. LX. t.-cz.-ben van szabályozva, mig az előtt az 1868. LIV. t.-cz., 1840. XV. t.-cz.-ben és az 1876. évi november 30-án kelt váltóeljárásban a peres eljárással közösen szabályoztatott. Magától értetődik azonban, hogy a szoros kapcsolatot, mely a peres el-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

járás és a végrehajtás közt létezik s mely által azok a törvénykezés közös fogalmában összeolvadnak, pillanatra sem szabad szem elől téveszteni.

[3]) A latinban mint *jurisdictio voluntaria* vagy *gratiosa* jelöltetik meg, ellentétben a *jurisdictio contentiosa*-val, mely a peres eljárást jelenti. L. e kifejezéseket már a római jogban: L. 2. pr. D. de officio proconsulis I. 16. A perenkivüli eljáráshoz tartoznak különösen: a telekkönyvi eljárás, a perenkivüli hagyatéki (örökösödési) eljárás, a közjegyzői teendők, a kereskedelmi czégjegyzékek körüli eljárás, az okiratok birói megsemmisitése, a csődeljárás stb. Bővebben később a perenkivüli eljárás tárgyalásánál.

3. §.

Büntető és polgári törvénykezés.

I. A jogsértések megegyeznek abban, hogy megfelelően a jogok kettős elemének, fogalmilag kettős tárgyuk van. Valamint minden jog alanyilag véve valamely érdeket foglal magában, a mely a jogrend, a tárgyilagos jog meghatározott szabálya által védetik: azonképen a jogsértés is ugy a jogilag védett érdek, az alanyi jog, mint az ennek feltételét képező tárgyilagos jogszabály s az ezt tartalmazó jogrend ellen irányul. Oly jogsértés, mely a nélkül hogy a tárgyilagos jogot sértené, egyedül az alanyi jogot támadja meg, ép oly kevéssé képzelhető, mint a hogy nem létezik maga az alanyi jog az azt szentesitő tárgyilagos jog nélkül. [1])

A jogsértések ezen fogalmi azonossága daczára azonban a következmények, melyekkel azok a jogrend által sujtatnak, különbözők. Egyfelől állanak azon jogsértések, melyek csupán magánjogi következményeket vonnak maguk után; melyeknél a jogrend megelégszik azzal, ha a sértő fél teljesiti, a mire kötelezve van, vagy a sértett félnek megfelelő anyagi kárpótlást nyujt. Másfelől pedig azon jogsértésekkel találkozunk, melyekre büntetés van szabva s melyek a kiszabott büntetés alá akkor

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

is esnek, ha a sértő fél a sértett érdeket, a mennyiben ez lehetséges, anyagilag helyreállitja.

Hogy mi inditja a jogrendet arra, mikép a jogsértések fogalmi azonossága mellett azoknak következményeit ily különböző módon állapitsa meg? azt egyrészt a sértett érdek minőségében, másrészt pedig a sértés hatásában kell keresni. Első tekintetben azt látjuk, hogy vannak jogilag védett állami, társadalmi és egyéni érdekek, melyek tisztán eszményi természetüek, s melyeket a sértő fél anyagi kárpótlással helyre nem állithat. A büntetés ennélfogva az egyedüli eszköz, mely által az ily érdekek egyáltalában megvédhetők s melyet tehát akkor is kell alkalmazásba venni, ha a sértés a magánfél ellen intéztetvén, ennek jogkörét meg nem haladja. [2]) Ezekkel szemben állanak a különböző anyagi érdekek, melyeknél a sértés is anyagi eszközökkel tehető jóvá. Ámde valamint az eszményi érdekek, úgy az anyagi érdekek ellen elkövetett sértések sem szoritkoznak hatásukban mindig csupán arra az érdekre, mely ellen közvetlenül irányozva vannak. A sértés ezen közvetlen tárgyán túl is éreztetheti hatását, közvetve mások, sőt az egész társadalom érdeke is szenvedhet a sértés hatása alatt. Igy nevezetesen, ha a sértés nemcsak abban áll, hogy valaki köteles tartozásának nem tesz eleget, hanem tevőleges, támadó módon lép fel s a támadás gonosz szándék kifolyása. Az ily sértésben a jogellenes akarat oly fokban nyilvánul, a mely a jogrend sokkal nagyobb megvetését tanusitja, mint a minő annak káros anyagi eredményében kifejezést nyer; az veszélyt foglal magában a jövőre nézve is, az megrenditi a közbiztonságban való hitet szélesebb körökben, annak még a kisérlete is közveszélyes lehet. Ha mármost a sértő fél az ily sértésért is csak a sértett félnek volna köteles anyagi kárpótlást adni: ez által még semmi elégtételt nem nyerne a közbiztonság sértett érdeke s még kevésbé volna meg a biztositék arra, hogy a sértő fél a jogrenddel összhangzó magaviseletet a jövőben fog tanusitani. Az e részbeni elégtételről illetve biztositékról tehát, az anyagi kárpótlás mellett, még külön kell gondoskodni s miután itt is esz-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ményi érdekek forognak szóban, erre más eszköz ismét nem alkalmas, mint a büntetés.

II. A jogsértések következményeinek s ezek okainak különbözősége lényeges különbséget eredményez a törvénykezés mikénti gyakorlásában; sőt ezen különbség elég nagy arra, hogy valamint az anyagi jog terén külön polgári és külön büntető jogrendszer válik ki, azonképen a törvénykezés is külön polgári és külön büntető törvénykezés-re szakadjon. A mi a törvénykezés e két ágát egymástól legfőképen elválasztja, az az elvileg különböző szerep, a mely mindegyiknek gyakorlásánál egyrészt az államnak, másrészt a jogaiban sértett magánfélnek ki van jelölve. A polgári törvénykezés terén az állam rendszerint csak arra szoritkozik, hogy szervezett birói hatalmát a felek rendelkezésére bocsássa. Teljesen a sértett félre van bizva, akarja-e sérelmét bíróilag érvényesiteni vagy nem; az állam őt erre nem kényszeriti, hivatalból és a fél felszólitása nélkül sem a sérelmet nem kutatja, sem annak helyreállitását nem eszközli. Nincs is az államnak semmi érdeke abban, hogy hivatalból és kényszeritőleg fellépjen. A vagyoni hátrány, melyet a sértett fél szenved, csak ennek jogkörét érinti, harmadik személyek, a társadalom és maga az állam ezen hátrányban közvetlenül nem osztoznak s hasonlóképen nincsenek ezek közvetlenül érdekelve azon vagyoni szolgáltatásban, melyre a sértő fél köteleztetik. De nincs az államnak módjában sem, hogy a polgári jogsértés helyreállitását hivatalból szorgalmazza, mert honnan vegyen róla tudomást, ha a sértett fél maga azt nem nyilvánitja? A magánjogok természetében fekszik végre, hogy a felek azokkal szabadon rendelkezhetnek; nem volna-e tehát ellenmondás, ha ezen rendelkezési szabadság a jogsértéssel szemben korlátoztatnék? nem képez-e a lemondás a sértésből származó hátrány érvényesitéséről ugyanoly rendelkezést, mint ha a fél egy vagyoni előnytől önként fosztja meg magát?

A felek ezen cselekvési szabadsága és rendelkezési jogosultsága a polgári törvénykezés terén alapelvképen van felállitva, mely rendelkezési vagy tárgyalási elv-nek neveztetik. [3]) Ezzel ellentétben a büntető igazságszolgáltatásban a hivatal-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ból való eljárás elve vagy nyomozási elv [4]) uralkodik, melynek értelmében az állam rendszerint még a magánegyének ellen elkövetett büntethető cselekmények megtorlását sem teszi függővé a sértett fél akaratától és felhivásától, hanem azokat is épúgy hivatalból nyomozza és bünteti, mint azon cselekményeket, melyek közvetlenül valamely állami vagy társadalmi érdek ellen irányulnak. [5]) Ezen elv szükségképi folyománya annak, hogy a büntető jogsértések a sértett fél jogkörén túl is éreztetik hatásukat s hogy a büntetés épen ezen távolabbi hatások miatt s a jövőre való tekintettel nyer alkalmazást. Hogyan lehetne a sértett felet oly megtorlás urává tenni, mely nem is annyira az ő, mint inkább mások, a társadalom s magának az állam érdekeinek védelmére szolgál?

III. Jelen munka csak a polgári törvénykezés tárgyalását tüzvén ki czélul, a büntető törvénykezés további megismertetése annak körén kivül esik. A kettő egymáshozi viszonyának feltüntetése végett azonban szükségesnek tartjuk még a következőket kiemelni:

1. hogy bármennyi eltérés és különlegesség létezzék a büntető és polgári törvénykezés között, a szervezet és eljárás alapintézményei fogalmilag többnyire azonosak; minélfogva az egyiknek ismerete részben a másiknak megismerését is foglalja magában; [6])

2. hogy a büntető és polgári törvénykezés gyakorlásának elválasztása nem tételezi fel a birói hatóságoknak is a teljes elkülönitését. Az elv épen ellenkezőleg a birói hatóságok egysége, melynél fogva ugyanazon biróságok a büntető és polgári törvénykezést egyaránt gyakorolják; [7])

3. hogy épen annál fogva, mert a birói hatóságok egységesek, a büntető és polgári törvénykezés gyakorlásának elkülönitése sincs szigoruan keresztülvive, hanem a büntetés alkalmazásával kapcsolatban a sértett anyagi érdek helyreállitása is eszközöltetik [8]); viszont a polgári törvénykezés gyakorlása közben büntetések is alkalmaztatnak; [9])

4. hogy végre a büntető- és polgári törvénykezés között bi-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

zonyos kölcsönviszony és kölcsönhatás létezik, mely szerint azok egymást feltételezik, segitik s egymásnak irányadóul szolgálnak.[10])

---

[1]) A polgári és büntető jogsértésnek a szövegben kifejtett fogalmi egysége többnyire tagadásba vétetik. Túlnyomóan az a nézet uralkodik, hogy a polgári jogsértés kizárólag az alanyi jog ellen irányul, s hogy csak a büntető jogsértés az, mely a tárgyilagos jogot, a jogrendet támadja, mihez képest a polgári és büntető jogsértés fogalmi ellentétben állónak tekintetik. Ezen alapjában *Hegel*-re visszavezethető nézet azonban csak akkor volna helyes, ha az alanyi jogot a tárgyilagos jogtól függetlenül képzelhetnők, a mi lehetetlen. A felfogás, hogy a polgári jogsértés nem irányul maga a jogrend ellen, következetesen oda vezet, hogy a polgári igazságszolgáltatás nem is a jogrend nyilvánulása, mert hogyan lehetne az, ha benne nincs érdekelve, abban nem érvényesül? De akkor méltán kérdés tárgya lehet, hogy miért is gyakorolja az állam a polgári igazságszolgáltatást? s miért követeli a birótól, hogy a felek közti vita eldöntésénél a törvény szerint járjon el? Hogyan lehet az, hogy a polgári jogsértés nem irányul a jogrend ellen s mégis ennek értelmében állittatik helyre? A mi nincs megsértve, azt fölösleges a sértés ellen érvényesiteni!

[2]) Ilyen pl. a becsületsértés, melyről nem lehet mondani, hogy a mások becsületét is támadja, sem arra nem lehet belőle következtetni, hogy a sértő félben meg van a becsületsértő akarat mások ellenében s mely épen azért nálunk még a legujabb időig polgári eljárás tárgyát képezte (1877. XXII. t.-cz. 11. §. 7. pont. 1880. XXXVII. t.-cz. 33. §.). Mégis büntettetik azért, mert a becsület anyagi javakkal nem helyettesithető.

[3]) A megjelölés: t á r g y a l á s i e l v a német *Verhandlungsprincip*nek felel meg, mely kifejezés *Gönner* által használtatott először a közönséges német perjog fölött irt munkájában (1801) és pedig azért, mert a polgári per mintegy a felek tárgyalásának, vagyis kölcsönös perbeli tevékenységének eredményeként jelentkezik. Bővebben a rendelkezési vagy tárgyalási elvről a peres eljárásnál.

[4]) A n y o m o z á s i e l v, mint a rendelkezési elv ellentéte, össze nem tévesztendő a büntető eljárásban szintén nyomozási elvnek nevezett azon elvvel, mely szerint a büntény kideritése és a büntetés alkalmazása egészen a bíróság kezébe van letéve, úgy hogy egyúttal a vádló szerepét is egyesiti magában. A nyomozási elv ez értelemben ellentétben áll az u. n. v á d e l v-vel, mely szerint a vádlói szerep a bíróságtól különböző hatóságnál van s a bíróság ezen vádhatóság és a vádlott kölcsönös meghallgatása alapján határoz. Ez a vádelv hasonlit némileg a tárgyalási elvhez, de azért nem kevésbé hivatalból való eljárást foglal magában, mint a nyomozási elv, csakhogy a hivatalos kezdeményezés nem a biró-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ság, hanem a külön vádhatóság részéről történik. A polgári eljárásban uralkodó rendelkezési elvvel ellentétbe helyezett és tágabb értelemben vett nyomozási elv tehát a büntető eljárásban szűkebb értelemben használt nyomozási elvnek és a vádelvnek egyaránt felel meg.

[5]) Kivételt képeznek az u. n. inditványi bűncselekmények, melyeknél az eljárás csak a sértett fél inditványára indittatik meg. Ezekre sem talál azonban a tárgyalási elv, mely mint látni fogjuk, azt is foglalja magában, hogy a bíróság kizárólag a felek által történt előterjesztés szerint itél; holott az inditványi büntetteknél nem kevésbé kell hivatalból kideriteni a cselekmény tényálladékát, mint a hivatalból üldözendő bűntetteknél.

[6]) Igy pl. azonos perjogi fogalmak mindkét rendszerben: hatáskör és illetékesség; a bizonyitási fogalmak: bizonyiték, bizonyitási eszköz, közvetlen, közvetett bizonyitás, vélelem, törvényes-szabad bizonyitási rendszer, beismerés, tanuk, okiratok, szemle, eskü; a birói határozatok: itélet és végzés; a perorvoslatok: felebbezés, felfolyamodás, semmiségi panasz, perujitás; a jogerő; — továbbá szóbeliség és irásbeliség, nyilvánosság és titkosság stb.

[7]) Sem a bíróságok, sem az azoknál alkalmazott birák és a segédszemélyzet nincsenek nálunk külön a büntető és külön a polgári törvénykezésre kirendelve. Ugyanazon törvényszék és járásbíróság, ugyanazon kir. tábla és kir. Curia büntető és polgári bíróság egyaránt s ugyanazon biró mint büntető és polgári biró van minősitve. Csak a belső ügyviteli beosztásnál van meg az elkülönités, különösen a felső bíróságoknál, hol a büntető és polgári ügyekre nézve külön szakosztályok és tanácsok vannak szervezve s a birák időszakonként ezen tanácsokba és szakosztályokba olyképen osztatnak be, hogy egyidejüleg más szakosztály vagy tanács ügyeiben nem vesznek részt. Az e. f. bíróságoknál ily belső elválasztás sem fordul elő, ugyanazon biró egyidejüleg büntető és polgári ügyekben járhat el s csak az iktató van elkülönitve. V. ö. Birói ügyv. szab. 73., 74., 247. §§. Kivételt e tekintetben csak a budapesti kir. törvényszék képez, melynél a nagy munkatömeg miatt a büntető és polgári ügyek elkülönitve láttatnak el. Vannak azonban esetek, midőn a birósági egység külsőleg is meg van törve, azaz vannak bíróságok, melyek kizárólag vagy csak büntető, vagy csak polgári ügyekkel foglalkoznak. Előbbiek közé tartozik a budapesti Duna-balparti büntető járásbíróság; utóbbiak közé a többi balparti járásbíróságok és általában a kivételes bíróságok. V. ö. alább 19. §.

[8]) Mégis azonban csak akkor, ha a magánjogi igény megállapitása a büntető itélet meghozatalát túlságosan nem késlelteti, nevezetesen hosszadalmas bizonyitási eljárás nem kivántatik. Ily esetekben a sértett fél magánjogi igényével a polgári perutra utasittatik. Gyilkosság, emberölés és testi sértés esetében a kártérités megitélése a büntető bíróság által

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

nem mellőzhető. V ö. Bünt. T. 292., 311. §§. Hasonlóképen okvetlenül megitélendők a magánjogi következmények az uzsora vétségénél. V ö. 1883. XXV. t.-cz. 8. §.

[9]) Igy azon büntetések, melyek maga a tvkezési rendtartás és az ezt kiegészitő törvények által az eljárási szabályok meg nem tartására vannak kiszabva; továbbá pl. a kereskedelmi törvényben megállapitott büntetések stb. Igaz azonban, hogy ezen büntetések csak u. n. r e n d b ü n t e t é s e k, azaz oly cselekvények vagy mulasztások büntetései, melyek tulajdonképi jogsértést nem foglalnak magukban s melyek csak azért büntettetnek, hogy ezáltal a jogsértés megelőztessék. De van jogsértés is, melyre a büntetést a polgári bíróság szabja ki. Igy a szerzői jog bitorlására kiszabott büntetést. V. ö. 1884. XVI. t.-cz. 25. §.

[10]) Gyakran a magánjogi elbirálás feltételezi a büntetőjogi elbirálást s megforditva, a midőn az eljárás meg sem inditható vagy felfüggesztendő, mig csak a feltételező eljárás be nem fejeztetett. V.ö. 1868. LIV. t.-cz. 9. és 10. §§. valamint 321. §. (perújitás); 1874. XVI. t.-cz. 1. §. (váltóhamisitás). De ezen eset fenforgása nélkül is előfordul gyakran, hogy a polgári eljárás folyamában büntetendő cselekmény jelei merülnek fel, mely esetben a polgári biró az ügyet a büntető bírósághoz áttenni köteles. V. ö. 1868. LIV. t.-cz. 10. §. 2. bek., 1874. XVI. t.-cz. 1. §., 1881. LX. t.-cz. 32. §. (végrehajtási ellenszegülés). Ugyanannak kell történnie zártörés esetén a B. T. 359. §. alapján, továbbá hamis tanuzás vagy szakértői nyilatkozat és hamis eskü esetében. Csőd esetében a csödnyitási végzés mindig közlendő a kir. ügyészséggel (1873. XXII. t.-cz., 1881. XVII. t.-cz. 91. §.) stb. Bővebben ezen kérdésekről, valamint azon hatásról, melyet a büntető itélet a polgári itéletre gyakorol — később a II. kötetben.

4. §.

A magyar polgári törvénykezés.

I. A magyar polgári törvénykezés fogalma tágabb értelemben véve a polgári törvénykezést a magyar korona egész területén foglalja magában. E területen azonban a polgári törvénykezés néhány kivételtől eltekintve [1]), nem egységes, hanem több, névszerint h á r o m külön területet képez és pedig:

1. M a g y a r o r s z á g szűkebb értelemben véve, beleértve E r d é l y t [2]) és a volt H a t á r ő r v i d é k közvetlenül Magyaror-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

szához csatolt részeit.[3]) Ezen területen úgy az igazságügyi szervezet, mint az eljárás, kevés kivétellel egységes egészet képez[4]).

2. Fiume város és kerülete, mely szervezeti tekintetben egészben véve az előbb körülirt terület kiegészitő része [5]), hol azonban az eljárás nagyobbrészt külön szabályok alatt áll [6]).

3. Horvát-Szlavonország, mely igazságügyi tekintetben külön autonom területet képez.[7])

II. Jelen munka csak az első helyen emlitett területen érvényes polgári törvénykezést öleli fel. Ugy azonban, hogy a mennyiben Fiume város és kerülete ezzel közös szabályokat ural, ezen terület mindig hozzá számittatik. A polgári törvénykezés ezen területi kiterjedésben az, mely a tulajdonképeni értelemben vett magyar polgári törvénykezés fogalmát alkotja.

---

[1]) Ilyenek: a) a tengerészeti jog kiszolgáltatása. V ö. 1868. XXX. t.-cz. 48. §. és hozzá: 1871. szept. 14-én kelt miniszterelnöki, igazságügyminiszteri és horvát báni rendelet (R. T. 274. l) 3. §., mely utóbbi azonban annyiban helytelenül van szövegezve, a mennyiben a tengerjogi ügyeket csak Fiume város és kerület, Buccari kerület és Fiume-megye tengerpartjára nézve utalja a fiumei kir. törvényszék hatáskörébe. Nyilvánvaló, hogy tengerjogi ügyek ezen területi hozzátartozóság nélkül is juthatnak nálunk birói elintézés alá. Helyesen szól ellenben a keresk. eljárást szabályozó 1881. nov. 1-én kelt igazságügymin. rend. 7. §-a; — b) a pénzügyi közigazgatási biráskodás. V. ö. 1883. XLIII. t.-cz. 28. §. Ezen törvényben a pénzügyi közig. bíróságra egyuttal több oly törvény intézkedései lettek kiterjesztve, melyek, mint az igazságügyre vonatkozók, magukban véve Horvát-Szlavonországra ki nem terjednek; — c) a vasutak és csatornák központi telekkönyvezése. V. ö. 1868. I. és 1881. LXI. t.-cz. és alább 20. §. 21. jegyz. — d) az osztrák-magyar bank ellen a budapesti főintézet és a magyar korona országaiban levő fiókintézetek üzletére vonatkozólag inditott keresetek. V. ö. 1878. XXV. t.-cz. 95. cz. és alább 45. §.

[2]) Erdély beolvasztása, mely a büntető eljárásra nézve még ma sincs végrehajtva, nem egyszerre, hanem 1867-től kezdve fokozatosan történt. Az első lépés az 1867. október 1-én és u. a. évi deczember 28-án és 31-én kelt igazságügym. rendeletek voltak (R. T. 494., 576., 577. l.), melyekkel a külön erdélyi legfőbb törvényszék azon év végével megszüntettetvén, a magyar kir. Curia hatásköre, bár egyelőre külön osztály szervezésével, Erdélyre is kiterjesztetett. Az eljárás egysége az 1868. LIV. t.-cz. által lett megvalósitva, bár némely particularis szabályok még ma is léteznek. Igy pl. az urbéri eljárásra nézve (1880. XLV. t.-cz.) s a bányabiráskodás terén. V. ö. alább 43. §. 4. jegyzet.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[3]) A polgári határőrvidék igazságügyi beolvasztása kezdetét vette az 1872. évi okt. 8-án 31720. sz. a. kelt ig. min. rendelet (R. T. 352. l.) és az 1873. évi XXVII. t.-cz. által. Az eljárás tekintetében azonban az 1781. évi osztrák perrendtartás ekkor még meghagyatott. Az eljárás egységesitése, eltekintve a bagatell- és községi eljárástól (1877 XXII. t.-cz.), mely a határőrvidéken ugyanakkor lépett életbe, mint az ország többi részeiben. — v. ö. 1878. febr 4-én kelt ügyviteli szab. (R. T. 52. 66. l.) 29. §., illetve 24. §. — az 1881. LIX. t.-cz. 108. §. alapján az 1881. évi nov. 1-én 34601. sz. a. kiadott (R. T. 1464. l.) s 1882. január 1 én hatályba lépett ig. min. rendelettel történt. A végrehajtói intézmény azonban csak az 1887. márczius 31-én 10957 sz. a. kelt ig. min. rendelettel (R. T. 1254. l.) és ez évi junius 1-én léptettetett a polg. határőrvidéken hatályba.

[4]) Kivételt képeznek különösen a házassági ügyek, melyek részint a rendes polgári, részint a felekezetek egyházi bíróságai által különböző módon láttatnak el. Bővebben később.

[5]) V. ö. 1871. évi szept. 10-én kelt min. és báni id. rendelet. A fiumei kir. törvényszék és egyes bíróság azonban az 1871. XXXII. illetve 1875. XXXVI. t.-cz.-ben megállapitott számban nem foglaltatik be, s a hatáskör és illetőség jelenleg is az 1853. évi február 16-án kelt császári nyiltparancs által behozott osztrák illetőségi rendszabály (*Civil-Jurisdictionsnorm*) által határoztatik meg. Külön szabályok alatt áll továbbá az ügyvédség és a közjegyzőség. V. ö. alább 66., 73. §§.

[6]) A köztörvényi eljárásra nézve az 1852. évi szept. 16-án kelt ideigl. törv. rendtts mérvadó, melynek kiegészitését képező 1853. május 1-én kelt birói ügyrendtartás (*Gerichts-Instruction*) helyébe azonban külön birói ügyviteli szabályzat lépett. V. ö. 1871. évi id. rend. 12. §. s magát e szabályzatot a rendelet függeléke gyanánt. Hasonlóképen érvényes Fiume városában és kerületében az osztrák kereskedelmi és váltóeljárás. V. ö. a váltóeljárást szabályozó 1881. nov. 1-én kelt ig. min. rend. 50. §. és a kereskedelmi eljárást szabályozó id. rend. 53. §. Nem bir továbbá érvénynyel Fiume területén az 1877. XXII. t.-cz ; e helyett ott az 1871. szept. 14-én kelt rend. 2. §-a értelmében az 1860. május 26-án kelt min. rendelettel szabályozott községi birói eljárás van hatályban. A csődtörvény (1881. XVII. t.-cz.) ellenben ugy anyagi, mint alaki részében Fiumére is kiterjed. V. ö. Csődt. 271. §. és 1881. nov. 14-én 3488. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 1480. l.)

[7]) 1868. XXX. t.-cz. 48. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

5. §.

A magyar polgári törvénykezés forrásai.

A források, melyekből az érvényben álló szabályok meritendők, a polgári törvénykezés terén általában véve ugyanazok, mint a jog más ágaiban, nevezetesen a magánjogban, s legfelebb az egyes jogforrásokban tartalmazott szabályok bőségét és azoknak ehez viszonyitott jelentőségét tekintve vannak eltérések. A legfőbb és leggazdagabb forrása a törvénykezési jognak:

1. a törvény. Az alaptörvény az 1868. évi LIV. t.-cz. a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában [1]), mely az alkotmány visszaállitása után nyomban kidolgozás alá véve [2]) 1869. évi junius 1-én lépett életbe [3]), s hivatva volt úgy a fölötte hézagos és ki nem elégitő törvénykezési jog helyébe a jó igazságszolgáltatás követelményeinek megfelelőbb szabályok kimeritő és rendszeres egészét állitani, mint a tulajdonképeni Magyarország és Erdély között a jogegységet létesiteni. [4]) Az idő rövidsége, mely annak elkészitésére fordittatott, kapcsolatban a megelőző események által eléggé kimenthető készületlenséggel, mindazonáltal csak tökéletlen alkotást eredményezett [5]), s ha ennek felismerése magában véve nem is szolgáltathatott elegendő indokot arra, hogy az végleges törvényhozási mű gyanánt ne tekintessék: annál inkább nyomta reá az ideiglenesség bélyegét a közvélemény azon követelménye, hogy egyrészt a birósági szervezet gyökeresen átalakittassék, másrészt az eljárás alapjául más, helyesebbeknek gondolt elvek vétessenek. [6]) Ezen követelmények teljesen megvalósitva ugyan még mindig nincsenek [7]) s az 1868. évi törv. rendtartás egészben véve ma is érvényben áll; azonban későbbi törvények által oly számos és fontos változtatásokat szenvedett és kiegészitéseket nyert, hogy a magyar polgári törvénykezési jog mai állapota belőle már csak részben ismerhető meg. A jelentékenyebb tör-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

vények, melyek az 1868. évi törv. rendtartást kiegészitik vagy módositják, a következők:

az 1869. IV. t.-cz. a birói hatalom gyakorlásáról;

az 1871. VIII. t.-cz. a birák és birósági hivatalnokok felelősségéről;

az 1871. IX. t.-cz. a birák és birósági hivatalnokok áthelyezése és nyugdijazása körüli eljárás szabályozásáról;

az 1871. XXXI. t.-cz. az elsőfolyamodásu bíróságok rendezéséről (módositva különösen az 1875. XXXVI. t.-cz. által);

az 1871. XXXII. t.-cz. az e. f. kir. törvényszékek és járásbíróságok életbeléptetéséről;

az 1871. LI. t.-cz. a birósági végrehajtókról (módositva az 1875. IX. és X. t.-cz. által);

az 1874. XXXIV. t.-cz. az ügyvédi rendtartás tárgyában;

az 1874. XXXV. t. cz. a királyi közjegyzőkről (módositva az 1886. VII. t.-cz. által);

az 1877. XX. t.-cz. a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről;

az 1877. XXII. t.-cz. a kisebb polgári peres ügyekben való eljárásról;

az 1881. XVII. t.-cz. csődtörvény;

az 1881. LIX. t.-cz. a polgári törvénykezési rendtartás módositása tárgyában [8]);

az 1881. LX. t.-cz. a végrehajtási eljárásról;

az 1883. XXXIII. t.-cz. a törvénykezési szünidőről (módositva az 1887. XXX. t. cz. által);

az 1883. XLIII. t.-cz. a pénzügyi közigazgatási bíróságról

az 1886. XXIX. t.-cz. a telekkönyvi betétek szerkesztéséről.

2. A törvények után forrási jelentőség szerint emlitendők a miniszteri rendeletek, melyek részint külön törvényes felhatalmazás alapján, részint ily felhatalmazás nélkül kibocsátva, számos, úgy a törvények végrehajtásával kapcsolatos, mint önálló törvénykezési rendelkezést tartalmaznak; sőt egyes különleges eljárási nemekre nézve főforrásul szolgálnak. [9]) Különösen kiemelendők a rendeleti úton [10]) alkotott birói ügyviteli

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

szabályok [11]), melyek a törvényes rendelkezések mikénti alkalmazásának, nevezetesen a bíróságok szervezetének, berendezésének és működésének részleteit tartalmazzák, kivételesen azonban fontosabb szervezeti és eljárási elveket is foglalnak magukban. [12])

3. A törvénynél és rendeletnél sokkal kisebb jelentősége van a törvénykezés terén a szokásnak, mely itt közvetlenül mint a bíróságok gyakorlata jelentkezik. A mennyiben belőle jogszabályok származnak, azok rendszerint a törvényen vagy rendeleten alapuló törvénykezési szabályoknak a bíróságok, kiváltképen a legfőbb tekintélylyel biró kir. Curia határozataiban követett magyarázatának kifolyásai. [13]) Ettől eltekintve, a törvénykezési gyakorlat többnyire csak tényleges jellegü; kötelező szabályokat tehát nem eredményez. [14])

4. A törvénykezés forrásai között megemlitendők végre a helyhatósági szabályok *(statutumok)*, melyeknek jelentősége azonban újabb időben azon arányban csökkent, a mely arányban az igazságszolgáltatás a helyhatóságok kezéből kivétetett s az állami hatóságokra ruháztatott. [15])

---

[1]) Szentesitést nyert 1868. évi deczember 8-án. Kihirdettetett a képviselőházban 1868. évi deczember hó 8-án, a főrendek házában 1868. évi deczember 9-én. Megjelent az Országos Törvénytárban 1868. deczember hó 12-én. A törvény áll kilencz czimből fejezetekre és 594 szakaszra osztva, melyekhez még egy felhatalmazási záradék csatlakozik. Az egyes czimek feliratai következők: I. A bíróságokról. II. Az ügyfelekről. III. Az eljárásról. IV. A bizonyitásról. V. A birói határozatokról. VI. A perorvoslatokról. VII. A biztositási intézkedésekről. VIII. A végrehajtásról. IX. Az eljárás némely eltérő módjairól. A törvény röviditett idézése: Ptr. Kommentárok: *Apáthy István*-tól (1871. 2. kiadás 1875); *Dauscher Antal*-tól (Bécs 1869. német nyelven); *Groisz Gusztáv*-tól (1870); *Herczegh Mihály*-tól (1872. 3. kiadás 1885); *Ökröss Bálint*-tól (1870). Rendszerbe foglalt ismertetés: *Suhayda János*-tól (1869).

[2]) Az igazságügyi miniszter már 1867. április 4-kére hivott össze külön bizottságot a legsürgősebb igazságügyi törvények és különösen a polgári törvénykezési rendtartás kidolgozására. A bizottság tagjai voltak: *Fábry István* és *Fabinyi Teophil* hétszem. táblai birák; *Nyeviczkey József* orszb. itélőmester; *Perlaky József* és *Babos Kálmán* kir. táblai birák; *Szinovácz György* váltófeltvszéki biró; *Pauler Tivadar* egyetemi tanár; *Tóth Lőrincz*, *Gozsdu Manó*, *Horváth Lajos* képviselők; *Ledniczky Mihály*,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Széher Mihály, *Rudnyánszky Béla*, *Kléh István*, *Bróde Lipót*, *Szilágyi Dezső*, *Holovics Boldizsár* és *Busbach Péter* ügyvédek; *Ökröss Bálint* min. titkár (L. Jogtud. Közlöny 1867. évf. 15. és 16. szám). E bizottság egyik albizottsága dolgozta ki a polg. törvénykezési rendtartás javaslatát, mely 476 szakaszban és a főelvek iránt tájékoztató bevezető előterjesztéssel ellátva, de részletes indokolás nélkül, 1867. évi szeptember hó első napjaiban osztatott ki a képviselőház tagjai közt. A képviselőház jogügyi bizottsága, mely előadóul *Horváth Lajost* választotta, kinek *Ökröss Bálint* mellett legtöbb része van a polg. törvényk. rendtartás szerkesztésében, 1867. szeptember hó 16-án ült össze annak tárgyalása végett, mely 46 ülésen át folytattatván, 1868. május 5-én fejeztetett be. A tárgyalás eredménye a miniszteri javaslattól lényegesen különböző új tervezet volt, mely 1868. május 6-án kelt rövid jelentés (l. 1865/8. országgyülés képviselőházának irományai IV. köt. 215. l.) s a külön indokolást pótló tárgyalási jegyzőkönyvek kiséretében ugyancsak az évi május hó 6-án terjesztetett a képviselőház elé. Itt a tárgyalás az 1868. évi szeptember hó 24-én tartott ülésben vétetett fel, úgy azonban, hogy *Deák Ferencz* inditványára a jogügyi bizottság utasittatott a tervezet főirányelveinek kijelölésére és előterjesztésére a végből, hogy ennek alapján a ház a tervezet elfogadása vagy elvetése iránt *en bloc* határozzon. Ezen előterjesztés, mely 1868. október hó 4-én kelt s melynek kapcsán egyúttal a megállapitott javaslat újabb módositások és javitások alá vétetett (l. Irományok VI. köt. 80. s k. l.), a képv.-ház 1868. évi október hó 9-én tartott ülésében történt s október 19. 20. és 21. napjain tárgyaltatván, a tervezet kevés, bár igen lényeges módositással (különösen az egyházi biráskodás tekintetében) elfogadtatott. A főrendiház a javaslatot 1868. évi november 13-án és 14-én tartott ülésében tárgyalta, a nélkül azonban, hogy lényeges módositásokat tett volna. V. ö. a képviselőház jogügyi bizottságának azokra vonatkozólag 1868. nov. 20-án tett jelentését. Képvh. irom. VI. köt. 334. l.

[3]) L. 1869. évi márczius 30-án kelt ig. m. rend. a polg. törv. rendtartást tárgyazó 1868. LIV. t.-cz. életbeléptetése s az erre szükséges átmeneti intézkedések tárgyában. (R. T. 249. l.) I. czikk.

[4]) V. ö. a képviselőház jogügyi bizottságának id. jelentéseit. — A polgári törvénykezés, melyet az új alkotmányos korszak talált, a tulajdonképeni Magyarország területén az Országbirói Értekezlet által megállapitott „Ideiglenes törvénykezési szabályok"-ban volt lerakva, mely azonban ismét több 1848. előtti törvényre, névszerint az $183^3/_6$. XX., 1840. XI., 1840. XV. (váltótörvény) és 1840. XXII. (csődtörvény) tczikkekre támaszkodott. Az utóbbi két törvényben szabályozott eljárás, mint „rendes szóbeli" illetve „rendes irásbeli" eljárás, a köztörvényi ügyekre is kiterjesztetett. Kiegészitéket aztán még az Id. t. szabályokat az 1861. után kiadott kanczellárjai és helytartósági pótrendeletek (l. ezeket a

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

„Függelék az ideiglenes törvénykezési szabályokhoz“ cz. gyüjteményben). Erdélyben, melyre az Orszb. Ért. hatásköre nem terjedt ki, az 1852. május 3-án (Magyarországon: 1852. szept. 16-án) behozott ideiglenes perrendtartás és az 1853. julius 3-án (Magyarországon: 1853. február 16-án) behozott osztrák illetőségi szabályzat állt érvényben.

[5]) Ez később eléggé ki fog tünni. Dicsérni lehet azonban a törvény jó, magvas irályát.

[6]) „Nem szenved kétséget — mondja a képviselőház jogügyi bizottságának id. első jelentése — hogy az elmélet szempontjából sem az eredeti, sem az átalakitott perrend nem felel meg teljesen a jogtudomány magasabb követelményeinek, s ha jogviszonyaink a rendezettség azon magaslatán állanának, a melyre némely állam szerencsésebb körülmények között már rég eljutott, bizonyosan sem egyik, sem másik nem lát napvilágot jelen alakjában. De arról is meg van győződve a bizottság, hogy a bemutatott perrend annyi életképes elemeit foglalja magában a valósitható józan reformnak, hogy lelkiismeretes kezelés és alkalmazkodás mellett kétségen kivül meg fog felelni azon általánosan óhajtott czélnak, hogy addig is, mig a birósági szervezet kérdése kapcsolatban a törvényhatóságok és községek rendezésével, végleg megoldathatik, az anyagi törvénykönyv elkészülhet s ezen előzmények mellett a jogtudomány mai fejlettségének, a nemzet szellemének és az ország sajátságos viszonyainak megfelelő alapokon egy végleges perrend alkotása lehetővé válik: az alaki igazságszolgáltatás elviselhetlen bajai, a vagyonbiztosság s a közhitel érdekében, a lehetőségig orvosoltassanak.“ Még erősebb hangsulyozása az ideiglenességnek a bizottság id. második jelentésében; mig az 1870. XVI. t.-cz. a felebbviteli biróságok birói létszámának végleges megállapitását egyenesen a „szóbeliség és közvetlenség alapján behozandó törvénykezési rendszertől“ teszi függővé s hasonlóképen „a szóbeli büntető és polgári eljárás behozataláig“ halasztja az 1871. XXXIII. t.-cz. 28. §-a a koronaügyészi állás betöltését. V. ö. még 1868. XLIV. t.-cz. 9. §.

[7]) A kisérletek egy végleges, az u. n. szóbeliségen, közvetlenségen és nyilvánosságon alapuló perrend megalkotására, már 1870-ben indultak meg, mely évben az igazságügyminiszter megbizásából *Ökröss Bálint*, akkoriban min. osztálytanácsos, készitette az első tervezetet. (L. ennek történetét és magát a tervezetet átdolgozva és a vezérelvek kifejtésével: *Ökröss* „A törvénykezés reformja a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság alapján“ czimü Budapesten 1880-ban megjelent munkában 24. s k. l.). Később 1880-ban *Plósz Sándor* egyetemi tanár és *Emmer Kornél* kir. táblai biró bizattak meg együttesen a végleges perrend kidolgozásával. A helyett azonban, hogy közös megegyezéssel egységes teljes javaslatot készitettek volna, 1885. végén mindegyiktől eltérő alapokon külön javaslat jelent meg, melyek közül csak Plósz javaslata képez rendszeres

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

és szabatos alakba öntött s csak a bizonyitás részletes szabályozását nélkülöző egészet; — mig Emmer javaslata három különálló s nem is végleges alakba foglalt részletből áll, melyeknek elseje a törvényszéki eljárást fővonásaiban, a második a bizonyitást, a harmadik egy u. n. sürgősségi eljárást tartalmaz. Közelebbi méltatását e javaslatoknak l. *Szerző*-nek: A polgári törvénykezés reformja cz. alatt közzétett birálatában (Magyar Igazságügy 1886. évfolyam XXV. és XXVI. kötet).

[8]) Az 1881. LIX t.-cz. (perrendtartási novella) kapcsolatban az 1881. LX. t.-czikkel (végrehajtási eljárás) hosszu vajudás eredménye. Szemben a közvélemény azon mind erősebben hangoztatott követelményével, hogy az irásbeliség helyébe a szóbeliség és közvetlenség elvére fektetett gyökeres reform lépjen, az id. törvényben azon felfogás emelkedett érvényre, hogy ezen gyökeres reform egykönnyen keresztül nem vihető, másrészt azonban az 1868. évi LIV. t.-cz. kirivóbb hiányainak orvoslása el nem odázható. E czélból a kormány már 1874. évi május 18-án terjesztett volt a képviselőház elé egy 124 §§-ból álló novellát. Az 1878-ik év elején a kormány egy második javaslattal lépett fel, mely a törvénykezési jog átmeneti reformját az 1868. LIV. t.-cz.-et egészen hatályon kivül helyező két külön önálló törvény alakjában vette szándékba, melyeknek elseje a tulajdonképeni perjogot, a második a végrehajtási eljárást szabályozta. E két javaslat alapján egy harmadik javaslat készült, mely 1879. február 22-én terjesztetett a képviselőház elé. Ez a törvénykezés ideiglenes reformját szintén önálló törvény alakjában czélozta, különbözött azonban az előbbi javaslattól abban, hogy a végrehajtási eljárást a tulajdonképeni perjogtól nem választotta el. A képviselőház igazságügyi bizottsága a reformot ismét két külön részben találta czélszerünek s a tulajdonképeni perjognak ideiglenes javitása tárgyában a legszükségesebbre szoritkozó novellát szerkesztett, mig a végrehajtási eljárást tárgyazó részt, mint maradandó jellegü alkotást, önálló külön törvény alakjába foglalta. Az igazságügyi bizottság ezen két javaslata képezi az 1881. LIX. és LX. t. cz. közvetlen alapját. A legfontosabb változtatás, melyet a perrendtartási novella eszközölt, a kir. Curia külön semmitőszéki osztályának megszüntetésére és ezzel kapcsolatban a perorvoslatokra vonatkozik.

[9]) Igy nevezetesen: a váltóeljárásra nézve: 1881. november 1-én 2851 sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 1379 l.) előbb 1876. november 30-án kelt ig. min. rend. (R. T. függelék); a kereskedelmi eljárásra: 1881. november 1-én 3269. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 1401 l.), előbb 1875. deczember 1-én kelt ig. min. rend (R. T. 534. l.); a telekkönyvi eljárásra: 1855. deczember 15-én és 1870. február 5-én 264. sz. a. (R. T. 1. l.) kelt ig. min. rend.; a kiskoruság meghosszabbitása, az atyai hatalom gyakorlatának megszüntetése és a gondnokság alá helyezés kérdésében követendő eljárásra: 1881. november 1-én

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

3263. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 1420. l.); a szerzői jogra vonatkozó eljárásra: 1884. junius 10-én 1686. sz. a. (R. T. 720. l.) és Fiuméra nézve 1884. junius 17-én 1790. sz. a. (R. T. 732. l.) kelt ig. min. rend.

[10]) A felhatalmazás az ügyviteli szabályok kiadására az 1868. LIV. t.-cz. 6. §-ában foglaltatik: „Az ügyviteli szabályok közelebbi meghatározása a törvényhozás további intézkedéseig az igazságügyi miniszteriumnak tartatik fenn és annak a felebbviteli bíróságok szervezésére, illetőleg egymástól független osztályokra való felosztására nézve teljes intézkedési szabadság engedtetik." E felhatalmazás magában foglalja a már kibocsátott ügyv. szab. módositását is. Mindazonáltal az 1871. XXXI. t-cz. 35. §-a erre külön felhatalmazást is adott: „A mennyiben a bíróságok rendezése folytán az 1868. LIV. t.-cz. 6. §-a alapján kibocsátott ügyviteli szabályok módositása vagy pótlása szükségesnek mutatkoznék: az igazságügyminiszter intézkedik." Különös felhatalmazás foglaltatik a bel- és igazságügyminiszter részére az 1877. XXII. t.-cz.-ben (90. §.)

[11]) A bírói ügyviteli szabályok először az 1869. április 29-én kelt ig. min. rendelettel (R. T. 433. l.) adattak ki s az 1868. LIV. t.-czikkel egyidejüleg léptek hatályba. Ehhez hozzájárult az 1872. évi április 4-én 4010. sz. a. kelt rendelettel (R. T. 151. l.) kibocsátott szolgálati utasitás. Ezek helyébe az 1874. október hó 15-én 3436. sz. a. kelt rendelettel (R. T. 495. l.) 1875. január 1-től kezdve új ügyv. szabályok léptek, melyeket kiegészit az 1875. évi január 8-án 79. sz. a. kibocsátott ügyrend az 1874. XXXIII. t-cz által a kir. Curiához utasitott felebbezési ügyek (választói jogosultság) körüli teendőkre nézve (R. T. 24. l.). Mindkettő azonban az 1881. LIX. és LX. t.-cz. folytán 1881. évi november 1-én 3274. sz. a. (R. T. 1444. l.) kelt rendelet által 1882. január 1-től kezdve tetemes módositásokat és kiegészitéseket szenvedett. Csekélyebb módositások már előbb is történtek. Igy nevezetesen a kézbesitésre nézve: 1876. január 20-án 1330. sz. a. (R. T. 63. l.); 1879. deczember 11-én 32,219. sz. a. (R. T. 707. l.) kelt ig. min. rend. A bagatell- és községi eljárásra vonatkozó ügyvitel a bel- és igazságügyminiszter 1878. február 4-én kelt két rendelete által (R. T. 52. 66. l.) szabályoztatott. A csődügyekre vonatkozó különös ügyvitel az 1881. november 1-én 3329. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 1366. l.) által mint III. függelék a bírói ügyv. szabályokhoz adatott ki.

[12]) Pl. midőn az Ügyv. szab. 11. §-a kimondja, hogy államszolgálatban nem álló olyan folyamodó, ki 40-ik életévét meghaladta, bírói hivatalra nem neveztetik ki; vagy midőn a 17. §. az 1869. IV. t.-cz. 14. §. módjára kimondja, hogy a kinevezett bírósági hivatalnok négy hét alatt eskületételre köteles jelentkezni, különben úgy tekintetik, mintha kineveztetését el nem fogadta volna s helye újból betöltetik; vagy a tanácskozásra és szavazásra vonatkozó szabályok (145—149. §§.) stb. — Hogy minő rendelkezések képezzék a törvény, minők az ügyviteli sza-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

bályok tárgyát: arra nézve biztos határvonalat huzni ép oly kevéssé lehet, mint törvény és rendelet között általában. Az a követelmény azonban mindenesetre jogosult, hogy a felek perbeli jogait és kötelességeit meghatározó szabályok törvénybe foglaltassanak, nem lehetvén kivánni, hogy a közönség még ügyviteli szabályokat is ismerjen.

[13]) V. ö. *Hármaskönyv* II. r. 6. cz. 11. §.: *Ex judicum ordinariorum sententiis literisque adjudicatoriis iteratis, imo pluribus vicibus uno et eodem ordine ac modo processuque latis et confectis ac executione juridica roboratis, consuetudo ipsa emanavit.* Különösen kiemelendők a kir. Curia volt s e m m i t ő s z é k i o s z t á l y á n a k határozatai, tekintve hogy az 1868. LIV. t.-cz. értelmében ez volt legfőképen hivatva az eljárási szabályokat magyarázni. Valjon valamely a bíróságok által követett elv csakugyan már szokásjogi, tehát kötelező, tétellé vált-e? az természetesen nehezen határozható meg. De ezen kétség a szokás másnemü alakjainál is fordul elő. Annyi bizonyos, hogy jogforrási jelentőséggel a birói határozatok szokásjoggá való kifejlődés nélkül nem birnak s ez még a kir. Curia teljes ülési döntvényeire is áll, melyek még a Curiát is csak addig kötik, mig ellenkező döntvény nem hozatott. Bővebben alább 10. §.

[14]) Igy nevezetesen a periratok, jegyzőkönyvek és birói határozatok szerkesztése körül követett szokás. Érdekes példája a kivételesen szokásjoggá fejlődött, még pedig törvényrontó gyakorlatnak az 1840. XV. t.-cz.-ben a váltó ügyekre nézve megállapitott szóbeli eljárás helyettesitése a jegyzőkönyvi eljárással. Hasonló gyakorlatra a mai sommás eljárásnál is van hajlam.

[15]) A törvénykezésre vonatkozó statutarius szabályok mai napság már csak az egyházi biráskodás terén és a tőzsdebiróságoknál találhatók. L. az ezekre vonatkozó szabályokat alább 23. §. A régibb magyar statutárius szabályokat l. *Kolosvári Sándor* és *Óvári Kelemen:* A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyüjteménye cz. munkájában. I. köt. Budapest 1885.

6. §.

A törvénykezési szabályok időbeli hatálya.

I. Valamint a jogszabályok általában, azonképen a törvénykezési szabályok is csak azon időponttól fogva nyernek alkalmazást, a melyben tényleg hatályba léptek s a hatályba lépés idejére nézve sem esnek kivétel alá.[1]) Valamint azonban

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

általában, ugy a törvénykezés terén is lehetséges, hogy valamely már életbe lépett szabály adott esetben még sem nyer alkalmazást, hogy helyette még azon szabály alkalmaztatik, mely általa hatályon kivül helyeztetett. A törvénykezés gyakorlásából eredő viszonyok keletkezése és megszünése sem esik össze a törvények keletkezésével és megszünésével, sőt miután az igazság kideritése és érvényesitése rendesen hosszabb ideig tartó folyamatot képez, a már hatályon kivül helyezett törvény érvénye alatt keletkezett törvénykezési viszonyok aránylag még sokkal gyakrabban fognak az uj törvény uralmi idejébe beleesni, mint ez pl. a magánjog terén tapasztalható; minélfogva a régi és az új törvény közötti alkalmazási viszony kérdése a törvénykezés terén még fokozottabb jelentőséggel bir.

II. Azon általános s hazai jogunkban is kifejezetten elismert elv, hogy a törvény visszaható erővel nem bir s a mi eredményben ugyanazt jelenti, hogy uj törvény megszerzett jogokat érintetlenül hagy: a törvény, mint a jövőre s nem a multra szóló kötelező állami akaratnyilvánitás fogalmából következik[2]). Ennélfogva azt a törvénykezési jog terén ép ugy el kell ismerni, mint a magánjogban. Kérdés csak az, mennyiben beszélhetünk a törvénykezésben megszerzett jogokról, miben áll az uj törvény visszaható ereje?

1. Az iránt teljes összhang uralkodik s hazai jogunkban is határozott kifejezést nyert, mikép az a körülmény, hogy valamely anyagi jogviszony az uj törvénykezési szabályok hatályba lépte előtt keletkezett, az ezt megelőző szabályok szerinti elintézésre semmi igényt nem ad.[3]) Ha tehát ily viszony alapján az eljárás az uj törvény uralmi idejében indittatik meg, az teljesen ennek szabályai szerint intézendő el.[4])

2. Hasonlóképen el van ismerve, hogy a régi törvény hatálya alatt meginditott eljárás azon jogi következményei, melyek még a régi törvény hatálya alatt foganatositott cselekvényekből erednek, a régi s nem az uj törvény szerint itélendők meg.[5]) E tétel mindazonáltal nem terjeszthető ki odáig, hogy valamely ügy a már megállapitott illetőségnél fogva a régi törvény hatálya idejében megkeresett bíróságnál akkor is megha-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gyassék, ha a birósági szervezet az uj törvény által lényeges változást szenved.[6])

3. A mi a régi törvény uralma alatt megindított eljárás további folytatását illeti: erre nézve a vélemények eltérők. Egyik nézet szerint az egész eljárás egységesnek veendő, következőleg egészben a régi törvény szabályai alá esik. A per megindítása által erre egyenesen jog szereztetik. Egy másik nézet oda irányul, hogy a mennyiben az eljárás több egymástól elkülönített szakaszra oszlik, minden ilyen szakasz tekintendő egységesnek, úgy hogy az a szakasz, mely még a régi törvény uralma alatt vette kezdetét, a régi törvény szerint be is fejezendő s csak a következő szakaszok intézendők el az új törvény szabályai szerint.[7]) Egy harmadik nézet végre azt érvényesiti, hogy minden egyes perbeli cselekvény önállónak tekintessék, minélfogva az eljárás folytatása teljesen az uj törvény szerint kell hogy történjék. Ezen felfogás szerint tehát szerzett jog a régi eljárás alkalmazására még részben sem létezik.

A helyes nézet az utolsó. Valóban nehéz elképzelni, hogy az állam jogilag le akarná magát kötni abban az irányban, hogy az igazság érvényesitésénél oly utat folytasson, melyet később maga czélszerütlennek nyilvánit. S valjon nem követeli-e épen a jogkereső közönség érdeke, hogy ügyeik további elintézésénél a helyesebbnek felismert eljárás követtessék? Másrészt kétségtelen, hogy az eljárás azon tényei, melyek az uj törvény hatályba lépte után foganatositttatnak, az uj törvény uralmi ideje alatt történnek; visszahatásról pedig csak oly tények tekintetében lehet beszélni, melyek az előbbi törvény uralma alatt történtek. Magától értetődik azonban, hogy ha a változtatás olyan, mikép az uj törvény alkalmazása a már folyamatban levő eljárás folytatására nehézségekbe ütköznék, vagy épen zavarokra szolgáltatna okot, a törvényhozás helyesen fog cselekedni, ha akár az eljárás teljes befejezéséig, akár egy meghatározott eljárási szakasz elintézéséig a régi törvény, vagy a czélszerüség szerint a régi és uj törvény vegyes alkalmazását rendeli. Ily kivételeket hazai jogunk is emelt érvényre,[8]) jóllehet jelenleg[9])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

szabályképen szintén az uj törvény rögtöni alkalmazásának elvét követi.[10])

---

[1]) Mérvadó jelenleg az 1881. LXVI. t.-cz.

[2]) V. ö. *Hármaskönyv* II. rész, 2. czim. 5. §.: *Quia futuris et non praeteritis causis ac negotiis videntur legem imponere (sc. constitutiones).* L. 7. C. de legibus I. 14: *Leges et constitutiones futuris certum est dare formam negotiis, non ad facta praeterita revocari.* L. még alább 10. §.

[3]) Az ok egyszerüen az, hogy az anyagi jogviszony még nem foglal magában jogviszonyt az igazságszolgáltatást gyakorló állammal szemben. Ilyen csak a keresetindítás s az ehez hasonló cselekvények által keletkezik.

[4]) V. ö. Ptr. életbelépt. id. rend. II. czikk, mely egyuttal kiemeli, hogy az uj törvény a hatályba lépte előtt benyujtott azon keresetekre is talál alkalmazást, melyek idéző végzéssel még el nem intéztettek, vagy melyek még csak az eljárás módjának kérdésében vannak tárgyalás alatt. V. ö. továbbá a csődtörvény életbeléptetésére vonatkozó 1881. nov. 1-én 3328. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 1357. l.) 2. §.

[5]) V. ö. Ptr. életb. rend. XVIII. czikk: „A folyamatban levő ügyekben mind az eljárás, mind a perorvoslatok és hivatalos cselekmények hatálya és következményei — a mennyiben jelen rendelet kivételt nem tesz — azon törvények szerint itélendők meg, a melyeknek hatályba lépte alatt eszközöltettek.“ Különös alkalmazását ezen elvnek l. 1881. LIX. t.-cz. 100. §. d) pont (első, illetve másodbirói itélet végrehajthatósága.) L. még 1881. nov. 1-én 34601. sz. a. kelt ig. min. rend. a Ptr. és későbbi törvényeknek a polg. Határőrvidéken hatályba léptetése tárgyában 3. §.

[6]) Erre lehetne gondolni azon elv alapján: *ubi coeptum est semel iudicium, ibi et finem accipere debet.* De eltekintve attól, hogy ezen elv csak a törvényben megállapitott illetőség alapjául szolgáló tényleges viszonyokban történő változásokra vonatkozik, annak alkalmazása csak akkor nem okoz nehézséget, ha a változtatás az u. n. személyes illetőséget tárgyazza, vagy bár a hatáskört, de maga a bíróság azon minőségben, melyben előbb létezett, továbbra is fenmarad. Ellenben keresztülvihetlen, ha a bíróság, melynél valamely ügy függőben van, az uj törvény által megszüntettetik, vagy egészen más minőségű bírósággá (pl. egyes bíróság társas bírósággá, első folyamodású bíróság felebbviteli bírósággá) alakittatik át. Tényleg nálunk a birósági szervezet ilynemü változásánál a folyamatban levő ügyek mindig az uj törvény szerint illetékes bíróságokhoz tétettek át. V. ö. Ptr. életb. rend. VI., XI., XII., XIV., XV. cz.; 1871. XXXI. t.-cz. 30. §. és ehez 1871. deczember 12-én 10222. sz. a. és 1872. január 9-én 1121. sz. a. kelt ig. min. rend.; 1881. LIX. t.-cz. 102. §.;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

1881. LX. t.-cz. 257. §. és hozzá 1881. évi nov. 1-én 3333. sz. a. kelt életbelépt. rend. 6. §. Sőt a Ptr. életb. rend. X. czikke még a személyes illetőségre nézve sem tesz kivételt: „Ha a bíróság az 1868. LIV. t.-cz. folytán vált illetéktelenné valamely ügyben: ezt az arra vonatkozó összes iratokkal együtt azon bírósághoz köteles hivatalból áttenni, mely azon ügyre nézve az idézett törvény szerint illetékes.“ Ezzel szemben v. ö. azonban 1881. LIX. t.-cz. 100. §. b) pont.: „a birói hatáskör és az illetőség kérdése a jelen törvény hatályba lépte előtt folyamatba tett ügyekben a korábbi törvény szerint döntendő el.“ V. ö. még 1871. LXVIII. t.-cz. és Ptr. határőrv. életb. id. rend. 1. §.

[7]) Ily külön szakaszok gyanánt jelentkeznek pl. a periratváltás, a bizonyitékok felvétele, az itélethozatal, a perorvoslatok és természetesen a végrehajtás.

[8]) V. ö. különösen 1877. XXII. t.-cz. 89. §.: „Jelen törvény a folyamatban levő peres ügyekre nem alkalmazandó.“ Továbbá Ptr. életb. rend. XVI. cz. (választott birói eljárás). Vegyesen rendelkezett a Csődtörvény életb. id. rend. és bár szabályul a régi törvény alkalmazását rendeli, az 1881. LX. t.-cz. 256. és 257. §§.

[9]) Azelőtt az ellenkező álláspont volt az uralkodó. V. ö. *Hármaskönyv* II. r. 2. czim. 6. §.: *In causis tamen, vigore earundem (sc. constitutionum delectarum) inchoatis, servari debet modus pristinus, quo ipsae causae inchoatae fuisse dignoscuntur, non quantum ad earum iterum celebrationem, sed quoad processuum ipsarum observationem.* Hasonlóképen (kivévén a végrehajtást és perujitást) Ideigl. tvk. szab. 174. §.

[10]) V. ö. Ptr. életb. rend. III., IV., V., VIII., IX., XIV. czikk; 1881. LIX. t.-cz. 100. §. a) pont; 1881. nov. 1-én kelt váltóelj. rend. 49. §.; keresk. elj. rend. 52. §. 1881. évi nov. 1-én 3263. sz. a. kelt rend. a kiskoruság meghosszabbitása stb. kérdésében követendő eljárás tárgyában 56. §.; 1881. évi Ptr. határőrv. életb. id. rend. 4. s k. §§. (némely vegyes intézkedések mellett).

7. §

A birói hatalomnak alávetett személyek.

I. Habár az állam hatalma általában véve csak saját polgáraira terjed ki, s különösen az igazságügyi intézmények az állam saját polgárai érdekében létesittetnek és tartatnak fenn:

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a nemzetközi forgalom érdekei mégis megkövetelik, hogy a birói hatalom az idegenekre is kiterjesztessék. E követelmény hazánkban is meg van valósitva, mihez képest különösen a polgári törvénykezés nemcsak a magyar állampolgárok [1]), hanem külföldi államok alattvalói érdekében is gyakoroltatik. Ez közelebbről magában foglalja azt, hogy a magyar állampolgárok a hazai biróságok segélyét nemcsak honfitársaik, hanem külföldiek ellen is vehetik igénybe; hogy a külföldiek jogaikat a hazai biróságok előtt saját állampolgáraink ellen is érvényesithetik, sőt hogy külföldiek a hazai biróságok előtt ugyancsak külföldiek ellen is léphetnek fel. [2]) Valamint azonban ekként Magyarország birói hatalma külföldi alattvalókra is kiterjedhet: azonképen nem kevésbé el kell fogadnunk részünkről is azt, hogy magyar állampolgárok idegen állam birói hatósága alatt álljanak s a külföldi bíróság által hozott itélet általunk elismertessék. E tekintetben kivételt egyedül a magyar honos személyállapotát (*status*) tárgyazó kérdések képeznek [3]), melyre vonatkozólag a külföldi biróságok által hozott határozatok hazánkban végre nem hajtatnak [4]), a mi épen azt foglalja magában, hogy ily határozatok a magyar honosra nézve nálunk egyáltalában el nem ismertetnek. [5])

Közelebbről az iránt, hogy mennyiben járhatnak el a hazai biróságok külföldiek ügyeiben: a fennálló illetőségi szabályok irányadók. Miután ugyanis ezek határozzák meg azt, hogy a felmerülő ügyek mely birósághoz tartoznak, ha és mennyiben ezek szerint valamely ügy egy meghatározott hazai birósághoz van utalva, ezen bíróság illetékessége szükségképen magában foglalja azt, hogy az azon ügyben résztvevő személyek is abból kifolyólag Magyarország birói hatalmának vannak alávetve. Az állampolgári viszony ezen kérdésnél épen csak annyiban irányadó, a mennyiben a törvény arra az illetékesség megállapitásánál tekintettel van, mi hogy mily mértékben történt? az illetékességről szóló czimben részletesen ki fog tünni. Általánosságban itt csak annak kiemelésére szoritkozunk, hogy a hazai biróságok illetékességének meghatározásánál azon körülmény, valjon a jogát kereső fél magyar állampolgár-e vagy

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

idegen? egészen közömbös s hogy az állampolgári minőség az illetékességre csakis annyiban gyakorol befolyást, a mennyiben arról van szó, hogy a jogérvényesités ki ellen történjék? E részben is azonban csak az általános illetőség tekintetében vannak a külföldiekre nézve külön szabályok felállitva, s ezek sem olyanok, melyek a külföldiek hátrányára szolgálnának, a külföldieket saját államuk joghatósága alól nagyobb mértékben kivonnák, mint ez a honpolgárok jogosult érdekei szempontjából feltétlenül szükséges.[6]) A különös illetőségek meghatározásánál ellenben a magyar törvénykezési jog a felek állampolgári minőségétől teljesen eltekint, azok tehát a bel- és külföldiekre nézve egyenlők.[7])

Hazai jogunk azonban nemcsak abban a tekintetben hódol az ujkor felvilágosodott eszméinek, hogy az idegenek a magyar biróságokhoz jogaik érvényesitése végett egyáltalában fordulhatnak, hanem abban a tekintetben is, hogy az idegeneket jogaik érvényesitésében a honpolgárokkal egészen egyenlő bánásmódban részesiti; őket semmi oly korlátozásoknak alá nem veti, melyek a honpolgárokat hasonló mértékben ne terhelnék.[8]) E részben hazánk számos előbbrehaladott államnál is szabadelvübb álláspontot foglal el. Igy nevezetesen, habár számos külföldi államban mai napság is követeltetik, hogy az idegen felperes a perből felmerülő költségekre biztositékot adjon[9]): a magyar törvénykezési jog ily kötelezettséget az idegenekre nem ró.[10]) Sőt a mennyiben szegény ügyfeleknek a perköltségek tekintetében bizonyos mentesség vagy egyébkénti jogsegély nyujtatik, nehogy jogaik érvényesitésétől elzárassanak,[11]) ezen u. n. szegényjogban nemcsak a honpolgárok, hanem idegenek is részesülnek.[12])

II. Bármennyire egyenlő bánásmódban akarjuk is azonban az idegeneket a honpolgárokkal részesiteni: ezen egyenlőségnek mégis egy feltétele van s ez a viszonosság (*reciprocitás*). Oly feltétel ez, mely nemcsak hazai jogunk különlegessége, hanem a nemzetközi jognak mindenütt elismert és alkalmazott elve s melyet épen azért akkor is kellene alkalmazni, ha az törvényeinkben kifejezetten nem tartalmaztatnék.[13]) Ezen

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

elvnél fogva minden oly akadály, mely valamely külföldi állam részéről honfitársaink elé jogaik érvényesitésénél gördittetik, megtorlásképen *(retorsio)* a magyar bíróságok által az illető állam polgáraira szintén alkalmazandó [14]) s ha a külföldi állam honpolgárainkkal szemben odáig menne, hogy tőlük a jogoltalmat egészen megtagadná: a hazai bíróságoknak a jogsegélyt a külföldi állam alattvalóitól hasonlóképen meg kell tagadniok. A mennyiben mindazonáltal honfitársaink a külföldön oly korlátozások alá esnek, melyek az illető állam alattvalóit nem kevésbé terhelik: megtorlásnak nincs helye, daczára, hogy hazai jogunk ama korlátozásokat nem tartalmazza. [15]) Ha valjon a viszonosság a külföldi állammal szerződésileg megállapittatott, avagy az a külföldi bíróságok által csak tényleg gyakoroltatik-e? magában véve teljesen közömbös. [16]) Kétség esetében a viszonosságot a jogait a belföldön érvényesitő külföldi fél tartozik bizonyitani. [17])

Valamint a viszonosság elvének alkalmazása folytán kivételek támadnak az idegenek hátrányára jogaik érvényesitésére nézve: úgy nem kevésbé létezik kivétel abban az irányban, hogy az igazságszolgáltatás a hazai bíróságok által külföldiek ellen nem gyakorolható. E kivétel az u. n. területen kivüliség (*exterritorialitás*) jogából származik, mely az általánosan elfogadott nemzetközi gyakorlat szerint a külföldi uralkodókat [18]) és a külföldi államok diplomácziai képviselőit, [19]) valamint a hozzájuk tartozó családtagokat és személyzetet [20]) illeti, azonkivül külön kiváltság által egyes külföldi fejedelmi házak belföldön lakó tagjaira kiterjesztetett. [21]) Ezen jog értelmében a nevezett személyek s különösen a külföldi államok képviselői nemhivatalos minőségükből származó viszonyaikra nézve is, a hazai bíróságok hatósága alól ki vannak véve [22]) s még annyiban sem vonhatók alája, a mennyiben ez más külföldön lakó külföldi személyek ellen történhetik. [23]) Kivételt egyedül az olyan ügyek képeznek, melyek az általuk a belföldön birt ingatlan javakra vonatkoznak. [24]) Ezek az államterület kiegészitő részét képezvén, az államfenség reájuk szükségképen ki kell hogy terjedjen, a mint hogy a birói illetőség is mindenütt azoknak fekvése ál-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tal határoztatik meg.[25]) Ettől eltekintve, a területenkivüliség jogával biró személyek a hazai biróságok hatósága alá legfelebb az esetben tartozhatnak, ha magukat annak önként alávetették.[26])

A területenkivüliség jogához némileg hasonló a magyar állampolgárok részére egyes külföldi államokban[27]) megállapitott azon kiváltság, melynél fogva ők az illető állam biróságai helyett csak az ott székelő osztrák-magyar consulatusoknál perelhetők be.[28]) Magyarország területén ily consuláris joghatóság külföldiek javára csak kivételesen a perenkivüli eljárás terén van elismerve.[29])

III. Az eddigiekben mindig azon feltevésből indultunk ki, hogy a hazai biróságok joghatósága a külföldiek által vagy ellen folyamatba tett jogérvényesitésre egészben véve vétetik igénybe. Igen gyakori eset azonban, hogy az eljárásnak csak egyes részei, illetve csak egyes eljárási cselekvények foganatositandók a belföldön, s ugyanaz történhetik megfelelőleg a hazai biróságok előtt folyamatba tett eljárásnál is. Igy nevezetesen: ha külföldön inditott pernél a belföldön, vagy a belföldön inditott pernél a külföldön lakó fél részére kézbesitések eszközlendők; más országban lakó tanu hallgatandó ki; külföldön birói szemle foganatositandó, vagy eskü veendő ki; különösen pedig, midőn a külföldön hozott itélet a belföldön, vagy megforditva belföldi itélet a külföldön végrehajtás alá veendő. Az állami souverénitás lényegéből következik, hogy az ország területén idegen állam hatósága semmiféle hivatalos cselekvényt nem végezhet, minélfogva az sem lehetséges, hogy külföldi biróság a belföldön s hasonlóképen hazai biróság a külföldön eljárjon, daczára hogy az illető cselekvények magukban véve hatáskörébe tartoznak. Minthogy azonban a nemzetközi forgalom érdekei lényeges csorbát szenvednének, ha a jogérvényesités a külföldi területbe eső cselekvények végrehajthatlansága miatt meghiusulna: azon nemzetközi gyakorlat fejlődött ki, hogy az egyes államok egymásnak kölcsönösen jogsegélyt nyujtanak, melynek értelmében minden állam a saját területébe eső, de a másik államban megindított eljárásból eredő cselekvényeket kellő megkeresés folytán saját hatóságai által foganatositja. E gyakorlat hazánkban

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

is követtetik, közelebbről meg lévén egyuttal állapitva azon eljárás s azon feltételek, melyek mellett a hazai birószágok jogsegélyt nyújtanak s a külföldi birószágok jogsegélye szorgalmazható. Általános feltétel itt is a viszonosság [30]), mely szintén vagy szerződésileg van biztositva, vagy tényleg gyakoroltatik [31]), s melynek fenállását kétség esetében [32]) azon fél tartozik igazolni, kinek érdekében a megkeresés történik [33]). Kivételt képeznek az osztrák örökös tartományok, melyekre nézve ily igazolás nem szükséges. [34]) Maga a megkeresés az osztrák örökös tartományokra, valamint azon államokra nézve, melyekkel e részben [35]) viszonosság létezik, az illető hazai és külföldi birószágok közt közvetlenül történik, hacsak államszerződés szerint a megkeresés más kijelölt hatóságokhoz és közegekhez nem intézendő. Viszonosság nem létében ellenben a kölcsönös megkeresések közvetve a magy. kir. igazságügyminiszterium utján történnek. [36]) A mi a különös feltételeket illeti, melyektől a jogsegély egyes meghatározott nemei függnek: azokról az illető helyeken később lesz szó. A magyar törvényhozás részletesen megállapitotta különösen azon feltételeket, melyek mellett külföldön keletkezett itéletek a belföldön végrehajtatnak [37]) s melyek a külföldi itéleteknek s a külföldi eljárás egyébként való elismerésénél is irányadóul szolgálnak. [38])

IV. Végül még kiemelendő, hogy a mennyiben bel- és külföldi birószágok közt illetőségi összeütközések merülnének fel [39]), azok iránt az igazságügyi miniszter intézkedik, a ki azonban csak valamely külföldi állam reclamátiója folytán lép közbe. [40])

---

[1]) A magyar állampolgárság a magyar korona egész területén egy és ugyanaz lévén (1879. L. t.-cz. 1. §.), Horvát-Szlavonország lakosai is magyar állampolgárok. Ez törvénykezési szempontból is áll, daczára hogy az igazságszolgáltatás Horvát-Szlavonország autonom ügyét képezi, mely körülmény csak annyiban jön tekintetbe, a mennyiben Horvát-Szlavonországban eltérő törvénykezési szabályok léteznek és a magyar és horvát-szlavon birószágok közti érintkezés is különleges szabályok alatt áll. Utóbbiról épen azért nem itt, hanem a magyar birószágok egymásközti érintkezésénél szólunk. V. ö. alább 52. §. Hasonló a viszony a büntető törvénykezés szempontjából. V. ö. B. T. 5. 6. §§.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[2]) Ez kitünik nevezetesen a Ptr. 34. §-ából, mely az idegeneknek az országban való megperléséről szólván, bel- és külföldi felperesek közt semmi különbséget nem tesz. A fennálló államszerződésekben, melyek az idegenek jogi oltalmát biztositják, szintén hiányzik ily megkülönböztetés. V. ö. az *Olaszországgal* kötött vám- és keresk. szerződést tartalmazó 1879. I. t.-cz. V. cz.; a *Spanyolországgal* kötött keresk. és hajózási szerződésről szóló 1881. XVI. t.-cz. II. cz.; a *Szerbiával* kötött keresk. szerződést tartalmazó 1882. XXX. t.-cz. II cz. és az ugyancsak *Szerbiával* a jogsegély tárgyában kötött szerződést magában foglaló 1882. XXXII. t.-cz. I. cz. Ugyanazon álláspontou vannak általában a külállamok is. Csak *Franciaország* követi azon elvet, hogy a franczia biróságok az idegenek egymásközti ügyeiben nem járhatnak el. De ott is annyi a kivétel, hogy a szabály általuk csaknem egészen lerontatik. V. ö. különösen *Vincent et Penaud*. Dictionnaire de droit international privé. Paris 1887. I. 252. s k. l.

[3]) Pl. honosság, születés, vallás, rendi minőség, házassági viszony stb.

[4]) 1881. LX. t.-cz. 5. §.

[5]) Ez különösen fontos és gyakorlati a házassági válóperekre nézve. A magyar honpolgár házassága fölött érvényesen csak hazai biróság itélhet s a külföldi biróság ily itélete reá nézve akkor sem bir érvénynyel Magyarországon, ha a másik házastárs a külföldi biróság államához tartozik, sőt még akkor sem, ha a házasság ott köttetett, vagy a magyar honpolgár ott tényleg lakik s a külföldi biróság épen ezen körülményeknél fogva állapitotta meg illetőségét.

[6]) A Ptr. 33. §. 2. bek. és a 34. §, melyek az országon kivül létező társulatok s általában az idegenek belföldi általános illetőségét külön szabályozzák, azt a belföldön előforduló olyan körülményekhez kötik, melyek különben is mint illetőségi okok vannak elfogadva. Igy nevezetesen: a belföldi képviselőség székhelyéhez, a rendes szálláshoz, a vagyon fekvéséhez. V. ö. alább 48. §.

[7]) Ez áll különösen a Ptr. 35. §-ában megállapitott és alább a 49. §-ban közelebbről tárgyalt szerződési illetőségre *(forum contractus)* nézve. V. ö. *Semmitőszék* 1873. október 30. 14794. sz. telj. ülési hat. (Döntvénytár X. 65. l.); 1875. márczius 9. 3024. sz. (D. XIV. 3. l.); 1877. január 25. 308. sz. (D. XVII. 56. l.); 1878. április 3. 6093. sz. (D. XX. 68. l.).

[8]) Kifejezett általános biztositását ezen jogegyenlőségnek találjuk a fentebb a 2. jegyzetben idézett államszerződésekben. V. ö. továbbá osztrák polg. t. 33. §.

[9]) Mai napság helytelenül u. n. *cautio judicatum solvi*. A római jogban e megjelölés épen megforditva az alperes által bizonyos esetekben nyujtandó biztositékra alkalmaztatott. V. ö. pr. Inst. IV. 11; D. jud. solvi 46. 7.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[10]) A biztositék alóli mentesség több államszerződés által kifejezetten is lett biztositva. V. ö. 1880. XIV. t.-cz. 3. czikk (*Franczia-ország*); 1881. V. t.-cz. 3. czikk (*Belgium*); 1882. XXXII. t.-cz. 1. cz. (*Szerbia*); 1883. XXXIX. t.-cz. 3. cz. (*Olaszország*); 1884. XXXVI. t.-cz. 3. cz. (*Svájcz*); 1887. XI. t.-cz. 3. cz. (*Németország*). A biztositékadást be akarták nálunk is hozni *Plósz* és *Emmer* id. javaslataikban. Ez ellen l. *Szerző* id. birálatát: Magy. Igazságügy XXV. köt. 443. l.

[11]) Bővebben erről később. Az ingyenes ügyvédi képviseletről l. alább 69. §.

[12]) Külön államszerződések folytán: V. ö. a 10. jegyzetben id. törvényeket. De ily szerződések nélkül is, miután törvenyeink e részben sem tesznek különbséget bel- és külföldiek közt. V. ö. Ptr. 90., 208. §§. 1874. XXXIV. t.-cz. 50. §. Illetékszabás 85. tétel 12. pont. Határozottan elismerve a később kiemelendő viszonosság feltétele mellett a birói ügyv. szab. 85. §-ában.

[13]) Általánosan ezen elv, miként pl. az osztr. p. t. 33. §-ában, törvényeinkben nincs felállitva. Annál inkább találjuk azt kifejezve egyes alkalmazásokban, melyek annyira állandók, hogy nem lehet kétség az iránt, mikép ezen alkalmazások nem puszta kivételek, hanem a szabály alkalmazásai; minek folytán teljesen indokolt a viszonosság feltételét mindenütt ott is felállitani, hol arra kifejezett utalás nem történik. V. ö. Ptr. 61—63., 157., 179., 273. §§.; Vght. t. 3. §.; Keresk. T. 211., 230., 461. §§.; Csődt. 75. §.; Birói ügyv. szab. 85. §. Alkalmazhatják pedig a biróságok a viszonosság elvét kifejezett utalás hiányában épugy, mint más jogelveket, a nélkül, hogy erre a miniszterium előleges utasitása volna szükséges.

[14]) Igy nevezetesen követelhető a költségbiztositás, ha ez külföldön magyar felperesektől követeltetik. Miután azonban a perköltségben való marasztalás csak a fél kérelmére történik (Ptr. 251. §.), a költségbiztositás elrendeléséhez is alperes kérelme szükséges.

[15]) Az ellenkező álláspont azt eredményezné, hogy az idegenek kedvezőbb bánásmódban részesülnének, mint a honpolgárok!

[16]) A viszonosság tényleges gyakorlását azonban mindenesetre úgy kell érteni, hogy az necsak mint az egyes konkrét esetekben nyujtott és tetszés szerint megtagadható külön kedvezmény, hanem állandóan követett jogszabály kifolyása gyanánt jelentkezzék.

[17]) V. ö. Ptr. 63., 157. §§. Vght. t. 3. §. A bizonyitás csak a külföldi állam illetékes hatóságának bizonyitványával történhetik, melynek az illető osztrák-magyar követség hitelesitésével kell ellátva lennie. V. ö. Ptr. 157., 545. §§. Tanuk, magánbizonyitványok és vélemények azért nem elégségesek, mert magánszemélyek nincsenek arra hivatva, hogy a jogszabályok létezése és magyarázata iránt hiteles nyilatkozatokat tegyenek. Az sem volna elégséges, ha a bizonyitó fél egyszerüen a viszonosságot

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

megállapitó külföldi törvény, bár hiteles, szövegét felmutatná, nem lévén kizárva, hogy más törvény eltérőleg vagy ujabb törvény ellenkezőleg intézkedik.

[18]) Azon jogi közmondás szerint: *par in parem non habet imperium.* V. ö. *Semmsz.* 1875. okt. 6. 12772. sz. telj. ül. hat. (Dttár XIV. 25. l.)

[19]) V. ö. osztr. p. t. 38. §. Ezek az 1815. évi *bécsi* és az 1818. évi *aacheni congressus* határozatai szerint közelebbről: 1) a nagykövetek, pápai legatusok és nunciusok; 2) a követek, internunciusok és meghatalmazott miniszterek; 3) az ügyvivők; 4) az u. n. miniszterrezidensek. — Ide tartoznak továbbá a diplomácziai consulok is, a minők különösen a keleti államokban vannak alkalmazva. Ellenben a rendes consulok területenkivüliségi joggal nem birnak, némely mentességekben és kiváltságokban azonban ezek is részesülnek; igy nevezetesen, eltekintve a büntetőjogi mentességtől, nem kötelesek tanuságtételre a biróság előtt megjelenni. V. ö. a *Francziaországgal* 1866. évi deczember 11-én kötött consuli egyezményt 3. cz.; 1871. XXXVI. t.-cz. 3. cz. (cons. egyezm. az *északamerikai egyes. államokkal*); 1874. XXXII. t.-cz. 3. cz. (cons. egyezm. *Portugalliával*); 1875. XIII. t.-cz. 4. cz. (cons. egyezm. *Olaszországgal*); 1882. XXXV. t.-cz. 4. cz. (cons. egyezm. *Szerbiával*). Bővebben l. *Vesque von Püttlingen:* Handbuch des in Oesterreich-Ungarn geltenden internationalen Privatrechtes. 2. kiadás. Bécs 1878. 142., 157. s k. l.

[20]) A belföldi állampolgárokból álló szolgaszemélyzet azonban a területenkivüliség jogával nem bir. Elismerve egy 1834. február 7-én kelt udv. rend.-ben.

[21]) Ilyenek: a souverain *Lichtenstein* herczegi család, az idősb ágú *Bourbon* család, a *hannoveri* királyi család, a *nassaui* herczeg és előbb az 1875-ben Prágában elhalt *hessen-kasseli* választófejedelem. V. ö. *Vesque* id. m. 155., 156. l. Ujabban még *Gusztáv, szász-weimári* herczeg részére lett elismerve. V. ö. 1882. okt. 18. 3459. min.-eln. rend. (R. T. 1589. l.) A területenkivüliség jogával biró ezen személyektől, a kikre nézve legfelebb közvetitő, békéltető eljárásnak lehet helye a cs. és kir. főudvarnagyi hivatal előtt (v. ö. *Vesque* id. m. 110. és 124. §§.), megkülönböztetendők azon fejedelmi személyek, a kik jóllehet szintén területenkivülieknek szoktak neveztetni, mégis nincsenek kivéve a belföldi joghatóság alól, hanem csak azon kiváltságban részesülnek, hogy az ő ügyeikben a rendes biróságok helyett a cs. és kir. főudvarnagyi hivatal biráskodik. Ezekről alább a 23. §-ban lesz szó.

[22]) A személyekkel együtt a birtokukban levő d o l g o k is, habár hivatali czélokra nem is szolgálnak. Igy nevezetesen a követségi lakás berendezése, kocsik, lovak, stb. Ezekre ép oly kevéssé lehet végrehajtást intézni, mint a követségi hivatalhoz tartozó dolgokra, melyek magának a külföldi államnak tulajdonát képezik. De a mennyiben a területenkivüliség jogát élvezők lakásán található valamely dolog végrehaj-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tás alá vehető is, a végrehajtás csak a főudvarnagyi hivatal kiküldöttje, vagy az általa megkeresett birósági közeg által teljesithető. V. ö. Vght. t. 33. §.

[23]) Ez világosan kitünik a Ptr. 34. §-ából, mely az idegenekre a rendes szállás vagy netaláni birtok illetőségét csak azon feltétel alatt állapitja meg „a mennyiben az országban megperelhetők.“ Nem alkalmazható a területenkivüli személyekre a Ptr. 35. §-ában megállapitott szerződési illetőség (*forum contractus*) sem.

[24]) V. ö. *Plósz*-féle id. jav. is 12. §.

[25]) V. ö. Ptr. 42. §. A kézbesitésnek azonban az ingatlanokra vonatkozó ügyekben is a főudvarnagyi hivatal által kell történnie. V. ö. Ptr. 272. §.

[26]) Az önkéntes alávetés által megállapitott belföldi illetőség külföldi fejedelmekre nézve határozottan elismertetett a *Semmsz.* fentebb a 18. jegyzetben id. határozatában. V. ö. továbbá *Plósz*-féle jav. 12. §. Ha vajjon a külföldi követek a területenkivüliség jogáról általában lemondhatnak-e? oly kérdés, mely csak a követ és megbizója közötti viszonyra tartozik. A biróságok annak érvényességét tehát nem kötelesek vizsgálni. Az önkéntes alávetésnél különben nem kell annyira a rendes biróságokra, mint inkább a cs. és kir. főudvarnagyi hivatalra gondolni, mely első sorban ugyan csak közvetitő eljárásra van hivatva, azonban egyenesen biróságként is jár el, ha azt a területenkivüli személy elfogadja. V. ö. *Vesque* id. m. 124. §.

[27]) Igy nevezetesen a keleti államokban: *Törökországban, Bulgáriában* (v. ö. berlini szerződés 1879. VIII. t.-cz. 8. cz.); *Romániában* (u. a. 49. cz.); *Perzsiában* (1857. május 17-én kötött keresk. és hajózási szerz.); *Chinában* (1871. XXXV. t.-cz. 38. 40. cz.); *Japánban* (1871. XXIX. t.-cz. 5. cz.); *Siamban* (1871. XXVIII. t.-cz. 9. cz.). Azelőtt *Szerbiában* (megszüntetve az 1882. XXXV. t.-cz. 13. cz. által); *Tunisban* (megszüntetve a franczia biráskodás behozatala folytán, v. ö. 1884. junius 12-én 24044. sz. a. kelt ig. min. rend. R. T. 730. l.); *Egyptomban* (megszüntetve, illetve korlátozva az 1876. óta működésbe lépett nemzetközi biráskodás folytán, v. ö. 1876. január 5-én 491. sz a. kelt ig. min. rend. (R. T. 1. l.) és ennek meghosszabbitásait: 1881. febr. 28-án 6021. sz. (R. T. 48. l.), 1882. január 10-én 873. sz. (R. T. 36. l.), 1883. január 27-én 3787. sz. (R. T. 194. l.) és 1884. január 26-án 2566. sz. a. (R. T. 100. l.) kelt ig. min. rend.)

[28]) A consularis hatóságok által alkalmazandó eljárási szabályok iránt még jelenleg is a bevágó régibb osztrák rendeletek irányadók. V.ö. közelebbről *Vesque* id. m. 366. sk. l. A változott viszonyok által követelt új szabályozás azonban kilátásba van véve. V. ö. 1884. junius 12-én 24044. sz. (R. T. 730. l.) és 1885. febr. 3-án 3503. sz. (R. T. 200. l.) kelt ig. min. rend.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[29]) Igy fel vannak jogositva a külföldi consulatusok: végintézkedések és más okiratok elfogadására, hitelesitésére és forditására; a külföldi állam hajóinak megvizsgálására, a hajókapitányok, tisztek és legénység közti viszályok kiegyenlitésére; a hajótöréseknél való közbelépésre; a külföldi honosok elhalálozása esetén szükséges intézkedések megtételére stb. L. a fentebb a 19. jegyz.-ben id. consuli egyezményeket.

[30]) V. ö. Ptr. 61—63., 273. §§. Vght. t. 3. §.

[31]) Általános szerződés a jogsegély gyakorlása iránt csak *Szerbiá*val létezik az 1882. XXXII. t.-cz.-ben. A tényleg gyakorolt viszonosságra nézve l. a bevágó ig. min. rendeleteket alább 36. jegyzet.

[32]) Kétség mindenkor van, valahányszor törvény vagy rendelet a viszonosság fennállását nem tanusitja. Valjon az ellenfél kifogást tett-e vagy nem? közömbös. A megkeresett bíróság a viszonosság fennállását hivatalból köteles vizsgálni.

[33]) Ptr. 63. §.; Vght. t. 3. §.

[34]) Ptr. 63. §. A viszonosság *hiányának* igazolása vagy hivatalból való érvényesitése azonban Ausztriával szemben nincs kizárva. Más szóval: a Ptr. az Ausztriával fennálló viszonosságra nézve csak *vélelmet* állit fel, mely az ellenkezőnek kimutatását nem akadályozza Hogy Ausztriával szemben tényleg nem mindenben létezik viszonosság: arra nézve v. ö. 1885. junius 18-án 13113. sz. a. (R. T. 672. l.) kelt ig. min. rend. (biztositási végrehajtás iránti megkeresések nem foganatositása).

[35]) T. i. hogy a külföldi állam bíróságai is elfogadják a hazai bíróságok *közvetlen* megkereséseit. A viszonosság a megkeresés teljesitése iránt nem foglalja magában a viszonosságot a megkeresés közvetlensége iránt. Az utóbbi viszonosság Ausztriától eltekintve jelenleg még csak *Poroszországgal* szemben áll fenn. V. ö. 1869. junius 24-én 9249. sz. (R. T. 729. l.), 1875. február 19-én 29212. sz. (R. T. 65. l.) és 1879. május 16-án 8157. sz. (R. T. 96. l.) ig. min. rend.

[36]) Ptr. 61., 62. §§. A megkeresés közelebbi alakjára nézve l. a bevágó ig. min. rendeleteket, melyek részint a külföldi államokkal szemben általában, részint meghatározott államokkal szemben szabályozzák a kölcsönös megkereséseket. Az első osztályba (a bünügyi megkeresésekre vonatkozó rendeletektől eltekintve) tartoznak: 1869. április 20. 4412. sz.; 1870. január 17. 683. (R. T. 148. l.); 1871. márczius 9. 4440. (R. T. 60. l.); 1872. junius 16. 16843. (R. T. 331. l.); 1876. aug. 31. 24762. (1884. R. T. 622. l.); 1877. junius 16 10766. (R. T. 311. l.); 1879. május 16. 8157. (R. T. 96. l.); 1880. január 30. 3681. és aug. 3. 21668.; 1885. aug. 2. 19561. (R. T. 787. l.) — A második osztályba tartoznak: 1) *Ausztria:* 1868. április 14. 5451. (R. T. 162. l.); 1871. aug. 17. 13815. (R. T. 272. l.); 1873. jul. 26. 22342. (R. T. 329. l.): 1875. márcz. 26. 8265., jul. 11. 18430. (R. T. 201. l.) és szept. 22. 26952. (R. T. 264. l.); 1877. január 4. 27881/75. (R. T. 1. l.), január 5. 28061/75.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

(R. T. 5. l.); julius 17. 17621. (R. T. 438. l.) és decz. 12. 16028.; 1878. márcz. 13. 6382. (R. T. 166. l.); 1880. jul. 2. 14370. (R. T. 340. l.); 1881. febr. 10. 4237. (R. T. 44. l.); április 1. 9172. (R. T. 492. l.); decz. 7. 38454.; 1882. márcz. 11. 7599. (R. T. 276. l.); 1884. okt. 9. 29921. (R. T. 1650. l.); 1885. junius 18. 13113 (R. T. 672. l.); nov. 5. 55905. (R. T. 1811. l.); decz. 22. 56.442. sz.; — 2) *Németország:* a) *Német Birodalom:* 1874. január 29. 642. (R. T. 15. l.); 1880. febr. 28. 5978.; aug. 3. 21668.; 1884. május 24. 18123. (R. T. 715. l.); 1887. április 15. 14116.; — b) *Poroszország:* 1869. junius 24. 9249. (R. T. 655. l.); 1875. febr. 19. 29212. (R. T. 65. l.) és május 1. 3821.; 1879. május 16. 8157. (R. T. 96. l.); — c) *Szászország:* 1877. jul. 18. 19030. (R. T. 441. l.); 1879. január 9. 30890/78. (R. T. 18. l.); 1881. ápr. 4. 9076. (R. T. 494. l.); 1884. márcz. 26. 5504. (R. T. 485. l.); — d) *Württemberg:* 1868. április 15. 4166. sz.; — 3. *Francziaország:* 1869. deczember 28. 8104. (R. T. 487. l.); 1875. márcz. 23. 8463.; 1884. márcz. 21. 9016. (R. T. 482. l.); 1885. aug. 2. 19561. (R. T. 787. l.). — 4. *Belgium:* legutóbb id. rend.; — 5. *Olaszország*: 1868. decz. 22. 15714. (R. T. 579. l.); 1870. jul. 23. 12463. (R. T. 294. l.); 1875. decz. 31. 36854. (R. T. 586. l.); 1876. aug. 31. 24762. (R. T. 622. l.); — 6. *Svájcz: Waadt* canton: 1885. április 20. 17881. (R. T. 422. l.); — 7. *Oroszország*: 1868. junius 6. 8154. (R. T. 202. l.); 1869. január 22. és április 1. 4105. (R. T. 525. l.); 1877. január 18. 32920. (R. T. 79. l.); 1883. április 25. 10908. (R. T. 526. l.); — 8. *Románia:* 1871. jul. 12. 12055. (R. T. 239. l.); 1873. jul. 1. 19923. (1880. R. T. 724. l.); 1875. junius 18. 13980. (1880. R. T. 725. l.); 1875. jul. 7. 20360. (R. T. 205. l.); 1876. junius 19. 1762. (R. T. 12. l.); 1880. jul. 21. 15154. (R. T. 723. l.); 1884. január 23. 2003.; 1887. márcz. 1. 2262. (R. T. 323. l.); — 9. *Szerbia*: 1883. szept. 24. 33924. (R. T. 1279. l.) és okt. 31. 41232. (R. T. 1303. l.); 1884. április 22. 9946. (R. T. 620. l.) 1885. febr. 2. 4978. (R. T. 299. l.) és aug. 8. 35488. (R. T. 869. l.); — 10. *Bosznia és Herczegovina:* 1880. márcz. 9. 6042. és május 14. 13004. (R. T. 214. l.); 1883. május 24. 19841. (R. T. 671. l.); 1887. junius 11. 19571. sz. (R. T. 1506. l.)

[37]) L. Vght. t. 3—5. §§.

[38]) Igy nevezetesen, hogy a külföldön meginditott eljárás alapján a perfüggőség kifogása (*exceptio litis pendentis*), a külföldi jogerős itélet alapján az itélt dolog kifogása (*exc. rei judicatae*) megállapittassék. Nem volna ugyanis következetes, ha a külföldi itélet jogereje a végrehajtás szempontjából elismertetnék, a pernek a belföldi birságok előtti ujonnan való meginditása szempontjából ellenben megtagadtatnék s ugyanaz áll megforditva is. Ha pedig elismertetik vagy megtagadtatik a külföldön hozott itélet, akkor ezzel elismertetik vagy megtagadtatik a külföldi itéletet megelőző eljárás is, mely nélkül az itélet nem jöhet létre. V. ö. *Curia:* 1887. május 18. 299. sz. (D. XLV. 330. l.).

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Bővebben l. *Kelemen Gyula:* Jogt. Közl. 1887. évf. 15—18. szám.— A külföldi választott bíróságok ítéleteinek hatályáról l. alább 25. §. 33. jegyzet.

[39]) Az illetőségi összeütközésekről közelebbről l. alább 14. és 57. §§.

[40]) 1869. IV. t.-cz. 25. §.

8. §.

Az idegenek ügyeiben alkalmazandó törvénykezési szabályok.

I. Mig az idegenek anyagi jogviszonyainak elbirálásánál a belföldi biró bő mértékben külföldi jogot tartozik alkalmazni, addig a törvénykezés terén általánosan a területiség elve van elismerve, melynek értelmében a magyar biró az esetben is a magyar törvénykezési szabályok szerint köteles eljárni, ha az elbirálandó ügyben külföldiek vesznek részt; tekintet nélkül arra is, valjon maga az elbirálandó ügy belföldön vagy külföldön jött létre. Alapja ezen elvnek az állami souverenitás lényegéből folyó azon megfontolás, hogy az állam hatóságai úgy egymáshozi viszonyaikra, mint eljárásukra nézve más, mint saját államuk rendelkezéseit nem követhetik; hogy idegen állam a belföldi hatóságok hivatalos működését sem meg nem határozhatja, sem annak mikénti teljesitését elő nem irhatja. Ehhez hozzájárul azon, az anyagi jogviszonyok elbirálásánál is követett elv, hogy a foganatba vett jogi cselekvények mikénti eszközlése azon hely törvénye alatt áll, a hol azok foganatositttatnak; [1]) már pedig a belföldi biróságok eljárása kétségkivül belföldi cselekvény, és pedig akkor is, ha a külföld részére van hivatva jogi hatásokat szülni.

A belföldi törvénykezési szabályok alkalmazása nincs feltételezve attól, hogy a jogérvényesités a hazai biróságok által

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a maga egészében történjék. A hazai bíróságok nem kevésbé tartoznak a magyar törvénykezési szabályok szerint eljárni, ha külföldi bíróságok által egyes cselekvények foganatositása végett megkerestetnek. [2]) A belföldi bíróság ily esetben nem a külföldi bíróság megbizottja gyanánt jár el, hanem saját joghatóságát gyakorolja, melylyel a külföldi bíróság a belföldön nem bir; melyhez az épúgy fordul, mint bármely magánegyén, a ki jogait érvényesiteni akarja, miért is a belföldi bíróság a nyujtandó segély megengedhetősége iránt önállóan a hazai törvények szerint határoz. [3]) Hogy a megkeresésnek a hazai törvénykezési szabályok szerinti teljesitése a külföldi törvényben előirt kellékeknek esetleg meg nem felel: annál kevésbé indokolhatja a megkereső bíróság törvényeinek alkalmazását, mert eltekintve attól, hogy a hazai bíróságok a külföldi bíróságokhoz intézett megkereséseknél hasonló helyzetben vannak, a foganatositási hely törvényének e részben is alkalmazható elve elegendő módot ad arra, hogy a megkereső bíróság törvényének meg nem felelő cselekvény is kellően értékesithető legyen. [4])

II. A területiség elve a törvénykezési jog terén azonban még sem áll kivételek nélkül. A mennyiben ugyan oly kérdésekről van szó, melyek a bíróságok szervezetét és eljárását tárgyazzák, kivételek el nem ismerhetők. [5]) De a mennyiben a törvénykezési jog körében oly tényálladékok szabályoztatnak, melyek közvetlenül az anyagi jogra tartoznak [6]) vagy ha oly szabályokról van szó, melyek az anyagi jogviszonyokat meghatározó szabályok alkalmazása és folyamányaként jelentkeznek, [7]) vagy a midőn oly cselekvények jönnek kérdésbe, melyek a birói eljáráson kivül, bár ennek céljaira, az anyagi jogügylettel kapcsolatban foganatosittatnak: a külföldi jog alkalmazásának mi sem áll útjában. Utóbbi tekintetben különösen megemlitendők a külföldön kiállitott okiratok kellékei, melyekről hazai jogunkban kifejezetten el van ismerve, hogy azok a kiállitási hely szabályai szerint itélendők meg. [8])

III. A most kifejtett elvek irányadók az esetben is, midőn nem külföldiek ügyeiről és külföldi megkeresésekről, hanem oly magyar állampolgárok ügyeiről és oly hazai bíróságok

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

megkereséseiről van szó, melyek nem a szorosan vett magyar törvénykezési jog területéhez tartoznak.[9])

---

[1]) *Locus regit actum.* L. ezen elv alkalmazásait: Ptr. 157. 165. 179. 180. §§.; 1876. XVI. t.-cz. 34. §.; Váltó t. 96. 97. §§.; Osztr. p. t. 36. 37. §§.

[2]) Ez határozottan ki van fejezve a Ptr. 62. §-ában. Különösen pedig a végrehajtásra nézve v. ö. 1882. XXXII. t.-cz. 7. cz.; 1871. aug. 17-én, 1875. julius 11-én, 1880. jul. 2-án kelt id. rend.

[3]) V. ö. 1882. XXXII. t.-cz. 3. cz.

[4]) A törvényhozás vagy a kormány különös előzékenységből természetesen kivételt is állapithat meg. Ily kivétel indokolt lehet nevezetesen akkor, ha a magyar bíróságok oly cselekvény iránt kerestetnek meg, mely a nélkül, hogy hazai tiltó törvénybe ütköznék, törvénykezési jogunkban teljesen ismeretlen. Maguk a bíróságok ily kivételt tenni nincsenek jogositva.

[5]) A hazai törvények szerint itélendők meg nevezetesen: a hatáskör és illetőség; a kereset és a további periratok kellékei; az idézési és más határidők (a külföldön lakó alperesek javára azonban maga a Ptr. a 116. 132. §§-ban hosszabb határidőket szab); a belföldön teljesitendő kézbesitések; a perbeli képviselet kérdése; a bizonyitás, ide értve az alkalmazható bizonyitási eszközök, a bizonyitási teher és bizonyitási erő kérdéseit (bár ezekre nézve sokan, kiknek nézetét az *Institut de droit international* is elfogadta 1877. évi *zürichi* ülésszakában, ellenkező véleményen vannak, azon helytelen felfogásból indulván ki, hogy e kérdések az anyagi jogra tartoznak, a mi legfelebb az anyagi jog által egyes viszonyoknál tett kivételekre nézve ismerhető el). Továbbá: az itélethozatal és jogerőre emelkedés; a perorvoslatok; a végrehajtás stb.

[6]) A törvénykezési törvények gyakran tartalmaznak tisztán az anyagi jogra tartozó szabályokat, ép úgy, mint megforditva. V. ö. pl. Ptr. 75. §. (egyetemlegesség); 169. §. *(exc. non numeratae pecuniae);* 170. §. (váltó érvényesitése köztörvényi uton); 523. §. és 1881. LIX. t.-cz. 90. §. (holttányilvánitás); Vght. t. 23. §. (véghtsi jog elévülése); 72. §. (törvényes zálogjog) stb.

[7]) Ide tartozik: a perbeli jog- és cselekvési képesség, mely az általános magánjogi jog- és cselekvési képesség folyománya; továbbá az anyagi jogban egyes különös viszonyokra nézve megállapitott vélelmek és bizonyitási szabályok, melyek épen azért, mert ama különös viszonyokkal való összefüggésben állittattak fel, az illető viszonyokra vonatkozó anyagi jogszabályokkal ugyanazon tekintet alá esnek. Hasonlóképen alkalmazandó a külföldi törvény a bizonyitás tekintetében is oly

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

esetben, midőn pl. valamely ügylet érvényességéhez meghatározott kellékü okiratot (pl. közjegyzői okiratot) követel, jóllehet a belföldi törvény oly természetü okiratot sem az ügylet érvényéhez, sem a bizonyitáshoz nem ir elő.

[8]) V. ö. Ptr. 157. §., 165. §. (közokiratok), 179. §. (keresk. könyvek), 180. §.

[9]) V. ö. fentebb 4. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ELSŐ RÉSZ.

A polgári törvénykezés szervezete.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ELSŐ CZIM.

Az igazságszolgáltatás közjogi helyzete általában.

9. §.

A király.

I. Régi alkotmányos elv, hogy a király, valamint az államhatalomnak általában, úgy az igazságszolgáltatásnak is feje és kútforrása. [1]) Ezen elv azelőtt a király személyes biráskodását is foglalta magában; [2]) nemkülönben a király személyes jogositványát, a bíróságokat összeállitani és szervezni, feloszlatni és megszüntetni. Az ujabb államjogi felfogás azonban a fejedelem ily közvetlen részvételét az igazságszolgáltatásban sem a fejedelmi méltósággal, sem a közszabadság és jogbiztonság követelményeivel nem tartja összeférőnek, [3]) s ezen felfogás a mi közjogunkban is érvényesült. [4]) Kitünik ez nevezetesen az 1791. XII. t.-czikkből, mely a midőn a végrehajtó hatalomnak a király általi gyakorlását hangsulyozza, a törvénykezésre nézve határozottan kimondja, hogy „a király hatalmánál fogva a bíróságoknak törvény által megállapitott vagy megállapitandó rendjét meg nem változtathatja, sem a törvényes itéletek végrehajtását parancsok által maga vagy mások által megakadályozni nincs jogositva, sem a törvényes birói hatóságok itéleteit meg nem másithatja, különösen sem saját, sem bármely politikai hatóság

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

felülvizsgálata alá nem veheti, hanem az itéletek a fennálló vagy ezentúl hozandó törvények és az ország bevett szokása szerint valláskülönbség nélkül alkalmazott birák által hozandók.“ [5]) Hasonlóképen a királyra való vonatkozással is kimondja ujabban az 1869. IV. t.-cz., hogy „senkit illetékes birájától elvonni nem szabad“, s hogy „a törvényben meghatározott bíróságokat megszüntetni, vagy azokon kivül más bíróságot bármi szin és czim alatt felállitani s a bíróságoknak a törvényben megállapitott illetőségén vagy kerületén, ugyszintén a birák számán a törvényhozás utján kivül változtatni nem szabad.“ [6]) A polgári törvénykezés terén ezen közjogi alapelvek annál tisztábban érvényesülnek, mert a királynak a büntető törvénykezésben elismert kegyelmezési joga által sincsenek mérsékelve. [7])

II. Jóllehet azonban a király ma már közvetlenül nem vesz részt a törvénykezésben, azért az ő közjogi állása annak gyakorlásánál és különösen a törvénykezés körén kivül eső igazságügyi kormányzat terén [8]) még mindig kellő kifejezést nyer. Nevezetesen a következőkben:

1. hogy a birói hatalom a király nevében gyakoroltatik, [9]) mihez képest perdöntő határozatok élén mindig e szavak: „Ő Felsége a király nevében“ állanak; [10])

2. hogy az itélő birákat, az igazságügyminiszter ellenjegyzése mellett, a király nevezi ki; [11])

3. hogy valamint az állami élet minden ágában, úgy a törvénykezés terén is a királyt illeti a legfőbb felügyeleti jog, melyet azonban csak felelős igazságügyi minisztere által gyakorolhat. [12])

4. A királyt illeti továbbá a birósküldés joga, melynél fogva különös szükség esetében valamely ügyet az arra törvényileg megállapitott bíróság illetőségéből kivonhat s annak elintézésére más bíróságot jelölhet ki. Ebbeli jogát is azonban a király az igazságügyi miniszterium által gyakorolja. [13])

5. A király állásából következik végre, hogy a mennyiben magánjogi viszonyaira nézve az ország törvényeinek alá is van vetve, s ezen ügyekben a rendes polgári bíróságok itélnek: [14]) saját személyében bíróság elé nem idézhető. E helyett a király

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ügyeiben, de a maga nevében, régebben a királyi ügyek igazgatója járt el [15]); jelenleg pedig a királyt magánügyeiben, az u. n. udvari kincstárt, a cs. és kir. főudvarmesteri hivatal és a királyi jószágokra nézve a cs. és kir. magán-családi és hitbizományi jószág-igazgatóság, illetve ennek az egyes jószágokon alkalmazott külső közegei képviselik. [16])

---

[1]) V. ö. *Hármaskönyv* II. r. 3. cz. 2. §.:. *Omnis judiciariae potestatis facultas in jurisdictionem sacrae Regni hujus Coronae, qua cuncti Reges Hungariae coronari solent et subsequenter Principem ac Regem nostrum legitime constitutum, simul cum Imperio et Regimine translata est.* Innen az elnevezés is: *summus* vagy *supremus justitiarius.* V. ö. *Cziráky* id. m. 430. §. Erdélyre nézve: l. *Comp. Const.* II. rész. 1. czim, XI. pont.

[2]) A király személyes biráskodását kifejezetten állapitja meg pl. még az 1715. VII. t.-cz. 4. §-a a felségsértési esetekben; a mit azonban később eltöröl az 1791. LVI. t.-cz. Kifejezve találjuk a király személyes részvételi jogát a biráskodásban a kir. s z e m é l y n ö k méltóságban is, a ki épen a király személyét a biráskodásban képviselte. Innen a czim: *Personalis praesentiae (sc. Regis) in judiciis locumtenens.* Röviden: *Personalis.* E r d é l y b e n a fejedelem személyes felebbviteli biráskodása a legujabb időig tartotta fen magát a *Comp. Const.* fentebb id. helye és későbbi törvények alapján. V. ö. *Dósa Elek:* Erdélyhoni jogtudomány. Kolozsvártt 1861. I. köt. 154. III. köt. 52. l.

[3]) Különösen *Montesquieu* erre vonatkozó fejtegetései mozditották elő a fejedelmi u. n. k a b i n e t b i r á s k o d á s eltörlését. L. Esprit des lois VI. könyv 5. fejezet.

[4]) Hogy azonban nálunk már igen korán volt meg a helyes felfogás a fejedelmi biráskodás iránt: bizonyitják *Sz. István* intelmei *Imre* fiához. V. ö. Decr. libr. I. cap. 5.: *Quotiescunque Fili charissime! causa digna judicari ad Te venerit, noli . per Te ipsum dijudicare, ne tua Regalis dignitas, usurpatione inferiorum negotiorum foederetur: Sed potius hujusmodi negotium ad Judices mitte, quibus hoc commissum est, quod ipsi secundum suam hoc discernant legem. Time esse judex, gaude vero Rex esse et nominari.*

[5]) Eredeti szövegben: *Forma Judiciorum lege stabilita aut stabilienda, authoritate Regia non immutabitur, nec legitimarum Sententiarum Executiones Mandatis impedientur, aut per alios impediri admittentur, nec Sententiae legitimae fororum Judiciariorum alterabantur; immo nec in Revisionem Regiam nec ullius Dicasterii politici pertrahentur, sed secundum conditas hucusque, aut in futurum condendas Leges, receptam Regni Consuetudinem, Judicia per Judices, absque discrimine Religionis deliyendos,*

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

celebrabuntur, executiva autem Potestas, nonnisi in sensu Legum, per Regiam Majestatem exercebitur.

[6]) Id. t.-cz. 20. 21. §§.

[7]) Egy kivétel mégis van, t. i. az alább emlitendő birói küldési jog, mely azonban mint szükségállapot orvoslására szolgáló eszköz, elkerülhetlen.

[8]) Lásd alább 13. §.

[9]) 1869. IV. t.-cz. 2. §. és külön a pénzügyi közigazgatási bíróságra nézve: 1883. XLIII. t.-cz. 11. §.

[10]) Birói ügyv. szab. 130. §.; 1875. január 8-án kelt rend. 12. §.; 1878. febr. 4-én a kisebb polgári peres ügyekben követendő ügyvitel tárgyában kiadott rend. 18. §., mely egyuttal a községi biráskodásra nézve kivételt tesz. Hasonlóképen nem a király nevében adatnak ki az itéletek a törvényhatóságok által ellátott cseléd-, iparhatósági és kihágási ügyekben, az egyházi biráskodás terén, a tőzsdei és közönséges választott bíróságoknál, jóllehet ezek sem a saját, hanem az állam birói hatalmát gyakorolják. V. ö. alább 16. §.

[11]) 1869. IV. t.-cz. 3. §. Ez is azonban csak az állami szolgálatban levő birákra nézve áll. Még a békebiró is csak az igazságügyminiszter által, bár a király nevében, neveztetik ki. 1877. XXII. t.-cz. 3. §.

[12]) 1871. VIII. t.-cz. 5. §.; Birói ügyv. szab. 66. §. V. ö. alább 13. §.

[13]) Ptr. 57. §. 2. bek. A király gyakorolta a bíróküldés jogát 1848 előtt is. V. ö. 1715. XVII. t.-cz. 3. §. Azonban az Országb. Ért. által megállapitott Ideigl. törv. szab. 42. §-a a bíróküldés jogának gyakorlását a hétszemélyes táblára ruházta volt. Miután a bíróküldés lényegesen czélszerüségi kérdés, és pedig a törvényben világosan megállapitott esetekben is arra nézve, hogy mely bíróság küldessék ki: egészen megfelelő, hogy azt nem maguk a bíróságok gyakorolják. Az ellenkező követelmény csak a kormány részéről elkövethető visszaélésektől való félelemben találja indokát, a mely azonban a mai korban tapasztalatilag alaptalannak bizonyult. Bővebben a bíróküldésről alább 55. §.

[14]) V. ö. *Hármk.* II. r. 5. és 39. cz.; 1439. XXIV. t.-cz.; 1723. XXVI., LI. t.-cz.; 1741. XXIII. t.-cz.; osztrák p. t. 20. 289. §§. Nem a cs. és kir. főudvarnagyi hivatal, mely az 1815 évi julius 14-én kelt udvari rend. értelmében a császári és királyi háznak csak azon tagjaira nézve bir joghatósággal, a kik nem uralkodók. V. ö. alább 23. §.

[15]) V. ö. *Hármk.* II. r. 39. cz.; 1723. és 1741. évi id. t.-cz.

[16]) Közjogi iróink ma is azt tanitják ugyan, hogy a királyt a kincstári jogügyi igazgatóság képviseli. Ez azonban tévedés. Az ennek hatáskörét meghatározó 1870. szeptember 26-án kelt igazs.-min. rend., valamint az 1883. deczember 7-én kibocsátott szolgálati utasitás (l. alább 64. §.) a király képviseletét egyáltalában nem emlitik s magán uton meggyőződést szereztünk arról, hogy azt tényleg a szövegben emlitett főudvarmesteri

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

(nem főudvarnagyi!) hivatal illetve jószágigazgatóság s ennek közegei gyakorolják; sőt arról is értesültünk, hogy az előbbi királyi jogügyek igazgatósága a jelen században már 1848 előtt sem járt el a király magánügyeiben. De azt már nem sikerült kinyomoznunk, hogy mikor állt be ezen változás?

10. §.

Az igazságszolgáltatás viszonya a törvényhozáshoz.

I. Az igazságszolgáltatás a törvényhozástól úgy belső természetére, mint külső gyakorlására nézve lényegesen különböző. A legfőbb különbségek az állami tevékenység e két ága között a következők:

1. A törvényhozás feladata törvényt alkotni, „törvényt hozni.“ A törvény pedig belső értelme szerint[1]) általános elvont szabály, mely az egyes konkrét életviszonyokat meghatározza. A törvényhozás feladata tehát az életviszonyokat általános, elvont szabályok által rendezni. Ezzel szemben a törvénykezés feladata a törvényt az egyes konkrét esetekre alkalmazni, a törvényben magában véve csak eszmeileg létező állami akaratot tettleg megvalósitani.[2])

2. A törvényekben kifejezett szabályok arra vannak irányozva, hogy az emberek egymás közt s az államhoz való viszonyaikban azokhoz alkalmazkodjanak. A törvények ezen rendeltetéséből következik, hogy a törvényhozás nem az egyes, már előfordult, esetekre vonatkozólag lép működésbe, hanem ellenkezőleg, a jövőben előforduló eseteket tartja szem előtt.[3]) A törvényalkalmazás pedig szükségképen már megtörtént eseteket tételez fel s csak megtörtént esetekre vonatkozhatik.

3. A törvényhozás működésének kezdeményezését, közvetlen inditó okát, önmagában birja[4]), s teljesen saját belátásától függ, hogy törvényt hozzon-e, vagy nem? A bíróság ellenben

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

rendszerint csak külön felhivásra lép működésbe [5]), e nélkül a törvénykezés teljesen nyugszik; ha pedig a bíróság működésre felhivatott, akkor azt magától el nem utasithatja. [6])

4. Végre kiemelhető, hogy mig a törvényhozás működésének feltételeit és módját maga határozza meg, s az előre megállapitott feltételektől és eljárási módtól később tetszés szerint ismét eltérhet: addig az igazságszolgáltatás feltételeire és alakjára nézve épugy a törvényhozás által felállitott szabályokhoz van kötve, mint azon viszonyok elbirálásánál, melyek az ő működésének tárgyát képezik. A törvényhozás tehát egyrészt sokkal szabadabb tevékenység, mint a biráskodás, másrészt pedig a biráskodás fölött áll, a biráskodás a törvényhozásnak alá van rendelve.

II. Minél áthatóbb a különbség törvényhozás és igazságszolgáltatás között, annál kivánatosabb, hogy az azok gyakorlására hivatott hatalmi szervek egymástól lehetőleg elválasztassanak és függetlenittessenek; sőt ezen elválasztás nélkül nem létezik sem igazi szabadság, sem kellő jogbiztonság, közelfekvő lévén a veszély, hogy a törvényhozó, mint biró, nem szigoruan a meglevő szabályokat fogja alkalmazni, hanem uj szabályok felállitása és alkalmazása által elégitendi ki önkényes törekvéseit. [7]) Tényleg a törvényhozás és biráskodás elválasztása az ujkori alkotmányosságnak egyik sarkelvét képezi s ujabb idő óta a hazai közjogban is érvényre van emelve. [8])

A törvényhozás és biráskodás elválasztása és egymástóli függetlensége részletesebben következő elvekben talál kifejezést:

1. hogy a törvényhozás és nevezetesen az országgyülés sem önállóan nem biráskodhatik, sem a birróságok által hozott itéleteket felül nem vizsgálhatja [9]), azokat sem itélet, sem törvény által meg nem változtathatja, sem hatályon kivül nem helyezheti; [10])

2. hogy viszont a birróságok a törvényhozás működésébe nem avatkozhatnak; azt a rendes törvénymagyarázat keretén kivül birálat tárgyává nem tehetik s nevezetesen a rendesen kihirdetett törvények érvényét kétségbe nem vehetik [11]);

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

3. hogy a birósságok a törvényeknek az egyes jogügyekre való alkalmazására tartoznak szoritkozni s a törvények módjára általános, kötelező szabályokat nem alkothatnak.[12]) A miből egyuttal következik, hogy a hozott itélet csak azon ügyet dönti el, a melyben hozatott; más, bár hasonló természetü ügyben tehát a birósság nem hivatkozhatik az előbb hozott itéletre, hanem ismételt önálló itélethozatalnak van helye.[13])

III. Azon elv alól, hogy az országgyülés nem biráskodhatik, törvényeink értelmében két kivétel van, melyeknek egyike a miniszterek felelősségére[14]), a másik a képviselőválasztások érvényére[15]) vonatkozik. Arra nézve pedig, hogy a birósságok általános, kötelező szabályokat fel nem állithatnak, fontos, bár nem tökéletes kivételnek van helye annyiban, a mennyiben az igazságszolgáltatás egyöntetüségének megóvása végett a magyar királyi Curia törvényileg feljogositttatott, a polgári jogra tartozó vitás elvi kérdéseket[16]) az egyes, azokra alkalmat szolgáltató konkrét ügyek elintézésétől külön, polgári tanácsainak teljes ülésében eldönteni,[17]) s hasonló joggal a pénzügyi közigazgatási birósság is ruháztatott fel.[18]) Az ily módon hozott elvi kijelentésü határozatok: „döntvények“[19]) az egyes ügyek eldöntésénél irányadók[20]); mindazonáltal csak magának a kir. Curiának egyes tanácsaira nézve, az alsóbb birósságokat ellenben más esetekben nem kötelezik.[21]) Ebben mutatkozik ezen döntvények lényeges különbsége a törvényektől, eltekintve attól, hogy a nevezett főbirósságok ujabb teljes ülési határozattal az egyszer felállitott elvtől később ismét el is térhetnek.[22])

A törvény közelebbről intézkedik az iránt, hogy a kir. Curia a szóban forgó elvi jelentőségü határozatok hozatala végett mikor ül össze? E szerint, ha vitás elvi kérdés valamely ügynek elintézése alkalmával merül fel: úgy a tanács többségének, mint a tanács elnökének jogában áll a vitás elvi kérdést az ügy elintézése előtt, a teljes ülés eldöntése elé terjeszteni. Ezenfelül a kir. Curia elnöke kötelezve van a teljes ülést késedelem nélkül összehivni, valahányszor ellentétes elvi alapokon nyugvó határozatokról tudomást nyer.[23]) A mi

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

pedig a teljes tanács alakitásának és a teljes ülési tárgyak előadásának módozatait, a tanácskozás és szavazás rendjét s a hozott határozatok hitelesitését illeti: az iránt, valamint egy külön döntvénykönyv vezetése és a döntvények közzététele iránt, részletes intézkedés, a törvény külön felhatalmazása alapján,[24]) rendeleti uton történt.[25])

---

[1]) Ha egyedül a törvény a l a k j á r a, azaz csak arra nézünk, hogy az állami akarat a törvényhozás formáiban és annak tényezői által fejeztetik ki: akkor a törvény kétségkivül nemcsak általános szabályt, hanem sok egyebet is foglal magában. Igy pl.: épitkezések elrendelése és engedélyezése, költségvetés, kölcsönök megállapitása, ujonczmegajánlás, királyavatás és koronázás tanusitása (1867. I. t.-cz.), koronázási hitlevél és királyi eskü beczikkelyezése (1867. II. t.-cz.), koronázási tiszteletdij felajánlása (1867. IV. és V. t.-cz.), koronaőrök megválasztása (1867. VI. t.-cz.), József nádor és Deák Ferencz emlékének megörökitése (1848. I., 1876. III. t.-cz.), azelőtt a honfiusitások beczikkelyezései stb. stb. bizonyára nem általános szabályok. Ha azonban a törvényhozás tulajdonképeni fogalmi hatáskörét meg akarjuk határozni, akkor ily puszta alaki fogalomra nem támaszkodhatunk.

[2]) E pontban a birói hatalom a végrehajtó hatalom fogalmával találkozik. Hogy aztán miben különbözik a végrehajtó hatalom többi részeitől: a kormányzattól és illetve közigazgatástól? arról a következő szakaszban lesz szó.

[3]) V. ö. fentebb 6. §. 2. jegyz.

[4]) Hogyan oszlik meg a kezdeményezés a törvényhozás egyes tényezői (kormány, képviselőház, főrendiház s ezek egyes tagjai) között? azt a közjog közelebbről határozza meg. Minő távolabbi okok pedig azok, melyek a törvényhozást működésre birják? az a jog körén kivül esik.

[5]) V. ö. Ptr. 7. §. Másként áll ugyan a dolog a büntető törvénykezésben akkor, ha az nem a vádrendszeren, hanem a nyomozási elven nyugszik. V. ö. fentebb 3. §. De a vádrendszer épen azért is bizonyult győztesnek, mert a nyomozási elv a törvénykezés lényegével ellenkezik. Azzal, hogy a bíróságok rendszerint csak felhivásra lépnek működésbe, összefügg, hogy a bíróságok többre nem is terjeszkedhetnek, mint a mire felhivattak. V. ö. Ptr. 248. §. 1883. XLIII. t.-cz. 21. §. és bővebben alább.

[6]) 1869. IV. t.-cz. 22. §.: „A biró az igazságszolgáltatást senkitől meg nem tagadhatja, ki illetősége körében hozzá folyamodik s a hivatalával járó teendőket vissza nem utasithatja."

[7]) *Montesquieu* id. m. XI. könyv 6. fej.

[8]) Hogy régebben az országgyülés biráskodott is, annak bizonyitásául elég a *Corpus Juris*-ra utalni. Tette ezt részint közvetlenül az il-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

letö ügyben határozó törvény által — v. ö. pl. 1542. 43, 44. t.-cz., 1545. 47. 1559. 51, 1563. 55, 1569. 58, 1574. 31, 1578. 24, 1588. 48, 1593. 22, 1608. 23, 24, 1609. 39, 64, 1618. 74, 1625. 49, 65, 1635. 86, 1647. 138, 140, 1649. 89, 90, 1659. 113, 114, 116, 117, 122, 123. t.-cz., — részint közvetve oly módon, hogy külön törvény által az ügy elintézésére kötelező utasitást adott, mely rendszerint a nádorhoz intéztetett. V. ö. pl. 1569. 66, 1575. 4, 1578. 22, 23, 37, 1596. 57, 1599. 38, 1600. 22, 23, 1608. 26, 1609. 30, 1618. 25, 63, 1622. 73, 1625. 48, 56, 57, 63, 1630. 35, 1635. 83, 1647. 64, 82, 110, 111, 112, 113, 116, 132, 1649. 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 88, 1655. 58, 85, 86, 90, 93, 96, 97, 115, 1659. 110, 111, 112, 115, 1681. 54, 1715. 67, 103, 104, 105, 106. t.-cz. Az 1723. 26. t.-cz. az ilyen u. n. *articularis causa*-kat — v. ö. *Kitonich* Directio methodica c. I. qu. 3: *quae ex publico Dominorum Regnicolarum articulo, seu constitutione, propter magnam aliquam rationem, suum processum et determinationem accepit,* — a kir. tábla hatáskörébe utasitotta. Erdély-ben az országgyülés biráskodási joga még ujabb időben is fenállt. V. ö. *Dósa* id. m. I. 126. III. 50. l.

[9]) A mi egyuttal magában foglalja, hogy semmiféle felebbezés az országgyüléshez nem intézhető, még kérvény alakjában sem.

[10]) Ez még akkor is áll, ha nyilván törvénytelen és rendes birói uton többé meg nem változtatható itélet hozatott volna. A törvény általi megváltoztatás közvetve sem történhetik pl. olyképen, hogy a felső bíróság az alsóbb bíróság itéletét az időközben hozott uj törvény alapján változtathatná meg. Elismert szabály, hogy a felső bíróság is az ügy megindítása idejében érvényes törvény szerint tartozik itélni. V. ö. Nov. 115. pr. cap. 1 *ideoque sancimus si quando de aliqua causa processerit definita sententia et provocatio fuerit subsecuta appellationis examinatores secundum leges quae tempore definitivae sententiae obtinebant, terminum dare negotio.* Kivételnek csak a korábbi törvényt magyarázó törvény tekintetében (v. ö. osztr. p. t. 8. §.) s ezenkivül legfelebb oly esetben van helye, ha az uj törvény az alsóbb birói itélet által megállapitott jogviszonyt egyáltalában megszünteti. V. ö. pl. 1848. XV. t.-cz. 2. §. (ősiségből eredő perek); 1868. XXXI. t.-cz 7. §. (uzsora perek). Jogerejü itélet egy későbbi magyarázati törvény által sem érintethetik.

[11]) 1869. IV. t.-cz. 19. §. 2. bek. 1883. XLIII. t.-cz. 14. §. L. már *Hármaskönyv* II. r. 2. czim. 10. §.: *Iam enim non poterit judicari, quod bene, vel male fuissent constitutae (sc. constitutiones), sed secundum ipsas oportebit judicare;* — és Előr. 6. czim 13. §.: *cum leges institutae fuerint, non erit postea judicandum de ipsis, sed oportebit judicare secundum ipsas.* — A biró tehát csak azt van jogositva vizsgálni, valjon a törvény rendesen kihirdettetett-e? mi tekintetben jelenleg az 1881. LXVI. és LXVII. t.-czikkek mérvadók. Ha a kihirdetés rendesen megtörtént, a biró a törvényt még akkor is tartozik alkalmazni, ha az szabálytalanul

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

jött létre, pl. nem a szabályszerü többség által lett megszavazva, a rendes törvényhozási eljárás mellőzésével hozatott, nem vétetett figyelembe más törvényhozási testület, mint pl. a horvát-szlavon tartománygyülés, vagy pedig a delegácziók hatásköre stb. A kihirdetés tehát a törvény létrejöttének szabálytalanságait orvosolja, épségben maradván természetesen az országgyülés azon joga, hogy a minisztereket felelősségre vonja. A szabálytalanság mindazonáltal nem terjedhet odáig, hogy a törvény alkotásánál a törvényhozási tényezők valamelyike pl. az országgyülés vagy annak egyik háza egészen mellőztessék. Mert hogy a rendesen kihirdetett törvény érvénye kétségbe ne vonathassék, arra mindenekfölött szükséges, hogy egyáltalában törvény legyen; már pedig közjogunk értelmében csak oly határozat tekinthető törvénynek, mely az országgyülés két háza által hozatván, a király által szentesittetett. L. különösen 1791. XII. t.-cz. — Valamint a rendesen kihirdetett törvények alaki érvénye, azonképen azoknak t a r t a l m i é r v é n y e is ki van vonva a bíróságok vizsgálata alól. Nincs helye ily vizsgálatnak különösen abban az irányban, valjon a törvény összhangzásban áll-e a fennálló alkotmánynyal, a közerkölcsökkel, a létező nemzetközi szerződésekkel, azon törvényes követelménynyel, hogy bizonyos ügyek az osztrák örökös tartományokkal egyenlő elvek szerint szabályoztassanak (1867. XII. t.-cz. 63—66. §§., XVI. t.-cz. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 17. 18. czikkelyek és ismételve 1878. XX. és 1887. XXIV. t.-cz.), vagy hogy a magyar országgyülés a horvát-szlavon tartománygyüléssel előzőleg megegyezésre jusson (1868. XXX. t.-cz. 66.—70. §§.) stb. Ha ellenben a törvény nem lett rendesen kihirdetve, akkor annak érvénye a bíróságok által magában véve kétségbe volna ugyan vonható; ez azonban tárgytalanná válik annak folytán, hogy a szabályszerü kihirdetés a törvény hatályosságának feltétele, a mig pedig a törvény nem hatályos, az a bíróságok által ugy sem alkalmazható. V. ö. 1881. LXVI. t.-cz. 4. §.

[12]) Legfelebb a belső ügykezelésre nézve, a mennyiben az erre vonatkozó rendeletek a bíróságoknak tért hagynak fen. Még a törvények magyarázata is csak az egyes jogeset szempontjából történhetik.

[13]) V. ö. osztr. p. t. 12. §.: „Az egyes esetekben kiadott rendelmények és a törvényszékek által különös pereskedésekben hozott itéletek, a törvény erejével soha sem birnak, más esetekre vagy más személyekre ki nem terjeszthetők.“ Az azonban nincs kizárva, sőt a birói gyakorlat kifejlődésének feltétele, hogy az egyik itéletben elfogadott elv más itéletben is alapul vétessék s arra nézve a megelőző itéletre utalás történjék.

[14]) 1848. III. t.-cz. 33. 34. §§., melyek értelmében a vád alá helyezést a képviselőház rendeli el, a biráskodást pedig a főrendiház által saját kebeléből választott 36 tag közül azon 12 tag gyakorolja, a ki a képviselőház által a per vitelére kiküldött biztos és a vád alá helyezett mi-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

niszter 12—12 tagra vonatkozó visszavetési jogának gyakorlása után fenmarad.

[15]) Az 1874. XXXIII. t.-cz. 89. §-a kimondja ugyan, hogy a kérvénynyel megtámadott választások érvénye fölött a Curia itél. Hozzá teszi azonban, hogy az anyagi és alaki szabályokat, melyek szerint a Curia ezen hatáskörében eljár, külön törvény határozza meg s hogy ezen törvény megalkotásáig a választások érvénye fölött a képviselőház dönt. Ez még a jelenlegi állapot, jóllehet már több rendbeli kisérlet történt a kimondott elv foganatositására. A biráskodás a képviselőház által az országgyülés egész tartamára választott kilencz 7—7 tagból álló biráló bizottság által történik. (L. a képviselőház házszabályait).

[16]) Valjon azok az anyagi vagy pedig az alaki jogra, az általános vagy valamely különös jogra (váltó-, kereskedelmi-, csődjog, bányajog, stb.) vonatkoznak-e? nem tesz különbséget.

[17]) 1881. LIX. t.-cz. 4. §. Ily teljes ülési elvi megállapitások azonban már előbb is voltak tényleges gyakorlatban a kir. Curia *semmitőszéki osztályában* (összegyüjtve *Vajdafy Emil* által. Budapest, 1880.) A Birói ügyviteli szabályok módositása iránt 1881. évi november hó 1-én kibocsátott ig. min. rend. 33. §-a pedig kiterjeszté a teljes ülési elvi jelentőségü határozatok intézményét a b ü n t e t ő j o g i ügyekre is, és pedig olyképen, hogy az ezek iránti elvi határozatok a bűnügyi szakosztály tanácsainak teljes ülésében hozatnak; egyuttal hozzá teszi, hogy ha polgári és büntetőjogi természetü vitás elvi kérdések merülnek fel, az elnöknek jogában áll a teljes ülést az összes szakosztályokba beosztott elnökökből és birákból alakitani. Hasonlóképen kiterjeszté az id. rendelet a teljes ülési elvi határozatok intézményét a k i r. t á b l á k r a is, mely utóbbi kiterjesztés jogosultsága azonban alapos kifogás alá esik. Abban ugyanis, hogy az id. törvényszakasz csak a Curiát jogositja fel elvi jelentőségü határozatok hozatalára, benne fekszik egyúttal, hogy más bíróság ily határozatokat nem hozhat. Ezt igazolja az id. törvényszakasznak az igazságszolgáltatás egyöntetüségének megóvását hangsúlyozó indoka is, mely a kir. táblákra legfelebb akkor talál, ha utolsó fokban itélnek s ez esetben is csak saját területökre nézve. Valahányszor a kir. táblák oly elveket állitanak fel, melyek a kir. Curia által felállitott elvekkel ellenkeznek, még az az egyöntetüség sincs elérve, a mely az elvi határozatok intézménye nélkül elérhető, tekintve, hogy valamint az egyes curiai tanácsok a Curia elvi határozatait, úgy a táblai tanácsok is a kir. tábla elvi határozatait kötelesek alkalmazni és pedig még a Curia ellenkező határozataival szemben is. Arról nem is szólunk, mily visszás és az általános jogérzetet sértő már magában véve az a tény, hogy a Curia és a kir. táblák nemcsak az egyes konkrét esetek megitélésénél, hanem az elvont jogelvek megállapitásánál is ellentétes felfogásnak hódolnak.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[18]) 1883. XLIII. t.-cz. 27. §. kiegészitve az ezen bíróság részére kibocsátott s alább közelebbről idézett Ügyrend 31—53. §§. által.

[19]) L. a kifejezést az 1881. LIX. t.-cz. 4. §. 5. bekezdésében. E szerint a dönтvények alatt törvényes értelemben most már csakis a Curia teljes ülési elvi határozatait szabad érteni, nem egyuttal itéleteket, még ha új elveket is tartalmaznak.

[20]) Természetesen csak az azután eldöntendő ügyekre nézve; a már jogerős itélettel, bár ellenkező elv alapján, eldöntött ügy a később hozott döntvény által ép oly kevéssé érintethetik, mint egy később alkotott törvény által. Az 1883. évi márczius 5-én 8585. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 360. l.) ezt többször előfordult félreértések eloszlatása végett külön kimondotta, ámbár az 1881. november 1-én kelt id. rend. 15. §-a is kiemeli, hogy a döntvények által a már előbb hozott curiai határozatok nem érintethetnek.

[21]) Az id. törv. §. 4. bekezdésének ezen általánosan hangzó szavaiból: „a teljes ülés elvi megállapodásai az ügyek eldöntésénél irányadók," azt lehetne ugyan következtetni, hogy a döntvények az alsó bíróságokra nézve is kötelezők. E magyarázat mellett a döntvény és törvény között a hatályra nézve sem volna különbség; a Curia valóságos törvényhozó volna, s az 1881. LIX. t.-cz. által tehát a törvényhozó hatalom gyakorlásáról szóló alaptörvények is módositást szenvedtek volna. E magyarázat azonban téves. Az idézett szavak nem kiszakitva, hanem az egész szakaszszal összefüggésben olvasandók. Már pedig midőn a 2. és 3. bek. abból indul ki, hogy vitás elvi kérdés a Curiánál lévő ügyek elintézése alkalmával merül fel, mely esetben az ügy elintézése az elvi kérdés eldöntéseig fel is függesztendő (l. a teljes ülési határozatokra vonatkozó alább id. rend. 4. §.), hogy továbbá a Curia elnöke akkor hivja össze a teljes ülést, ha ellentétes elvi alapokon nyugvó curiai határozatokról nyer tudomást (l. id. rend. is 5. §.); ezek után pedig mindjárt az mondatik, hogy az elvi megállapodások az ügyek eldöntésénél irányadók: akkor ezen összefüggés nem engedhet más magyarázatot, mint azt, hogy az elvi megállapodások egyrészt az egyes curiai tanácsokban függőben hagyott, másrészt az ugyancsak a Curiánál jövőben előforduló ügyekben irányadók. Ezt annyival inkább szükséges hangsúlyozni, mert az alsó bíróságok ugyis túlságosan s jobb meggyőződésük ellenére is lesznek hajlandók a Curia döntvényeit alkalmazni, nehogy az általuk hozott itéletek megváltoztattassanak; a mit az is előmozdit, hogy a döntvények minden bíróságnak hivatalból megküldetnek. (1881. évi mód. Ügyv. szab. 6. §.).

[22]) L. a teljes ülési határozatokra vonatkozó alább id. rend. 3. §., 1883. XLIII. t.-cz. 27. §. Az id. rend. azonban a megváltoztatást vagy módositást azáltal neheziti, hogy a jelenlevők kétharmad többségét követeli.

[23]) 1881. LIX. t.-cz. 4. §. 2. és 3. bek. és hozzá alább id. rend. 4. 5. §§. Különösen hangsúlyozandó azonban, hogy a Curia elnöke csak oly

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ellentétes elvi határozatok tudomásvétele esetében hivhatja össze a teljes ülést, melyek magánál a Curiánál fordultak elő. Az alsóbb bíróságoknál előforduló ellentétes határozatok még akkor sem jogositanak teljes ülés összehivására és döntvény hozatalára, ha az alsóbb bíróság, mint nevezetesen a kir. tábla, utolsó fokban itél. Ez már abból következik, hogy a teljes ülés határozata az alsó bíróságokat úgy sem kötelezi; de azért is felveendő, mert a Curia azon joga, hogy elvi határozatokat hozhasson, határozottan kivételes természetü, melyet annál inkább szigorúan kell magyarázni, mert a kiterjesztés oda vezethetne, hogy a Curia egyrészt rendes működésében teljesen megzavartatnék, másrészt a törvényhozást oly messzemenő módon kiegészitené, mely alkotmányunk alapelveivel alig volna összeegyeztethető.

[24]) Id. t. §. 5. bek., mely egyuttal a kir. Curia előzetes meghallgatását rendeli, minek folytán a miniszter a rendelet módositásánál is köteles a Curiát meghallgatni. A miniszter rendeleti jogának ezen különös korlátozása is szolgáltat érvet arra, hogy a teljes ülési elvi határozatok intézményének a kir. táblákra történt kiterjesztését törvényellenesnek tekintsük.

[25]) 1881. november hó 1-én 2214. sz. a. kelt ig. min. rendelet (R. T. 1373. l.). Kiemeljük különösen a következőket: 1. A teljes tanács a kir. Curia polgári tanácsainak összes biráiból és elnökeiből és egy tanácsjegyzőből áll; az elnökség a Curia elnökét (előbb országbiró) vagy másodelnökét, ezeknek akadályoztatása esetében a rangidősb tanácselnököt illeti. — 2. A teljes tanácsban döntvény csak az esetben hozható, ha az összes tagok felénél több van jelen. — 3. A teljes tanács zárt ülésben tanácskozik s a jelenlevők többsége határoz (kivévén a már emlitett változtatást).— 4. Az előadói tisztet azon birák teljesitik, kik a vitás elvi kérdésekre alapul szolgált ügyeknek előadói.— 5. A döntvények s azok kimeritő indokainak szövegezésére az elnök a teljes tanács azon tagjából, kinek véleménye elfogadtatott és más két tagból, valamint a jegyzőkönyvvezetőből álló bizottságot nevez ki.— 6. A szöveg hitelesitése ujabb teljes ülésben történik.— 7. A döntvények az indokokkal együtt az e czélra 1882. évi január 1-ével megnyitott döntvénykönyvbe teljes szövegben beirandók és a hivatalos lapnak azonnali közzététel végett megküldendők.—8. A döntvénykönyvhöz betürendes tárgymutató vezettetik.— Ugyanazon szabályok szerint jár el a kir. Curia a büntetőjogi teljes ülési határozatok hozatalánál s hasonlóképen a kir. táblák is, csakhogy az utóbbiak által hozott határozatok a hivatalos lapban közzé nem tétetnek. (1881. évi mód. Ügyv. szab. 33. §.). Ha polgári és büntetőjogi közös elvi határozat hozatik, az mindkét döntvénykönyvbe iratik be (U. o.). — A pénzügyi közigazgatási bíróság teljes ülési határozataira nézve részletesen s a kir. Curiára vonatkozó szabályokhoz hasonlóan a nevezett bíróság ügyrendje (31.—53. §§.) intézkedik.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

11. §.

Az igazságszolgáltatás viszonya a végrehajtó hatalomhoz.

I. A végrehajtó hatalom feladata a törvényhozás utján kifejezett állami akarat végrehajtása, megvalósitása. Ennyiben az igazságszolgáltatás és végrehajtás között nincs fogalmi különbség; idáig az igazságszolgáltatás maga is a végrehajtó hatalom fogalma alá esik. Ha azonban a végrehajtó hatalmat abban a rendes és törvényeinkben is használt [1]) értelemben vesszük, a mely szerint az igazságszolgáltatás annak fogalmából kivétetik, s ha ehhez képest közelebbről vizsgáljuk az igazságszolgáltatás viszonyát a végrehajtó hatalomhoz: a kettő között úgy a czél, mint az eszközök, mint a működés alakjára nézve nem kevésbé lényeges különbségeket tapasztalunk, mint az igazságszolgáltatás és a törvényhozás között. E különbségek különösen a következőkben mutatkoznak:

1. Az igazságszolgáltatásról tudjuk, hogy az magában véve nyugvó hatalom, a mely rendszerint csak akkor lép működésbe, ha erre külön felhivatik. Ezzel szemben a végrehajtó hatalom az állam folytonos, mindenütt jelenlevő, az állami és társadalmi élet mindennemü viszonyaiba nemcsak az egyesek felhivása folytán, hanem önként is belenyuló cselekvése.

2. Mig az igazságszolgáltatásnak elvileg az a czélja, hogy a már meglevő viszonyokat a törvényszerüség szempontjából megbirálja és megállapitsa s eltekintve attól, hogy az ezen megállapitást magában foglaló itéletnek kényszer utján érvényt is szerez, csak logikai, *declarativ* természetü; addig a végrehajtó hatalom czélja azon eszközök és feltételek megszerzésére és létrehozására irányul, melyekre az államnak és társadalomnak szüksége van, tehát egyenesen létesitő: *produktiv* természetü.

3. Az igazságszolgáltatás működése az egyes életviszonyokra irányulván, a törvény ehhez képest általa mindig közvetlenül valósittatik meg. A végrehajtó hatalom ellenben, mi-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

előtt a közigazgatásban a törvényt a különböző életviszonyokkal közvetlenül kapcsolatba hozhatná, kormányzati tevékenységében egyrészt az erre szükséges hatóságok szervezése, másrészt a törvénynek rendszerint csak a főelveket tartalmazó intézkedéseit részletező és kiegészitő szabályoknak rendeletek alakjában való felállitása által a törvény alkalmazásának feltételeit is szabja meg; működésének nagy részében tehát csak közvetve valósitja meg a törvény akaratát. A végrehajtó hatalom ezen közvetett és egyuttal magához a törvényhozáshoz hasonló, azt mintegy helyettesitő, általános és elvont irányu tevékenysége pedig az igazságszolgáltatástól nemcsak különbözik, hanem az utóbbira vonatkozik is; ennyiben tehát az igazságszolgáltatás a végrehajtó hatalomnak épúgy alá van rendelve, mint a törvényhozásnak. [2])

II. Az igazságszolgáltatás és a végrehajtó hatalom közötti különbségek, azon szempont, hogy ily különböző természetü tevékenység, ugyanazon hatósági közegek által nem gyakorolható úgy, hogy egyik a másikat hátrányosan ne befolyásolja, különösen pedig azon megfontolás, hogy a végrehajtó hatalom az igazságszolgáltatást az állampolgárok életét, szabadságát és vagyonát veszélyeztető, önkényes módon gyakorolhatná: azt eredményezték, hogy az ujkori alkotmányos felfogás az igazságszolgáltatás elválasztását és függetlenitését a végrehajtó hatalomtól épúgy, sőt még inkább követeli, mint a törvényhozó hatalomtól. [3]) Közjogunkban ezen elválasztás a kormányhatalommal szemben részben már a kir. Curiának 1723-ban történt felállitásakor érvényesült;[4]) elvileg azonban csak az 1791. XII. t.-cz.-ben, [5]) különösen a közigazgatással szemben pedig csak az 1869. IV. t. cz.-ben lett kimondva. [6]) Tényleg keresztülvive azonban az utóbbi elválasztás még ekkor sem lett, hanem csak az 1871. XXXI. és XXXII. törvényczikkek folytán, a melyek által t. i. az elsőfolyamodásu biráskodás a törvényhatóságok kezéből kivétetett és a közigazgatástól elkülönitett állami bíróságokra ruháztatott; mig ujabb törvények által az igazságszolgáltatás egyes, bár kisebb részekben ismét közigazgatási közegek hatáskörébe utasittatott. [7])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

III. Az igazságszolgáltatás elválasztása a végrehajtó hatalomtól közelebbről tekintve, következő elveket foglal magában:

1. hogy a végrehajtó hatalom, és pedig sem a kormány, sem bármely közigazgatási hatóság nem biráskodhatik, a bíróságok itéleteit felül nem vizsgálhatja, azokat meg nem változtathatja, azoknak végrehajtását meg nem akadályozhatja [8]);

2. hogy megforditva a bíróságok kormányzati és közigazgatási cselekvényeket nem végezhetnek, a mihez tartozik az is, hogy a bíróságok elvileg még az igazságszolgáltatásra vonatkozólag sem birnak sem általános rendeletek kibocsátásának jogával, sem szervezési hatalommal, sem azzal a joggal, hogy a tulajdonképeni igazságszolgáltatás körén kivül eső igazságügyi igazgatáshoz tartozó bármely intézkedést tegyenek. [9]) Kormányzati cselekvényt végeznének a bíróságok akkor is, ha a kormány által kibocsátott rendeletet azon okból, mert a fennálló törvényekkel ellenkezik, meg akarnának változtatni vagy épen hatályon kivül helyezni. Ezen esettel nem szabad azonban összetéveszteni azt az esetet, midőn a kormány rendelete annak törvényellenessége miatt a bíróságok hatáskörébe tartozó valamely konkrét ügy elbirálásánál mellőztetik. Erre a bíróságok jogát annyival inkább el kell ismerni, mert a törvény erősebb, mint a rendelet, s mert a törvényellenes rendelet alkalmazása által maguk is sértenék a törvényt, melynek épen ők a legfőbb őrei. Ezen jog egyuttal feltételezi a bíróságok azon jogát, hogy az egyes jogesetekben a rendeletek törvényessége fölött maguk itéljenek, mely jog nálunk törvényileg kifejezetten el van ismerve [10])

3. Vitás kérdés, valjon itélhetnek-e a bíróságok a végrehajtó hatalom, nevezetesen a közigazgatás, egyes konkrét intézkedései fölött? Kereshetnek-e az állam polgárai a bíróságoknál orvoslást a végrehajtó hatalom oly intézkedései ellenében, melyek által magukat akár magán-, akár közjogaikban sértve érzik? E kérdést, mely a mennyiben az állampolgárok közjogaira vonatkozik, az ujabb közjog egyik elsőrangu, az u. n. *közigazgatási biráskodás* [11]) kérdését foglalja magában, úgy általános elvi szempontból, mint tételes hazai jogunkat tekintve, a

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

következő szakaszban behatóbb vizsgálat alá fogjuk venni. [12]) E helyen az igazságszolgáltatás és a végrehajtó hatalom közti viszony jellemzésének kiegészitéséül még csak azt emeljük ki, hogy bármily szigoruan legyen az elválasztás a kettő között keresztülvive, odáig soha sem terjedhet, hogy egymástól még a kölcsönös segitséget is megtagadhatnák. Sőt ellenkezőleg, abból, hogy mindkettő egy és ugyanazon állami hatalom részese, szükségképen következik mindegyiknek abbeli kötelessége, hogy a másikat hatóságának gyakorlásánál támogassa. Áll ez különösen a végrehajtó hatalom részéről az igazságszolgáltatással szemben, melynek testi kényszererőt gyakorló közegei általában véve nincsenek. Törvényileg határozottan ki van mondva nevezetesen, hogy a birák vagy bíróságok hivatalos megkereséseit a közigazgatási, ugy állami, mint törvényhatósági vagy községi tisztviselők, felelősség terhe alatt tartoznak teljesiteni [13]) s a szándékos vagy vétkes mulasztás által okozott kár megtéritésére kötelezvék. [14])

---

[1]) V. ö. 1791. XII. t.-cz.; 1848. III. t.-cz. 2. 3. 6. §§.; 1867. VII. t.-cz.; 1886. XXI. t.-cz. 57. §.

[2]) L. bővebben alább a 13. §-ban.

[3]) *Montesquieu* id. h. Az elválasztás alatt nem szabad egyszerü munkamegosztást érteni. Ily elválasztás már *Rómában* is létezett a praetor és a consulok között; pedig az ókor a hatalmak elválasztásáról még mit sem tudott.

[4]) Csak részben, mert a két legfőbb kormányhatóság: a kir. Cancellária és a Helytartótanács a királyt illető biráskodási jog alapján a biráskodásba azontul is beleavatkoztak. Sőt ha oly ügy merült fel, melyre világos törvény vagy szokás nem létezett, a kir. Curia egyenesen kötelezve volt azt véleménye kiséretében a király, illetve a kir. Cancellária eldöntése elé terjeszteni. V. ö. III. Károlynak 1724. szeptember 6-án kelt leiratát és a kir. Cancelláriának 1727. junius 11-én kelt utasitását 16. pont. Közölve *Wenzel* által: Visszapillantás az előbbi kir. Curiának 1724—1769-iki működésére. Budapest 1875. cz. munkája függelékében 108. 109. s k. l.

[5]) Megtartva azonban ezentúl sem lett mindig. Igy pl. *Dell' Adami:* Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja az államhatalmak megosztása szempontjából czimü 1880-ban megjelent jogászegyleti értekezésének 18. lapján még 1846/47-ből idéz esetet, melyben a kir. Cancellária a biráskodásba beleavatkozott. Sőt az elválasztás maga a tör-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

vényhozás által sem lett megtartva. Igy az 1836. X. t.-cz. 4. §-a által az urbéri perekben nem a kir. Curia, hanem a Helytartótanács lett mint felebbviteli hatóság kirendelve. Az 1848. III. t.-cz. 27. §-a azonban a bíróságok önállóságát ismételten hangsulyozza. — Erdélyben a főkormányszék még a legujabb időben is úgy kormányzati, mint birói hatóságot gyakorolt, bár 1823 óta elkülönitett osztályokban. V. ö. *Dósa:* id. m. III. 48. l.

[6]) Id. t. 1. §.: „Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönittetik. Sem a közigazgatási, sem a birói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak."

[7]) Igy nevezetesen, eltekintve a büntető ügyektől: az 1872. VIII. és az ennek helyébe lépett 1884. XVII. t-cz. által az ipari és kereskedelmi segédszemélyzet szolgálati viszonyai; az 1876. XIII. t.-cz. által a cselédek szolgálati viszonyai és az 1877. XXII. t.-cz. által a kisebb polgári peres ügyek. V. ö. alább 16. és 42. §§.

[8]) V. ö. 1791. XII. t.-cz. Minden a kormányhoz vagy közigazgatási hatósághoz intézett felebbezés vagy panasz tehát ki van zárva. A kormány még a saját rendeletének állitólag téves magyarázata czimén sem akadályozhatja meg a birói itélet érvényesitését, tekintve hogy a bíróságok az egyes jogesetekben valamint a törvényt, úgy a rendeleteket is önállóan magyarázhatják. A jogérvényes itélet foganatja egy későbbi magyarázó rendelet által is ép oly kevéssé érintethetik, mint egy későbbi magyarázó törvény által. V. ö. *Legf. itsz.* is: 1878. május 26. 3591. sz. (Dttár XX. 116. l.)

[9]) Hogy mennyiben van ez alól kivételnek helye tételes hazai jogunk szerint? az iránt l. alább a 13. §-t.

[10]) 1869. IV. t.-cz. 19. §. 2. bek.: „a rendeletek törvényessége fölött egyes jogesetekben a biró itél." V. ö. még 1879. XL. t.-cz. 10. §.; 1883. XLIII. t.-cz. 14. §. A biró itéli meg nevezetesen azt is, valjon a kormány a törvényben adott felhatalmazás értelmében adta-e ki a rendeletet? Törvényellenesnek nyilvánithatja továbbá a bíróság a rendeletet nemcsak akkor, ha az a törvénynyel egyenes ellenmondásban van, hanem akkor is, ha általa a törvény intézkedései közvetve sértetnének, kijátszatnának *(in fraudem legis);* a törvénynyel egyenlőnek lévén tekintendő a szokás is, melyet az 1869. IV. t.-cz. 19. §-a világosan törvényerejünek nyilvánit. Nem kötelező a bíróságra nézve egy törvénymagyarázó rendelet sem, és pedig még akkor sem, ha a magyarázat a törvény betüjével vagy szellemével nem áll ellentétben. A törvénymagyarázat az egyes jogesetekben a bíróságoknak jogalkalmazási hivatásukból szükségképen folyó feltétlen jogát képezi, melyet csak a törvényhozás szorithat meg. V. ö. 1791. XII. t.-cz. és osztrák p. t. 8. §. Czélszerüségi, szükségességi s hasonló tekintetek alapján ellenben valamely rendelet alkalmazása meg nem tagadható. V. ö. 1879. XL. t.-cz. 10. §.; 1883.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

XLIII. t.-cz. 14. §. Végre kiemelendő, hogy miután a törvény a rendeletek minősége között semmi különbséget nem tesz, a biró úgy az általános elveket tartalmazó szabályrendeleteket, mint az egyes konkrét esetekben határozó rendeleteket utasithatja vissza azoknak törvénytelensége miatt. Igy különösen megtagadhatja egy törvénytelen közigazgatási határozat végrehajtását.

[11]) A kifejezés különböző értelemben vehető és vétetik. Érteni lehet alatta úgy a közigazgatásra vonatkozó, mint az általa gyakorolt biráskodást, azonban helyesen csak az előbbi értendő, épen arról lévén szó, hogy a közigazgatás maga ne biráskodjék saját tényei fölött. Az sem helyes, ha közigazgatási biráskodásról csak arra való vonatkozással beszélünk, a mennyiben a közigazgatási tények fölött nem a rendes bíróságok, hanem külön közigazgatási szakbíróságok itélnek. A kifejezés értelmének ezen korlátozása önkénytelenül azon gondolatot ébreszti, mintha a rendes bíróságok a közigazgatási biráskodást már elvileg nem gyakorolhatnák. A közigazgatási biráskodás kifejezése továbbá tágabb értelemben a közigazgatás által okozott mindennemü, tehát magánjogi sérelmekre is vonatkoztatható, rendesen azonban csak a közjogi sérelmekre nézve használtatik. Legszükebb azon értelmezés, mely szerint a közigazgatási biráskodás csak a tulajdonképeni közigazgatási jogok fölötti biráskodásra értetik, melyet azonban annál kevésbé lehet helyeselni, mert az u. n. alkotmányjogok (pl. képviselőválasztási jog, gyülésezési, egyesületi jog stb.) megsértése is a közigazgatás ténykedése által történik s ez által époly közigazgatási jogviszony keletkezik, mint a tulajdonképeni közigazgatási jogok megsértése esetében.

[12]) V. ö. e kérdésre a hazai irodalomban különösen: *Concha Győző*: A közigazgatási biráskodás az alkotmányosság és az egyéni joghoz való viszonyában. Budapest 1877; ugyanannak e tárgyban az 1882. évi VIII. magyar jogászgyülés elé terjesztett véleményét (Évkönyv I. köt. 360—422. l. és Magy. Igazs. XVI. köt. 359. s k. l.); a most emlitett jogászgyülés arra vonatkozó tárgyalásait (Évkönyv II. köt. 245—309. és 380—391. l.); *Csemegi:* Jogtudományi Szemle I. köt. 1869. 285—294. l.; *Dell' Adami:* előbb id. ért.; *Lánczy Gyula:* Magy. Igazs. 1883. évf. XIX. k. 27. s k. l.; *Neumann Károly:* U. o. 1887. évf. XXVII. köt. 334. 418. l.

[13]) 1869. IV. t.-cz. 23. §. 2. bek. V. ö. továbbá 1881. LX. t.-cz. 32. §.; a kisebb polg. peres ügyekben eljáró bíróságokkal szemben: 1878. február 4-én kelt id. rend. 9. §. s az igazságügyi miniszterium által nyujtandó jogsegélyre nézve fentebb 7. §. III. és alább 13. §. A végrehajtó hatalom támogatása a bíróságok részéről különösen a közigazgatási és pénzügyi hatóságok határozatainak végrehajtásában mutatkozik. V. ö. 1881. LX. t.-cz. 1. §. a) pont. A bíróságok által egymásnak nyujtandó jogsegélyről l. alább 52. §.

[14]) V. ö. 1871. VIII. t.-cz. 67. §. és alább 37. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

12. §.

A közigazgatási biráskodás s a polgári törvénykezés tételes határai.

I. Az igazságszolgáltatás elválasztása a végrehajtó hatalomtól magában foglalván azt, hogy egyik a másiknak hatáskörébe nem avatkozhatik: az igazságszolgáltatás kiterjesztése a végrehajtó hatalom tényeire az elválasztás elvének feláldozása nélkül csak úgy alapitható meg, ha kimutatható, hogy ezen kiterjesztés beavatkozást a végrehajtó hatalom hatáskörébe nem képez. Ez kétségkivül lehetséges a végrehajtó hatalom közegeinek azon jogsértő cselekvényeire nézve, melyek a büntetőtörvény sulya alá esnek, vagy melyek legalább mint magánjogi értelemben vett vétségek jelentkezvén, kártéritési kötelezettséget vonnak maguk után. Ily cselekvényekkel szemben ugyanis önként kinálkozik azon szempont, hogy azokra a végrehajtó hatalom maga nem adott felhatalmazást, hogy tehát az illető közeg a cselekvényt a neki kijelölt hatáskörön kivül, vagyis szorosan véve nem is mint a végrehajtó hatalom közege követte el; a melyért ennélfogva közvetlenül csak az illető közeg saját személyében vonható felelősségre, az állam csak közvetve tartozván kártéritéssel, a mennyiben ugyan általában közegeinek eljárásáért felelős. [1]) Teljes lehetetlennek látszik ellenben a végrehajtó hatalom azon cselekvényeire nézve, melyek hasonló szempont alá nem esnek, melyek nem mint az eljáró közeg, hanem magának a végrehajtó hatalomnak cselekvényei gyanánt jelentkeznek. Nem érintetik-e a végrehajtó hatalom működésében már pusztán az által, hogy saját tényeit a biróságok itélete alá bocsátani kénytelen? Midőn pedig a bíróság a végrehajtó hatalom tényét épen megváltoztatná vagy hatályon kivül helyezné: lehet-e tagadni, hogy az igazságszolgáltatás ez által a végrehajtó hatalmat működésében befolyásolná, annak irányt szabna, abba belenyulna?

Mindazonáltal ha mélyebben vizsgáljuk a dolgot, azon meg-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

győződésre kell jutnunk, hogy a biráskodás a végrehajtó hatalom tényei fölött beavatkozást annak hatóságába valósággal nem foglal magában. Mert miről van az igazságszolgáltatásban szó? Egyedül arról, valjon sértetett-e valamely egyéni jog. Mi határozza meg pedig ezen jogot? A törvény. Ámde ugyanaz a törvény, mely az egyes állampolgárnak jogot ad, a végrehajtó hatalomra nézve korlátot képez, melyet a nélkül, hogy törvénytelenséget ne követne el, túl nem léphet. Ha pedig a végrehajtó hatalom a törvény által korlátozva van, akkor a törvény ellenére nincs is hatósága, mert hisz ez épen az eljárásra való törvényes jogosultságot jelenti. Nyilvánvaló e szerint, hogy a mikor a bíróság vizsgálat tárgyává teszi s ennek eredményéhez képest megállapitja, valjon a végrehajtó hatalom jogot sértett-e, törvényellenesen járt-e el: ez nemcsak nem beavatkozás a végrehajtó hatalom hatóságába, hanem ellenkezőleg magának a hatóságnak vizsgálata, épen annak megállapitása, valjon a végrehajtó hatalomnak az illető cselekvényre volt-e valóban hatósága vagy nem? A viszony itt ugyanaz, mint a végrehajtó hatalom egyes közegeinek jogtalan cselekvényeire nézve. Valamint a vétkes tisztviselő saját személyében megbüntettetik, vagy kártéritésre köteleztetik, mert túllépte azon hatáskört, melyet neki a végrehajtó hatalom kijelölt: azonképen felelősségre vonható maga a végrehajtó hatalom, ha ő is túllépett azon hatóság körén, melyet neki a törvény kijelölt. Még azt sem lehet mondani, hogy a végrehajtó hatalom ez által az igazságszolgáltatással szemben alárendeltségi viszonyba jut, holott a kettő egyenjogú tényezője az egységes államhatalomnak; mert hisz az igazságszolgáltatásban maga a törvény az, melynek akarata nyilvánul, az alárendeltség tehát csak a törvénynyel szemben létezik.

A hatalmak elválasztásának elve tehát a közigazgatási biráskodást nem zárja ki, sőt a mennyiben a végrehajtó hatalom felelősségre vonása a törvényhozó hatalom által csak kivételesen foglalhat helyet és semmi esetre nem alkalmas eszköz arra, hogy az állampolgárok a végrehajtó hatalom egyes jogsértései ellen megvédessenek: egyenesen követeli. Az azonban különösen hangsulyozandó, hogy csakis valódi és egyéni jogsér-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tés az, mely miatt a végrehajtó hatalom ellen az egyes állampolgárok részéről a bíróságoknál orvoslás kereshető. Oly cselekvénye a végrehajtó hatalomnak, mely a törvény korlátain belül mozog, a bíróságok behatásának soha sem lehet kitéve, bármily sulyosan szenvedjen is általa érdekeiben az egyes állampolgár, bármily önkényes és méltánytalan is egyébként a végrehajtó hatalom eljárása vele szemben, [2]) s hasonlóképen nem ismerhető el jogvédelem a végrehajtó hatalom azon bár törvényellenes cselekvényei ellenében, melyek közvetlenül egyéni jogot nem sértenek, melyek az egyest csak közvetve olyképen érintik, hogy az összeség ellen irányzott jogsértés reá is kihatással bir. [3])

II. Bármennyire jogosult és szükséges azonban a végrehajtó hatalom tényei fölötti biráskodás általános elvi szempontból, mi mellett aztán másodrendü kérdés, valjon a közigazgatási biráskodás a rendes bíróságok avagy külön közigazgatási bíróságok által gyakoroltatik-e? [4]) — a kép, melyet e részben tételes hazai jogunk mutat, lényegesen eltérő. Magában véve ugyan az a körülmény, hogy az igazságszolgáltatás elválasztása a végrehajtó hatalomtól törvényileg is ki van mondva, s még külön hangsulyoztatik, hogy sem a közigazgatási, sem a birói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak [5]): az igazságszolgáltatás kiterjesztését a végrehajtó hatalom tényeire az eddigiek szerint ki nem zárná s e tekintetben teljesen közömbös volna, hogy minő természetü azon ügy, mely a végrehajtó hatalom ténykedésének tárgyát képezi; valjon az közjogi, avagy csupán magánjogi természetü-e? A miért azonban ez az álláspont tételes jogunknak meg nem felel, az a törvényeinkben szabályképen határozottan kifejezett azon elv, hogy a bíróságok a büntető ügyeken kivül csakis polgári jogügyekben járhatnak el, s minden ügyet visszautasitani kötelesek, mely a polgári jogügyek fogalma alá nem esik. [6]) Minthogy ugyanis a polgári jogügyek nem abban az értelemben vétetnek, mely minden ügyet felölel, a mely a büntető ügyek fogalma alá nem tartozik, hanem a magánjogi ügyek értelmében [7]): ehhez képest nem szenved kétséget, hogy a végrehajtó hatalom mindazon cselekvényei,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

melyek által az állampolgárok közjogai sértetnek, legyenek azok akár alkotmányjogok, akár közigazgatási jogok, a bíróságok hatósága alá nem tartoznak, hacsak külön törvények által, mint azt alább ki fogjuk mutatni, határozottan kivétel téve nincs. Másrészt azonban az sem szenvedhet kétséget, hogy a bíráskodás a végrehajtó hatalom tényei fölött teljesen nincs kizárva, hogy valahányszor oly ügyről van szó, mely épen a polgári jogügyek alá vonható, a bíróságok akkor is vannak jogositva eljárni, ha az a végrehajtó hatalom tevékenységéből származik.

III. Mikor lehet azonban mármost felvenni, hogy a végrehajtó hatalom által elkövetett jogsértés a polgári jogügyek fogalma alá esik?

E kérdés eldöntésénél, melyre nézve bíróságaink eddigelé fölötte ingadozó és elvnélküli gyakorlatot követtek [8]), s melyre tüzetes feleletet a hazai jogtudomány sem nyujt, kifejezett törvényes rendelkezés hiányában [9]), következő szabályok szolgálnak irányadóul:

1. Polgári ügynek tekintendő s a bíróságok hatósága alá esik kétségkivül minden oly jogviszony, melyben az állam vagy valamely önkormányzati testület nem közjogi minőségében, hanem ugy mint akármely más természetes vagy jogi személy, tisztán magánfél gyanánt szerepel; [10]) nem tevén különbséget, valjon egyes kivételes vagy pedig oly cselekvényekről van szó, melyek állandóan és rendszeresen folytatott gazdaságból, ipari, kereskedelmi és hasonló vállalatokból származnak. [11])

2. Hasonlóképen polgári ügynek tekintendő minden oly jogkérdés, mely a személyállapotot (*status*) tárgyazza; és pedig nemcsak annyiban, a mennyiben a vitatott személyállapot magánjogok, hanem annyiban is, a mennyiben az közjogok feltételét képezi. [12]) A vitatott személyállapot megtagadásának folyományát képező valamely közigazgatási intézkedés megváltoztatása vagy hatályon kivül helyezése azonban a bíróságok hatósága alá nem tartozik. [13])

3. Polgári ügyet képeznek továbbá mindazon jogviták, melyek a tulajdon vagy más dologi jog vagy dologi teher mint ilyen körül forognak, habár a kérdéses dolog vagy jog közcé-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

lokra van hivatva szolgálni, [14]) vagy pedig ezen jogokra nézve akár a végrehajtó hatalom részéről, akár magánosok vagy testületek egymás között közjogi jogczim jön kérdésbe. [15]) A dologi jogokkal egyenlő szempont alá esik a birtok, a nélkül azonban, hogy a végrehajtó hatalommal szemben sommás visszahelyezési *(possessorius)* keresetnek volna helye. [16])

4. A mi a végrehajtó hatalom azon tényeit illeti, melyek által az egyes állampolgárok vagyoni jogkörébe belenyul, akár úgy, hogy azokra anyagi terhet ró, akár pedig úgy, hogy azok vagyoni követelésének nem tesz eleget: a polgári bíróságok hatóságának megállapitása attól függ, hogy az illető egyén azon viszonyban, melyből a kérdéses igény származik, milyen minőségben jön tekintetbe? Ha az illető abban nem mint magánegyén, hanem mint az állam vagy valamely önkormányzati test alkatrésze jön tekintetbe, a ki ezen közjogi kapcsolatnál fogva jogositttatik és köteleztetik, akkor polgári ügyről beszélni nem lehet [17]), és pedig még akkor sem, ha a kérdéses viszony kivételesen magánjogi alakban jött létre [18]), vagy az igény a magánjogban elismert valamely czimre támaszkodik. [19]) Ha ellenben az illető egyén jogositványa vagy kötelezettsége az ő közjogi kapcsolatától függetlenül létesül, akkor azon körülmény, hogy a végrehajtó hatalom közhatalmi minőségében s nem mint az állam vagy önkormányzati testület magánjogi személyiségének képviselője járt el, a polgári bíróságok hatóságát ki nem zárja. [20])

5. Kétség esetében minden, az állampolgárok magán vagyoni jogkörét érintő ügy, polgári ügynek minősitendő s a bíróságok hatósága annyival inkább megállapitandó, mert a kifejtett általános elvvel szemben, mely szerint az igazságszolgáltatás a végrehajtó hatalom minden jogsértő tényére kiterjed, a birói hatóságnak a polgári ügyekre való tételes korlátozása rendhagyó jelleggel bir. [21])

IV. Hazai jogunk azon szabálya alól, hogy a végrehajtó hatalomnak a közjogi viszonyokból eredő jogsértő tényei ellen birói oltalomnak nincs helye, két fontos kivétel van, melyek egyuttal bizonyitékot képeznek arra nézve, hogy a közigazgatási sérelmek birói orvoslásának jogosultsága elvben törvényhozá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

sunk részéről is elismertetik.[22]) Az egyik vonatkozik a képviselőválasztási jogosultságra, melynek megtagadása esetében felebbezésnek van helye a kir. Curiához.[23]) A másik sokkal nagyobb, a közigazgatás egyik legfontosabb ágára kiterjedő s az állampolgárok vagyoni érdekeit leginkább érintő kivétel, a pénzügyi igazgatásból származó jogsértéseket öleli fel, melyeknek szintén felebbezési úton való orvoslására ujabban a pénzügyi közigazgatási bíróság állittatott fel.[24])

---

[1]) Elméletben fölötte vitás kérdés s annyi bizonyos, hogy hazai jogunk általános szabályképen sem maguknak a köztisztviselőknek, sem ezek helyett az államnak magánjogi felelősségét nem tartalmazza. V. ö. közelebbről az 1874. évben tartott V. magyar jogászgyülés erre vonatkozó tárgyalásait s az ezek alapjául szolgált véleményeket *Mannheimer Ignácz* és *Weinmann Fülöp*-től (Évkönyv I. 12—66. l. II. 64—89, 278—285. l.). Egyes vonatkozásokban azonban a felelősség mindkét tekintetben törvényileg meg van állapitva. Igy különösen a törvényhatósági és községi tisztviselőkre nézve, még pedig a nélkül, hogy miként a biráknál, a kereshetőség a fegyelmi hatóság által előzetesen megállapitandó volna; mindazonáltal csak azon feltétel alatt, ha a kár szabályszerü jogorvoslattal elháritható nem volt. V. ö. 1870. XLII. t.-cz. 73—76. §§.; 1871. XVIII. t.-cz. 87—89. §§.; 1872. XXXVI. t.-cz. 115—118. §§. s előbbi kettő helyett most 1886. XXI. t.-cz. 89—92. §§. és XXII. t.-cz. 86—88. §§. Kártérités birói megállapitásának példáját a törvényes szabályok mellőzése alapján a vétkes közeg és a kincstár ellen l. *Semmsz.* 1878. decz. 11. 22128. sz. (D. XXII. 5. l.). A kincstár ellen postatiszt sikkasztása esetén: *Curia* 1883. febr. 21. 4014. sz. (D. XXXII. 214. l.); katonaság által okozott kár megtéritésére: *Curia* 1883. május 31. 1127. sz. (D. XXXIII. 197. l.); adóhivatali közegek mulasztásai miatt szöllődézsmaváltság behajtása körül: *Curia* 1887. május 17. 1687. sz. (D. XLVI. 25. l.). A birák és más igazságügyi közegek (ügyvédek, közjegyzők) magánjogi felelősségéről alább.

[2]) Ily sérelmek ellenében legfelebb közigazgatási uton emelhető panasz a felettes hatóságnál; de sok esetben ez sem alkalmazható. Pl. kinevezések körüli sérelmeknél.

[3]) Ha pl. a törvény által egy hid épitése rendeltetik el s az nem foganatosittatik, nem lehet mondani, hogy az egyeseknek egyéni joguk volna a hid felépitésére s azt keresetileg követelhetnék, még ha a hidépités vagyoni érdekeiket érinti is. Ily esetekben csak a törvényhozás léphet fel a miniszteri felelősség alapján.

[4]) Az országos közvélemény inkább a külön közigazgatási birósá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gok mellett van, sőt tulnyomóan a közigazgatási biráskodás a külön közigazgatási bíróságok felállításának kérdésével egyértelmünek vétetik. A külön közigazgatási bíróságok mellett nyilatkozott az id. VIII. magyar jogászgyülés is. Az ellenkező álláspont kimeritő védelmét l. különösen *Concha* id. véleményében. Megjegyzendő, hogy a pénzügyi közigazgatási biráskodás külön szervezése (l. alább) az egyébkénti közigazgatási biráskodás szervezetével szemben annyiban eltérő szempont alá esik, a menynyiben csak külön pénzügyi közig. bíróság felállítása és annak a pénzügyminiszterium igazgatása alá helyezése által vált lehetővé, Horvát-Szlavonországra is kiterjedő egységes biráskodást létrehozni.

[5]) L. az előbbi §-t 6. jegyz.

[6]) V. ö. különösen: 1868. LIV. t.-cz. 1. §.: „A polgári ügyekben való biráskodást elsőfolyamodásilag gyakorolják". 7. §.: „Birói eljárásnak a polgári jogügyekben a törvénykezési rendtartás szabályai szerint van helye"; 8. §.: „Az eljárás meg nem indittathatik és ha már folyamatban van, azonnal megállitandó: a) ha az ügy nem tartozik a polgári bíróságok hatósága alá ." 1871. XXXI. t.-cz. 15. §.: „A kir. járásbíróságok hatásköréhez egyelőre azon polgári peres és perenkivüli törvénykezési teendők tartoznak, melyeket a fennálló törvények és törvényes rendeletek az eddig fenállott egyesbíróságokhoz utasitanak"; 18. §.: „A kir. törvényszékek hatásköréhez tartoznak: a) mindazon polgári peres és peren kivüli teendők, melyek a polg. törv. rendtartás (1868. LIV. t.-cz.) szerint az eddig fennállott e. f. társasbíróságokhoz tartoztak"; 1881. LIX. t.-cz. 39. §. b) pont: (semmiségi okul szolgál) „ha az ügy a polgári bíróság hatósága alá nem tartozik" (előbb 1868. LIV. t.-cz. 297. §. 2. pont).

[7]) Ugy a bíróságok, mint a törvényhozás és kormány által állandóan követett értelmezés, mely épen alapjául szolgál a közigazgatási biráskodás követelményének. V. ö. különben osztr. p. t. 1. §.: „Az álladalomban a polgári jog azon törvények összegéből áll, melyek szerint az álladalom lakosainak egymás közötti magánjogai és kötelességei meghatároztatnak." A magánjog azonban mindenesetre abban a tágabb értelemben veendő, melyben az a különös magánjogi rendszereket: a kereskedelmi-, a váltó-, a csőd-, a bányajogot stb. ugyszintén a különben is „alaki magánjog"-nak nevezett polgári törvénykezési jogot is foglalja magában.

[8]) V. ö. általában: a volt *Semmitőszék* gyakorlatából: Dttár I. köt. 54. 60. 64. 112. sz. II. 136. 150. 176. 179. 190. III. 269. 314. 317. 321. IV. 339. 349. 355. 367. 401. 404. V. 419. 428. 435. 438. 455. VI. 487. 513. 514. 516. VII. 533. 554. 555. VIII. 576. 579. IX. 632. 667. X. 707. 727. XI. 34. 49. XII. 103. XIII. 12. 26. 46. XIV. 55. 82. 88. XVI. 7. 14. 15. 21. 25. 27. XX. 10. 11. 16. 24. 30. 36. XXI. 7. 27. XXII. 3. 30. 34. 46. 53. 59. 61. 69. 76. 78. XXIII. 27. 53. 69. 74. XXIV. 5. 6. 21. 25. 37.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

42. 43. 49. XXV. 9. 39. XXVI. 1. 2. 29. XXVIII. 15. Az előbbi *Legfőbb Itélőszék* gyakorlatából: Dttár I. 4. VI. 58. VII. 117. X. 251. 254. 256. 263. 270. 276. 302. 308. XI. 15. XII. 100. XIII. 12. 94. XIV. 108. 163. XV. 13. 22. 68. 94. 114. XVI. 28. 65. 99. XVII. 5. 24. 27. 38. 63. XVIII. 6. 89. XIX. 1. 4. 48. XX. 30. 71. 72. 84. 102. XXI. 12. 78. 80. 90. XXII. 83. XXIII. 42. XXIV. 21. 32. XXV. 46. 72. Az ujonnan szervezett *kir. Curia* gyakorlatából: Dttár XXIX. 177. XXX. 119. 157. XXXI. 71. XXXII. 26. 56. 87. 89. 97. 137. 183. XXXIII. 2. 25. 48. 61. 116. 119. XXXIV. 3. 36. XXXV. 9. 60. 107. 150. XXXVI. 6. 70. 124. XXXVII. 63. 94. XXXVIII. 38. 62. 21. XXXIX. 53. 56. 57. 80. 87. 100. 111. 140. 183. XL. 1. 2. 44. 67. XLI. 82. 104. XLII. 10. 27. 51. 141. XLIII. 102. XLIV. 19. 33. XLV. 19. 122. XLVI. 2. LXVII. 80. 102. Teljes ülési curiai döntvények: 5. 9. 30. 31. sz.

[9]) Ily kifejezett törvényes intézkedést tartalmaz pl. a kisajátitási törvény: 1881. XLI. t.-cz. (előbb 1868. LV. és LVI. t.-cz.), mely szerint a kisajátitási jog engedélyezése a közm. és közl. minisztert illeti ugyan, a kisajátitott ingatlan utáni kártalanitás megállapitása ellenben a biróságok hatáskörébe tartozik (43. s k. §§.). Továbbá a közadók kezeléséről szóló 1883. XLIV. t.-cz., mely szerint adóvégrehajtásoknál felmerült igényperek a biróságokhoz utasittatnak (61. §.), az ingatlanokra intézett adóvégrehajtások pedig az 1881. LX. t.-cz. szerint eszközlendőknek mondatnak ki (77. §.); hasonlóképen a nyugdijtörvény: 1885. XI. t.-cz., melynek 61. §-a világosan kimondja, hogy „azon kérdés eldöntésére, hogy van-e valakinek ellátási vagy részeltetési igénye s hogy ezen igény mennyiben és meddig bir érvénynyel, minden birósági vagy más közhatósági eljárás kizárásával, egyedül a nyugdijazás elrendelésére és megállapitására hivatott administrativ hatóság illetékes.“ V. ö. még 1868. IX. t.-cz. 9. §.; 1873. XX. t.-cz. 8. §.; 1873. XXX. t.-cz. 4. §.; 1879. XXXVI. t.-cz. 20. 35. 56. §§.; 1881. XXV. t.-cz.; 1885. XXIII. t.-cz. a vizjogról 156. §.; 1886. XXII. t.-cz. 114—117. és 144. §§.; 1887. XXXV. t.-cz.; 1888. XIX. t.-cz. a halászati jogról 3. 5. és 58. §§. A sérelmek elintézésére hivatott közigazgatási hatóságok megjelölése magában véve azonban még nem jelenti azt, hogy a birói ut ki van zárva.

[10]) Tehát ha az állam, törvényhatóság vagy község elad, vesz, bérel, bérbead, kölcsönöz, örököl stb. V. ö. különösen 1715. XXV. 1723. XVI., LI., 1741. XXIII. t.-cz. — osztr. p. t. 290. §.

[11]) Még akkor is, ha az illető vállalat a kir. haszonvételek (*regálék*) fogalma alá esik, mint pl. a posta és távirda. Hogy mely vállalatok tekintendők különösen kereskedelmieknek s mennyiben esnek azok a kereskedelmi jog uralma alá: v. ö. 1875. deczember 1-én kelt földm. ipar és keresk. valamint igazs. min. rend. (R. T. IV. függelék) és *Szerző:* A magyar kereskedelmi jog kézikönyve. Budapest 1884. 19. §.

[12]) Ez a személyállapotok absolut természetéből foly. Nem létezik pl. más honosság, nagykoruság, vallás, családi állapot stb. a köz- és

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a magánviszonyokban, az egyik és a másik köz- vagy magánviszonyban. Annak jogerejü elismerése vagy megtagadása egyik esetben szükségképen minden más esetre is kihat. Az a körülmény sem jön itt tekintetbe, hogy a kérdéses állapot megszerzése a végrehajtó hatalom tényén alapul, mint pl. az állampolgárság megszerzése honositás által (1879. L. t.-cz. 6. §.), a teljeskoruság megszerzése gyámhatósági nagykorusitás által (1877. XX. t.-cz. 4. §.), nemesség megszerzése királyi adomány által stb. Utóbbira nézve hivatkozhatunk a régi nemességvitató perekre, melyek ugyan a Helytartótanács és Cancelláriához vitettek fel, de elsőfolyamodásban a megyei törvényszék előtt folytak. V. ö. különösen *Frank:* Közigazság törvénye Magyarhonban II. rész 462. s k. l. A szövegben felállitott tétellel nem akarjuk azonban azt mondani, mintha a közigazgatási hatóságok a személyállapotok iránt egyáltalában nem határozhatnának. Ezt tehetik és kénytelenek is tenni, de ez csak mellékesen a közigazgatási czélok tekintetéből történik, vagy mint pl. a külföldön kötni szándékolt házasság belföldi érvénye iránt a vallás- és közokt. miniszter által az 1876. október 3-án 41. sz. a. kelt minisztertanácsi határozat értelmében kiállitott nyilatkozatoknál — v. ö. 1883. aug. 1-én 31453. sz. a. kelt belügym. rend. (R. T. 1069. l.) — csak véleményező jelentőséggel bir. Személyállapotok iránti jogviták mint ilyenek fölött azonban és oly hatálylyal határozni, hogy a határozat minden irányban jogérvényes és kötelező legyen: csak a bíróság tekinthető jogositottnak, akár a vita az egyesek egymás között, akár az egyes és a hatóság között merüljön fel. Kivétel csak annyiban ismerhető el, a mennyiben a törvény világosan a politikai hatósághoz utasitja az ily viták eldöntését. Ily kivételt képez pl. a k ö z s é g i i l l e t ő s é g. V. ö. 1886. XXII. t.-cz. 18. §.

[13]) Igy pl. ha valakitől megtagadtatik a felvétel a törvényhatósági bizottság legtöbb adót fizető tagjai sorába azon alapon, hogy az illető nem magyar állampolgár (1886. XXI. t.-cz. 23. §.): a bíróság, ha az állampolgárság a törvényhatóság ellen keresetileg érvényesittetik, annak megállapitásával kapcsolatban nincs jogositva a felvételt elrendelni. Ide tartozik azon eset is, hogy valaki holttá nyilvánittatván, a bíróságnak nem áll jogában az elhalálozás kitüntetését az anyakönyvbe elrendelni vagy a gyámhatóságot a hagyatéki eljárás megindítására utasitani. V. ö. *Legf. Itsz.* 1879. julius 9. 6199. és február 25. 625. sz. (D. XXIII. 140. l. és XXVI. 3. l.).

[14]) Mert habár ez esetben az állam vagy az önkormányzati testületek nem mint magánszemélyek jönnek tekintetbe, ez mégis mellékes azon körülménnyel szemben, hogy a végrehajtó hatalom a kérdéses jogokat nem közhatalmánál fogva a magánfél joga ellenére akarja igénybe venni, a mi a „tulajdon szentségénél“ fogva (v. ö. pl. 1848. III. t.-cz. 32. §.) csakis kisajátitás utján történhetik, hanem valamely különös jogi czim alapján és csak annyiban, a mennyiben az a magánfél jogczimével

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

szemben megáll. Ha tehát a végrehajtó hatalom nem is érvényesit magánjogot, kétségtelenül teszi azt a magánfél; de a végrehajtó hatalom is legalább magánfél módjára lép fel. A mi bíróságaink tényleg hajlandók is úgy a tulajdon, mint általában a dologi jogok birói védelmét a végrehajtó hatalommal szemben elismerni. Igy pl. habár a lelkészi járandóságok, különösen a p á r b é r behajtása, első sorban közigazgatási utra tartozónak tekintetik (v. ö. különösen 1887. nov. 26-án hozott min. tanácsi hat. Bünt. J. T. XV. 18. sz. mell. 143. l.), ezen járandóságok jogalapjának megállapitása, nevezetesen azon kérdés, valjon a párbér dologi terhet képez-e? a bíróságok hatósága alá vonatik. V. ö. most elvileg: *Curia* 1885. nov. 27-én 30. sz. a. és u. a. évi decz. 4-én 31. sz. a. kelt teljes ülési döntv. (D. XLII. 240. 243. l.). L. még e kérdéshez közelebbről és ellentétes álláspontról: *Timon Ákos*: A párbér Magyarországon. Budapest 1885. 393. s k. l. és Zárszó a párbérvitához, Budapest 1886; *Kovács Gyula*: A párbér jogi természete. 2. kiadás, Budapest 1886. — Más dologjogi kérdésekre, melyek birói utra tartozóknak elismertettek, vonatkoznak: *Legf. Itsz.* 1874. január 26. 387. sz. D. XII. 27. l. (zálogjog kitörlése adótartozás hiánya miatt); *Semmsz.* 1874. márcz. 3. 1552. sz. D. XI. 41. l. (nyilvános ut mint községi tulajdon, bár első sorban közigazgatási utra); 1874. febr. 10. 20634. sz. D. XI. 50. l. és 1876. május 17. 6592. sz. D. XVI. 9. l. (elhalt főpapok hagyatékának leltározása körüli viták); 1879. nov. 19. 22369. sz. D. XXIV. 17. l. (ut nyilvánossági minősége, bár szintén első sorban közigazgatási utra); *Curia* 1883. febr. 13. 8916. sz. D. XXXII. 136. l. (ingatlan elfoglalása ut czéljára); 1885. május 6. 6843. sz. D. XL. 4. l. (tulajdoni és ezzel kapcsolatos kártéritési per); 1885. okt. 29. 6898. sz. D. XLI. 151. l. (használati jog); 1886. márcz. 3. 7525/85. sz. D. XLII. 97. l. (utszolgalom). Vannak azonban ellenkező példák is, melyek közül különös emlitést érdemel a bíróságok elutasitó magatartása az 1876. XV. t.-cz. meghozatala előtt eszközölt adóvégrehajtások folyamán támasztott tulajdoni igénykeresetekkel szemben, mignem a birói hatóság minisztertanácsi határozattal meg nem állapittatott. V. ö. 1871. április 18. 7304. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 79. l.).

[15]) Nem a czim, hanem az abból származó jog irányadó. Valjon pl. az adománybirtok nem tekintetett-e mindig magánjogi természetünek, jóllehet a szerzési czim közjogi jellegü? Mégis a gyakorlat nagy ingadozást mutat. L. pl. a *Curia* 1883. szeptember 11-én 9. sz a. hozott teljes ülési döntvényét (D. XXXIV. 285. l.), mely által azon perek, melyeket több gör. keleti hitközség a gör. kath. vallásra áttért tagjaiból alakult gör. kath. hitközségek ellen az urbéri rendezés alkalmával kihasitott papi telek birtoka iránt folyamatba tett, közigazgatási utra utasittattak, — világos hivatkozással arra, hogy „a mód, melyen ezen telek eredetileg szereztetett, nem magánjogi szerzési mód". E határozat annál feltünőbb, mert a Vallás- és közoktatásügyi miniszter megelőzőleg 1874. január 15-én 15473. sz. a. a feleket maga is birói utra utasitotta, s mert

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hasonló természetü viták már két esetben törvényhozásilag is birói utra, habár külön delegálandó bíróságokhoz utasittattak (v. ö. 1868. IX. t.-cz. 8. §. és 1881. XXV. t.-cz.). Hasonló felfogás: *Semmsz.* 1870. nov. 9. 1810. sz. D. III. 124. l., (iskolaalapok községi és felekezeti iskolák közt) és D. IV. 120. l. (zárlati ügy izraelita hitközségek közt.) Ezekkel szemben l. azonban a megelőző jegyzetben idézett határozatokat, különösen a párbérre vonatkozókat, melyeknél szintén közjogi czimről van szó. Igy nevezetesen a *canonica visitatio* czime. Hasonlóképen: *Semmsz.* 1873. január 9. 17518. sz. D. XI. 59. l. (izraelita hitközségek közti sommás visszahelyezési per). Általánosan elismertetik továbbá, hogy a kir. kisebb haszonvételi jogok iránti perek a bíróságokhoz tartoznak. V. ö. *Semmsz.* 1879. január 23. 671 sz. D. XXII. 32. l. (révpartkikötőjog); 1879. április 16. 3462. sz. U. o. 40. l. (italmérési jog); 1879. április 17. 6016. sz., U. o. 59. l. (révjog); *Legf. Itsz.* 1875. nov. 9. 281. sz. D. XV. 30. l. (korcsmajog); *Curia* 1883. január 25. 4775. sz. D. XXXII. 90. l. (ugyanaz); 1885. febr. 18. 459. sz. D. XXXIX. 170. l. (ugyanaz); 1885. decz. 10. 4564/85. D. XLII. 24. l. (ugyanaz); 1885. márcz. 24. 8436/84. U. o. 217. l. (part-kikötő és révjog). — Az italmérési jogra nézve v. ö. különben, a legujabban czélbavett változtatásoktól eltekintve: 1840. VII. t.-cz. 2. §. és 1876. deczember 31-én 59,560. sz. a. kelt belügymin. rend. (R. T. 297. l.), mely utóbbi a 8. pontban következőleg rendelkezik: „A volt földesur és urbéri község között az urbéri korcsmárolás iránt felmerülő jogi kérdések tárgyalása s elintézése az illetékes bíróságok hatásköréhez tartoznak; ellenben a jogosultság kérdésének birói uton való eldöntéséig a fennálló gyakorlatnak ideiglenes fentartása, továbbá az urbéri községet törvényesen megillető bormérés gyakorlatának szabályozása, valamint az italmérési jog csonkitásának, illetőleg a szesz és szeszes italok árulása körül elkövetett kihágásoknak megbüntetése, a közigazgatási hatóságok hatásköréhez tartozik."

[16]) A sommás birtokkeresetek alapja a jogosulatlan önhatalom elleni védelem. Ámde a végrehajtó hatalomnak már mint ilyennek megvan az a joga, hogy az állampolgárok viszonyaiba hatalmilag belenyuljon; jogosulatlan önhatalomról vele szemben tehát nem lehet szó. Ennélfogva a végrehajtó hatalom ellen csakis rendes birtok- vagy tulajdoni keresettel lehet fellépni. Ezt a mi bíróságaink nem mindig ismerik el. V. ö. pl. *Semmsz.* 1879. decz. 3. 24444. sz. (D. XXIV. 37. l.); *Curia* 1884. febr. 13. 7512. sz. (D. XXXV. 301. l.); *Bp. kir. tábla* 21019/86. sz. (D. XLIV. 300. l.) Ez ellen azonban l. *Legf. Itsz.* 1877. jun. 20. 8856. sz. (D. XIX. 20. l.) és bár nem kifejezetten: *Semmsz.* 1878. decz. 3. 19832. sz. (D. XXI. 30. l.) és 1879. márcz. 19. 5097. sz. (D. XXII. 47. l.) Nincs helye sommás visszahelyezési pernek közvetve a hatósági rendeletet foganatositó magánfél ellen sem. T'éves e részben *Curia* 1887. nov. 24. 8227. sz. (D. XLVII. 251. l.)

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[17]) Igy pl. ha az állampolgárok adókkal és illetékekkel terheltetnek, birságokkal sujtatnak; közrendészeti okokból vagyonukban korlátoztatnak stb. V. ö. *Semmsz.* 1878. jun. 17. 11.873. sz. D. XXI. 10. l. (viziárkok iránti intézkedés); 1879. márcz. 19. 5097. sz. D. XXII. 47. l. (utak és hidak iránti intézkedés). Helytelen *Semmsz.* 1870. jul. 8. 5810. sz. D. III 49. l. (járda- és csatornajárulék.); *Curia* 1886. október 14. 3466. sz. D. XLIV. 87. l. (adómentesség megállapitása iránti per.) Különösen azon kérdés merül itt fel, valjon a köztisztviselők a hivataluk után járó fizetések és egyéb járandóságok tekintetében fordulhatnak-e a bíróságokhoz? Miután jelenleg a nyugdijtörvény (1885. XI. t.-cz. 61. §.) a nyugdijigényeket határozottan kiveszi a bíróságok hatásköréből: ebből legalább az állami tisztviselőkre nézve jogosan következtethető, hogy a nyugdij alapját képező fizetés sem tartozik polgári utra. De ezen tételes indoktól eltekintve is ugyanazon eredményre kell jutnunk. Igaz ugyan, hogy az állampolgári minőség vagy valamely testülethez való hozzátartozóság magában véve rendszerint senkit sem kényszerit arra, hogy hivatalt vállaljon. Mindazonáltal a hivatalvállalás még sem vonható a magánjogi szolgálati szerződés szempontja alá. A hivatali jogok és kötelességek nem képezik magánszerződési megállapitás tárgyát, hanem adva vannak magának a hivatalnak közjogi állása által s valamint a hivatal meghatározott közjogi functiók foglalatja, azonképen a hivatal viselője is mint ilyen közjogi személyiséget képez, az államhatalomnak egyik alkatrésze, tényezője. A hivatallal járó fizetés is közjogilag van megállapitva, az sem határoztatik meg magánjogi szerződés utján, hanem a hivatalból magából, tárgyilagosan folyó jogositvány, épúgy mint pl. a hivatallal járó rang és czim. Már pedig mihelyt ezt elismerjük, akkor azt is el kell ismernünk, hogy a fizetéshez való igény nem magánjogi, hanem közjogi természetü, a mely ennélfogva a polgári bíráskodás tárgyát nem képezheti. — A birói gyakorlat e kérdésre nézve többnyire ellenkező álláspontonvan, a birói hatáskört részint feltétlenül, részint legalább a közigazgatási ut kimeritésének féltétele mellett állapitván meg. V. ö. *Semmsz.* 1870. decz. 15. 12486 sz. (D. IV. 59. l.); 1872. decz. 21. 15764. (D. VIII. 18. l.); 1873. április 3. 2633. (D. IX. 21. l.); 1875. április 27. 5801. (D. XIII. 59. l.); 1876. január 30. 7685. (D. XVI. 20 l.); 1878. julius 10. 9154. (D. XX. 37. l.); 1879 szept. 25. 14741. és 15335. sz. (D. XXIII. 56. l.); *Legf. Itsz.* 1877. okt. 11. 5923. sz. (D. XIX. 64. l.); *Curia* 1883. febr. 13. 9390. sz. (D. XXXII. 132. l.); 1883. febr. 28. 1022. sz. (U. o. 150. l.); 1885. febr. 19. 5489/84. sz. (D. XXXIX. 92. l.); 1885. április 30. 5127/84. sz. (D. XL. 1. l.); 1885. nov. 24. 7562. sz. (D. XLI. 200. l.). Ezekkel szemben l. azonban *Semmsz.* 1875. márcz. 4. 1958. sz. (D. XIII. 33. l.); 1876. junius 9. 7467. sz. (D. XVI. 19. l.); 1879. okt. 9. 19090. sz. (D. XXIV. 6. l.); *Curia* 1885. április. 1. 1920. sz. (D. XL. 81. l.); és a párbér behajtására vonatkozó határozatokat. V. ö. fentebb 14. jegyzet.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[18]) Igy nevezetesen magánjogi alakban kötött szerződés utján. A szerződés magában véve még nem jelent magánjogi viszonyt, mert hisz vannak közjogi, nemzetközi szerződések is. A birói hatóság kérdésénél ennélfogva nem a szerződés alakja, hanem csakis annak tartalma irányadó, s ha ebből kitünik, hogy az egyes nem mint magánszemély szerződött, a polgári bíróságok nem járhatnak el. Ez áll különösen azon kivételes esetekben, midőn köztisztviselő alkalmazása szerződés alakjában történik. V. ö. *Semmsz.* 1870. decz. 15. 4370. sz. (D. II. 57. l.); 1870. okt. 25. 10106. sz. (D. III. 110. l.). Ellenkező értelemben: *Legf. Itsz.* 1877. okt. 11. 5923. sz. (D. XIX. 64. l.); *Curia* 1885. febr. 19. 5489/84. sz. (D. XXXIX. 92. l.).

[19]) Igy nevezetesen kártéritési czimre. V. ö. *Semmsz.* 1878. junius 17. 11873. sz. (D. XXI. 10. l.); *Curia* 1888. január 12. 6334. sz. (D. XLVII. 301. l.). Helytelen: *Semmsz.* 1879. április 1. 6409. sz. (D. XXII. 66. l.), melyben általános elvül kimondatik, hogy „a magánvagyoni jogkörben szenvedett károk megtéritése iránti keresetek, a mennyiben bizonyos esetekben a törvény máskép nem intézkedik, a rendes bíróságok hatásköréhez tartoznak". — Továbbá pl. tartozatlan fizetés czimére: v. ö. *Semmsz.* 1875. január 21. 20489. sz. (D. XIII. 15. l.). Ellenkező értelemben: *Legf. Itsz.* 1878. május 26. 3591. sz. D. XX. 116. l.); *Curia* 1882. aug 8. 10843. sz. (D. XXX. 309. l.); 1886. okt. 14. 3466. sz. (D. XLIV. 87. l.).

[20]) V. ö. pl. *Semmsz.* 1873. jul. 30. 11619. sz. D. X. 70 l. (város és légszesztársaság között kötött szerződés ellenére a város mint hatóság által kivetett birság megtéritése); *Curia* 1884. április 25. 6707. sz. D. XXXVI. 229. l. (hatóságnál letétbe helyezett talált pénz kiadása a hirdetményi idő letelte után); 1888. május 4-én 40. sz. a. kelt polg. telj. ül. döntv. D. XLVIII. 149. l., (révvámjog tulajdonosának kártalanitása az állam által történt hidépités folytán). Ide tartoznak a közlekedési és más közérdekü vállalatok engedélyezéséből származó viták; az ily vállalatok részére szerződésileg megállapitott állami, törvényhatósági vagy községi segélyezés és az ezért nyujtandó viszontszolgálatok iránti perek; szerződésileg megállapitott vám-, adó- és illeték-mentességek; köztartozások iránti egyezségek, adóbérletek stb.

[21]) E szabály egyuttal magában foglalja, hogy a bíróságok csak akkor utasithatnak el valamely ügyet, ha nyilvánvaló, mikép az közjogi természetü; a mi mindenesetre helyesebb, és az állampolgárok érdekeinek sokkal megfelelőbb, mint a bíróságaink által oly gyakran követett ellenkező elv, s bizonyára nem vezet oly könnyen azon visszásságra, hogy a bíróságok valamely ügyet elutasitsanak még akkor is, a mikor az a bíróságokhoz épen a végrehajtó hatalom által utasittatott, a mint az pl. a fentebb (15. jegyz.) idézett 9. számu teljes ülési curiai döntvényben és miként szintén emlitve volt (l. 14. jegyz.), az adóvégrehajtások folyamán támasztott tulajdoni igényekre nézve történt. A tulságos és alaptalan ki-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

terjesztés ellen pedig úgy is megvan az orvoslás a hatósági összeütközések esetében itélő minisztertanácsnál.

[22]) A magyar törvényhozás különben már többször fejezte ki a közigazgatási biráskodás általános szabályozására vonatkozó hajlandóságát. Legutoljára az 1887/1892. országgyülés megnyitásakor tartott trónbeszédben s az arra adott válaszfeliratokban. Sőt volt idő, mikor a magyar törvényhozás még sokkal messzebb menő módon vetette alá a közigazgatást a bíróságoknak, mint az a közigazgatási biráskodásban követeltetik. Igy az 1870. XLII. t.-cz. szerint a közigazgatási tisztviselők fegyelmi ügyeiben is a rendes bíróságok itéltek (82. §.), a mi azonban az 1886. XXIII. t.-cz. által mellőztetett.

[23]) 1874. XXXIII. t.-cz. 50—51. §§. A felebbezés a választói névjegyzékek összeállitásával megbizott központi választmány határozata ellen irányul. A Curia határozathozatalának módjáról l. alább 21. §.

[24]) 1883. XLIII. t.-cz. s ennek módositásaként: 1886. XI. t.-cz. szervezetét és közelebbi hatáskörét l. alább 24. §. A pénzügyi közigazgatási bírósággal össze nem tévesztendők az azelőtt létezett pénzügyi törvényszékek és főtörvényszékek, melyeknek hatásköre a jövedéki kihágásokra szoritkozott, azon egy kivétellel, hogy a pénzügyi hatóságok által elrendelt végrehajtások elleni felfolyamodások fölött is itéltek (1868. XXI. t.-cz. 84. §.). Az 1871. LXVI. t.-cz. ezen pénzügyi törvényszékeket megszüntette s hatáskörüket a rendes bíróságokra ruházta át.

13. §.

Az igazságügyi kormányzat.

I. Az igazságszolgáltatás meghatározott szervezetet s ezen szervezetben meghatározott közegeket, külső berendezéseket és eszközöket tételez fel. Ezen feltételek megvalósitása azonban már nem tartozik az igazságszolgáltatás, a törvénykezés fogalma alá, hanem a végrehajtó hatalom működésének természetével bir, miért is teljesen megfelelő, hogy ellentétben magával az igazságszolgáltatással, a végrehajtó hatalomtól nemcsak elválasztva nincsen, hanem épen a végrehajtó hatalom hatósági körébe van utalva.[1]) Az erre irányzott állami te-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

vékenység, az u. n. igazságügyi kormányzat, igazságügyi igazgatás a végrehajtó hatalomnak külön ágát képezi, külön szervezettel, külön közegekkel; mindazonáltal a végrehajtó hatalom többi ágaival szerves kapcsolatban s a végrehajtó hatalmat egységes egészében intéző tényezők közvetlen befolyása és rendelkezése alatt áll.[2]) Sőt a mennyiben az igazságügyi kormányzat követelményeinek kielégitése csak a többi kormányzati ág követelményeinek tekintetbevételével s ezekkel összhangzásban történhetik: annak különállása teljesen háttérbe szorul s a végrehajtó hatalom egészében a többi kormányzati ágakkal összevegyül.[3])

II. Az igazságügyi kormányzat az igazságügyi miniszteriumban összpontosul[4]), melynek élén az igazságügyi miniszter áll,[5]) a ki a nélkül, hogy a bíróságok működésében közvetlenül bármily részt vehetne[6]), az igazságszolgáltatást a maga egységében felelősség mellett vezeti és úgy a koronával, mint az országgyüléssel és az állam polgáraival szemben képviseli.[7]) Hatáskörébe az igazságszolgáltatásra vonatkozó törvények előkészitésén s ezen törvények végrehajtásán, valamint a közvetlenül a büntető törvénykezésre vonatkozó ügyeken kivül, különösen a következő ügyek tartoznak:

1. a bíróságoknak a törvényben megállapitott elvek és korlátok közt felállitása, elhelyezése, berendezése és felszerelése — ide értve különösen a bíróságok székhelyeinek és területének meghatározását is, a mennyiben ez törvényhozási uton nem történt volna;[8])

2. a birák és a birósági segéd- és kezelő személyzetnek törvényes intézkedés hiányában való meghatározása[9]), kinevezése, áthelyezése és felmentése, illetve a király által leendő kinevezésének és áthelyezésének javaslatba hozása; úgyszintén a birósági személyek szolgálati viszonyaiból származó ügyek;[10])

3. a birói ügyvitel megállapitása;[11])

4. a bíróküldés, bár mint emlitve volt, e jogot a király nevében gyakorolja;[12])

5. a bíróságoknak úgy egymás közti, mint más hatósá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gokkal való érintkezés közvetitése, a mennyiben ezen érintkezés közvetlenül nem történhetik; [13])

6. a törvénykezés segéd-intézményeire, nevezetesen az ügyvédségre és közjegyzőségre vonatkozó ügyek; [14])

7. végre különösen az igazságszolgáltatás fölötti főfelügyelet és ellenőrzés gyakorlása. [15]) Ebből kifolyólag a bíróságok pontos és szabályszerü ügykezelése fölött őrködik [16]), a tapasztalt hiányok orvoslásáról gondoskodik, az igazságügy általános érdekében vagy egyes panaszok esetében a szükséges adatok felterjesztését elrendeli [17]), s a visszaélések megvizsgálása és megtorlása iránt, nevezetesen a fegyelmi eljárás meginditása utján, intézkedik. [18]) Maga a fegyelmi biráskodás azonban az igazságügyminiszter hatásköréből ki van véve s a bíróságok által ép oly függetlenül és önállóan gyakoroltatik, mint a törvénykezés. [19])

III. Az igazságügyi kormányzatnak külön önálló külső vidéki közegei, mint a többi kormányzati ágaknak nincsenek. [20]) Czélszerübbnek és magára az igazságszolgáltatásra nézve is előnyösebbnek mutatkozott a külső igazságügyi igazgatást a törvénykezéssel összekapcsolni s az előbbit ugyancsak a törvénykezés közegeire, a bíróságokra ruházni, jóllehet ez az igazságszolgáltatásnak a végrehajtó hatalomtól való elválasztásának elvével ellentétben áll. [21]) Mindazonáltal azon elvek, melyek szerint a bíróságok az igazságügyi igazgatás szempontjából szervezve vannak, lényegesen különböznek azon elvektől, melyeket a bíróságok a törvénykezés tekintetében uralnak. Igy különösen:

1. Mig a törvénykezés a bíróságok, mint társas testületek által s a biráknak egyenlő, minden befolyás és alárendeltség kizárása melletti részvételével gyakoroltatik, vagy a mennyiben, mint nevezetesen a járásbíróságoknál, egyesbiró itél, az ugyanazon bíróságnál alkalmazott birák önállóan és egymástól függetlenül járnak el: addig az igazságügyi igazgatás majdnem kizárólag a bíróságok főnökei: a törvényszékek elnökei, illetve járásbíróságoknál a járásbirák vagy ezek helyettesei által vitetik, a kiknek e tekintetben nemcsak a segéd- és ke-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

zelő személyzet, hanem maguk a birák is alá vannak rendelve.[22]) De a mennyiben nagyon kivételesen nem a bíróság főnöke, hanem maga a bíróság látja is el az igazságügyi igazgatást: a testületi összeállitás e részben a törvénykezésre nézve megállapitott elvektől és összeállitástól eltérő és független.[23])

2. Mig a bíróságok törvénykezési tekintetben különböző fokozatokat képeznek, s ehhez képest közöttük meghatározott *hierarchikus* viszony létezik: addig az igazságügyi igazgatás szempontjából a bíróságok közt ilyen fokozati viszony, nincsen hanem ellenkezőleg, minden bíróság önálló, a felsőbb bíróságoktól teljesen független s közvetlenül az igazságügyminiszteriumnak alárendelt igazgatási egységet képez.[24])

3. Különösen kiemelendő végre, hogy mig a különböző akár alsóbb, akár felsőbb foku bíróságok a törvénykezést külön-külön gyakorolják: addig igazgatási tekintetben annyiban eltérés van, a mennyiben a járásbíróságok a belső ügykezelést eltekintve[25]), nem alkotnak önálló igazgatási egységet, hanem azon törvényszékkel, melynek területéhez tartoznak, a törvényszék elnökének vezetése alatt álló közös igazgatási egységbe vannak összefoglalva.[26])

---

[1]) L. fentebb 11. §. III. alatt.

[2]) Ez kitünik nevezetesen abból, hogy úgy az igazságügyminiszter által az országgyülés elé terjesztetni szándékolt törvényjavaslatok, mint az igazságügyi kormányzat egyéb fontosabb elhatározásai (bíróságok felállitása és megszüntetése, birák és ügyészek kinevezése stb.) a minisztertanács elé terjesztetnek és a mennyiben helyt foglal, a minisztertanács hozzájárulása mellett terjesztetnek fel a királyhoz.

[3]) Ez áll különösen pénzügyi tekintetben: az igazságügyi költségek és még inkább a bevételek (igazságügyi illetékek stb.) nem önállóan, hanem az egész állami költségvetés keretében állapittatván meg.

[4]) Kivételt képez a *községi biráskodás*, mely mint a községi igazgatás kiegészitő része, a belügyminiszter alatt áll. V. ö. a községi biráskodás tárgyában 1878. február 4-én kibocsátott ügyv. szab. 7. §. Hasonlóképen a belügyminiszternek van alárendelve a *cseléd-ügyekben* való biráskodás: 1876. XIII. t.-cz. 116. 121—123. §§.; mig az *iparhatóságok* által gyakorolt biráskodás a földm. ipar- és keresk. miniszternek van alárendelve: 1884. XVII. t.-cz. és ennek vég-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

rehajtása iránt 1884. aug. 26. 39266. sz. alatt kelt földm. ipar- és kereskm. min. rend. (R. T. 1253. l.). Kivételt képez végre a pénzügyi közigazgatási bíróság, mely a pénzügyminiszter igazgatása alatt áll. 1883. XLIII. t.-cz. 3. és 31. §§. és ezen bíróság részére kibocsátott ügyrend. Utóbbi kivétel indokolását abban is találja, hogy a pénzügyi bíróság hatásköre Horvát-Szlavonországra is kiterjed, melynek területe nem is áll az igazságügyminiszter hatósága alatt.

[5]) V. ö. 1848. III. t.-cz. 14. 15. §§. Az igazságügyi minisztert közvetlenül segiti és helyettesiti az igazságügyi államtitkár. Azonkivül az igazságügyi miniszterium meghatározott számu miniszteri és osztálytanácsosokból, titkárokból, fogalmazókból, fogalmazósegédekből és gyakornokokból áll, a kik a miniszterium teendőit egy elnöki és négy ügyosztályban végzik, melyeket még a segédhivatalok (iktató, kiadó, levéltár) és a számvevőség egészitenek ki. L. a miniszterium részletes ügybeosztását, mely jelenlegi alakjában 1886. november 1-én lépett hatályba: A m. k. igazságügyminiszterium működése 1875—1887. czim a. a miniszterium által 1888-ban közzétett munkában 8. sk. l. Az 1883. I. t.-cz. az igazságügyi miniszterium tisztviselőire nézve a többi miniszterium tisztviselőinek minősitésétől annyiban eltérő minősitést állapitott meg, a mennyiben tekintettel épen az igazságügyi kormányzatnak az igazságszolgáltatással való összefüggésére, a miniszteri és osztálytanácsosoktól, titkárok és fogalmazóktól a birói hivatalra megállapitott jogi képzettséget, a fogalmazósegédek és gyakornokoktól pedig az államtudományi államvizsga helyett jogtudományi államvizsgát követel. V. ö. id. t. 5. §. I. 1. pont. Emlitendő itt továbbá az 1886. XXVIII. t.-cz., mely az igazságügyminisztert felhatalmazta, hogy a miniszterium rendes közigazgatási körén kivül eső hivatalos teendőinek végzésére (törvényjavaslatok készitése stb.) és az első bíróságok ügymenetelének megvizsgálására 1889. deczember 31-ig a kir. Curia és a kir. itélő táblák biráit, s ezek közül legfelebb hármat huzamosabb időre is, olyképen alkalmazzon, hogy azok ezen alkalmazás ideje alatt birói teendőket nem végezhetnek s helyettök az illető felső bíróságokhoz számfeletti birák neveztessenek ki.

[6]) Nem vehet részt az igazságszolgáltatásban nevezetesen olyképen, hogy akár az első folyamodásu, akár a felső bíróságoknál a rendes, vagy teljes ülésekben elnököljön.

[7]) A mi az igazságügyminiszter felelősségét közelebbről illeti: magától értetődik, hogy az 1848. III. t.-cz.-ben szabályozott jogi felelősségről a tőle független bíróságok eljárásáért nem lehet szó. Sőt még a bírósági személyek által elkövetett visszaélésekért sem lehet az igazságügyminisztert jogilag felelősségre vonni akkor, ha ezen visszaélések a szintén függetlenül itélő fegyelmi bíróságok megtorlása alá esnek. Hogy azonban politikailag az igazságügyminiszter a bíróságok bármely tetteért felelősségre vonható, az, bármennyire méltatlan legyen

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

is adott esetben, annál kétségtelenebb, mert sem a korona nem tartozik számot adni arról, miért bocsátja el miniszterét, sem az országgyülés nem köteles bizalmatlansági szavazatát külön indokolni.

[8]) V. ö. alább 17. §.

[9]) V. ö. alább 18. §.

[10]) Törvényhozásilag megállapitott járandóságok utalványozása és beszüntetése; nyugdijak megállapitása és folyósitása, segélyezések, jutalmak és fizetési előlegek engedélyezése, szabadságoltatás stb.

[11]) V. ö. fentebb 5. §.

[12]) V. ö. fentebb 9. §. és alább 55. §.

[13]) V. ö. fentebb 7. §. és alább 52. §.

[14]) Ügyvédi és közjegyzői kamarák számának, székhelyeinek és területeinek meghatározása, ügyvédvizsgáló bizottságok alakitása, közjegyzők kinevezése és áthelyezése stb. V. ö. alább 66. sk., 73. sk. §§.

[15]) V. ö. fentebb 9. §.

[16]) Ez magában foglalja különösen azon jogát, hogy a biróságok ügykezelését személyesen vagy megbizottak által megvizsgálja. V. ö. Ügyv. szab. 66. §. A megbizottak a b i r á k közül azonban csak az 1886. XXVIII. t.-cz. (l. fentebb 5. jegyz.) értelmében választhatók, tekintve, hogy az 1869. IV. t.-cz. 8. §. c) pontja tiltja a biráknak más állami hivatalt vagy szolgálatot viselni, a hivatal vagy szolgálat fogalma pedig az arra adott megbizás tartamától független. Igaz azonban, hogy ezen törvényes akadály már több izben nem vétetett figyelembe; sőt az id. 1886. XXVIII. t.-cz. javaslatának indokolásából kitünik, hogy az igazságügyminiszterium egyáltalán nem gondolt arra, mintha ily megbizások a szóban forgó összeférhetlenség alá esnének.

[17]) A biróságok által készitendő statisztikai kimutatások mintáit l. az Ügyv. szab. függelékében. Azoknak összefoglalása, feldolgozása és közzététele szintén az igazságügyminiszterium vagy ennek révén az országos statisztikai hivatal által történik.

[18]) 1871. VIII. t.-cz. 5. §.

[19]) V. ö. alább 36. §. Ha azonban az igazságügyminiszter közvetlenül nem is gyakorolhat megtorlást az igazságszolgáltatás közegei ellen, teheti ezt annál inkább közvetve, és bizonyos tekintetben még sujtóbb módon a kinevezési, illetve előléptetési jog gyakorlása útján. Az e részben előfordulható önkény és méltatlanság ellen törvényhozásunk ez ideig, sajnos, semmi biztositékot nem nyujt. Pedig erre annál inkább volna szükség, minél kétségtelenebb, hogy a birói függetlenség nemcsak attól van feltételezve, hogy a biró állásától, mint alább közelebbről látni fogjuk, büntető vagy fegyelmi eljárás utján kivül meg nem fosztható és át nem helyezhető, hanem attól is, hogy tőle a megérdemelt előléptetés se legyen megtagadható.

[20]) Nincsen más kormányzati ággal közös külön külső közege sem.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Igy nevezetesen a főispán, jóllehet általában a végrehajtó hatalom képviselője, a törvénykezés terén semminemü hatáskörrel nem bir, a mint ezt az 1886. XXI. t.-cz. 57. §-a határozottan kiemeli. Másként lett volna a dolog ezen törvény miniszteri tervezete szerint, a mely ugyanis a főispánt a törvénykezési közegekkel szemben ugyanazon jogokkal akarta felruházni, mint a többi állami közegekkel szemben. E kisérlet azonban a birói függetlenséget féltékenyen őrző közvélemény erőteljes ellenállásán hajótörést szenvedett.

[21]) L. fentebb 11. §. Szorosan véve a bíróságoknak az igazságügyi igazgatás teendőivel való felruházása az 1869. IV. t.-cz. 1. §-ába ütközik. Az összeegyeztetés csak úgy lehetséges, ha az igazságügyi igazgatás a „közigazgatás“ fogalma alól kivétetik, a mint azt a törvény rácziója is igazolja.

[22]) Az elnöki igazgatási hatáskör, mely össze nem tévesztendő az elnök birói hatáskörével (tanácsülésekben való elnöklés stb.), kiterjed első sorban: 1. a törvényszék fölötti felügyeletre. E részben felelősség terhe alatt tartozik az ügyvitel minden ágában a rendre és pontosságra, a törvények és szabályrendeletek megtartására s a visszaélések eltávolitására és orvoslására szakadatlan figyelmet forditani; ügyelni arra, hogy hivatalos kötelességeit a törvényszék minden tagja pontosan és lelkiismeretesen teljesitse s általában oda hatni, hogy a hivatali tevékenység, a teendők czélszerü felosztása s a törvényszék tagjainak egybevágó munkássága által előmozdittassék. (Ügyv. szab. 62. 64. 270. §§.). Kiterjed továbbá: 2. a törvényszék és járásbíróságok, valamint az igazságügyminiszterium és esetleg más hatóságok közti érintkezés közvetitésére mindazon ügyekben, melyek nem a birói hatáskörhöz utasitvák (U. a. 47. §.); — 3. a személyi ügyekre, a melyek közé tartoznak különösen: pályázatok kihirdetése (Ügyv. szab. 2. §.); folyamodványok felterjesztése (U. a. 10. §.); joggyakornokok, szolgák és állandó szakértők kinevezése (U. a. 12. 14. 225. §§.); szolgálati eskü kivétele (U. a. 16. 18. §§.); személyi táblázatok kezelése (U. a. 23. 24. §§.); fizetések folyósitása és beszüntetése iránti intézkedés (U. a. 35. §.); jutalmak és segélyek iránti ajánlatok (U. a. 36. 39. 40. §§.); fizetési előlegek iránti kérvények véleményezése és felterjesztése (U. a. 42. §.); szünidő és eltávozás engedélyezése (U. a. 43—46. §§. 1887. XXX. t.-cz. 11. 12. §§.); fegyelmi eljárás megindítása iránti intézkedés (U. a. 28. §.); sürgős esetben felfüggesztés (1871. VIII. t.-cz. 63. §. és 1871. IX. t.-cz. 10. §.) stb.; — 4. a gazdászati ügyek ellátására: pénzátalányok s más pénzösszegek kezelése (Ügyv. szab. 48. §.); irodai szerelvények, fütési és világitási anyagok beszerzése, épitési munkák és javitások eszközlése, leltárak kezelése stb. (v. ö. 1872. jun. 4-én 20.279. sz. a. (R. T. 255. l.); 1880. deczember 18-án 34301. sz. a. (R. T. 1282. l.) kelt ig. min. rend.); — végre 5. a tulajdonképeni birói ügykezelésre: „ügyek

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

kiosztása s különösen előadók kirendelése (Ügyv. szab. 26. 92. 122. §§.); hivatalos órák beosztása (U. a. 50. §.); tanácsülések beosztása (U. a. 132. §.); tanácsok alakitása (U. a. 133. §. és 1881. mód. Ügyv. szab. 5. és 32. §§.); teljes ülések tartása (U. a. 134. §.); pertárnok kijelölése (1871. XXXI. t.-cz. 6. §.); telekkönyvi ügyekben eljáró birák kijelölése (1887 XXIX. t.-cz. 3. §.); kiküldetések (1881. mód. Ügyv. szab. 6. §.) stb. A felső bíróságok elnökeinek hatáskörébe tartozik még különösen a szüneti tanácsok tagjainak kijelölése (1887. XXX. t.-cz. 10. §.). A járásbiró igazgatási hatásköréről l. alább 25. jegyzet.

[23]) A bíróság s nem az elnök igazgatási hatáskörébe tartoznak: pályázati kijelölések, melyek az e. f. törvényszékeknél az elnökön kivül 2 vagy 4 tagu külön bizottságban (Ügyv. szab. 7. §.), a felső bíróságoknál az elnökből, másodelnökből és tanácselnökökből álló kijelölő bizottságokban (1878. évi 2666. és 1881. évi 3924. sz. ig. min. rend.) eszközöltetnek; továbbá a kereskedelmi ülnökök választása az 1871. XXXI. t.-cz. 7. §-a értelmében; állandó hites tolmácsi állomások rendszeresitése, tolmácsok kijelölése, megvizsgálása és kinevezése (1873. októb. 22-én kelt ig. min. rend. és alább 62. §.); a felső bíróságoknál a szüneti tanácsok tagjai számának megállapitása (1887. XXX. t.-cz. 9. §.) stb.

[24]) Kivétel csak annyiban van, a mennyiben a felső bíróságoknak jogában áll az ügyviteli szabályoknak az alsóbb bíróságok általi pontos megtartására ügyelni s előfordult egyes esetekben a tapasztaltakhoz képest intézkedni és utasitásokat adni (Ügyv. szab. 68. 134. §§.). A kiterjesztés annál kivánatosabbnak mutatkozik, minél kevésbé van a törvénykezésen kivül álló miniszterium azon helyzetben, hogy a bíróságok tevékenységéről folytonos tudomást vehessen. Tényleg e kiterjesztés már czélba is vétetett; igy nevezetesen a birói felelősségről szóló s alább 35. §. emlitett uj törvény javaslatának 6. §-a szerint a felebbviteli bíróságok is vesznek részt általában a birák és bírósági hivatalnokok fölötti felügyelet gyakorlásában.

[25]) E tekintetben a járásbirót a törvényszéki elnök hatáskörének megfelelő, bár részben ezzel konkurráló, részben ez által megszoritott hatáskör illeti. Ő gyakorolja első sorban a felügyeletet a járásbiróság kezelése és személyzete fölött (Ügyv. szab. 65. §.); őt illeti a járásbiróság ügykezelésének vezetése (1871. XXXI. t.-cz. 2. §.), a miből kifolyólag nevezetesen: megállapitja az egyes hivatalnokok hatáskörét és kiosztja a munkákat (Ügyv. szab. 51. 247. §§.); kitüzi a szóbeli panaszok felvételére a napokat és órákat (U. a. 245. §.) — a hivatalos órák beosztása általában azonban a törvényszék elnökét illeti (U. a. 50. §.); intézkedik a kiküldetések iránt (U. a. 265. §.) stb. A járásbiró kezeli továbbá a járásbiróság részére megállapitott pénzátalányokat és egyéb pénzeket (U. a. 52. 48. §§.) s látja el a gazdászati ügyeket, a mennyiben azok a törvényszéki elnöknek fentartva nincsenek (l. a 22. jegyzetben id. rende-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

leteket). Ő közvetiti igazgatási tekintetben az érintkezést a törvényszékkel illetve annak elnökével (Ügyv. szab. 52. 47. §§.); végre kivételesen (l. a köv jegyzetet) a járásbiróság személyi ügyeit is intézi: kezelő személyzet és szolgák esküjének kivétele (U. a. 18. §.); sürgős esetekben járandóságok felfüggesztése (U. a. 35. §.); kijelölésekhez és szabadságolásokhoz való hozzájárulás (U. a. 7. 44. §.); fegyelmi esetek bejelentése (U. a. 30. §.) stb.

[26]) V. ö. 1871. XXXI. t.-cz. 3. §., mely általánosságban kimondván, hogy a járásbiróság ügykezelése fölötti felügyelet azon törvényszék elnökét illeti, a melynek kerületében a járás fekszik (v. ö. Ügyv. szab. 63. §. is), előirja különösen, hogy az elnök a járásbiróság ügykezelését évenként legalább egyszer személyesen vagy megbizottja által megvizsgálni tartozik; továbbá az elnököt az esetleg szükséges helyettesités iránti intézkedésre s a törvényszéket még arra is feljogositja, hogy a székhelyén alkalmazott járásbirót szükség esetén mint szavazót a törvényszék ülésébe meghivhassa. A törvényszék elnökét, illetve a törvényszéket, illeti különösen a járásbiróságok személyi és gazdászati ügyeinek ellátása, a mennyiben a járásbiró javára kivételek téve nincsenek. V. ö. Ügyv. szab. 2. 6. 7. 12. 14. 16. 18. 23. 24. 28. 29. 35. 36. 39. 40. 42. 43. 44. 46. §§. és a 22. jegyzetben id. rendeleteket. Az érintkezés a miniszteriummal is nem közvetlenül, hanem a törvényszék elnöke utján történik. V. ö. Ügyv. szab. 47. §.

14. §.

A végrehajtó és a birói hatóság kölcsönös érvényesitése és a hatósági összeütközés.

I. Azon elv, hogy a végrehajtó hatalom és a biróság egymás hatóságába nem avatkozhatik, maga után vonja mindegyiknek abbeli kötelességét, hogy hatóságát az egyes előforduló esetek alkalmával és azokra vonatkozólag vizsgálat alá vegye, s annak hiányát érvényesitse. [1]) E kötelesség teljesitése nincs feltételezve a hatóság hiányának érvényesitésétől a felek részéről, hanem hivatalból kell hogy történjék; tekintve, hogy a közhatalmak egymáshozi viszonya az állampolgárok közvetlen magánérdekeitől függetlenül és feltétlen módon van megállapitva, ál-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

taluk sem kifejezett akaratnyilvánitással, sem hallgatag meg nem változtatható. [2]) Másrészt korlátozva sincs időbeli tekintetben, vagy az eljárás meghatározott szakaszára; különösen a bíróság részéről helye van annak úgy az eljárás megindításakor, mint annak későbbi folyamában, nevezetesen a felebbviteli eljárás során is mindaddig, mig jogérvényes itélet nem keletkezett. [3]) Magától értetődik azonban, hogy a hatóság hivatalból való vizsgálata és érvényesitése mellett a felek is érvényesithetik annak hiányát és pedig akár az első folyamodású eljárás folyamában bármikor emelhető kifogás [4]), akár a kifogás iránt hozott birói határozat ellen [5]) vagy kifogás hiányában is beadható felebbvitel utján. [6]) Érvényesitheti továbbá a birói hatóság hiányát és pedig szintén az eljárás folyamára való tekintet nélkül a végrehajtó hatalom is, akár van a perben különben érdekelve, akár nem. [7]) Akár hivatalból, akár a felek vagy a végrehajtó hatalom kifogása folytán érvényesittessék a birói hatóság hiánya: mihelyt a bíróság azt fenforogni látja, az eljárás azonnal megállitandó [8]) s a kereset visszautasitandó; a minek eredménye egyuttal az, hogy a már foganatositott perbeli cselekvények semmisekké válnak. [9]) Az alsóbb bíróság határozata ellen azonban a feleknek jogukban áll felebbvitellel élni akkor is, ha a birói hatóság ellen kifogás nem emeltetett. [10])

A mennyiben a perben viszonkereset adatott volna be, a birói hatóság hiányának érvényesitése ugyanazon szabályok szerint egyedül a viszonkeresetre nézve is történhetik. [11])

II. A hatóság érvényesitése hatósági összeütközésre vezethet. [12]) És pedig kettős módon: vagy olyképen, hogy úgy a végrehajtó hatalom, mint a bíróság, egyaránt illetéktelennek nyilvánitja magát s az eljárást megtagadja, mely esetben u. n. nemleges hatósági összeütközésről beszélünk; vagy úgy, hogy az egyik hatalmi közeg saját hatóságát megállapitván, a másik ez ellenében az ügy ellátásának jogosultságát magának követeli, mindkettő tehát egyaránt illetékesnek tartja magát u. n. tevőleges hatósági összeütközés. [13]) Bármelyike ezen eseteknek forogjon fenn, kell, hogy az összeütközés kiegyenlittessék. A te-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

vőleges összeütközésnél követeli ezt már a hatalmak elválasztásának elve; a nemleges összeütközés kiegyenlitése pedig annálfogva szükséges, mert különben a felek megfosztatnának azon lehetőségtől, hogy jogaikat egyáltalában érvényesitsék. Ezen kiegyenlités a hatóság olyatén végleges megállapitása által történik, melyet úgy a végrehajtó hatalom, mint a bíróság, egyenlően elismerni köteles. Az, a melyiknek hatósága ily módon megállapittatott, nincs többé jogositva hatóságának hiányát érvényesiteni s tartozik az ügyet elintézni; mig a másik az ügyet saját hatósága alá tartozóként többé nem követelheti.

Ki van azonban hivatva a hatósági összeütközés ezen kiegyenlitésére? Elvileg legközelebb fekszik az a gondolat, hogy oly hatalmi közeg által, mely sem a végrehajtó, sem a birói hatalomhoz nem tartozik, tekintve, hogy ellenkező esetben egyik a másiknak alá volna rendelve, ez pedig a hatalmak elválasztásának elvébe ütköznék. [14]) Ezzel szemben azonban joggal felhozható, hogy a hatósági összeütközés kiegyenlitése egy jogvita törvény szerinti eldöntésének természetével bir; miután pedig a biróságok épen arra vannak rendelve, hogy a jogviták fölött itéljenek s a birói hatóság elvileg oly jogvitákra is kiterjed, melyek a végrehajtó hatalom cselekvényeire vonatkoznak: ebből következik, hogy a hatósági összeütközés kiegyenlitése a bíróság hatóságába tartozik. Bármelyik felfogást tartsuk helyesebbnek, tételes hazai jogunk egyiket sem követi, hanem a hatósági összeütközések elintézését az erre épen legkevésbé hivatott végrehajtó hatalomra: a miniszteriumra bizza; ez alatt a külön miniszteriumok összeségét, a miniszteriumot kellvén érteni. Igaz azonban, hogy ez nem véglegesen, hanem csak ideiglenesen, a törvényhozás további intézkedéséig történt. [16]) A minisztertanács határoz különösen azon illetőségi összeütközések fölött is, melyek a pénzügyi hatóságok és a pénzügyi közigazgatási bíróság között, valamint az utóbbi és a közigazgatási hatóságok vagy a rendes biróságok között merülnek fel. [17])

III. A mi a hatósági összeütközések kiegyenlitése körüli eljárást illeti, arra nézve a pénzügyi közigazgatási birósága vonatkozó összeütközésektől eltekintve [18]), törvényes intézkedések

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

teljesen hiányoznak. Különösen nincs törvényes szabály arra nézve sem, hogy ki van jogositva a hatósági összeütközést előidézni s annak kiegyenlitését követelni? Mindazonáltal részint az intézmény természetéből, részint a fennálló gyakorlatból következő vezérelvek állithatók fel:

1. Az első feltétel az, hogy a végrehajtó hatalom és a bíróság necsak elvontan tápláljon különböző felfogást a hatósági utra nézve, hanem, hogy az összeütközés valamely konkrét esetben tettleg merüljön fel. Erről tevőleges összeütközésnél csak akkor lehet szó, ha az egyik hatóságnál meginditott és ez által elfogadott ügy a másik által kifejezett módon magának követeltetik s az előbbi az eljárás abbanhagyását megtagadja [19]); mig nemleges összeütközés csak az által keletkezik, ha az egyik hatóság az ügyet visszautasitván, a másik hatóság is tényleg megkerestetik, s ez a maga illetőségét szintén leszállitja. [20])

2. Hatósági összeütközés csak akkor létezik, ha maguk a különböző rendü hatóságok foglalnak el ellentétes állást a hatósági utra nézve. Nem forog fenn tehát összeütközés, ha az egyik hatóság a maga illetőségét végérvényesen megállapitván, egyedül a fél az, a ki az ügyet a másik hatóság illetőségéhez tartozónak tekinti. A felekre nézve a hatóság végérvényes megállapitása feltétlenül kötelező. [21])

3. A most felállitott tételből önként következik, hogy tevőleges hatósági összeütközés kiegyenlitése csakis maguk az összeütközésben álló hatóságok által követelhető. [22]) A felek még akkor sem fordulhatnak a minisztertanácshoz, ha a másik hatóság az ügy ellátását tényleg magának követelte, de az összeütközés kiegyenlitését kérni elmulasztotta. [23]) Ellenben nemleges hatósági összeütközés esetén a felek is vannak jogositva a minisztertanács eldöntését kérni, ha az utóbb megkeresett hatóság azt maga nem tenné. [24])

4. Tevőleges hatósági összeütközés csak addig lehetséges, mig az eljáró hatóságnál az ügy érdemében jogérvényes határozat nem keletkezett. [25])

5. Mindaddig, mig az összeütközés a minisztertanács által

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

el nem intéztetett, a folyamatban levő eljárás folytatása felfüggesztendő. [26])

6. A minisztertanács határozata végérvényes. De csak azon konkrét ügyben kötelező, melyre nézve az összeütközés kiegyenlitése kéretett. Általános, a jövőben is irányadó elvi jelentőséggel tehát nem bir. [27]) Az azonban lehetséges, hogy a miniszterium az összeütközési eset alkalmából annak eldöntése értelmében elvi módon külön rendelet által intézkedjék. [28]) Csakhogy ily rendelet a bíróságokra nézve nem bir nagyobb kötelező erővel, mint a rendeletek általában. [29])

---

[1]) Nem tévesztendő össze a végrehajtó hatalomhoz tartozó hatóságok vagy a különböző bíróságok egymásközti *hatáskörének* avagy *illetőségének* érvényesitésével, melyről a bíróságok szempontjából alább lesz szó. V. ö. a terminologiára nézve fentebb 1. §. 2. jegyz.

[2]) V. ö. Ptr. 8., 51., 52. §§. 1881. LIX. t.-cz. 5. §. A feleknek csak akkor van választási joga a birói és közigazgatási ut között, ha mindkettő egyenlően nyitva áll. Ez esetben is azonban fontos különbség van. Mig a közigazgatási uton történt elintézés a birói eljárásnak nem praejudicál, tekintve, hogy a bíróság a közigazgatás tényei fölött is itél, enynyiben tehát azt lehet mondani, hogy a közigazgatási hatóság határozata nem emelkedhetik jogerőre: addig a birói eldöntést közigazgatási uton vita tárgyává tenni nem lehet, a birói itélet jogereje tehát a közigazgatás által is elismertetik.

[3]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 39. §. b) pont és ut. el. bek. Hogy a jogerős itélet meghozatala után nem lehet a birói hatóságot többé vita tárgyává tenni, magából a jogerős itélet természetéből következik, melynél fogva az az eldöntött ügyben törvényt szab s a bíróságok az ügygyel többé nem foglalkozhatnak. Nem képezheti a hatósági ut kérdése a perujitás és semmiségi kereset tárgyát sem. V. ö. id. t. 50., 69. §§. A perújitás különben is csak a per érdemére vonatkozhatik.

[4]) Hogy a kifogás bármikor emelhető: önként következik abból, hogy a hatósági út hivatalból való vizsgálata is bármikor történhetik s hogy eltérésnek a felek akaratával helye nincs. V. ö. Ptr. 51. §. 1881. LIX. t.-cz. 16. §.

[5]) A hatósági kifogás alakjára és elintézésének módjára, valamint a hozott határozat elleni felebbvitelre nézve ugyanazon szabályok irányadók, mint a hatáskörre és az illetőségre vonatkozó kifogás tekintetében. L. alább 56. §. Ez áll különösen arra nézve, hogy sommás eljárásban a birói hatóság megállapitása esetén nincs külön felfolyamodásnak helye alperes részéről — v. ö. 1881. LIX. t.-cz. 15. §.; — hogy továbbá

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

bagatelleljárásban csak semmiségi panasz intézhető az illetékes e. f. törvényszékhez. 1877. XXII. t.-cz. 57. §.

[6]) Hogy a hatósági út hiánya felebbvitel útján megelőző kifogás nélkül is érvényesíthető: világosan kitünik az 1881. LIX. t.-cz. 39. §. b) és d) pontjainak egybevetéséből, — de a hivatalból való vizsgálatból és az eltérés kizárásából is önként következik. — Akár emeltetett azonban megelőzőleg kifogás, akár nem: a felebbvitel (felebbezés úgy, mint felfolyamodás) mindenesetre a kir. Curiáig mehet. V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 45. és 59. §. 2. és 4. pont.

[7]) Ez ugyan sehol sincs kimondva, de a hatósági összeütközés fogalmából következik, tekintve, hogy tevőleges hatósági összeütközés nem létezik, ha a végrehajtó hatalom az ügyet a bíróságtól nem követeli; ezen követelés pedig a birói hatóság kifogását magában foglalja. Hogy a végrehajtó hatalom minő közege az, mely a hatósági kifogást emeli s minő alakban teszi? egészen közömbös, miután a bíróság ugyis hivatalból tartozik hatóságát vizsgálni.

[8]) V. ö. Ptr. 8. §.

[9]) V. ö. Ptr. 51. §. 1881. LIX. t.-cz. 5. §. Utóbbi ugyan a semmiséget kifejezetten csak a bíróság cselekvényeire nézve állapitja meg. Hogy azonban a hatósági hiány esetében a felek tényei is semmisekké válnak, kitünik abból, hogy az id. §. szerint a felek tényei csak „a per további folyamában" tartják meg érvényüket, további perfolyamat pedig a hatósági hiány esetében nem létezik. Azt meg nem lehet feltenni, hogy az id. §. később a közigazgatási hatóságok előtt megindítandó perre vonatkozólag is akart volna intézkedni s más körülményekből sem lehet arra következtetni, hogy a feleknek a bíróság előtt foganatositott tényei az egészen különböző természetü közigazgatási uton is megtartanák érvényüket; annyival kevésbé, mert bizonyára a közigazgatási hatóság előtt foganatositott cselekvények sem vehetők át a birói útra.

[10]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 54. §. 2. pont; 59. §. 2. és 4. pont. A felebbvitel (felfolyamodás) joga nemcsak felperest, hanem alperest is illeti, a kinek ép úgy állhat érdekében, hogy az ügy a bíróság hatósága alatt maradjon, mint felperesnek; sőt esetleg még nagyobb.

[11]) Ha a viszonkeresethez rendszerint a főkeresettel azonos hatáskör szükséges (v. ö. alább 50. §.), mennyivel inkább megkövetelendő, hogy a viszonkereset a főkeresettel azonos hatóságot uraljon.

[12]) Ez sem tévesztendő össze az ugyanazon hatalomhoz tartozó hatóságok, nevezetesen a különböző bíróságok egymás közötti hatáskörі és illetőségi összeütközéssel, melyről alább az 57. §-ban van szó; bár különösen az illetőségi összeütközés kifejezése a hatósági összeütközés megjelölésére is használtatik. V. ö. 1869. IV. t.-cz. 25. §., 1877. XX. t.-cz. 204. §., 1883. XLIII. t.-cz. 25. 26. §§.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[13]) Igazi összeütközés voltaképen csak az utóbbi esetben van. Az első esetben a kétrendbeli hatóság egymás ellen tényleg nem lép fel, tehát nem is ütközik össze. Mindazonáltal általánosan el van ismerve, hogy úgy a hatósági, mint megfelelőleg az illetőségi összeütközés fogalma alá az első eset is tartozik. Példa a *Curia* már idézett 9. számu polg. teljes ülési döntvénye (D. XXXIV. 285. l.)

[14]) Ezen felfogás a hatalmak elválasztásának elvével s a külön közigazgatási biráskodással együtt *Franciaországból* indult ki, hol a hatósági összeütközések kiegyenlitése úgy a végrehajtó, mint a birói hatalom közegeiből álló külön törvényszék: az u. n. *Tribunal des conflits* által történik.

[15]) 1869. IV. t.-cz. 25. §. „A biró s közigazgatási hatóságok közt felmerült illetőségi összeütközések elintézésére, a törvényhozás további intézkedéseig, a miniszterium felhatalmaztatik.“ A közigazgatási hatóságok alatt értetnek a gyámhatóságok (árvaszékek) is. Az 1877. XX. t.-cz. 204. §-a az által, hogy a gyámhatóságokat utasitja, mikép a köztük és a bíróságok közt előforduló illetőségi kérdéseket a belügyminiszterhez jelentsék fel: nem jelenti azt, mintha e kérdésekben a belügyminiszter határozna is. Hasonlóképen a közigazgatási hatóságokhoz számitandók pl. az ügyvédi és közjegyzői kamarák. V. ö. előbbiekre nézve: *Semmsz.* 1875. április 29. 7070. sz. teljes ül. hat. (*Vajdafy* id. m. 429. sz. és kelet nélkül D. XIV. 21. l.); 1881. decz. 14. 22255. sz. (D. XXIX. 127. l.). Kérdéses lehet azonban az illetőségi összeütközés ki által történő elintézése a rendes bíróságok és a birói hatóságot gyakorló közigazgatási hatóságok között. Ha abból indulunk ki, hogy ezen hatóságok a biráskodást nem mint közig. hatóságok, hanem mint bíróságok gyakorolják, akkor ebből az következik, hogy nem a miniszterium, hanem a kir. Curia van hivatva dönteni. Ha ellenben az 1869. IV. t.-cz. 25. §-ának szavaihoz tartjuk magunkat, mely a közig. hatóságokat minden megkülönböztetés nélkül állitja szembe a bíróságokkal: akkor a miniszteriumot kell illetékesnek elismerni. A gyakorlatban úgy látszik, az utóbbi felfogás követtetik, a mely kétségkivül közvetlenebbül kinálkozik, mint az előbbi. V. ö. 1880. január 23-án 244. sz. a. kelt földm.-, ipar- és keresk. min. rend. (R. T. 96. l.), melylyel egy miniszteri tanácsi határozat közöltetik iparhatóság és bíróság közt felmerült összeütközés esetében. Sőt egy helyen e felfogás törvényes kifejezést is nyert, t. i. az erdőtörvényben: 1879. XXXI. t.-cz. 134. §. A kisebb polg. peres ügyekben eljáró szolgabiró és a járásbiróság közt keletkezett ill. összeütközések fölött pl. azonban a kir. Curia határoz, miután a szolgabiró nevezett ügyekben nem mint ilyen, hanem külön felhatalmazás alapján jár el. V. ö. *Curia* 1884. szept. 18. 6255. sz. (D. XXXVIII. 47. l.).

[16]) *Fiuméra* nézve az 1871. szept. 14-én kelt id. rend. 10. §-a olyképen rendelkezik, hogy a fiumei birói és a horvát-szlavon közigazgatási

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hatóságok közt felmerülő összeütközések eseteiben a horvát-szlavon-dalmát bán és a m. kir. igazságügyminiszter egyetértőleg határoznak; ha pedig a fiumei bíróság fiumei vagy magyar közigazgatási hatósággal ütközik össze: a m. kir. bel- és igazságügyminiszterek határoznak egyetértőleg.

[17]) 1883. XLIII. t.-cz. 25. 26. §§. Hogy a pénzügyi közigazgatási bíróság és a rendes bíróságok közti illetőségi összeütközések elintézése szintén a minisztertanács elé utasittatott, az voltaképen nem áll összhangzásban azzal, hogy az előbbi is valódi bíróság, hogy tehát nem a végrehajtó hatalom és bíróság közti összeütközésről van szó. A Horvát-Szlavonországra való tekintet azonban ezen eltérést is igazolja.

[18]) Az id. törvény 25. §-a szerint a pénzügyi közigazgatási bírósággal illetőségi összeütközés vagy úgy keletkezik, hogy a magánfél által ezen bírósághoz felebbezett ügyben a kincstár képviselője emel illetőségi kifogást s a bíróság a maga illetőségét megállapitja; vagy úgy, hogy a kincstár képviselője által a pénzügyminiszterhez felebbezett ügyben a magánfél vitatja a p. k. bíróság illetőségét s a pénzügyminiszter a maga illetőségét állapitja meg. Első esetben a pénzügyminiszter követelheti az összeütközés elintézését, feltéve, hogy ő sem tartja a p. k. bíróságot illetékesnek. A második esetben a magánfélnek van joga a minisztertanács előtt panaszt emelni. Voltaképen az utóbbi eset nem is foglal magában összeütközést, hanem a minisztertanács itt közönséges felebbviteli forum gyanánt jelentkezik, tekintve, hogy a pénzügyi bíróság az illetékesség kérdésében nem is nyilatkozik, illetőségi összeütközésről pedig csak akkor lehet szó, ha maguk a különböző rendü hatóságok foglalnak el ellentétes álláspontot az illetékesség kérdésében. A nemleges hatósági összeütközésről a törvény egészen hallgat; pedig nincs kizárva, hogy sem a pénzügyminiszter, sem a pénzügyi bíróság nem tartja magát illetékesnek. Igy ha a pénzügyminiszter a fél kifogása folytán a maga illetőségét leszállitja s később ugyanezt, bár kifogás nem emeltetett (v. ö. id. t. 15. §.), a bíróság is teszi.

[19]) Hogy minő módon követeltetik az ügy kiadása? az magában véve közömbös, hacsak hivatalos alakban történik. Lehet megkeresvény, lehet tiltakozás, lehet a bíróság előtt támasztott hatósági kifogás (l. fentebb 7. jegyz.).

[20]) Valjon az előbb megkeresett hatóság az ügyet hivatalból teszi-e át a másik hatósághoz, vagy ennek megkeresése a fél által történik? az itt nem jön tekintetbe. Másként a bíróságok egymásközti összeütközésénél, a hol a félnek módjban áll rendes felebbvitel utján az illetőség megállapitását kérni. V. ö. alább 57. §.

[21]) Ellenkező esetben a minisztertanács a fél rendelkezésére álló közönséges ujabb forum volna; már pedig a bíróságokat tartva szem

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

előtt: ezeken kivül s nevezetesen a kir. Curia fölött további forum nem létezik.

[32]) A bíróság azonban csak akkor léphet fel a végrehajtó hatalommal szemben, ha a kérdéses ügyben hivatalból van jogositva eljárni, mint pl. örökösödési ügyekben (Ptr. 660. §.). Ha ellenben, mint szabályszerint (v. ö. Ptr. 7. §.), csak a felek kérelmére járhat el, miután a felek a közigazgatási hatóság által saját részére végérvényesen megállapitott illetőséget elfogadni tartoznak s az ebbeli határozat ellen a bírósághoz felebbvitellel nem fordulhatnak: a bíróság nem is jut abba a helyzetbe, hogy az ügygyel foglalkozzék. A végrehajtó hatalom melyik közege, illetve melyik bíróság van azonban jogositva az ügyet a minisztertanács elé vinni? A végrehajtó hatalom részéről kétségkivül csak az illető miniszter, a mint ez a pénzügyi közigazgatási bírósággal szemben (l. fentebb 18. jegyz.) s a gyámhatóságok és bíróságok közti összeütközéseknél (1877. XX. t.-cz. 204. §.) határozottan el is van ismerve. Az alsóbb közigazgatási hatóságok emelhetnek ugyan hatósági kifogást a bíróság előtt (l. fentebb 7. jegyz.); de miután a minisztertanácshoz saját miniszterük megkerülésével nem fordulhatnak, a miniszter pedig mint fölöttes hatóság, az alsóbb hatóság illetőségi felfogásához nincsen kötve ebből önként következik, hogy egyedül a minisztertől függ, akarja-e az ügyet a minisztertanács elé terjeszteni vagy nem? A bíróságok részéről épen az ellenkező áll; azaz nem a legfőbb birói hatóság, tehát a Curia, hanem azon e. f. bíróság van hivatva a minisztertanács eldöntését kérni, a mely az ügyet magának követeli; tekintve, hogy hivatalból való felterjesztés a felső bíróságokhoz illetőségi kérdésekben s általában a polgári törvénykezés terén (kivévén a bíróságok közti összeütközéseket) nem létezik. A minisztertanács megkeresése azonban mindenesetre csak az igazságügyminiszter utján történhetik (l. fentebb 12. §.), csakhogy az igazságügyminiszter az előterjesztést, miután a bíróságok illetőségébe bele nem nyulhat, meg nem tagadhatja.

[33]) Pl. mert utólag arra a meggyőződésre jutott, hogy a maga hatóságát alaptalanul vitatja. Ilyen eset, bár nemleges irányban, a *Curia* id. 9. számu polg. döntvényével kapcsolatban történt: a Vallás és közokt. miniszter utólag elfogadván a Curia álláspontját. L. D. XXXIV. 287. l.

[34]) Ez történt pl. a *Curia* részéről az előbbi jegyzetben id. esetben. A felek jogát nemleges hatósági összeütközés esetén annyival inkább el kell ismerni, mert az ellenkező az ügy ellátásának teljes megtagadását eredményezné. Azt azonban meg lehet követelni, hogy a fél csak azután fordulhasson a minisztertanácshoz, miután a jogorvoslati ut teljesen kimerittetett.

[35]) Ezt a jogerő természete itt ép úgy követeli, mint a hatalmi jogosultság hiányának érvényesitése esetén az ugyanazon rendü hatóságok előtt. L. fentebb 3. jegyz.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[26]) V. ö. 1883. XLIII. t.-cz. 25. §. Ellenkező esetben megtörténhetnék, hogy időközben hozott jogerős határozat folytán a minisztertanács határozata hatálytalan lenne.

[27]) Ily elvi jelentőséget akart adni a minisztertanács határozatainak az 1883. XLIII. t.-cz. miniszteri javaslata (24. §.), — de azt az országgyülés, mint a bíróságra nézve veszélyest, megváltoztatta.

[28]) Erre vonatkozó példák: 1871. április 18-án 7304. sz. a. kelt ig. min. rend. R. T. 79. l. (adóvégrehajtások körüli igényperek); 1872. jan. 30-án 3091. sz. a. kelt ig. min. rend. R. T. 83. l. (birói és árvaszéki hatáskör megjelölése); 1880. január 23-án 244. sz. a. kelt földm., ipar- és keresk. min. rend. R. T. 96. l. (iparhatósági végrehajtások körüli igényperek).

[29]) V. ö. fentebb 11. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

MÁSODIK CZIM.

A bíróságok.

15. §.

A bíróság fogalma és természete.

I. Valamint az államhatalom gyakorlása általában, azonképen a törvénykezés gyakorlása is az azzal külön megbizott személyek által történik. A törvénykezést gyakorló személyek azonban csak igen kivételesen járnak el közvetlenül természetes, egyéni személyiségükben, hanem rendszerint csakis mint külön szervezett hatósági testületek alkatrészei, képviselői, úgy hogy a törvénykezés gyakorlása közvetlenül ezen hatósági testületek által történtnek tekintetik. [1]) Ezen hatósági testületekben van a birói hatalom letéve; csakis az ezen testületekben nyugvó, s nem a közvetlenül nekik adott hatalom az, melyet az igazságszolgáltatás természetes közegei gyakorolnak; csakis ezen testületek által s ezen testületek nevében, mint közvetlenül ezeknek s csak közvetve az államnak eszközei, szervei, járnak ők el. Ez külsőleg is mutatkozik abban, hogy az igazságszolgáltatás közhatalmi jellegét kifejező hivatalos pecséten csak az illető testület van megjelölve [2]) s hogy különösen az itéletek nem az azokat tényleg meghozó természetes személyek, hanem azon hatósági testület neve alatt hirdettetnek ki, melynek ők alkatrészeit

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

képezik. Áll pedig ez az itéletekre nézve nemcsak akkor, ha azok több személy által közösen hozatnak, [3]) hanem akkor is, ha azok hozatala egy személy által önállóan történik; [4]) sőt még akkor is, ha az illető testületnek csak egyetlen egy tagja van, a ki a törvénykezést gyakorolja, a kinek eljárásában tehát a testület működése teljesen beleolvad. [5])

Ezen a törvénykezést gyakorló hatósági testületek: a bíróságok, a melyek tehát az előadottak szerint szigoruan megkülönböztetendők az azoknál alkalmazott s bennük eljáró egyes természetes személyektől, nevezetesen azoktól, a kik által különösen az itélethozatal tényleg történik, vagyis a bíráktól. [6]) A kifejtett értelemben vett bíróságok s nem egyes, bár közösen eljáró, birák azok, a melyek által Magyarországon az igazságszolgáltatás közvetlenül gyakoroltatik. Kivételt egyedül a kisebb polgári peres ügyekben eljáró békebiró és szolgabiró képez, a kik ezen biráskodást közvetlenül személyhez kötött felruházás alapján gyakorolják. [7])

II. Minden bíróság a törvénykezés szempontjából [8]) önálló jogi egységet képez, mely mint ilyen az egyes azt alkotó és képviselő személyektől független, azok fölött álló s azoknak változása alól kivont eszmei személyiség természetével bir. E tekintetben a bíróságok más, nevezetesen közigazgatási hatóságoktól, nem különböznek. Mig azonban a közigazgatási hatóságok egy nagy része, nevezetesen az önkormányzati testületek magánjogi értelemben vett jogi személyek gyanánt is szerepelnek: addig a bíróságoknál az eszmei személyiség nem terjed tovább, mint a meddig a számukra kijelölt birói hatáskör terjed; ők csak közjogi értelemben vett jogi személyek, magánjogi értelemben ellenben mint jogi személyek el nem ismerhetők. Ehhez képest a bíróságok önállóan sem jogokat nem szerezhetnek, sem kötelezettségeket nem vállalhatnak, sem jogok vagy kötelezettségek miatt önállóan perben nem állhatnak. Valahányszor jogok és kötelezettségek valamely bíróságra vonatkozólag keletkeznek, igy nevezetesen tulajdon szereztetik: ezen jogok és kötelezettségek nem magát a bíróságot illetik, hanem

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

az államot, vagy azon testületet, mely a bíróságot felállitja és fentartja [9]) s ezen jogokra és kötelezettségekre nézve perben is csak az állam vagy az illető testület rendes törvényes képviselője által állhat. [10]) Nem birnak a bíróságok különösen öröklési képességgel sem, minélfogva ha egy bíróság örökösnek vagy hagyományosnak rendeltetnék, az erre vonatkozó rendelkezés semmisnek tekintendő. [11])

III. A bíróságok közhatóságok lévén, azoknak mindennemü hivatalos nyilvánulásai köztekintélylyel, közhitelességgel birnak. Különösen a bíróságok által hivatalos hatáskörükben és az előirt alakszerüségek [12]) megtartása mellett kiállitott okiratok a közokiratok fogalma alá esnek, melyek mint ilyenek teljes bizonyitó erővel birnak mindaddig, mig az ellenfél azok hamisságát vagy szabálytalanságát be nem bizonyitja. [13]) Ez áll még a választott bíróság által kiállitott okiratokról is, mert jóllehet a választott bíróság a felek szerződése által jön létre, ha egyszer létrejött, nem kevésbé közhatóság gyanánt, köztekintélylyel jár el, mint más állandó jellegü bíróságok. [14])

---

[1]) Tehát kettős, sőt ha a királyt mint az állam képviselőjét, szintén külön vesszük, hármas képviseletről van szó az igazságszolgáltatásban. Az államot közvetlenül képviseli a király, ezt az igazságszolgáltatást gyakorló testületek, ezeket a náluk alkalmazott természetes személyek.

[2]) V. ö. Ügyv. szab. 71. §.: „Minden bíróság hivatalos pecsétül Magyarország czimerét használja. A köriratot a bíróság és székhelye (kir. törvényszék, kir. járásbíróság A n) megnevezése képezi. A bíróságok külön osztályai és segédhivatalai ugyanegy birói pecsétet használnak.“ Hasonló rendelkezés a felső bíróságok pecsétjére nézve. Ügyv. szab. 272. §. és 1881. évi mód. 30. §.

[3]) Az itélethozó birák az itéletben meg sem neveztetnek, hanem csak az illető törvényszék s az itéleti kiadványt is csak az elnök és a jegyző, illetve a felső bíróságoknál az elnök és az előadó irja alá. V. ö. Ügyv. szab. 164. 286. §§.

[4]) Igy a járásbíróságnál az itélet kiadványa azon biró által iratik ugyan alá, a ki azt hozta — Ügyv. szab. 260. §. — de maga az itélet nem ennek, hanem a járásbíróság neve alatt hozatik.

[5]) Igy pl. ha a járásbíróság kivételesen csak egy bíróból áll, vagy ha a városokban a községi bíróság csak egy közigazgatási tisztviselőre van bizva. 1877. XXII. t.-cz. 5. §. a) pont.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[6]) Igaz azonban, hogy gyakran beszélünk bíróról, a mikor a bíróságot értjük; sőt a bíróságokat általában is megjelöljük a biró szóval. De megforditva is beszélünk bíróságról, habár az igazságszolgáltatás közvetlenül természetes személy által egyéni felruházás alapján gyakoroltatik (l. a következő jegyzetet). Ezen esetben az illető biró konkrét személyétől elvont birói hatóságra gondolunk.

[7]) Tehát nem mint egy eszmei békebiróság vagy a szolgabirói hivatal mindenkori viselői. Ha a békebiró meghal vagy birói hivatala egyébként megszünik, ennek nincs folytatása s az esetleg ugyanazon helyen kinevezett uj békebiró sem tekinthető az előbbinek hivatali jogutódja gyanánt. A szolgabiró sem jár el a kisebb polg. ügyekben *qua* szolgabiró, hanem szintén csak külön egyéni felruházás és külön birói eskü alapján s a birói felhatalmazás az uj szolgabiróra magában véve nem megy át. V. ö. 1877. XXII. t.-cz. 2—4. és 7. §§. A mennyiben azonban a békebiró a most id. törv. 3. §-a értelmében a k ö z s é g i biráskodással is felruháztatik, e tekintetben szintén csak közvetve, mint az ő személyétől független községi bíróság képviselője jár el. Ugyanaz áll a szolgabiró azon biráskodására, melyet cseléd- és iparügyekben gyakorol, tekintve, hogy ezekben nem külön személyes felruházás alapján, hanem mint szolgabiró, illetve mint rendőri és iparhatóság jár el. V. ö. 1876. XIII. t.-cz. 115. §., 1884. XVII. t.-cz. 166. §.

[8]) Hogy igazgatási szempontból másként áll a dolog — arról l. fentebb 13. §. III.

[9]) E tekintetben v. ö. különösen 1871. XXXI. t.-cz. 32—34. §§. Még a mennyiben a törvényszéki elnök vagy járásbiró köt valamely szerződést a bíróság részére, azt nem a bíróság, hanem az állam nevében köti. V. ö. fentebb 13. §. 23. jegyz.

[10]) Az állami bíróságokra nézve tehát a kincstári jogügyek igazgatósága s nem az illető bíróság elnöke van hivatva a pert vinni. V. ö. 1887. november 24-én 40582. sz. a. kelt ig. min. rend. és alább 64. §.

[11]) Semmisnek oly értelemben, hogy a kijelölt bíróság helyett az állam, vagy az illető bíróságot fentartó más testület sem örököl. Az örökhagyónak módjában állt ugyan ezeknek javára végrendelkezni, de abból, hogy a bíróságot nevezte meg, nem lehet arra következtetni, mintha az államot vagy az illető testületet is értette volna.

[12]) A birósági kiadványok alakszerüségeire nézve v. ö. Ügyv. szab. 164. és 165. §§. Különösen a bíróságok által kiállitott hivatalos bizonylatokra nézve l. Ptr. 543. sk. §§.

[13]) V. ö. Ptr. 165. §. és alább a II. kötetben.

[14]) V. ö. alább 25. §. A Vght. törvény 1. §-a a választott bíróságok határozatait s az azok előtt kötött egyezségeket, mint „v é g r e h a j t h a t ó k ö z o k i r a t o k a t“ a rendes bíróságok itéleteivel és egyezségeivel teljesen azonositja.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

16. §.

A birósági szervezet általános elvei.

I. A polgári törvénykezést gyakorló bíróságokat Magyarországon mindenekelőtt az jellemzi, hogy állandók, meghatározott helyhez vannak kötve és szakadatlanul működnek.

1. A bíróságok állandók. Nincsenek korlátozva sem bizonyos időtartamra, sem előre meghatározott konkrét ügyekre, sem azon személyekre, a kikből alakittatnak; hanem mindaddig működnek, a mig ujabb törvényhozási intézkedés folytán meg nem szüntettetnek.[1]) Kivételt képez a kisebb polgári peres ügyekben eljáró békebiró és szolgabiró, a kik által a törvénykezés, mint emlitettük, csak egyéni felruházás alapján és csak ennek tartamára gyakoroltatik;[2]) úgyszintén a választott bíróság, mely közvetlenül a felek szerződésében találván alapját, csak a szerződésileg kijelölt ügyre van korlátozva.[3])

2. A bíróságok meghatározott helyhez vannak kötve (*sedentariusak*).[4]) Minden bíróságnak ki van jelölve a maga székhelye és csak kijelölt székhelyén és hivatalos helyiségében gyakorolja az igazságszolgáltatást még akkor is, ha mint tulnyomóan, székhelyét meghaladó nagyobb területre kiterjedő hatósággal bir.[5]) Kivételt csak egyes oly birói cselekvények képeznek, melyek természetüknél fogva a bíróság székhelyén és hivatalos helyiségében nem foganatosithatók;[6]) vagy melyeknél a hivatalos helyiségen kivüli eljárás különös körülmények által indokoltatik.[7]) Kivételt képez továbbá a kisebb polgári peres eljárás, melyben a biráskodás különböző helyeken felváltva is történik. Oly járásokban ugyanis, a hol a járásbíróság több birói személyből áll és a hol a forgalmi viszonyok és a járás terjedelme szükségessé teszik, az igazságügyminiszter az érdekelttek kérelmére, a járásnak a kisebb polgári peres ügyek elintézése czéljából[8]) két vagy több szakaszra való elosztását rendelheti el, melyeknek főhelyein a járásbíróság kiküldött tagja az előre meghatározott törvénynapokon megjelen s a szakasz-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ban felmerült peres ügyeket elintézi.[9]) A szolgabiró a kisebb polgári peres ügyekben járásának több szakaszra való ily felosztása nélkül is jár el székhelyén kivül.[10])

3. A bíróságok szakadatlanul, folytonosan működnek. Tehát nem csak bizonyos meghatározott időszakokban, úgy hogy ezeken kivül az igazságszolgáltatás nyugodnék.[11]) Ezen működés folytonossága hosszabb tartamú általános törvényszünet által sincs megszakitva,[12]) sőt még vasár- és ünnepnapokon sem nyugszik teljesen.[13]) Kivételt egyedül a rendes felebbviteli bíróságok: a kir. itélő-táblák és a kir. Curia képeznek, melyeknél évenként julius hó első vasárnapjától számitott nyolcz heti törvényszünet tartatik.[14]) Ezen törvényszünet által azonban a törvényben megállapitott határidők nem érintetnek[15]) s a felebbviteli bíróságok által a szünidő előtt hozott birói határozatok a szünidő alatt is kiadandók és az első bíróságok által foganatositandók.[16]) E mellett bizonyos ügyek a szünidő hatálya alól teljesen ki vannak véve (szüneti ügyek)[17]) s külön alakitott szüneti tanácsok által láttatnak el.[18]) Az elsőfolyamodású bíróságoknál a törvényszünetet a birák és a birósági segéd- és kezelőszemélyzet részére törvényileg megállapitott egyéni szabadságidő rendszere pótolja.[19])

II. A polgári bíróságok részint az állam által tartatnak fenn — állami, királyi bíróságok, — részint nem államiak. Az utóbbiak ismét részint törvényhatósági és községi közegek, részint egyházi bíróságok, részint más testületek által tartatnak fenn;[20]) azonfelül hozzájuk tartoznak a cs. és kir. főudvarnagyi hivatal és a választott bíróság. Még az 1868. LIV. t.-cz. meghozatalakor a nem állami bíróságok az államiak fölött tulsulyban voltak s nevezetesen a rendes köztörvényi elsőfolyamodású biráskodás kizárólag a törvényhatóságok és községek által láttatott el.[21]) E viszony azonban az 1871. XXXI. és XXXII. törvényczikkek folytán, melyek által az elsőfolyamodású királyi bíróságok — kir. törvényszékek és járásbíróságok — felállittattak, az ellenkezőre fordult; mig későbbi törvények által a nem állami közegek biráskodása ismét kiterjesztetett.[22]) Nem hagyhat-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

juk azonban hangsulyozás nélkül, hogy a nem állami közegek biráskodása is nem kevésbé állami biráskodás, az állam birói hatalmának gyakorlása, mint az állami bíróságoké. A törvényhatóságok és községek, az egyházak és más testületek a biráskodást nem gyakorolják saját magánjoguknál fogva, hanem csak átruházott hatáskörben, az állami törvényhozástól nyert külön felhatalmazás, külön megbizás alapján, s csak azon feltételek és korlátok mellett, melyeket a törvényhozás részükre megállapitott. Ugyanazért teljesen az állam akaratától függ, valjon a biráskodást náluk meghagyja-e avagy azt tőlük, a mint eddig is tette, egészben vagy részben ismét elvegye, a nélkül, hogy részükről bármely jogsérelemről lehetne szó. Oly természetü jogszolgáltatás, mely mint a hűbériség alatt kifejlődött s nálunk is meghonosult uri (*patrimonialis*) biráskodás, az azt gyakorló személy vagy testület magántulajdonát képezné, a jobbágyság eltörlése óta többé nem létezik.[23]) Még a felek szerződésén alapuló választott bíróság is valódi állami biráskodást gyakorol, tekintve, hogy a választott bíróság eljárásának köztekintélyt s különösen itéletének végrehajthatóságot nem a felek szerződése, hanem az állam törvényileg kifejezett akarata kölcsönöz.[24])

III. Az állami és nem állami bíróságok közötti különbség összefüggésben áll azon kérdéssel, valjon a bíróságok kizárólag csak a törvénykezést gyakorolják-e, csak bíróságok-e, avagy oly hatóságok, melyek a törvénykezés mellett még más feladatokat is végeznek? Az állami bíróságok, az igazságügyi igazgatástól eltekintve,[25]) rendszerint kizárólag a törvénykezést gyakorolják, csak bíróságok, nevezetesen közigazgatási hatósággal nem birnak. Az igazságszolgáltatás elválasztása a közigazgatástól tehát az állami bíróságokban teljesen érvényesül.[26]) A nem állami bíróságoknál többnyire ellenkező az eset. Igy nevezetesen a törvényhatósági és községi közegek a törvénykezést a közigazgatással kapcsolatban gyakorolják, sőt ezeknél a törvénykezés a közigazgatás mellett csak másodrendü jelentőséggel bir. Jóllehet azonban ennek folytán külsőleg csak mint közigazgatási hatóságok s nem mint

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

bíróságok jelentkeznek: a mennyiben épen a törvénykezést gyakorolják, ők ép oly valódi bíróságok, mint a kizárólagos bíróságok [27]) s nevezetesen az általuk a törvénykezés gyakorlásában hozott határozatok nem a közigazgatási, hanem valóságos birói határozatok jellegével birnak; az általuk mint közigazgatási hatóságok által hozott határozatoktól szigoruan megkülönböztetendők. [28]) Ugyanaz áll más, pl. az egyházi bíróságokra nézve, a mennyiben a polgári biráskodás mellett más ügyeket is ellátnak; sőt a mennyiben az egyházi bíróságok az állam által reájuk ruházott polgári biráskodáson kivül másnemü, nevezetesen szorosan vett egyházi biráskodást is gyakorolnak, ezen utóbbi biráskodás szempontjából a polgári bíróságok jellegével nem birnak, birói közhatóságot nem gyakorolnak. [29])

IV. Az állami és nem állami bíróságok közti különbség lényeges befolyást gyakorol továbbá a bíróságok által használt hivatalos nyelvre. Mig ugyanis a nemzetiségi egyenjoguság tárgyában hozott 1868. évi XLIV. tcz. értelmében az állami bíróságok hivatalos nyelve kizárólag a magyar [30]) s ehhez képest ezeknél úgy a belső ügyvitel, mint a tárgyalási jegyzőkönyvek vezetése, a birói határozatok hozatala és más birói cselekvények eszközlése csak magyar nyelven történhetik, [31]) s a feleknek is csak azon esetekben engedtetik meg más nyelv használata, melyekben ügyvédi képviselet előirva nincs, [32]) vagy egyes oly cselekvényekről van szó, melyeknél az illető saját nyelvének használata elkerülhetlen [33]): addig a nem állami bíróságok a magyar nyelven kivül más nyelveken is járhatnak el, a mint erre nézve az emlitett törvény közelebbről rendelkezik. [34])

V. A birósági szervezet legfontosabb kérdései közé tartozik egyrészt azon kérdés, hogy minő számban állittassanak fel a bíróságok s minő viszonyban állanak egymáshoz a különböző bíróságok a törvénykezés gyakorlásánál? — másrészt azon kérdés, hogy hány és minő személyekből alakittassanak az egyes bíróságok s minő viszonyban állanak az egyes bíróságot alkotó személyek egymáshoz? Az előbbi kérdésnél a bíróságok külső, az utóbbinál azoknak belső szervezetéről szokás be-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

szélni. Mindkettőt a következőben behatóbb vizsgálat alá kell vennünk.

---

[1]) A bíróságok állandósága nem azonos működésük folytonosságával. Az állandó bíróság nem okvetlenül működik folytonosan, hanem lehetséges, hogy csak megszakításokkal, időközileg lép működésbe. (l. 3. alatt). Viszont a bíróság működése folytonos lehet, a nélkül, hogy maga a bíróság állandó volna. Igy a szövegben emlitett kivételes esetekben. Hazánkban sokkal előbb voltak állandó bíróságok, mint a mióta folytonosan működnek. Igy. pl. a kir. Curia már 1723-ban lett állandósitva, de csak ujabb idő óta működik folytonosan. — A jelenlegi e. f. kir. törvényszékek részbeni elődjeinek: a megyei törvényszékeknek állandósításáról l. Ideigl. tvk. szab. 27. §.

[2]) L. az előbbi szakaszt 7. jegyz.

[3]) V. ö. alább 25. §.

[4]) E rendszer ellentéte az *ambulatórius* vagy v á n d o r b i r á s k o d á s, a mely szerint a bíróság különbözö helyeken felváltva működik. Régebben ily biráskodás általában s nálunk is kiterjedt mérvben gyakoroltatott. Igy nevezetesen az u. n. *oktavális* törvényszékek különböző helyeken tartattak. V. ö. *Kitonich:* Directio methodica c. I. qu. 3. Ujabb időben azonban az igazságszolgáltatás folytonosságának követelménye majdnem mindenütt annak helyhezkötöttségét eredményezte, kisebb bajnak tekintetvén, hogy a jogkereső közönség a bíróságot messzebb, mint hogy azt csak kivételesen kapja. Csak *Anglia* képez ma is kivételt, de épen az angol *Bentham* kelt ki legerősebben e rendszer ellen. V. ö. szétszórt munkáinak a franczia *Dumont E.* által rendezett összevonását: De l'organisation judiciaire et de la codification. Paris, 1828 — 34. sk. l.

[5]) V. ö. Ügyv. szab. 204. §.

[6]) Ilyenek különösen: a kézbesités, a birói szemle és a tanukihallgatás oly esetben, midőn a hely megszemlélése is szükséges (Ptr. 197. §. és Ügyv. szab. 206. §.), a helyszinén eszközlendő végrehajtási cselekvények stb.

[7]) Igy nevezetesen a tanuvallomás és eskü kivétele a tanu vagy fél lakásán is történhetik, ha az illető a bíróság előtt betegség vagy más elfogadható ok miatt meg nem jelenhet. V. ö. Ptr. 197. 240. §§. és Ügyv. szab. 205. §.

[8]) A s o m m á s e l j á r á s alá tartozó ügyekre e felosztás nem terjed ki.

[9]) V. ö. 1877. XXII. t.-cz. 6. §. és hozzá 1878. febr. 4-én kelt ügyv. szab. 2—4. §§.

[10]) V. ö. előbb id. ügyv. szab. 6. §.

[11]) Igy volt ez nálunk még közvetlenül 1848. előtt. V. ö. különösen *Frank:* id. m. II. rész. 36. s. k. l. s Erdélyre nézve *Dósa*: id. m.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

III. 64. sk. l. Az igazságszolgáltatás folytonossága nálunk először az 1840. XV. t.-cz. által állapittatott meg a váltóügyekre nézve. L. id. t. II. r. 201. sk. §§. A törvényszünetek (*juristitiumok*) kérdésével később már az Országbirói Értekezlet foglalkozott 1861. márczius 1-én tartott ülésében. L. *Ráth György:* Az Országbirói Értekezlet II. köt. 392—394. l. Határozatot azonban nem hozott. Az 1868. LIV. t.-cz. az által, hogy 255. §-ában az 1840. XV. t.-cz. II. r. 201. §-át átvette, a törvényszüneteket teljesen eltörölte s ugyanezen álláspont jutott kifejezésre az 1869. IV. t.-cz.-ben, midőn 18. §-ában a biráknak évenként 6 heti szünidőt biztositott.

[12]) Ily általános, úgy az első folyamodású, mint a felebbviteli kir. bíróságokra kiterjedő és pedig julius hó 1-ső napjától augusztus hó 31-ik napjáig tartó szünidőt állapitott volt meg az 1883. XXXIII. t.-cz., mely azonban az 1887. XXX. t.-cz. által hatályon kivül helyeztetett.

[13]) A Ptr. 100. §-a szabályképen kimondja ugyan, hogy senki sem idéztethetik megjelenésre vallásának ünnepein, de a sürgős eseteket határozottan kiveszi s még külön kiemeli, hogy ilyen idézés elrendelése miatt nincs helye perorvoslatnak. A *Semmsz.* 1875. febr. 19-én 1364. sz. a. kelt határozatában kimondotta azonban, hivatkozással a Ptr. 255. §-ára, hogy a vasár- és ünnepnapra idézett, de meg nem jelent alperes ellen makacssági itélet nem hozható. (D. XIII. 38. l.) Az Ügyv. szab. 25. §-a szerint a segédhivatalok hivatalos órái naponként hét, ünnep- és vasárnapokon három órát tesznek; a 132. §. szerint pedig az elnöknek intézkednie kell, hogy tanácsülést, ha a szükség kivánja, mindennap tarthasson. A Vght. t. 22. §-a szerint végre ünnepnapokon is teljesithetők oly végrehajtási cselekvények, melyek a végett szükségesek, hogy a végrehajtandó követelés biztositva legyen.

[14]) 1887. XXX. t.-cz. 2. §. és hozzá: 1887. junius 16-án 21,323. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 1548. l.).

[15]) Id. t. 3. §. 1. bek. Értetnek a felebbviteli határidők, melyek ép úgy folynak és számittatnak, mintha a felső bíróságoknál szünidő nem volna.

[16]) Id. t. 3. §. 2 bek.

[17]) Ki vannak véve nevezetesen (id. t. 4. §.): 1. a bérlet és haszonbérlet megszüntetése, továbbá a bérlet és haszonbérlet tárgyának átadása vagy visszabocsátása iránt inditott sommás perek; 2. a sommás visszahelyezési ügyek; 3. a birói illetőség kérdésében hozott végzések elleni azon felfolyamodások, melyek nem az ügy érdemével együtt döntendők el; 4. kielégitési és biztositási végrehajtás és zárlat elrendelését, feloldását vagy megszüntetését tárgyazó végzések elleni felfolyamodások; 5. a birói letétek és árverési vételárak kiutalványozását tárgyazó végzések elleni felfolyamodások; 6. a czégjegyzési ügyek; 7. a csődnyitás és csődmegszüntetés kérdése; 8. fegyelmi ügyekben: a fegyelmi eljárás elrende-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

lése és a hivatalból való felfüggesztést tárgyazó kérdések; 9. a büntető ügyek közül azok, a melyekben a vádlott letartóztatva vagy vizsgálati fogságban van, továbbá a bűnvizsgálat, a vizsgálati fogság, valamint a zárlat elrendelésének vagy megszüntetésének kérdése; 10. azon ügyek, a melyeknek haladéktalan vagy soron kivüli elintézését a törvény rendeli, valamint mindazon ügyek, melyek a fent elősorolt ügyekkel oly szorosan függnek össze, hogy azok eldöntése nélkül a szüneti törvény hatálya alól kivett ügyek alaposan el nem dönthetők; 11. a kir. tábláknál a kir. Curiához felebbvitt ügyeknek felterjesztése és a kir. Curiától leérkezett határozatok elintézése. (Az 1883. XXXIII. t.-cz. szerint szüneti ügyet képeztek különösen a váltóügyek is.). Mindezen ügyek feltétlenül szüneti ügyek, kivévén a mennyiben a felek az 1—7. és 10. alatt felsorolt ügyek elintézésének a szünidő eltelte utáni időre való elhalasztását közösen kérik (id. t. 6. §.). — Az id. t. 5. §-a szerint szüneti ügyet képeznek továbbá feltételesen: 1. azon polgári peres ügyek, a melyekben az 1881. LIX. t.-cz. 37. §-ának a) és c) pontjai értelmében az első bírósági feltétlenül marasztaló itélet alapján kielégitési végrehajtásnak van helye; 2. a kiskoruság meghosszabbitását, az atyai hatalom gyakorlatának megszüntetését, a gondnokság alá helyezést, a meghosszabbitott kiskoruságnak és a gondnokságnak megszüntetését tárgyazó ügyek. Ezek a szünidő alatt csak annyiban intézendők el, a mennyiben még elintézhetők, azaz a mennyiben a 4. §-ban felsorolt ügyek elintézése után még idő marad, feltéve szintén, hogy a felek az elhalasztást maguk nem kérték. — Az id. t. 7. §-a megengedi végre, hogy a felebbviteli bíróságok egyes esetekben, ha az elintézés a szünet utáni időre helyrehozhatlan kár vagy veszély nélkül el nem halasztható, az érdekelt fél indokolt kérelmére a szünidő alatt olyan ügyek elintézését is elrendeljék, melyek a szüneti tárgyak közé nem tartoznak.

[18]) Az id. t. 9. és 10. §§. szerint a szüneti tanácsok tagjainak számát az illető felebbviteli bíróság teljes ülésben, a tanácsok tagjait pedig annak elnöke jelöli ki. Két egymást követő éven át azonban a szünidő alatti működésre, akarata ellenére, egy biró sem kényszerithető. Ugyancsak az elnök intézkedik a segéd- és kezelő-személyzetnek a szünidő alatti alkalmazására nézve. A mennyiben valamely szüneti tanácstag működésében akadályoztatnék, helyébe az elnök a szünetelő birák valamelyikét hivhatja be.

[19]) Ezekre nézve az 1869. IV. t.-cz., a mennyiben azt az 1883. XXXIII. t.-cz. hatályon kivül helyezte volt, visszaállittatott. L. id. t. 12. §. és alább 30. §. Hasonlóképen az egyéni szabadságolás rendszere alkalmaztatott a pénzügyi közig. bíróságnál. V. ö. 1883. XLIII. t.-cz. 4. §.

[20]) Más testületek által fentartott bíróságok nálunk: a budapesti áru- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény- és gabonacsarnokok ál-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

landó választott bíróságai, továbbá az ipartestületek által alakitott békéltető bizottságok. L. alább 22. 23. §§.

[21]) V. ö. Ptr. 1. és 2. §§.

[22]) Igy nevezetesen: az 1870. II., 1872. VIII., illetve 1884. XVII. (ipartörvény); 1876. XIII. (cselédtörvény) és 1877. XXII. törvényczikkek által. V. ö. fentebb 11. §. 7. jegyz. és alább 22. 23. §§.

[23]) Az uri törvényhatóság megszüntetése az 1848. IX. t.-cz. által történt; de már az 1836. X. t.-cz. által lényeges korlátok alá vétetett.

[24]) V. ö. alább 25. §.

[25]) V. ö. fentebb 13. §.

[26]) Kivétel az ide nem tartozó kihágásoktól eltekintve, legfelebb annyiban van, a mennyiben cselédügyekben Budapesten utolsó fokban a belügyminiszter határoz. V. ö. 1876. XIII. t.-cz. 116. §. és alább 22. §.

[27]) Ez legkövetkezetesebben a kisebb polgári peres ügyekben eljáró szolgabiró-ra nézve van elismerve, a ki a biráskodást csak külön kinevezés és eskü alapján gyakorolja (l. előbbi §. 7. jegyz.) s biráskodásáért a birói s nem a közigazgatási felelősségi és fegyelmi törvényeknek van alávetve. V. ö. 1877. XXII. t.-cz. 87. §.

[28]) A legfőbb különbség a határozat joghatályában mutatkozik. A közigazgatási hatóságok birói határozatai épúgy emelkednek jogerőre, s válnak ez által megtámadhatatlanokká, mint az állami bíróságok határozatai. Ellenben a közigazgatásilag hozott határozatok soha sem emelkednek jogerőre, azok bármikor ismét megváltoztathatók s a mennyiben egyéni jogot sértenek, legalább elvileg (v. ö. fentebb 12. §.), a bíróságok által megdönthetők.

[29]) Az ilyen szorosan egyházi biráskodás útján hozott itéletek végrehajtás alapjául nem szolgálhatnak s mig az egyházi bíróság mint polgári (házassági) bíróság előtt tanuképen oly egyén is köteles megjelenni, a ki más vallásfelekezethez tartozik, tekintve, hogy az egyházi bíróság mint polgári bíróság, az állam nevében rendelkezik s a tanuzási kötelesség a vallástól független állampolgári kötelesség (v. ö. Ptr. 206. §. és alább a II. kötetben): addig a szorosan vett egyházi ügyekben polgári tanuzási kötelesség még a saját felekezetbeliekre nézve sem létezik. Ujabban egy 1888. évi julius 11-én 21888. sz. a. kelt Vallás- és közokt. min. rend. a más felekezetbeli tanukra nézve oly módon intézkedett, hogy az egyházi házassági bíróság a tanu kihallgatása végett az illetékes világi bíróságot megkeresni tartozik.

[30]) Id. t. 13. §. Ez vonatkozik úgy az e. f., mint a felső bíróságokra, bár a nemz. t. meghozatala idejében az e. f. bíróságok túlnyomóan nem voltak államiak s azért reájuk vonatkozólag annak 7—9. §§-ai másként intézkedtek, minek folytán a törvény magyarázata és alkalmazása körül nem csekély nehézségek és nézeteltérések léteznek. Hasonlóképen magyar a hivatalos nyelv a telekkönyvi hivataloknál.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

melyek most kizárólag állami bíróságok mellett állanak fenn s melyekre nézve az id. t. 11. §-a épen az illető törvényszék ügykezelési nyelvének használatát rendeli. Kivételt képez ellenben a fiumei kir. törvényszék, melynek hivatalos nyelve az olasz (1871. szept. 14-én kelt id. rend. 27. §.).

[31]) A felebbviteli bíróságok határozataira nézve világosan kimondva az id. t. 12. §-ában. De az e. f. bíróságokra nézve sem lehet kétséges, mert az emlitett cselekvényekben nyilatkozik épen a nyelv hivatalos minősége, az id. t. 8. és 9. §§-nak eltérő rendelkezései pedig csak a községi és törvényhatósági bíróságokra nézve állittattak fel. Még az itéletek egyes alkatrészei, pl. az eskü szövege, sem állapithatók meg más nyelven. V. ö. *Bp. kir. tábla* 1885. évi 16556. sz. (D. XLI. 346. l.). Az id. t. 11. §-ában foglalt azon rendelkezés, mely szerint a telekkönyvi hivatalok a végzéseket és kivonatokat a felek kivánatára a törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveinek egyikén is kötelesek kiadni, sem nyerhet többé alkalmazást.

[32]) Id. t. 7. §., mely egyuttal közelebbről meghatározza, hogy a felek minő nyelvet használhatnak. Hogy azon esetekben, melyekben az ügyvédi képviselet kötelező, a magyar nyelv használandó, következik nemcsak abból, hogy az ügyvéd az államtól nyeri jogositványát s bizonyos mértékben hivatalos minőséggel bir (l. alább 66. §.), hanem az id. t. 9. §-ából is, mely szerint azon perekben, melyek ügyvéd közbejöttével folytatandók, az első bíróságoknál a perlekedés nyelvére nézve az eddigi gyakorlat csak addig tartandó fenn, mig az első bíróságok végleges rendezése és a szóbeli eljárás behozatala fölött a törvényhozás nem határoz. Már pedig az e. f. bíróságok végleges rendezése oly értelemben, mint ez a szóban forgó rendelkezés szempontjából szükséges, az 1871. XXXI. tczikkel megtörtént s miután az ügyvédi képviselet melletti perlekedés e szerint épen állami bíróságok előtt történik, az ezekre nézve megállapitott nyelv lépett az előbbi gyakorlat helyébe. A szóbeli eljárás behozatalának feltétele nincs ugyan még megvalósitva, de ez nem is veendő külön feltétel gyanánt, mert midőn a nyelv kérdése az eljárás szóbelisége vagy irásbelisége által nincs befolyásolva, az id. §. azt csak azért emelte ki, mert az e. f. bíróságok rendezése a szóbeliséggel kapcsolatban vétetett szándékba. E magyarázatot követi a *Bp. kir. tábla* is: 1876. febr. 1. 5448. sz. (D. XX. 18. l.); 1877. jul. 9. 3686. sz. (U. o. 20. l.); 1878. évi 1765. sz. (D. XXVIII. 271. l.); 1885. évi 22334. sz. (D. XLIV. 304. l.). Ellenkezőleg határozott azonban a *Legf. Itsz.* 1876. okt. 23. 552. sz. (D. XX. 19. l.) és 1878. január 7. 913. sz. (U. o. 20. l.). — Kivételt csakis a polg. határőrvidék képez az 1872. okt. 8-án kelt id. rend. 16. czikke és az 1875. január 18-án kib. ig. min. rend. folytán. V. ö. *Curia* 1885. évi 7872. sz. (D. XLIV. 305. l.). Egyébiránt megjegyzendő, hogy a nem az állam nyelvén beadott perirat nem utasitható egyszerüen visz-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

sza, hanem csak visszaadandó azzal, hogy az az állam nyelvén szerkesztendő perirattal helyettesittessék. V. ö. *Semmsz.* 1872. szept. 18. telj. ül. hat. (*Vajdafy* id. m. 312. sz. és D. VII. 42. l.).

[33]) Igy nevezetesen tanukihallgatásnál, szakértői szemlénél és eskületételnél. V. ö. Ptr. 555. §., mely az esetleg szükséges tolmácsolás iránt rendelkezik.

[34]) L. id. t. 7. 8. §§. a községi és törvényhatósági, és 10. §. az egyházi bíróságokra nézve.

17. §.

A bíróságok külszervezete.

I. A bíróságok száma egyrészt adva van azon testületek száma és szervezete által, melyekre az állam a biráskodást ruházta. A mennyiben pedig az állam maga állitja fel a bíróságokat, azoknak száma különböző tényezők eredményeként jelentkezik. Ezek közé tartozik különösen az államterület kiterjedése, földrajzi minősége és politikai felosztása, továbbá a népesség száma és elosztása, valamint a népesség számával rendszerint egyenes arányban álló ügyforgalom nagysága. E mellett a bíróságok száma szoros összefüggésben áll a bíróságok belső szervezetével: minél több személy alkalmaztatik az egyes bíróságoknál, annál kevesebb bíróság szükséges és megforditva; s hasonlóképen azon körülmény is gyakorol befolyást a bíróságok számára, hogy az itélethozatal hány birói személy közreműködését tételezi fel s valjon a bíróságok az itélethozatal tekintetében egyenlően vagy különbözően vannak-e alakitva? De kapcsolatban van a bíróságok száma az eljárás módjával is; igy nevezetesen szóbeli eljárásnál a bíróságok a jogkereső közönséghez közelebb kell hogy legyenek, tehát kisebb területeken és nagyobb számban állitandók fel, mint az irásbeli eljárásnál, melynél a felek a bírósággal közvetlenül nem érintkeznek. A bíróságok száma összefügg végre azon viszonynyal, melyben a bíróságok

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

egymáshoz állanak, s mely annál több bíróság felállitását vonja maga után, minél nagyobb különbségeket tartalmaz.

Minél több tényező keres kielégitést a bíróságok számának meghatározásánál, annál nehezebb oly számot megállapitani, mely a jó igazságszolgáltatás követelményeinek minden tekintetben megfeleljen, a nélkül egyuttal, hogy az ország anyagi ereje tulságosan meg ne terheltessék.[1]) E nehézség okozta, hogy midőn 1871-ben az elsőfolyamodású kir. bíróságok felállittattak, azoknak száma csak ideiglenesen állapittatott meg[2]) s a végleges megállapitás a szerzendő tapasztalatoktól tétetett függővé;[3]) hogy azóta a bíróságok száma már többszöri változtatásnak lett alávetve[4]) s végleges állapot még jelenleg sem létezik; a minek oka ugyan részben abban is fekszik, hogy az érvényben levő eljárás is csak mint ideiglenes szerepel s annak gyökeres, a birói szervezetre is kiható, reformja terveztetik.[5])

II. A bíróságok a törvénykezést részint egymás mellett párhuzamosan, egymástól függetlenül s egyenrangú (*coordinált*) viszonyban gyakorolják, részint egymáshoz alárendeltségi (*subordinált*) viszonyban állanak.

1. A bíróságok coordinatiója közelebbről a bíróságok illetékessége által határoztatik meg; minden egyes bíróság a törvénykezést a számára kijelölt illetékességi körben gyakorolván. Erről alább részletesen fogunk szólani. E helyütt csak annak kiemelésére szoritkozunk, hogy valamint más hatóságok, úgy a bíróságok is egyenrangú módon részint különböző ügyekben, részint különböző területen járnak el. Utóbbi az állam nagyobb területi kiterjedése mellett nem szorul igazolásra; annak keresztülvitele azonban feltételezi, hogy minden bíróság részére bizonyos terület állandóan ki legyen jelölve, a mely terület az azon lévő összes személyekkel és dolgokkal[6]) az ő kizárólagos hatósága alatt áll, olyképen, hogy ezen területen ugyanazon ügyekben más egyenrangú bíróság rendszerint nem járhat el.[7]) A birói hatóság, a mely ily módon területileg meghatározva és korlátozva van: területi hatóságnak nevezhető.[8]) Rendesen az egyes bíróságok részére kijelölt terület székhelyük és azonfelül még meghatározott számú község

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

határát foglalja magában;[9]) valamint azonban az e. f. bíróságok száma, úgy ezzel összefüggésben azoknak székhelye és területe sincs még nálunk véglegesen megállapitva, sőt e részben az ideiglenesség annyiban még fokozottabb, a mennyiben a megállapitás nem is törvény utján, hanem csak rendeletileg történt.[10])

A bíróságok coordinatiója a különböző ügyek szerint szoros összefüggésben áll a bíróságok belső szervezetével és az általuk követett eljárás módjával, a mennyiben ugyanis különböző ügyekben eljáró bíróságok felállitása épen annak folytán történik,[11]) mert a különböző ügyek teljes ellátására különböző belső szervezet és eljárás találtatik szükségesnek.[12]) E nélkül rendszerint nem forog fenn ok, hogy a különböző ügyek szerint különböző bíróságok felállittassanak.[13])

2. A mi a bíróságok a l á r e n d e l t s é g i viszonyát illeti, mely itt kizárólag törvénykezési s nem igazgatási szempontból jön tekintetbe[14]): ez abból keletkezik, hogy az egyik bíróság által hozott határozatok egy másik bíróság f e l ü l v i z s g á l a t á n a k vannak alávetve, melynek alapján az ügyben ismételt, a korábbi határozatot vagy megerősitő, vagy megváltoztató, esetleg megsemmisitő határozat hozatik. Az indok, mely az államot arra készti, hogy ily felülvizsgálatot intézményileg szervezzen, nem az igazságszolgáltatást gyakorló közegek megbizhatlanságában vagy azon aggodalomban gyökerezik, hogy ezek szándékosan vagy vétkes gondatlanságból részrehajlóan és igazságtalanul járhatnak el;[15]) hanem azon megfontolásban, hogy az eljáró közegek a legkétségtelenebb pártatlanság és a legnagyobb megbizhatóság mellett is tévedhetnek, lelkismeretes és gondos eljárás mellett is hibát vagy mulasztást követhetnek el. Ha az állam saját közegeinek tévedései és hibái ellen a közigazgatás terén nyujt orvoslást: mennyivel indokoltabb ily orvoslás az igazságszolgáltatásban, mely fogalmi ellenmondássá válik, ha az igazság benne valósággal nem érvényesül. Igaz ugyan, hogy feltétlen biztositékot az igazság érvényrejutására az ismételt vizsgálat sem nyujt; ámde észszerü volna-e az orvoslási eszközöket egészen megtagadni azért, mert ezen eszközök a kitüzött czélhoz mindig nem vezetnek?[16]) A tévedés és

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hiba helyrehozására irányuló felülvizsgálat mellőzését kivételesen legfelebb oly körülmények igazolhatják, midőn a felülvizsgálat más tekintetben nagyobb hátrányokat szülne, mint a mennyi előny belőle származik; a minő kivételt pl. a kisebb peres ügyek képeznek, mint a melyek különösen a felülvizsgálattal járó költségeket rendszerint meg nem birják.[17])

A birói határozatok felülvizsgálatának szervezése folytán a bíróságok közt fokozatok keletkeznek, melyek folyamodási fokozatoknak, vagy egyszerüen folyamodásoknak (*instantia*) neveztetnek.[18]) Az első és legalsó fokozatot képezik azon bíróságok, melyeknél az ügyek eredetileg megindittatnak s melyek az ügyben először itélnek. Ezek az elsőfolyamodású vagy alsó bíróságok. Ezekkel szemben állanak a felső vagy felebbviteli bíróságok, melyekhez az ügyek felülvizsgálat végett felterjesztetnek, felebbvitetnek.[17]) Ámde a birói határozatok felülvizsgálata nemcsak egyszeresen van szervezve, hanem különösen azon feltevés folytán, hogy az első folyamodású bíróság határozatát felülvizsgáló bíróság megváltoztató határozata által oly ellentét keletkezik, mely az ügy eldöntésének helyessége iránt a kételyt nemcsak el nem oszlatja, de még fokozza.[20]) s ezen kétely csak úgy szüntethető meg, ha az ellentét kiegyenlittetik: szükségesnek találtatott magának a felülvizsgáló határozatnak felülvizsgálatát is megengedni s ehhez képest a birói határozatok kétszeres felülvizsgálatát szervezni.[21]) Ily módon a bíróságok között összesen három fokozat keletkezik: az első folyamodású bíróságok határozatait felülvizsgáló bíróságok másodfokú, másodfolyamodású vagy középbíróságoknak; az ezek által hozott határozatokat felülvizsgáló s egyuttal utoljára itélő bíróságok pedig harmadfokú, harmadfolyamodású vagy legfőbb bíróságoknak neveztetvén.

III. A most jelzett birósági fokozatok egymáshozi viszonyának közelebbi jellemzésére kiemelendők még a következők:

1. A különböző birósági fokozatok rendszerint kizárólagosak, oly értelemben, hogy egy és ugyanazon bíróság csak egy fokozatba tartozik, kizárólag vagy első, vagy másod- vagy harmad-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

folyamodású bíróság. A polgári törvénykezés hazánkban tehát az u. n. tiszta folyamodási rendszer szerint van szervezve. Ettől különböző az u. n. vegyes folyamodási rendszer, mely szerint ugyanazon bíróságok úgy első folyamodású, mint felebbviteli hatáskörrel vannak felruházva. Ez utóbbi rendszer nálunk kivételképen egyedül a kisebb polgári peres ügyekre nézve van elfogadva, melyekben az alaki sérelmek s illetve az ezeket érvényesitő semmiségi panaszok fölött a különben első folyamodású kir. törvényszékek itélnek.[22]) Oly kivétel ellenben, mely szerint megforditva felebbviteli bíróság első folyamodású hatáskörrel birna, jelenleg nálunk nem létezik.[23])

2. A különböző birósági fokozatok egymáshozi viszonyát jellemzi továbbá, hogy fölötte eltérő módon vannak képviselve a bíróságok összes létszámában. Mig az elsőfolyamodású bíróságok aránylag nagy számban vannak felállitva annak folytán, mert az ügy mindenoldalú kifejtése és felszerelése előttük történik s ennek sikeressége feltételezi, hogy a bíróság a felekhez minél közelebb legyen: addig a felebbviteli bíróságok csak kis számban vannak szervezve, nemcsak azért, mert már elsőfolyamodásilag teljesen felszerelt ügyekben járnak el, hanem arra való tekintettel is, hogy az elsőfolyamodásilag eldöntött ügyeknek aránylag csak kis része jut általában felebbvitel alá. Miután továbbá a már másodfolyamodásilag felülvizsgált ügyeknek is csak kisebb része terjesztetik ujabbi felülvizsgálat alá, s ezen szám még az által is csökken, hogy a további felebbvitel, mint emlitők, törvényileg is korlátozva van: ez lehetségessé teszi, hogy a harmadfolyamodású bíróságok száma a másodfolyamodású bíróságok számánál is kisebb legyen; mig azon követelmény, hogy az igazságszolgáltatás legalább az utolsó fokban egyöntetüen gyakoroltassék, arra vezetett, hogy harmad- és legfőbb fokban csak egyetlen egy bíróság állittassék fel.

3. A különböző fokozatú bíróságok számbeli különbsége azt eredményezi, hogy az egyes felebbviteli bíróságoknak több elsőfolyamodású bíróság van alárendelve s ehhez képest területi hatósága is több elsőfolyamodású bíróság területét foglalja magában; hogy továbbá a csak egyes számban felállitott leg-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

főbb bíróság területi hatósága az összes első- és másodfolyamodású bíróságokra s az egész ország területére terjed ki.

4. Végül kiemelendő, hogy a bíróságoknak a különböző ügyek szerinti felosztása általában véve csak az elsőfolyamodású bíróságoknál történik, ellenben a felebbviteli bíróságokra nincs kiterjesztve; mihez képest ugyanazon felebbviteli bíróságok valamennyi, különböző ügyekben itélő, elsőfolyamodású bíróságok fölé vannak rendelve. [24]) E szabály alól csak annyiban van kivétel, a mennyiben bizonyos meghatározott ügyekben nem a rendes királyi bíróságok járnak el. [25])

---

[1]) A pénzügyi szempont azonban nem az egyedüli akadálya annak, hogy sok bíróság felállittassék. Nagyobb akadály az, hogy minél több a bíróság, annál több biró is kell. A jó birák pedig ritkák.

[2]) V. ö. 1871. XXXII. t.-cz. különösen 1. és 7. §§. és alább 20. §.

[3]) Id. t.-cz. 7. §., mely az igazságügyminisztert arra utasitja, hogy az e. f. kir. bíróságok tettleges működésének megkezdésétől számitandó két év lefolytával minden egyes törvényszék és járásbiróság ügyforgalmáról pontos statistikai adatokat terjeszszen a törvényhozás elé, hogy azok alapján akkor a törvényhozás mind a bíróságok számát, mind azok kerületét és beosztását, mind pedig a birói létszámot véglegesen megállapithassa. Hasonló utasitást adott az 1875. XXXVI. t.-cz. 4. §-a; mig ujabban az 1885. III. t.-cz. 1. §-a arra utasitja az igazságügyminisztert, hogy a kir. törvényszékek és járásbiróságok számának, székhelyeinek és területeinek megállapithatása végett a javaslatot lehetőleg a kir. itélőtáblák szervezésére vonatkozó törvényjavaslattal egyidejüleg, legkésőbben azonban négy év alatt terjeszsze a törvényhozás elé.

[4]) V. ö. alább 20. §.

[5]) L. fentebb 5. §.

[6]) Egyes személyek és dolgok azonban ki vannak véve azon bíróság hatósága alól, melynek területén vannak. Igy a területenkivüli és azon személyek, a kik a cs. és kir. főudvarnagyi hivatal birói hatósága alatt állanak (l. fentebb 7. §. és alább 23. §.); továbbá a királyi palota és általában a királyi udvari épületek, a királyi ház valamely tagjának laképületei és a területenkivüliség jogát élvezők lakásai, mint a hol végrehajtási cselekvények csak a főudvarnagyi hivatal kiküldöttje vagy az általa megkeresett birósági közeg által teljesithetők. Vght. t. 33. §. 1. bek. Nincsenek ellenben kivéve az illető bíróság hatósága alól a katonai vagy katonaság használatában levő épületek, mert ezekben a végrehajtási cselekvények foganatositásához csak az illető katonai parancsnok értesitése szükséges. Id. §. 2. bek. A Ptr. 16. §-a különösen a vá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

rosi bíróságokra (törvényhatóságokra) nézve mondotta ki, hogy azoknak a város határában levő minden személy és dolog alá van vetve. Ezen, a városokban lakó megyei személyekre és a városokban fekvő megyei javakra való tekintettel történt, kijelentés azonban az uj birósági szervezet folytán tárgytalanná vált.

[7]) E szabály alól azonban kivétel is van. Igy a kisebb polg. peres ügyekben a járásbirák, szolgabirák és békebirák ugyanazon területen versenyző (*concurráló*) hatóságot gyakorolnak. V. ö. 1877. XXII. t.-cz. 9. és 13. §§.

[8]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 2. §., 1877. XXII. t.-cz. 9. 10. §§. Váltóelj. 3. §., Keresk. elj. 3. §. Itt is azonban gyakran hatóság helyett hatáskör használtatik: területi hatáskör. V. ö. 1868. LIV. t.-cz. 3. §., 1877. XXII. t.-cz. 9. §. 2. bek. De ez is helytelen, mert a területi korlátozás nem foglal magában tartalmi korlátozást a hatalmi jogosultságra nézve, a mely szükebb területen is egységes egész gyanánt érvényesülhet; a hatáskörnél pedig épen tartalmi korlátozásra gondolunk. Még kevésbé szabad itt területi „illetőséget" mondani; ez egyenlő a helyi vagy személyes illetőséggel, mely a területi hatóság által csak részben határoztatik meg. V. ö. alább 38. 47. §§.

[9]) Kivételesen azonban a bíróság székhelye nem tartozik annak területéhez, valamint pl. a megye székhelye sem tartozik mindig a megye területéhez. Ez áll különösen a pestvidéki kir. törvényszékre és a nagyobb városokban a városi járásbíróságok mellett elhelyezett vidéki járásbíróságokra nézve. Kivételesen továbbá ugyanazon székhely területe több birósági területre oszlik. Igy pl. Budapesten több járásbíróság és községi bíróság van szervezve. Különös kivételt képez a fiumei kir. törvényszék, melynek hatósága tengerjogi ügyekben az egész országra, sőt még Horvát-Szlavonországra is kiterjed. V. ö. fentebb 4. §. és alább 44. §. Ugyanaz áll részben a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszékre nézve. V. ö. alább 45. §. A felebbviteli bíróságok területköreiről általában l. alább az alárendeltségi viszonynál.

[10]) A felhatalmazás erre az 1871. XXXII. és 1875. XXXVI. t.-cz. 1. §§-ban tartalmaztatik. Az előbb id. t. 5. §-a közelebbi utasitásul adta, hogy mind a törvényszékeknek, mind a járásbíróságoknak területkörei olyképen kerekittessenek ki, hogy azoknak minden egyes részei egymással közvetlen kapcsolatban álljanak.

[11]) Nem okvetlenül. Ugyanazon bíróság is járhat el különböző belső szervezet és eljárás mellett. Igy pl. a törvényszékek a kereskedelmi és váltóügyekben másként vannak alakitva s más eljárást követnek, mint a köztörvényi ügyekben. A járásbíróságok úgy sommás, mint bagatelleljárás szerint járnak el stb.

[12]) Ez magyarázza meg egyuttal, hogy gyakran a bíróihatáskör közvetlenül nem a különböző ügyek, hanem a követett eljárás alap-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ján határoztatik meg s az ügyek csak másodsorban, mint az illető eljárásra tartozók említtetnek. Igy jár el a Ptr., illetve az 1881. LIX. t.-cz. is az egyesbíróságok (járásbíróságok) hatáskörének meghatározásánál, midőn először azt állapitja meg, hogy az egyesbíróságok a sommás eljárás szerint járnak el s azután sorolja fel az ezen eljárásra tartozó ügyeket. V. ö. Ptr. 92. 93. §§., 1881. LIX. t.-cz. 13. §. Hasonlóképen jár el az 1877. XXII. t.-cz., a Váltó- és a Keresk. elj. Alapjában véve azonban ily esetekben is nem az eljárás, hanem az ügyek alkotják a hatáskört; az eljárás kapcsolatban a belső szervezettel csak o k a, de nem t á r g y a a hatáskörnek s azért nem is helyes a hatáskör fogalmába az eljárást is belevenni, a mint azt néha teszik. Az eljárás, mint puszta alak nem ad tartalmat a birói hatóságnak, azt csak az ügyek adják, a hatáskör pedig épen a birói hatóságnak, mint egésznek része.

[13]) Vannak azonban kivételek. Igy pl. a budapesti keresk. és váltótörvényszék felállitása nem azért történt, mert másként van szervezve és másként jár el, mint a kereskedelmi és váltóügyekben eljáró rendes törvényszékek, hanem tisztán a munkafelosztás miatt, nem mutatkozván czélszerünek, hogy Budapesten a kereskedelmi és váltóügyek nagy tömege a polgári ügyekkel kapcsolatban ugyanazon törvényszék által láttassék el.

[14]) Az igazgatási alárendeltségről l. fentebb 13. §.

[15]) Ily eljárás miatt a biró részint büntető, részint fegyelmi, részint magánjogi úton s z e m é l y e s e n felelősségre vonható, holott a birói határozatok felülvizsgálása s az ezt kezdeményező jogorvoslat, bár erre természetesen a szándékos vagy vétkes igazságtalanság esetében s a személyes felelősségre vonás mellett is van szükség, nem a biró személye, hanem tárgyilagosan az általa hozott h a t á r o z a t ellen irányul, mely nem az egyes biró személyes cselekvénye, hanem magának a bíróságnak, illetve az állam ténye gyanánt jön tekintetbe. A biró büntetőjogi és fegyelmi felelőssége különben oly esetekre is van kimondva, melyek az általa hozott határozatokkal, sőt általában törvénykezési eljárásával semmi közvetlen összeköttetésben nem állanak. V. ö. alább 35. §.

[16]) Bővebben a felebbviteli intézmény alapindokairól l. hazai irodalmunkban *Schreyer:* A perorvoslatok teljes rendszere, Budapest 1879. 7. sk. l.

[17]) V. ö. 1877. XXII. t.-cz. 57. §., mely csak néhány alaki sérelem miatt semmiségi panaszt ad. A községi biráskodás alá tartozó kisebb polgári peres ügyekben tulajdonképeni felebbvitel még alaki sérelmek miatt sincs; a határozattal meg nem elégedő fél azonban az ügyet a járásbiró elé viheti, a ki abban a községi biró határozatára való minden vonatkozás nélkül, azaz mint elsőfolyamodású biró határoz. V. ö. id. t. 25. 26. §§. és alább 22. §. Hasonló eset az iparhatósági biráskodásban. L. szintén alább 22. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[18]) A folyamodás (*instantia*) tulajdonképen a kérelem alakjába foglalt cselekvényt, (kereset, jogorvoslat) jelenti, melylyel a fél a bírósághoz fordul; de a cselekvényt jelentő kifejezés átvitetik magának a bíróságnak megjelölésére.

[19]) Maga a jogorvoslati cselekvény, melylyel az ügy a felebbviteli bíróság elé vitetik, s mely jelenleg a felebbezést és felfolyamodást (v. ö. 1881. LIX. t.-cz. 25. §.), az 1868. LIV. t.-cz. szerint pedig a felebbezést és semmiségi panaszt foglalja magában, szintén f e l e b b v i t e l-nek neveztetik. Ekként már a kifejezésben megvan a megkülönböztetés azon jogorvoslatokkal szemben, melyek nem egy felsőbb, hanem ugyanazon bírósághoz intéztetnek, mely általában, vagy legalább első folyamodásban a sérelmes határozatot hozta; a minők: az igazolás, az előterjesztés, a perujitás és a semmiségi kereset.

[20]) E feltevés azonban legfelebb azon esetben ismerhető el jogosultnak, ha a felülvizsgáló bíróság ugyanazon módon van alakitva, s ugyanolyan képzettségü birákból áll, mint az első bíróság. Ha ellenben több és tapasztaltabb biró hozza a második itéletet, akkor ez bizonyára nagyobb tekintélylyel bir, mint az első.

[21]) A másodszori felebbvitel mindazonáltal, különösen az 1881. LIX. t.-cz. óta, tetemesen korlátozva van. Igy nevezetesen: mig az 1868. LIV. t.-cz. a másodszori felebbezést csak a felebbezés utján megtámadható végzések helybenhagyása esetében zárta ki (295. §. most 1881. LIX. t.-cz. 46. §.), addig az 1881. LIX. t.-cz. a további felebbezést két egyenlő itélet ellen sem engedi meg, ha sommás perekben (ide nem értve a kártéritési pereket) a kereset tárgya 500 forint készpénzt meg nem halad, vagy felperes a per tárgya helyett 200 frtot meg nem haladó készpénzt elfogadni hajlandó (47. §.). Nincs helye továbbá másodszori felebbezésnek a sommás perben megállapitott illetőség kérdésében, még ha a másodbíróság az e. f. bíróság határozatát megváltoztatta, feltéve, hogy oly eset nem forog fenn, melyben a rendes birói illetőségtől eltérésnek helye nincs (U. a. 45. §.). Felfolyamodás általában véve csak kivételesen mehet a harmadbírósághoz, akár helybenhagyta, akár megváltoztatta a másod-bíróság az első bíróság határozatát. (U. a. 59. §.). A helybenhagyó itélet további felebbezése még az által is van korlátozva, hogy a felebbező fél mint konok perlekedő 500 forintig terjedhető birsággal büntethető, ha őt a harmadbíróság is elutasitván, egyszersmind úgy találná, hogy a törvény világos értelme ellen, vagy a biró, avagy az ellenfél boszantása czéljából, akadályozza a per befejezését (1881. LIX. t.-cz. 49. §.); sőt alaptalan felfolyamodás esetén már a másodbíróság alkalmazhatja a birságot (U. a. 60. §.). A másodszori felebbvitel korlátozása külföldi (franczia, német s más) a szóbeliségen alapuló s épen ennek meghonositásával kapcsolatban követésre alánlott perjogok mintájára pusztán az u. n. j o g k é r d é s r e, vagyis csupán azon esetre, ha a jogszabályok egyálta-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

lában vagy nem helyesen alkalmaztattak, mig a ténykérdésben a másodfolyamodású bíróság utolsó fokban határoz: hazai jogunkban ismeretlen. Tartalmazza azonban a *Plósz*-féle tervezet. V. ö. ennek 472. s. k. §§-ait. Bővebben e kérdésről, valamint általában a perorvoslatok mikénti szabályozásáról: l. a IV. és V. magyar jogászgyülés tárgyalásait és az ezek alapjául szolgált véleményeket *Vajkay*, *Plósz* és másoktól; továbbá *Schreyer* id. m.; *Zlinszky:* A jogorvoslatok rendszere. Budapest, 1879.; *Ökröss:* A törvénykezés reformja cz. id. m. 150. sk. l.

[22]) V. ö. 1877. XXII. t.-cz. 59. §. Tovább terjed a vegyes folyamodású rendszer alkalmazása a büntető ügyekben az 1883. VI. t.-cz. folytán. A polgári eljárásban a járásbíróságokkal szemben általában az e. f. kir. törvényszékeket ruházza fel felebbviteli hatáskörrel az id. *Plósz*-féle tervezet, követvén e tekintetben is a franczia, német s más perjogok példáját. Ha a másodfolyamodású bíróság szóbeli eljárás alapján itél, a vegyes folyamodású rendszer ezen alkalmazása bizonyára alig mellőzhető; de az irásbeli eljárás sem állja utját, és pedig annyival kevésbé, mert a midőn a járásbíróságok itéleteinek felülvizsgálata hármas tanácsban történik, erre az e. f. kir. törvényszékek, mint különben is hármas tanácsban itélő bíróságok, teljesen alkalmasak.

[23]) Az előbbi magyar birói szervezet azonban ezt jól ismerte. Igy nevezetesen a kir. tábla számos, úgy büntető, mint polgári ügyben első folyamodású bíróság gyanánt járt el. V. ö. különösen 1715. XXVIII. t.-cz. 1. és 5. §§.; 1723. XXVI. t.-cz. és *Frank* id. m. II. 16. l. Az ily ügyek tabuláris ügyeknek neveztettek. Az Országb. Ért. a kir. tábla ezen e. f. hatáskörét még fentartotta volt. V. ö. Ideigl. tvk. szab. 29. §. Azelőtt a vegyes folyamodási rendszer általában nagyobb mértékben volt nálunk alkalmazásban. Igy pl. a szolgabiró is felebbviteli biró volt a mezei rendőrségi ügyekben (v. ö. 1840. IX. t.-cz. 6. §.). Hasonlóképen mint felebbviteli bíróság is járt el a megyei törvényszék, nevezetesen a szóbeli perekben (1836. XX. t.-cz. 3. §. és 1848. XI. t.-cz. 2. §.), továbbá az urbéri és arányositási ügyekben (1848. X. t.-cz. 5. §.). Vegyesen elsőfolyamodásilag és felebbviteli bíróságként itéltek az 1870. XV. t.-cz. által felállitott, de az 1871. XXXI. t.-cz. folytán megszünt (1871. LXVII. t.-cz.) kir. vegyes bíróságok is, melyek épen a vegyes folyamodástól nyerték elnevezésüket.

[24]) Ez azelőtt nem volt annyira keresztülvive. Igy pl. 1848-ig a szab. kir. városokra nézve rendszerint a tárnoki és személynöki szék gyakorolta a felebbviteli hatóságot. V. ö. különösen *Frank* id. m. II. r. 452. 453. §§. Külön állást foglaltak el továbbá még később is a váltó ügyek annyiban, a mennyiben a váltó-feltörvényszék, mint másodfolyamodású bíróság, bár a kir. Curiának osztályát képezte, mégis önállóan volt szervezve, külön elnökkel és külön birákkal. V. ö. 1840. XV. t.-cz. II. r.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

6. §. Sőt az 1868. LIV. t.-cz., midőn a kir. táblát a kir. Curiától elválasztotta, a váltó-feltörvényszéket egészen külön bíróság gyanánt szervezte (26. §.). L. alább is 19. §.

[25]) Igy nevezetesen az egyházi bíráskodás alá eső ügyekben; továbbá pl. a cselédügyekben. V. ö. alább 22. 23. §§.

18. §.

A bíróságok belszervezete.

I. A bíróságok belszervezetének első és legfontosabb kérdése: kik alkalmaztassanak bírákul és miképen történjék ezeknek alkalmazása? A részletes feleletet a következő czimre tartván fenn: e helyütt csak általánosságban a következőket emeljük ki:

1. A törvénykezés a törvény, a jog alkalmazása lévén az egyes, különösen vitás, esetekre, mint ilyen szükségképen kettős ismeretet tételez fel: az alkalmazandó jognak ismeretét egyrészt, és azon viszonyoknak ismeretét másrészt, melyekből az elbirálandó tények származnak. [1]) Az utóbbi ismeret a közönséges életviszonyokra nézve rendszerint mindenkiben megvan, a ki saját ügyeinek vitelére képes. A jognak ismerete ellenben, jóllehet mindenkiben fel kell tételezni, hogy azzal bir és senki magát annak nemtudásával nem mentheti, [2]) tényleg csak azokban van meg a törvénykezéshez szükséges mértékben, a kik azt külön rendszeres tanulmány tárgyává tették. Ezek a jogtudósok, a jogászok. Nyilvánvaló e szerint, hogy nem mindenki alkalmas arra, hogy biró legyen, hogy teljes hivatottsággal a birói tisztre csak a jogászok birnak, a kikben a jognak és az eldöntés tárgyát szolgáltató életviszonyoknak ismerete egyesül. A polgári törvénykezésben ez általánosságban még inkább áll, mint a büntető eljárás terén, hol az elbirálandó cselekvények nem állanak a joggal oly szerves, elválaszthatlan kapcsolatban s a hol ennélfogva külö-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

nösen a ténymegállapitás és jogalkalmazás külső elválasztása által a nem jogászi (*laikus*) elem alkalmazása legalább a jogászbirák mellett válik lehetségessé. [3])

Ezen felfogásból indul ki hazai törvényhozásunk is, midőn általános szabályképen birákul kizárólag jogtudós egyéneket rendel alkalmaztatni, sőt a birák jogi szakképzettségét tüzetesen is megállapitja. [4]) E szabály alól mindazonáltal kivételek is vannak. Igy nevezetesen a nemállami bíróságoknál, melyeknél azonban a nemjogtudó elemek biráskodása nem magában a törvénykezésben rejlő követelmények kifolyása, hanem túlnyomóan annak következménye, hogy az illető egyének a biráskodással egyébkénti hatósági minőségükben, vagy testületi hozzátartozóságuk alapján vannak felruházva, a melynek megszerzéséhez jogi szakképzettség nem kivántatik. [5]) Az állami bíróságoknál a nem jogtudó elemek alkalmazása a biráskodásra egyetlen egy kivételre szoritkozik, mely abban áll, hogy az e. f. kir. törvényszékeknél a kereskedelmi és váltóügyekben birákul kereskedők alkalmaztatnak (k e r e s k e d ő i ü l n ö k ö k); úgy azonban, hogy ezek nem önállóan, hanem csak a többségben lévő jogtudó birákkal közösen vesznek részt az itélethozatalban. [6]) E kivétel meghonositásánál azon szempont lebegett a törvényhozás előtt, hogy habár a kereskedelmi és váltóügyek ellátásához a jogi szakképzettség nem kevésbé szükséges, mint más ügyekben, kizárólag kereskedőkre ezen ügyek tehát nem bizhatók, [7]) a jogtudó birák a különleges kereskedelmi viszonyok és szokások oly ismeretével mégis nem birnak, mely az azokból származó tények elbirálásához szükséges, minélfogva kivánatosnak mutatkozik, hogy a kereskedők ily ügyekben legalább a jogtudó birák kiegészitéséül és támogatásául alkalmaztassanak. [8]) A különleges szakismereteknek ily közvetlen módon való értékesitése [9]) a polgári törvénykezés terén még két más esetben: a bányabirósági ügyekben és a pénzügyi közigazgatási bíróságnál is történik; ezeknél azonban a szakismeret a jogi képzettséget nem különböző, hanem ugyanazon itélő egyénekben egésziti ki. [10])

2. A mi a birák a l k a l m a z á s á n a k m ó d j á t illeti:

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ez, miként a közszolgálatok teljesitésére szükséges erők alkalmazása általában, kétféle lehet. Történhetik kötelező, kényszerű hatósági kirendelés utján, vagy önkéntes vállalkozás alapján. Előbbi a polgári törvénykezés terén nálunk nem fordul elő; [11]) a birák alkalmazása tehát kizárólag az utóbbi alakban történik. De ez ismét kétféle lehet: vagy hivatásszerü és fizetéses, vagy tiszteletbeli. Az előbbi képezi a szabályt, mint a mely egyedül biztositja az igazságszolgáltatás alapos és rendszeres ellátását; a birói hivatal tiszteletbeli ellátása, a nem állami biróságoktól eltekintve, a hol az nagyobb helyet foglal el, [12]) csak két kivételre szoritkozik, ezek: a kereskedői ülnökök és a kisebb polgári ügyekben eljáró békebirák. [13]) Ugy a hivatásszerü, mint a tiszteletbeli módon eljáró birák végre vagy állandóan, vagy időlegesen lehetnek alkalmazva s vagy kinevezés vagy választás utján lépnek hivatalba. Az állami biróságoknál, miként látni fogjuk, az állandó és kinevezés utján való alkalmazás rendszere van elfogadva. Egyedül a kereskedői ülnökök esnek választás alá, de ez sincs határozott időre korlátozva.

II. A biróságok belszervezetének második sarkalatos kérdése arra vonatkozik: hány biró által hozatnak a biróság határozatai? hány biró közreműködése szükséges, hogy a biróság neve alatt érvényes határozat keletkezzék? [14])

Kettő lehetséges: vagy egy biró, egyedül és önállóan itél; vagy az itélethozatalban több biró vesz részt olyképen, hogy az itélet azok együttes tanácskozásának és szavazásának eredményét képezi. Első esetben a biróságot egyesbiróságnak, utóbbi esetben társas vagy testületi (*collegialis*) biróságnak nevezzük. [15]) A birói szervezet lehet olyan, hogy kivétel nélkül egyesbiróságok vannak felállitva (egyesbirói rendszer); lehet ellenkezőleg, hogy kizárólag társas biróságok szerveztetnek (társas birói rendszer). Túlnyomóan azonban úgy egyes, mint társas biróságok szoktak alkalmaztatni (vegyes rendszer). Ezen utóbbi rendszert követi hazai jogunk is, úgy a büntető, mint a polgári igazságszolgáltatás terén. [16])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Az egyes és társas birói szervezet vegyes alkalmazása annak felismerésén alapul, hogy mindegyiknek megvannak a maga előnyei és hátrányai s hogy ezek a különböző ügyekben s az eljárás különböző részeiben eltérő módon lépnek előtérbe; minélfogva mindegyik ott alkalmazandó, a hol annak előnyei a vele járó hátrányokat meghaladják. A társas birói szervezet főelőnye az, hogy az ügy alapos, minden oldalú megvitatását, a birák kölcsönös kiegészitését és ellenőrzését teszi lehetővé, mi által egyenesen mint a helyes és igazságos itélethozatal egyik biztositéka jelentkezik.[17]) Másrészt azonban az a hátránya, hogy a törvénykezést nehézkessé, lassuvá és úgy a felekre, mint annak folytán, hogy aránylag sok biró alkalmazását követeli, az államra nézve költségessé teszi, mi tekintetben ismét az egyesbirói rendszer van előnyben.[18]) Ha mármost magában véve már a fentartási költség szempontja ösztönöz arra, hogy a társas birói szervezet mellett az egyesbirói szervezet is alkalmaztassék: bizonyára indokolt az utóbbit különösen ott alkalmazni, a hol a törvénykezés egyszerüségének, olcsóságának és gyorsaságának követelménye oly mértékben keres ki elégitést, hogy azzal szemben a társas birói szervezetben rejlő biztositék másodrendü jelentőségre száll alá. De nem kevésbé indokolt az egyesbirói szervezetet oly ügyekben alkalmazni, melyek már természetüknél fogva egyszerübbek, melyeknél ennélfogva a társas birói szervezet előnyei tényleg nem is érvényesülhetnek, annak alkalmazása tehát merőben fölöslegesnek mutatkozik. Ezen szempontok figyelembe vételével van a társas birói szervezet, mint *szabály* mellett, az egyesbirói szervezet mint *kivétel*,[19]) hazai törvénykezésünkben is keresztülvive, a nélkül mindazonáltal, hogy ezen vegyes rendszer a felebbviteli bíróságokra is kiterjesztetett volna, melyeknél az alapos megvitatást az alsó bíróság iránti tekintetek még akkor is követelik, ha az ügy egyszerübb természetü s ez alapon első folyamodásban egyesbirósághoz van utalva. De az elsőfolyamodású bíróságoknál is a társas birói rendszer előbb sokkal nagyobb mértékben alkalmaztatott, mint az jelenleg foglal helyet. Az 1868. LIV. t.-cz. az önkormányzati testületeknek akkor fennállott úgy

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

társas, mint egyesbirságait kevés változtatással továbbra is fentartván,[20]) az egyesbirságok hatáskörét szerződéses kikötéstől eltekintve és némely egyszerübb természetü ügyek mellett, a külön ügybirósághoz nem utasitott azon keresetekre szoritotta, melyeknek tárgya 300 forint értéket meg nem halad;[21]) ezeket is azonban a társas birósághoz rendelte áttenni, ha az eljárás egyszerü és gyors keresztülvitele a törvényben megnevezett akadályokba ütközött.[22]) Az 1871. XXXI. t.-cz. az előbbi egyesbirságok helyébe a kir. járásbirságokat, az előbbi társas birságok helyébe pedig a kir. törvényszékeket állitván, az 1868. LIV. t.-cz. által megállapitott határvonalat ezekre nézve fentartotta,[23]) úgy azonban, hogy telekkönyvi ügyekben a járásbirságokat is mint társas birságokat szervezte;[24]) e mellett az 1871. XXXII. t.-cz. a kir. törvényszékek oly nagy számát állitotta fel, hogy ez által is kifejezésre jutott, mikép a törvénykezés sulypontja a társas birságokra van fektetve. Csakhamar azonban az egyesbirói rendszer nagyobb tért kezd foglalni. Az első lépés az 1874. XV. t.-cz., mely szerint a járásbirságok telekkönyvi ügyekben is mint egyesbirságok járnak el, jóllehet ez által ezen ügyek ellátásában a törvényszékek és járásbirságok között nagy egyenlőtlenség keletkezett. Ezt követi azon nagy változtatás, melyet az 1875. XXXVI. t.-cz. az egyes és társas birságok számbeli viszonyában az által eszközölt, hogy a törvényszékek számát az előbbinek csaknem felére leszállitotta, mi mellett azonban a tárgyi határvonal egyelőre nem szenvedett változást. De erre is rátért később a törvényhozás. Igy nevezetesen az 1881. LIX. t.-cz.-ben, mely által a járásbirságok hatásköre az előbbi 300 frtról 500 frtra emeltetett[25]) s az 1868. LIV. tcz.-nek a törvényszékhez való áttételre vonatkozó intézkedése hatályon kivül helyeztetett.[26]) Továbbá az 1881. LX. t.-cz. által a végrehajtás tekintetében.[27]) Az utolsó lépés az egyesbirói hatáskör kiterjesztése irányában az 1887. XXIX. t.-cz., mely a telekkönyvi ügyekben a törvényszékeket is egyesbirságokká alakitotta át, ezzel megszünvén ismét azon különbség, mely e részben a törvényszékek és járásbirságok között a fentebb idézett 1874. XV. t.-cz.[e] folytán keletkezett. Minden valószinüség

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

szerint azonban arra lehet következtetni, hogy az egyesbirói rendszer kiterjesztése ezzel nem nyerte betetőzését; sőt nagyon megfontolandó kérdés, valjon igazságszolgáltatásunk tervezett gyökeres reformjának sikerét nem kell-e legfőképen abban keresni, hogy a társas birói rendszernek a felebbviteli bíróságokra való korlátozása mellett az elsőfolyamodású bíróságok szevezete általában az egyesbirói rendszerre fektettessék? [28])

III. Az egyesbíróságoknál az itélethozatalhoz szükséges birói létszám már fogalmilag adva van, mi mellett azonban lehetséges s a kir. járásbíróságoknál rendes eset, hogy nemcsak egy, hanem az ügyforgalom nagyságára való tekintettel több biró alkalmaztatik, a kiknek mindegyike önállóan és egyedül jár el. [29]) A társas bíróságoknál ellenben az itélethozatalhoz szükséges birák többsége fogalmilag csak általánosságban lévén adva, szükséges még közelebbről, határozott szám szerint is megállapitani, hogy az itélet hány biró által hozatik? E szám megállapitásánál vezető szempont, hogy legalább annyi biró legyen, a hánynak részvétele a társas birói szervezet czéljának eléréséhez szükséges, s legfelebb annyi, hogy a társas birói szervezet nehézkessége és költsége túlságosan s a nélkül ne fokoztassék, hogy az itélethozatal helyességének biztositéka megfelelőleg emelkednék. [30]) Czélszerübb továbbá páratlan, mint páros számot felvenni, tekintve, hogy utóbbi mellett a szavazatok egyenlő megoszlása esetében valódi többségi határozat nem keletkezhetik. [31]) Páratlan szám felvétele esetében tehát három biró a legkisebb, de egyuttal már olyan szám is, mely a czélnak megfelelni képes. Tényleg e szám van nálunk a társas bíróságoknál kiindulási alapul elfogadva, mig nagyobb szám a felebbviteli bíróságoknál csak arra való tekintettel követeltetik, hogy az itélet felülvizsgálása több biró által történjék, mint a hány biró a felülvizsgálandó itéletet hozta. [32]) Valamint azonban az egyesbíróságoknál nemcsak egy, hanem több biró alkalmaztatik: azonképen a társas bíróságoknál is az itélethozatalhoz szükséges birói létszám rendszerint többszörösen van megállapitva; igy különösen a felső bíróságoknál, melyeknél a kiterjedt területi hatóság nagy ügyforgalommal is párosul. A

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

felső bíróságoknál a birói létszám általában törvényileg is van meghatározva, bár csak ideiglenesen „addig is, mig a törvényhozás a felebbviteli bíróságok szervezetét, a szóbeliség és közvetlenség alapján behozandó törvénykezési rendszernek megfelelőleg véglegesen megállapithatná;“ [33]) s bár mint ideiglenes is már többszöri változásokat szenvedett. [34]) Az első folyamodású úgy egyes, mint társas bíróságoknál ellenben a birói létszám törvényes megállapitása a szerzendő tapasztalatoktól tétetett függővé s addig a miniszteriumnak van fentartva. [35]) Az itélethozatalhoz szükséges szám azonban valamennyi bíróságra nézve törvényileg van megállapitva és pedig olyképen, hogy attól semmi irányban eltérésnek helye nincs: érvényes itélet nemcsak a törvényben megállapitott számnál kevesebb, hanem több biró részvétele mellett sem keletkezik. [36])

IV. A birósági szervezet kiegészitő részét képezi végre az ügyvezetés helyes szervezése és a czélszerü munkafelosztás. Hol egyesbíróságoknál csak egy biró van alkalmazva, az itélethozatal és ügyvezetés természetesen összeesik. Hol ellenben az egyesbiróság több bióból áll, egyik közülök az ügyvezetéssel is van megbizva, a mi az illetőnek czimében és rangjában külső kifejezésre is jut. [37]) A társas bíróságok élén külön elnök áll, a ki egyuttal a határozathozatal végett összeülő tanácsokban is elnököl, úgy azonban, hogy a tanácsi elnökléssel, különösen hol több tanács van alakitva, valamely biró is bizható meg; mig a felső bíróságoknál, tekintettel az ügyforgalom nagyságára, az elnök mellett külön tanácselnöki állások vannak rendszeresitve. [38])

A munkafelosztás elve a bíróságoknál különböző módon érvényesül. Első sorban a tulajdonképeni biráskodás és az ezt előkészitő és kiegészitő segédtevékenység [39]) között. Azon megfontolás ugyanis, hogy az utóbbi oly képességet nem igényel, minő a biróban követeltetik s hogy a biró tulajdonképeni feladatának teljesitésére kevésbé válnék alkalmassá, ha erejének és idejének nagy részét mellékes teendők vennék igénybe: oda vezetett, hogy az érintett segédtevékenység ellátására külön, a biráknál alsóbb rendü, segéd- és kezelő személyzet van rendszeresitve; mig a legalsó, szolgai és részben kézbesitési teendőkre,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a szükséges szolgaszemélyzet alkalmaztatik. E mellett nem szabad figyelmen kivül hagyni, hogy a birák s általában a bíróságok lényeges támogatást és kiegészitést nyernek az igazságszolgáltatásnak más, a bíróságokon kivül álló, szervei által; igy nevezetesen az ügyvédség, a közjegyzőség, a birósági végrehajtók és a kézbesitő közegek részéről.[40]) A mi a tulajdonképeni biráskodást illeti, ebben a munkafelosztás elve mindenekelőtt a társas bíróságoknál általában alkalmazott előadói rendszerben talál kifejezést, a melynek értelmében minden ügy részletes tanulmányozásra külön kijelölt előadónak adatik ki, s ennek előterjesztése alapján vétetik tanácskozás és szavazás alá.[41]) E rendszer, kapcsolatban azon szabálylyal, hogy a szavazó birák rendszerint előadók is,[42]) az ügyek tehát előadásra az összes birák között felosztatnak: lehetségessé teszi, hogy az ügyek sokkal gyorsabban intéztessenek el, mint ha azok a szavazó birák által egyenlő módon tanulmányoztatnának.[43]) Kiváló fontossággal bir továbbá a birák alapos kiképzése s ennek folytán az ügyek könnyebb és biztosabb ellátása szempontjából a munkafelosztás alkalmazása abban az irányban, hogy a birák, ha nem is állandóan, de legalább hosszabb ideig csak egynemü ügyekkel foglalkozzanak. Ez különösen a felső bíróságoknál van keresztülvive, melyek az ügyek főbb nemei szerint külön szakosztályokra oszlanak s melyeknél a birák hosszabb idő tartama alatt szabályszerint csak egy szakosztályhoz tartozó tanácsban működnek.[44]) Az elsőfolyamodású bíróságoknál a különböző nemü ügyek között ily munkafelosztás kötelezően előirva nincs ugyan, még pedig nemcsak a különböző polgári ügyek, hanem a polgári és büntetőügyek között sem.[45]) Minden biró tehát egyidejüleg mindennemü ügyek ellátásában köteles részt venni.[46]) A bíróságok vezetőinek azonban, különösen ha a birák száma a törvényszéknél több tanács alakitását megengedi, módjában áll, a munkafelosztást az elsőfolyamodásban is nagyobb-kisebb mértékben alkalmazni.

[1]) A jogszabályok ugyan magukat az életviszonyokat is tüntetik fel, tekintve, hogy az életviszonyok azok, melyek a jog által szabályoztatnak. Ennyiben tehát a jog ismerete az életviszonyok ismeretével együtt

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

jár. De miután a jog az életviszonyokat nem egyes konkrét és végtelen változatosságot feltüntető megjelenésükben, hanem csak mint általános, elvont kategoriákat szabályozza, minélfogva épen a biróra van szükség, hogy a jog konkrét alakot nyerjen: világos, hogy a jog ismerete az életviszonyok ismeretét csak aránylag kis mértékben foglalja magában.

[2]) A jogrendnek e tételre feltétlenül szüksége van, különben érvényesülése merő esély volna. Azonban fölösleges bizonyitani, hogy az mennyire *fictio*, még ha azt csak az egyes tényleg szándékba vett cselekvényekhez szükséges jogismeret szempontjából tekintjük.

[3]) Ezzel nem akarjuk azt mondani, mintha az esküdtszék alkalmazása a büntetőeljárásban valóban helyes volna. Csak azt akarjuk érvényesiteni, hogy a polgári eljárásban az esküdtszék feltételei még annyira sincsenek meg, mint a büntető eljárásban. Mindenesetre pedig hiányzik a polgári eljárásban az a politikai szempont, mely az esküdtszéket a büntető eljárásban támogatja. A polgári birósági esküdtszék különben hazánkban egyáltalában nem képezi kérdés tárgyát s azért még akkor sem találnánk elegendő okot arra, hogy vele bővebben foglalkozzunk, ha a legislativ szempontok a jelen munkában nagyobb tért foglalnának el, mint azt czélba vettük.

[4]) L. alább 28. §.

[5]) Igy nevezetesen a községi, iparhatósági, cselédügyi biráskodásban, nemkülönben az egyházi és a tőzsdebiróságoknál. A választott bíróságnál a jogi szakképzettség esetleges hiányát a felek különös bizalma pótolja.

[6]) V. ö. alább 20. §. A kereskedői elemnek ilyetén belevonása a biráskodásba már az 1840. XV. t.-cz. által honosittatott meg. L. ennek II. r. 5. §-át.

[7]) Tekintetbe veendő különösen az is, hogy ha már maga a kereskedelmi és váltójog az általános magánjogra támaszkodik, ebből lényeges kiegészitést nyer: a kereskedelmi és váltóügyekben nemcsak a kereskedelmi és váltójog, hanem az általános magánjog is bő alkalmazást talál. A kereskedelmi ügyekre nézve v. ö. kifejezetten Keresk. törv. (1875. XXXVII. t.-cz.) 1. §. A tőzsdebiróságoknál kizárólag kereskedők itélnek ugyan, s itéleteik a jogosult kivánalmaknak teljesen megfelelnek, (bizonyitékul szolgál *Félegyházy Ágost:* „Szemelvények a tőzsdebiróság gyakorlatából" czim alatt Budapest, 1887. kiadott gyüjteménye); de az itélethozatal előkészitése és az itéletek kidolgozása ezeknél is jogtudó egyén által történik. V. ö. alább 23. §. Bővebben a kereskedői elem biráskodásáról és a külön kereskedelmi biróságokról l. különösen *Ziskay Antal*nak a VI. magyar jogászgyülés elé terjesztett alapos véleményét s a jogászgyülés e részbeni tárgyalásait. V. ö. *Szerző:* A polgári törvénykezés reformja cz. id. dolgozatát is (Magy. Igazságügy XXV. köt. 265. sk. l.).

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[8]) E czél azonban a kereskedőknek szakértőkül való alkalmazása által is elérhető, a mint hogy a kereskedelmi ügyekben szintén eljáró járásbíróságok csakis ezen eszközre vannak utalva. A kettő között csak az a különbség, hogy a kereskedő mint biró közvetlenül érvényesiti szakismereteit, mig szakértői véleménye csak közvetve jut érvényre annyiban, a mennyiben azt a bíróság magáévá teszi.

[9]) A büntető eljárásban példát találhatni az 1879. XXXI. t.-cz. (erdőtörvény) 120. §-ban.

[10]) A bányabíróságokra nézve az 1871. XXXI. t.-cz. 8. §-a úgy rendelkezik, hogy azokhoz oly itélő birák (értsd.: rendes jogi képzettséggel biró birák) is nevezendők, kik egyszersmind bányaszakértők. A pénzügyi közigazgatási bíróságnál alkalmazott azon birákat pedig, a kik nem birói, hanem közigazgatási minősités alapján nevezendők ki, azért nem lehet a nemjogtudó birák közé sorozni, mert a közigazgatási minősités is jogi tanulmányokat tételez fel.

[11]) De igenis a büntető eljárásban, t. i. a sajtóügyi esküdtszéknél.

[12]) Igy különösen az egyházi és a tőzsde-bíróságoknál.

[13]) L. alább 22. §.

[14]) A határozatok alatt különösen az érdemleges itéletek értendők. Kisebb jelentőségű nem érdemleges határozatok azonban a társas bíróságoknál is egy biró, az előadó, által, ülésen kivül, hozatnak. V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 3. §., mely e részben az Ügyv. szabályokra utal. Ezeknek 131. §-a szerint oly ügydarabok nem esnek tanácskozás alá, melyek az elintézés czéljából szükséges kiegészitéseket vagy más hatóságoknak adandó felvilágositásokat, kézbesitések teljesitését avagy más alárendelt cselekvényeket tárgyaznak.

[15]) A testületi bíróság kifejezése annyiban nem egészen találó, mert az egyesbíróságok is képeznek testületeket. V. ö. fentebb 15. §. Csakhogy a társas bíróságok nemcsak egészükben véve és kifelé testületek, hanem a határozathozatal a bíróság belsejében is testületileg történik s erre akar a kifejezés utalni.

[16]) A vegyes rendszert követte volt 1848 előtti hazai jogunk is. Igaz, hogy pl. még a szolgabiró is, kinek hatásköre az 1729. XXXV. t.-cz. szerint világos követeléseknél 3000 forintig terjedt, esküdttársával itélt; de ez azért nem jelentett társas bíróságot, az esküdt nem lévén a szolgabiró egyenrangú társa, hanem csak segédje, a kinek döntő szava nem volt. Az 1868. LIV. t.-cz. is a szolgabirót esküdttársával együtt egyesbíróságként emliti. V. ö. 1. 5. és 92. §§.; 1871. XXXI. t.-cz. 15. §.

[17]) Ezen előnyök azonban csak akkor érvényesülhetnek, ha az ügyek alapos megvitatására kellő idő áll rendelkezésre. Hol sok ügy intézendő el, ott a társas bíróság valósággal könnyen egyesbirósággá fajul, a mennyiben az előadó biró véleménye a többi birótárs által min-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

den ellenőrzés és vita nélkül fogadtatik el. Hazai törvénykezésünk erre elégséges bizonyitékot szolgáltat.

[18]) Bővebben az egyes és a társas birói rendszer kölcsönös előnyeiről és hátrányairól v. ö. hazai irodalmunkban: *Ökröss* id. m. 188. sk. l.; *Schreyer* id. m. 35. sk. l.; *Halmágyi Sándor:* Az egyes birói rendszer (Magyar Igazságügy XIII. köt. 342. sk. l.); *Herczegh:* A polgári biróságok szervezése (Magyar jogászegyleti értekezések XXXII. füz. 1886.); *Tóth Gáspár:* A polgári biróságok szervezéséről (U. a. XXXIV. füzet 1887.); *Podhorányi Gyula:* A birói szervezet (U. a. XXXVI. füzet 1887.). L. az 1871. évi II. magyar jogászgyülés tárgyalásait is (Évkönyv 268. sk. l.) és *Szerző* id. dolg. M. Igazságügy XXV. köt. 258. sk. l.

[19]) Az egyes birói rendszer kivételessége nem az egyesbiróságok és az egyesbirósági ügyek számából, a mely sokkal nagyobb, mint a társas biróságok száma és ügyforgalma, hanem az egyesbiróságok kivételes, korlátolt hatásköréből tünik ki.

[20]) Mint egyesbiróságok fentartattak az id. t. 1. §-a által: 1. Sz. kir. és rendezett tanácsú mezővárosokban: a városi biró vagy helyettese; — 2. megyékben: a szolgabiró esküdttársával; — 3. a jász-kun-hajdú- és szepesi kerületekben: a városi biró vagy helyettese; — 4. a kikindai kerületben: a kerületi főbiró vagy helyettese; — 5. végre a maros-vásárhelyi kir. tábla területén az ott létezett egyesbiróságok. Mint társas biróságok pedig elismertettek: a városi, megyei és kerületi törvényszékek s illetve a marosvásárhelyi tábla területén létezett társas biróságok.

[21]) Id. t. 93. §.

[22]) Id. t. 95. §. Közelebbről: „ha alperes a kereset alapjául felhozott okirat valódiságát kétségbe vonja és az okirat valódisága nyilvánvaló tényekből ki nem tünik vagy e czélra kitüzendő még egyszeri tárgyaláskor be nem bizonyittatnék; úgyszintén azon esetben is, ha alperes szavatosra hivatkozván, a biró a szavatosságnak helyét látja."

[23]) Id. t. 15. sk. §§.

[24]) Id. t. 24. §.

[25]) Id. t. 13. §. és alább 40. 41. §§.

[26]) Id. t. 14. §., mi azonban részben annak következménye, hogy az 1868. LIV. t.-cz. által szabályozott szavatossági per kiküszöböltetett és helyette a perbehivási intézmény fogadtatott el. V. ö. id. t. 9. és 10. §§.

[27]) V. ö. alább 40. 41. §§.

[28]) Ha a kérdés tisztán az egyes és társas birói szervezet kölcsönös előnyei és hátrányai alapján tétetik fel, mint azt a fennálló birói szervezetre vonatkozólag a szövegben tettük: akkor valóban nehéz elfogultság nélkül más eredményre, mint a vegyes rendszerre jutni és pedig az elsőfolyamodásban is. Ha azonban a kérdést úgy tesszük fel, valjon szemben egyrészt a társas birói szervezetben rejlő hátrányokkal, szemben másrészt a vegyes

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

rendszerben fekvő azon fölötte nagy hátránynyal, mely az egyes és társas bíróságok közti hatásköri különbségekből származik: nem helyesebb-e, a társas bíróságban fekvő biztositékot inkább más, kevesebb hátránynyal járó biztositékokkal helyettesiteni? akkor az egyesbirói rendszer kizárólagos alkalmazása az első folyamodásban egyszerüen attól függ, valjon találhatók-e valóban más oly biztositékok, melyek a társas bíróságok alkalmazásával felérnek? Nézetünk szerint e biztositékokat nem kell még keresnünk, hanem azok részben már megvannak, részben a társas bíróságok mellőzésének következményei gyanánt maguktól állanak elő. Megvan e biztositék a kettős felebbviteli rendszerben, mely e. f. társas bíróságokkal szemben valóban tulságosnak mutatkozik s ennélfogva elsőfolyamodásban az egyesbíróságokat egyenesen feltételezni látszik; mely egyuttal mindenesetre nagyobb és tekintve a felebbvitt ügyeknek az elsőfolyamodású ügyek számához viszonyitott csekélyebb számát is, mely a hatásköri viták megszünése folytán még jobban csökken, kevesebb áldozattal megvalósitható biztositék, mint a melyet az e. f. társas bíróságok pl. a jogkérdésre korlátolt második felebbvitellel nyujtanak. Nyerünk pedig biztositékot az e. f. társas bíróságok eltörlése folytán az által, hogy aránylag kevesebb bíróra lévén szükség, azokat jobban megválogathatjuk s jobb anyagi helyzetet is biztosithatunk nekik, a mi szintén hozzájárul ahhoz, hogy jobb biráink egyenek. V ö. az itt mondottak kiegészitéseül: *Szerző* id. h. 259. sk. l.

[29]) V. ö. alább 20. §.

[30]) Nagyobb szám mellett többfelé oszolhatnak a vélemények, mint kisebb szám mellett s az egyszerü többségi határozat aránylag mindig erősebb kisebb, mint nagyobb testületben. Igy pl. hármas vagy ötös tanácsnál a többség (2 : 1, 3 : 2) erősebb s kisebb kétséget hagy hátra, mint hetes, kilenczes (4 : 3, 5 : 4), vagy még nagyobb számú tanácsnál. Az előbbi magyar jog ezt nem ismerte fel, midőn a királyi táblánál kilencz, a hétszemélyes táblánál épen tizenegy biró jelenlétét követelte. V. ö. 1723. XXIV. t.-cz. 3. §. és XXV. t.-cz. 3. §.

[31]) Az u. n. *votum Minervae*, melynek értelmében két egyenlő rész között az vétetik többségnek, melyhez az elnök csatlakozott, vagyis az elnök szavazata kettősen számittatik: nem eredményez valódi többséget, hanem csak elkerülhetlen kisegitő eszköz, hol valódi többség el nem érhető.

[32]) V. ö. alább 20. 21. §§. A nem állami társas bíróságoknál azonban a határozathozatalhoz szükséges szám az elsőfolyamodásban is háromnál nagyobb. Igy a tőzsdei és közönséges választott bíróságoknál, valamint az egyházi bíróságoknál. L. szintén alább 22. 23. 25. §§.

[33]) V. ö. 1870. XVI. t.-cz. 1. §. és különösen a kir. Curiára nézve ujabban 1884. XXXVIII. t.-cz.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[34]) V. ö. alább 21. §.

[35]) 1871. XXXI. t.-cz. 2. és 6. §§., XXXII. t.-cz. 7. §. Kivételt képez a budapesti keresk. és váltótörvényszék, melynek birói létszáma szintén törvényileg van megállapitva. V. ö. alább 22. §.

[36]) Ez világosan kitünik az 1868. LIV. t.-cz. 5. §., az 1870. XIV. t.-cz. 1. §. és az 1881. LIX. t.-cz. 3. §. szövegezéséből s még inkább abból, hogy az elsőnek úgy a miniszterium által benyujtott, mint a képviselőház jogügyi bizottsága által eredetiben megállapitott tervezete a határozathozatalhoz szükséges számot a „legalább" szóval valóban *minimum*-ként állapitotta volt meg, de a jogügyi bizottság e „legalább" szót később átdolgozott javaslatában kihagyta. L. ennek 1868. okt. 4-én kelt jelentését: Képvh. irományok VI. köt. 86. l. V. ö. egyuttal *Semmsz.* 1872. jul. 28-án 8164. sz. a. kelt teljes ülési hat. (D. VII. 7. l.), mely indokul különösen felhozza, hogy „különben a törvényhozás azon nyilt czélja, hogy a kisebb tanácsok határozatai mindenkor nagyobb tanácsok által felülvizsgáltassanak s hogy az igazság kiszolgáltatása körül az egyöntetüség behozassék és fentartassék, érvényesithető nem lenne." Hasonlóképen a kereskedelmi ülnökökre való tekintettel is: *Semmsz.* 1873. okt. 30. 13376. sz. (D. X. 61. l.). Előbbi jogunkban a birák száma csak *minimum*-ként volt megállapitva. V. ö. 1723. XXIV. és XXV. t.-cz.; 1840. XV. t.-cz. II. r. 5. §.; Ideigl. tvk. szab. 21. §. Hasonlag kivételképen 1868. LIV. t.-cz. 5. §. a volt semmitőszékre nézve („legalább" 10 biró az elnökön kivül).

[37]) Járásbiró — aljárásbiró. V. ö. alább 20. §.

[38]) V. ö. alább 21. §.

[39]) Iktatás, periratkezelés, jegyzőkönyvvezetés, határozatok kiadása stb. Különösen emlitendő az e. f. törvényszékeknél behozott p e r t á r i i n t é z m é n y, mely szerint a keresetre következő periratok váltása nem birói határozatok útján, hanem a bíróságnál e czélra külön berendezett u. n. pertárban a segédszemélyzetből választott pertárnok vezetése alatt történik (v. ö. Ptr. 131. 141. §§.), mi által a birák sok alárendelt tevékenységtől kiméltetnek meg. Bővebben a pertári intézményről később a peres eljárásnál.

[40]) Mindezekről részletesen az V. czimben van szó.

[41]) Az előadók kijelölése s az ügyek előadása iránt a Birói ügyv. szab. 122. sk. §§-ai részletesen intézkednek. A 122. §. különösen előirja, hogy az ügyek kiosztásánál az elnöknek ügyelnie kell arra, mikép az előadók egyenlően legyenek elfoglalva s hogy ugyanazon ügygyel összefüggésben levő minden beadvány ugyanazon előadónak osztassék ki. Az ügy befejezte előtt továbbá nem szabad az előadó személyében törvényes vagy más alapos ok nélkül változtatást tenni.

[42]) 1881. LIX. t.-cz. 3. §. ut. el. bek. Hasonlag 1868. LIV. t.-cz 5. §. — Csak szavazó biró lehet előadó. Tehát nem a törvényszék vagy az illető tanács e l n ö k e. V. ö. *Semmsz.* 1873. jul. 30. 11601. sz. (D. X. 35.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

(l. és bár közvetlenül a büntető eljárásra nézve kimondva: *Curia* 1886. junius 25. 2100. (D. XLIII. 117. l.) és 1887. febr. 23. 7459. sz. (D. XLV. 62. l.). Még kevésbé pl. bírósági jegyző: *Semmsz.* 1872. okt. 29. 12680. sz. (D. VII. 37. l.). — Azelőtt a hétszemélyes tábla birái elháritották maguktól az előadást, melyet helyettök a kir. tábla birái és itélőmesterei (*protonotarii*) végeztek. Jelenleg külön felmentés szükséges ahoz, hogy valamely biró előadó ne legyen.

[43]) Ezen előny azonban nagy mértékben ellensulyoztatik azon hátrány által, hogy csak az előadó ismervén alaposan az ügyet, a többi biró vele szemben alárendelt helyzetbe jut. Sőt gyakran valóságos előadói egyesbiráskodás fejlődik ki, a mi különösen a felsőbíróságoknál tapasztalható annak folytán, hogy az elintézendő ügyek nagy száma a birói létszámmal nem áll arányban.

[44]) V. ö. alább 21. §.

[45]) V. ö. fentebb 3. §.

[46]) Még ha a törvényszéknél valamely biró a telekkönyvi ügyek egyesbirói elintézésére rendeltetik ki, sem szünik ő meg kötelezve lenni arra, hogy más ügyekben is résztvegyen. V. ö. 1887. XXIX. t.-cz. 3. §.

19. §.

A rendes és a kivételes bíróságok.

I. A bíróságok szervezetének, de a törvénykezés szabályozásának általában, alapkiindulási pontját képezi még a bíróságok felosztása rendes és kivételes bíróságokra.[1])

Rendes bíróságok azok, melyek által a törvénykezés szabályképen gyakoroltatik, melyek a birói hatalom tulajdonképeni hordozói. Kivételes bíróságok ellenben azok, melyek csak kivételképen, különös, akár tárgyi, akár személyi okokból,[2]) a törvénykezés meghatározott szükebb körében alkalmaztatnak.

A rendes és kivételes bíróságok közti ezen megkülönböztetés össze nem tévesztendő a bíróságoknak a rendes vagy általános és a kivételes vagy különös hatáskör szerinti felosztásával.[3]) A kivételes bíróságok ugyan mindig kivételes hatáskörrel is birnak s csak rendes bíróság bir rendes vagy álta-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

lános hatáskörrel. De kivételes hatáskörben rendes bíróságok is járnak el.[4])

A rendes és kivételes bíróságok közti megkülönböztetés nincs továbbá szükségképeni összefüggésben azzal, valjon a bíróságok az állam által állittatnak-e fel, avagy nem államiak? Igy az 1868. LIV. tcz. szerint a rendes e. f. bíróságok a törvényhatóságok és községek által tartattak fenn[5]) s habár jelenleg az 1871. XXXI. tcz. folytán áll is az, hogy a rendes bíróságok kizárólag állami bíróságok, a nemállami bíróságok pedig kizárólag kivételes bíróságok: mégis vannak állami bíróságok, a melyek nem a rendes, hanem a kivételes bíróságok közé sorozandók.[6])

A szóban forgó felosztás nemkülönben független magában véve a bíróságok belszervezetének minőségétől. Igy nevezetesen a mi a birákat illeti, ezek a rendes bíróságoknál nem okvetlenül jogtudó birák, a mint hogy az 1868. LIV. t.-cz.-ben szabályozott rendes e. f. bíróságok nem jogtudó egyének által is voltak betölthetők; viszont jogtudó birák a kivételes bíróságoknál is vannak alkalmazva. Még a különleges szakismeretek értékesitése sem vonja maga után szükségképen a kivételes, ezen szempontból u. n. szakbíróságok felállitását. Ily szakismeretek értékesithetők a rendes bíróságok kebelében is, a mint ezt tényleg a kereskedelmi szakismeretekre nézve az e. f. kir. törvényszékeknél találjuk,[7]) s a mint ez pl. a közigazgatási biráskodásra nézve is lehetséges, ha ugyan általában alapos azon feltevés, hogy a rendes jogtudó birák a közigazgatási viszonyok és a közigazgatási jog kellő ismeretével nem birnak.[8])

A rendes és kivételes bíróságok közötti megkülönböztetés független végre magában véve az eljárás módjától. A rendes bíróságok nemcsak rendes eljárás szerint itélnek, hanem kivételes eljárási szabályokat is követnek;[9]) viszont kivételes bíróságok a rendes eljárás szabályai szerint járhatnak el.[10]) A miből egyuttal következik, hogy a mennyiben bizonyos ügyekre nézve a rendes eljárástól eltérő, különleges eljárási szabályok szükségesek is, e körülmény kivételes bíróságok felállitását szintén nem követeli.[11])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

II. A következő szakaszokban a jelenleg fennálló úgy rendes, mint kivételes bíróságokat és azok szervezetét részletesen ismertetvén, e helyütt megelőzőleg azoknak áttekintését adjuk:

A) Rendes bíróságok:

a) elsőfolyamodásban az 1871. XXXI. tcz. értelmében:[12])

1. a kir. törvényszékek,

2. a kir. járásbíróságok;[13])

b) másodfolyamodásban az 1868. LIV. tcz. 3. §-a szerint:

a kir. itélőtáblák Budapesten és Marosvásárhelyt;

c) legfőbb bíróság az 1868. LIV. tcz. 4. §-a és az 1881. LIX. tcz. 2. §-a szerint:[14])

a magyar kir. Curia Budapesten.

B) Kivételes bíróságok:[15])

1. a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék;

2. a kisebb polgári peres ügyekben eljáró kivételes bíróságok,[16]) ide értve a községi bíróságokat is;

3. az iparhatóságok, illetve az ipartestületek békéltető bizottságai;

4. a cselédügyekben eljáró hatóságok;

5. a házassági ügyekben eljáró egyházi bíróságok;

6. a budapesti áru- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény- és gabona-csarnokok állandó választott bíróságai;

7. a cs. és kir. főudvarnagyi hivatal Bécsben;

8. a pénzügyi közigazgatási bíróság Budapesten;

9. végül a választott bíróság.

---

[1]) Hogy e megkülönböztetésnek közvetlen gyakorlati jelentősége is van: v. ö. alább 53. §.

[2]) Régebben a személyi okokból, meghatározott személyekre nézve, felállitott kivételes bíróságok nagyobb számban fordultak elő, s nevezetesen a rendi különbségek a birói szervezetben is általánosan érvényesültek. Igy külön bíróságok léteztek a nemesek, a városi polgárok és a földesuri hatóság alatt állók részére. E különbségek azonban ma már, valamint általában közjogilag, úgy törvénykezési tekintetben sem léteznek többé, a mint hogy az 1868. LIV. t.-cz. 15. §-a külön is kimondja, hogy „személyek vagy javak nemesi és nem nemesi minősége se a birói

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hatáskörre és illetőségre, se az eljárásra nézve különbséget nem tesz." Megszüntek, legalább a polgári törvénykezés szempontjából, a személyi tekinteteken alapult külön katonai bíróságok is (v. ö. még 1848. XXIII. t.-cz. 2. §. és Ideigl. tvk. szab. I. 39. §.), az 1868. XL. t.-cz. 54. §-a határozottan kimondván, hogy úgy a szabadságosok és tettleg szolgálatban nem álló tartalékosok és honvédek, mint a tettleg szolgálatban levők polgári viszonyaik tekintetében a polgári törvények és hatóságok alatt állanak. L. már előbb 1867. XII. t.-cz. 14. §. A megszüntetés tényleg 1871. szeptember 1-én a közös hadügyminiszter 1871. augusztus 9-én 1449/4. oszt. sz. a. kelt rendeletével történt; miután egy a kormány által a katonai bíróságok hatáskörét meghatározó törvényjavaslat (l. 1865/68. országy. képvh. irom. VII. köt. 24. l.), annak tárgyalása folytán visszavonatott. L. képvh. jegyzők. V. 200—202. és 205. l. — Jelenleg személyi tekinteteken nyugvó kivételes bíróságok csak az egyházi bíróságok, melyeknek fennállását tárgyi okok még annyiban sem igazolják, a mennyiben felekezeti házassági jog alkalmazásáról van szó; továbbá a cs. és kir. főudvarnagyi hivatal.

[3]) L. erről alább 39. §.

[4]) Igy nevezetesen a járásbíróságok a rendes bíróságokhoz tartoznak s mégis kivételes hatáskörrel birnak; valamint hogy a törvényszékek is a rendes hatáskör mellett kivételes hatáskörben is járnak el. Igy pl. bányaügyekben. V. ö. alább 43. §. Igaz ugyan, hogy kivételes bíróságokként néha csak kivételes hatáskörrel biró rendes bíróságok is jelöltetnek meg. V. ö. pl. 1868. LIV. t.-cz. 1. §. ut. bek. kapcsolatban a 23. §-al.

[5]) A Ptr. 1. §-ának ut. bek. a kivételes bíróságokra nézve a 22—28. §§-ra utalván, ebből világosan következik, hogy az 1. §-ban felsorolt e. f. bíróságokat rendes bíróságoknak tekinti. Ezek pedig kivétel nélkül nem állami bíróságok. L. azokat alább 12. jegyz.

[6]) Igy nevezetesen a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék (v. ö. Ptr. 17. 26. §§.) és a pénzügyi közigazgatási bíróság. Előbb még a kir. váltótörvényszékek (1868. LIV. t.-cz. 26. §. és 1840. XV. t. cz. II. r. 1. sk. §§.) és az 1870. XV. t.-cz. által felállított kir. vegyes bíróságok.

[7]) L. a megelőző és a követk. szakaszt.

[8]) A fennálló jog- és államtudományi tanrendszer értelmében a birói pályára készülők épúgy hallgatják a közigazgatási és pénzügyi jogot s vizsgáznak belőle, mint azok, a kik a közigazgatási pályára készülnek. Sőt még az ügyvédi és gyakorlati birói vizsga is kiterjed a közigazgatási és pénzügyi jogra.

[9]) Igy általában a járásbíróságok; de a törvényszékek is kereskedelmi, váltó-, bánya- és urbéri ügyekben.

[10]) Példa: az 1870. XV. t.-cz. által felállított s már emlitett kir. vegyes bíróságok. V. ö. id. t. 5. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[11]) Ez áll különösen a közigazgatási biráskodásra nézve, épúgy, a mint jelenleg már a külön kereskedelmi és váltóeljárás, a külön bányaés urbéri eljárás sem párosul kivételes bíróságokkal. Ezzel azonban nem akarjuk azt mondani, hogy pl. a kereskedelmi ügyekben külön kereskedelmi eljárás, habár a rendes bíróságok kebelében is, jogosultsággal bir; sőt azon meggyőződésnek hódolunk, hogy ha a közpolgári eljárás a jó igazságszolgáltatás követelményeinek megfelel, a mint azt igaz, hogy mostani rendes eljárásunkról nem lehet mondani, külön kereskedelmi eljárásra nincsen szükség. Hiszen jelenleg is a járásbíróságok a kereskedelmi ügyekben szintén a Ptr.-ben szabályozott sommás eljárást követik. V. ö. Keresk. elj. 12. §. L. még *Szerző:* Magy. Igazságügy. XXIII. köt. 104. l.

[12]) Az 1868. LIV. t.-cz. 1. §-a szerint a rendes e. f. bíróságok, melyeknek helyébe épen az e. f. kir. törvényszékek és járásbíróságok léptek, következők voltak: 1. Szabad kir. és rendezett tanácsú mezővárosokban: a) a városi biró vagy helyettese; b) a városi törvényszék. 2. Megyékben: a) a szolgabiró esküdttársával; b) a megyei törvényszék. 3. A jász-kún-hajdu- és szepesi kerületekben: a) a városi biró vagy helyettese; b) a városi törvényszék; c) a kerületi törvényszék. 4. A kikindai kerületben: a) a kerületi főbiró vagy helyettese; b) a kerületi törvényszék. 5. A marosvásárhelyi kir. itélő tábla területén az ott, az 1867. junius 27-én kelt miniszteriumi rendelet (R. T. 157. l.) által visszaállitott alkotmányos e. f. bíróságok, jelesül: a) a városokban, továbbá a megyék és székek közigazgatási járásaiban szervezett egyesbíróságok és b) a kir. és kiváltságos városokban, megyékben és székekben szervezett e. f. törvényszékek.

[13]) Az 1871. XXXI. törvényczikk ugyan forditott sorrendet követ: előbb emliti a járásbíróságokat s azután a törvényszékeket. Miután azonban úgy a hatáskör, mint az eljárás szempontjából a törvényszékek képezik a szabályt s igazgatási tekintetben is a járásbíróságok a törvényszékek alatt állanak: helyesebbnek tartjuk a törvényszékeket első helyre tenni.

[14]) A változtatásról, melyet az 1881. LIX. t.-cz. a kir. Curia szervezetében eszközölt, l. alább 21. §.

[15]) Az 1868. LIV. t.-cz. szerint kivételes bíróságok voltak: 1. a községi bíróságok (2. §. és IX. czim. I. fej.); 2. az egyházi bíróságok (22. §.); 3. a vásári bíróság (24. §. és IX. czim, II. fej.); 4. az urbéri bíróságok (25. §.); 5. a kir. váltótörvényszékek és a kir. váltófeltörvényszék (26. §. és 1840. XV. t.-cz. II. r. 1. sk. §§. A váltófeltörvényszéket megszüntette már az 1870. XVI. t.-cz.); 6. a bányabíróságok (27. §.); 7. a választott bíróság (28. §.). Ezekhez hozzájárult szintén 8. a cs. és kir. főudvarnagyi hivatal.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[16]) A járásbíróságok itt nem értetnek, mert ezek a bagatellbiráskodás szempontjából sem kivételes bíróságok, jóllehet az 1877 XXII. t.-cz. 41. §-ában a rendes bíróságok alatt a járásbíróságokat, mint bagatellbíróságokat nem érti.

20. §.

A rendes bíróságok és azok szervezete részletesen.

A) *Az elsőfolyamodású rendes bíróságok.*

I. A kir. törvényszékek.

1. Az 1871. évi XXXII. tcz. a kir. törvényszékek számát 102-ben állapitotta meg. Ehhez még hozzájárult a külön ugyanazon évben ujjászervezett fiumei kir. törvényszék,[1]) és a katonai határőrvidék polgárositása folytán az 1873. XXVII. tcz. szerint még három törvényszék.[2]) Lett tehát összesen 106. Később az 1875. XXXVI. tcz. felhatalmazta a miniszteriumot, hogy három év leforgása alatt a törvényszékek számát, a fiumei törvényszéktől eltekintve, 64-re szállithassa le; tényleg azonban a leszállitás csak 65-re történt.[3]) Végül az 1885. III. tcz. a karczagi és jászberényi törvényszékeket megszüntetvén és helyükbe Szolnokon állitván fel törvényszéket: jelenleg az e. f. kir. törvényszékek száma a fiumei törvényszékkel együtt 65.

A kir. törvényszékek székhelyeinek és területeinek megállapitása ideiglenesen a miniszteriumra bizatván,[4]) e részben különösen az 1871. évi julius hó 10-én és november hó 2-án kelt miniszteriumi (R. T. 220. l. és pótfüzet), valamint az 1875. évi julius 31-én 2722. sz. a. (R. T. 216. l.), 1876. évi április 15-én 1423. sz. a. (R. T. 77. l.) és 1878. évi márczius 2-án 5684. sz. a. (R. T. 99. l.) kelt ig. min. rendeletek intézkednek.[5])

2. A kir. törvényszék élén az elnök áll, kit ott, hol alelnök rendszeresitve nincs[6]), az igazságügyminiszter vagy kivé-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

telesen maga az elnök által kijelölt törvényszéki biró helyettesit.[7]) A birák száma, melynek megállapitása, mint tudjuk, ideiglenesen szintén a miniszteriumra van bizva,[8]) az egyes törvényszékeknél különböző.[9])

A váltó- és kereskedelmi ügyek elintézésére, a budapesti és pestvidéki törvényszékek kivételével[10]), minden törvényszéknél két vagy több kereskedői ülnök alkalmaztatik,[11]) kiket ott, hol a kir. törvényszék székhelyén kereskedelmi és iparkamara van, annak közös ülése és pedig fele részben a kereskedelmi, fele részben az iparos testület tagjai közül,[12]) más helyeken a kereskedői testület öntagjaiból, ha pedig a törvényszék székhelyén kereskedői testület sem lenne, a helybeli bejegyzett kereskedők közül a törvényszék választ.[13])

A birói személyzetet kiegésziti a miniszterium által megállapitott segéd-, kezelő- és szolga-személyzet;[14]) a segédszemélyzet köréből egy jegyző, mint pertárnok, a pertár,[15]) egy másik, a budapesti és pestvidéki törvényszékek kivételével,[16]) a kereskedelmi czégjegyzékek vezetésével van az elnök által külön megbizva.[17])

A kir. törvényszékeket mint telekkönyvi hatóságokat kiegészitik végre a telekkönyvek vezetésére és kezelésére szervezett *telekhivatal*;[18]) azonfelül a bányabirói hatáskörrel felruházott törvényszékeknél[19]) vezettetik a *bányatelekkönyv*,[20]) különösen a budapesti kir. törvényszéknek pedig az 1868. I. tcz. által a vasutak és csatornák részére behozott külön összpontositott telekkönyv vezetésére rendelt *központi telekkönyvi hivatal* van alárendelve.[21])

3. A kir. törvényszékek rendszerint *három tagú tanácsban* határoznak,[22]) úgy azonban, hogy kereskedelmi és váltóügyekben egy szavazónak kereskedelmi ülnöknek kell lennie.[23]) Ilyen tanács, ha a birák létszáma megengedi, az elnök által az év kezdetén több is alakitandó s a megalakitott tanácsok birói tagjainak személyében, alapos ok nélkül, az év folyamában változás nem tehető.[24]) Kivételesen a *telekkönyvi* és a törvényszékek mint telekkönyvi hatóságokhoz tartozó *végrehajtási* ügyek egy vagy több, az elnök által kirendelt törvényszéki biró, mint

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

egyesbiró által intéztetnek el.[25]) Hasonlóképen egyesbiróilag intéztetnek el a bányabiróságoknál a bányabirtokokra vonatkozó sommás határ- és birtokháboritási perek.[26])

4. A kisebb polgári peres ügyekben a kir. törvényszékek mint felebbviteli bíróságok járnak el.[27])

II. A kir. járásbíróságok.

1. Az 1871. XXXII. tcz. a járásbíróságok számát 360-ban állapitotta meg. Ehhez hozzájárult ugyanazon évben a fiumei törvényszék mellett felállitott egyesbiróság[28]) s a katonai határőrvidék polgárositása folytán az 1873. XXVII. tcz. szerint még 14 járásbiróság.[29]) Végre az 1885. III. tcz. a járásbíróságok számát még tizzel szaporitván:[30]) jelenleg a járásbíróságok összes száma a fiumei egyesbiróság befoglalásával 385.

A járásbíróságok be vannak osztva az egyes törvényszékek kerületébe,[31]) melyekhez igazgatási tekintetben tartoznak;[32]) a beosztás azonban épúgy, mint a járásbíróságok székhelyeinek és területköreinek megállapitása, ideiglenesen a miniszteriumra van bizva.[33]) Az erre vonatkozó főbb rendeletek ugyanazok, melyek a törvényszékek székhelyeit és területeit meghatározzák, hozzáadván az 1885. III. tcz. folytán szervezett 10 járásbiróságra nézve az 1885. junius 29-én 31042. sz. a. kelt ig. min. rendeletet (R. T. 1142. l.). Az eredeti megállapitások azonban később számos módositást szenvedtek[34])

2. A járásbíróságok élén a járásbiró áll, kihez szükség esetében egy vagy több aljárásbiró neveztetik,[35]) s kit akadályoztatása esetében az aljárásbiró vagy ha többen vannak, a rangban legidősebb aljárásbiró helyettesit.[36]) A birói létszámot kiegészitik itt is a segéd-, kezelő- és szolga-személyzet; a menynyiben továbbá a járásbíróságok kivételesen telekkönyvi hatósággal vannak felruházva,[37]) hozzájárul még a telekhivatal.

3. A járásbíróságok mindig mint egyes-bíróságok járnak el,[38]) s nevezetesen az aljárásbirák is önállóan, a járásbirótól egészen függetlenül itélnek.[39]) A járásbiró csak igazgatási tekintetben áll az aljárásbirák fölött,[40]) de azoknak határozataiba be nem folyhat. Hasonlóképen független a törvénykezés tekintetében maga a járásbiróság a törvényszéktől, mely

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hez csak igazgatási, de nem törvénykezési alárendeltségben áll. Utóbbi tekintetben a járásbíróságok épugy csak a felső bíróságoknak vannak alárendelve, mint maguk a törvényszékek.[41]) Kivétel csak annyiban van, a mennyiben a járásbíróságok az 1877. XXII. t.-cz. értelmében a kisebb polgári peres ügyekben járnak el.[42])

---

[1]) 1871. évi szeptember 14-én kelt id. rend. 1. §.

[2]) T. i. a karánsebesi, fehértemplomi és pancsovai. Id. t. 15. §.

[3]) Ugyanis az 1875. julius 31-én kelt rendelettel megszüntettetett 20 törvényszék, az 1876. április 15-én kelt rendelettel pedig megszüntettetett ugyan 22, de felállittatott 2 (az erzsébetvárosi és a rózsahegyi). Összesen leszállittatott tehát a törvényszékek száma 40-el, 41 helyett.

[4]) V. ö. fentebb 17. §. Kivételt képeznek azonban a szövegben emlitett fiumei, szolnoki és a 2. jegyzetben emlitett törvényszékek székhelyei.

[5]) E rendeletek értelmében a fennálló törvényszékek betürendben a következők (a dőlt betüsök a marosvásárhelyi, a többiek a budapesti kir. tábla alá tartoznak): 1. Arad; 2. Aranyos-Maróth; 3. Balassa-Gyarmat; 4. Beregszász; 5. *Besztercze;* 6. Beszterczebánya; 7. Békés-Gyula; 8. *Brassó*; 9. Budapest; 10. *Csikszereda;* 11. Debreczen; 12. *Deés*; 13. *Déva;* 14. Eger; 15. Eperjes; 16. *Erzsébetváros;* 17. Fehértemplom; 18. Fiume; 19. Győr; 20. *Gyulafehérvár:* 21. Ipolyságh; 22. Kalocsa; 23. Kaposvár; 24. Karánsebes; 25. Kassa; 26. Kecskemét; 27. *Kézdi-Vásárhely*; 28. *Kolozsvár;* 29. Komárom; 30. Lőcse; 31. Lugos; 32. *Maros-Vásárhely;* 33. Máramaros-Sziget; 34. Miskolcz; 35. Nagy-Becskerek; 36. Nagy-Kanizsa; 37. Nagy-Kikinda; 38. *Nagy-Szeben*; 39 Nagy-Várad; 40. Nyiregyháza; 41. Nyitra; 42. Páncsova; 43. Pestvidéki törvényszék Budapesten: 44. Pécs; 45. Pozsony; 46. Rimaszombat; 47. Rózsahegy; 48. Sátoralja-Ujhely; 49 Sopron; 50. Szabadka; 51. Szatmár-Németi; 52. Szeged; 53. Szekszárd; 54. *Székely-Udvarhely*; 55. Székes-Fehérvár; 56. Szolnok; 57. Szombathely; 58. Temesvár; 59. *Torda;* 60. Trencsén; 61. Ujvidék; 62. Veszprém; 63. Zala-Egerszeg; 64. Zilah; 65. Zombor. — A törvényszékek területköre és népessége igen különböző. Legkisebb területe a fiumei (0.3400 □ mf.) és a budapesti törvényszéknek (3.6227 □ mf.) van; legnagyobb területe a máramaros-szigeti-nek (168.2901 □ mf.) Népességre nézve az 1880. évi népszámlálás szerint a legkisebb szintén a fiumei (20·981 — eltekintve a tengerjogi ügyektől), legnagyobb a nagyváradi (425.765). L. részletesen: A m. k. igazságügyminiszterium működése id. m. 24. sk. l.

[6]) Ilyen egyedül a budapesti törvényszéknél van, a ki a büntető osztályt vezeti.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[7]) Az 1871. XXXI. t.-cz. 6. §. 1. bek. szerint a helyettesités a kinevezés sorrendje szerint legidősebb ülnököt illette. De ezt a szöveg értelmében módositotta az 1887. XXX. t.-cz. 14. §-a azon okból, mivel a kinevezés szerint legidősb biró nem minden törvényszéknél bir az igazságügyi igazgatás terén oly jártassággal, mely a helyettesi tisztség kellő betöltésére szükséges.

[8]) V. ö. fentebb 18. §. III.

[9]) Legtöbb biró van a budapesti törvényszéknél (elnök, alelnök és 18 polgári biró, azonkivül még 9 biró és 8 albiró a fenyitő osztálynál); legkevesebb biró a karánsebesi (elnök és 3 biró), székelyudvarhelyi és tordai (elnök és 4 biró) törvényszéknél. Az összes e. f. kir. biróságok, úgy törvényszékek mint járásbiróságok, valamint a budapesti keresk. és váltótörvényszék létszáma 1887. végén a következő volt: a) b i r ó i s z e m é l y z e t: 66 elnök, 1 alelnök, 572 törvényszéki biró, 384 járásbiró, 636 aljárásbiró; b) s e g é d s z e m é l y z e t: 160 jegyző, 427 aljegyző, 329 dijas és határozatlan számú dijtalan joggyakornok; c) k e z e l ő s z e m é l y z e t: 239 telekkönyvvezető, 321 segéd-telekkönyvvezető, 67 irodaigazgató, 133 irodatiszt, 1560 irnok és a szükséglethez képest felfogadott napidijasok; d) s z o l g a s z e m é l y z e t: 786 szolga, 307 szolgasegéd. V. ö. Igazságügymin. működése 42. l. Az 1886. XXIX. t.-cz. 78. §-a megengedi, hogy albirák a telekkönyvi betétek szerkesztésére a kir. törvényszékeknél lévő telekk. hatóságoknál is alkalmaztassanak.

[10]) Ezeknek területén t. i. a kereskedelmi és váltóügyek a budapesti keresk. és váltótörvényszékhez tartoznak. L. alább 22. 44. 45. §§.

[11]) Az 1840. XV. t.-cz. II. r. 5. §-a szerint az e. f. váltótörvényszékeknél csakis két kereskedői ülnök volt alkalmazandó (kivévén a pesti váltótörvényszéknél, hol azoknak száma négyben állapittatott meg). Ezen az 1871. XXXI. t.-cz. sem változtatott. A szükség azonban magával hozta, hogy a nagyobb törvényszékeknél tényleg több kereskedelmi ülnök neveztetik ki.

[12]) V. ö. 1868. VI. t.-cz.

[13]) 1871. XXXI. t.-cz. 7. §. Az 1874. évi márczius 25-én kelt ig. min. rend. utasitja a törvényszékeket, hogy a kereskedelmi ülnökök választásánál figyelemmel legyenek a birákra nézve az 1869. IV. t.-cz. 6. §. b) és c) pontjában megállapitott kellékekre (feddhetlen jellem, csőd vagy gondnokság alatt ne álljon).

[14]) V. ö. 1871. XXXI. t.-cz. 13. §. és alább 33. 34. §§.

[15]) 1871. XXXI. t.-cz. 6. §. „Jegyző" alatt általában jegyzőkönyvvezetéssel megbizott tisztviselő értetik. Tehát joggyakornok is lehet pertárnok.

[16]) Ezeknek területén a keresk. czégjegyzékek a budapesti keresk. és váltótörvényszéknél vezettetnek. V ö. 1875. deczember 1-én kelt földm. ipar- és keresk., valamint ig. min. rend. 1. §. és alább 44. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[17]) V. ö. 1875. évi decz. 1-én kelt id. rend. 19. §., mely különben csak általában „a czégjegyzés vezetésével megbizott tisztviselőről" szólván, nincs kizárva, hogy a czégjegyzékvezető a kezelőszemélyzet sorából is vétessék.

[18]) 1871. XXXI. t.-cz. 24. §. 2. bek.

[19]) L. ezeket alább 43. §.

[20]) V. ö. Ideigl. tvk. szab. VII. 67—68. §§. és 1871. XXXI. t.-cz. 21. §.

[21]) 1871. XXXI. t.-cz. 24. §. 1. bek. E részben a budapesti törvényszék területi hatósága a magyar korona egész területét foglalja magában. V. ö. fentebb 4. §. A központi telekkönyvi hivatal és annak személyzete a rendes telekhivataltól és ennek személyzetétől egészen külön van választva s az államköltségvetésben is külön szerepel. V. ö. 1869 márczius 8-án kelt ig. és közm. és közl. min. szabályrend. (R. T. 155. l.).

[22]) 1881. LIX. t.-cz. 3. §. és előbb 1868. LIV. t.-cz. 5. §. és 1871. XXXI. t.-cz. 18. §.

[23]) V. ö. Váltóeljárás 5. §.; Keresk. eljárás 4. §. és eredetileg 1840 XV. t.-cz. II. r. 5. §.

[24]) V. ö. 1881. évi mód. Ügyv. szab. 5. §.

[25]) 1887. XXIX. t.-cz. és hozzá: 1887. évi junius 16-án 21787. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 1563. l.). Az 1881. LIX. t.-cz. 6. §-ában említett törlési perek, melyek nem a telekkönyvi hatóság, hanem a birtokbíróság hatáskörébe tartoznak, úgyszintén a vasutak és csatornák összpontositott telekkönyvére vonatkozó ügyek, e kivétel alá nem esnek. L. id. törv. 1. és 5. §§.

[26]) V. ö. Ideigl. tvk. szab. VII. rész. 37. §. és Erdélyre nézve 1867. évi deczember 10-én 10970. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 560. l.).

[27]) V. ö. 1877. XXII. t.-cz. 59. §.

[28]) Ezen egyesbíróság annyiban különbözik a járásbíróságoktól, a mennyiben a fiumei törvényszék kiegészitő részét képezi s bíróként a törvényszék elnöke által kirendelt egyik törvényszéki biró jár el. V. ö. 1871. évi szept. 14-én kelt id. rend. 1. §.

[29]) Id. t. 15. §.

[30]) Id. t. 3. §.

[31]) V. ö. 1871. XXXI. t.-cz. 3. 14. §§., XXXII. t.-cz. 1. §.

[32]) V. ö. fentebb 13. §.

[33]) V. ö. 1871. XXXII. t.-cz 1. §. és fentebb 17. §. Kivétel volt a polgárositott határőrvidék járásbíróságaira nézve, melyeket az id. 1873. XXVII. t.-cz. állapitott meg. Az 1885. III. t.-cz. 5. §-a azonban ezen területre nézve is a miniszteriumnak szabad kezet adott.

[34]) A jelenleg fennálló járásbíróságok székhelyeit, területeit és törvényszéki hozzátartozóságát l. Igazságügyminiszterium működése id. m. 24. sk. l.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[35]) 1871. XXXI. t.-cz. 2. §. 1. bek.

[36]) 1871. XXXI. t.-cz. 2. §. 3. bek. és Ügyv. szab. 53. §.

[37]) V. ö. alább 41. §.

[38]) 1871. XXXI. t.-cz. 2. §. 2. bek., 1881. LIX. t.-cz. 3. §. Előbb másként a telekkönyvi ügyekben. V. ö. fentebb 18. §.

[39]) 1871. XXXI. t.-cz. 2. §. 4. bek.

[40]) V. ö. fentebb 13. §.

[41]) V. ö. Ptr. 2. §. és 1881. LIX. t.-cz. 3. és 25. sk. §§.

[42]) Id. t. 1. és 59. §. V. ö. fentebb 27. jegyz. és alább 22. §.

21. §.

Folytatás.

B) *A rendes felebbviteli bíróságok.*

I. *A másodfolyamodású bíróságok.*

1. A kir. itélőtábla Budapesten.

Területi hatósága kiterjed a tulajdonképeni Magyarországra, beleértve az előbb Erdélyhez tartozott u. n. kapcsolt részeket — a volt Kraszna-, Középszolnok- és Zarándmegye, Kővárvidéke és Zilah városa,[1]) — és a polgárositott határőrvidéknek közvetlenül Magyarországba kebelezett részét;[2]) továbbá Fiuméra.[3]) Összesen 52 kir. törvényszék kerületére.[4]) Kivételesen a tengerjogi ügyekben és a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszéknek bizonyos ügyekre nézve megállapitott kivételes területi hatósága alapján az erdélyi részekre is, illetve a magyar korona egész területére.[5])

A budapesti kir. tábla birói létszáma az 1870: XVI. és 1886. XXXIV. t.-cz. szerint a következő:[6]) egy elnök, egy alelnök, 10 tanácselnök és a fiumei és tengerészeti ügyek két előadójával együtt 142 biró. Ezekhez hozzájárulnak az igazságügyminiszter által az e. f. kir. törvényszékektől a szükséges számban beosztott kisegitő birák. A birói létszámot kiegésziti

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a miniszterium által megállapitott segéd-, kezelő- és szolga-személyzet.[7])

2. A kir. itélőtábla Marosvásárhelyt.

Területi hatósága kiterjed az erdélyi részekre,[8]) összesen 13 kir. törvényszék kerületére.[9])

A birói létszám az 1870. XVI. és 1886. XXXIV. t.-cz. szerint: egy elnök, 3 tanácselnök és 27 biró.[10]) Ehhez hozzájárul a szintén a miniszterium által megállapitott segéd-, kezelő- és szolga-személyzet.[11])

II. *Harmadfolyamodású és legfőbb bíróság* mind a két kir. itélőtábla területére: a magyar királyi Curia Budapesten.[12])

Az 1868. LIV. t.-cz. szerint a kir. Curia két egymástól elkülönitett és független osztályra szakadt, melyeknek egyike a semmiségi esetekben mint közvetlenül úgy az elsőfolyamodású, mint a felebbviteli bíróságok határozatait felülvizsgáló semmitőszék, másik osztálya pedig az érdemleges kérdésekre nézve mint harmadfolyamodású legfőbb itélőszék határozott.[13]) Az 1881. LIX. t.-cz. azonban ezen kettéválasztást megszüntetvén, azóta a kir. Curia úgy a semmiségi esetekben, mint az érdemleges kérdésekben mint egységes harmadfolyamodású és legfőbb bíróság jár el.[14])

A birói létszám jelenleg az 1884. XXXVIII. t.-cz. szerint a következő: egy elnök, egy másodelnök, 7 tanácselnök és a fiumei és tengerészeti ügyek két előadójával együtt 62 rendes biró.[15]) Ezekhez hozzájárulnak a budapesti kir. itélőtáblától beosztott kisegitő birák.[16])

A birói létszámot kiegészíti itt is a miniszterium által megállapitott segéd-, kezelő- és szolga-személyzet.[17])

III. Ugy a két kir. tábla, mint a kir. Curia négy szakosztályra vannak osztva. Az elsőbe tartoznak a polgári, a másodikba az urbéri, a harmadikba a váltó-, kereskedelmi, csőd- és bányaügyek, (beleértve a budapesti árú és értéktőzsde, valamint a vidéki termény- és gabonacsarnokok választott bíróságaitól felebbvitt ügyeket is), végre a negyedikbe a bűnügyek.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Ezen szakosztályok külön elnökkel és iktatókönyvvel birnak s egymástól függetlenül járnak el úgy, hogy a felebbvitt ügyek a szakosztályok szerint elkülönittetnek.[18]) Kivételt képeznek a teljes ülések, melyek részint az összes szakosztályokat, részint a polgári ügyekben felmerülő vitás elvi kérdések tekintetében, a három első szakosztályt foglalják magukban.[19])

A szakosztályok ismét tanácsokra oszlanak. Ugy a szakosztályokba, mint a tanácsokba az elnököket, az azokon felül szükséges előülő, valamint az előadó és szavazó birákat az elnök osztja be. Ezen beosztásokon — a mulhatlan szükség esetét kivéve — évközben változtatást tenni nem lehet. A következő években a szakosztályok és tanácsok, ha az ügyforgalmi vagy személyzeti viszonyok azt megkivánják, ujra alakithatók; de az alakitás akkor is úgy teendő, hogy az egyes szakosztályoknál a többséget az ugyanazon szakosztályba az előző évben is beosztva volt birák képezzék. Az egyes tanácsokba beosztott birák azonban ugyanegy szakosztály keretében, szükség esetében, kisegitőkép más tanácsban is alkalmazhatók.[20])

A bíróság elnöke bármelyik tanácsban bármikor elnökölhet. Az egyes tanácsok elnökeit a tanács ügyvitelére nézve, a szorosan vett elnöki teendők kivételével, elnöki hatáskör illeti.[21])

IV. Az emlitett szakosztályokon kivül állanak a fegyelmi tanácsok, melyekről alább lesz szó; továbbá a kir. Curiánál azon tanácsok, melyek az 1874. XXXIII. t.-cz. értelmében az országgyülési képviselőválasztói jogosultság tárgyában beadott felebbezések fölött határoznak.[23]) Ezen tanácsok elnökei a kir. Curia elnöke, másodelnöke és kineveztetésök sorrendje szerint tanácselnökei.[24]) A tanácsok többi tagjai pedig minden év január havában a kir. Curia teljes ülésében titkos szavazással választatnak. Szükség esetében azonban ily tanácsok az év folyamában is alakithatók.[25])

V. A kir. itélő-táblák a törvényszékek által három tagú tanácsban eldöntött ügyekben öt tagú tanácsban, a járásbiróságoktól felebbvitt és a kir. törvényszékek által egyesbiróilag elintézett ügyekben pedig három tagú tanácsban határoznak.[23])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

A kir. Curia, ha a felebbvitel öt tagú tanácsban hozott kir. táblai határozat ellen van intézve, vagy a kir. táblákra vonatkozó illetékesség-összeütközési kérdés döntendő el, hét tagú, más ügyekben s nevezetesen az elsőfolyamodású bíróságok közti illetőség-összeütközési ügyekben is, öttagú tanácsban határoz.[27]) Hasonlóképen öttagú tanácsban határoz a kir. Curia az országgyülési képviselőválasztói jogosultság tárgyában beadott felebbezések fölött.[28])

---

[1]) V. ö. 1868. LIV. t.-cz. 3. §. és 1848. VI. t.-cz. Az emlitett kapcsolt részek az 1876. XXXIII. és 1877. I. t.-cz. által meg lettek szüntetve, illetve más törvényhatóságokba kebelezve; de ez által „a hatályban levő igazságszolgáltatásra vonatkozó törvények, rendeletek és szabályok további fennállása nem érintetett" (1876. XXXIII. t.-cz. 23. §.). E kijelentés daczára azonban a volt kapcsolt részek némely községei a m.-vásárhelyi kir. tábla területéhez tartozó törvényszékekhez csatoltattak. Igy már az 1876. április 15-én kelt id. rend. által a volt zaránd-megyei körös-bányai járásbiróság és ennek területe a dévai törvényszékhez. A volt *Semmsz.* ennek törvényességét egy felmerült összeütközési eset alkalmából, az 1875. XXXVI. t.-czikk alapján, mely a törvényszékek számának leszállitására nézve a miniszteriumnak szabad kezet adott, határozottan elismerte s a nevezett járásbiróságot a dévai törvényszékhez való hozzátartozóság alapján a marosvásárhelyi kir. tábla alá tartozónak jelentette ki. V. ö. 1876. okt. 25. 18305. sz. (D. XVI. 34. l.).

[2]) 1873. XXVII. t.-cz. 17. §.

[3]) 1871. szept. 14-ki id. rend. 4. §.

[4]) L. a megelőző §-t, 5. jegyz.

[5]) V. ö. alább 45. §. és fentebb 4. §.

[6]) Az 1870. XVI. t.-cz. szerint 90 rendes és 31 pótbiró, belefoglalva a megszüntetett váltófeltörvényszéktől átvett birákat. Az 1871. XII. t.-cz. még 4 uj rendes birói állást rendszeresitett. Az 1880. LXIV. t.-cz. a pótbirák számát 37-re emelte s egyszersmind felhatalmazta az igazságügyminisztert, hogy az 1881. év végeig a felszaporodott hátralék feldolgozására az elsőfolyamodású kir. törvényszékek biráit kellő számban alkalmazhassa. Az 1881. LXV. t.-cz. ezen határidőt 1882. végéig meghosszabbitotta. Az 1882. XLIV. t.-cz. ismét 9 uj pótbirói állást rendszeresitett. Ezzel együtt lett tehát a létszám: 94 rendes és 46 pótbiró. Az 1886. XXXIV. t.-cz. azután a pótbirákat rendes birákká tevén: igy jött létre a jelenlegi létszám: 142. Végre az 1888. IX. t.-cz. ismét felhatalmazást adott az igazságügyminiszternek, hogy az 1890. év végéig kellő számban kisegitő birákat alkalmazzon.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[7]) V. ö. 1870. XVI. t.-cz. 3. §. A jelenlegi létszám a következő: Segédszemélyzet: 1 elnöki titkár, 14 fogalmazó, 3 fordító, 6 segédfogalmazó és több joggyakornok. Kezelőszemélyzet: 1 segédhivatali főigazgató, 3 igazgató, 24 irodatiszt, 10 járulnok és több dijnok. Szolgaszemélyzet: 1 ajtónálló, 1 kapus, 22 hivatalszolga és 3 háziszolga. V. ö. Igazságügym működése 18. l. és 1889. évi ig. min. költségvetés részletezése 13. l.

[8]) „azon területre, melyre a marosvásárhelyi kir. tábla és a szebeni főtörvényszék hatásköre eddig kiterjedt." 1868. LIV. t.-cz. 3. §. V. ö. azonban fentebb 1. jegyz.

[9]) L. a megelőző §-t, 5. jegyz.

[10]) Az 1870. XVI. t.-cz. szerint 20 rendes és 4 pótbíró. Az 1881. LXV. t.-cz. a kisegitő birák alkalmazását 1882. végéig a m.-vásárhelyi táblánál is megengedte. Az 1882. XLIV t.-cz. 3 uj pótbirói állást rendszeresitett. A 7 pótbirói állás aztán az 1886. XXXIV. t.-cz. által rendes birói állássá emeltetett: lett összesen 27 biró.

[11]) Segédszemélyzet: 1 elnöki titkár, 4 fogalmazó, 2 segédfogalmazó és több joggyakornok. Kezelő személyzet: 1 segédhivatali igazgató, 2 igazgató-segéd, 7 irnok és több dijnok. Szolgaszemélyzet: 1 ajtónálló, 1 kapus, 5 hivatalszolga és 2 háziszolga. V. ö. Igazságügym. müködése 18. l. és 1889. évi igazs. min. költségvetés részletezése 17. l.

[12]) 1881. LIX. t.-cz. 2. §.

[13]) Némely ügyekben azonban nem a semmitőszék, hanem a legfőbb itélőszék járt el semmiségi esetekben is. Igy nevezetesen eltekintve a büntetőügyektől (kivévén az esküdtszéki eljárást): a váltó-, urbéri- és bányaügyekben, valamint a fiumei törvényszéktől felebvitt ügyekben.

[14]) A mily előnyösnek hitték a külön semmitőszék intézményét az 1868. LIV. t.-cz. megalkotásakor (v. ö. a min. javaslat bevezető előterjesztését 8. pont): époly hátrányosnak bizonyult be az a gyakorlatban az által, hogy a perben használható felebbviteli perorvoslatok számát mesterségesen fokozta. Miután ugyanis minden érdemleges határozat ellen úgy felebbezésnek, mint külön semmiségi panasznak volt helye, ez által lehetővé vált, valamely ügyet hatszoros elbirálás tárgyává tenni, nem is emlitve, hogy önálló semmiségi panaszszal számos közbenső határozat ellen is lehetett élni. Ily módon a per elhuzására bő alkalom kinálkozott.

[15]) Az 1870. XVI. t.-cz. külön állapitotta meg a semmitőszék és a legfőbb itélőszék létszámát s ezen kettős létszám egyszerü egyesitésével lépett életbe az uj kir. Curia. V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 101. §. Az 1884. XXXVIII. t.-cz. nemcsak a birói létszámot állapitotta meg ujolag és egységesen, hanem azon nevezetes közjogi változtatást is tartalmazza, hogy az országbiró, mint ilyen, nem többé a kir. Curia elnöke, a mint azt az 1881. LIX. t.-cz. id. §-a még határozottan kimondotta, hanem az országbirói méltóság és a Curia elnöksége ezentúl külön adományoztatik.

[16]) Már az 1870. XVI. t.-cz. felhatalmazta az igazságügyminisztert,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hogy a felhalmozódott hátralékok feldolgozására a legfőbb itélőszékhez 16 birót a bpesti kir. táblától ideiglenesen kisegitő birákul beoszthasson. Hasonlóképen felhatalmazta az igazságügyminisztert az 1871. XII. t.-cz., hogy 4 kir. táblai birót a semmitőszéknél alkalmazzon. Az 1877. V. t.-cz. ezen felhatalmazást a Curia mindkét osztályára nézve általánositotta s ennek alapján történnek a beosztások jelenleg is.

[17]) V. ö. 1870. XVI. t.-cz. 3. §. és 1881. LIX. t.-cz. 101. §. A jelenlegi létszám a következő: Segédszemélyzet: 1 elnöki titkár, 6 tanácsjegyző, 6 segéd-tanácsjegyző. Kezelőszemélyzet: 1 segédhivatali főigazgató, 3 segédhivatali igazgató, 12 irodatiszt és több dijnok. Szolgaszemélyzet: 2 ajtónálló, 1 kapus, 18 hivatalszolga, 3 házi szolga. V. ö. Igazságügymin. működése 14. l. és 1889. évi igazságügyminiszteriumi költségvetés részletezése 9. l.

[18]) V. ö. 1881. évi mód. Ügyv. szab. 31. 32. 35. §§. A felhatalmazást a felebbviteli bíróságoknak önálló szakosztályokra való felosztására az 1868. LIV. t.-cz. 6. §-a adta. Az elkülönités mindazonáltal csak a helyes munkafelosztás czélját akarja megvalósitani, nem lehet tehát annak közvetlen perjogi hatályt tulajdonitani oly értelemben, mintha egy más szakosztályban hozott határozat semmis volna. Ez annyival kevésbé lenne igazolt, mert a különböző szakosztályok ugyanazon birói elemekből vannak összeállitva. V. ö. *Semmsz.* is: 1871. jul. 19. 8230. sz. (D. V. 60. l.) s hasonlóképen *Curia* 1885. okt. 28. 535. sz. (D. XLI. 141. l.). De ezekkel ellentétben: *Curia* 1885. január 12. 5544/84. (D. XLII. 28. l.). Még kevésbé képez semmiségi okot, ha valamely ügy ugyanazon szakosztályban más t a n á c s b a n intéztetik el, mint a melyben eredetileg kitüzve volt. *Semmsz.* 1817. julius 10. 10003. sz. (D. XVIII. 20. l.).

[19]) V. ö. Ügyv. szab. 134. 281. §§.; 1881. évi mód. 33. §. és fentebb 10. §.

[20]) 1881. évi mód. Ügyv. szab. 32. §.

[21]) U. a. 34. §.

[22]) V. ö. alább 36. §.

[23]) Ezen tanácsoknak, épúgy mint a fegyelmi ügyeknek, szintén külön iktatókönyvük van. V. ö. mód. Ügyv. szab. 35. §.

[24]) 1881. LIX. t.-cz. 105. §., mely azonban a Curiánál alelnököt is emlit, a mi az 1884. XXXVIII. t.-cz. folytán elesik.

[25]) 1874. XXXIII. t.-cz. 51. §.

[26]) [27]) 1881. LIX. t.-cz. 3. §. és 1887. XXIX. t.-cz. 4. §. Eredetileg a Ptr. 5. §-a csak a törvényszékeket vette alapul a felső birói határozathozatalhoz szükséges szám megállapitásánál. Ehhez képest a kir. táblánál az elnökön kivül 4, a kir. Curiánál 6 birói tag jelenléte kivántatott; mig a semmitőszéknél a harmadbiróság eljárásából felmerült semmiségi

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

panaszok fölött az elnökön kivül legalább 10 biró volt szükséges. Azonban már az 1870. XIV. t.-cz. a járásbíróságokra való tekintettel is fokozatosan állapitotta meg a kir. táblánál és a legf. itélőszéknél a szavazók számát, s ezt vette át az 1881. LIX. t.-cz.

[28]) 1874. XXXIII. t.-cz. 51. §.

22. §.

A kivételes bíróságok.

I. A budapesti kir. kereskedelmi és váltótörvényszék.[1])

Területe magában foglalja a budapesti és pestvidéki törvényszékek területét; kivételesen azonban a magyar törvénykezési jog egész területére, sőt Horvát-Szlavonországra is kiterjed.[2])

Személyzete a következő: egy elnök, egy alelnök, 12 rendes biró és 14 a budapesti kereskedelmi és iparkamara által választott kereskedői ülnök.[3]) Ehhez hozzájárul a miniszterium által megállapitott segéd-, kezelő- és szolgaszemélyzet. Egyik tisztviselő különösen a kereskedelmi czégjegyzékek vezetésével van megbizva.

A határozathozatal ugyanoly módon történik, mint a rendes törvényszékeknél.[4]) A felebbvitel a budapesti kir. táblához és a kir. Curiához megy.

II. A kisebb polgári peres ügyekben eljáró kivételes bíróságok az 1877. XXII. t.-cz. értelmében.[5]) Ezek lényegesen kétfélék:

1. a községi biráskodást meghaladó kisebb polgári ügyekben eljáró u. n. bagatellbíróságok. Ilyenek a rendes bíróságokhoz tartozó kir. járásbíróságokon kivül:[6])

a) megyékben a szolgabiró, ha ezen biráskodással külön felruháztatik, a mi azonban csak akkor történhetik, ha az

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a közigazgatás hátráltatása nélkül lehetséges és ha az illető jogot végzett, vagy elméleti birói vagy jogtudományi államvizsgát tett, vagy már birói hivatalt viselt. A felruházás a közigazgatási bizottság felterjesztésére, a belügyminiszter beleegyezésével, az igazságügyminiszter által, a király nevében történik s mindaddig tart, mig az illető a szolgabirói hivatalt viseli, kivévén, ha időközileg a viszonyok változván, ez a közigazgatás hátráltatásával járna, mely esetben a szolgabiró ezen biráskodás továbbvitelétől felmenthető; [7])

b) törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácsú városokban, továbbá nagy községekben és körjegyzői szövetkezetek területén egy vagy több békebiró. Mint ilyen jogot végzett vagy elméleti birói vagy jogtudományi államvizsgát tett, vagy birói hivatalt viselt fedhetlen jellemü alkalmas oly egyén nevezhető ki, a ki ezen ingyenes tiszt átvételére készneknek nyilatkozik. Kivételt képeznek: az állami tisztviselők, a községi és körjegyzők, a bejegyzett ügyvédek és ügyvédjelöltek, a kir. közjegyzők, a tettleges szolgálatban álló katonai személyek, a tényleg alkalmazásban levő lelkészek és segédlelkészek, a szerzetesek és a néptanitók. A kinevezés az illető város vagy község folyamodványára és javaslatára a közigazgatási bizottság meghallgatása után az igazságügyminiszter által a király nevében történik. [8])

A járásbíróságok és a szolgabirák a bagatellbiráskodást járásuk egész területén gyakorolják akkor is, ha békebiró lett kinevezve. A békebiró hatásköre ellenben csak az illető város, vagy község, vagy körjegyzői szövetkezet területére terjed ki; jogában állván az igazságügyminiszternek, a közigazgatási bizottság felterjesztésére, a szab. kir. törvényhatósági joggal felruházott és a rendezett tanácsú várost két vagy több elkülönitett járásra fel is osztani és a felosztott részeket ismét egyesiteni. [9])

A felebbvitel a bagatellbiróságoktól, a mennyiben helye van, az e. f. kir. törvényszékekhez megy. [10])

2. A községi biráskodást gyakorló vagyis községi bíróságok:

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a) szabad királyi, törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácsú városokban a közgyülés által e czélra rendelt egy vagy több közigazgatási tisztviselő;

b) nagy községekben a biró a tanács egy tagjával és a jegyzővel vagy helyettesével;

c) kis községekben a biró az előljáróság két tagjával;

d) Budapest fővárosában minden egyes kerületre nézve a kerületi előljáróságok.[11])

A községi biráskodással azonban a békebiró is megbizható, ha ezt az illető hatóságok külön kérik. Ily esetben a békebiró ebbeli működésének tartama alatt az illető hatósági területeken külön községi biráskodásnak nincs helye.[12])

Felebbvitel a községi bíróságok itéletei ellen nincs. A meg nem elégedő fél azonban az ügyet a járásbiró, mint bagatellbiró elé viheti, ki abban nem mint felebbviteli, hanem egészen ujonnan, mint elsőfolyamodású biró itél.[13])

III. Az iparhatóságok és az ipartestületek békéltető bizottságai, a mennyiben az iparosok és tanonczok, segédek vagy munkások között felmerülő azon surlódások és vitás kérdések fölött itélnek, melyek a munka-, vagy tanviszony megkezdésére, folytatására vagy megszünésére, annak tartama alatt fenálló kölcsönös kötelezettségek teljesitésére s a munka-, vagy tanviszony megszünéséből keletkező kártéritési követelésekre vonatkoznak.[14])

Az iparhatóságok első fokban a következők:

a) községekben a szolgabiró;

b) rendezett tanácscsal biró városokban a várostanács;

c) törvényhatósági joggal felruházott városokban a rendőrkapitány;

d) Budapest fővárosában a kerületi előljáróságok.[15])

Felebbvitelnek a felsőbb iparhatóságokhoz nincs helye. A meg nem elégedő félnek jogában áll azonban igényeit a törvény rendes utján érvényesiteni.[16])

Az iparhatóságok helyett ott, hol ipartestületek léteznek[17]) s ezeknek tagjaira nézve[18]) az azok kebelében szervezett és

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

iparosokból és segédekből alakitott békéltető bizottságok járnak el.[19])

IV. A cselédügyekben vagyis a gazda és cseléd, valamint mezei munkások vagy napszámosok között támadható és kártérítési kérdéseket nem tárgyazó viták elintézésére rendelt hatóságok.[20]) Ezek a következők:

1. Elsőfolyamodásban:

a) megyékben a szolgabiró, vagy a törvényhatósági bizottság által történt külön átruházás alapján a községi előljáróság, illetőleg községi bíróság;

b) rendezett tanácsú városokban a rendőrkapitány;

c) törvényhatósági joggal felruházott városokban a rendőrkapitány;

d) Budapesten a kerületi alkapitányok.

2. Másodfolyamodásban:

a) b) eseteiben az alispán;

c) alatti esetekben a tanács;

d) Budapesten a főkapitány meghallgatásával a közigazgatási bizottság.

3. Harmadfolyamodásban:

a) b) c) eseteiben a közigazgatási bizottság;

d) Budapesten a belügyminiszter.[21])

---

[1]) 1871. XXXI. t.-cz. 1. §. A budapesti keresk. és váltótörvényszék, mint közvetlen utódja az előbb fennállott pesti váltótörvényszéknek, bár sokkal szükebb területen, az egyedüli, melyet az 1871. XXXI. t.-cz. az 1840. XV. t.-cz. által felállitott és az 1868. LIV. t.-cz. 26. §-a által még fentartott váltótörvényszékekből fenhagyott. A fentartás oka azonban nem az, mely eredetileg a külön váltótörvényszékek felállitására vezetett. V. ö. fentebb 17. §. 13. jegyz.

[2]) V. ö. alább 45. §. e törvényszék hatáskörének részletes meghatározásánál.

[3]) 1871. XXXI. t.-cz. 9. §., 1872. XXXVII. t.-cz., 1874. XIX. t.-cz.

[4]) V. ö. fentebb 20. §.

[5]) E törvény által az 1868. LIV. t.-cz. IX. czimének a községi biráskodásra vonatkozó I. fejezete hatályon kivül helyeztetett. De azért az 1881. évi nov. 1-én kelt keresk. eljárási rend. 29. §-a (bárcsak az 1875. évi keresk. elj. ugyanazon §-ának ismétléseképen) mégis szükségesnek

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tartotta külön kimondani, hogy az 1868. LIV. t.-cz. 475—480. §§-ai kereskedelmi perekben nem alkalmazhatók!

[6]) Tényleg tulnyomóan épen a járásbíróságok gyakorolják a bagatellbiráskodást annak folytán, hogy a szolgabirák aránylag kis számban lettek e biráskodással felruházva, s azon feltevés, hogy az országban megfelelő számú békebiró fog ajánlkozni, igazolást nem nyert.

[7]) 1877. XXII. t.-cz. 1. 2. 4. §§.

[8]) Id. t. 1. 3. 8. §§. és 1878. febr. 4-én kelt Ügyv. szab. 8. §.

[9]) Id. t. 9. §.

[10]) Id. t. 59. §. és fentebb 20. §.

[11]) Id. t. 5. és 10. §§.

[12]) Id. t. 3. §. 2. bek.

[13]) Id. t. 25. §. A községi birói itélet magában véve tehát csak itéleti kisérlet s csak akkor valódi itélet, ha a felek abban kölcsönösen megnyugosznak. Ellenkező esetben s eltekintve attól, hogy az ügynek a járásbiró előtt történt folyamatba tétele daczára a községi biró itélete alapján a végrehajtásnak a biztositásra vonatkozó intézkedései foganatosithatók (25. §. ut. bek.), egyszerüen hatályát veszti s a járásbiró úgy itél, mintha a községi biró megelőzőleg nem is itélt volna, nevezetesen a nélkül, hogy a községi biró itéletére érdemileg tekintettel lenne, a maga itéletét arra való vonatkozással — helybenhagyólag vagy megváltoztatólag — hozná. Ebben mutatkozik a különbség a felebbviteli uton hozott itélettől.

[14]) 1884. XVII. t.-cz. (ipartörvény) 176. §. és már előbb 1872. VIII. t.-cz. 98. §. Az iparosok és segédek alatt a kereskedők és a kereskedői segédek is értendők. V. ö. K. T. 6. 55. §§. Keresk. eljárás 6. §. 8. pont; Ipart. 1. 92. 99. §§. L. még *Szerző:* Keresk. jog kézikönyve. 6. 7. 21. 50. sk. §§.

[15]) 1884. XVII. t.-cz. 166. §.

[16]) Id. t. 176. §. E tekintetben tehát lényegében ugyanaz áll, mint a kőzségi biráskodásra nézve (l. fentebb 13. jegyz.); a végrehajtás azonban egyáltalában nincs gátolva. A törvény rendes utja alatt az 1881. LIX. t.-cz. 15. §. 1. és 2. a) pontjának korlátai közt a járásbíróságok és pedig kereskedősegédekre nézve mint keresk. bíróságok értetnek. V. ö. Keresk. elj. 7. §. 3. bek. és alább 44. §.

[17]) V. ö. Ipart. 122. sk. §§.

[18]) Id. t. 127. §.

[19]) Id. t. 176. 141. §§.

[20]) 1876. XIII. t.-cz. 115. 118. 119. §§. A kártéritési kérdések azon bíróság elébe tartoznak, mely a kártéritési összegek mérvei szerint illetékes. (119. §.)

[21]) Id. t. 115. 116. §§. az 1876. XXXIII. és 1886. XXII. t.-cz. értelmében tett változtatásokkal.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

23. §.

Folytatás.

V. Az egyházi bíróságok.

Az egyházi bíróságok azelőtt polgári ügyekben kiterjedt hatáskörrel birtak [1]) s még közvetlenül az 1868. LIV. t.-cz. meghozatala előtt is többféle ügyekben jártak el.[2]) A most idézett törvény 22. és 36. §§-ai, illetve az 1868. XLVIII. t.-cz. értelmében azonban jelenleg a polgári törvénykezés terén csakis mint házassági bíróságok szerepelnek.[3]) Ezen egyházi házassági bíróságok a következők:

1. A római és görög katholikus egyházban: általában és elsőfolyamodásilag a szentszékek (*sacrae sedes*, *venerabilia consistoria*). Ilyenek vannak minden püspökmegyében, úgyszintén a pannonhalmi főapátságban. Kivételesen az esztergomi érseki megyében kettő: a nagyszombati érseki szentszék a nagyszombati helynöki kerületre nézve és az esztergomi főszentszék az esztergomi helynöki kerületre nézve. A szentszék elnöke vagy maga a püspök (pannonhalmi főapát), vagy a püspöki helyettes, vagy széküresedés esetén a káptalani helyettes, vagy végre egy ügyhallgató (*generalis causarum auditor*). Tagjai a kanonokok és más egyházi személyek közül a püspök által kinevezett szentszéki ülnökök; ezeken kivül a szentszéki jegyző és az ügyész.

A felebbviteli szervezet, mely ujabb időben többszöri változtatásoknak volt alávetve s jelenleg sincs egyöntetüen és véglegesen szabályozva,[4]) a következő:

a) Másodfolyamodásban itélnek: a suffragan püspöki szentszékek fölött a felettes érseki szentszékek; az esztergomi érseki tartományban az esztergomi főszentszék. Az érseki szentszékek mint elsőfolyamodási bíróságokra nézve pedig a másodbiróság következőleg van megállapitva: A két esztergomi szentszék fölött a külön alakitott primási szentszék, melynek elnöke maga a primás, ülnökei pedig az esztergomi káptalannak a

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

primás által kinevezett 4—5 tagja. Ugyancsak a primási szentszék itél az egri érseki szentszék fölött. Ellenben a kalocsai érseki szentszék fölött külön pápai intézkedés folytán a csanádi püspöki szentszék; a zágrábi érseki szentszék fölött a kalocsai érseki szentszék; a gyulafehérvári g. kath. érseki szentszék fölött pedig a nagyváradi g. kath. püspöki szentszék itél.

b) Harmadfolyamodásban itélnek: az esztergomi, egri és gyulafehérvári érseki tartományok suffragan püspöki szentszékei fölött a primási szentszék. A kalocsai érseki tartomány suffragan püspöki szentszékei fölött a pápa által külön delegált szentszék; a zágrábi tartomány suffragan szentszékei fölött a kalocsai érseki szentszék. Az érseki, mint elsőfolyamodású, szentszékek fölött általában a pápa által külön delegált szentszék, kivételesen a zágrábi érseki szentszékre nézve pedig a pécsi püspöki szentszék.

c) A mennyiben még egy negyedik forum itél, azt a hazai szentszékek közül mindig a pápa jelöli ki.

d) A pannonhalmi főapáti szentszék fölöttes bíróságait a pápa jelöli ki, valamennyi fokozatban.

2. A görög keleti egyházban és pedig:

a) a gör. kel. szerb egyházban:[5]) Elsőfolyamodásban: a püspökmegyei *consistorium* első osztálya, melyhez tartoznak: a püspök (érsek) mint elnök, a központi esperes (*archimandrita-protosyncell*) mint alelnök, egy esperes vagy pap mint egyházi előadó, egy esperes és egy pap mint tiszteletbeli ülnökök és szavazók azon esetben, ha az esperes már nem volna egyházi előadó, ellenkező esetben két pap, továbbá egy ügyész, ki egyszersmind házasságvédő és egy jegyző, mint tollvivő.

A felebbvitel a metropoliai egyházi s iskolai tanács első osztályához mint metropoliai felebbezési székhez (*appellatorium*) megy. Ezt alkotják: a metropolita mint elnök, két püspök, két archimandrita, két esperes, két lelkész és egy jegyző, mint tollvivő.

b) A görög keleti román egyházban:[6])

α) Elsőfolyamodásban: az esperesi szék, mely áll az esperesből, mint elnökből, 6 szavazattal biró lelkészből, egy házasságvédőből és egy jegyzőből.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

β) Másodfolyamodásban: a püspökmegyei szentszék szorosan vett egyházi tanácsa, melynek elnöke a püspök, illetve érsek, ülnökei pedig a püspökmegyei zsinat által választatnak.

γ) Harmadfolyamodásban: az érseki (metropoliai) szentszék szorosan vett egyházi tanácsa, mely áll az érsekből, mint elnökből, a szavazó püspökökből és a nemzeti egyházi congressus által választott papi ülnökökből.

3. Az evangelikus, úgy református mint ágostai egyháznak, külön házassági bíróságai a tulajdonképeni Magyarországon nincsenek, minélfogva ott azoknak házassági ügyeiben a világi bíróságok itélnek.[7]) Ellenben az erdélyi részekben mindkét evangelikus egyházban vannak külön egyházi házassági bíróságok és pedig:

a) az ev. reformált egyházban.[8])

α) Elsőfolyamodásban: az egyházmegyei házassági törvényszékek. Elnöke az esperes, jegyzője az egyházmegyei jegyző, szükség esetén törvényes helyetteseik. Tagjai: az egyházmegyei közügy-igazgató (*director*), a ki egyszersmind házasságvédő, az egyházmegyei gondnokok és a közgyülés által 6 évre választott papi ülnökök, a kiknek száma négynél kevesebb és tiznél több nem lehet. A kolozsvári egyházmegye papi ülnökeit világi választottakból is pótolhatja. Itélethozatalra az elnökkel együtt legalább 7 tag jelenléte szükséges.

β) Másod és egyuttal utolsó fokban: az egyházkerületi házassági főtörvényszék. Elnöke a püspök, jegyzője az egyházkerületi főjegyző, szükség esetén törvényes helyetteseik. Tagjai: az egyházkerületi közügyigazgató (*generalis director*) mint házasságvédő, az egyházmegyei esperesek és jegyzők, valamint az egyházkerületi közgyülés által 6 évre választott 12 világi házassági főtörvényszéki biró. Itélethozatalra az elnökkel együtt legalább 9 tag jelenléte szükséges.

b) az ev. ágostai egyházban:[9])

α) Elsőfolyamodásban: az egyházkerületi házassági törvényszékek. Elnöke a kerületi esperes, tagjai két egyházi és két világi ülnök ugyanannyi póttaggal, a kik az egyházkerületi közgyülés által 4 évi tartamra választatnak.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

β) Másod és utolsó fokban: a házassági főtörvényszék. Elnöke a superintendens; tagjai három egyházi és három világi ülnök, két-két póttaggal, kik az egyházmegyei közgyülés által 4 évi tartamra választatnak.

4. Az unitáriusok egyházi házassági bíróságai, melyek jóllehet Erdélyben székelnek, mégis a Magyarországon lakó unitáriusokra nézve is birnak hatáskörrel,[10]) a következők:[11])

a) Elsőfolyamodásban: az egyházköri alpapiszékek. Elnöke az egyházköri esperes, akadályoztatása esetén a hivatalánál fogva idősebb székbiró. Birák: az egyházköri közgyülés által választott rendes vagy póttagok. Tagjai továbbá a köri jegyző és a házasságvéd. A kolozsdobokaköri alpapiszék biráit az egyházi képviselő-tanács választja az egyházi tanácsosok közül.

b) Másodfolyamodásban: a főpapi-szék Kolozsvárt. Elnöke a püspök, akadályoztatása esetén az egyházi főjegyző (*generalis notarius*). Birák: az egyházi tanácsosok közül az egyházi képviselő-tanács által választott rendes vagy póttagok. Tagjai továbbá az egyházi főjegyző és a főpapi-széki házasságvéd.

c) A legfőbb birói hatóságot az egyházi vagy zsinati főtanács gyakorolja. Elnöke: világiak részéről a főgondnok, egyházi részről a püspök. Tagjai az összes egyházi tanácsosok és az egyházi főjegyző.

5. Az izraelita hitvallásuaknak egyházi bíróságaik egyáltalában nincsenek, minélfogva ezeknek házassági ügyeiben úgy Magyarországon, mint Erdélyben a világi bíróságok itélnek.[12])

VI. A budapesti árú- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény- és gabona-csarnokok külön bíróságai.

Ezen kivételes bíróságok, melyek az 1868. LIV. t.-cz. életbelépése előtt is fennállottak, de annak folytán megszüntek,[13]) az 1870. II. t.-cz. által visszaállittattak. Tényleg a budapesti tőzsdebiróságon kivül még csak egy ilyen bíróság létezik az országban: a temesvári Lloyd-társulat kebelében.[14]) Hozzájuk számitható azonban még, bár külön törvényes alappal

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

bir, a fiumei kereskedelmi és iparkamara választott bírósága is.[15])

Az előbb nevezett bíróságok szervezete a kereskedelmi és igazságügyi miniszterek által jóváhagyott és közzétett alapszabályokban tartalmaztatik.[16]) Ezeknek értelmében annyiban a választott bíróság fogalma alá esnek s ez alapon választott bíróságoknak neveztetnek is, a mennyiben az egyes esetekben itélő birák a nevezett testületek kebeléből ugyanazon számban s épúgy a felek által választatnak, mint a közönséges választott bíróságnál.[17]) Ettől eltekintve azonban nem mint választott bíróságok, hanem mint a birósági szervezetnek állandó kiegészitő alkatrészei jelentkeznek épúgy, mint a rendes és az eddig felsorolt többi kivételes bíróságok és pedig nemcsak annyiban, a mennyiben hatáskörük a felek akaratától független, hanem azon esetekben is, melyekben csak a felek kikötése, önkéntes alávetése alapján járnak el.[18]) Mint ilyenek állandó hivatalos helyiséggel és állandó közegekkel birnak,[19]) előre megállapitott s a felek akaratától független eljárási szabályokat követnek,[20]) tanukat és szakértőket hallgathatnak ki s esküt kivehetnek[21]) s a birák ugyanazon felelősség alatt állanak, mint a rendes birák.[22]) Csak a biztositás és végrehajtás tekintetében nem birnak teljes joghatósággal, ezeknek elrendelése nem általuk, hanem azon kir. törvényszék által történvén, melynek területén az itélet meghozatott.[23])

VII. A cs. és kir. főudvarnagyi hivatal.[24])

Hatósága kiterjed mindennemü személyes keresetekre és peren kivüli jogcselekvényekre,[25]) melyek a királyi család azon tagjai ellen irányulnak, a kik nem uralkodók,[26]) kivételével tehát magának a királynak.[27]) Azonfelül külön kiváltság által ki lett terjesztve több más, az osztrák-magyar monarchia területén lakó fejedelmi személy érintett ügyeire.[28]) Végül eljár részint közvetitőleg, részint külön alávetés alapján mint bíróság, a területen kivüli személyek ügyeiben.[29])

A cs. és kir. főudvarnagyi hivatal azonban a biráskodást nem közvetlenül maga, hanem a főudvarnagy elnöklete alatt a

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

bécsi országos törvényszék négy birájának közreműködése mellett gyakorolja.[30])

---

[1]) A hazai jogra nézve l. különösen *Kitonich* Dir. meth. cap. XII.; és *Frank* id. m. 379. §.

[2]) Igy nevezetesen a házassági és pedig egyúttal vagyoni ügyeken kivül itéltek: a végrendeletek külkellékei és a hamis eskü tényálladéka fölött (a büntetést a kir. tábla alkalmazta). V. ö. 1868. LIV. t.-cz. 22. §. is.

[3]) Közelebbről l. alább 40. §. Az 1868. LIV. t.-cz.-nek a képviselőház jogügyi bizottsága által kidolgozott javaslata, ellentétben a min. javaslattal, az egyházi házassági biráskodást is meg akarta szüntetni. Azonban a képviselőház 153 szavazattal 81 ellen annak fentartását határozta el. L. $186^5/_8$ országgy. képvh. jegyzők. V. köt. 58. l.

[4]) V. ö. különösen *Szeredy*: Egyházjog 3. kiadás. Pécs, 1883. II. köt. 968. sk. l.

[5]) L. az 1868. augusztus 10-én kelt legfelsőbb rendeletet a gör. kel. szerb metropolia egyházi, iskolai és alapitványi ügyeinek szabályozása tárgyában IV. 2. sk. 14. sk. §§. (R. T. 290. l.)

[6]) L. a gör. kel. román egyház szervezeti szabályzatát *(Statutulu Organicu)*. Legf. helyen megerősittetett 1869. május hó 28-án. L. különösen annak 32—35. 37. 110. sk. 158. sk. §§-ait.

[7]) Az 1791. XXVI. t.-cz. 11. §-a elvileg kimondja ugyan, hogy a házassági ügyek az evangelikusoknál is külön egyházi bíróságok hatáskörébe tartoznak, de addig, a mig ezek szervezve nincsenek, az eddigi gyakorlat szerint eljáró világi bíróságok hatáskörét fentartotta. A törvény e részbeni szövege következő: *Universae causae matrimoniales Evangelicorum utriusque Confessionis propriis ipsorum Consistoriis dijudicandae reliquantur, sua tamen Majestas Sacratissima pro Regio suo munere auditis ipsis Evangelicis utriusque Confessionis, congruam pravie initura est rationem, non modo, ut ad omnigenam litigantium partium securitatem consistoria haec debite organisentur, sed et ipsa principia, juxta quae consistoria haec suo tempore causas matrimoniales dijudicandas habebunt, fine inspectionis et confirmationis, sibi exhibeantur. Interea autem causae hae matrimoniales judicabuntur secundum principia posterioribus his annis vigentia per fora saecularia.* — Ezen ideiglenes állapot még ma is fennáll, az 1868. LIV. t.-cz. 36. §-a ujból hangsulyozván, hogy a világi törvényszékek az evangelikusok ügyeiben csak annyiban járnak el, „a mennyiben ezen felekezetek egyházi bíróságai rendezve nem volnának.“ Kimondja egyuttal, hogy az evangelikusok házassági ügyeire, valamint az eljárásra nézve az 1791. XXVI. t.-cz., illetőleg az 1786. márczius 6-án kiadott utasitás (József-féle házassági patens) és az eddigi törvényes gyakorlat szolgál tovább is zsinormértékül.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[8]) L. az erdélyi ev. ref. egyházkerület 1888-ban megállapitott törvényeit. Hivatalos kiadás Kolozsvár 1888. 383. sk. 392. sk. §§.

[9]) 1870. évi 479. sz. a. kelt és az 1870. évi egyházmegyei közgyülés által megállapitott szervezeti szabályok. Közölve: *Schuler-Libloy*-nál is: Protestantisches Kirchenrecht. Hermannstadt, 1871 275. sk. l.

[10]) V. ö. a kir. *Curia* 1886. évi november 30-án hozott 37. sz. polg. teljes ülési döntvényét. (D. XLIV. 200. l.)

[11]) L. Unitárius egyházi törvény a házassági kötelékek érvénytelenitése és felbontása körül követendő eljárásról (legujabban megállittatott az Unitárius Vallásközönség egyházi főtanácsának 56—1881. sz. végzésével.) 1—6. §§.

[12]) V. ö. 1868. LIV. t.-cz. 36. §., mig a 22. §. ut. bek. az igazságügyminisztert felhatalmazza, hogy az izraeliták házassági pereiben követendő eljárást, a törvényhozás további intézkedéseig, rendelet utján szabályozhassa. E rendelet mindez ideig nem bocsáttatott ki. E helyett az 1863. évi november hó 2-án kelt és az 1878. évi szeptember 27-én 17619. sz. a. kelt vallás-közokt. min. rend. (R. T. 274. l.) által megerősitett, kir. udvari kanczelláriai rendelet szabályozza jelenleg is az izraeliták házassági pereit. Erdélyben azonban az osztrák polg. trvk. irányadó. V. ö. 1853. május 29-én kelt életbeléptetési nyiltparancs 4. czikk.

[13]) V. ö. 1869. márcz. 30-án kelt életb. id. rend. I. czikk.

[14]) Csak ennek szabályai lettek ugyanis az id. törvény 3. §-a értelmében a keresk. és igazságügyminiszter által nyilvánosságra hozva.

[15]) E bíróság szabályzata a földm. ipar- és keresk. min. 1879. november 13-án kelt rendeletével lett közzétéve (R T. 238. l.).

[16]) L. a budapesti tőzsdebiróság és a temesvári *Lloyd* választott bíróságának az 1871. febr. 18-án 1840. sz. a. kelt ig. min. rendelettel közzétett alapszabályát: 1871. R. T. 41. sk. l. Az előbbinek szabályai azonban később átdolgoztattak. L. ezen átdolgozott szabályzatot: *Félegyházy* A tőzsdebiróság hatásköre és eljárása. Budapest, 1885. 82. sk. l.

[17]) V. ö. alább 25. §. Igy különösen a budapesti tőzsdebiróságnál a bíróság megalakitása akkép történik, hogy úgy felperes, mint alperes, a tőzsdei tanácsosok sorából két-két birót választ. (Elj. szab. 13. §.), kik azután szintén a tőzsdei tanács tagjai sorából elnököt választanak (18. §.).

[18]) V. ö. alább 46. §. Helytelen a *Curia* 1887. május 17-én 476. sz. a. (D. XLVI. 319. l.) és u. a. évi okt. 13-án 1024. sz. a. kelt hat. (D. XLVII. 26. l.), melyekben kikötés esetén a tőzsdebiróságot a választott bírósággal azonositja s ebből a Ptr.-nak a választott bíróságra vonatkozó 496. §-a alapján azt a következményt vonja le, hogy a tőzsdebiróság viszonkereset fölött csakis az ennek tárgyára vonatkozó határozott kikötés esetén itélhet; a mi nem az id. §., hanem csak a magára a tőzsdebiróságra vonatkozó 1881. LIX. t.-cz. 94. §-a értelmében állitható. V. ö. alább 46. §. Igaz, hogy még az 1870. II. t.-cz. a tőzsde-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

bíróságoknak „külön“ bíróságok gyanánt való megjelölése mellett a „választott“ bíróság megjelölésével is él; de már az 1881. LIX. t.-cz. ez utóbbi megnevezést nem használja, sőt az 1881. LX. t.-cz. 1. §. e) pontja a választott bíróságok mellett emliti a tőzsdebíróságokat, mint „külön“ bíróságokat. Felfogásunkból következik különösen, hogy a Ptr. 495. §-a, mely szerint a választott bíróság a Ptr. 53. §. eseteiben nem köthető ki, a tőzsdebíróságra nem nyer alkalmazást, a mi ugyan a tőzsdebirói hatáskör részletes és kimerítő meghatározása mellett csak az id. §. d) pontjára nézve bir gyakorlati jelentőséggel. V. ö. alább 46. és 53. §§.

[10]) Mint állandó közeg szerepel nevezetesen a bíróságnak jogi képzettséggel biró titkára, a ki annak tulajdonképeni vezetője. Nála adatik be a kereset, ő tűzi ki a tárgyalás határnapját s eszközli az idézéseket, előkésziti az ügyet, vezeti a tárgyalási jegyzőkönyvet, szerkeszti az ítéletet, stb.; sőt pl. számadási perekben a bíróság elrendelheti, hogy a felek az elszámolást előtte ejtsék meg. L. különösen a budapesti tőzsdebíróság szabályait.

[20]) Ezek az emlitett alapszabályokban és az 1881. LIX. t.-cz. 95—98. §§-aiban tartalmaztatnak. Ha választott bíróságok volnának, a felek az eljárás iránt is szabadon egyezkedhetnének. V. ö. alább 25. §.

[21]) V. ö. budap. tőzsdeb. szab. 40. sk. §§. A választott bíróság erre nincs jogositva. L. alább 25. §.

[22]) 1881. LIX. t.-cz. 99. §. és alább 35. §. A választott bíróság tagjai csak a hivatali büntettekre nézve esnek a birákkal egyenlő tekintet alá. L. alább 25. és. 35. §§.

[23]) 1881. LIX. t.-cz. 98. §. A kérvény azonban náluk adandó be s innen felszerelve tétetik át a törvényszékhez. Ennyiben tehát mégis van különbség a választott bírósággal szemben, melynél biztositási vagy végrehajtási kérvényt nem is lehet beadni. L. alább 25. §.

[24]) Az 1868. LIV. t.-cz. miniszteri tervezete a főudvarnagyi hivatal birói hatóságát a 16. §-ban külön emlitette; de ez később mellőztetett. Emliti azonban a Ptr. a főudvarnagyi hivatalt a kézbesitésre vonatkozó 272. §-ban, ugyszintén a Vght. t. 33. §-a. Hatóságának fennállását határozottan elismerte a volt *Semmsz.* 1874. február 20-án 1117. sz. a.; és 1878. decz. 28-án 26281. sz. a. kelt határozataiban (D. XI. 43. l. XXII. 6. l. és XXIII. 4. l.).

[25]) A főudvarnagyi hivatal hatásköre nem terjed ki tehát az ingatlanokra vonatkozó dologi keresetekre. Ezek a rendes birtokbíróságokhoz tartoznak. V. ö. 1815. évi julius 14-én kelt udvari rendelet (l. *Schuster:* Die Civil-Jurisdictionsnorm für die Königreiche Ungarn stb. Wien, 1856. 57. l.); 1868. LIV. t.-cz. min. javaslata 16. §.; *Plósz*-féle javaslat 11. 12. §§; *Semmsz.* előbb id. hat.

[26]) 1815. évi id. udv. rend.: „*die nicht selbst Landesherren sind.*“ Külön kiváltságnál fogva a főudvarnagyi hivatal hatósága *Meran* gróf-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

nőre (János főherczeg nejére) és fiára is ki lett terjesztve. (1850. jul. 6. udv. rend.).

[27]) V. ö. fentebb 9. §.

[28]) Ezek a következők: *Wasa Gusztáv* herczeg és családja; *Coburg-Gothai Ágost* herczeg és családja; *Fülöp, württembergi* herczeg és családja; *Mária, modena-estei* főhgnő és fiai; *Sándor, württembergi* herczeg. — V. ö. *Vesque* id. m. 156. 157. l.

[29]) V. ö. fentebb 7. §. 19. és 21. jegyz.

[30]) 1783. évi okt. 5-én kelt cs. kézirat (idézve *Canstein*-nál: Lehrb. des österreichischen Civilprocessrechts. Berlin 1880. I. köt. 333. l.)

24. §.

Folytatás.

VIII. A pénzügyi közigazgatási bíróság Budapesten.

1. Felállittatott az 1883. XLIII. t.-cz. alapján 1884. évi január hó 1-jén,[1]) s utolsó fokon és véglegesen itél azon felebbezések fölött, melyek a közigazgatási hatóságok által egyenes adó- és illetékügyekben hozott és a fennálló törvények értelmében itélete alá bocsátható határozatok ellen beadatnak.[2]) A pénzügyi közigazgatási bíróság ehhez képest a többi bíróságokkal szemben egészen sajátságos, külön állást foglal el. Jóllehet ugyanis valóságos bíróság, a bíróságokra alkalmazott garancziákkal épúgy ellátva, mint a rendes polgári bíróságok, mégis ezeknek körén egészen kivül esik[3]) s jóllehet épen azért mert bíróság, a pénzügyi közigazgatási hatóságok közé sem tartozik, mégis ezekkel olynemü szerves kapcsolatban áll, hogy mint közvetlenül föléjük rendelt legfőbb folyamodási fokozat jelentkezik.[4])

2. A pénzügyi közigazgatási bíróság személyzete egyelőre áll:[5]) egy elnökből, a m. kir. Curia tanácselnökével egyenlő ranggal és jelleggel; 12 itélőbiróból, a m. kir. Curia biráival egyenlő ranggal és jelleggel, ezek közül 9 biró a kir. Curia, 3

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

biró pedig a budapesti kir. itélőtábla biráival egyenlő javadalmazással;[6]) a szükséges számú segéd- és kezelőszemélyzetből, mely személyzet létszámához tartozó tisztviselők a budapesti kir. itélőtábla hasonló állású egyéneivel ugyanazon ranggal és jelleggel birnak; végül a szolgaszemélyzetből.

Az elnököt és itélőbirákat a pénzügyminiszter előterjesztésére és ellenjegyzése mellett Ő Felsége a király nevezi ki. Az elnök vagy birói hivatal viselésére képesitett, vagy pedig oly egyének sorából nevezendő ki, kik azon elméleti és gyakorlati képzettséggel birnak, melyet a köztisztviselők minősitéséről szóló 1883. I. t.-cz. azon tisztviselőkre nézve megállapit, kik a pénzügyminiszterium központi igazgatásának fogalmazási szakánál alkalmaztatnak. Az itélő birák fele a birói hivatal viselésére képesitett egyének sorából, hason fele pedig az elnökre nézve meghatározott második minősitésnek megfelelő egyének sorából nevezendő ki. A segéd- és kezelőszemélyzet az elnök meghallgatásával az 1883. I. t.-cz.-ben megállapitott minőséggel biró egyének sorából a pénzügyminiszter által neveztetik ki.[7])

3. Az itélethozatal az elnöknek, esetleg helyettesének elnöklete alatt háromtagú tanácsban történik. A tanácsban résztvevő birák közül azonban legalább egynek birói képesitvénynyel kell birnia.[8]) Előadók csakis itélő-birák lehetnek.[9])

Vitás elvi kérdések a bíróság teljes ülésében döntetnek el.[10])

---

[1]) L. id. t. 31. §. A törvényt kiegészíti az általa a 27. §-ban adott felhatalmazás alapján a minisztertanács által 1883. évi deczember 3-án megállapitott Ügyrend, mely a pénzügyminiszter 1883. deczember 12-én 1921. sz. a. kelt rendeletével tétetett közzé. (R. T. 1720. l.)

[2]) Id. t. 1. §., mely a pénzügyi közig. bíróság ezen hatáskörét közelebbről is részletezi.

[3]) Ezen különállás abban találja legfőbb kifejezését, hogy a bíróságokra általában vonatkozó rendelkezések a pénzügyi közig. bíróságra csakis külön törvényes kiterjesztés alapján nyernek alkalmazást, a mint ez magában az 1883. XLIII. t.-czikkben is történt. Ennek közjogi oka is van, a mennyiben ugyanis a pénzügyi k. bíróság területi hatósága Horvát-Szlavonországra is kiterjed, holott ezen részek igazságszolgáltatási tekintetben autonomiával birnak. V. ö. fentebb 5. §.

[4]) A biráskodás és közigazgatás ezen szerves kapcsolata, mely még

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a kir. Curiának a választóképesség fölötti biráskodásánál is található, azon felfogást juttatja érvényre, hogy a közigazgatási hatóságok is valóságos közigazgatási biráskodást gyakorolnak (v. ö. fentebb 11. §. 11. jegyz.). Ha azonban helyesen abból indulunk ki, hogy biráskodás csak bíróságok által gyakorolható s hogy a közigazgatási hatóság által okozott sérelmek elbirálásánál maga a közigazgatás épúgy fél, mint a sértett magánegyén: akkor a pénzügyi közig. bíróság s hasonlóképen a választó ügyekben a Curia, nem mint felebbezés folytán itélő felebbviteli, hanem egyszerüen mint k e r e s e t folytán első és utolsó fokban itélő bíróság lesz vala szervezendő. — A pénzügyi közig. bíróság szerves kapcsolata a pénzügyi hatóságokkal abban is nyilvánul, hogy igazgatási tekintetben szintén a pénzügyminiszter alatt áll, bár mint már kiemeltük, ezt a Horvát-Szlavonországra való tekintet is hozta magával. A segéd- és kezelő személyekre nézve a kapcsolat annyira megy, hogy a pénzügyminiszterium hasonrangú tisztviselőivel a fizetést illetőleg közös összlétszámot képeznek és a magasabb fizetésbe az abban elfoglalt rangsorozat szerint lépnek elő. V. ö. a bíróság id. Ügyrendjét 3. §.

[5]) Az 1883. XLIII. t.-cz. a végleges szervezést a kellő tapasztalat hiánya miatt mellőzte s a birák számának meghatározását egyelőre a minisztertanácsra bizta, utasitván egyuttal a pénzügyminisztert, hogy a birói létszámnak törvényhozási megállapitása iránt a törvény hatálybaléptétől számitott két év elteltével előterjesztést tegyen (2. §. ut. bek.). Az 1886. XI. t.-cz. a bíróság létszámának kiegészitése mellett e határidőt 1888. julius hó 1-ig terjeszté ki (1. §.).

[6]) A birói létszám a minisztertanács által eredetileg 6-ban állapittatott meg. De már 1885. április 1-től kezdődőleg a létszám 9-re emeltetett. Végre az 1886. XI. t.-cz. 3 uj birói állást rendszeresitett, de ezekre nézve az előléptetés biztositása mellett a kir. táblai birák kisebb fizetési fokozata alkalmaztatott s csak a rangra nézve történt meg az egyenlősités (2. és 3. §§.).

[7]) 1883. XLIII. t.-cz. 2. és 3. §§. A segéd- és kezelő személyzet minősitése csak általában az 1883. I. t.-cz.-re való hivatkozással állapittatván meg, előbbire nézve kétség támad, valjon az id. t. 5. és 23. §§-ban a pénzügyminiszterium, vagy pedig a 7. §-ban a birósági segédszemélyzetre néze megállapitott minősités nyer-e alkalmazást? Miután a segéd- és kezelőszemélyzet a pénzügyminiszterium hasonló személyzetével közös összlétszámot képez (l. fentebb 4. jegyz.), úgy látszik, az erre vonatkozó minősités is alkalmaztatik.

[8]) A birák alatt az elnök is értendő, következőleg ha ez birói képesitvénynyel bir, még egy ily képesitvénynyel rendelkező biró alkalmazása nem szükséges.

[9]) Id. t. 12. §.

[10]) Id. t. 27. §. és fentebb 10. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

25. §.

Folytatás.

IX. A választott bíróság.

1. Az államnak rendszerint semmi érdeke nincs abban, hogy a felek magánjogi vitáikkal az általa, vagy az ő hozzájárulása mellett felállitott bíróságokhoz forduljanak. Mi sem akadályozza nevezetesen a feleket, hogy vitás ügyeik eldöntését saját maguk által közakarattal választott személyekre bizzák s ez által a rendszeresitett bíróságok közbenjárását mellőzzék. Ily esetben beszélünk választott bíróságról.

A választott bíróság lényegesen két alakban jelentkezik. Az egyik szerint tisztán magánjogi intézmény, a mi különösen abban nyilvánul, hogy a választott bíróság határozata nem bir végrehajtás alapjául szolgáló itélet jellegével, hanem csak oly szerződési megállapitás, mint a felek között közvetlenül létrejött szerződés; minélfogva annak érvényesitése szintén még a rendes bíróság előtt meginditott keresetet s ez által hozott itéletet tételez fel.[1]) Ezen alakban a választott bíróság valósággal nem is bíróság, hanem a bírósághoz csak annyiban hasonlit, a mennyiben a felek közti vita szintén tőlük különböző harmadik személy által döntetik el.[2])

A másik alakban a választott bíróság eldöntése végrehajtás alapjául szolgáló itélet hatályával bir. Ebben tehát a választott bíróság már valóságos közjogi jelleggel biró bíróság, mely ha eljárásának jogosultságát a felek szerződésére alapitja is s maguk a felek által állittatik is össze: az itéletében rejlő köztekintélyt és kikényszerithetőséget mégis nem a felek, hanem épúgy az állam akaratából származtatja le, mint a tulajdonképeni bíróságok, tekintve, hogy a felek akarata a választott bíróság itéletét köztekintélylyel felruházni képtelen.[3]) Ezen alakban van a választott bíróság jelenleg hazai jogunkban is szabályozva,[4]) miért is azt nem a birósági szervezeten kivül

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

állónak, hanem mint annak egyik kiegészitő, bár kivételes és csak esetleges alkatrészét kell tekinteni.[5])

2. A választott bíróság alapja és feltétele a választott bírósági szerződés (*compromissum*).[6]) Köthető mindennemü peres ügyre nézve,[7]) egyedüli kivételével azon ügyeknek, melyekben az 1868. LIV. t.-cz. 53. §-a szerint a rendes birói illetőségtől eltérésnek helye nincs.[8]) A törvény azonban megkivánja, hogy a szerződés, melyben a választott bíróság kiköttetik, i r á s b a n legyen szerkesztve,[9]) s abban a per tárgya, valamint minden jogviszony, melyre a választott bíróság hatásköre kiterjed, tüzetesen kijelöltessék.[10]) Oly szerződés tehát, melyben a választott bíróság eldöntése alá bocsátandó jogviszonyok csak általánosságban, közelebbi megjelölés nélkül emlittetnek, érvénytelen;[11]) époly kevéssé van jogositva a választott bíróság olyan viszony fölött itélni, mely a választott birói szerződésben kijelölt ügy fogalma alá nem vonható.[12]) Valjon azonban a választott bírósági szerződés egy már előbb létrejött és a felek közt már vitássá vált, vagy pedig egy még csak jövőben vitássá váló ügyre nézve köttetett-e ? annak érvényességére befolyással nincs.[13])

3. A választott birói szerződésnél fogva a felek kölcsönösen kötelezve vannak arra, hogy az abban megjelölt ügyet a rendes bíróságok mellőzésével a választott bíróság eldöntése alá bocsássák[14]) s magának a választott bíróságnak megalakitásában közreműködjenek.

A törvény értelmében a választott bíróságnak egy elnökből, négy bíróból és egy jegyzőből kell állania,[15]) jogositva lévén a felek, ha közöttük a birák személye iránt kölcsönös egyetértés létezik, azokat magában a szerződésben megnevezni.[16]) Ha ellenben a választott bíróság a birói személyek előleges megnevezése nélkül köttetett ki s a felek a birói személyekre nézve nincsenek egyetértésben :[17]) mindenik fél négy birót köteles kijelölni s erre a vonakodó fél az ellenfél kivánatára azon e. f. törvényszék vagy járásbíróság által, melynek illetőségéhez a per választott bíróság esetén kivül tartoznék,[18]) 15 napi határidő kitüzése mellett azzal a hozzáadással szólitható fel, hogy elmulasztás esetében a kijelölés a bíróság által fog történni.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

A fél s utóbbi esetben a bíróság, a jelöltek neveit, polgári állását és lakhelyét az ellenféllel tudatni tartozik;[19]) mindenik félnek jogában állván az ellenfél illetőleg a bíróság által kijelölt négy tag közül kettőt visszavetni, a nélkül, hogy a visszavetést indokolni tartoznék. A visszavetésnek 15 nap alatt kell történnie, azon időtől számitva, a melyben a kijelölés a félnek tudtára adatott. Ha ezen határidő alatt az ellenfél visszavetési jogával nem élt: e jog magát a kijelölő felet, illetőleg a kijelölő bíróságot illeti.[20]) Az ekkép mindkét részről összesen fenmaradt négy tag tartozik azután 15 nap alatt elnököt és jegyzőt választani, egyetértés hiányában pedig elnök és jegyző nevezés végett az illetékes rendes bíróságot megkeresni. A választás megtörténtétől, illetőleg a kinevezésről való értesitéstől számitott 15 nap alatt pedig a választott bíróság megalakulni és az ügy folyamatba tétele iránt intézkedni köteles.[21]) A mennyiben a választott bíróság által eldöntendő ügyben pertársaság venne részt, a pertársak a választási, illetőleg kijelölési és visszavetési jogot[22]) a megállapitott számú tagokra nézve együttesen gyakorolják. Ha pedig a pertársak a birói személyekre nézve egymás közt meg nem egyezhetnek: jelöltjeik közt a szavazatok többsége, ennek hiányában sorshuzás dönt.[23])

4. A törvény a feleket, illetőleg a helyettük kijelölő bíróságot a választott bíróság tagjainak közelebbi tulajdonságaira nézve semmi korlátozás alá nem veti. Választhatók tehát akár jogtudó egyének, akár mások, feltéve hogy kellő itélőképességgel birnak;[24]) választhatók különösen a rendes bíróságok tagjai is, még ha az ügy azon bíróságnak, melyhez tartoznak, különbeni törvényes illetőségébe esik.[25]) Önként értetik azonban, hogy a választás csak akkor hatályos, ha azt a megválasztott el is fogadja,[26]) a mi teljesen az ő akaratától függ; mig ahhoz, hogy a választott biró a biráskodás teljesitésére kötelezhessék, a törvény az ő részéről irásbeli nyilatkozatot követel.[27]) Ha ezen nyilatkozat már az ellenféllel is közöltetett, ez által a választott biró mindkét féllel szerződéses viszonyba lép, melynek folytán csakis mindkét fél beleegyezésével léphet vissza.[28]) De nemcsak szerződési viszony a felekkel keletkezik a válasz-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tott biró elfogadási nyilatkozata folytán, hanem miután maga a választott bíróság közhatósági jelleggel bir, a választott biró az ő nyilatkozatával valóságos közhivatalt vállal, köztisztviselővé lesz, a ki mint ilyen a biráskodás teljesitését illetőleg elvileg ugyanazon tekintet alá esik, mint a rendes bíróságok tagjai. Ennek következménye mindenekelőtt az, hogy a választott biró, ki a választás elfogadásából folyó kötelességének épen nem, vagy nem a kellő időben felel meg, a mennyiben elháríthatlan akadályt igazolni nem képes, a rendes bíróság által, a felek valamelyikének kérelmére, előre bocsátott meghallgatás után 1000 forintig terjedő pénzbirságban marasztalható.[29]) A választott birónak birói eljárásában elkövetett cselekvényei és mulasztásai továbbá ugyanoly módon esnek a büntetőtörvényben szabályozott hivatali bűntettek fogalma alá, mint ez a rendes birákra nézve van megállapitva [30]) s hasonlóképen ugyanazon elbirálás alá esik a választott biró az általa hivatalos eljárásában okozott kár megtéritésére nézve, még pedig a nélkül, hogy az erre irányuló kereset a kereshetőségnek fegyelmi eljárás utján való előzetes megállapitásától volna feltételezve. [31]) A választott birónak a rendes birákéval egyenlő állásából következik végre, hogy ugyanazon érdekeltségi körülmények, melyeknél fogva az utóbbiak bizonyos ügyekben részt nem vehetnek, a választott birákra nézve is kizáró akadályt képeznek. [32])

5. A mi a választott bíróság eljárását illeti, arról később részletesen lesz szó. E helyütt csak annak kiemelésére szoritkozunk, hogy jóllehet a választott bíróság époly közhatósági jelleggel bir, mint a rendes bíróságok, mégis az a körülmény, hogy a birói szervezet állandó alkatrészét nem képezi, hivatalos helyiséggel és külső hivatalos megjelenéssel nem bir s hogy úgy a választott birák személyének megválasztása, mint a választott bíróság eljárása, közvetlen hatósági ellenőrzés alatt nem áll: teljesen igazolja, hogy a választott bíróság azon felül, hogy itélete vagy az előtte kötött egyezség a rendes bíróságok itéleteivel s az ezek előtt kötött egyezségekkel ugyanazon hatállyal bir, [33]) a bíróságokat általában megillető hatalom teljével nem ruháztatott fel s különösen kényszerhatóságot nem

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gyakorolhat. Ezen hatalmi korlátoltság különösen abban talál kifejezést, hogy ha a választott birói eljárás folyamában kézbesités, tanukihallgatás, szakértői vélemény vagy eskütétel szüksége forog fenn: ezeknek foganatositása nem történhetik maga a választott bíróság által, hanem a választott bíróság köteles azok foganatositása végett a különben illetékes rendes bírósághoz fordulni.[34]) Maga ezen megkeresés azonban époly hivatalos jelleggel bir, mint a rendes bíróságok megkeresései s ugyanazért a megkeresett bíróság által épúgy foganatositandó, mint az utóbbiak.[35]) A választott bíróság továbbá a végrehajtást se el nem rendelheti, se nem foganatosithatja, hanem azt a nyertes félnek az általános szabályok szerint szintén azon törvényszéknél vagy járásbíróságnál kell kieszközölnie, melynek hatásköréhez és illetősége alá a per a választott birósági eljárás esetén kivül tartoznék.[36])

6. A választott birósági szerződés hatályát veszti:[37])

a) ha a választott bíróság a törvényben kitüzött határidő alatt meg nem alakul;

b) ha a felek az eljárás e nemétől kölcsönösen elállanak;

c) ha az ügy, melyre a választott bíróság kikötve volt, akár jogerőre emelkedett itélet, akár egyezség által már elintéztetett;[38])

d) ha a szerződésben a választott birák meg vannak nevezve és a birák valamelyike a birói tiszt elvállalását vagy az azzal összekapcsolt kötelességek teljesitését megtagadja,[39]) vagy meghalt, vagy más oknál fogva nem gyakorolhatja a biráskodást,[40]) a mennyiben ilyen esetekről a szerződésben gondoskodva nincs.

Ha ellenben a választott birák nincsenek már a szerződésben megnevezve, hanem a választás a törvényben kijelölt módon történt: a most nevezett okok a választott birósági szerződés megszüntét nem vonják maguk után. Ez esetben, ha a megválasztott birák valamelyike akár a választott bíróság megalakulása előtt, akár az eljárás megindítása után meghal, vagy más oknál fogva nem gyakorolhatja a biráskodást, helyette az eredeti választásra vonatkozó határozatok megfelelő alkalmazá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

sával más biró választatik.[41]) Ha pedig valamelyik biró tisztében eljárni vonakodik, vagy az elnök által kitüzött biráskodási határnapra kellő igazolás nélkül meg nem jelen: helyette az elnök hivatalos előterjesztésére az illetékes bíróság nevez birót.[42]) Végre a választott bíróság elnökének elhalálozása vagy másnemü akadályoztatása esetében, valamint akkor is, ha az elnök az eljárás folyama alatt tisztében eljárni vonakodik: bármelyik fél kérelmére az illetékes bíróság, szükség esetében a mulasztással vádolt elnök meghallgatása után, a választott bíróság tagjait uj elnökválasztásra utasitja; egyetértés létre nem jötte esetében pedig uj elnököt nevez.[43])

Bármily okból történjék ily módon az eljárás folyamán a választott bíróság egyes tagjainak személyében változás, ez a folyamatban lévő eljárás további menetére befolyással nincs.[44])

---

[1]) Ilyen volt a választott bíróság a római jog szerint s általában az előbbi magyar jogban is. V. ö. *Frank* id. m. II. 30. l., a ki azonban ennek daczára a választott bíróságot nem a magánjogban, hanem mint „rendkivüli bíróságot" a perjogban tárgyalja. Kivételt képezett a terjedelmesebb kereskedelmi perekre nézve az 1840. XV. t.-cz. II. r. 92. §-a értelmében a váltótörvényszék által kötelezőleg elrendelt választott bíróság, melynek itélete a váltótörvényszék által végrehajtatott.

[2]) V. ö. L. 1. D. de receptis 4, 8: *Compromissum ad similitudinem iudiciorum redigitur et ad finiendas lites pertinet.*

[3]) V. ö. *Plósz* is: Beiträge zur Theorie des Klagerechts. Lipcse 1880. 83. l. és Magyar Igazságügy XXVII. 312. l.

[4]) 1868. LIV. t.-cz. IX. czim 3. fejezet és ennek 502—504., 508—510. és 512. §§. helyett 1881. LIX. t.-cz. 74—79. §§.

[5]) Alább látni fogjuk, hogy a választott bíróság ezen közjogi jellegének következményei az itélet végrehajthatóságától eltekintve is meg vannak vonva.

[6]) A Ptr. 495. §-a csak a szerződésen alapuló választott bíróságot emliti. A szerződéssel egyenlőnek tekintendők azonban a kereskedelmi és más társulatok alapszabályai is. V. ö. *Semmsz.* 1880. junius 24/11281. sz. (D. XXVI. 31. l.). Valjon lehet-e választott bíróságot végrendeletben vagy más, nem szerződéses módon kikötni? *Plósz* id. javaslatának 613. §-ában erre kifejezetten utal, s nézetünk szerint a fennálló jog sem állja utját, a törvény csak azért szabályozván egyedül a szerződésszerű választott bíróságot, mert más módon ritkán szokott előfordulni. — Kivételesen a választott bíróságot t ö r v é n y is rendeli. Igy jelenleg az o s z t r á k-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

magyar bank némely vitás ügyeire nézve az 1878. XXV., illetve 1887 XXVI. t.-cz.-ben foglalt alapszabályok (53. és 108. czikk), melyek azonban a választott bíróság alakitása iránt annyiban eltérőleg intézkednek, a mennyiben a bíróság 7 tagból áll, kik közül hármat a bécsi legfőbb törvényszék, hármat pedig a kir. Curia elnöke a vezetése alatt álló birói testület kebeléből egy évre nevez ki, mig az elnököt a kinevezett birói tagok választják (53. cz.).

[7]) Peres; tehát nem oly ügyre nézve, mely már birói itélet vagy egyezség által elintézést nyert. Ez épúgy következik a választott bíróság czéljából, mint az itélet jogerejéből, mely az ujabb pert kizárja.

[8]) Ptr. 495. §. V. ö. alább 53. §. A törvény tehát a választott bíróság kikötését egyenlőnek tekinti a birói illetőség szerződéses megállapitásával *(prorogatio)*. Ebből is kitünik, hogy a vál. bíróság valóságos bíróság; de következik belőle egyuttal az is, hogy a vál. bíróság kikötése azon különös feltételeken kivül, melyeket a törvény magára a vál. bíróságra nézve felállit, nem esik más feltételek alá, mint a *prorogatió* általában. Nem lehet nevezetesen a vál. birósági szerződésre nézve külön azon követelményt felállitani, hogy a felek a per tárgya fölött szabadon rendelkezhessenek — v. ö. *Plósz*-féle id. jav. 595. §. — vagy egyezséget köthessenek. Ha a vál. bíróság valóságos bíróság, akkor annak kikötésében nem is foglaltatik semmi rendelkezés vagy egyezség a per tárgya, hanem csupán az abban itélő bíróság fölött; az más szóval nem is magánjogi, hanem tisztán perjogi szerződés.

[9]) Követeli már az 1729. XXX. t.-cz. 5. §-a. Valjon köz- vagy magánokirat? közömbös. Meghatalmazott csak különös meghatalmazás alapján kötheti. V. ö. osztr. p. t. 1008. §.

[10]) Ptr. 496. §.

[11]) V. ö. *Semmsz.* 1880. junius 24. 11281. sz. (D. XXVI. 31. l.). Előbb azonban kimondotta volt, hogy oly szerződés, melyben a vál. bíróság egy bizonyos üzletből felmerülendő minden vitás kérdés eldöntésére köttetik ki, érvényes. 1874. decz. 22. 19281. sz. telj. ül. hat. (D. XIII. 1. l.).

[12]) E szempontból kell megitélni azon kérdést is, valjon vál. birósági eljárásban van-e helye viszonkeresetnek? Ha ennek tárgya a vál. birósági szerződésben kijelölt ügyből származik, akkor annak helyt kell adni, mert hisz ez esetben a viszonkereset tárgya a választott bíróság előtt önállóan is érvényesithető, de az 1881. LIX. t.-cz. 8. §. a) pontja alapján is (azonos jogalap). Ellenkező esetben azonban a viszonkeresetnek még alperes beleegyezésével sincs helye, mert ily beleegyezés az irásbeli szerződést nem pótolja. V. ö. *Curia* 1887. május 17. 476. sz. (D. XLVI. 319. l.).

[13]) V. ö. *Plósz*-féle jav. 595. §. A választott bíróság kiköthető nevezetesen az illető ügyletről felvett okiratban, sőt épen ez a rendes eset.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[14]) V. ö. már *Frank* id. h. 31. l. A választott bíróság mellőzésével történt perinditás ellen alperes illetőségi kifogást emelhet. L. ennek példáit: Dttár VII. I. rész 29. 47. l., IX. I. r. 90. l., XVII. I. r. 69. l., XXVI. I. r. 31. l. V. ö. továbbá, bár közvetlenül a tőzsdebiróság kikötésére nézve: *Bp. kir. T.* 1888. április 6. 2195. sz. (D. XLVIII. 333. l.). Ha pedig a választott bíróság előtt az ügy már folyamatba tétetett (v. ö. 1881. LIX. t.-cz. 75. §.): ezen alapon épúgy támasztható a perfüggőség kifogása *(exc. litis pendentis)* mint a rendes bíróságnál történt perinditás alapján.

[15]) E szám feltétlenül kötelező, úgy hogy a választott bíróság sem több, sem kevesebb tagból nem állhat. Ez a Ptr. 498. sk. §§. szövegezéséből, valamint az 1881. LIX. t.-cz. 77. §. b) pontjából világosan kitünik s a választott bíróságnak közjogi jelleggel történt felruházásával szoros összefüggésben áll. Ennek folytán kevesebb számú tagra vonatkozó választott birósági szerződést egyenesen érvénytelennek kell tekinteni, és pedig nemcsak azért, mert a szerződésben kikötött szám a törvénynyel ellenkezik, hanem azért is, mert a törvényben előirt számra való kiegészités a kisebb számra vonatkozó kötelezettséget tartalmazó szerződés alapján nem követelhető. V. ö. *Semmisz.* 1880. május 4. 7271. sz. teljes ül. döntv. (D. XXV. 46. l.); 1872. aug. 10. 8942. sz. (D. VII. 47. l.); 1873. május 13. 7329. sz. (D. IX. 90. l.); 1874. deczember 22. 19281. sz. (D. XIII. 1. l.); 1876. decz. 14. 22187. sz. (D. XVII. 69. l.); *Bpesti kir. T.* 23833/85. sz. a *Curia* által megerősitve (D. XLI. 332. l.).

[16]) Ptr. 498. §.

[17]) A törvényben előirt kijelölési ut tehát közös egyetértés mellett később is mellőzhető.

[18]) Ptr. 499. §. és hozzá 506. §., valamint 1881. LIX. t.-cz. 78. §. A törvény annyiban nem egészen szabatos, a mennyiben a választott birósághoz utasitott ügy esetleg a törvényszéktől vagy járásbiróságtól különböző bíróság (bagatell—községi bíróság stb.) törvényes hatásköréhez tartozhatik. Miután azonban a törvény a 499. és 506. §§-ban világosan „rendes" biróságról szól, sőt az 1881. LIX. t.-cz. 78. §-a a törvényszéket és járásbiróságot kifejezetten emliti, ezeket a választott bíróság körül ily esetben is kell illetékeseknek tekinteni, a törvényszék vagy járásbiróság egymásközti hatásköre úgy állapittatván meg, mintha más bíróság az ügyben egyáltalában nem is birna hatáskörrel.

[19]) Ptr. 499. §.

[20]) Ptr. 501. §.

[21]) 1881. LIX. t.-cz. 75. §. E határidő hasonszerü alkalmazást nyer azon esetben is, ha a vál. bíróság tagjai a szerződés megkötése után közös egyetértéssel választattak meg; mig ha a birák magában a választott birósági szerződésben jelöltettek ki, a megalakulás és folyamatbatétel határideje csak a vál. bíróság megkeresésétől jöhet számitásba.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[22]) Utóbbi nincs emlitve a törvényben, de magától értetődik. Miután pedig a visszavetésről csak a Ptr. 501. §-ban van szó, mindenesetre helyesebb lett volna, a pertársakra vonatkozó szakaszt ez után helyezni.

[23]) Ptr. 500. §.

[24]) V. ö. *Frank* id. h. 30. l. A rendes birákra nézve megállapitott kor (26 év), de még a nagykoruság sem okvetlenül szükséges. Miután azonban a választott biró a választás elfogadásával szerződéses viszonyba lép, a melyből reá vagyoni következmények is származhatnak: kiskorú egyén csakis atyja vagy gyámja beleegyezésével vállalhatja el a biráskodást. A választott biró köztisztviselői állásából következik továbbá, hogy oly egyén, a ki büntett vagy vétség miatt hivatalvesztésre itéltetett, e büntetés tartama alatt választott biró sem lehet, a mint ezt az 1871. VIII. t.-cz. 8. §-a a hivatali bűntettekre mellékbüntetésképen kifejezetten is megállapitotta. Ugyanazon okból nem lehet választott biró oly egyén, a ki nem magyar állampolgár. Ellenben nők, miután a hivatali képességtől általában nincsenek megfosztva, választhatók.

[25]) Mert ez esetben sem járnak el mint az illető rendes bíróság, hanem mint magának a választott bíróság tagjai gyanánt, a melynek illetősége különben a rendes bíróság illetőségét ki is zárja. Más volna, ha választott bíróságként maga az illetékes rendes bíróság köttetnék ki, a mi már azért sem lehetséges, mert a törvény a vál. bíróság tagjainak közvetlen és egyéni kijelölését követeli. — Összeférhetlenségi eset sem forog fenn a választott birói tiszt elvállalásában.

[26]) Ez az u. n. *receptum arbitri*. V. ö. Tit. Dig. IV. 8. de receptis: qui arbitrium receperint ut sententiam dicant; Cod. II. 56 de receptis arbitris.

[27]) 1881. LIX. t.-cz. 74. §. 1. bek.

[28]) Id. t. 2. bek. Ha a választás közös egyetértéssel történt, az egyik félnek átadott nyilatkozat a másik által is átvettnek tekintendő.

[29]) 1881. LIX. t.-cz. 74. §. 3. bek. Ha a választott biró csak magánjogi értelemben vett megbizott volna, akkor a birságot szabályszerü kereset alapján a felek javára kellene megitélni; de a törvény szövege világosan mutatja, hogy a birság valóságos közjogi büntetés jellegével bir, bár a felek inditványát tételezi fel.

[30]) Ezt az 1871. VIII. t.-cz. 3. §-a kifejezetten megállapitja, de a Bünt. T. szerint is áll, mert bár a 461. §. a választott birót külön nem emliti, de azért az állam igazságszolgáltatási teendőjének teljesitésére „különös megbizatásuknál fogva kötelezettek“ alatt a választott birákat annyival inkább kell érteni, mert sehol sincs nyoma annak, mintha a B. T. az előbbi törvény álláspontját el akarta volna hagyni. — A birákra vonatkozó fegyelmi eljárásnak ellenben a választott birák nincsenek alávetve, a mi nem annyira állásuk belső minőségének és a fegyelmi eljárás természetének, mint inkább tisztük ideiglenességének

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

és korlátoltságának következménye. A birói felelősségről szóló uj törvény javaslata (l. alább 35. §.) a fegyelmi eljárást a választott birákra is kiterjeszti. (4. §.)

[31]) 1871. VIII. t.-cz. 67. §. és 68. §. 2. bek. c) pont. A kereshetőség fegyelmi úton való előzetes megállapitásának hiányzik épen a feltétele: a fegyelmi eljárás.

[32]) Ptr. 497. §. Az érdekeltségi kifogás maga a választott bíróság előtt érvényesitendő, mely ha azt figyelembe nem veszi, felebbezésnek van helye. V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 77. §. c) pont. Emelhető pedig a kifogás azon fél által is, a ki az illető birót jelölte, vagy a kivel szemben visszavetési jogával nem élt.

[33]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 78. §. és Vght. t. 1. §. e) pont. Miután a végrehajthatóság a jogerő egyik hatása, annak elismeréséből a jogerő másik, vagyis azon hatására is kell következtetni, melynél fogva az eldöntött jogviszony ujabb perbevonását kizárja s ez ellen kifogást (*exc. rei judicatae*) alapit meg. A választott birói itéletből vagy egyezségből tehát épúgy van helye a jogerejü eldöntés kifogásának, mint a rendes birói itélet vagy egyezség alapján. Kérdéses lehet azonban egy külföldi választott bíróság itéletének hatálya a belföldön. Nézetünk szerint a kérdés eldöntése attól függ, hogy minő természetü a választott bíróság a külföldi törvény szerint? Ha époly közjogi állást foglal el, mint a mi törvényeink szerint, akkor a külföldi választott bíróság itéletét a külföldi rendes birróságok itéleteivel egyenlőnek kell tekintenünk. Ha ellenben a választott bíróság a külföldi törvény szerint csak magánjogi jelleggel bir: akkor annak közjogi jelleget mi sem adhatunk.

[34]) Ptr. 506. §. Illetékes bíróság: l. fentebb 18. jegyz.

[35]) V. ö. alább 52. §. A megkeresés azonban az 1881. LIX. t.-cz. 76. §-a értelmében a választott bíróság minden tagja, vagy ha valamelyik az aláirást megtagadja, ennek megjegyzésével a többség által aláirandó.

[36]) 1881. LIX. t.-cz. 78. §. Vght. t. 2. §.

[37]) Id. t. 79. §.

[38]) Ez úgy magának a választott bíróságnak, mint az ennek mellőzésével megkeresett rendes bíróságnak itéletére, illetve egyezségére vonatkozik. Tekintetbe veendő különösen azon eset, hogy a vál. bíróság mellőzésével a rendes bíróság előtt történt perinditás ellen nem tétetik kifogás.

[39]) Az egyébkénti következmények az illető választott bíróra nézve ez által természetesen nem érintetnek.

[40]) Pl. elmebeteg lesz, hivatalvesztésre itéltetik, érdekeltség miatt kizáratik, kivándorol stb.

[41]) Id. §. 2. bek., s ebben idézve Ptr. 499. 500. és 501. §§.

[42]) Id. §. 3. bek. Itt is fenmaradnak az illető bíróra nézve az emlitett következmények.

[43]) Id. §. 4. bek.

[44]) Id. §. ut. bek.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

HARMADIK CZIM.

A birósági személyek.

26. §.

A birósági személyek általában.

I. A birósági személyekhez tartoznak mindazok, a kik a bíróságoknál alkalmazva vannak s ezen alkalmazásból kifolyólag, mint azoknak tagjai és cselekvő közegei, a törvénykezést közvetlenül vagy közvetve gyakorolják. Nem tartoznak ellenben a birósági személyekhez azok, a kik a törvénykezés közegei ugyan, de a bíróságoknál mint azok tagjai alkalmazva nincsenek, hanem a bíróságokon kivül s tőlük egészen függetlenül vagy velük csak külső kapcsolatban állanak s a kikről épen azért a birósági személyektől külön lesz szó.[1])

A birósági személyek, a szolgaszemélyzettől eltekintve, három, egymástól lényegesen különböző osztályt képeznek:

1. Az első osztályba tartoznak a b i r á k, a kik alatt tágabb értelemben mindazon birósági személyek értendők, a kik b i r á s k o d n a k, vagyis a kik által az i t é l e t e k h o z a t n a k,[2]) tekintet nélkül arra, valjon egyedül és önállóan, vagy társas módon mint szorosabb értelemben vett birák, vagy pedig elnöki minőségben járnak el.[3]) Miután a törvénykezés legfőképen az itélethozatalban nyilvánul, a birák nemcsak

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a birósági személyek, hanem a törvénykezés összes szervei között a legelőbbkelő helyet foglalják el; ők a törvénykezés főszemélyei, az oszlopok, melyeken az igazságszolgáltatás tulajdonképen nyugszik.

2. A második osztályba tartoznak a birósági segédszemélyek, a kik a biráknak feladatuk teljesitésében segédkeznek s a biráskodást kiegészitő fogalmazási teendőket látják el.[1]) Ezen osztály képezi egyuttal a birói osztálynak mintegy előcsarnokát, a melyből az alsó birói állások betöltése első sorban és rendszerint történik.[5])

3. A harmadik és legalsó osztályba végre tartozik a birósági kezelő-személyzet, a melynek feladata a bíróságoknál előforduló kezelési teendők ellátása.

II. A következőben a birósági személyek most felsorolt mindhárom osztályáról részletesen fogunk szólani. Tekintetbe fogjuk venni úgy a birósági személyek állását általában, mint különösen azoknak kellékeit, alkalmazását, az állásukból folyó jogokat és kötelességeket, nemkülönben annak megszünését; magától értetvén, hogy tárgyalásunk sulypontja a birákra fog esni, annyival inkább, mert a birák állása az, mely a törvényhozás által legtüzetesebben van szabályozva. Kiemeljük azonban, hogy általában véve csak azon birósági személyekkel fogunk foglalkozni, a kik a rendes bíróságokat alkotják,[6]) s a kiknek állása e mellett állandó s valóságos államszolgálati viszonyt létesitő hivatal jellegével bir. A kivételes s nevezetesen nem állami bíróságok, valamint a rendes bíróságok azon tagjaira nézve ellenben, a kik, mint a kereskedelmi ülnökök, államszolgálati viszonyban nem állanak, a megelőző czimben foglaltakra szoritkozhatunk, vagy legfelebb annyiban kell még róluk megemlékezni, a mennyiben a rendes bíróságok állandó személyzetével egyenlő tekintet alá esnek.

---

[1]) L. az ötödik czimben.

[2]) Csakis az itélethozatalban való részvétel mérvadó, tekintve, hogy másnemü birói határozatok a segédszemélyek által is hozatnak. A fogalommeghatározás szempontjából azon körülmény is közöm-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

bös, hogy a birák az itélet s általában határozathozatalon kivül még más birói teendőket is végeznek.

[3]) Mig tehát tágabb értelemben a birákhoz az elnököket is számitjuk, addig szűkebb értelemben a birák az elnököktől megkülönböztetetnek. Rendesen a birák alatt az elnökök is értetnek. A szűkebb értelem csak ott vétetik, a hol az elnökök külön tekintet alá esnek. V. ö. pl. 1871. VIII. t.-cz.: egyrészt czimfelirat és 1. 2. s legtöbb szakasz, másrészt 32. 33. 35. §§.

[4]) Utóbbi szempontból a segédszemélyzet fogalmazási személyzetnek is nevezhető, a mint ez a kormányhivataloknál van elfogadva. — Azonban a segédszemélyzet megjelölése törvényes megjelölést képez. V. ö. 1871. VIII. t.-cz. 2. 32. 33. §§.; 1871. IX. t.-cz. 5. 13. §§.; 1871. XXXI. t.-cz. 13. §.; 1881. LIX. t.-cz. 101. §.; 1883. XLIII. t.-cz. 3. 5. §§. Csak az 1883. I. t.-cz. 7. §-a beszél „a bíróságoknál és királyi ügyészségeknél a fogalmazási szakban működő tisztviselőkről."

[5]) A birói állások betöltése azonban az ügyvédség köréből is történhetik és történik. V. ö. alább 28. §.

[6]) A rendes bíróságokhoz azonban a következőben mindig a budapesti keresk. és váltótörvényszék is számitandó, melynek személyzet a rendes bíróságok személyzetével teljesen egyenlő.

I. A birák.

27. §.

A birói hivatal jelentősége és szabályozása általában.

I. Az igazságszolgáltatás nagy jelentősége, melynél fogva az állam legfőbb feladatát képezi, az annak gyakorlásával megbizott birák állását is olyannak tünteti fel, melynél fontosabb és nagyobb sulylyal biró az államhatalom közegei között el nem ismerhető. De a birói hivatal az abban letett hatalom nagyságát tekintve is első helyen áll. Hiszen a biró az állampolgár legfőbb javai: szabadsága, becsülete, vagyona, sőt még élete fölött

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

is rendelkezik s ezen rendelkezés nem kivételes természetü, még kevésbé erőszak és hatalmi visszaélés, nem az állami rend és polgári szabadság megtámadása, hanem ellenkezőleg ezeknek magából az államczélból folyó nélkülözhetlen és intézményes biztositéka. A legelső helyre teendő végre a birói hivatal, ha azon nehézségeket, melyekkel annak teljes betöltése jár s azon tulajdonságokat tekintjük, melyek annak teljes betöltésére képesitenek. Alapos ismerete a törvénynek és biztosság annak alkalmazásában; emberismeret és éleslátás a tények jelentőségének és egymáshozi viszonyának megitélésében; feltétlen részrehajlatlanság és teljes függetlenség minden, bárhonnan származó és bármily alakban nyilatkozó befolyástól, mely azt veszélyeztetné; mély igazságérzet, méltányosság és emberszeretet, melyek nélkül a legalaposabb törvényismeret és a legnagyobb pártatlanság sem biztositja az igazság érvényrejutását; tiszteletet és bizalmat gerjesztő, erőszakosságtól, indulattól és gyengeségtől egyaránt ment erélyes, nyugodt és tapintatos fellépés s végre, hogy többet ne emlitsünk, szigorú lelkiismeretesség, szorgalom és pontosság tisztének ellátásában: ezek azon tulajdonságok, melyeknek együttes birtoka a hivatásának magaslatán álló birót alkotja [1]) s valjon melyik állás az, mely a kiváló tulajdonságok ezen gazdagságát nagyobb, vagy bár csak hasonló mértékben követelné?

II. Minél fontosabb azonban a birói hivatal s minél kiválóbbak a biróban megkivántató tulajdonságok: annál inkább képezi a törvényhozás feladatát, hogy azt tényleg a maga jelentőségének megfelelően szervezze, megállapitván egyrészt azon kellékeket, melyek a jelzett tulajdonságok fenforgására lehetőleg biztosan következtetni engednek s gondoskodván másrészt azon feltételekről és biztositékokról, melyek a birói hivatalra legalkalmasabb egyének megnyerését és annak minél tökéletesebb ellátását igérik. Az erre vonatkozó főelvek az állami alkotmány kiegészitő részét képezik s csak az az alkotmány mondható tökéletesnek, melyben a birói állás kiválósága, biztonsága és függetlensége teljesen érvényre jut. Felismerte ezt a magyar törvényhozás is, midőn az alkotmány visszaállitása után a birói

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hivatal szabályozását legelső és elodázhatlan teendői közé vette fel s a birói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. IV., a birák és birósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. VIII. és a birák és birósági hivatalnokok áthelyezése és nyugdijazása körüli eljárásról szóló 1871. IX. törvényczikkekben oly kimeritő gondossággal rakta le a birói állás biztositékait, hogy hazánk e részben méltó helyet foglal el a legelőhaladottabb államok sorában.

Ezen törvények azok, melyekre a birói hivatal közelebbi ismertetésénél a következőkben első sorban támaszkodnunk kell, melyek azonban még más törvények és rendeletek által kiegészitést nyernek, némely részben módositást is szenvedtek. Előre bocsátjuk még, hogy az összefüggés kedveért a birák felelősségéről a birósági segéd- és kezelőszemélyzet felelősségével együttesen ezen személyzet közelebbi ismertetése után fogunk szólani.

[1]) V. ö. a biró tulajdonságairól *Hármaskönyv* is: Előrész 14. czim. 4—6. §§.

28. §.

A birói hivatalra képesitő kellékek.

I. A birói hivatalra képesitő kellékek részint olyanok, melyek szükségesek, hogy valaki egyáltalában birói hivatalra alkalmaztassék — absolut képesség, — részint olyanok, melyek az előbbi kellékeken felül szükségesek ahhoz, hogy valaki egy meghatározott bíróságnál szervezett birói állásra alkalmaztassék — viszonylagos képesség. E két rendbeli kellékeket kiegészitik aztán még azon kellékek, melyek szükségesek ahhoz, hogy a már egy meghatározott bíróságnál alkalmazott biró a bíróság illetősége alá tartozó valamely meghatározott konkrét ügyben is eljárhasson. Ez utóbbiak a birói állás lényegéből folyó pártatlanságra vonatkoznak s nemleges alakban mint a birói érde-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

keltség esetei vannak szabályozva, melyekről azonban külön egy későbbi szakaszban lévén szó,[1]) e helyütt csak a birói hivatalra egészben véve képesitő előbb emlitett kellékeket veszszük szemügyre.

II. A birói hivatalra egyáltalában képesitő kellékek az 1869. IV. t.-cz. 6. §-a értelmében következők:

1. a magyar állampolgárság, mint a hivatalképesség feltétele általában,[2]) melynek fenforgása esetében egyuttal sem rend- és osztálykülönbségek,[3]) sem a vallás,[4]) sem a nemzetiség[5]) akadályt nem képeznek;

2. feddhetlen jellem, mely miként a köztisztviselőknél általában, feltételezi, hogy az illető bűntett vagy vétség miatt vád alá helyezve, vagy általában szabadságvesztés büntetése alatt nincs, nyereségvágyból eredő bűntett vagy vétség miatt elitélve nem volt, hivatalvesztésre szóló itélet hatálya alatt nem áll, s erkölcsi tekintetben alapos kifogás alá nem esik;[6])

3. a 26-dik életév betöltése, mint azon korbeli *minimum*, mely mellett a birói tiszt kellő ellátásához szükséges tapasztalat és higgadtság feltételezhető;[7])

4. nem szabad az illetőnek csőd vagy gondnokság alatt állnia;[8])

5. a magyar, mint államnyelvnek és az államkormány által felállitott biróságok hivatalos nyelvének ismerete;[9])

6. végre a törvényben meghatározott elméleti és gyakorlati jogi képzettség.

Utóbbi tekintetben az id. törvény 7. §-a és az ezt részben módositó későbbi szabályok értelmében kimutatandó különösen:

1. vagy a köz- és váltóügyvédi vizsga letétele, illetőleg ügyvédi oklevél,[10]) vagy pedig:

2. hogy az illető:

a) a jogi tanulmányokat valamely felsőbb, akár hazai, akár külföldi nyilvános jogi tanintézetben,[11]) a hazai jogból pedig mindenesetre valamely magyarországi ily intézetben befejezte és vagy a jogtudományi államvizsgát, vagy a jogtudományi első tudori szigorlatot letette;[12])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

b) a most emlitett vizsgák letételétől számitandó három éven át jogi gyakorlaton volt, mely gyakorlatból legalább két év bíróságnál, egy év pedig bíróságnál, kir. ügyésznél, vagy ügyvédnél töltendő;[13])

c) a három évi gyakorlat letelte után a gyakorlati birói vizsgálatot sikerrel letette.[14])

Ezen gyakorlati birói vizsgálat, mely iránt az 1874. XXIV. t.-cz. és az ennek végrehajtásában 1875. évi november 8-án 27071. sz. a. kibocsátott ig. min. rendelet (R. T. 389. l.) részletesen intézkedik, a kir. itélőtáblák mellett az elnökből és két kir. itélőtáblai biróból álló vizsgáló bizottság[15]) előtt teendő le.[16]) Tárgyai: a magyar közjog, a polgári-, büntető-, bánya-, váltó-, kereskedelmi anyagi és alaki jog, a közigazgatási és pénzügyi törvények és szabályrendeletek.[17]) A vizsgálat irásbeli és szóbeli[18]) s az állam hivatalos nyelvén teendő le.[19]) Az irásbeli vizsgálatnál a jelöltnek egy polgári és egy büntető perben a kivonat szerkesztése és itélet feltevése hagyandó meg.[20]) A szóbeli vizsgálat nyilvános és mindegyik jelöltre nézve egy óráig tart.[21]) A vizsgálat befejezte után a jelölt képesitése fölött a bizottság szótöbbséggel határoz. Képesitettnek csak azon jelölt itélendő, ki úgy az irásbeli, mint a szóbeli vizsgálat által egyaránt igazolta, hogy a birói tiszt önálló gyakorlatára szükséges jogi ismeretekkel, kellő itélőtehetséggel és avatottsággal bir.[22]) Ha a bizottság a jelöltet visszautasitotta, a jelölt a vizsgát ismételheti, igazolnia kell azonban, hogy hat hónapig valamely bíróságnál ujabb joggyakorlaton volt és hogy ott ezen idő alatt kellő szorgalmat fejtett ki. Másodszori visszautasitás esetében az ismétlés többé meg nem engedtetik.[23]) A képesitettnek itélt jelölt részére a kir. itélőtábla oklevelet állit ki, melynek hatálya, bármelyik kir. tábla által lett légyen kiállitva, az egész országra terjed ki.[24])

III. A mi azon kellékeket illeti, melyek szükségesek, hogy valaki, a ki a most emlitett általános kellékekkel bir, egy meghatározott bírósághoz kineveztethessék: ezek arra irányulnak, hogy az ugyanazon bíróságnál alkalmazott birák között oly családi összeköttetés ne álljon fenn, mely az itélethozatal ön-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

állóságára és a hivatalos kötelességek pontos teljesitésére hátrányos befolyást gyakorolhatna. Ehhez képest az 1869. IV. t.-cz. 16. §-a szerint ugyanazon törvényszéknél [25]) birói hivatalra nem alkalmazhatók: kik fel- vagy lemenő ágbeli rokonok, vagy egymással harmadiziglen oldalrokonságban, vagy másodiziglen sógorságban, továbbá fogadott szülei vagy gyermeki viszonyban állanak. [26])

IV. Ugy a birói hivatalra általában, mint a meghatározott bíróságnál való alkalmazás kellékei a törvény által parancsoló módon követeltetnek, úgy hogy sem kivétel, sem valamely kellék elengedése nem foglalhat helyet. [27]) Egyetlen egy kivételt állapitott volt meg az 1869. IV. t.-cz. a jelenlegi birói szervezet életbeléptetése alkalmával történt kinevezésekre nézve, a mennyiben megengedte, hogy azok, a kik akkor vagy régebben valamely rendszeresitett birói hivatalt viseltek, s magukat különös képesség és szorgalom által kitüntették, az előirt jogi képzettség kimutatása nélkül is kineveztethessenek. [28]) Ezen kivétel jelenleg tehát már nem jöhet kérdésbe. Ha mindazonáltal valaki birói hivatalra kineveztetnék, a ki az előirt kellékekkel nem bir, ő azért nem kevésbé biró, mint az, a ki a kellékeknek megfelel s nevezetesen az általa hozott itéletek teljes érvényüek, úgy hogy a kellékhiány alapján sem perorvoslat által meg nem támadhatók, sem hivatalból meg nem semmisithetők. [29]) A törvényben előirt kellékek megtartásának más biztositéka nincs, mint a miniszteri felelősség. [30])

---

[1]) L. alább 32. §.

[2]) V. ö. már 1608. k. e. X., 1741. XI., 1791. XVII. t.-cz. és most 1883. I. t.-cz. 1. §. Miután az állampolgárság a magyar korona összes országaiban egy és ugyanaz (1879. I. t.-cz. 1. §.): nem szenved kétséget, hogy Magyarországon birói állásra Horvát-Szlavonország lakosai is alkalmazhatók.

[3]) Az osztálykülönbségek azelőtt a birói hivatalképességre is gyakoroltak befolyást, mig csak az 1844. V. t.-cz. általánosságban ki nem mondotta, hogy akár kinevezéstől, akár választástól függő minden közhivatalra leendő alkalmazásnál az, hogy valaki a nemesi osztályhoz nem tartozik, akadályul nem szolgálhat. De már előbb is mellőztetett a születésre való tekintet a váltótörvényszékeknél. V. ö. 1840. XV. t.-cz. II. r.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

9. §. Legerősebben érvényesültek az osztálykülönbségek a hétszemélyes táblánál, melynél az egyházi és világi főurak meg a köznemesek rendjéhez tartozó birák száma külön-külön meg volt határozva. V. ö. 1723. XXIV., 1741. XXIV. t.-cz. Az 1840. XV. t.-cz. a váltóügyekre nézve a királyi városokból és kerületekből rendelt két előadó birót kineveztetni, habár nem nemesek is (II. r. 113. §.).

[4]) A vallási egyenlőség a birói állások betöltése szempontjából már az 1791. XII. t.-cz. által lett kimondva: „*judicia per judices absque discrimine religionis deligendos, celebrabuntur.*“ L. különben már előbb is: 1609. XLIV. és 1659. I. t.-cz. Ezekhez hozzájárul az 1844. V., 1848. XX. és az izraelita vallásra nézve az 1867. XVII. t.-cz.

[5]) V. ö. 1868. XLIV. t.-cz. 27. §.: „A hivatalok betöltésénél jövőre is egyedül a személyes képesség szolgálván irányadóul, valakinek nemzetisége ezután sem tekinthető az országban létező bármely hivatalra vagy méltóságra való emelkedés akadályául.“ Sőt a különböző nemzetiségek tekintetbe vétele a birói állások betöltésénél még különösen elő is van irva — miről alább a köv. szakaszban.

[6]) V. ö. 1883. I. t.-cz. 1. §. b) pont. E törvényczikk a birákra nem vonatkozik ugyan, a mint ez annak 5. és 7. §§-ból kitünik. De miután az 1869. IV. t.-cz. a feddhetlen jellemet csak általánosságban említi, ennek közelebbi meghatározása az 1883. I. t.-cz. értelmében annál indokoltabb, mert visszásság volna, hogy a birák feddhetlensége esetleg kevésbé szigoruan magyaráztassék, mint más köztisztviselőknél, a mennyiben ugyanis csak a büntetőtörvényben (1878. V. t.-cz. 55. 58. §§.) megállapitott hivatalvesztést lehetne a feddhetlenség kriteriumául felállitani, a mint ez a birákra nézve a Bünt. T. javaslatának általános indokaiban határozottan ki is lett emelve. L. a 132. lapon: „Az 1869. IV. t.-cz. 6. §-ának b) pontjában a birói hivatal viselhetésére nézve „feddhetlen jellem“ követeltetvén, az által a birói hivatalból kizárattak mindazok, a kiket e tekintetben a birói itélet sujt.“

[7]) Korbeli *maximum* mint lényeges kellék nincs törvényileg megállapitva. Az Ügyv. szab. 11. §-a szerint azonban államszolgálatban nem álló olyan folyamodó, a ki 40-dik életévét meghaladta, nem neveztetik ki, ha csak korengedélyt nem nyert.

[8]) A gondnoksággal egyenlő az atyai hatalom vagy gyámság a kiskoruság meghosszabbitása esetében. V. ö. 1877. XX. t.-cz. 8. és 9. §§.

[9]) Az 1869. IV. t.-cz. 6. §. d) pontja szószerint igy szól: „az 1868. XLIV. t.-cz. rendeleteinek megfelelni képes, melynek 13-dik §-a ezentul is csak a felsőbb bíróságokra értetik.“ Miután azonban azóta az e. f. törvényszékek és járásbíróságok mint állami bíróságok szerveztettek, épügy mint a felső bíróságok, a nemz. törvény 13. §-a, mely szerint „az államkormány által kinevezett minden bíróságok hivatalos nyelve kizárólag a magyar“, most már azokra is nyer alkalmazást. V. ö. fentebb

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

16. §. Hogy pedig másrészt a magyar nyelv ismeretén felül nem követeltetik feltétlenül még az illető alsó bíróságok területén használatban levő nyelvek ismerete: világosan kitünik a nemz. törv. 27. §. és az 1869-IV. t.-cz. 4. §-ból, melyek ily ismeret figyelembevételét csak „a lehetőségig" követelnek. L. alább a köv. szakaszban.

[10]) A törvény „a köz- és váltóügyvédi vizsga" letételét követeli. De az előbb fenállott kettős ügyvédi minősitést az 1874. XXXIV. t.-cz. összeolvasztotta, ennek értelmében tehát egyszerüen ügyvédi oklevél követeltetik. A ki azonban az Ügyv. rdts. hatályba lépte előtt csak közügyvédi vizsgát tett, a váltóügyvédi vizsgát pótolni tartozik. Ezen a birói minősités megszerzésére szükséges váltóügyvédi vizsga megtartásáról az ügyvédi vizsga tárgyában 1874. deczember 31-én kibocsátott ig. min. rend. külön intézkedik. L. alább 67. §.

[11]) Egyetem, kir. vagy felekezeti jogakadémia ill. joglyceum.

[12]) Az id. §. azt mondja: „a szabályszerü elméleti vizsgákat letette." A közelebbi meghatározást az 1874. XXIV. t.-cz. 3. §-a tartalmazza, az itt emlitett „szabályszerü államvizsgálat vagy az első szigorlat" alatt a jelenleg érvényben álló vizsgarendszer értelmében a jogtudományi államvizsga, illetve szigorlat értetvén. V. ö. 1875. junius 23-án 15924. sz. a. kelt. ig. min. rend. (R. T. 134. l,) és 1883. I. t.-cz. is, mely utóbbi azonban annyiban eltérőt látszik rendelni, a mennyiben a 7. §-ban a bíróságoknál alkalmazott fogalmazó-segédekre, aljegyzőkre és gyakornokokra nézve ugyanazon képzettség van megállapitva, mint a központi igazgatásnál, mely iránt pedig az 5. §. I. 1. pontja az igazságügyminiszteriumnál alkalmazottak tekintetében a 3. §-ban megállapitott képzettségre utal azon változtatással, hogy az államtudományi államvizsga helyett a jogtudományi államvizsga követeltetik. Miután pedig a 3. §. ezen minősitéssel egyenlőnek csak az ügyvédi oklevelet és az államtudományi vagy a jogtudományi tudorságot veszi: ebből tehát az következnék, hogy a birói minősités alapját képező elméleti képzettség tekintetében a jogtudományi államvizsgával egyenrangunak most már nem az első szigorlat, hanem csak a teljes tudorság vétetik, annyival inkább, mert a gyakorlati birói vizsgát megelőző birósági gyakorlat másként nem szerezhető, mint ha az illető mint gyakornok, aljegyző vagy fogalmazó-segéd nyert alkalmazást. E magyarázat azonban nézetünk szerint téves. És pedig azért, mert midőn az 1883. I. t.-cz. a birói minősitésről egyáltalában nem akart intézkedni, hanem kifejezetten az 1869. IV. t.-cz.-re utal (5. §. I. 1. pont és 7. §.): nem lehet feltételezni, hogy a törvény kerülő uton a birói minősitést mégis meg akarta változtatni. Ennélfogva az 5. és 7. §§-nak csak az a jelentőség tulajdonitható, hogy az államvizsga határoztatik meg közelebbről, a szigorlatra nézve ellenben marad egyszerüen az 1869. IV. t.-cz. s az ezt kiegészitő 1874. XXIV. t.-cz. Az előbbi magyarázat szerint még azt is kellene elfogadni, hogy a birói hi-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

vatalra a 3. §. értelmében nemcsak a jogtudományi, hanem az államtudományi tudorság is képesit; már pedig oly tudorság, mely a szorosan vett jogi tárgyakra nem terjed ki, a birói hivatalra minősitő nem lehet.

[13]) 1874. XXIV. t.-cz. 3. és 4. §§. Utóbbi szakasz még hozzáteszi, hogy a joggyakorlatba csak azon idő számittatik be, a mely kizárólag abban töltetett, kivéve a betegség, katonai szolgálat és szünidő idejét, a mely azonban összevéve évenként két hónapot meg nem haladhat. Az ezt meghaladó idő be nem számitható.

[14]) 1869. IV. t.-cz. 7. §. 2. b) pont. Ezen gyakorlati birói vizsga össze nem tévesztendő az azelőtt a jogi tanfolyammal összekötve volt elméleti birói vizsgával, a melynek jelenleg a jogtudományi államvizsga felel meg.

[15]) Id. törv. 1. 2. §§. A bizottság tagjait az illető kir. itélő tábla elnöke félévi időtartamra jelöli ki. Id. rend. 1. §.

[16]) A vizsgálatra bocsátásért a kérvény a szükséges bizonyitványokkal felszerelve és azon kir. tábla megnevezésével, a melyik előtt folyamodó a vizsgálatot letenni óhajtja, azon kir. bíróság, illetőleg ügyészség vezetőjénél vagy ügyvédi kamaránál nyujtandó be, a melynél a folyamodó alkalmazásban, illetve bejegyezve van. A kir. táblához beérkezett kérvény a vizsgáló bizottságtól külön hármas tanácsülésben intéztetik el, a melyben oly biró, a ki a folyamodóval a közelebbről megjelölt családi, gyámsági vagy gondnoksági viszonyban áll, vagy a kinél a folyamodó mint birósági hivatalnok hivatali szolgálatot teljesitett, vagy mint ügyvédjelölt volt alkalmazva, részt nem vehet. Ha a vizsga letételére megadatik az engedély: erről a vizsgáló bizottság elnöke értesittetik, ki a vizsgálat napját és óráját kitüzi. A vizsgálatra bocsátást megtagadó s a hiányok kijelölésével indokolandó határozat ellen felebbezésnek helye nincs. Id. rend. 2—6. §§.

[17]) Id. törv. 6. §.

[18]) Id. t. 7. §. 1. bek. Az irásbeli és szóbeli vizsgálat három egymásután következő napra terjed, melyek közül kettő az irásbeli és egy a szóbeli vizsgára esik.

[19]) Id. t. 7. §. 4. bek., mely egyuttal Fiuméra nézve fentartja az eddigi gyakorlatot, a mely szerint a vizsga olasz vagy német nyelven is tehető le. V. ö. 1871. szept. 14-én kelt id. rend. 13. §.

[20]) Id. t. 7. §. 2. bek. E végből a jelöltnek az illető kir. táblánál még felül nem vizsgált egy polgári és egy büntető perre vonatkozó iratok adandók ki. A kidolgozásnak a kijelölt helyiségben egy kir. hivatalnok, mint biztos jelenléte mellett kell történnie. Könyvek használhatók, de a jelölt senkivel sem érintkezhetik és a dolgozat átadása előtt a helyiséget el nem hagyhatja. Id. rend. 7—11. §§.

[21]) Id. t. 7. §. 3. bek. Azon biró, ki a jelölttel a 16. jegyzetben emlitett viszonyban áll, a szóbeli vizsgán sem vehet részt. Id. rend. 12. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[22]) Id. t. 8. §. és rend. 13. §.

[23]) Id. t. 9. §. A képesitettnek nem itélt jelöltekről mindenik kir. táblánál betürendes nyilvántartási jegyzék vezetendő s azoknak neveit a kir. táblák egymással haladék nélkül közölni tartoznak. Id. rend. 18. §.

[24]) Id. t. 10. és 13. §§. Az id. rend. tartalmazza ezen oklevél mintáját.

[25]) „Törvényszék" alatt itt úgy az e. f. törvényszékek és járásbiróságok, mint a kir. táblák és a kir. Curia értendő. V. ö. 1871. IX. t.-cz. 1. és 3. §§., hol általában „biróság" emlittetik.

[26]) Az ilyen viszony megszüntetésére irányuló áthelyezésről l. alább 31. §.

[27]) Ezt a jogi képzettségre nézve az 1874. XXIV. t.-cz. 5. §-a külön is kimondja.

[28]) Id. törv. 26. §., mely annyiban helytelenül van szövegezve, a mennyiben „a j e l e n birói szervezet" életbeléptetéséről szól, holott az uj szervezet csak az 1871. XXXI. és XXXII. t.-cz. folytán lépett életbe.

[29]) A viszonylagos képességi kellékekre nézve ez az 1871. IX. t.-cz. 4. §-ában, mely szerint addig, mig az áthelyezés iránt intézkedés történik, az illetők külön tanácsba osztandók be s valamely ügy elintézésében együtt nem vehetnek részt, határozottan ki van mondva. De az *absolut* kellékekre nézve is kitünik abból, hogy azoknak hiánya a semmiségi okok között, miként az érdekeltség, nem szerepel. V. ö. 1868. LIV. t.-cz. 297. §. és 1881. LIX. t.-cz. 39. §.

[30]) V. ö. 1848. III. t.-cz. 32. §. a) pont.

29. §.

A birói hivatal betöltése.

I. Az 1869. IV. t.-cz. 3. §-a érelmében „az itélő birákat, az igazságügyminiszter ellenjegyzése mellett, a király nevezi ki." Ellentétben azon rendszerrel, mely szerint a birói hivatalok betöltése v á l a s z t á s utján történik, a mely rendszer a törvényhatóságok által fentartott elsőfolyamodású bióságoknál előbbi jogunkban követtetett:[1]) jelenleg tehát a k o r m á n y - k i n e v e z é s rendszere van elfogadva.[2]) Mig továbbá a birói hivatalnak vá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

lasztás utján történt megszerzése csak rövid időre szólt, melynek leteltével uj választás foglalt helyet; addig a birói kinevezés nem egy meghatározott időre, hanem életfogytiglan történik,[3]) a mi kapcsolatban különösen az elmozdithatlansággal,[4]) a birói állás függetlenségének egyik legfőbb biztositéka.

A kinevezési jog gyakorlásánál a kormány általában véve és feltéve, hogy a kinevezendő egyén a törvényben előirt kellékekkel bir, semmiféle törvényes korlátoknak alávetve nincs;[5]) a törvényhozás abból indulván ki, hogy a miniszteri felelősség elégséges biztositékot nyujt arra nézve, mikép a kormány a birói kinevezéseknél az igazságszolgáltatás érdekeitől idegen, melléktekintetek által magát befolyásoltatni nem fogja. Egyetlen egy, bár nem szoros korlátot szab a törvény annyiban, a menynyiben előirja, mikép a birói állomások betöltésénél különös figyelem forditandó arra, hogy a kinevezések az elsőfolyamodású törvényszékeknél és az egyesbiróságoknál lehetőleg az elsőfolyamodású törvényszéki kerület kebeléből és az illető törvényszéki kerületben lakó különböző nemzetiségi egyénekre való méltányos tekintettel történjenek.[6]) Miután továbbá a kormány az igazságszolgáltatás gyakorlatán kivül áll s igy közvetlen tájékozással a pályázók képességéről nem birhat, a birói kinevezések helyes gyakorlása végett czélszerűnek mutatkozott maguknak a bíróságoknak is bizonyos befolyást engedni oly módon, hogy a birói kinevezések rendszerint azoknak véleményezése és kijelölése alapján történnek, a nélkül azonban, hogy a kormány ez által szabad elhatározásában kötve volna.[7])

II. A birói kinevezés mindig egy meghatározott bíróságnál szervezett birói állásra történik[8]) s a birói állások betöltésénél részletesen következő eljárás követtetik:

1. Az elsőfolyamodású bíróságoknál[9]) a birói állások, az elnöki és alelnöki állások kivételével, rendszerint pályázat utján töltetnek be. A pályázati hirdetményt az igazságügyminiszter engedélye folytán a hivatalos lapban azon törvényszék elnöke teszi közzé, a melynél, vagy a melynek területén az állomás megüresedett. Ehhez nyujtandók be egyuttal a kitüzött

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

határidő alatt a pályázati kérvények és pedig közhivatalban levők hivatalfőnökük utján, ügyvédek vagy közjegyzők azon e. f. kir. törvényszék elnöke utján, a melynek területén székhelyük van. A hivatalfőnöknek, illetőleg elnöknek tisztében áll a kérvényt az illető helyre haladéktalanul megküldeni s egyszersmind a pályázónak képessége, magaviselete és alkalmazhatósága iránt nyilatkozni. A beérkezett pályázati kérvények a törvényszéknél külön bizottságban tárgyaltatnak, mely a törvényszéki elnök vagy helyettesének elnöklete alatt a törvényszéki birák számához képest két vagy négy bíróból alakitandó s melyhez a helybeli járásbiró is meghivható. Ha járásbiróságnál rendszeresitett állomás betöltése forog szóban: az illető járásbiró mindig meghallgatandó. A bizottság tárgyalás alá vévén a kérvényeket, a betöltendő állomásra három egyént hoz javaslatba s javaslatát mind az ajánltakra, mind a mellőzöttekre nézve indokolja. A tárgyalásról jegyzőkönyv vétetik fel, melybe minden bizottsági tag a többségtől eltérő véleményét is beirhatja s mely az elnök által az összes kérvényekkel együtt jelentés kiséretében a pályázati határidő lejárta után nyolcz nap alatt az igazságügyminiszterhez terjesztetik fel; jogában állván az elnöknek jelentésében akár a bizottság véleményéhez járulni, akár eltérő s indokolt véleményt adni.

2. A felső bíróságoknál, és pedig úgy a kir. itélőtábláknál mint a kir. Curiánál a birói állások betöltése pályázat nélkül történik.[10]) A kérvények beadhatók és pedig üresedés beállta előtt is, akár az illető felső bíróság elnökénél, akár közvetlenül az igazságügyminiszternél, a ki azonban azokat szintén az illető felső bírósághoz teszi át, a mely azután beálló üresedés esetében az összes kérvényeket tárgyalás alá veszi s véleményes jelentés, illetve kijelölés kapcsán az igazságügyminiszterhez felterjeszti. A véleményezés és kijelölés az elnökből, másod-, illetve alelnökből és az összes tanácselnökökből álló kijelölő bizottságok által történik. A kinevezésnél mellőzöttek kérvényei rendszerint nem adatnak vissza, hanem ujabban beálló üresedésnél ismét tárgyaltatnak.[11])

3. Az elsőfolyamodású törvényszékeknél az elnöki és al-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

elnöki, valamint a felső bíróságoknál az elnöki, másod-, illetve alelnöki és a tanácselnöki állások betöltésénél sem pályázatnak, sem kijelölésnek nincs helye.

III. A megtörtént kinevezés által a birói hivatal még nincs valósággal megszerezve. Az csak a jogczimet adja, de a tényleges megszerzéshez még az előirt b i r ó i e s k ü letétele is kivántatik.[12]) Ezen eskü a kineveztetés után legkésőbb három hó alatt s mindenesetre a hivatal elfoglalása előtt azon törvényszék teljes ülésében teendő le, melyhez az illető kineveztetett, vagy melynek kerületében székhelye van. A hivatalba lépés s a birói fizetés kezdete az eskületételtől számittatik; az eskületételt a mondott határidő alatt elmulasztó biró pedig úgy tekintetik, mintha kinevezését el nem fogadta volna s helye ujból betöltetik.[13])

---

[1]) Összefüggésben a törvényhatósági választásokkal általában. Az állam által fentartott elsőfolyamodású bíróságoknál, mint nevezetesen a váltótörvényszékeknél, előbb is a király nevezte ki a birákat. V. ö. 1840. XV. t.-cz. II. r. 9. §. Hasonlóképen királyi kinevezés utján töltettek be kevés kivétellel a felsőbirói állások.

[2]) Az 1869. IV. t.-cz. országgyülési tárgyalása leginkább épen a kinevezés és választás elve körül összpontosult. A választás elvét az ellenzék képviselte. Igy nevezetesen az akkori balközép; bár csak az e. f. bíróságokra nézve, mig a felső bíróságoknál kötelező kijelölés által korlátozott királyi kinevezést hozott javaslatba. A *Tisza Kálmán* által erre vonatkozólag a képviselőház 1869. julius 6-án tartott ülésében beterjesztett inditvány szó szerint igy hangzott: „Az elsőfolyamodású törvényszékekhez az itélőbirákat, valamint az egyes birákat is, az illető törvényhatóságok, az azok rendezéséről szóló törvényben meghatározandó módon fogják a jelen törvény 6. §-ban megállapitott képességgel biró honpolgárok közül választani. A felső bíróságokhoz az itélő birákat az igazságügyminiszter ellenjegyzése mellett a király minden egyes esetben azon négy egyén közül nevezi ki, kikből a) a kir. Curiához leendő kinevezéseknél kettőt a kir. Curia teljes ülésében s kettőt a felsőház rendezéseig a képviselőház, azontul pedig a felsőház fog kijelölni; b) a kir. táblákhoz leendő kinevezéseknél kettőt az illető kir. tábla minden osztályának összes ülésében, kettőt pedig az annak biráskodása alá tartozó első folyamodású törvényszékkel biró törvényhatóságok a törvény által megállapitandó sorrendben fognak kijelölni; c) a minden egyes esetben kijelölendők nevei legalább 15 nappal a kinevezés bekövetkezése előtt

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

köztudomásra juttatandók.“ L. 1869/72. évi országgyülés képv.-házának naplója II. köt. 381. l.

[3]) Ez nincs ugyan kifejezetten kimondva, de következik abból, hogy a kinevezésnek sehol sincs határidő szabva; ezen felül némely intézkedések, mint nevezetesen a nyugalomba lépés meghatározott kor elérésével (l. alább 31. §.), egyenesen az életfogytiglani alkalmazásra támaszkodnak.

[4]) L. erről alább 31. §. Az életfogytiglan való kinevezés még nem foglalja magában az elmozdithatlanságot, a mint ez a közigazgatási hivataloknál látható. De megforditva az elmozdithatlanság sem foglalja magában az életfogytiglani kinevezést; határozott időre szóló kinevezés is párosulhat elmozdithatlansággal, t. i. hogy a kinevezett a meghatározott idő alatt nem fog elmozdittatni.

[5]) Nem tartozik a kormány tekintettel lenni különösen a szolgálati időre. Mindenesetre azonban méltányos, hogy egyenlő képesség mellett a hosszabb ideig szolgálatban levők előnyben részesittessenek. De másrészt a birói állások betöltésénél az államszolgálaton egészen kivül állókra, nevezetesen az ügyvédségre is kell tekintettel lenni, már csak azért is, hogy a birói karban tulságos és a birói függetlenséget is veszélyeztető bureaukratikus szellem meg ne honosodjék.

[6]) 1869. IV. t.-cz. 4. §. és 1868. XLIV. t.-cz. 27. §.

[7]) Az 1869. IV. t.-cz. tárgyalása alkalmával *Deák Ferencz* egy külön állambiróság általi véleményezés törvénybe foglalását javasolta, inditványa azonban kisebbségben maradt. L. 1869/72. évi országgyülés képvh. naplója II. köt. 381. 434. 442. sk. l.

[8]) Kivételt állapitott meg ujabban az 1886. XXIX. t.-cz. a telekkönyvi betétek szerkesztése végett kinevezendő birákra nézve, a kiknek kinevezése meghatározott birósági székhelyhez nincs kötve. V. ö. a törvényhez: 1887. decz. 18. 40715. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 2454. l.).

[9]) L. Ügyv. szab. 1—10. §§.

[10]) Ügyv. szab. 269. §.

[11]) A kijelölés iránt a kir. Curiára nézve az 1878. évi 2666. igazs. eln. sz. rend.; a kir. táblákra nézve pedig az 1881. évi 3924. ig. eln. sz. rend. intézkedik, melyek azonban közzétéve nem lettek.

[12]) A birák által leteendő eskü mintája az 1869. IV. t.-cz. javaslata szerint törvényileg lett volna megállapitandó, a mint ez régibb törvényekben is történt. V. ö. 1435. I., 1486. LXXIII., 1492. XXXIII. t.-cz. Azonban az országgyülés nem tudván annak tartalmára nézve megegyezésre jutni, azt a törvényből kihagyta. V. ö. 1869/72. országgyülés képvh. naplója II. köt. 476—481. l. A tényleg alkalmazott esküminták az 1871. decz. 20. 10369. sz. ig. m. rend. tartalmazza a többi birósági személyekre vonatkozó esküminták kal együtt.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[13]) 1869. IV. t.-cz. 14. §. és hozzá Ügyv. szab. 16. §., mely szerint a kinevezett a kinevezési rendelvény vétele vagy ha már szolgálatban van, az előbbi állomástól nyert felmentés után azonnal köteles eskütétel végett jelentkezni, mely azonban egyuttal megengedi, hogy a kinevezett, ha az eskü kellő időben való letételében gátolva van, az illető törvényszék elnökéhez halasztásért folyamodjék.

30. §.

A birói hivatalból folyó jogok és kötelességek.

Eltekintve azon jogoktól és kötelességektől, melyek a bíróra nézve a törvénykezési szabályok alkalmazásából származnak s melyek első sorban nem is annyira a birót egyénileg terhelik, mint inkább az általa képviselt bíróság jogait és kötelességeit képezik: [1]) a birói állásból folyó jogok és kötelességek lényegesen kétfélék. Meg kell különböztetni egyrészt azokat, melyek a biró hivatalos működésére vonatkoznak, másrészt pedig azon jogokat és kötelességeket, melyek a birói állásból a biró hivatalos működésétől függetlenül folynak, ennek csak közvetett feltételei és biztositékai gyanánt jelentkeznek.

I. A birói állásból függetlenül a biró hivatalos működésétől különösen a következő jogok folynak:

1. a jog meghatározott fizetésre. A birói függetlenség és pártatlanság egyik legfőbb feltétele, hogy a biró, a ki a törvényben megállapitott illetékek és dijakon kivül ingyen tartozik a feleknek igazságot szolgáltatni [2]) s hivatalán kivül kereseti tevékenységet nem folytathat, [3]) állandó, biztositott és oly javadalmazásban részesüljön, mely neki állásához mért tisztességes és kényelmes megélhetést nyujt s őt képessé teszi arra, hogy minden anyagi befolyásolásnak ellentálljon. E követelmény kielégitésére törekszik a törvényhozás, midőn a biráknak az állampénztárból rendszeres hivatali fizetést rendel, [4]) kimondván egyuttal, hogy a birák fizetése az államköltségvetésbe vétetik

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

fel, s hogy a kinevezett kirónak megállapitottt fizetése le nem szállitható. [5]) A fizetés nagysága részint külön törvényekben, részint csak államköltségvetésileg van megállapitva [6]) s különböző a birósági fokozat, a bíróság székhelye, valamint a birói állás közelebbi minősége szerint. A felső bíróságoknál az ugyanazon rangban levő birákra nézve is különböző fizetési fokozatok léteznek, [7]) mig az elsőfolyamodású bíróságoknál alkalmazott itélőbirákra nézve [8]) azon különleges szabály áll fenn, hogy a fizetés a szolgálati idő tartamához képest emelkedik olyképen, hogy az eredeti fizetéshez a kineveztetéstől számitandó tiz évi folytonos szolgálat után annak tiz, minden további öt évi szolgálat után pedig annak öt százaléka járul, feltéve, hogy az illető biró ezen idő alatt magasabb állásba elő nem léptettetett, vagy fegyelmi büntetés alá nem esett. Utóbbi esetben a fentérintett tiz, illetőleg öt évi időszak a büntetés hatályának elévülésére kiszabott idő lefolytával kezdődik. [9])

2. A birói állás továbbá meghatározott hivatali rangot biztosit. E rang a birósági hivatalnokokra nézve általában a folyamodási fok, a bíróság székhelye és az elfoglalt állás közelebbi minőségéhez képest megállapitott rangfokozat, [10]) az ugyanazon rangfokozatban levőkre nézve pedig a kinevezés napja és sorrendje által [11]) határoztatik meg, s megfelelő czimre és hivatali elsőbbségre, [12]) valamint hivatalos kiküldetések esetében a fokozatilag megállapitott napidijakra ad jogot. [13])

3. A biró jogai közé tartozik különösen még a törvényben megállapitott szabadságidő. Ez az elsőfolyamodású birákra nézve évenként hat hetet tesz [14]) s annak élvezésére az időt a törvényszéki elnök, az igazságszolgáltatás rendes menetének s lehetőleg a személyes igényeket is figyelemben tartva, egyhuzamban vagy megszakitva jelöli ki. [15]) Magának az elnöknek a szabadságidőt az igazságügyminiszter engedélyezi, kijelölvén egyuttal azon törvényszéki birót, a ki az elnököt szabadságidejének tartama alatt helyettesiti. [16]) A felső bíróságok tagjaira nézve a szabadságidő évenként nyolcz hetet tesz, [17]) mely a mennyiben a felső bíróságoknál megállapitott törvényszünettel össze nem esik, mint nevezetesen a szüneti tanácsok biráira

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

nézve,[18]) a személyes körülmények lehető figyelembe vételével, szintén a birósági elnök által jelöltetik ki.[19])

II. A mi a birói állásból a hivatali működésen kivül folyó kötelességeket illeti, ezek különösen a következők:

1. a biró tartozik állandóan a biróság székhelyén lakni s az elnök engedélye nélkül a hivatali székhelyről el nem távozhatik, sem az engedélyezett szünidőn tul el nem maradhat;[20])

2. köteles továbbá általában állásához méltó tiszteletet és bizalmat gerjesztő magaviseletet tanusitani, s minden oly cselekvényt kerülni, melyet a törvény fegyelmi vétségnek minősit;[21])

3. köteles végre minden oly hivataltól, megbizástól és foglalkozástól tartózkodni, mely akár állásának méltóságával össze nem fér, akár hivatali kötelességeinek pontos teljesitését, avagy függetlenségét és pártatlanságát veszélyeztetné. Az 1869. IV. t.-cz. szerint ezen összeférhetlenség esetei a következők:[22]) A biró nem lehet:

a) országgyülési képviselő;[23])

b) gyakorló ügyvéd, közjegyző,[24]) ügynök;

c) nem viselhet más, akár állami (polgári, katonai és fizetéses egyházi), akár törvényhatósági vagy községi, valóságos vagy tiszteletbeli hivatalt vagy szolgálatot, kivéve, a mennyiben 32 éves koráig a tartalékban vagy a honvédségnél való katonai szolgálatra, vagy azon tul népfelkelési szolgálatra van törvényileg kötelezve;[25])

d) nem lehet tanár vagy tanitó;[26])

e) nem folytathat kereskedést vagy iparüzletet,[27]) vagy bármi oly foglalkozást, mely a birói hivatal függetlenségével össze nem fér, vagy mely által hivatalos kötelességei teljesitésében gátoltatnék;

f) nem lehet valamely politikai folyóiratnak sem tulajdonosa, sem kiadója, sem szerkesztője;

g) nem fogadhat el magánosoktól sem nyugpénzt, sem bármi néven nevezendő adományt vagy javadalmazást,[28]) s ha ilyenre birói hivatalba lépte előtt nyert jogot: tartozik erről hivatalának elfoglalását megelőzőleg lemondani;

h) a biró, ha megválasztatik,[29]) tagja lehet ugyan a tör-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

vényhatósági vagy községi képviselő-testületeknek, de azoktól megbizatást, vagy kiküldetést nem fogadhat el; [30])

i) a biró nem lehet tagja valamely politikai vagy munkás-egyletnek, illetőleg gyülekezetnek, nem vehet részt azok gyüléseiben, nem folyhat be sem közvetve, sem közvetlenül azok működéseibe, s nem járulhat az ily egylet vagy gyülekezet határozatához vagy kérvényéhez; [31])

j) a biró nem lehet valamely az állam által segélyezett vagy biztositott vállalat engedményének tulajdonosa, sem más részvényes, kereskedelmi vagy ipartársulat elnöke, igazgatója, vagy ily társulatok igazgató-tanácsának, vagy felügyelő, vizsgáló, számoltató bizottmányának tagja, sem bárminő, habár csak ideiglenesen és fizetés nélkül működő közege;

k) végre gyámságot vagy gondnokságot, melylyel vagyonkezelés, számadás, vagy hatóságok előtti képviselet van egybekötve, csak azon esetben viselhet a biró, ha a gyámság vagy gondnokság őt a törvénynél vagy végrendeletnél fogva illeti. [32])

III. A mi a birák hivatalos működését illeti, erre vonatkozólag azon általános kötelesség mellett, hogy tisztükben szorgalmasan, pontosan és lelkiismeretesen eljárjanak és minden oly cselekvénytől vagy mulasztástól tartózkodjanak, mely a törvény által e részben fegyelmi vétségnek, vagy épen hivatali bűntettnek van minősitve, [33]) különösen emlitendők:

1. hogy a biró az igazságszolgáltatást senkitől meg nem tagadhatja, ki illetősége körében hozzá folyamodik s a hivatallal járó teendőket vissza nem utasithatja. [34]) Ez áll különösen a hivatala körébe eső azon ügyekre és meghagyásokra nézve, a melyeket hozzá hivatalos ellátás végett az elnök vagy a törvényszék utasitott, azon esetek kivételével, melyekben a törvénykezési rendtartás szerint fenforgó érdekeltségénél fogva részt nem vehet; [35])

2. az igazságszolgáltatás lényegéből s a birónak, mint a felek fölött álló s azoktól független személy fogalmából következik továbbá a biró azon kötelessége, hogy minden részrehajlás nélkül úgy itéljen s úgy járjon el, a mint az meggyőződése szerint a törvényeknek megfelel;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

3. miután továbbá az igazságszolgáltatás úgy a törvényhozástól mint a végrehajtó hatalomtól el van választva s ezeknek hatóságába nem avatkozhatik, [36]) ebből a birákra nézve egyenesen kötelesség származik arra, hogy minden oly cselekvenyt mellőzzenek, mely ily hatalmi tulkapást magában foglalna; [37])

4. végre a biró a felek irányában higgadt és előzékeny bánásmódra van kötelezve s kérdezősködés esetében a feleket a szükséges felvilágositással, értesitéssel, vagy ha ez nem áll hatáskörében, utbaigazitással tartozik ellátni. [38]) Különösen kiemelendő azonban, hogy miután a biró csak a szabályszerü periratok alapján és a hivatalos tárgyalások eredményéhez képest tartozik és van jogositva itélni, s itéletét puszta magánértesülésre nem fektetheti: [39]) a birák az előttük folyamatban levő ügyekben a felektől vagy azok megbizottaitól külön értesitést (*informatiót*) elfogadni nem kötelesek. [40])

---

[1]) A törvénykezési eljárás tárgyalásánál ezekről részletesen lesz szó. E helyütt tehát azokat mellőzzük. Csak annak kiemelésére szoritkozunk, hogy mig a birót személyesen terhelő kötelességek elmulasztása reá nézve fegyelmi vagy büntető eljárást illetve kártéritést von maga után, addig a bíróságot terhelő eljárási kötelességek elmulasztása esetében első sorban csak a törvényben megállapitott perorvoslatoknak van helye; büntető vagy fegyelmi eljárásnak a biró ellen pedig csak akkor, ha az eljárási kötelesség megszegése egyuttal mint a biró személyes hivatali kötelességének elmulasztása is jelentkezik. V. ö. alább 35. §§. és különösen *Plósz*: Beiträge zur Theorie das Klagrechts. id. m. 105. lap.

[2]) 1869. IV. t.-cz. 5. §. 1. bek. A szövegezés nem egészen helyes, mert azon feltevésre adhat jogot, mintha az itt emlitett illetékek és dijak magának a birónak volnának fizetendők, holott azon illetékek és dijak értetnek, melyek az államkincstárba folynak, a mint az a törvény tárgyalásából kitünik. L. 1869. évi országgyülés képvh. naplója II. köt. 453. l. A törvény különben sehol sem állapit meg maga a biró részére dijakat vagy illetékeket; egyedüli kivételt a kiküldetések esetében fizetendő napidijak és költségek képeznek. Hogy 1848 előtt a felek magukat a biráknak fizettek illetékeket: arra nézve l. az 1770-ben keletkezett és egészben véve 1848-ig alkalmazott dijszabást (*schema taxarum*) *Frank*-nál: id. m. II. 469. 470. §§. A birák osztozkodtak a felek által fize-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tendő birságokban is. V. ö. pl. 1435. III., 1495. XII. t.-cz. Ez azonban az igazságszolgáltatás mai jellegével nem fér össze.

[3]) L. alább.

[4]) 1869. IV. t.-cz. 5. §. 1. bek. A fizetéshez tartozik a lakpénz is, mely azonban a tulajdonképeni fizetéssel szemben eltérő tekintetek alá esik. Igy nevezetesen a mennyiben a nyugdijba be nem számittatik (1885. XI. t.-cz. 14. §.) s végrehajtásilag csak lakbér fejében foglalható le (1881. LX. t.-cz. 54. §.). — A tulajdonképeni fizetés előleges havi, a lakpénz előleges negyedévi részletekben utalványoztatik. Ügyv. szab. 32. §.

[5]) 1869. IV. t.-cz. 5. §. 2. bek. Különösen áthelyezés esetén sem: 1871. IX. t.-cz. 2. §. és alább a köv. szakaszban.

[6]) Külön törvény szabályozza az első folyamodású bíróságok összes személyzetének fizetéseit: 1871. XXXII. t.-cz. Hasonlóképen a kir. táblák itélőbiráinak fizetéseit az 1886. XXXIV. t.-cz. A kir. táblák elnökeinek és tanácselnökeinek, valamint a kir. Curia tagjainak fizetése ellenben csak államköltségvetésileg van szabályozva.

[7]) És pedig úgy a kir. táblák, mint a kir. Curia biráira nézve kettő. Előbbiekre nézve az 1886. XXXIV. t.-cz. szerint, mely ezen fokozatot az előbb létezett pótbirói intézmény megszüntetésével kapcsolatban állapitotta meg, a budapesti kir. táblánál mindegyik fokozatba 71 birói állást, a marosvásárhelyinél pedig az első fokozatba 13 és a második fokozatba 14 birói állást sorozván (1. §.). A volt pótbirák a második fokozatba léptek (3. §.); ha pedig ezentul bármelyik fokozatban a birói állás megüresedik, az ujonnan kinevezett biró a második fokozatba soroztatik, az első fizetési fokozathoz legközelebb álló birónak pedig, ha fegyelmi eljárás alatt nincs, sem fegyelmi büntetés alá nem esett, a megüresedett állás betöltésével egyidejüleg a magasabb fokozatbeli fizetés hivatalból utalványozandó (4. §.). — A kir. Curiánál a birák fele az első, fele a második fizetési fokozatba tartozik, s a beosztás és előléptetés ugyanoly módon történik, mint a kir. tábláknál.

[8]) Ezek alatt úgy a törvényszéki birák, mint a járásbirák és aljárásbirák értendők; de nem a törvényszéki elnökök is.

[9]) 1871. XXXI. t.-cz. 11. §. A fegyelmi büntetés tehát a megkezdett időt teljesen félbeszakitja, úgy hogy a megelőző idő az elévüléstől újból folyó időhöz nem számittatik hozzá. A fizetési pótlék tárgyában részletesebben az 1881. deczember 11-én 40218. és 1886. deczember 9-én 42460. sz. a. kelt ig. min. rendeletek intézkednek.

[10]) A birák és a többi birósági hivatalnokok rangfokozatát részletesen megállapitja az 1874. évi január 29-én 3341. sz. a. közzétett szabályzat (R. T. 154. l.). A legfőbb b i r ó i rangfokozat a II-ik, melybe jelenleg a kir. Curia elnöke és másodelnöke; a legalsó a IX-dik, melybe az aljárásbirák tartoznak.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[11]) 1875. aug. 3-án 2865. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 220. l.), mely különösen az áthelyezett birák rangját is állapitja meg.

[12]) Ezen elsőbbség szerint határoztatik meg a felső bíróságoknál, hogy az elnököt melyik tanácselnök (1881. évi mód. Ügyv. szab. 29. §., 1881. évi id. rend. a teljes ülési határozatokra nézve 1. pont, 1871. VIII. t.-cz. 32—34. §§., 1881. LIX. t.-cz. 104. §.), a járásbíróságoknál, hogy a járásbirót melyik aljárásbiró (l. fentebb 20. §.) helyettesiti. Előbb a törvényszékeknél is az elnök helyettesitésénél a rangelsőség határozott, de ez megváltozott (v. ö. szintén fentebb 20. §.). — A rangelsőség szerint történik a szavazás is, ha az előadón kivül, a ki mindig először szavaz, több biró vesz részt a tanácskozásban. Ügyv. szab. 282. §. Kivétel van a teljes ülési elvi határozatoknál, melyeknél először a birák rangidősbség szerint, azután a tanácselnökök rangifjabb sorrendben szavaznak. V. ö. 1881. évi id. rend. 9. pont.

[13]) A napidijak nagysága a rangfokozatokat meghatározó 1874. évi id. rendeletben van megállapitva. Ezt még kiegészitik az 1878. április 14-én 289. sz.; 1886. márczius 2-án 2781. sz. (R. T. 239. l.) és 1887. január 12-én 475. sz. a. (R. T. 239. l.) kelt ig. min. rend.

[14]) 1869. IV. t.-cz. 18. §., mely e részben az 1887. XXX. t.-cz. 12. §-a által visszaállittatott. V. ö. fentebb 16. §.

[15]) 1887. XXX. t.-cz. 12. §. A 13. §. az elnök intézkedése ellen felfolyamodást ad az igazságügyminiszterhez.

[16]) Id. t. 14. §. V. ö. fentebb 20. §. is. Az id. §. szerint sürgős esetekben az elnök, előleges bejelentés kötelezettsége mellett, öt napot meg nem haladó szabadságidőt előleges engedély nélkül is vehet igénybe, mely esetben, valamint általában akadályoztatása esetére, az őt helyettesitő birót maga jelöli ki.

[17]) A budapesti kir. táblához beosztott e. f. törvényszéki birák azonban csak 6 heti szünidőben részesülnek, épúgy, mintha beosztva nem volnának. V. ö. 1888. IX. t.-cz. 3. §.

[18]) V. ö. fentebb 20. §.

[19]) Id. t. 11. §., mely egyuttal megengedi, hogy a szünidő egyszer megszakittassék. A 15. jegyzetben érintett felfolyamodásnak itt is helye van.

[20]) Ügyv. szab. 22. 46. §§. Az engedély nélküli eltávozás illetve elmaradás fegyelmi vétséget képez. V. ö. *Curia* 1885. szept. 5. 419. sz. (D. XL. 330. l.).

[21]) V. ö. alább 36. §.

[22]) L. id. t. 8—13. §§. Az összeférhetlenségi eset beállásakor követendő eljárás iránt a törvény nem intézkedik. Miután azonban a biró a törvényben meghatározott módon kivül hivatalából el nem mozditható (1869. IV. t.-cz. 15. §.), nem szenved kétséget, hogy ha a biró előleges felszólitás folytán önként az összeférhetlen állást vagy foglalko-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

zást el nem hagyja, őt a birói állástól csakis szabályszerü fegyelmi eljárás utján lehet elmozditani.

[23]) Ellenben lehet a f ő r e n d i h á z tagja, akár örökös jogon, akár kinevezésnél fogva; sőt a kir. Curia elnöke, másodelnöke és a budapesti kir. itélőtábla elnöke hivataluknál fogva tagjai a főrendi háznak. 1885. VII. t.-cz. 4. §. A).

[24]) A közjegyzőt a törvény külön nem emliti ugyan, de emlitette az eredeti javaslat s az országgyülés csak azért hagyta ki, mert akkoron Magyarországon a közjegyzői intézmény nem létezett. V. ö. 1869. országgyülés képvh. naplója II. köt. 463. 464. l. Azóta kétségtelen módon megállapitotta az összeférhetlenséget az 1874. XXXV. t.-cz. 3. §-a.

[25]) Igy alkalmazva az 1869. IV. t.-cz. szövegét a népfelkelésről szóló 1886. XX. t.-czikkhez. Tekintettel ezen törvényre a birák a honvédség szabadságolt állományában, illetőleg szolgálaton kivüli viszonyában viselt tiszti rendfokozatukat 32-ik életévükön tul is, népfelkelési kötelezettségük lejártáig megtarthatják. 1886. jul. 25-én 2522. sz. ig. min. eln. rend.

[26]) Miután a törvény nem tesz különbséget: a biró egyetemi magántanár sem lehet.

[27]) Ez nem zárja ki, hogy a biró oly kereskedelmi üzlet tulajdonosa s ez alapon a keresk. törvény értelmében kereskedő legyen, melyet nem személyesen folytat. Pl. ha földbirtoka van s azon szeszgyárt, czukorgyárt, gőzmalmot tart fenn, vagy ha pl. bányavállalata van. V. ö. K. T. 3. §. és 259. §. b) pont és hozzá *Szerző:* Keresk. jog kézikönyve 16. és 131. §§.

[28]) Itt csak állandó természetü adományról vagy javadalmazásról van szó; de hogy a biró alkalmi ajándékot sem fogadhat el: l. Bünt. T. 465. §.

[29]) Magától értetődik akkor is, ha a legtöbb adófizetők sorában lesz tagja a képviselőtestületeknek.

[30]) Nem választható nevezetesen a közigazgatási vagy más pl. az országgyülési képviselőválasztások vezetésére alakitott központi bizottságba s nem választható pl. az utóbbi által választási elnöknek vagy jegyzőnek, mert ezen megbizás is közvetve a képviselőtestülettől származik, miután a központi választmányt a képviselőtestület alakitja (1874. XXXIII. t.-cz.).

[31]) Az országgyülési képviselőválasztások tárgyában tartatni szokott választó- vagy pártgyüléseket azonban a politikai gyülekezetek fogalma alá sorozni nem lehet, miután az ily gyüléseken való részvétel a választói jog gyakorlásával szoros összefüggésben áll. V. ö. *Pauler Tivadar* volt igazságügyminiszter e részbeni nyilatkozatát a képviselőház 1881. évi április 7-én tartott ülésében (1878/81. országgy. képvh. naplója XVII. köt. 282. l.). Azt azonban a biráktól mindenesetre meg lehet követelni,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hogy a pártmozgalmak vezetésétől és cselekvő befolyásolásától tartózkodjanak.

[32]) V. ö. 1877. XX. t.-cz. 34. 39. §§. A 34. §-ban emlitett közjegyzői okiratban történt kinevezés azonban a végrendeleti kinevezéssel egyenlőnek tekinthető.

[33]) L. alább 35. 36. §§.

[34]) 1869. IV. t.-cz. 22. §. Az igazságszolgáltatás megtagadása a Bünt. T. 480. §-ban emlitett hivatali hatalommal való visszaélés vétségét képezi és 3 hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

[35]) Ügyv. szab. 26. §. Ugyanaz áll az aljárásbirákra nézve, szemben a járásbiró meghagyásaival.

[36]) L. fentebb 10. 11. §§.

[37]) Külföldi törvényhozások a hatalmi tulkapást a birák részéről szigorú büntetéssel sujtják s a büntetőtörvény javaslata nálunk is tartalmazott erre irányuló rendelkezést, mely azonban a képviselőház igazságügyi bizottsága által azon okból, hogy nálunk a birói hatalom tulterjeszkedésétől tartani nem lehet, törültetett. V. ö. *Löw*: Büntetőtörvénykönyv anyaggyüjteménye II. köt. 890. sk. l.

[38]) Ügyv. szab. 27. §.

[39]) Erről bővebben az eljárás tárgyalásánál lesz szó.

[40]) Határozottan kimondva az 1875. évi junius 4-én 30996/74. sz. a. kelt ig. min. rendelet (R. T. 126. l.) által.

31. §.

A birói hivatal megszünése.

A birói hivatal megszünhetik vagy általában, úgy hogy a biró a törvénykezési szervezetből egészen kiválik; vagy pedig csak az illető bíróságnál oly módon, hogy a biró nem szünik meg általában biró lenni, hanem csak más bírósághoz lép át.

I. Általában megszünik a birói hivatal:

1. a biró halálával;

2. önkéntes lemondás folytán, mely azonban csak akkor lép hatályba, ha a lemondó az igazságügyminiszter által hivatalától felmentetett; [1])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

3. nyugalomba lépés, illetve nyugalmaztatás folytán. A biró, miután 65-ik évét betöltötte, nyugalomba lép, kivéve, ha az igazságügyminiszter által hivatalának folytatására felszólittatik és szolgálni kiván. [2]) Jogában áll továbbá a birónak nyugalmaztatását kérni, ha 40 évi köteles szolgálati idejét kitöltötte, [3]) vagy ha testi vagy lelki fogyatkozás miatt hivatalos kötelességeinek teljesitésére végképen képtelenné vált. [4]) A köteles szolgálati idő kitöltésével a nyugalmaztatás az igazságügyminiszter által hivatalból is történhetik; [5]) mig testi vagy lelki fogyatkozás esetében, ha az illető a nyugalmaztatásért önként nem folyamodott, a nyugalomba helyezést az illetékes fegyelmi bíróság [6]) az 1871. IX. törvényczikkben megállapitott eljárás utján mondhatja ki. [7]) Ezen eseteken kivül a biró hivatalból még csak akkor helyezhető nyugalomba, de csak Ő Felsége a király által az igazságügyminiszter javaslatára, ha az általa elfoglalt állomást a törvény megszüntette, feltéve, hogy valamely már fennálló bírósághoz át nem helyezhető; [8])

4. végre megszünik a birói hivatal egyszerü elmozditás, hivatalvesztés által. A birói állás függetlensége azonban megköveteli, hogy a biró elmozditása ne legyen sem a kormány akaratára bizva, sem tetszés szerinti okból ne történhessék. Ehhez képest határozottan kimondja az 1869. IV. t.-cz. 15. §-a, hogy a „törvényesen kinevezett biró, a törvényben meghatározott eseteken és módon kivül hivatalából el nem mozditható“ — elmozdithatlanság. — [9]) A törvényben meghatározott mód pedig egyedül az illetékes büntető vagy fegyelmi bíróság jogérvényes itélete s a törvényben meghatározott esetek alatt egyedül azon bűntettek vagy vétségek, melyeknek elkövetésére a büntető-törvény a hivatalvesztés büntetését szabja, [10]) s azon fegyelmi vétségek értetnek, melyeket a birói felelősségről szóló 1871. VIII. t.-cz. megállapit. [11])

II. Önkéntes lemondás, valamint elmozditás esetében a biró szolgálata alapján szerzett mindennemü igényét az állam irányában elveszti, nevezetesen sem nyugdijt, sem végkielégitést nem nyer, azonfelül elveszti hivatalos czimét is. [12]) Halál esetében az államtisztviselőkre nézve általában törvényileg megál-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

lapitott özvegyi és árvaellátásnak van helye.[13]) Végre nyugalmaztatás esetében a biró nemcsak hivatalos czimét tartja meg, hanem a törvényszerü nyugdijban, vagy a mennyiben erre szolgálati ideje alapján igényt nem tarthatna, végkielégitésben részesül. E tekintetben a birákra nézve ugyanazon szabályok nyernek alkalmazást, mint az államtisztviselőkre nézve általában.[14]) Csak egy esetben foglalnak el a birák külön állást, t. i. ha a nyugalmaztatás a hivatali állomás megszüntetése folytán történik. Mig ugyanis más államtisztviselőknél a nyugdij kiszámitása ez esetben is csak a kitöltött szolgálati idő alapján történik, addig a birákra nézve a kiszabandó nyugdij ily esetben a legutóbbi fizetés felénél kevesebb nem lehet.[15])

III. A mi a birói hivatal megszünését csupán az illető bíróságnál illeti: ez helyt foglal akkor, ha a biró más bírósághoz áthelyeztetik, illetőleg előléptettetik. Ez azonban az 1869. IV. és 1871. IX. t.-cz. szerint a törvényben meghatározott eseteken kivül csak a biró saját akaratával történhetik,[16]) a mi a birói függetlenség érdekében felállitott elmozdithatlanság elvében épügy tartalmaztatik, mint a teljes elmozditás kizárása. A törvényben meghatározott kivételes esetek pedig az emlitett törvények értelmében egyedül a következők:[17])

1. ha a birósági szervezetben törvényhozási intézkedések folytán változás történt;[18])

2. ha az ugyanazon bíróságnál alkalmazott birák között a birói önállóságot veszélyeztető családi viszony, nevezetesen egyenes vagy harmadiziglen oldalrokonság, vagy másodiziglen sógorság vagy fogadott szülői, vagy fogadott gyermeki viszony létezik vagy állt be, a mely körülmények fenforgása miatt a biró, mint tudjuk, az illető bírósághoz ki sem nevezhető.[19]) A törvény egyuttal kötelességévé teszi az illető biráknak, hogy a közöttük fenforgó családi viszonyt legfelebb 10 nap alatt a kinevezés vagy a viszony keletkezte után a törvényszék elnökénél bejelentsék, ki viszont a neki bejelentett vagy bármikép tudomására jutott körülményről az illető felek meghallgatása után haladék nélkül az igazságügyminiszternek tartozik jelentést tenni. Egyuttal addig is, mig az áthelyezés iránt intézkedés

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

történik, az illetők külön tanácsba osztandók be az elnök által s valamely ügynek elintézésében együtt nem vehetnek részt.[20])

Az áthelyezés iránt mindkét esetben Ő Felsége az igazságügyminiszter által rendelkezik. De az áthelyezett sem alsóbb rangba nem helyezhető, sem fizetése le nem szállitható.[21]) Az érintett első esetben az áthelyezett költözködési költségeinek megtérítését is igényelheti; a második esetben azonban erre igénye nincs.[22])

---

[1]) V. ö. Ügyv. szab. 33. §. A hivatal odahagyása felmentés előtt fegyelmi eljárást vonhat maga után.

[2]) 1869. IV. t.-cz. 17. §. és az ebben megállapitott 70-ik évnek a 65-ik évre történt leszállitására nézve: 1885. XI. t.-cz. 20. és 64. §§. Ezzel a rendes szolgálati kormaximum a birák és a többi államtisztviselők között egyenlővé tétetett, mindazonáltal még mindig megvan az a (tényleg egyébiránt nem igen érvényesitett) különbség, hogy mig a biró 65-ik korévével törvénynél fogva *(ipso jure)* lép nyugalomba s ahhoz, hogy tovább szolgáljon, szükséges az igazságügyminiszter külön kifejezett felszólitása: addig a többi államtisztviselők a 65-dik év leteltével nem *ipso jure* lépnek nyugalomba, hanem csak akkor, ha ez iránt vagy maguk folyamodnak, vagy ha hivatalból nyugdijaztatnak (1885. XI. t.-cz. 21. §.). E különbség a birákra nézve annyiban kedvezőtlenebb, a mennyiben a miniszter talán kevésbé gondol azzal, hogy a szolgálatképes birót további szolgálatra felszólitsa, mint hogy a szolgálatképes tisztviselőt akarata ellenére nyugdijazza s épen azért nem volt méltányos a biráknál az eredeti 70. évet a 65. évre leszállitani. Magában véve azonban a törvénynél fogva való nyugalomba lépés a birói állás tekintélyének és függetlenségének bizonyára jobban felel meg, mint a hivatalból való nyugdijaztatás, mely a legkiméletesebb alakban is bizonyos megszégyenitő és bántó hatással bir.

[3]) 1885. XI. t.-cz. 23. §. Az érintett szolgálati időbe azonban azon idő is beszámittatik, melyet az illető birói kineveztetése előtt töltött államszolgálatban. A joggyakornoki idő is számit. Id. t. 7. §.

[4]) 1869. IV. t.-cz. 17. §., 1871. IX. t.-cz. 6. és 7. §§., v. ö. 1885. XI. t.-cz. 20. 21. §§. Utóbbi szakasz szerint a testi vagy lelki fogyatkozás miatti szolgálatképtelenség mindig közhatósági orvos bizonyitványával igazolandó, jogában maradván a nyugdijazó hatóságnak az orvosi bizonyitványban foglaltak valódiságát felülvizsgáltatni. Ha a szolgálatképtelenség bár tartós, de csak időleges jellegü, csupán ideiglenes nyugalomba helyezésnek van helye.

[5]) 1885. XI. t.-cz. 21. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[6]) 1871. IX. t.-cz. 8. §. L. alább 36. §.

[7]) Az eljárás részletesen a következő: A törvényszék elnöke meghallgatván a törvényszéki ügyészt, hivatalos levélben felhivja az illetőt nyugdijaztatása iránti kérvényének beadására. Ha a felszólitott a felszólitásnak egy hó lefolyása alatt nem tesz eleget: az ügyész az illetékes fegyelmi bíróság elé terjeszti az ügyet s az illetőnek akarata elleni nyugdijaztatását itéletileg kéri kimondatni. A fegyelmi bíróság elnöke az ügy megvizsgálása végett haladéktalanul birót küld ki. A kiküldött kihallgatván az illető birót, megvizsgálja a körülményeket, kihallgatja a tanukat s szükség esetében szakértők által megvizsgáltatja a nyugdijazandót, a vizsgálat befejezése után pedig körülményes jelentést tesz a fegyelmi bíróság elnökének. Erre az elnök az ügy tárgyalására határnapot tüz ki, melyre a kir. főügyész, valamint a nyugdijazandó s szükség esetében a tanuk és szakértők megidéztetnek. Az eljárás és itélethozatal azután épúgy történik, mint fegyelmi vétségek esetében. Id. t. 8. és 9. §§. és alább 36. §. A törvény a 10. §-ban kimondja még, hogy különösen sürgős esetekben a hivatalra képtelenné vált birót az elnök hivatalától felfüggeszthet i ugyanazon eljárás szerint, mint fegyelmi vétség esetében (l. alább 36. §. V.). Az ilynemü felfüggesztésből azonban a fizetés vagy egyéb járandóság teljes vagy részbeni megszüntetése nem következik.

[8]) 1871. IX. t.-cz. 6. és 12. §§. Valjon az illető állomás a bíróság fentartásával lett-e megszüntetve, vagy maga a bíróság szüntettetett-e meg? teljesen egyenlő. A nyugdijaztatás ezen esete különösen nagymérvü alkalmazást nyert az 1875. XXXVI. t. cz. folytán, mely egyuttal az 1869. IV. és 1871. IX. t.-czikkel szemben azon kiterjesztést tette, hogy a törvényszékek leszállitása folytán a fölöslegessé vált szám erejéig az összes elsőfokú bíróságoknál alkalmazott birákat nyugdijazhatók-, illetve áthelyezhetőknek jelentette ki. Id. t. 2. és 3. §§.

[9]) A birói elmozdithatlanság nagy elve nálunk az 1869. IV. t.-czikkben nem először lett kimondva. Kimondotta azt már előbb az 1848. XXIX. t.-cz, ellentétbe helyezvén e részben a birákat a többi államtisztviselőkkel: „A törvény utján kivüli elmozdithatlanság egyedül az igazság szolgáltatásával megbizott birói hivatalokra szorittatik.“

[10]) 1878. V. t.-cz. 54. §. s a törvényben foglalt egyes esetek.

[11]) L. alább 35. 36. §§. Még a felfüggesztés sem történhetik a kormány által. L. 36. §. V.

[12]) 1871. VIII. t.-cz. 26. 27. §§., Bünt. T. 55. §., 1885. XI. t.-cz. 5. §

[13]) 1885. XI. t.-cz. 34. sk. §§.

[14]) V. ö. 1885. XI. t.-cz. 64. §. Az 1869. IV. t.-cz. 17. §. és 1871. IX. t.-cz. 11. §-ában igért külön törvény elmaradt.

[15]) 1871. IX. t.-cz. 12. §. kifejezetten fentartva az 1885. XI. t.-cz. 64. §-a által.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[16]) 1869. IV. t.-cz. 16. §., 1871. IX. t.-cz. 1. §.

[17]) Az itt megjelölt eseteken kivül még egy, de csak átmeneti természetü kivételt állapit meg az 1886. XXIX. t.-cz. 78. §-a a telekkönyvi betétek szerkesztése végett kinevezett birákra nézve, a kiknek kinevezése nem is történik meghatározott hirósághoz. Más eset nem létezik, s nevezetesen nincs helye az áthelyezésnek fegyelmi vétség esetében sem, miként ez más államtisztviselőknél történik. Másként lesz a dolog azonban a javaslatba hozott uj fegyelmi törvény (l. alább 35. §.) szerint, mely az áthelyézést nemcsak mint fegyelmi büntetést (11. §.), hanem „a közszolgálat érdekében" fegyelmi vétség esetén kivül is rendeli alkalmaztatni, ha „a birónak családi összeköttetéseinél vagy a helyi viszonyokkal kapcsolatban álló egyéb körülményeknél fogva székhelyén maradása az igazságszolgáltatás követelményeivel össze nem egyeztethető". (87. 88. §§.), mi iránt a kir. Curiának 7 tagból álló külön tanácsa határoz. (89. §.)

[18]) Ugyanazon eset, mint a nyugdijaztatásra nézve. L. fentebb I. alatt.

[19]) V. ö. fentebb 28. §.

[20]) 1871. IX. t.-cz. 3. és 4. §§.

[21]) Id. t. 2. és 4. §§.

[22]) Az 1871. IX. t.-cz. 4. §. 3. bek. világosan csak az utóbbi esettel összefüggésben nem ad költözködési költségre igényt, a miből egyuttal következik *(arg. a contrario)*, hogy az első esetben a költözködési költség megtéritendő, a mint ez a méltányosságnak s az államtisztviselőkre vonatkozó általános szabályoknak is megfelel.

32. §.

A birói érdekeltség.

I. Az igazságszolgáltatás lényegéből következvén, hogy a biró minden részrehajlástól menten, tárgyilagosan itéljen: a törvényhozás helyesen cselekszik, ha ezt nemcsak a biró kötelességévé teszi, hanem a birói állás függetlenségére és biztonságára vonatkozó követelmények kielégitése által közvetett módon is biztositani törekszik. Ámde a biró nemcsak biró, hanem első sorban ember és állampolgár, a kinek mint ilyennek csa-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ládi és egyéb összeköttetései, vagyoni és más oly érdekei vannak, melyeknek előmozditását tőle megtagadni annál kevésbé lehet, mert birói állásának függetlenségét általában véve meg nem támadják. Előfordulhat mármost, hogy a biró illetőségébe épen olyan ügy esik, mely ezen összeköttetései vagy érdekei körébe vág, a mikor általában birói érdekeltségről beszélünk. Ily érdekeltség mellett nyilvánvaló, vagy legalább is feltehető, hogy a biró elfogultság nélkül és pártatlanul még a legjobb szándék mellett sem képes itélni. Valjon megengedhető-e, hogy a biró ennek daczára itéljen? Bizonyára nem, mert különben egyenes ellenmondás keletkeznék az igazságszolgáltatás lényegével, azonfelül a feleken határozott sérelem ejtetnék, ha oly biró itéletét elfogadni kényszerittetnének, kiről nyiltan tudva van, hogy részrehajlatlan itéletet tőle nem várhatnak. Habár tehát a biró ilyen eset miatt birói hivatalában általában véve nem érintetik, az illető ügyben ő mégis el nem járhat s ezen megoldás még akkor is kell hogy alkalmaztassék, ha az ezen okból természetesen el nem maradható itélethozatal csak más törvénykezési szabályok, nevezetesen a birói illetőségre vonatkozó határozatok félretétele által lehetséges.

II. A polgári törvénykezési rendtartás (1868. LIV. t.-cz.) 56. §-a közelebbről határozza meg a birói érdekeltség eseteit, felvévén ezek közé egyuttal olyanokat is, melyek nem a biró magánviszonyaiból, hanem hivatalos tevékenységéből származnak.[1]) E szerint birói személynek nem szabad oly ügyekben résztvenni:

a) melyekben saját személyénél fogva érdekelve lévén, közvetlenül vagy közvetve kárt vagy hasznot remélhet;[2])

b) melyek által felesége, vagy jegyese, fel- vagy lemenő ágbeli rokonai, avagy olyan személyek vannak érdekelve, kik vele negyediziglen oldalrokonságban, vagy másodiziglen sógorságban, továbbá fogadott szülei, vagy fogadott gyermeki, végre gyámsági vagy gondnoksági viszonyban állnak;[3])

c) melyekben mint tanú, szakértő, képviselő, vagy közbenjáró működött;[4])

d) a felsőbb biróságoknál olyan ügyekben, melyeknek alsóbb birósági előadásában vagy eldöntésében részt vett;[5]) végre

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

e) az olyan felek ügyeiben, kiknek valamelyikével ellenséges, vagy peres viszonyban áll.

A törvény nem tesz különbséget az ilyen ügyekben való részvétel minősége iránt. Következésképen az érdekelt birót kizártnak kell tekinteni nemcsak az itélethozatalból, hanem az ezt megelőző eljárásból is, feltéve mindazonáltal, hogy oly cselekvényről van szó, mely az ügy eldöntésére lényeges befolyással van;[6]) ki van zárva továbbá a biró akkor is, ha ezen eljárásban nem saját illetőségénél fogva és közvetlenül, hanem csupán megkeresés, vagy kiküldetés folytán venne részt.[7]) A kizárás helyt foglal végre nemcsak akkor, ha az ügy peres, hanem akkor is, ha peren kivüli eljárás tárgyát képezi.[8])

III. A törvényben felsorolt érdekeltségi esetek fontos különbséget tüntetnek fel azoknak mikénti érvényesitésére nézve. A négy első esetben a törvény a birót feltétlenül alkalmatlannak tekinti a biráskodásra (*judex inhabilis*) s ehhez képest közvetlenül maga zárja ki; kötelességévé tévén a birónak, hogy az érdekeltséget, akár az eljárás megindításakor, akár annak folyama alatt merült légyen fel, s habár a felek e miatt nem tettek volna is kifogást, az elnöknek hivatalból feljelentse.[9]) E mellett nem szenvedhet kétséget, hogy a bíróság, illetőleg annak elnöke az érintett esetek alá eső érdekeltségnél fogva a birót feljelentése vagy a fél kifogása hiányában is kizárni köteles, ha arról tudomást nyer.[10]) Ellenben az ötödik esetben a törvény a birót nem tekinti a biráskodásra feltétlenül alkalmatlannak, hanem csak annyira aggályosnak (*judex suspectus*), hogy a félnek jogot ad arra, mikép az ő kizárását kérje.[11]) Ha a fél e jogával élni nem akar, a biró érdekeltsége hivatalból legfelebb akkor jöhet kérdés alá, ha a biró, jóllehet arra kötelezve nincs, magát az eljárásban való részvételtől önként felmentetni kéri.[12])

IV. A mennyiben a biró érdekeltségét akár a négy első, akár az ötödik eset miatt a fél érvényesitené, ezt megteheti akár kifogás (érdekeltségi kifogás) utján ugyanazon bíróság előtt, melynek az illető biró tagja, akár perorvoslat utján

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a felső birósagnál. A kifogás sem a négy első, sem az ötödik esetben meghatározott határidőhöz kötve nincs, s akkor is a per bármely szakában emelhető, ha az érdekeltségi eset már az eljárás megindításakor forgott fenn s jutott a fél tudomására.[13]) Hogy minő eljárás követendő a kifogás elintézése körül? az iránt a törvény semmi intézkedést nem tartalmaz.[14]) A dolog természetéből azonban arra lehet következtetni, hogy külön tárgyalás és az ellenfél meghallgatása nem szükséges,[15]) de annál inkább szükséges a kifogásolt biró nyilatkozata,[16]) mely ha a fél kifogásával ellentétben áll, a fél az érdekeltség igazolására utasitandó.[17]) A kifogás fölötti határozat végzésileg történik.[18])

A mi az érdekeltség érvényesitését perorvoslat utján illeti: ez történhetik mindenekelőtt annak folytán, hogy az alsó bíróság az érdekeltségi kifogást elveti, a mikor a fél akár önállóan felfolyamodással élhet, akár az itélet elleni felebbezés utján kereshet orvoslást.[19]) De nem kevésbé érvényesithető az érdekeltség az itélet elleni felebbezésben akkor is, ha megelőzőleg kifogás nem emeltetett;[20]) érvényesithető ez uton különösen a másodbiróságnál fenforgott érdekeltség, mely miatt a mi eljárásunk szerint megelőző kifogás nem is alkalmazható.[21]) Ellenben a kir. Curiánál létező érdekeltséget a fél perjogilag sem kifogás, sem perorvoslat utján nem érvényesitheti. Itt az érdekeltség érvényesitése csakis az illető biróra van hagyva; mulasztás esetén pedig csak fegyelmi eljárásnak lehet helye.[22])

V. A birói érdekeltség érvényesitésének következménye első sorban az, hogy az érdekelt biró helyett más alkalmaztatik.[23]) Ha azonban az érdekelt biró már eljárt, eljárása és cselekvényei semmisekké válnak, úgy azonban, hogy a felek tényei érvényöket megtartják.[24]) Semmissé válik különösen a bíróság itélete, habár az abban résztvevő többi biró érdekelve nem volt. A mennyiben az érdekeltség perorvoslat utján érvényesittetik, a semmisséget a felső bíróság mondja ki.[25]) Hivatalból ellenben s a nélkül, hogy a fél a perorvoslatban az érdekeltséget kifejezetten érvényesitené, a felső bíróság az alsó bíróság itéletét és eljárását még akkor sem semmisitheti meg,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ha az érdekeltség az emlitett négy első eset alá tartozik.[26]) Az érdekeltség miatti perorvoslat elmulasztása tehát minden esetben azt eredményezi, hogy az érdekelt biró eljárása érvényben marad.[27])

Kivételesen a birói érdekeltség b i r ó k ü l d é s t von maga után, minek folytán a bíróság illetőségében is változás történik.[28]) Ezen esettől eltekintve, a birói érdekeltség a bíróság illetőségében változást nem eredményez.[29])

---

[1]) A kisebb polgári peres ügyekben követendő eljárásra nézve v. ö. 1877. XXII. t.-cz. 16. §., mely annyiban eltérően állapitja meg az érdekeltség eseteit, hogy a Ptr. 56. §. d) pontjának megfelelő eset annálfogva, hogy ezen eljárásban külön felebbviteli bíróságok nincsenek, teljesen hiányzik, a b) pontban pedig negyedizigleni oldalrokonság és másodizigleni sógorság helyett másodizigleni oldalrokonság és elsőizigleni sógorság áll.

[2]) Első sorban ide tartozik természetesen azon eset, midőn a biró maga mint ü g y f é l szerepel, ide értve a beavatkozást is, habár perbehivás folytán (1881. LIX. t.-cz. 9. 10. §§.), vagy a nélkül (pl. igényperben a végrehajtást szenvedő: 1881. LX. t.-cz. 92. §.), mint u. n. mellékbeavatkozó csak a főügyfél védelmére kel. Ide tartozik továbbá azon eset, midőn a biró valamely fél pervesztése esetében viszkereset alá juthat, habár mint szavatos perbehiva nem lett is; egyetemleges viszony valamely féllel, habár a perben nem szerepel; oly kereskedelmi vagy más társaság ügye, melynek a biró tagja, pl. részvénytársaság részvényese. V. ö. *Semmsz.* 1874. deczember 29-én 20452. sz. a. kelt teljes ülési hat. (D. XIII. 11. l.). Tulzás volna azonban, ha a biró valamely oly k ö z t e s t ü l e t ügyében sem járhatna el, melynek ő tagja. Igy pl. város ellen inditott perben a városban házbirtokos biró eljárhat. V. ö. *Curia* 1885. márczius 4. 6508/84. sz. (D. XXXIX. 145. l.).

[3]) Az itt nevezett személyeknek nem kell okvetlenül mint ügyfeleknek szerepelniök. Az érdekeltség fenforog akkor is, ha a biró rokona stb. csak mint valamely ügyfél k é p v i s e l ő j e, nevezetesen ü g y v é d j e lép fel. *Semmsz.* 1869. október 30. 2360. sz. (D. I. 99. l.), *Bpesti kir. tábla* 1885. október hó 7. 38717. sz. (B. J. T. XI. mell. 203. l.). Nem forog fenn ellenben érdekeltség pl. a felső bíróra nézve, ha rokona stb. alsó bíróként járt el. *Semmsz.* 1870. márczius 15. 1762. sz. (D. III. 3. l.)

[4]) Ez nemcsak azon esetre vonatkozik, midőn a biró mint tanú stb. ugyanazon perben, hanem arra is, midőn más, de ugyanazon ügyből származó vagy azzal összefüggő perben működött. Ezen per nem is kell hogy polgári per legyen, lehet büntető per is.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[5]) Alsó bíróság alatt értendő a választott bíróság is. Ide tartozik hasonszerüségnél fogva azon eset is, midőn valamely kiküldött biró eljárása fölött a kiküldő bíróság van hivatva határozni. Igy nevezetesen az u r b é r i eljárásban. V. ö. 1877. junius 30-án és 1882. február 16-án kelt ig. min. rend. Nem vehető ellenben érdekeltségnek, ha az alsó birósági itélet a felső bíróság által megsemmisittetvén, az ujabban hozott itélet fölötti határozathozatalban a felső bíróságoknál ismét az előbb eljárt birák vesznek részt. *Curia* 1885. márcz. 18. 1402. sz. (D XXXIX. 176. l.). Miután továbbá a törvény csak az alsó birói előadásban és eldöntésben való részvételt tekinti érdekeltségi esetnek, ebből következik, hogy nem forog fenn érdekeltség, ha a felső biró az alsó bíróságnál csak az ügyre vonatkozó perenkivüli eljárásban vett részt. Igy pl. ha azon hagyatéki tárgyalásba folyt be, melyből az örökségi per fejlődött. *Curia* 1886. január 12. 6183/85. sz. (D. XLII. 34 l.).

[6]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 39. §. e) pont.

[7]) V. ö. *Semmsz.* 1869. deczember 28. 3141. sz. (D. II. 140. l.).

[8]) Ez kitünik abból, hogy a Ptr. 56. §. az I. czimnek a birói illetőségről szóló III. fejezetében tartalmaztatik, a mely nemcsak peres, hanem perenkivüli eljárásra vonatkozólag is intézkedik. De ettől eltekintve nyilvánvaló, hogy a felek az érdekelt biró részrehajlása folytán perenkivüli ügyekben is sérelmet szenvedhetnek. V. ö. *Legf. Itsz.* is 1879. május 30. 258. sz. (Magy. Igazs. XII. 65. l.).

[9]) Ptr. 56. §. 2. bek. Járásbiróságnál az aljárásbirák az érdekeltséget a járásbirónak kötelesek feljelenteni. A feljelentés elmulasztása fegyelmi eljárást vonhat maga után. V. ö. az előbbi jegyzetben id. *legf. itszki* határozatot.

[10]) Ezt annyival inkább meg kell állapitani, mert az eljáró birák kijelölése a bíróság belső ügyvitelére tartozik, melyre a feleknek, az érdekeltség érvényesitésétől eltekintve, semmi befolyásuk nincs. A menynyiben az érdekelt biró különösen mint előadó rendeltetett volna ki, az ő helyettesitését más előadóval az Ügyv. szab. 122. §-a sem gátolja; mert ha ebben az rendeltetik, hogy „valamely ügy befejezte előtt az előadó személyében törvényes vagy más alapos ok nélkül változtatást tenni nem kell“ — a törvényes vagy más alapos ok alatt bizonyára a biró érdekeltsége is értendő.

[11]) Ez esetben tehát az érdekelt biró kizárása, római jogi terminologiával élve, nem *ipso jure,* hanem csak *ope exceptionis* foglal helyet.

[12]) V. ö. kifejezetten *Plósz*-féle id. tervezet 60. §. E jogát a bírónak annyival inkább el kell ismerni, mert miután a részrehajlatlan eljárás hivatalos kötelessége, ha erre magát képesnek nem érzi, őt egyenesen kötelességszegésre kényszeritenők.

[13]) Az 1868. LIV. t.-cz. szerint ez másként volt, a mennyiben ugyanis a 97. és 98. §§. szerint az érdekeltségi kifogást ugyanazon ha-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

táridőben kellett emelni, mint az illetékességi kifogást. Azonban az ezek helyébe lépett 1881. LIX. t.-cz. 15. és 16. §§-ai az érdekeltségi kifogást már nem emlitik, az 5. §. pedig, (a mely különben a Ptr. 14. §-ával lényegében azonos) világosan beszél arról, ha a felek kifogása folytán a per folyama alatt tünik ki valamely birónak az érdekeltsége, vagy az érdekeltség a per folyama alatt áll be. A négy első érdekeltségi esetben a kifogásnak bármikor való emelése egészen megfelelő is, s a hivatalból való érvényesités időbeli korlátlanságával összhangzó. Az ötödik esetben ellenben és feltéve, hogy az aggályosság már létezik és tudva van, helyesebb volna, ha a kifogás az érdembe bocsátkozás előtt volna emelendő, mert ha a fél egyszer azon biró előtt, kivel ellenségeskedésben vagy perben áll, perbe bocsátkozott, akkor őt joggal úgy lehet tekinteni, mint a ki a biró pártatlanságában megbizik. V. ö. *Plósz* is id. terv. 59. §.

[14]) Az 1868. LIV. t.-cz. 97. és 98. §§. szerint ugyanazon eljárás volt követendő, mint az illetékességi kifogásnál. De ez az érdekeltségi kifogás sajátságos természetének nem felelt meg.

[15]) V. ö. *Plósz* is id. terv. 63. §. Az ellenfélnek semmi jogos érdeke nincs, hogy az érdekelt biró kizárásának ellentálljon.

[16]) V. ö. *Plósz* is id. h. 61. §. Ha a kifogás előtte történt, akkor neki úgy is hivatalos kötelessége, hogy az elnöknek jelentést tegyen, ellenkező esetben ő a nyilatkozatra felhivandó.

[17]) Alakszerü bizonyitás azonban, mint általában nem érdemleges kérdésekben, nem szükséges. Elég az érdekeltséget valószinüvé tenni. V. ö. *Plósz* is id. h. 61. §. Az eskü a dolog természete szerint mindenesetre kizártnak tekintendő.

[18]) Itt mindenütt feltételezzük, hogy az érdekeltség nem oly természetü, mely miatt bíróküldésnek van helye. Ezen eset a bíróküldés általános szabályai alá esik. L. alább 55. §.

[19]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 39. §. e) pont és 51—54. §§.

[20]) Az 1868. LIV. t.-cz. szerint semmiségi panasznak csak akkor volt helye, ha alperes a törvényes határidő alatt kifogással élt s e kifogás figyelembe nem vétetett. L. 297. §. 4. és 8. pont. Az 1881. LIX. t.-cz. 39. §. e) pontjában azonban az érdekeltség mint semmiségi ok megelőző kifogástól feltételezve nincs.

[21]) Csakis bíróküldési kérelem képzelhető megelőzőleg, pl. a másodbiróság elnökének érdekeltsége alapján. V. ö. alább 55. §.

[22]) Az 1868. LIV. t.-cz. szerint a legfőbb itélőszéknél fenforgó érdekeltség miatt is lehetett a semmitőszék előtt semmiségi panaszszal élni.

[23]) 1868. LIV. t.-cz. 56. §. 2. bek.

[24]) 1881. LIX. t.-cz. 5. §. Miután a törvény csak a felek tényeit tartja érvényben, ebből következik, hogy harmadik személyek tényei, pl. tanuk vallomása, szakértők véleménye, is semmisekké válnak s ennél-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

fogva ismétlendők. Ez egészen megfelelő is, mert hisz az érdekelt biró épen a tanukat és szakértőket befolyásolhatta.

[25]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 40. §. Ha másodbirói érdekeltség érvényesittetik, csupán a másodbiróság itélete semmisittetik meg. Id. t. 43. §.

[26]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 39. §. ut. bek.

[27]) A négy első érdekeltségi esetre nézve ez nem következetes. Mert ha a törvény az ezek alá eső birót feltétlenül kizártnak tekinti s ennélfogva ezek az eljáró birónál hivatalból érvényesitendők: akkor a következetesség megkövetelné, hogy a felső biróság is hivatalból vegye az érdekeltséget figyelembe, ha az kifejezett megjelölés nélkül tudomására jut.

[28]) V. ö. alább 55. §.

[29]) Ez okból helytelen a birói érdekeltségnek a birói illetőség fejezetében való elhelyezése. — Másként áll a dolog a kisebb polg. peres eljárásban, hol érdekeltség esetében mindig a felperes által választott valamely hasonhatáskörü szomszédos biró elé megy az ügy (1877. XXII. t.-cz. 16. §. 2. bek.), a mi azonban akkor, ha több tagból álló járásbiróság jár el, nem volna szükséges.

33. §.

II. A birósági segédszemélyzet.

I. A birósági segédszemélyzethez tartoznak:

1. a m. kir. Curiánál és a kir. itélő tábláknál alkalmazott elnöki titkárok, a kiknek feladata a nevezett főtörvényszékeknél az elnöki igazgatási teendőkben segédkezni;

2. a m. kir. Curiánál alkalmazott tanácsjegyzők és segédtanácsjegyzők, a kik az egyes tanácsokban az ülési jegyzőkönyveket vezetik s a tanácselnököknek segédkeznek;

3. a kir. itélőtábláknál alkalmazott fogalmazók és segédfogalmazók, a kik ugyanazon teendőket látják el, mint az előbbi pontban emlitett személyek;

4. a kir. itélőtábláknál a szükséges forditások eszközlésére alkalmazott forditók;[1])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

5. az e. f. kir. törvényszékeknél és járásbiróságoknál alkalmazott jegyzők és aljegyzők, a kiknek feladata az ülési, tárgyalási s egyéb jegyzőkönyveket vezetni, a pertárnoki teendőket végezni, [2]) az elnöknek, illetve járásbirónak, valamint az előadóknak segédkezni, birói kiküldetéseket teljesiteni [3]) stb.

6. végre a joggyakornokok, a kik rendszerint az e. f. kir. bíróságoknál, kivételesen azonban a felső bíróságoknál is alkalmaztatnak, s a kik tanácsjegyzőkönyvek s általában jegyzőkönyvek vezetésével bizatnak meg, ezen felül a birák mellett s ezek felelőssége alatt fogalmazványokat készitenek; az elnök gondoskodni tartozván, hogy magukat a törvénykezés valamint az ügykezelés minden ágában kiképezhessék. [4])

II. A segédszemélyzet állásának szabályozásánál irányadó azon szempont, hogy miután az itélethozatalba nem foly be, azon magasabb rendü biztositékok, melyek ennek érdekében a birákra nézve felállittatnak, reá nem nyerhetnek alkalmazást; de mert a törvénykezésben mégis közvetlenül és jogi képzettséget igénylő tevékenységgel vesz részt s a birói állásokra szükséges uj erők első sorban a segédszemélyzet köréből kerülnek ki: különösen az alkalmazás kellékeire nézve a birákkal minél közelebbi kapcsolatba hozandó. Utóbbi tekintetben a magyar törvényhozás részben még messzebb megy, a mennyiben ugyanis az 1883. I. t.-cz. az elnöki titkároktól, tanácsjegyzők-, segédtanácsjegyzők-, fogalmazók-, forditók- és az e. f. bíróságoknál a jegyzőktől ugyanazon jogi képzettséget követeli, mely a birákra nézve van előirva. [5]) Igy tehát csak a fogalmazósegédektől, aljegyzők- és a joggyakornokoktól követeltetik kisebb minősités, mint a biráktól; ezeknél is megkivántatik azonban, hogy a birói álláshoz szükséges elméleti jogi képzettséggel birjanak, úgy hogy csak a biráknál megkivántató gyakorlati képzettség az, mely az utóbbiaknál nem szükséges. [6]) Kivételesen mégis gyakornokokká olyanok is alkalmaztathatnak, a kik a jog- és államtudományi tanfolyamot elvégezték ugyan, de a jogtudományi államvizsgát illetve első szigorlatot még le nem tették. Ezek azonban kötelesek az államvizsgát,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

illetve szigorlatot szolgálatba lépésük után legkésőbb egy év alatt sikeresen letenni, különben állásukat vesztik. [7])

A mi a segédszemélyzet alkalmazásának egyéb kellékeit illeti, ezek csak annyiban különböznek a birákra vonatkozó kellékektől, a mennyiben az alkalmazáshoz általában kor-minimum előírva nincs, [8]) egy meghatározott bírósághoz pedig a kinevezést az ugyanazon bíróságnál alkalmazott birákkal vagy más birósági hivatalnokokkal fenforgó családi összeköttetés nem akadályozza. [9]) A segédszemélyzet alkalmazásának módja is annyiban egyenlő mint a biráknál, a mennyiben az első folyamodású bíróságoknál az üresedésbe jött állomás betöltése szintén rendszerint pályázat utján és a bíróság kijelölése alapján történik, mig a felső bíróságoknál pályázatnak szintén nincs helye. [10]) A kinevezés azonban általában véve nem Ő Felsége a király, hanem az igazságügyminiszter által történik. [11]) Kivételt képeznek az elnöki titkárok és a kir. Curiánál alkalmazott tanácsjegyzők és segédtanácsjegyzők, a kik szintén Ő Felsége által neveztetnek ki. [12]) A joggyakornokokat pedig az illető törvényszék elnöke nevezi ki. [13])

III. A birósági segédszemélyek époly rendes életfogytiglan kinevezett állami tisztviselők, mint a birák; ebből folyólag szintén törvényileg illetve államköltségvetésileg megállapitott állandó fizetésben részesülnek [14]) s meghatározott hivatali rangot foglalnak el, [15]) hasonlóképen szolgálatuk alapján az államtisztviselőkre nézve általában megállapitott nyugdijra tarthatnak igényt. [16]) Kivételt képeznek a joggyakornokok, a kik rendes államhivatalnokoknak nem tekintetnek s anyagi javadalmazásban vagy egyáltalában nem részesülnek, vagy ha igen, nem rendszeres fizetést, hanem csak segélydijt nyernek, [17]) nyugdijigénynyel pedig nem birnak. [18]) Valamint továbbá a birák, úgy a birósági segédszemélyek is törvényben gyökerező évenkénti szabadságidőt élveznek. Tartama azonban rövidebb, s a birósági elnök által határoztatik meg úgy, hogy négy hétnél többre nem terjedhet. [19])

Kötelességei a segédszemélyzetnek általában ugyanazok, mint a birákéi, kivévén természetesen azokat, melyek közvet-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

lenül az itélethozatalra vonatkoznak.[20]) A segédszemélyzetre nevezetesen ugyanazon összeférhetlenségi esetek is nyernek alkalmazást, bár közvetlen törvényes intézkedés e részben hiányzik.[21])

IV. A legnagyobb különbség a birák és a birósági segédszemélyzet között arra vonatkozik, hogy a birákra nézve kimondott elmozdithatlanság elve a segédszemélyzetre nem terjed ki.[22]) Jogában áll nevezetesen az igazságügyminiszternek a segédszemélyzet tagjait belátása szerint s a körülményekhez képest más hivatalba, vagy más székhelyre áthelyezni,[23]) s az államtisztviselőkre általában vonatkozó szabályok értelmében nyugdijazni.[24]) Hivataluktól egyszerüen megfosztani azonban a segédszemélyzet tagjait, a joggyakornokoktól eltekintve, szintén csak a törvényben megállapitott büntető vagy fegyelmi eljárás utján lehet.[25])

---

[1]) A forditók alkalmazása a felebbviteli bíróságoknál az 1868. XLIV. t.-cz. 12. §. rendeletén alapszik. Tényleg azonban csak a budapesti kir. táblánál vannak. V. ö. fentebb 21. §.

[2]) V. ö. 1871. XXXI. t.-cz. 6. §. és fentebb 20. §.

[3]) V. ö. 1881. évi mód. Ügyv. szab. 8. §. Csekélyebb bűnügyekben a jegyzők és aljegyzők vizsgálóbirákul is alkalmaztathatnak. 1871. XXXI. t.-cz. 6. §.

[4]) Ügyv. szab. 55. §.

[5]) L. id. t.-cz. 7. §.

[6]) Id. t. 5. és 7. §§. és fentebb 28. §.

[7]) Id. t. 5 §. ut. bek., mely azonban szintén csak az államvizsgáról tesz emlitést.

[8]) V. ö. 1868. XLIV. t.-cz. 13. §., 1883. I. t.-cz. 1. §. Ügyv. szab. 11. §. és fentebb 28. §.

[9]) Az 1869. IV. t.-cz. 16. §-a világosan csak a birói hivatalra való alkalmazásról szól. A mi pedig az érintett családi összeköttetés miatti áthelyezést illeti, mely esetleg a segédszemélyzetre nézve is kivánatos lehet, ezt annál kevésbé kellett külön kimondani, mert a segédszemélyzet áthelyezése úgy is az igazságügyminiszter tetszésére van hagyva. L. alább IV. alatt.

[10]) Az Ügyv. szab. 1—10. és 269. §§. általában a bíróságoknál üresedésbe jövő állomások betöltésére vonatkoznak.

[11]) 1869. IV. t.-cz. 27. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[12]) Annálfogva, hogy ezek a miniszteriumoknál alkalmazott és már Ő Felsége kinevezése alá eső titkárokkal egyenlő rangosztályba tartoznak.

[13]) Ügyv. szab. 12. §.

[14]) Törvényileg csak az e. f. bíróságoknál az 1871. XXXII. t.-czikkben.

[15]) L. szintén 1874. január 29-én kelt ig. min. rend. A felsőbirósági segédszemélyzet részben még magasabb rangfokozatba tartozik, mint az e. f. birák.

[16]) 1871. IX. t.-cz. 13. §. és 1885. XI. t.-cz. 64. §.

[17]) Ügyv. szab. 12. §. Az 1884. január 27-én 4270. sz. a. kelt ig. min. rend. a joggyakornokok segélydiját 300 frtról 360 frtra emelte fel.

[18]) V. ö. 1885. XI. t.-cz. 1. §. Előlépés esetében azonban a nyugdijba a gyakornoki idő is beszámittatik. Id. t. 7. §.

[19]) 1887. XXX. t.-cz. 11. 12. §§.

[20]) A segédszemélyzetre is vonatkoznak különösen a bíróság székhelyén való állandó lakást, az elnök vagy törvényszék által hozzá utasitott ügyek ellátását és a felekkel való előzékeny bánásmódot tárgyazó kötelességek. (Ügyv. szab. 22. 26. 27. §§.) A hivatali bűntettekről és fegyelmi vétségekről l. a 35. sk. §§-ban.

[21]) V. ö. Ügyv. szab. 11. 20. §§., 1871. LI. t.-cz. 5. §., 1874. XXXV. t.-cz. 3. §., 1875. I. t.-cz. 1. §.

[22]) Az 1869. IV. t.-cz. 15. §-a világosan csak a birákról szól.

[23]) 1871. IX. t.-cz. 5. §., mely egyuttal kimondja, hogy az illetőnek szabályszerü költözködési költségei, azon eset kivételével, ha az áthelyezés fegyelmi vétség következtében történt, az állam pénztárából megtérittetnek.

[24]) 1871. IX. t.-cz. 13. §., 1885. XI. t.-cz. 21. és 64. §§.

[25]) Következik abból, hogy a hivatalvesztés büntetés jellegével bir, melynek kiszabása csak a büntető törvényben megállapitott esetekben és fegyelmi vétség miatt van helye. A joggyakornokokat a bíróság elnöke, valamint kinevezi, úgy el is bocsáthatja. Ügyv. szab. 12. §.

34. §.

III. A kezelő-személyzet.

I. A kezelő-személyzetet képezik:

1. az iroda-igazgatók,[1]) a kik az elnök felügyelete alatt az összes segédhivatalokat vezetik, s a kiknek a segédsze-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

mélyzet közvetlenül alá van rendelve. Az iroda-igazgató rendeli ki az iktatót, kiadót és irattárnokot, kisebb törvényszéknél azonban ezeknek teendőit maga is végzi;[2])

2. az irodatisztek, a kik rendszerint az iktató, kiadó és irattárnok teendőivel bizatnak meg s a kik közül az elnök az irodaigazgatónak szükség esetére helyettest rendel;[3])

3. a telekkönyvi hivataloknál alkalmazott telekkönyvvezetők és segédtelekkönyvvezetők, a kik a bíróság mint telekkönyvi hatóság rendeleteit foganatositják s általában a telekkönyvi irodai teendőket végzik.[4]) A sorrend szerint első telekkönyvvezető látja el egyszersmind a telekhivatalnál az irodaigazgatói teendőket.[5])

4. az irnokok, a kik rendszerint a másolásokat teljesitik, de a szükséghez képest az iktató, kiadó vagy irattárnok teendőivel, avagy jegyzőkönyvvezetéssel is megbizhatók;[6]) végre

5. a dijnokok, a kik a másolásra alhalmaztatnak.[7])

II. A kezelő-személyzet alkalmazásának módja és hivatalos állása általában ugyanaz, mint a segédszemélyzeté.[8]) Lényegesen különbözik azonban az előirt képesitésre nézve. Miután ugyanis a kezelő-személyzet jogi ismereteket feltételező teendőket nem végez, jogi képzettség tőle nem is követeltetik, sőt általában csak négy gymnasialis, reáltanodai vagy polgári iskolai osztálynak szabályszerü bevégzése szükséges.[9]) Külön elbirálás alá esnek a telekkönyvvezetők, illetve segédtelekkönyvvezetők, a kik a most emlitett tanulmányok mellett az előirt telekkönyvi vizsga letételét is kötelesek igazolni,[10]) mely a telekkönyvek vezetéséhez szükséges jogi és kezelési ismeretekre kiterjed.[11])

A kezelő-személyzet különös kötelességét képezi a segédhivatalokra nézve megállapitott hivatalos órák pontos betartása.[12])

---

[1]) A felső biróságoknál segédhivatali főigazgatók és igazgatók neve alatt.

[2]) Ügyv. szab. 56. §.

[3]) U. a.: 57. §.

[4]) L. közelebbről az Ügyv. szab. I. függelékében foglalt utasitást a telekkönyvi ügykezelésre nézve.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[5]) Ügyv. szab. 58. §.

[6]) U. a. 60. §. Járásbiróságoknál egy irnok a segédhivatalok vezetésével is bizható meg. U. a. 59. §.

[7]) U. a. 61. §. Bűnvizsgálatoknál jegyzőkönyvek vezetésére is alkalmazhatók, de csak külön leteendő eskü mellett.

[8]) Rendszerint a segédszemélyzettel együtt is emlittetik. V. ö. 1869. IV. t.-cz. 27. §., 1870. XVI. t.-cz. 3. §., 1871. VIII. t.-cz. 31. 32. 33. §§., IX. t.-cz. 5. 13. §§., XXXI. t.-cz. 13. §., 1881. LIX. t.-cz. 101. §., 1887. XXX. t.-cz. 10. 11. 12. §§. A d i j n o k o k azonban nem rendes államhivatalnokok s nem is az igazságügyminiszter által alkalmaztatnak, hanem a törvényszék elnöke által, a ki őket el is bocsáthatja. Ügyv. szab. 12. §.

[9]) 1883. I. t.-cz. 19. §.

[10]) E vizsga letétele a telekkönyvi hivatalokban alkalmazott irnokok részéről is szükséges, ha telekkönyvi bejegyzések teljesitésével bizatnak meg. V. ö. Ügyv. szab. I. függelék 6. §.

[11]) A telekkönyvi vizsga iránt részletesen intézkednek az 1870. február 8-án 299. sz. és julius hó 20-án 1983. sz. a. kelt ig. min. rendeletek (R. T. 166. és 264. l), melyek azonban az 1883. április 1-én 8088. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 365. l.) által némi módositást szenvedtek. A vizsgálat a budapesti és marosvásárhelyi kir. tábláknál felállitott és három tagból álló vizsgálóbizottságok előtt teendő le. Jelentkezhetik mindenki, a ki négy gymnasiumi, reáltanodai vagy polgári iskolai osztályt végzett és valamely telekkönyvi hatóságnál legalább egy évig gyakorlaton volt s a telekkönyvi vázrajzolásban jártasságot szerzett.

[12]) V. ö. fentebb 16. §. 13. jegyzet.

35. §.

A birák és birósági hivatalnokok felelőssége.

I. Valamint az állampolgárok részére kijelölt szabályok csak akkor birnak értékkel, ha azok általuk meg is tartatnak, azonképen a polgárok biztonsága és szabadsága érdekében felállitott azon törvényes korlátok, melyek az államhatalom részére ki vannak jelölve, szintén csak akkor birnak értékkel, ha az állam közegei, a kik az államhatalmat gyakorolják, e kor-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

látokat megtartják. Valamint továbbá az állampolgárok részére kijelölt szabályok megtartása nem bizható egyedül az ő kötelességérzetükre s az államnak gondoskodnia kell oly intézményekről, melyek a jogszabályok megtartását ellenszegülés esetében is biztositják: úgy nem kevésbé szükséges biztositékokról gondoskodni arra nézve is, hogy az állam közegei az államhatalmi korlátokat tul ne lépjék, a reájuk ruházott hivatali hatalommal vissza ne éljenek. E biztositékot nyujtja az állami közegek felelősége, melynek értelmében megtorlásnak és elégtételadásnak van helye, ha a kijelölt hatalmi korlátokat meg nem tartják s a reájuk szabott hivatalos kötelességeket megszegik. Oly biztositék ez, mely az államhatalmi korlátozásnak nélkülözhetlen kiegészitése, mert ha e korlátok önkényesen félretehetők, ez eredményben az államhatalom korlátlanságával egyenlő. De nem kevésbé szükséges az állam közegeinek felelőssége magának az államhatalomnak érdekében, mely a kellő tekintélylyel, hatálylyal és szabatossággal csak akkor érvényesülhet, ha közegei részéről a kijelölt hatáskör betöltése és az előirt kötelességek teljesitése feltétlenül biztositva van.

Az igazságszolgáltatás közegeinek felelőssége még fokozottabb jelentőséggel bir. Első sorban a kezeikbe letett hatalom nagysága és a birói állás függetlensége miatt; de leginkább annak folytán, hogy mig a polgárok különösen a végrehajtó hatalom által okozott sérelmek miatt a bíróságoknál akkor is kereshetnek, legalább elvileg, orvoslást, ha a végrehajtó hatalom közegei személyesen nem is támadhatók meg, [1]) a birói hatalom által okozott sérelmek ellenében annak körén kivül, a büntető ügyekben gyakorolt legfőbb kegyelmi jogtól eltekintve, orvoslat nincs.

II. A cselekvények és mulasztások, melyek miatt valamint a köztisztviselők általában, úgy a birói közegek is felelősségre vonhatók, mindenesetre feltételezik azonban, hogy az állam azokat magáéinak el nem ismeri, azokkal magát nem azonositja. Bármily sérelmes legyen is valamely hatósági közeg eljárása, ha és mennyiben ezen eljárás magának a hatóságnak eljárása gyanánt vétetik, az illető közeg egyénileg nem is jön tekintetbe,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

következőleg egyénileg felelősségre sem vonható. Ily esetben csak arról lehet szó, hogy az erre rendelt felső hatóságtól a sérelmes eljárásnak tárgyilag véve hatályon kivül helyezése és megváltoztatása kéressék. Ez áll különösen a birónak a peres vagy perenkivüli eljárás során elkövetett sérelmeire nézve, melyek annyiban, a mennyiben a biró eljárása magának a bíróságnak eljárását képezi, csakis a felső bíróság által az eljárás ellen tárgyilag és nem a biró ellen egyénileg irányuló jogorvoslat utján állithatók helyre. [2]) A hatósági közegek felelőssége tehát csak ott kezdődik, a hol az állam azoknak cselekvényeit vagy mulasztásait magára nem veszi, hanem az illető közegre háritja úgy, hogy azok közvetlenül mint ennek egyéni cselekvényei illetve mulasztásai jönnek tekintetbe. E mellett azonban különösen hangsulyozandó, hogy valahányszor a hatósági közeg hivatalos minőségében és a hivatalos alakszerüségek megtartása mellett jár el, ezen eljárás tárgyilagos eredményében az állam által akkor is elismertetik és saját tekintélye, valamint az államigazgatás rendje érdekében kell hogy elismertessék, ha az eljárás visszaéléseket tartalmaz, melyeket az állam magáévá nem tesz s melyek miatt az eljáró közeg felelősséggel tartozik. Ily esetben az eljárás tárgyilagos eredményének megtámadása panasz vagy jogorvoslat által, és az eljárás körében elkövetett visszaélés miatti felelősségre vonás külön-külön nyer alkalmazást, a nélkül, hogy egyik a másiktól feltételezve volna, sőt még a nélkül is, hogy egyik a másikat szükségképen befolyásolná; minélfogva lehetséges, hogy az illető közeg eljárásának eredménye fentartatik, daczára, hogy eljárása miatt felelősségre vonatik. Igy különösen az igazságszolgáltatás terén, hol a hozott itélet az állam által akkor is elismertetik és fentartatik, ha a biró annak hozatalánál visszaélést követett el s ezért felelősségre vonatik; fentartatik mindaddig, mig csak szabályszerü jogorvoslat folytán a felső biró által hatályon kivül nem helyeztetik, illetve meg nem változtattatik. [3]) Ebből egyszersmind világosan kitűnik az éles különbség, mely a jogorvoslat és a biró felelősségre vonása között létezik; nem is emlitve, hogy valamint egyrészt akkor, ha mint érintve volt, az állam a biró

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

eljárását teljesen magáévá teszi, a jogorvoslat mellett a biró felelősségre nem vonható: azonképen másrészt a biró felelősséggel a peres vagy perenkivüli eljáráson, sőt egészen hivatalos működésén kivül elkövetett cselekvény vagy mulasztás miatt is tartozik, a mikor pedig jogorvoslat egyáltalában nem foglal helyet. [4])

III. Mikor áll be azonban az az eset, hogy az állam saját közegeinek eljárását magáévá nem teszi, s ennélfogva azok felelősségre vonhatók?

Általánosságban azon elv irányadó, hogy a meddig az állam közegei jóhiszemüleg és a kellő gondosság mellett járnak el, az állam az ő eljárásukat magáévá teszi még akkor is, ha részükről hiba vagy mulasztás történt volna. A hiba vagy mulasztás ez esetben annyival inkább az államot terheli, mert eltekintve attól, hogy hibát vagy mulasztást a legkiválóbb egyén is követhet el, maga az állam az, a ki az illető közeget alkalmazta, módjában állott tehát oly egyént alkalmazni, a ki hivatalának kellő ellátására nézve a lehető legnagyobb biztositékokat nyujtja. [5]) Az egyes közegek személyes felelőssége e szerint csak akkor foglal helyet, ha hivatalos kötelességüket szándékosan, vagy vétkes gondatlanságból szegik meg. [6]) Az ilyen eljárással az állam már természetszerüleg nem azonosithatja magát, mert a rosszakarat vagy vétkesség tudatos elvállalása által maga is rosszakaratot tanusitana, illetve vétkességbe esnék, ez pedig az állam erkölcsi lényegével ellenmondást képezne.

Hogy ezen általános elv alapulvételével mely cselekvények és mulasztások állapitják meg közelebbről az eljáró közegek felelősségét? az azok hivatalos állásának és hatáskörének különféleségét tekintve, természetesen nem egyenlő, bár egyes cselekvények olyanok, melyekért minden köztisztviselő egyformán felelősségre vonható. De ezen különbségektől eltekintve, nagy különbség van a felelősséget megalapitó cselekvények sulya és iránya tekintetében, a minek folytán a felelősségre vonás módja is különböző lesz. E részben a felelősséggel járó cselekvények három osztálya különböztettetik meg:

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

1. Az érintett cselekvények mindenekelőtt olyan sulyosak lehetnek, hogy általuk nemcsak a különleges hivatali kötelesség és a hivatali állás tekintélye, hanem ezenfelül az általános jogrend is sértetik meg, melyek ennélfogva egyenesen a közbűntények fogalma alá s mint ilyenek a rendes büntető igazságszolgáltatás megtorlása alá esnek. Ezen cselekvények ismét részint olyanok, melyek más mint közhivatalnok által elkövetve is bűnténynyt képeznek, melyeknek hivatalos állásban való elkövetése azonban sulyositó minősitésül szolgál,[7]) részint pedig olyanok, melyek csakis köztisztviselői minőségben követhetők el, s melyek ez okból külön mint hivatali bűntények (bűntettek és vétségek) jelöltetnek meg.[8])

2. Az előbbi cselekvényektől lényegesen különböznek a köztisztviselő azon kisebb sulyú cselekvényei és mulasztásai, melyek az általános jogrend ellen intézetteknek nem tekinthetők, hanem a melyek által csakis a közszolgálat tekintélye és rendje sértetik meg, a szolgálati fegyelem lesz megzavarva, s melyek ez alapon fegyelmi vétségeknek neveztetnek. Az általános jogrend ezek által legfelebb közvetve szenved annak folytán, hogy a fentartására irányuló hatalmi tevékenység gyengittetik, közvetlen irányzata azonban a cselekvénynek csakis az utóbbira van. Ebből önként következik, hogy a fegyelmi vétségek a rendes büntető igazságszolgáltatás körén kivül esnek, a büntető bíróságok megtorlását nem vonják maguk után. E helyett külön fegyelmi megtorlási rendszer szerveztetik az állam által, külön fegyelmi büntetésekkel, hatóságokkal és eljárással, mely a büntető igazságszolgáltatással semmi belső összefüggésben nincs, sőt azzal párhuzamosan nyer alkalmazást oly módon, hogy a vétkes tisztviselő ugyanazon cselekvény miatt büntető és egyuttal fegyelmi uton büntettetik, ha az úgy bűntény, mint fegyelmi vétség jellegével bir;[9]) feltéve, hogy büntető uton oly büntetés nem alkalmaztatik, mely miként a hivatalvesztés, fegyelmi büntetés jellegével is bir, a mikor a külön fegyelmi eljárás fölöslegessé válik.[10])

3. Végre megkülönböztetendők a köztisztviselők azon, hivatalos minőségükben elkövetett, vétkes cselekvényei és mulasz-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tásai, melyek által akár magának az államnak, akár magánosoknak vagyoni kár okoztatik, s melyek magánjogi kártérítési kötelezettséget vonnak maguk után. Ezen cselekvények ugyan rendszerint egyuttal bűntény, vagy fegyelmi vétség fogalma alá is esnék; ennek daczára azonban a kártérítés külön elbirálás alá esik s rendszerint külön a polgári bíróságok előtt érvényesitendő.

IV. Ezen elvek és megkülönböztetések szerint van helye a felelősségnek a birói közegek részéről is. Közelebbről szabályozta ezt a magyar törvényhozás az 1871. VIII. t.-czikkben, mely a birák és birósági hivatalnokokra nézve úgy a felelősség általános elvét a fentebb előadott szövegezésben,[11]) mint a hivatali bűntettekre, fegyelmi vétségekre és a kártérítési kötelezettségre vonatkozó részletes intézkedéseket tartalmazza.[12]) A hivatali bűntettekre vonatkozó intézkedések azonban hatályon kivül léptek a bűntetőtörvény (1878. V. t.-cz.) folytán, melynek XLII. fejezete a hivatali bűntetteket és vétségeket az összes úgy közigazgatási, mint igazságügyi s úgy állami mint önkormányzati tisztviselőkre nézve közösen szabályozza.[13]) Miután e szerint a birói közegek hivatali bűntényei a büntetőjog tárgyalási körébe esnek s azokra vonatkozólag a büntető eljárás is foglal helyet: a következőben az 1871. VIII. t.-cz. alapján csakis azoknak fegyelmi és kártérítési felelősségéről fogunk részletesen szólani.[14])

---

[1]) V. ö. fentebb 11. §.

[2]) V. ö. fentebb 17. §., 15. jegyz. és 30. §. 1. jegyz.

[3]) Ha a perorvoslat ki van meritve, vagy az itélet e nélkül is jogerőre emelkedett, az a biró felelősségre vonása daczára végleges hatálylyal bir. Csak perujitásnak lehet még helye a Ptr. 321. §-a alapján, de csak a birónak a „büntető törvényekben tilalmazott cselekvénye“ miatt.

[4]) V. ö. fentebb 17. §. 15. jegyz. és 30. §. 1. jegyz.

[5]) A miniszteri politikai felelősség (bizalmatlansági szavazat) e szempontból akkor is indokolt, ha a miniszter az illető közegek, mint nevezetesen a birák, tevékenységére semmi közvetlen befolyást nem gyakorolhat.

[6]) 1871. VIII. t.-cz. 1. §. „A birák és birósági hivatalnokok, hiva-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tali kötelességüknek szándékosan vagy vétkes gondatlanságból elkövetett megszegéséért felelősséggel tartoznak."

[7]) Ilyen a hűtlen kezelés a B. T. 362. §-a, a csalás a 381. §. és az okiratthamisitás a 393. 394. 397. 398. §§. értelmében.

[8]) Külön állást foglal el a titoktiltott felfedezése, mely ugyan nem hivatali bűntett, de azért szintén csak közhivatalnok vagy legalább részben köztisztviselői minőséggel is biró egyének által követhető el. V. ö. B. T. 328. §.

[9]) V. ö. 1871. VIII. t.-cz. 60. 61. §§.; 1880. XXXVII. t.-cz. 26. §. A „*bis de eadem re ne sit actio*" elve ennek nem áll utjában, mert a sértett érdek mindegyik esetben különböző. Ez okból pl. a cselekménynek mint bűntettnek elévülése sem vonja maga után annak mint fegyelmi vétségnek elévülését. V. ö. *Curia* 1885. szept. 12. 426. sz. (D. XL. 355. l.). Megjegyzendő azonban, hogy a bűntények rendszerint fegyelmi vétségek jellegével is birnak s ez indokolja az 1871. VIII. t.-cz. 61. §-ának azon rendelkezését, hogy ha a biró vagy birósági hivatalnok büntető perben valamely bűntettre nézve bűnösnek találtatott, a fegyelmi eljárás ellene minden további kihallgatás nélkül meginditandó; mig ha vádlott a büntető perben felmentetett vagy csak kihágás miatt itéltetett el, a fegyelmi bíróság külön határoz a fölött, valjon a fegyelmi eljárás meginditandó-e vagy mellőzendő?

[10]) Erre az 1871. VIII. t.-cz. id. 61. §-a is utal.

[11]) V. ö. fentebb 6. jegyzet.

[12]) A hivatali bűntettek a II. fejezetben (6—19. §§.), a fegyelmi vétségek és a fegyelmi eljárás a III. és IV. fejezetben (20—61. §§.), a vagyoni felelősség a VI. fejezetben, (66—74. §§.) van szabályozva; mig a közbenső V. fejezet (62—65. §§.) a felfüggesztést tárgyazza. A bevezető I. fejezet „általános szabályok" felirat alatt, részletesen meghatározza különösen azt, hogy „birák és birósági hivatalnokok" alatt kik értendők? E szerint a törvény alá nemcsak a birák és a bíróságok segéd- és kezelő személyzete, hanem a kir. ügyészség tagjai és személyzete s a bíróságoknál alkalmazott állandó szakértők is esnek (2. §.). A hivatali bűntettek és a vagyoni felelősség tekintetében pedig a törvény hatálya kifejezetten a választott birákra is kiterjed (3. 67. §§. v. ö. fentebb is 25. §); mig az 1871. LI. t.-cz. annak hatályát a birósági végrehajtókra (v. ö. alább 59. §.), az 1881. LIX. t.-cz. 99. §-a pedig a tőzsdebiróságok biráira (v. ö. fentebb 23. §.) terjesztette ki.

[13]) L. általánosságban annak 461. §-át, mely azt mondja: „Közhivatalnokoknak tekintendők azok, kik az állam közigazgatási vagy igazságszolgáltatási, vagy valamely törvényhatóság vagy község hatósági teendőjének teljesitésére hivataluknál, szolgálatuknál vagy különös

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

megbizatásuknál fogva kötelezvék". De külön is emlittetnek a birák a 468. 469. 476. §§-ban.

[14]) Az 1871. VIII. t.-cz. azonban fegyelmi és kártérítési tekintetben is lényeges változást fog szenvedni a legujabban 1888. november 5-én az igazságügyminiszter által a képviselőház elé „a birák és birósági hivatalnokok felelősségéről, valamint az ezzel összefüggő kérdések szabályozásáról" czim alatt terjesztett törvényjavaslat elfogadása esetében. A javaslat nem kevesebb, mint 120 szakaszból áll s azon törekvésből keletkezett, hogy a birák és birósági hivatalnokok ellenőrzése és felelősségre vonása hatályosabbá és szigorubbá tétessék s a fennálló törvény hiányai pótoltassanak.

36. §.

A fegyelmi felelősség és a hivatali felfüggesztés.

I. Az 1871. VIII. t.-cz. értelmében fegyelmi vétséget képez általában, ha a biró vagy birósági hivatalnok:

a) hivatali kötelességét vétkesen ugyan, de nem azon bűnös czélból szegi meg, hogy ez által magának vagy másnak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon; [1])

b) botrányos magaviselete miatt tiszteletre és bizalomra méltatlanná válik. [2])

Fegyelmi vétségnek tekintendő különösen: [3])

ha a biró oly ügyben, melyben az eljárás és határozat azon bíróságot illeti, melynek ő tagja:

a) valamely fél részére per- vagy emlékiratot szerkeszt, a más által szerkesztettet helybenhagyás vagy megváltoztatás végett átvizsgálja, vagy a törvény által szabályozott hivatalos működésen kivül, a per mikénti vitelére utmutatást vagy tanácsot ad;

b) a folyamatban levő jogügy mikénti elintézésci, vagy egyéb birói cselekvény tekintetében, az eljáró bíróság valamelyik tagjára érdekeltségből vagy ellenszenvből hatni törekszik;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

c) a birósági személyzethez nem tartozó egyének által használat végett itéleti vagy érdemleges határozati tervezetet készittet vagy elfogad.

Az a) és b) pont szabályai alól kivétetik mindazonáltal azon eset, ha a biró az ott elősorolt cselekvényeket saját vagy vele egyenes vagy harmadizig oldalrokonságban, [4]) vagy másodizig sógorságban levő személyek ügyében követte el, ha egyszersmind a törvénykezési rendtartásnak (1868. LIV. t.-cz.) a birói érdekeltségre vonatkozó 56. §-a zárpontjának rendeletét nem sértette meg. [5])

II. A fegyelmi vétség büntetése: [6])

a) rosszalás;

b) feddés;

c) pénzbüntetés, mely azonban az illető hivatalnok egy évi fizetésének egy harmadát nem haladhatja tul; [7])

d) hivatalvesztés, mely egyuttal maga után vonja az illető czimének, fizetésének, valamint nyugdijának s mindazon előnyöknek elvesztését is, melyeket az szolgálata alapján az állam irányában igénybe vehetett. [8])

Hogy ezen büntetések közül melyik alkalmazandó, azt a vétség nagyságához és netaláni ismétléséhez, úgyszintén az abból származó hátrányokhoz képest a fegyelmi bíróság saját belátása szerint határozza meg. [9]) Csekélyebb rendetlenségek esetében azonban az emlitett büntetések helyett csak megintésnek van helye a törvényszék elnöke részéről; de ez ellen is az, a ki a megintésben sérelmet lát, orvoslásért a fegyelmi bírósághoz folyamodhatik. [10])

Az emlitett fegyelmi büntetések megállapitásával kapcsolatban a törvény egyuttal kimondja, hogy ha az illető időközben ujabb fegyelmi büntetés alá nem esett, a rosszalás egy év után, a feddés két év után, a pénzbeli büntetés pedig három év után erkölcsi hatályát veszti. [11])

III. A fegyelmi vétség fölött a fegyelmi biróság itél. [12]) A törvényhozás felismerte, hogy a birói függetlenség csak akkor van teljesen biztositva, ha a birák fölött minden kormány-befolyástól független s ugyanazon biztositékok által

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

körülvett fegyelmi bíróságok itélnek, mint a rendes igazságszoltatást gyakorló bíróságok; mihez képest annak daczára, hogy a fegyelmi hatalom gyakorlása épúgy a végrehajtó hatalom alkatrészét képezi, mint a birói közegek alkalmazása: a birák és egyuttal a többi birósági hivatalnokok fölött itélő fegyelmi bíróságokat nem a végrehajtó hatalvm, hanem maguknak a bíróságoknak körében, illetve a kormánytól egészen független elemekből szervezte, a kormánynak csak azon jogot adván, hogy a fegyelmi bíróságok előtt a fegyelmi eljárás folyamatba tétele iránt intézkedjék.[13]) Ezen fegyelmi bíróságok a következők:

1. Az elsőfolyamodású kir. törvényszékeknél és járásbíróságoknál alkalmazott birósági hivatalnokok (segéd- és kezelőszemélyzet) és szakértők fölött a fegyelmi bíróságot azon e. f. kir. törvényszék gyakorolja, melynél vagy melynek területén az illető alkalmazva van.[14]) A törvényszék mint fegyelmi bíróság az elnökből vagy helyetteséből és minden év elején a törvényszék teljes ülésében sorshuzás utján kijelölt két itélő bíróból áll.[15])

2. Az első fokú bíróságok alelnökei és itélő birái, továbbá a kir. táblák segéd- és kezelő-személyzete azon kir. itélő-tábla fegyelmi birósagának vannak alárendelve, melynek területén hivatali székhelyük létezik. Ezen fegyelmi bíróság az elnökkel együtt a kir. tábla szintén minden év elején sorshuzás utján kijelölt öt rendes itélő birájából áll. Elnöke az illető kir. táblai rendes elnök és ha ez akadályozva van, a kinevezési sorrend szerint utána következő tanácselnök.[16])

3. Az e. f. kir. törvényszékek elnökei, a kir. táblák itélő birái és a kir. Curia segéd- és kezelő-személyzete fölött a fegyelmi bíróságot a kir. Curia kisebb fegyelmi tanácsa gyakorolja, mely a kir. Curia másodelnökének, ennek akadályoztatása esetében pedig a kinevezés sorrendje szerint a tanácselnökök elnöklete alatt a kir. Curiának az év elején sorshuzás utján kijelölt hat itélő birájából alakittatik.[17])

4. Az e. f. kir. törvényszékek fegyelmi biróságára nézve a kir. tábla fegyelmi birósága s utóbbira nézve a kir. Curia kisebb fegyelmi tanácsa képezi a másod- és utolsó fokú birósá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

got. Azon fegyelmi ügyekre nézve pedig, melyekben első fokban a kir. Curia kisebb fegyelmi tanácsa itél, a másod- és utolsó fokú fegyelmi biráskodást a kir. Curia nagyobb fegyelmi tanácsa gyakorolja, mely a kir. Curia elnökének, ennek akadályoztatása esetében a kineveztetés sorrendje szerint a tanácselnököknek elnöklete alatt a kir. Curia sorshuzás utján kijelölt nyolcz birói tagjából alakittatik. [18])

5. Végül a kir. táblák elnökei és alelnökei, a kir. Curia elnökei, tanácselnökei és itélőbirái fölött külön fegyelmi bíróság gyakorolja a fegyelmi hatóságot. Ezen fegyelmi bíróság, mely 36 rendes és 12 póttagból áll, fele részben a főrendiház által minden országgyülésen önkebeléből választandó tagokból, fele részben pedig a kir. Curia tanácselnökeiből és biráiból alakittatik kineveztetésök sorrendje szerint. Elnöke a főrendiház elnöke vagy másodelnöke, ezek akadályoztatása esetében a főrendiház által választott tagok közül az, ki legtöbb szavazatot nyert. A bíróság az elnökön kivül tizenkettős tanácsban itél, mely szám olyképen kerül ki, hogy úgy a közvádlónak, mint a vádlottnak jogában áll, úgy a főrendiházi, mint a birói tagok közül az ok megnevezése nélkül hatot visszavetni. Ha pedig a felek ezen visszavetési jogot épen nem, vagy nem egészen gyakorolnák: az illető tanács a főrendiházi tagok közül azon hat tagból, kik legtöbb szavazatot nyertek, a birói tagok közül pedig a kinevezés sorrendje szerinti első hat tagból alakittatik. Ezen bíróság határozata végérvényes. [19])

IV. A fegyelmi bíróságok [20]) a törvényben részletesen megállapitott fegyelmi eljárás utján itélnek, mely a vádelv, nyilvánosság, szóbeliség és a bizonyitékok szabad mérlegelésének elve alapján nyugvó büntető eljárás mintájára lévén szervezve, az igazságos itélethozatal minden megkivántató biztositékait tartalmazza. Megindítását vagy a fegyelmi bíróság mellett alkalmazott kir. ügyész mint közvádló, [21]) vagy magánosok kérésére maga a fegyelmi bíróság rendeli el, de mindig a vádlott és a közvádló meghallgatása mellett. [22]) A megindításhoz épügy mint a fegyelmi eljárás folytatásához azonban mindenesetre szükséges, hogy az illető még hivatalos minőség-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gel birjon, tekintve, hogy a fegyelmi hatóság hivatalos kötelékeken kivül álló egyénekre a dolog természete szerint ki nem terjed.[23]) Ha ennélfogva a biró vagy birósági hivatalnok a fegyelmi eljárás megindítása előtt, vagy ennek folyama alatt de a véghatározat előtt, hivataláról, illetőleg a mennyiben már nyugdijazva lenne, nyugdijáról önkéntesen lemond, a fegyelmi eljárás megindítása, illetőleg folytatása, abban hagyandó.[24]) Az érdemleges tárgyalás és itélethozatal továbbá csak akkor foglalhat helyet, ha a fegyelmi biróság az eljárás megindításának elrendelése után, esetleg egy kiküldött birói tag által eszközölt vizsgálat alapján,[25]) a közvádló meghallgatása mellett vádhatározatot hozott.[26]) Az a körülmény ellenben, hogy a vádlott szabályszerü megidézés daczára a tárgyalásra meg nem jelent, az itélethozatalt nem akadályozza.[27])

A törvény részletesen szabályozza különösen a magánvádló jogkörét. E szerint, ha a fegyelmi eljárás megindítását magánfél kérelmezi, ez a közvádló jogaiba lép, nevezetesen a közvádló helyett felebbvitellel élhet, sőt ha a közvádló a fegyelmi eljárás megszüntetését, vagy a vádlott felmentését inditványozná, az eljárás folytatására, illetőleg elmarasztalására ellenindítványt tehet; viszont azonban a közvádló inditványával ellentétben tett megszüntetési vagy felmentési inditványa tekintetbe nem vétetik. Ugyanezen jogok átszállnak a magánfélre akkor is, ha a közvádló által meginditott fegyelmi eljárásba beavatkozott, a mi azonban csak a vádhatározat meghozatala előtt történhetik.[28])

Végül kiemelendő, hogy a vádlott a fegyelmi biróság által hozott itélet ellen nemcsak szabályszerü felebbezéssel, hanem perujitással is élhet, a nélkül, hogy a törvény ezt bármely irányban korlátozná.[29])

V. A fegyelmi eljárás megindítása és folytatása magában véve nincs befolyással a vádlott hivatali állására, annál kevésbé, mert a fegyelmi itélet is csak a legsulyosabb esetben szólhat hivatalvesztésre. De épen az ilyen sulyos eseteknél az igazságszolgáltatás tekintélye lényeges csorbát szenvedne, ha az illető a fegyelmi eljárás tartama alatt hivatalos működését

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

folytatná; különösen akkor, ha a hivatalvesztés már az elsőfolyamodású fegyelmi bíróság által kimondatott s csak a felebbviteli bíróság határozata van hátra. Ily esetben az igazságszolgáltatás érdeke megköveteli tehát, hogy a vádlott addig is, mig a fegyelmi itélet meghozatnék, illetve jogerőre emelkednék, minden hivatalos teendőit abbanhagyja, vagyis hivatalától felfüggesztessék. Még indokoltabb a felfüggesztés, ha az illető ellen nem fegyelmi, hanem büntető eljárás indittatott; de azonfelül is vannak esetek, melyekben a felfüggesztés szükségesnek mutatkozik.

Ehhez képest az 1871: VIII. t.-cz. szerint a felfüggesztésnek a következő esetekben van helye: [30])

a) ha az illető ellen a büntető bíróság által bűnvizsgálat rendeltetik el;

b) ha a felfüggesztés a feljelentett fegyelmi vétség sulyos voltánál, vagy természeténél fogva szükségesnek mutatkozik;

c) ha az elsőfolyamodású fegyelmi bíróság vádlottat hivatalvesztésre itélte s ez ellen a vádlott felebbvitellel élt;

d) ha az illető ellen csőd nyittatott, [31]) vagy ő pazarlás miatt gondnokság alá helyeztetett. [32])

A birói függetlenség megköveteli azonban, hogy valamint a hivatalvesztés csak a büntető vagy fegyelmi bíróság itélete által történhetik, [33]) azonképen a felfüggesztés is csak az illetékes fegyelmi bíróság által történjék. Különösen sürgős esetekben mindazonáltal a bíróság elnöke is függesztheti fel az alatta álló birósági tagokat. De ezt csak irásba foglalt és körülményesen indokolt végzés által teheti s köteles az egész eljárást a felfüggesztés után 24 óra alatt a fegyelmi bíróságnak indokoltan bejelenteni, mely a felfüggesztés fentartása, vagy megszüntetése fölött haladéktalanul határoz. Másrészt a felfüggesztettnek is jogában áll a fegyelmi bíróság előtt az elnöki felfüggesztés ellen panaszt emelni, mely azonban az elnöki végzés foganatositását nem akadályozza. [34])

A felfüggesztésnek az a hatálya, hogy a felfüggesztett hivatalnok felfüggesztésének tartama alatt semmiféle hivatalos teendőben nem járhat el és sem át nem helyezhető, sem ma-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gasabb rangba vagy fizetési fokozatba nem juthat. Ezenfelül, ha a felfüggesztést a fegyelmi bíróság mondotta ki, fizetésének felét, csőd esetében pedig csak egy harmadát huzza. [35])

A felfüggesztés addig tart, a mig helyébe a hivatalvesztés nem lépett, vagy a felfüggesztés okai meg nem szüntek, a mikor a felfüggesztett előbbi hivatalába ismét visszahelyeztetik. Ez történik nevezetesen:

a) ha a vádlott a büntető törvényszék jogérvényes itélete által bűntelennek nyilvánittatott, vagy csak kihágás miatt itéltetett büntetésre és a fegyelmi bíróság akár egyik, akár másik esetben a fegyelmi eljárást mellőzendőnek határozza;

b) ha a vádlott a fegyelmi bíróság által felmentetett, vagy nem hivatalvesztésre itéltetett;

c) ha a bíróság elnöke által elrendelt felfüggesztést a fegyelmi bíróság megszünteté.

A felfüggesztés megszüntével a vádlott fizetésének visszatartott része neki teljesen megtéritendő. [36])

---

[1]) A törvény itt a fegyelmi vétségeket az általa a 10. §-ban a hivatali bűntettekre nézve felállitott következő általános meghatározásra való vonatkozással állapitja meg: „Hivatali bűntettet képez általában: ha a biró vagy birósági hivatalnok hivatali kötelességét cselekvőleg vagy mulasztólag azért sérti meg, hogy ez által magának vagy másoknak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon.“ A Bünt. T. ily általános meghatározást nem tartalmaz. A vétkesség alatt egyébiránt nemcsak a vétkes gondatlanság, hanem a szándékosság (gonosz szándék) is értendő, a mint az épen a 10. §-ra való: vonatkozásból kitünik. A vétkes gondatlanság alatt pedig úgy a nagyobbfokú *(culpa lata)* mint a kisebbfokú gondatlanság *(culpa levis)* értendő; mert ha valakitől, úgy köztisztviselőtől s nevezetesen birói hivatalnoktól lehet követelni, hogy a legnagyobb gondossággal járjon el. V. ö. a köv. §-ban is.

[2]) Id. t. 20. §. Ide tartozik pl. az is, ha a biró uzsoráskodik: *Legf. Itsz.* 1879. febr. 14. 89. sz. (Magy. Igazságügy. XII. 300. l.).

[3]) Id. t. 21. §. Ez nem az általános meghatározás kimeritő részletezése, hanem csak néhány kételyekre okot szolgáltatható eset külön kiemelése.

[4]) A törvény nem tesz különbséget az egyenes és oldalági rokonság között, de nyilván csak az oldalági rokonságot érti harmadizig, mig az egyenes ágú rokonságnál az iz közömbös.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[5]) V. ö. fentebb 32. §. Az 56. §. zárpontja alatt nem az e) pont (ellenséges vagy peres viszony) értendő, mert ha a biró különösen saját ügyében szerkeszt periratot stb., magától értetődik, hogy az ellenféllel peres viszonyban áll; hanem értendő az 56. §. utolsó bekezdése, mely szerint a biró a nevezett esetekben az érdekeltséget hivatalból feljelenteni tartozik, hogy helyette más biró alkalmaztassék.

[6]) Id. t. 22. §. Az emlitett javaslat szerint még három uj fegyelmi büntetés foglalna helyet: a szolgálati idő egy részének a nyugdij vagy végkielégitési dij meghatározásánál leendő mellőzése, az áthelyezés és a kényszer-végellátás (11. §.).

[7]) Id. t. 25. §.

[8]) Id. t. 26. §.

[9]) Id. t. 23. §. Fegyelmi vétségek halmazata esetében összbüntetés alkalmazandó. *Bp. kir. T.* 1873. nov. 15. 347. sz. (Magy. Igazs. I. 56. l.).

[10]) Id. t. 28. 29. §§., mely utóbbi egyuttal előirja, hogy a megintés előtt az illető nyilatkozatra szólitandó fel s hogy a megintés irásban történik.

[11]) Id. t. 24. §. Ezen elévülés különösen fontos a birák fizetéseinek fokozatos emelkedése, illetőleg a magasabb fizetési fokozatba való előléptetés szempontjából. V. ö. fentebb 30. §.

[12]) Id. t. 30. §.

[13]) A birói fegyelmi eljárás ez által lényegesen különbözik a végrehajtó hatalom tisztviselőire vonatkozó fegyelmi eljárástól, mely magában a végrehajtó hatalom körében ejtetik meg. Igy különösen a törvényhatósági tisztviselőkre vonatkozólag az 1886. XXIII. t.-czikkben megállapitott fegyelmi eljárástól.

[14]) Id. t. 31. §. A 38. §. szerint azonban biróküldésnek is lehet helye.

[15]) Id. t. 31. és 36. §§., mely utóbbi szerint a rendes tagokhoz — szintén sorshuzás utján — ugyanannyi póttag járul, a kik a rendes tagokat akadályoztatásuk esetén helyettesitik.

[16]) Id. t. 32. 36. §§.

[17]) Id. t. 33. 36. §. és előbbit módositva: 1881. LIX. t.-cz. 104. §. 1. bek. Eredetileg a legfőbb itélőszék gyakorolta a fegyelmi birószágot és pedig a semmitőszék segéd- és kezelőszemélyzete fölött is.

[18]) Id. t. 34. 36. §§. és 1881. LIX. t.-cz. 104. §. 2. és 3. bek. Utóbbi az elnök helyettesitésére első sorban az alelnököt jelöli meg, de az 1884. XXXVIII. t.-cz. az alelnöki állást a kir. Curiánál megszüntette.

[19]) Id. t. 35. §. és 1881. LIX. t.-cz. 104. §. ut. bek.

[20]) A mennyiben különböző fokú fegyelmi birószág illetősége alá tartozó egyének ellen együttesen indittatik meg az eljárás, az különvá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

lasztva mindegyiknek illetékes fegyelmi bírósága előtt teendő folyamatba: *Bp. kir. T.* 1875. január 16. 18. sz. (Magy. Igazs. III. 138. l.).

[21]) Id. t. 37. §.

[22]) Id. t. 39. §.

[23]) Ebben lényeges különbség van úgy a hivatali büntettekkel, mint a vagyoni felelősséggel szemben, melyek a hivatal elhagyása után is állapithatók meg annak folytán, hogy a sértés a hivatali szolgálat érdekein tullép. L a köv. §-t is.

[24]) Id. t. 27. §. A fegyelmi eljárás akkor is abbanhagyandó, ha a biró végkiegyenlités mellett lép ki hivatalából: *Bp. kir. T.* 1876. febr. 5. 82. sz. (Magy. Igazs. V. 219. l.).

[25]) Id. t. 40. 41. §§., melyek erről részletesen intézkednek.

[26]) Id. t. 42—44. §§.

[27]) Id. t. 26. §. Ebben lényeges eltérés a büntető eljárástól, a mely makacssági *(contumacialis)* eljárást, a sajtóügyi esküdtszéki eljárástól eltekintve, nem ismer.

[28]) Id. t. 59. §.

[29]) Id. t. 58. §.

[30]) Id. t. 62. §.

[31]) Valjon csőd esetén a felfüggesztésen kivül hivatalvesztésre irányuló fegyelmi eljárás is meginditandó-e? attól függ, hogy az illető hamis vagy vétkes bukás miatt elmarasztaltatik-e vagy nem? Magában véve tehát nem, s ezen értelmezést az 1869. IV. t.-cz. azon intézkedése sem gátolja, mely szerint csőd alatt álló egyén birói hivatalra ki nem nevezhető (v. ö. fentebb 28. §.). A felfüggesztés is elegendő, hogy ezen intézkedéssel a megkivántató összhang meg legyen. L. a fegy. bíróságoknak e részbeni gyakorlatából: Magy. Igazs. IX. 570. l. Az emlitett javaslat szerint a csőd, épúgy mint a tékozlás miatti gondnokság alá helyezés és a fizetés lefoglalása, a fegyelmi vétséggel egyenlőnek tekintendő (10. §.) s a hivatalvesztés feltétlenül alkalmazandó, ha a csőd „könnyelmű és pazar életmód következtében" nyittatott (16. §. d) pont); mig ha ezen ok nem forog fenn, „kényszer-végellátásnak" van helye (17. §.).

[32]) Elmebetegség miatti gondnokság alá helyezés esetében is van helye felfüggesztésnek, de ez a nyugdijazással állván kapcsolatban, róla az 1871. IX t.-cz. intézkedik. V. ö. fentebb 31. §. 7. jegyz.

[33]) L. fentebb 31. §.

[34]) Id. t. 63. §.

[35]) Id. t. 64. §.

[36]) Id. t. 65. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

37. §.

A vagyoni felelősség.

I. A biró vagy birósági hivatalnok teljes kártéritéssel tartozik, valahányszor hivatalos eljárásában cselekvése vagy mulasztása által valakinek akár szándékosan, akár vétkes gondatlanságból kárt okozott.[1]) Ezen kártéritési kötelezettség magában véve független attól, valjon a cselekvény vagy mulasztás egyuttal mint hivatali bűntett vagy fegyelmi vétség büntetés alá vétetett-e, vagy nem? s valamint kár hiányában nincs kártéritési kötelezettség, jóllehet az illető megbüntettetett, azonképen a kártérités helyt foglal, habár a cselekvény büntetést nem vont maga után.[2]) A kártéritési kötelezettség mindazonáltal nem feltétlen, hanem csak feltételes annyiban, a mennyiben csak akkor van helye, ha a kár a törvényben meghatározott perorvoslattal nem volt elháritható;[3]) minélfogva, ha a kárt szenvedő fél a rendelkezésére álló perorvoslatot mellőzte, a kár megtéritését nem követelheti.[4]) A perorvoslat által okozott költségekben azonban a biró vagy birósági hivatalnok, ha a perorvoslatra okot szolgáltató vétség nyilvánvaló,[5]) a fél kérelmére a felsőbb biróság által a perorvoslatra hozott határozatában elmarasztalandó;[6]) a mi különben akkor sincs kizárva, ha a perorvoslatra okot szolgáltató cselekvény által kár nem okoztatott.[7]) A mennyiben a kárt okozó cselekvényt vagy mulasztást többen együttesen követték volna el, ugyanazon feltétel mellett valamennyi rendszerint egyetemlegesen felelős.[8]) A kártéritési kötelezettség továbbá nemcsak a vétkes birót vagy birósági hivatalnokot személyesen terheli, hanem átszáll annak örököseire is.[9]) A törvény a birákra és birósági hivatalnokokra vonatkozó ezen vagyoni felelősséget kiterjeszti végre mindazon közigazgatási (törvényhatósági vagy községi) hivatalnokokra is kik a peres vagy perenkivüli eljáráshoz tartozó polgári ügyekben, úgyszintén büntető ügyekben, hatósági cselekvények teljesitésére, vagy birói meghagyások illetőleg megkeresések foganatositására hivataluknál fogva kötelezve vannak.[10])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

II. A kártérítési kereset oly esetben, midőn a kárt okozó cselekvény vagy mulasztás mint bűntett, bűnvádi eljárás tárgyát képezi, a károsult fél választása szerint akár magában a bűnvádi perben, akár annak befejezése után polgári peruton érvényesithető.[11]) Minden más esetben s tehát nevezetesen akkor, ha a kárt okozó cselekvény vagy mulasztás csak fegyelmi vétséget képez, a kártérítési kereset polgári perutra s a polgári törvénykezési rendtartás szerint illetékes bírósághoz tartozik.[12]) Nehogy azonban a birói közegek a felek részéről alaptalan s magát az igazságszolgáltatást is bénitó zaklatásoknak legyenek kitéve, a törvény a kereset megindithatásához azon feltételt tüzi, hogy a kereshetőség az illetékes fegyelmi bíróság által szabályszerü fegyelmi eljárás utján előzetesen megállapittassék;[13]) mi végből a fél részéről a kötelességellenes cselekvény vagy mulasztás határozott megjelölését és igazolását tartalmazó kérvény intézendő a fegyelmi bírósághoz.[14]) A kereshetőség megállapitása arra vonatkozik, valjon a kérdéses cselekvény vagy mulasztás az illető által hivatalos eljárásában követtetett-e el s valjon szándékosságból, vagy vétkes gondatlanságból eredett-e? s épügy mint a büntető bíróság jogerejü itélete, oly alapot képez, mely a polgári uton inditott kártérítési perben többé kifogás alá nem eshetik; minélfogva a polgári bíróság eljárása ily esetben azon kérdésen kivül: ha valjon a panaszlott cselekvény vagy mulasztás által okoztatott-e kár, s valjon ez nem volt-e valamely törvényes perorvoslattal elháritható, csak a megtéritendő összeg meghatározására szoritkozik.[15])

Kivételesen azonban a kártérítési kereset a kereshetőség előzetes megállapitásától feltételezve nincs. Igy nevezetesen:[16])

a) ha a kárt okozó s bűntettet vagy fegyelmi vétséget képező cselekvényre vagy mulasztásra nézve a vádlott már az illetékes bíróság által bűnösnek vagy vétkesnek itéltetett;

b) ha a biró vagy bírósági hivatalnok a fegyelmi eljárás megindítása vagy befejezése előtt hivataláról vagy nyugdijáról lemondott;

c) ha a kártérítési kereset választott biró, vagy a fentebb emlitett közigazgatási hivatalnokok ellen indittatik;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

d) ha a kártérítési kereset az illetőnek örökösei ellen indittatik.[17])

Mindezen esetekben tehát a kárt követelő fél közvetlenül a polgári birósághoz fordul s az első esettől eltekintve, ennek képezi feladatát, hogy a kártérítésnek, a különben a fegyelmi bíróság kereshetőségi határozatának tárgyát képező, feltételeit is megállapitsa.

III. Felmerül még az a kérdés, hogy mennyiben érvényesitheti a fél kártérítési igényét a biró vagy birósági hivatalnok károsító cselekvénye alapján az állam ellen? s valjon, ha a vétkes közegtől kártérítést nem nyer, fordulhat-e a perbeli ellenfél ellen, a ki a vétkes cselekvény folytán gazdagodott?

Az állam elleni kártérítési jog iránt az 1871. VIII. t.-cz. kifejezetten rendelkezik. De csak azon egyetlen esetre szoritja, ha a kár a magánfélre a biró vagy birósági hivatalnok által hivatalos minőségben elkövetett sikkasztásból származott;[18]) bár mégis a nélkül, hogy az állam elmarasztalását a vétkes közeg előzetes beperlésétől, vagy az ellene foganatositott eljárás sikertelenségétől tenné függővé. Az állam elmarasztalása mindenesetre feltételezi azonban, hogy maga is bepereltetett légyen, akár mint szavatos a vétkes birói közeg elleni keresettel kapcsolatban,[19]) akár önállóan külön keresettel. Oly kereset alapján tehát, mely egyedül a vétkes közeg ellen irányul, az állam kártérítésre érvényesen nem kötelezhető.[20]) Magától értetődik továbbá, hogy az államnak az általa megtéritett kárra nézve a vétkes közeg ellen viszkereseti joga van.[21])

A perbeli ellenféltől a kár megtérítése nem követelhető, tekintve, hogy a gazdagodás, mely jogérvényes birói határozat eredménye, jogtalannak nem mondható. A mennyiben azonban az ellenfél a bíróval összejátszott volna, módjában áll a kárt szenvedő félnek a törvénykezési rendtartásban megengedett perujitással a károsító határozat megváltoztatását kérni, s ez alapon az ellenfél ellen viszvégrehajtást intézni.[22])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

IV. Végül kiemelendő, hogy a birói közegek elleni kártérítési kereset, hivatali bűntett esetét kivéve,[23]) időbeli tekintetben a keresetekre nézve általában létező időhatároktól eltérő és sokkal szükebb korlátok közé van szoritva. Igy nevezetesen: a mennyiben a kártérítési kereset a kereshetőségnek a fegyelmi bíróság általi megállapitásától van feltételezve, tartozik a kérvényező azt a kereshetőséget megállapitó határozat kézbesitése után 30 nap alatt megindítani, különben kereseti joga elenyészik.[24]) A mennyiben pedig a kártérítési kereset a kereshetőség megállapitásától nincs feltételezve, úgyszintén a mennyiben az állam felelősségéről van szó, a kereseti jog elévül, ha a károsult fél a kártérítési keresetet s illetőleg fegyelmi eljárást a kárt okozó cselekvény vagy mulasztás elkövetésétől számitandó egy év alatt meg nem inditotta.[25])

---

[1]) 1871. VIII. t.-cz. 66. §. 1 bek. *Actio ex syndicatu*, a mint azt a középkorban elnevezték azon alapon, hogy az olasz városokban *syndicus*-nak hivták azon tisztviselőt, a ki a birák fölött itélt. Innen a németeknél is *Syndicatsklage*. — Fölötte vitás kérdés az elméletben, valjon a birák elleni kártéritési kereset csak szándékosság (*dolus*) mellett foglal-e helyet, avagy vétkesség (*culpa*) esetében is, s valjon csak nagyobb vagy egyuttal kisebb fokú vétkességnél (*culpa levis*) is? Többnyire a római jog alapján *dolus* vagy *culpa lata* követeltetik. V. ö. különösen *Windscheid*: Lehrbuch des Pandektenrechts II. köt. 470. §. Ha azonban azt tekintjük, hogy épen a biró az, a ki az emberi gondosságnak legfőbb őre, bizonyára visszásságnak tünik fel, hogy ő tőle magától a legnagyobb gondosság ne legyen követelhető, vagyis hogy ő az eljárásában tanusitandó gondosságra nézve csak a közönséges ember mintáját kövesse. Az 1871. VIII. t.-cz. a vétkes gondatlanságot nem is szoritja csak a nagyobbfokú gondatlanságra, époly kevéssé, mint a fegyelmi vétség megállapitása tekintetében (l. előbbi §. 1. jegyz.), a mely pedig a hivatali bűntett mellett a kártéritési kötelezettség rendszerinti alapja. Ehhez járul, hogy nálunk az osztrák p. t. és a magyarországi birói gyakorlat a kártéritésnél általában s eltekintve azon kérdéstől, valjon csak a valóságos kár vagy az elmaradt haszon is megtéritendő-e, a nagyobb és kissebbfokú vétkesség között nem tesz különbséget, okoztatott légyen a kár szerződési kötelezettség megszegése által, avagy szerződési vonatkozás nélkül, azaz vétség (*delictum*) által. V. ö. osztr. p. t. 1294. 1295. §§.

[2]) Igy nevezetesen, ha fegyelmi vétség esetén az illető hivataláról lemondott, vagy a fegyelmi eljárás tényleg meg nem indittatott. De a

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

fegyelmi eljárás megindítása esetén sincs kizárva, hogy a kárt okozó cselekvény bűntettnek vagy fegyelmi vétségnek nem minősittetik, vagy be nem számittatik, a kártéritési kötelezettség azonban mégis megállapittatik.

[3]) Id. t. 66. §. 1. bek. Perorvoslat alatt csak a jogerőre emelkedést megakadályozó rendes perorvoslat, nevezetesen a *felebbezés* és *felfolyamodás* értendő, nem egyúttal a *perujitás*; különben a kártéritési kereset, mely amúgy sem vezet könnyen czélhoz, alig jöhetne alkalmazásba. — Ha a perorvoslat tényleg beadatott, de a felső biró azt a maga részéről elkövetett szándékosságból vagy vétkes gondatlanságból elvetette: a felelősség ő reá száll át.

[4]) Valjon szándékosan vagy tévedésből mellőzte-e a perorvoslatot? nem jön tekintetbe. A vétlen mulasztás esetében igazolás által visszaszerzett perorvoslat azonban a rendes időben beadottal egyenlő.

[5]) A törvény helytelen értelmezése magában véve nem elegendő: *Curia* 1883. szept. 12. 559. sz. (D. XXXV. 168. l.). Nyilvánvaló azonban a vétség, ha a biró a törvény egyenes rendelkezése ellen itél: *Curia* 1885. május 6. 1556. sz. (D. XL. 135. l.).

[6]) Id. t. 66. §. 2. bek. A marasztalás nemcsak közvetlenül a perorvoslat által okozott, hanem a perorvoslatra okot szolgáltató eljárás költségeiben is történhetik: *Semmsz.* 1872. márcz. 7. 1341. sz. teljes ül. hat. (D. VI. 17. l.).

[7]) Az id. 66. §. 2. bek. általában és a kártéritési jogot megállapitó 1. bek.-re való kizárólagos vonatkozás nélkül szól.

[8]) Határozottan kimondva az id. t. 9. §-ában a hivatali bűntett által okozott kárra nézve. De fegyelmi vétség esetén is áll, hacsak az egyesek része a kárban meg nem határozható. V. ö. osztr. p. t. 1302. §. A közös felelősség terheli nevezetesen a társas bíróság azon tagjait, a kik a tanácsülésben részt vettek és a kárt okozó határozathoz hozzájárultak.

[9]) Id. t. 68. §. d) pont és 74. §.

[10]) Id. t. 67. §.

[11]) Id. t. 71. §.

[12]) Id. t. 68. §. A fegyelmi bíróság előtt tehát a kár sohasem érvényesithető, a mi a fegyelmi bíróság természetéből következik. Az illetékes bíróság alatt a kártéritésre kötelezett lakhelyének *törvényszékét*, illetve miután a törvényszék hatásköre az értékre való tekintet nélkül fenn nem tartatott, 500 forintig terjedő kár esetében, *járásbiróságát* kell érteni.

[13]) Id. t. 68. §. A közigazgatási tisztviselőkkel szemben ily zaklatásoktól nem kellvén annyira tartani, az ellenük inditható kártéritési keresetek a kereshetőség előzetes megállapitásától nincsenek feltételezve. L. fentebb 12. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[14]) Id. t. 69. §.

[15]) Id. t. 70. §. A fegyelmi bíróság határozata más szóval: *praejudiciális* hatálylyal bir a polgári bíróság ítéletére.

[16]) Id. t. 68. §.

[17]) A három utolsó esetben a kivétel azon alapul, hogy a birói fegyelmi hatóság az illető személyekre ki nem terjed.

[18]) Id. t. 19. 73. §§. A törvényhatóságok és községek felelőssége a tisztviselői által okozott károkért sokkal tágabb. V. ö. fentebb 12. §.

[19]) Az államnak mint szavatosnak ezen perbevonása a Ptr. 78. §-a értelmében történik.

[20]) Id. t. 73. §.

[21]) Id. t. 19. §. 3. bek.

[22]) 1881. LIX. t.-cz. 69. 73. §§.; 1868. LIV. t.-cz. 321. §.; 1881. LX. t.-cz. 40. §.

[23]) Id. t. 74. §.

[24]) Id. t 72. §.

[25]) Id. t. 74. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

NEGYEDIK CZIM.

A bíróságok illetékessége.

38. §.

A birói illetékesség fogalma és főnemei.

I. A birói illetékesség vagy illetőség (*competentia*) általában véve a törvénykezés tárgyát képező ügyeknek az egyes meghatározott bíróságokhoz való hozzátartozósága; azon rész, mely a birói ügyek összeségéből s ennek megfelelőleg a birói hatóság egészéből az egyes bíróságokat megilleti. Az a körülmény ugyanis, hogy a törvénykezést nemcsak egy, hanem több bíróság látja el, a törvénykezés rendjével és a jogkereső közönség jogosult érdekeivel csak úgy hozható összhangzásba, ha a helyett, hogy mindegyik bíróság a birói hatóság teljével ruháztatnék fel s mintegy a véletlenre volna bizva, miképen oszlanak meg közöttük az ügyek: előre meg van határozva, hogy minden egyes bírósághoz mely ügyek tartoznak, úgy hogy minden egyes bíróság csak azon ügyekben jár el, melyek hozzá utasittattak. Minden egyes bíróságra ekképen a birói hatóság egészének csak megfelelő kisebb köre jut s ezen igy az egészből kihasitott hatalmi kör képezi az ő illetékességét. Ez reá nézve úgy a többi bíróságokkal, mint a jogkereső közönséggel szemben, egyuttal mint jog és kötelesség jelentkezik, minélfogva az abba beleeső ügyekben sem más bíróság nem járhat

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

el, sem maga az eljárást meg nem tagadhatja s a felek is ügyüket csak azon bíróság elé vihetik, melyhez az utasitva van, más bírósághoz tehát nem fordulhatnak, de más bíróság eljárását elfogadni sem kötelesek. [1])

II. A birói illetékesség meghatározása, eltekintve attól, hogy a törvénykezésnek különböző fokozatban való gyakorlása is annyiban illetékességi kérdés, a mennyiben az egyes fokozat az igazságszolgáltatás egészének szintén előre meghatározott részét képezi, [2]) kettős alapon történik:

Első sorban a törvénykezés tárgyát képező ügyek minősége alapján, azaz tárgyi alapon. [3]) Az összes előfordulható ügyek ugyanis különböző minőségük szerint az egyes bíróságok között felosztatnak, úgy hogy minden bíróság részére ki vannak jelölve azon minőségű ügyek, melyekben eljárni hivatva van. Az ezen alapon meghatározott birói illetőség közelebbről mint tárgyi illetőség (*competentia ratione materiae*) jelöltetik meg; mely megjelölés helyett azonban törvényeinkben a hatáskör kifejezése lett elfogadva. [4])

Másodszor meghatároztatik a birói illetőség területi, helyi alapon. Minden bíróság részére ki lévén jelölve az ország területének meghatározott része: mindazon ügyek, melyek ezen területbe beleesnek, az ő illetőségéhez tartoznak. [5]) Az ezen alapon meghatározott illetékesség területi vagy helyi illetékességnek, vagy miután a hatáskör feltétele mellett a helyi vonatkozás állapitja meg a felekre nézve azt, hogy mely bíróság előtt tartoznak perbe szállani s általában az igazságszolgáltatást keresni és elfogadni: személyes vagy alanyi illetőségnek (*competentia ratione loci vel personae*) neveztetik. Törvényeink ezen illetékességet minden jelző nélkül egyszerüen az illetékesség kifejezésével jelölik meg; mihez képest az illetékességnek úgy a hatáskört, mint a helyi illetőséget magában foglaló tágabb fogalma mellett, az illetékességnek a hatáskörrel ellentétben álló szűkebb vagy sajátképeni fogalmát kell megkülönböztetni. [6])

III. A birói hatáskör és az illetékesség fogalmi meghatározásából kitünik, hogy a kettő nemcsak a meghatározás módja,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hanem belső jellegére nézve is lényegesen különböző. A hatáskör az ügyek minőségén alapulván, miután ezen minőségi különbségek előre adva lévő, absolut kategoriák, maga a hatáskör is absolut jellegü. [7]) Ellenben az illetékességnél valamely ügynek egy meghatározott bíróság területéhez való viszonyáról lévén szó, ez által maga az illetékesség is a viszonylagosság jellegét ölti fel. A hatáskör és illetékesség ezen eltérő jellege azután maguknak a bíróságoknak minőségére is különböző módon hat ki. Nyilvánvaló ugyanis, hogy több bíróság, melyeknek mindegyike más-más minőségű ügyekben jár el, ez által maga is minőségileg különböző lesz, és pedig nemcsak akkor, ha mint rendesen, a hatáskör különbsége a bíróságok belszervezetének és a követett eljárás módjának különbségeivel párosul,[8]) hanem akkor is, ha kivételesen a hatásköri különbség egyenlő belszervezet és eljárás mellett áll fenn. [9]) Ellenben az illetékesség minőségi különbségeket a bíróságok között nem létesit, tekintve, hogy a területi hozzátartozóság elvei mindegyik bíróságra nézve azonosak, egyedül a terület pedig a bíróságoknak különös minőséget nem kölcsönöz; a mint hogy az a körülmény, hogy a bíróságok különböző területet uralnak, azoknak belszervezetére sem gyakorol befolyást. [10]) Ennek következtében egészen találó, ha azt mondjuk, hogy a hatáskör különböző minőségü bíróságok egymáshozi viszonyát határozza meg; hogy ellenben az illetékesség az egyenlő minőségü bíróságok egymáshozi viszonyát tünteti fel. [11]) Ebből kitünik egyuttal az is, hogy habár ahhoz, mikép valamely bíróság eljárhasson, úgy a hatáskör, mint az illetékesség egyaránt szükséges, a hatáskör mégis magasabb fogalom gyanánt jelentkezik, s hogy emélfogva konkrét esetben mindig először a hatáskör, s csak azután az illetékesség vizsgálandó és döntendő el. [12])

IV. Miután a polgári törvénykezés gyakorlása három különálló irányban történik, a peres eljárás, a végrehajtás és a perenkivüli eljárás irányában: [13]) a bíróságok illetékessége és pedig úgy a hatáskör, mint a helyi illetékesség, ezekre nézve külön-külön jön kérdésbe és külön szabályok szerint nyer megoldást; mihez képest az illetékesség általában a peres, a

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

végrehajtási és a perenkivüli illetékességre oszlik. Ezen felosztás mindazonáltal nem zárja ki azt, hogy ugyanazon bíróság mindhárom irányban ne birjon illetékességgel, sőt épen az a rendes eset, hogy minden bíróság, habár különböző mérvben, az igazságszolgáltatás mindhárom irányát gyakorolja.[14]) Csakhogy az illetékesség mindegyik irányban önálló meghatározás tárgya s abból pl. hogy valamelyik bíróság bizonyos ügyekre nézve peres hatáskörrel bir, nem következik önként, hogy hatásköre a végrehajtásra, vagy az illető ügyek perenkivüli ellátására is kiterjed.

V. A következőben a bíróságok hatáskörét és illetékességét közelebbről vévén szemügyre: először mindegyiket különkülön önmagában véve, a maga sajátságos elvei és részletes szabályai szerint állapitjuk meg; azután pedig együttesen azon szabályokat fogjuk vizsgálni, melyek szerint a hatáskör és illetékesség gyakorlatilag érvényesül.[15]) E mellett megjegyezzük azonban, hogy legfőképen csak a peres illetőség az, melyre itt ki fogunk terjeszkedni; ellenben a végrehajtási és perenkivüli illetékesség, egyes kivételektől eltekintve, czélszerübben a végrehajtási és perenkivüli eljárás tárgyalásával kapcsolatban lesz kitüntetendő.[16])

---

[1]) Hogy ezen elv mennyiben szenved módositást úgy a felek akaratából, mint e nélkül? arról bővebben alább 53. sk. §§.

[2]) A törvénykezésnek különböző fokozatban való gyakorlása annyiban a hatáskör fogalma alá vonható, a mennyiben az ügyek a fokozat által is különböző minőséggel ruháztatnak fel (elsőfolyamodású, felebbviteli ügy — elsőfolyamodású, felebbviteli hatáskör). De ha azt tartjuk szem előtt, hogy az ügyek belső mivolta minden fokozatban ugyanaz s hogy a fokozati viszony önálló szabályok által határoztatik meg, akkor indokolt a fokozati illetőséget úgy a hatáskörtől, mint a személyes illetőségtől különböző, harmadik fajú illetőség gyanánt felfogni, a mint azt legujabban a német *Wach*-nál találjuk. V. ö. Handbuch des deutschen Civilprocessrechts. Lipcse 1885. I. köt. 347. l. (*„funktionelle" Kompetenz*). Hogy azonban a fokozati viszony a birói illetékesség tanában vagy egyáltalában nem, vagy csak egyes vonatkozásokban (v. ö. Ptr. 54. 55. §§.) tárgyaltatik, annak az az oka, mert mint illetékességi kérdés az alárendeltségi viszony és az ezt meghatározó jogorvoslati rend-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

szer mellett egészen háttérbe szorul s gyakorlatilag kérdés alá sem igen jön.

[8]) Ez annyiban nem egészen szabatos, a mennyiben mint látni fogjuk, az ügyek minőségileg az azokban résztvevő személyek minősége által is határoztatnak meg, s ez alapon eredményeznek különböző hatáskört.

[4]) V. ö. Ptr. I. czim. 2. fejezet; 1871. XXXI. t.-cz. 3. fej.; Keresk. elj. 5—7. §§.; 1881. LIX. t.-cz. 94. §., 1880. XXXVII. t.-cz. 39—45. §§. stb. Alapjában véve különben a hatáskör és illetékesség kifejezései azonosak, a mint hogy melléknév alakban a hatáskörre nézve is csak azt mondjuk: „illetékes" (illetékes bíróság) s a törvények főnévben is gyakran hatáskör helyett illetőséget mondanak. V. ö. pl. Ptr. 22. 27. §§. (illetőségi kör). Hatáskör helyett „hatóság" l. fentebb 1. §. 2. jegyz.

[5]) Kivételt képeznek azon bíróságok, melyeknek hatósága vagy általában mint a kir. Curiáé, vagy egyes ügyekre nézve az ország egész területére terjed ki; mint pl. a fiumei kir. törvényszék a tengerjogi ügyek (l. fentebb 4. §. és alább 44. §.), a budapesti kir. törvényszék a központi telekkönyvi hatóság (l. fentebb 20. §.), vagy a budapesti kir. keresk. és váltatörvényszék egyes meghatározott perenkivüli ügyek tekintetében (l. alább 45. §).

[6]) V. ö. Ptr. I. czim. 3. fej., 1871. XXXI. t.-cz. 3. fej., 1877. XXII. t.-cz. 15. §. T á g a b b értelemben: v. ö. Ptr. 48. 51. 52. 54. §§., 1881. LIX. t.-cz. 5. 15 16. 39. 45. 56. 59. 77. 95. 96. §§. stb.

[7]) *Absolut* azonban nem mindig abban az értelemben, mintha eltérésnek nem volna helye. V. ö. alább 53. §.

[8]) Pl. törvényszék, járásbíróság. A hatáskör és a belszervezet, illetve eljárás közti összefüggésre nézve v. ö. fentebb 17. §.

[9]) Pl. törvényszék, budapesti keresk. és váltótörvényszék; járásbíróság telekkönyvi hatósággal és a nélkül.

[10]) Még a birák számbeli különbsége sem függ össze azzal, hogy a bíróságok különböző területet uralnak, hanem a birósági terület különböző nagyságával és az ügyek számával.

[11]) Hatáskörről van tehát szó, ha azt kérdjük, valjon pl. törvényszék vagy járásbíróság járhat-e el? Illetékességről, ha azt kérdjük, hogy pl. két különböző helyen lévő törvényszék, járásbíróság közül melyik járhat el?

[12]) Ez kitünik abból is, hogy a bíróság a hatáskört a kereset folytán hivatalból tartozik vizsgálni, mig az illetékességet rendszerint csak akkor vizsgálhatja, ha ellene kifogás emeltetett. V. ö. alább 56. §. Helytelen: *Bp. kir. tábla* 3824/83. sz. hat. (D. XXXI. 315. l.), mely szerint az illetékesség azért döntendő el előbb: „mert csak a hely tekintetében illetékes bíróság van jogositva a hatáskör kérdését vizsgálni." Époly joggal

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

lehetne mondani, hogy az „ügy tekintetében illetékes bíróság van jogositva az illetékesség kérdését vizsgálni!“

[13]) V. ö. fentebb 2. §.

[14]) Igy volt ez különösen a Ptr. szerint. Mióta azonban a végrehajtási törvény (1881. LX. t.-cz.) a végrehajtás foganatositását a törvényszékektől elvette s a járásbíróságokra ruházta: az összetalálkozás kevésbé létezik.

[15]) A Ptr. rendszere ettől annyiban eltérő, a mennyiben a hatáskört és illetékességet két egymásra következő fejezetben szabályozza (I. czim 2. és 3. fejezet), oly módon, hogy a hatáskör és illetőség gyakorlati érvényesülésére vonatkozó határozatok vegyesen mindkettőben, de túlnyomóan az illetőségről szóló fejezetben (hatáskörnél: 13. 14. §§. s utóbbi helyett 1881. LIX. t.-cz. 5. §. illetékességnél: 49—55. 57—63. §§.) tartalmaztatnak, sőt részben csak később (95—99. §§. s ezek helyett 1881. LIX. t.-cz. 14—16. §§.) állittatnak fel. E mellett azonban a hatáskör fejezetében több egyeben kivül (birói hatóság, büntető és polgári eljárás közti viszony, perképesség stb.) illetékességet (13. 21. §§.), az illetékesség fejezetében a már emlitett birói érdekeltségen kivül hatáskört (36. 37. §§.) is állapit meg; a járásbíróságok általános hatáskörébe eső ügyek pedig csak mint a sommás eljárás esetei az eljárásról szóló III. czim 1. fejezetében (93. §. s e helyett 1881. LIX. t.-cz. 13. §.) emlittetnek. A Ptr. különben későbbi törvények folytán lényeges változásokon ment keresztül, melyekre a következőben tekintettel leendünk, a nélkül azonban, hogy egyes részletes illetőségekre vonatkozólag is kimerítő tárgyalásra törekednénk.

[16]) Ez megfelel a törvénynek is, a mennyiben a Ptr. és illetve 1881. LIX. t.-cz. a hatáskör és illetékesség alatt csak kivételesen szabályozza a végrehajtási és perenkivüli illetőséget, hanem ezek a végrehajtási és perenkivüli eljárásnál szabályoztatnak.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ELSŐ FEJEZET.

Birói hatáskör.

39. §.

A birói hatáskör meghatározásának módja és alapjai általában.

I. A birói hatáskör közelebbi meghatározása körülményes egybevetés eredménye. Egyik oldalon vannak a bíróságok különböző szervezetükkel és különböző eljárással, másik oldalon a törvénykezés tárgyát képező jogügyek ezerféle minőségi változataikkal s a feladat abban áll, hogy minden ügy azon bírósághoz utasittassék, mely szervezeténél és eljárásánál fogva akár az elintézés alaposságа, akár gyorsasága vagy olcsósága tekintetében neki leginkább megfelel. Oly feladat ez, melyet minden esetre nézve teljesen kielégitően megoldani a lehetetlenség körébe tartozik, tekintve különösen azt is, hogy a törvényhozás a jogügyeket csak elvont kategoriák szerint osztályozhatja s a legrészletesebb abstraktiók is a legváltozatosabb konkrét alakban jelennek meg.

A birói hatáskör ezen meghatározása általában véve kettős módon történik: részint úgy, hogy a jogügyek, illetve a mennyiben különösen a peres eljárásról van szó: a keresetek,[1]) melyek valamely bisósághoz utasittatnak, egyedileg vagy fajilag határozottan megjelöltetnek, részint bizonyos általános minőségi kritériumok szerint. Előbbi esetben a bíróság, melyhez az ügy utasittatik, ügybiróság-nak (*causális* bíróságnak) is neveztetik.[2]) A birói hatáskör meghatározásának ezen módja azonban

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a jogügyek nagy és az életviszonyok továbbfejlődésével kapcsolatban mindig növekedő száma miatt csak kivételesen és csak annyiban történik, a mennyiben egyesek a törvénykezés szempontjából vagy más okokból különösen előtérbe lépnek, vagy pedig az általános minőségi megjelölés azoknak hovátartozósága iránt kételyt támaszthatna. Ennélfogva a hatáskör tulnyomóan a jogügyekre vonatkozó általános minőségi kritériumok szerint határoztatik meg s ezeket akarjuk a következőben feltüntetni, mielőtt a bíróságok hatáskörét részletesen ismertetnők.

II. A birói hatáskör meghatározására szolgáló általános minőségi kritériumok részint a jogügyek belső természetéből vannak véve, részint bizonyos külső vonatkozások által nyujtatnak, melyeknek kapcsán a jogügyek jelentkeznek. A legfontosabbak a következők:

1. a keresetek dologi (absolut) és személyes (viszonylagos) természete (*actio in rem, in personam*); dologi keresetek alatt értetvén azok, melyek mindenki ellen érvényesithető jogokra vonatkoznak,[3]) mig a személyes keresetek azokat jelentik, melyek csak meghatározott személyek irányában érvényesithető jogokat tárgyaznak.[4]) Magában véve e különbség nem szolgáltat ugyan kellő alapot arra, hogy a hatáskör különböző módon határoztassék meg; annál kevésbé, mert konkrét esetben a dologi kereset épúgy meghatározott személy ellen irányul, mint a személyes kereset. Ennélfogva ahhoz, hogy e különbség hatásköri különbségre vezessen, még más tényező tekintetbe vétele szükséges s ez különösen a tárgy, a melyre a kereset irányul. Egy dologi, nevezetesen tulajdoni kereset, mely ingatlan dologra vonatkozik, bizonyára nem azonositható oly dologi keresettel, mely ingó dologra irányul, tekintve hogy az ingatlanok fölötti tulajdon nemcsak nagyobb magánjogi, hanem kimagasló közjogi és politikai jelentőséggel is bir. Teljesen indokolt tehát, ha a törvényhozás az ingatlanokra vonatkozó dologi keresetek számára jelentőségüknek megfelelő más, több biztositékkal felruházott bíróságot jelöl ki, mint az ingókra vonatkozó dologi keresetek, avagy pedig a személyes keresetek számára. Hasonlóképen nagyobb suly alá esnek azon

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

dologi keresetek, melyek valamely személyállapotot (*status*) tárgyaznak,[5]) vagy pedig az örökösödési keresetek.[6])

A polgári törvénykezési rendtartás az ingatlanokra vonatkozó dologi keresetek számára kijelölt bíróságot mint birtokbíróságot jelöli meg,[7]) s csakis az ennek hatáskörébe eső kereseteket tekinti dologi kereseteknek; minden más kereset ellenben a személyes keresetek fogalma alá vonatik, még akkor is, ha dologi jogra irányul.[8]) A birtokbíróság hatásköréből azonban határozottan kivétetnek a pusztán csak a tényleges birtokállapot megvédésére szolgáló u. n. sommás birtokkeresetek,[9]) melyek épen ellentétben az ingatlanokra vonatkozó dologi jogok végleges eldöntésével, oly hatáskör kijelölését követelik, a mely részükre a minél egyszerübb és gyorsabb elintézést biztositja.[10])

2. De a kereset tárgyának különböző minősége nemcsak a kereset természetével kapcsolatban, hanem attól függetlenül is gyakorol mérvadó befolyást a hatáskör meghatározására. E részben is különbségek származnak abból, valjon a kereset ingatlan vagy ingó dologra irányul-e,[11]) de maguknak az ingó dolgoknak közelebbi minőségi különbségei is különböző módon vétetnek tekintetbe a hatáskör megállapitásánál.[12]) Legnagyobb befolyást gyakorol azonban a hatáskör meghatározására a pertárgy nagysága és értéke. Magában véve ugyan az a körülmény, hogy a kereset kisebb vagy nagyobb összegre, kiterjedésre vagy értékre irányul, az általa érvényesitett jog elbirálása szempontjából semmi jelentőséggel nem bir, minélfogva egészen indokolatlannak látszik ezen különbséghez képest különböző hatáskört s ezzel kapcsolatban különböző birói szervezetet és eljárást megállapitani. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy a törvénykezés annál drágább, minél több és tökéletesebb biztositékokkal vétetik körül, s hogy minél nagyobb arányban áll a költség a per tárgyához, annál kisebb értékre száll ez alá: nem lehet helyteleniteni, ha a törvényhozás a kisebb ügyek számára egyszerübb és olcsóbb szervezetet és eljárást honosit meg, a törvénykezés költségesebb biztositékait pedig csak azon ügyekre szoritja, melyek a nagyobb költséget is megbirják. En-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

nek azonban mindenesetre az a feltétele, hogy a kisebb értékü ügy már természeténél fogva a költségesebb biztositékokat nem követeli, mi ha fenforog, az értékkülönbség a hatáskör megállapitásánál egészen félreteendő.[13])

3. A birói hatáskör meghatározásánál irányadóul szolgál továbbá a jogrendszerek közti különbség, a melyekben a jogügyek szabályoztatnak. A mennyiben ugyanis a közönséges polgári jogból származó keresetekkel szemben azon keresetek, melyek valamely különös jogrendszer alá tartoznak, a minő a váltójog, a kereskedelmi jog, a bányajog, az egyházjog, a közigazgatási jog, ha ugyan az utóbbi polgári eljárás alá esik, stb. különleges ismereteket tételeznek fel és különleges törvénykezési követelményekkel birnak: elkerülhetlenné válik, hogy ezen ügyek külön hatáskör tárgyává tétessenek; sőt mint láttuk, ily ügyek ellátására többé-kevésbé még kivételes bíróságok is állittatnak fel.[14])

4. Végre kiemelendő még az ügyek azon minőségi különbsége, mely az azokban résztvevő felek személyes tulajdonságaiból keletkezik, a mely azonban mai napság valamint a jogéletben általában, úgy a törvénykezésben sem gyakorol többé oly nagy befolyást, mint azelőtt. Igy nevezetesen a mi a személyek ép úgy mint a javak nemesi és nemnemesi minőségét illeti, határozottan ki van mondva, hogy az se a birói hatáskörre és illetőségre, se az eljárásra nézve különbséget nem tesz.[15]) Bizonyos személyminőségek azonban még ma is jönnek tekintetbe a hatáskör megállapitásánál. Igy a mennyiben a házassági bíróságról van szó: a vallás.[16]) Továbbá bizonyos vonatkozásokban a kereskedelmi és csődügyekre nézve a kereskedői minőség; nem szólva azon különös hatáskörről, mely a cselédek és az iparszemélyzet szolgálati viszonyaiból származó keresetekre nézve áll fenn.[17])

III. Bármily részletesen és pontosan határoztassék is meg azonban a bíróságok hatásköre akár egyedileg és fajilag, akár a kiemelt vagy más minőségi kritériumok szerint: a jogügyek nagy számát és változékonyságát tekintve, soha sem lehetséges

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ezen meghatározást oly szabatosan és kimeritően eszközölni, hogy az minden előfordulható esetet egyaránt magában foglaljon. Nehogy már most ennek folytán az igazságszolgáltatás a birói hatáskör hiánya miatt megtagadtassék, elkerülhetlenül szükséges, hogy egyes meghatározott bíróságok úgy jelöltessenek meg, hogy azoknak hatásköre oly ügyekre is kiterjedjen, melyek a kifejezetten megjelölt ügyek közé nem sorozhatók. A hatáskör, mely ily módon az illető bíróságokra nézve származik, általános, vagy rendes hatáskörnek neveztetik azért, mert abba minden ügy beleesik, a mely kifejezetten más bíróság hatáskörébe utasitva nincs. Minden más bíróság ellenben, mely csakis a hozzája határozottan utasitott ügyekben járhat el, mint különös vagy kivételes hatáskörrel biró bíróság jelentkezik. Nálunk az általános hatáskörrel a kir. törvényszékek vannak felruházva; az összes többi bíróságok ellenben csak különös hatáskörrel birnak, és pedig nemcsak azok, melyek a különös vagy kivételes bíróságok fogalma alá esnek, hanem nem kevésbé azok is, melyek, mint nevezetesen a kir. járásbíróságok, a rendes bíróságokhoz tartoznak. [18])

---

[1]) A keresetek itt természetesen csak anyagi értelemben, vagyis mint a keresetileg érvényesithető jogok jönnek tekintetbe. A mint a római jogban L. 51. D. de obl. et. act. 44, 7 mondja: *Nihil aliud est actio, quam ius, quod sibi debeatur, iudicio persequendi.* De ezekről is itt csak annyiban lehet szó, a mennyiben a birói hatáskörre befolyást gyakorolnak.

[2]) V. ö. Ptr. 93. §. a) és b) pont és e helyett 1881. LIX. t.-cz. 13. §. 2. a) pont. Az ügybiróság fogalma különös fontossággal bir a hatásköri *prorogatio* szempontjából. L. alább 53. §.

[3]) Nem csupán a tulajdonképeni értelemben vett dologi jogokra (birtok, tulajdon, zálog, szolgalom), hanem más jogokra is, melyek mindenki ellen érvényesithetők, s a melyek ezen okból szintén dologi jogoknak neveztetnek. Igy különösen az örökjog (osztr. p. t. 308. §.), a telekkönyvileg bejegyzett személyes jogok, mint az elővételi jog, a bérleti és haszonbérleti jog (osztr. p. t. 1073. 1095. §§. telekk. rdtts. 63. §.), a mennyiben harmadik személyek elleni érvényesitésükről van szó. Dologi keresetek azok is, melyek valamely személyállapot *(status)* megvédésére szolgálnak.

[4]) Ezek különösen a kötelmi és családjogból származó keresetek.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[5]) Tekintve különösen, hogy a személyállapotok mint a személy jogainak általános feltételei jelentkeznek.

[6]) Az örökösödési keresetek azonban a hatáskör szempontjából egyedileg vannak emlitve, tehát ügybiróságot alkotnak.

[7]) V. ö. Ptr. 18. §. és helyette 1881. LIX. t.-cz. 6. §. Neveztetik dologi *(reális)* biróságnak is (v. ö. Ptr. 462. §.) s a hatáskör dologi hatjáskörnek, vagy dologi törvényhatóságnak (v. ö. Ptr. 353. §.) A birtokbiróság elnevezése az ingatlannak mint birtoknak szokásos régi megjelölésén alapul. Gyakorlati értékéről l. a köv. §-ban 10. jegyzet. Bövebben alább a köv. §-ban.

[8]) V. ö. Ptr. 30. §. A biróság ez alapon személyes (*personalis*) biróságnak neveztetik, mely azonban akkor, ha a személyes keresetekre törvényszék illetékes, a birtokbirósággal összeesik. V. ö. köv. §. 10. jegyz. Hogy az ingókra vonatkozó dologi keresetek perjogilag a személyes keresetekkel azonosittatnak, azon alapul, mert az ingók a személylyel oly benső kapcsolatban állanak, hogy ahhoz mintegy hozzá tapadnak, azt követik („*mobilia sequuntur personam*"), holott az ingatlannal a személy mindig csak külső kapcsolatban áll. Érvényesül e felfogás az illetékességnél is (l. alább 47. 49. §§.), továbbá azon kérdésnél, hogy melyik hely törvényei alkalmazandók. (v. ö. osztr. p. t. 300 §.)

[9]) U. n. *possessórius* keresetek ellentétben a *petitórius* keresetekkel. A kettő közötti különbség azt eredményezi, hogy jóllehet ugyanazon dologra irányulnak, a possessóriumban hozott itélet alapján a petitórius kereset ellen a jogerős itélet kifogása nem emelhető. Bővebben később. A possessórius keresetek különben nemcsak dologi, hanem részben személyes természetü keresetek. Igy nevezetesen a bérlő vagy haszonbérlő részéről a bérbe vagy haszonbérbe adó ellen.

[10]) Sommás, bagatelleljárás. L. alább 41. 42. §§.

[11]) Igy különösen a járásbirói (sommás) és a bagatellbirói hatáskör tekintetében; továbbá a kereskedelmi ügyekre vonatkozó hatáskörnél, bár azoknak anyagi fogalma alapján, melyből az ingatlanok ki vannak zárva. V. ö. Keresk. t. 262. §. és *Szerző* kézikönyve 7. és 129. §§.

[12]) Pénz, helyettesithető ingók: v. ö. sommás, bagatellbirói hatáskör. Értékpapirok: v. ö. Keresk. elj. 6. §. 9 pont és 7. §.

[13]) Erre törvényeinkben, mint alább látni fogjuk, számos eset van; talán több is, mint szükséges lett volna.

[14]) A külön jogrendszerekből eredő keresetekre vonatkozó hatáskör azonban rendszerint egyuttal mint ügybirósági hatáskör jelentkezik.

[15]) Ptr. 15. §.

[16]) V. ö. fentebb 23. §. és alább a köv. §.

[17]) V. ö. fentebb 22. §.

[18]) V. ö. fentebb 19. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

A bíróságok hatásköre részletesen.

40. §.

A királyi törvényszékek hatásköre.

I. A kir. törvényszékek birván, mint emlitettük, az általános vagy rendes hatáskörrel, ehhez képest az ő hatáskörük általában minden ügyre kiterjed, mely akár a járásbiróságokhoz, akár valamely kivételes bírósághoz utasitva nincs. [1])

A kir. törvényszékekhez tartoznak különösen:

1. tekintettel a pertárgy értékére: azon keresetek, melyeknek tárgya járulékok nélkül 500 forint értéket meghalad; feltéve, hogy a járásbiróság, illetőleg az ez által követett sommás eljárás magasabb összegre ki nem köttetett, vagy az ügy az összegre való tekintet nélkül a járásbiróság vagy más biróság hatáskörébe nem tartozik. [2]) Ez áll azon kereskedelmi ügyekre nézve is, melyek az összegre való tekintet nélkül nem utasittattak a törvényszékek hatáskörébe, úgy azonban, hogy a budapesti és pestvidéki törvényszékek területén a kereskedelmi hatáskör a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszéknél van. [3])

2. a pertárgy értékére való tekintet nélkül:

a) mindazon keresetek, melyek a törvényszékek mint birtokbíróságok hatáskörébe tartoznak, [4]) s a melyek közelebbről valamely ingatlan vagyonra vonatkozó dologi jog érvényesitését [5]) vagy ilyen jognak megszüntetését [6]) czélozzák, ide értve a tulajdonostársak közötti osztály-, a rendes határ- [7]) és birtokpereket [8]) és a telekkönyvi kitörlési pereket. [9]) Ezen birtokbirói hatáskör akkor is a törvényszékeknél van, ha kivételesen járásbiróság van az ingatlanra vonatkozó telekkönyvi hatósággal felruházva, [10]) a melytől tehát a birtokbiróság szigoruan megkülönböztetendő. [11]) A telekkönyvi kitörlés iránti ke-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

resetet azonban felperes a telekkönyvi hatóságnál is beadhatja, mely azt a perfeljegyzés eszközlése után, az illető telekjegyzőkönyv hitelesitett kivonatával együtt, a birtokbirósághoz teszi át. Ezen eseten kivül a birtokbiróság ily perekben a telekjegyzőkönyvi kivonatot hivatalból szerzi be [12]);

b) mindazon ügyek ellátása és kezelése, melyek a fennálló telekkönyvi rendszabályok szerint intézendők el s mint ilyenek a telekkönyvi hatóság jogköréhez tartoznak [13]); de csak azon járásbiróságok területén, melyek telekkönyvi hatósággal felruházva nincsenek;

c) a hitbizományi ügyek és pedig úgy az anyagi jogok megbirálása, mint a biztonsági felügyelet; [14])

d) a házassági perek és pedig: α) a házassági kötelék érvényességét és akár az ideiglenes elválást, akár a végképi felbontást tárgyazó keresetek (válóperek) az izraelita vallásuakra nézve az egész országban s a mindkét felekezetbeli evangelikusokra nézve a tulajdonképeni Magyarországon; mig a római és görög-katholikus, a görög nem egyesült és az unitárius vallásuakra nézve az egész országban, valamint a mindkét felekezetü evangelikusokra nézve Erdélyben a nevezett keresetek fölött az illető egyházi biróságok itélnek. [15]) Ezen viszony a világi és egyházi biróságok között nemcsak azon esetben foglal helyet, ha mindkét fél ugyanazon felekezethez tartozik, hanem a vegyes házassági perekben is oly módon, hogy a kir. törvényszékek épúgy, mint az egyházi biróságok csak a hozzájuk tartozó felekezetbeli félre nézve itélnek, mindegyik félre nézve tehát külön itélet hozatik; [16]) — β) minden egyéb a házassági viszonyból [17]) származható peres kérdések, jelesül a születés törvényességének kérdése, a perlekedő házastársak között a gyermekek tartása [18]) és a házassági elválásból felmerülhető vagyoni követelések [19]) iránti keresetek kivétel nélkül, tehát akkor is, ha a köteléki per az egyházi biróság hatáskörébe esik. [20])

e) az örökösödési perek [21]) és részben a perenkivüli örökösödési ügyek, a mennyiben az utóbbiak általában a biróságok hatósága alá tartoznak; [22])

f) a váltóügyek, kivévén épúgy mint a kereskedelmi ügyek-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

nél, a budapesti és pestvidéki törvényszéket, melyeknek területén a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék jár el; [23])

g) az urbéri, tagositási és arányositási ügyek,[24]) valamint a telepitvényi birtokviszonyok szabályozása körül felmerülő perek. [25])

h) a gyámsági és gondnoksági ügyek, a mennyiben a bíróságok hatósága alá tartoznak; [26])

i) a csődügyek, kivévén a mennyiben a kereskedelmi csőd a budapesti és pestvidéki törvényszék területén a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék hatáskörébe tartozik; [27])

j) a számadási, [28]) holttá nyilvánitási [29]) és az okiratok megsemmisitését [30]) tárgyazó felhivási perek, [31]) kivévén a mennyiben az utóbbiak a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék hatáskörébe nem utaltattak. [32])

k) a szerzői jog megsértéséből eredő keresetek; [33])

l) a kisajátitásnál követendő kártalanitási eljárás; [34])

m) végre emlitendők különösen a bányaügyek, melyek azonban nem minden, hanem csak egyes határozottan megjelölt törvényszékek, mint bányabíróságok, hatáskörébe tartoznak. [35])

II. A most körülirt peres és részben perenkivüli hatáskör mellett a kir. törvényszékek az 1868. LIV. t.-cz. szerint a hozzájuk utasitott ügyekben, valamint az ingatlanokra vagy együttesen ingó és ingatlan dolgokra a végrehajtást is eszközölték. [36]) Az 1881. LX. t.-cz. értelmében azonban a törvényszékek általában csak az általuk hozott határozatok végrehajtásának elrendelésére vannak hivatva, a végrehajtás foganatositása ellenben a törvényszékekhez csak annyiban tartozik, a mennyiben arra a telekkönyvi hatóság illetékes, különben pedig a foganatositás akkor is a járásbíróságok által történik, ha a végrehajtás alapjául szolgáló eljárás a törvényszékek hatáskörébe esik. [37])

---

[1]) Ptr. 17. 94. §§. 1871. XXXI. t.-cz. 18. §.

[2]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 13. §. és a köv. §-t. A Ptr. 93. §-a illetve 1871. XXXI. t.-cz. szerint az értékhatár a törvényszék és a járásbíróság között, mint tudjuk, 300 forint volt.

[3]) L. alább 44. és 45. §§.

[4]) L. a megelőző szakaszt.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[5]) Ingatlanra vonatkozó s z e m é l y e s jog érvényesitése tehát nem tartozik a birtokbirósághoz s a törvényszékhez is csak akkor, ha 500 forint értéket meghalad. Pl. adás-vétel alapján az ingatlan átadására irányuló kereset. Másként eredetileg a Ptr. 18. §-a szerint, mely általában ingatlan vagyonra vonatkozó j o g o k r ó l szól. V. ö. *Semmsz.* 1878. január 29. 22146. sz. (D. XIX. 49. l.). Hasonlóképen pl. valamely dologi jog bekebelezésére szolgáló okirat (engedély) kiállitására irányuló kereset. A telekkönyvileg bekebelezett személyes jogok is csak annyiban tartoznak a birtokbiróság hatáskörébe, a mennyiben dologi hatályukról, nevezetesen harmadik személyek elleni érvényesitésükről van szó. Igy különösen a bérleti és haszonbérleti viszonyból magából származó keresetek akkor is a sommás, illetve bagatelleljárás alá tartoznak, ha a bérleti vagy haszonbérleti jog be van kebelezve. V. ö. a köv. §§-t. Ugyanaz áll a jelzálogilag biztositott követelés érvényesitéséről, még ha az előjegyzés igazolásával van összekapcsolva. V. ö. Ptr. 44. §. 2. bek. és alább 49. §. A dologi jogokhoz számitandók azonban a d o l o g i t e r h e k, továbbá magától értetőleg az ingatlan tartozékaira vonatkozó dologi jogok, mint pl. a v a d á s z a t i és h a l á s z a t i j o g is. V. ö. 1883. XX. t.-cz. 1. §. 1888. XIX. t.-cz. 1. §.

[6]) Még akkor is, ha a dologi jog megszünése csupán személyes igény alapján követeltetik. Pl. a szolgalom vagy zálogjog megszüntetése a jogositott lemondása alapján. Ide tartozik továbbá azon kereset, mely a dologi jog alapját képező jogügylet érvénytelenitését czélozza, a mennyiben a külön emlitett törlési kereset fogalma alá nem esik.

[7]) A r e n d e s h a t á r p e r e k, ellentétben a sommás határjárási perekkel, melyek a sommás illetve bagatelleljárás alá tartoznak, a vitás határoknak, a tulajdoni állapotra való tekintettel, v é g l e g e s szabályozására irányulnak. V. ö. osztr. p. t. 850—853. §§. Puszta birtoklás alapján rendes határpernek ma már nincs helye, csak sommás határigazitási pernek. A régi jogunkban (1635. XX. t.-cz.) szabályozott ezen per (u. n. *metalis ex usu*) az ősiségi nyiltparancs 17. §-a által eltörültetett.

[8]) A r e n d e s b i r t o k p e r e k *(possessorium ordinarium)* alatt törvényeink értelmében mindazon a birtokra, mint ilyenre, vonatkozó pereket kell érteni, melyek a sommás visszahelyezési perek *(possessorium summarissimum)* fogalma alá nem esnek, a nélkül, hogy másrészt szorosan vett t u l a j d o n i, azaz maga a tulajdonjog iránti pert képeznének. Tehát nevezetesen: a b i r t o k m e g s z e r z é s é r e irányuló perek a vitán kivüli tulajdonjog alapján (igy a telekkönyvi tulajdonos részéről; példák: D. XII. 134. szám, XXI. 43. XLI. 62 XLIII. 31. 85. XLIV. 77. XLV. 97.); vagy az érvényes jogczim és valódi szerzési mód alapján inditott perek az ingatlan megszerzésére oly esetben, midőn a tulajdonjog kellően nem igazolható, tehát nem is követelhető, (u. n. v é l e l m e z e t t tulajdonjog alapján inditott kereset *publiciana in rem actio;* v. ö. osztr. p. t. 372—

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

374. §§.). Oly rendes birtokper, mely épúgy, mint a sommás visszahelyezési per, pusztán a tényleges birtoklás alapján az önhatalmú birtokos ellen indittatnék azon esetben, ha a sommás visszahelyezési per megindítására előirt egy évi határidő már eltelt (l. a köv. §.) ma már nem foglalhat helyet. Az előbbi jogunkban (1542. V. t.-cz.) elismert rendes utú visszahelyezési per *(formalis ex usu)* az ősiségi nyiltparancs 17. §-a által hatályon kivül helyeztetett, minélfogva a sommás visszahelyezési per megindítására előirt határidő nemcsak perjogi, hanem anyagi jelentőséggel is bir (hogy t. i. annak leteltével a puszta tényleges birtok jogczim nélkül védelemben nem részesül), a mint hogy az önhatalmú elfoglalástól számitva egy év után nem is forog fenn kielégitő indok, a korábbi birtoklás puszta ténye alapján a jelenlegi birtokost birtokától megfosztani. A *publiciana* értelmében magyaráztatott a rendes birtokper már előbb az 1852. évi ideigl. ptr. (618. §.) szerint, jóllehet a sommás visszahelyezési kereset csak 30 napi határidőhöz volt kötve. V. ö. *Schuster:* Die Civilprocessordnungen für die Königr. Ungarn etc. 2. kiad. Bécs 1855. 754. sk. l. Hasonló magyarázat tulnyomóan az osztrák iróknál. V. ö. különösen *Unger:* System des österr. allg. Privatrechts II. köt. 366. l. 2. jegyz. és *Randa:* Der Besitz nach österr. Recht. 3. kiad. 112. 128. 261. l.

[9]) 1881. LIX. t.-cz. 6. §. A kitörlési perek úgy a bekebelezés eredeti érvénytelensége (telekk. rdts. 148—151. §§.), mint elévülés vagy más elenyészési mód miatt (telekk. rdts. 155. §.). Az id. t. előtt a kitörlési perek a telekk. rdts. 148. és 155. §§. értelmében a telekkönyvi hatósághoz tartoztak. — Jelenleg sem tartoznak azonban a birtokbiróság, hanem a telekkönyvi hatóság hatáskörébe a telekönyvi kiigazitási perek. V. ö. *Curia* 1885. decz. 4-én kelt 29. számú teljes ülési elvi döntv. (D. XLII. 239. l.). Hasonlóképen a telekkönyvi előjegyzések igazolása. V. ö. Ptr. 44. §. 1. bek. és alább 49. §. A Ptr. 18. §-a a birtokbirósági teendőkhöz számitotta még mint dologi cselekvényeket: a letározást, becslést és a zárlatot, kivéve, ha valamely hagyaték biztositása czéljából eszközlendők, továbbá az árverést és az árverés utján bejött vételár felosztását. Az 1881. LIX. t.-cz. id. §-a azonban ezeket nem vette fel s a Vght. t. az ingatlanokra vonatkozó végrehajtás foganatositását kifejezetten a telekkönyvi hatóság hatáskörébe utasitja (18. §.). Csak a zárlat tartozik jelenleg is a birtokbirósághoz, a mennyiben nem pusztán a zárlatnak telekkönyvi feljegyzéséből áll (Vght. t. 238. 240. §§.), továbbá még a hagyatéki ingatlanoknak az örökösök nevére leendő bekebelezésének elrendelése a Ptr. 580. §. és az osztály megtétele az 583. §. értelmében, ha a hagyaték ingatlanokból is áll.

[10]) L. a köv. §-t.

[11]) A Ptr. 19. §-a szerint ugyan „a telekkönyvi hatóság külön szakosztályát képezi azon birtokbirósságnak, melynél a telekkönyvek vezettetnek." Ez azonban az 1871. XXXI. t.-cz. 24. §-a folytán,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

mely szerint „a telekkönyvi hatóság teendői a kir. törvényszékek hatásköréhez tartoznak“ s a járásbíróságok csupán a telekkönyvi hatósággal s nem egyuttal a birtokbirósággal ruházhatók fel, változást szenvedett. De még ha a telekkönyvi hatóság a törvényszéknél van, sem esik az össze a birtokbirósággal. Annyira külön van a kettő választva, hogy a törvényszéknek mint telekkönyvi hatóságnak nemcsak külön iktatója van (Ügyv. szab. I. függ. 2. §.), hanem a törvényszék mint birtokbiróság a saját telekkönyvi hatóságával ép oly megkeresvényi viszonyban áll, mint más biróság telekkönyvi hatóságával, sőt a törvényszék mint birtokbiróság és annak telekkönyvi osztálya között illetőségi összeütközés is támadhat. V. ö. alább 51. §. Ez a Ptr. id. 19. §-ából elég világosan következik s ezen az 1871. XXXI. t.-cz. 24. §-a folytán sem történt változás. A *Semmitőszék* 1872. február 15-én 417. sz. a. kelt elvi határozatával (D. VI. 8. l.) kimondotta ugyan, hogy a birtokbiróság és telekkönyvi hatóság az 1871. XXXI. t.-cz. folytán egybeolvadt; de ezt a gyakorlat sehol sem fogadta el, a mint hogy az 1881. LIX. t.-cz. 6. §-a is a kettőt külön emliti; az 1887. XXIX. t.-cz. pedig a különbséget még az által fokozta, hogy a telekkönyvi ügyeknek egyesbirói ellátását a törvényszékekre is kiterjesztette. V. ö. fentebb 20. §. Nincs elválasztva ellenben a törvényszék mint birtokbiróság a törvényszék egyéb polgári hatáskörétől s miután a birtokbiróság csak törvényszékeknél s a bpesti keresk. és váltótörvényszéktől eltekintve minden törvényszéknél van, a törvényszéknek megkülönböztetése mint személyes és mint birtokbiróság a szerint, a mint személyes vagy dologi keresetről van szó: semmi gyakorlati jelentőséggel nem bir; minek folytán egészen megfelelő, hogy pl. *Plósz* id. tervezetében e megjelöléseket többé nem használja.

[12]) 1881. LIX. t.-cz. 6. §. 2. bek.

[13]) Ptr. 19. §., 1871. XXXI. t.-cz. 24. §.

[14]) Ptr. 21. §. A hitbizományi biróság hatásköre azonban csak a kétségtelen hitbizományi javakra terjed ki; mulhatlanul szükséges tehát, hogy az illető javak hitbizományi minősége a telekkönyv teherlapján kitüntetve legyen. *Semmsz.* 1873. május 23. 5638. sz. (D. IX. 72. l.). A hitbizományi ügyekben követendő eljárást az 1869. évi április 7-én kelt ig. min. rend. (R. T. 271. l.) szabályozza. A hitbizományi perekre azonban e rendelet nem terjed ki, azokra nézve tehát a Ptr. irányadó.

[15]) Ptr. 22. 36. §§.; 1868. XLVIII. t.-cz. 2. §. és fentebb 23. §. A polgári illetve egyházi házassági birószágok akkor is vannak hivatva a házasság semmisségének kimondására, ha kettős házasság bűntettében a büntetőbiróság itél. *Curia* 1885. április 5-én 46. sz. a. hozott teljes ülési döntv. (D. XL. 27. l.). Nem tartozik ellenben a házassági biróság hatáskörébe az előtte lefolyt házassági perben megállapitott költségek

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

fizetése iránti kereset. Ez a rendes értékhatáskört követi. *Semmsz.* 1870. julius 29. 7585. sz. (D. III. 88. l.).

[16]) Ptr. 22. §., 1868. XLVIII. t.-cz., mely egyuttal előirja, hogy a per az alperes illetékes birósága előtt inditandó meg és miután az alperes fölött kimondott itélet jogerőre emelkedett, a per legfelebb 30 nap alatt hivatalból átteendő a felperes illetékes bíróságához. A felperes azonban saját illetékes törvényszékénél az elválasztást akkor is szorgalmazhatja, ha az előbb megkeresett illetékes szentszék alperesre nézve a keresetet egyszerüen visszautasitotta. *Semmsz.* 1877. február 1. 18538/71. sz. (Jogt. Közl. 1877. évi 17. szám); *Curia* 1883. február 15. 596. sz. (D. XXXII. 246. l.)

[17]) Miután az eljegyzés még nem házasság, ebből következik, hogy az eljegyzésből származó vagyoni követelések nem tartoznak a házassági bírósághoz, hanem a rendes értékhatáskört követik. *Semmsz.* 1870. január 10. 3482. sz. (D. II. 40. l.).

[18]) Törvénytelen gyermek tartása iránti keresetek a sommás bírósághoz tartoznak. L. a köv. §-t. Nem tartozik továbbá a házassági bíróság hatáskörébe, hanem az értékhatáskört követi az oly gyermektartási kereset, melyet nem a házastársak egymás ellen, hanem a gyermekek inditanak a szülők vagy nagyszülők ellen. *Semmsz.* 1876. deczember 29. 20747. sz. (D. XVIII. 22. l.).

[19]) Ide tartoznak különösen a nő hozományának, hitbérének, jegyajándékának és a közszerzemény reá eső részének kiadására, valamint a tartására vonatkozó igények. Az egyházi bíróság még ideiglenes tartás iránt sincs jogositva határozni. *Semmsz.* 1879. április 16. 6022. sz. a. kelt teljes ülési hat. (D. XXII. 41. l.). A nevezett, valamint a gyermektartási igények, ha a polgári törvényszék itél a válóperben és a telekkönyvre vonatkozó tulajdonjogi kérdések nem forognak szóban, ezen perrel kapcsolatban, ellenkezőleg a polgári törvényszék előtt a válóper befejezte után külön per utján érvényesitendők. V. ö. Prot. ház. pátens 59. §. *Legf. Itsz.* 1878. április 30. 3893. sz. (D. XX. 96. l.); 1878. julius 30. 7417. sz. (D. XXI. 135. l.); 1878. október 29. 9641. sz. (D. XXIII. 89. l.). A vagyoni viszonyoknak a válóperrel kapcsolatban való elintézése az izraelita házassági perekben is kell hogy helyt foglaljon. Az ellenkező gyakorlat helytelen. V. ö. *Sztehlo Kornél:* A házassági elválás joga. Budapest 1885. 93. l.

[20]) Ptr. 22. §.

[21]) Ptr. 37. §., melynek megkülönböztetése a törvényszék és a birtokbíróság között, a szerint, a mint a hagyaték ingókból vagy egyuttal ingatlanokból áll: ma már nem bir jelentőséggel, miután mint láttuk, a törvényszék mint ilyen egyuttal birtokbíróság s járásbíróság örökösödési perekben még akkor sem itélhet, ha az örökség kizárólag ingókból áll s 500 forint értéket meg nem halad. V. ö. *Semmsz.*

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

1871. január 11. 14112. sz. (D. IV. 24. l.) és 1872. évi 1300. 6763. 5224. 3643. 3802. 5450. 6303. számokra vonatk. telj. ül. hat. (*Vajdafy* id. m. 310. sz. és D. VIII. 5. l.). Az örökösödési perek alatt egyébiránt egyedül azon perek értendők, melyek az öröklési jog mint ilyen (ki örökös?) illetve annak terjedelme körül (osztálylyper) forognak, akár érvényesitéséről, akár megtámadásáról (végrendelet, öröklési szerződés, osztály érvénytelenitése) van szó. Ez eléggé kitünik az id. 37. §. ezen szavaiból: „arra való tekintet nélkül, valjon szerződésből származott-e a kereset, vagy törvény avagy végrendelet jogczimén nyugszik és az örökhagyó akaratának teljesitésére vagy megszüntetésére van-e az irányozva". Hasonlóképen a perenkivüli örökösödési eljárásban az egyezség nem sikerülte esetében a Ptr. 587. §-ában előirt perreutasitásból és a perenkivüli osztály ellen támasztható perről szóló 583. §-ból; bár az örökösödési pert a perenkivüli örökösödési eljárás nem szükségképen előzi meg. Nem vonatkozik tehát az örökösödési hatáskör és illetőség oly keresetekre, melyek a kétségtelen örökös által a nem öröklési jogon birtokolt hagyatéki javak visszaszerzése végett indittatnak. Sem oly igényekre, melyek bár esetleg az örökösödési eljárás folyamában, de az öröklési igényen kivül merülnek fel, pl. örökhagyó elleni követelés: *Semmsz.* D. VI. 31. l.; közszerzemény, özvegyi jog stb. Hasonlóképen nem az örökös ellen általa érvényesnek elismert végrendelet alapján inditott kereset hagyomány kiadására, mely esetleg sommás eljárásra tartozik. V. ö. *Semmsz.* 1873. aug. 23. 12456. sz. (D. X. 42. l.); 1879. decz. 3. 20867. sz. (D. XXIV. 31. lap.) Az örökös által kétségbe vont hagyomány érvényesitése iránti per azonban az örökösödési birósághoz tartozik, mert tágabb értelemben véve ennél is örökjog képezi a per tárgyát. Ez a Ptr. 592. §-ából is következtethető.

[22]) A törvényszék illetékes nevezetesen: a) ha az örökösödési eljárás általában véve a járásbiróságot illeti: az örökösök közötti egyezség nem sikerülte esetére a Ptr. 584. és 587. §§. szerinti perreutasitásra; az 583. §-ban szabályozott sommás osztály megtételére, ha a hagyaték részben vagy egészben ingatlanokból áll; végre az osztály megtételére és a hagyaték átadására az 590. §. esetében; b) az egész örökösödési eljárásra, még ha a hagyaték kizárólag ingókból áll is: a szab. kir. és azon rendezett tanácsú városokban, melyeknek az 1871. XXXI. t.-cz. hatálybalépte előtt külön törvényszékük volt, a Ptr. 562. és 37. §. 3. bek., valamint az 1871. XXXI. t.-cz. 18. §. a) pontja értelmében. V. ö. *Semmsz.* 1870. nov. 17. 11932. sz. (D. IV. 22. l.); 1871. január 11. 14,112. sz. (U. o. 24. l.); 1872. évi 1300. 6763. stb. számokra vonatk. és a megelőző jegyzetben id. teljes ülési hat.; 1872. szept. 11. 11,774. sz. (D. VII. 28. l.); 1873. febr. 4. 1371. sz. (D. VIII. 71. l.); 1873. febr. 19. 2017. sz. (D. IX. 6. l.); 1873. okt. 22. 12653. sz. (D. X. 52. l.); 1874. május 6. 6896. sz. (D. XI. 71. l.); 1875. julius

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

14. 11094. sz. (D. XIV. 30. l.). V. ö. 1878. április. 1. 9007. sz. a. (R. T. 108. l.) és 1888. október 13. 24143. sz. a. kelt igazs. min. rend. is és *Rónaszéki Trux Hugó*: A magyar örökösödési eljárás bíróságok előtt. Budapest 1885. 32. sk. l. — A fentebb kijelölt hatáskör az 1877. XX. t.-cz. folytán azon kivül, hogy az örökösödési eljárás oly esetben, ha az arra hivatottak vagy azok egy része atyai hatalom, gyámság vagy gondnokság alatt áll, a bíróságok hatósági köréből elvonatott és a gyámhatóságokra ruháztatott (243. sk. §§.), valamint az id. t. 227. 228. és 236. §§-ban érintett csekélyebb jelentőségü kivételektől eltekintve, sem szenvedett változást. V. ö. *Semmsz.* 1878. márcz. 8. 4429. sz. (D. XIX. 33. l.); 1878. febr. 27. 3536. sz. (U. o. 42. l.) és fentebb id. ig. min. rendeletek.

[23]) Ptr. 26. §.; 1871. XXXI. t.-cz. 18. §. b) pont és 26. §. a) pont; Váltóeljárás 3. §. és alább 45. §. A törvényszékek a váltóügyekben mint „v á l t ó b i r ó s á g o k“ jelöltetnek meg. Váltóelj. 11. §. A váltóügyek alatt az itt mérvadó a l a k i értelemben mindazon úgy peres, mint perenkivüli ügyek értetnek, melyek váltóeljárásra tartoznak. Ezek a Velj. 3. §. szerint részletesen a következők: 1. váltókeresetek és visszkeresetek, akár fizetésre, akár biztositásra intéztessenek; 2. a Váltó T. 87. §-a szerinti perbejelentések; 3. a V. T. 109. §-a alapján megtartási jog érvényesitésére inditott keresetek; 4. az óvatoló személyek (V. T. 98. §.) ellen az óvások felvétele körüli szabálytalanságok és mulasztások alapján inditandó kártéritési keresetek; 5. ügyvédi munkadijak és költségek megitélése iránti keresetek, ha azok a váltóeljárásra tartozó ügyekből származnak; 6. az 5. pontban megjelölt dijak és költségek megállapitása iránt akár a fél, akár az ügyvéd által beadott kérvények elintézése; 7. a V. T. által a váltóeljárásra utasitott egyéb perenkivüli ügyek, jelesül a váltóbiztositékok letétele és azok kiadása iránti kérelmek, valamint az elveszett váltók megsemmisitése; 8. a váltójegyzők óváskönyvének hitelesitése és vizsgálata. Kitünik ebből, hogy az a l a k i váltóügyek fogalma a v á l t ó j o g által szabályozott a n y a g i váltóügyek fogalmánál tágabb. A k e r e s k e d e l m i ügyeknél épen forditva áll a dolog. L. alább 44. §.

[24]) 1871. XXXI. t.-cz. 18. §. e) pont és hozzá Magyarországra nézve: 1871. LIII. t.-cz. 44. §§., Erdélyre nézve: 1880. XLV. t.-cz. 2. §.

[25]) 1883. XXII. t.-cz. 18. §.

[26]) Ptr. 23. §., 1871. XXXI. t.-cz. 18. §. a) pont. Ide tartoznak nevezetesen: a kiskoruság meghosszabbitása és ennek megszüntetése (1877. XX. t.-cz. 9. §.); az atyai hatalom gyakorlásának megszüntetése, ha az atya a gyámhatóság határozatában meg nem nyugszik (id. t. 22. §.); a gondnokság alá helyezés az id. t. 28. §. a) b) c) és a 30. §. b) és c) pont eseteiben (id. t. 31. §.); végre a bíróság által elrendelt gondnokság megszüntetése (id. t. 56. §.). Az illetékességről és az eljárásról az 1881. évi nov. 1-jén 3263. sz. a kelt ig. min. rend. (R. T. 1420. l.) intézkedik.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[27]) Ptr. 45. §., 1871. XXXI. t.-cz. 18. és 26. §§., 1881. XVII. t.-cz. 72. §. és alább 45. §.

[28]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 82. §. és hozzá: *Curia* 1885. deczember 29. 1087. sz. (Bünt. Jog Tára. XI. Mell. 170. l.). A Ptr. 39. §. 1. bek. külön veszi azon esetet, ha a számadás tárgya ingó és ha ingatlan. Előbbi esetben a személyes, utóbbi esetben a birtokbíróság jár el. Azonban miután az 1881. LIX. t.-cz. 82. §-a szerint előbbi esetben is törvényszék itél s a birtokbíróság is csak törvényszéknél van, e megkülönböztetés itt époly fölösleges, mint az örökösödési ügyekben.

[29]) Ptr. 40. §.

[30]) V. ö. Ptr. 532. §. és hozzá: *Bp. kir. Tábla* 1886. évi 38475. sz. hat. (D. XLIV. 306. l.); továbbá 1881. XIV. t.-cz. 14. §., 1881. XXXIII. t.-cz. 2. §. és alább 44. §.

[31]) Kérkedés esetén a felhivási perre nézve hatáskörrel úgy törvényszék, mint járásbíróság bir, a mint ez az 1881. LIX. t.-cz. 80. §-ából kitünik. A Ptr. 516. §. értelmében előbb szintén csak törvényszék járhatott el.

[32]) L. alább 45. §.

[33]) 1884. XVI. t.-cz. 25. 26. §.

[34]) 1881. XLI. t.-cz. 43. §. Kivételt képez a 24. §-ban emlitett kártérités, mely sommás utra tartozik (l. a köv. §-t); továbbá a kártalanitási összeg kifizetése vasutak és csatornák létesitése esetében, mely az 59. §. és illetve az 1868. I. t.-cz. 19. §. és 1881. LXI. t.-cz. 11. §-a értelmében a telekkönyvi hatósághoz tartozik. V. ö. *Curia* is 1888. febr. 28. 1201. sz. (D. XLVIII. 54. l.). A törvényszék illetékes a vizhasználat vagy vizi munkálat engedélyezéséből származó kártalanitásokra nézve is: 1885. XXIII. t.-cz. 170. §.

[35]) L. alább 43. §.

[36]) Id. t. 346. és 353. §§.

[37]) Id. t. 2. és 18. §§.

41. §.

A kir. járásbíróságok hatásköre.

I. A kir. járásbíróságok hatásköre első sorban kiterjed mindazon ügyekre, melyek sommás eljárásra tartoznak.[1]) Ez alapon a kir. járásbíróságok „sommás bíróságok"-nak is neveztetnek.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Jelenleg az 1881. LIX. t.-cz. 13. §-a értelmében [2]) sommás eljárásra tartoznak, a mennyiben az 1877. XXII. törvényczikkben szabályozott eljárásra utalva nincsenek: [3])

1. azon keresetek, melyeknek a tárgya [4]) járulékok [5]) nélkül 500 forint értéket tul nem halad, [6]) vagy melyekben felperes a per tárgya helyett 500 forintot meg nem haladó összeget elfogadni késznek nyilatkozik; [7]) ha az ügy az összegre való tekintet nélkül a kir. törvényszékek hatásköréhez utasitva nincs. [8])

2. A per tárgyának értékére való tekintet nélkül:

a) közokiratokban, továbbá hitelesitett vagy az 1868. LIV. t.-cz. 167., 168. §§-ainak megfelelően kiállitott magánokiratban kötelezett készpénzbeli követelés vagy helyettesithető ingóság iránt [9]) inditott kereset, ha ezekre nézve vagy magában az alapokiratban, vagy a fentebbi minőségü külön okiratban a sommás eljárás köttetett ki, [10]) s ha az ügy külön ügybirósághoz utasitva nincs; [11])

b) a házasságon kivüli nemzésből származó igények iránti keresetek, ide értve a törvénytelen gyermek tartása iránti kereseteket is; [12])

c) két évnél nem régibb kamatok, életjáradék, tartási és élelmezési kötelezettségek iránti keresetek, ha a főkötelezettség a törvényen, vagy az a) pontban emlitett minőségü okiraton alapszik; [13])

d) a bérleti viszonyból felmerülő keresetek; [14])

e) két évnél nem régibb haszonbér megfizetése iránt inditott keresetek; [15])

f) a haszonbérleti szerződés lejárta miatt, a bérlemény visszabocsátása iránt inditott keresetek;

g) a haszonbérelt ingatlan uj tulajdonosa által a haszonbérlő ellen, a felmondott haszonbérből való elmozditás iránt inditott keresetek; [16])

h) a haszonbérlő által a haszonbérbeadó ellen irásbeli szerződés alapján, a bérlemény tárgyának átadása iránt inditott keresetek;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

i) a haszonbérleti szerződés megszüntetése iránti keresetek a bérfizetés elmulasztása, vagy olyan kikötések nem teljesitése vagy megszegése miatt, melyeknek a teljesitése a haszonbérlet megszüntetésének terhe alatt irásbeli szerződésben kötelezteteett;

k) a bérlemény fentartása, valamint a szerződő feleket a törvény szerint terhelő, avagy a szerződésben elvállalt kötelezettségek teljesitése iránt a bérlet tartama alatt inditott keresetek;[17])

l) határjárási, mesgyeigazitási és sommás visszahelyezési keresetek, melyekkel azonban a tulajdonjog iránti kereset össze nem köttethetik;[18])

m) azon mezei rendőrségi ügyek, melyek polgári eljárás alá tartoznak;[19])

n) fogadósok, vagy szállásadók és utasok között az elszállásolási és ellátási viszonyból támadt keresetek;

o) végre azon ügyek, melyekre nézve a sommás eljárást külön törvény állapitja meg.[20])

II. A járásbiróságok hatáskörébe tartoznak továbbá:

1. azon ügyek, melyek az 1868. LIV. t.-cz. IX. czimének 2. fejezetében szabályozott vásári birászkodás tárgyát képezik,[21]) a mennyiben a vásári birósági ügyek a kisebb polgári peres ügyekben követendő eljárás alá nem esnek;[22])

2. a kisebb polgári peres ügyek az ezekben követendő eljárás szerint az 1877. XXII. t.-cz. értelmében, a mennyiben az ezen ügyekre nézve külön kirendelt kivételes biróságok nem járnak el;[23])

3. a kereskedelmi ügyek, a mennyiben azok a kir. törvényszékek hatáskörébe nem tartoznak, avagy azokban a kisebb polgári peres ügyekben itélő kivételes biróságok nem járnak el;[24])

4. a telekkönyvi ügyek, de nem közvetlenül törvénynél fogva, hanem csak azon esetben, ha az 1871. XXXI. t.-cz. 24. §-ában adott törvényhozási felhatalmazás értelmében[25]) az igazságügyminiszter által telekkönyvi hatósággal külön felruháztattak;[26])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

5. a perenkivüli örökösödési ügyek, a mennyiben kivételesen a kir. törvényszékeknek fentartva nincsenek; [27])

6. a kir. közjegyzők hatáskörébe utasitott azon ügyek, melyekre nézve a járásbiróságok a közjegyzők helyett vagy mellett járnak el; [28])

7. végül a birói határozatok végrehajtásának foganatositása, a mennyiben ez a telekkönyvi hatósághoz utasitva nincs. [29]) Budapest főváros hatóságának területén azonban végrehajtási hatáskörrel nem valamennyi, hanem csak az I—III. és az V. kerületi járásbiróság van felruházva; előbbi a főváros Duna-jobbparti, utóbbi a Duna-balparti részében foganatositandó végrehajtásokra nézve. [30])

---

[1]) Ptr. 17. 92. §§., 1871. XXXI. t.-cz. 15. §.

[2]) Előbb a Ptr. 93. §-a határozta meg a sommás eljárás eseteit. Az eltérések azon felül, hogy az értékhatáskör 300 frtról 500 forintra emeltetett, túlnyomóan csak az egyes esetek részletesebb és szabatosabb meghatározására vonatkoznak. Egészen uj azonban a házasságon kivüli nemzésből eredő igényeknek a sommás eljárásra utasitása; viszont azonban a szolgálati-, fuvarozási-, szállitási- és munkabérek vagy dijak iránti keresetek (Ptr. 93. §. k) pont) már nem tartoznak feltétlenül a sommás eljárásra.

[3]) L. a következő szakaszban.

[4]) Pénzösszeg és más ingó, de ingatlan dolog is, feltéve, hogy személyes jog képezi a kereset tárgyát. V. ö. a megelőző szakaszt. Valjon a pénzbeli követelés szerződésen alapul-e, vagy szerződésen kivüli jogczimből pl. kártételből, jogtalan gazdagodásból, megbizás nélküli ügyvitelből stb. származik? közömbös. Hasonlóképen nem jön tekintetbe, valjon a kereset 500 frton alóli értékre vonatkozó szerződés teljesitésére vagy ily szerződés megszüntetésére irányul-e?

[5]) Kamat, kötbér, foglaló, növedék különösen gyümölcsök.

[6]) Az értékmeghatározásra nézve l. közelebbről alább 51. §.

[7]) Id. szakasz ut. bek. Kérdés támadhat, minő hatálylyal bir voltaképen felperes ezen ajánlata? Lehetne arra gondolni, hogy csupán perjogi hatálya van, úgy hogy a kereset tárgya helyett fizetendő összeg attól függetlenül állapitandó meg, esetleg a végrehajtás során (Vght. t. 217. §.). E felfogás ellen azonban az szól, hogy a megállapitott összeg esetleg 500 forintot meg is haladhatna, a mikor a sommás eljárás helyt foglalt volna oly összegre, mely a törvényes értékhatáron tul megy. Lehetne továbbá egyezségi ajánlatra gondolni; de ez sem helyes, mert ha alperes az ajánlatot el nem fogadná, a mi szabadságában áll, ismét

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a bíróság állapitaná meg a tárgy értékét s szintén esetleg 500 forinton felül. Leghelyesebb úgy magyarázni a törvényt, hogy az ajánlott összeg a per tárgyához vagylagos *(alternativ)* viszonyba lép, úgy hogy alperes tetszésére van bizva, magát a tárgyat vagy helyette az ajánlott összeget adni; mi mellett azonban nem szenvedhet kétséget, hogy ha alperes az 500 frtot meg nem haladó ajánlatot tulzottnak találná, ő a per során annak mérséklését követelheti, a mi fontos oly esetben, ha a szolgáltatandó tárgynak már nincs birtokában s azt meg nem szerezheti.

[8]) Az értékhatáskör ezen feltétele a törvényben nem eléggé szabatos, mert vannak a törvényszékeken kivül más bíróságokhoz utasitott ügyek is, melyek sommás eljárásra nem tartozhatnak. Ennyiben a Ptr. 63. §. a) pontjában helyesebben mondatik: „ha (t. i. a keresetek) külön ügybirósághoz utasitva nincsenek.“

[9]) Kikötés esetében tehát a sommás hatáskör tárgyilag szűkebb, mint ha az érték 500 frtot meg nem halad. Hogy azonban nevezetesen a készpénzbeli követelés minő jogczimből származik, s valjon az pl. mint szerződési kötelezettség teljesitése, vagy mint a szerződési viszonyból származó kártérités követeltetik-e? közömbös. V. ö. alább 17. jegyz. Más mint készpénzbeli követelés vagy helyettesithető ingóság megitélésére irányuló keresetre ellenben a kikötés még akkor sem történhetik s nem vonatkoztatható, ha a kereset a nevezett tárgyakra vonatkozó szerződésre irányul. Igy pl. oly keresetre, mely ily szerződés megszüntetése végett indittatik. *Curia* 1886. évi 3967. sz. (D. XLV. 327. l.)

[10]) Szóbeli kikötés tehát nem elegendő; még kevésbé a hallgatólagos beleegyezés a hatásköri kifogás elmulasztása által. A miből egyuttal minden más tekintettől függetlenül is (v. ö. alább 56. §.) következik, hogy a bíróság az előirt kikötés fenforgását hivatalból köteles vizsgálni, mi végből a sommás eljárás kikötését tartalmazó okirat a keresetlevélhez melléklendő. *Semmsz.* 1870. május 31. 4291. sz. (D. III. 66. l.). Nem képezi ellenben a kikötés feltételét, hogy miként pl. választott bíróság kikötésénél (l. fentebb 25. §.), a kereset tárgya határozottan és előre megjelöltessék. V. ö. alább 17. jegyzet. Általános és különböző keresetekre alkalmat szolgáltató szerződésre vonatkozó kikötés is érvényes. Nem terjed ki azonban a kikötés oly keresetre, mely a kikötésben foglalt jogviszony fogalma alá nem tartozik, habár azzal összefüggésben is áll. Igy pl. egyetemleges kötelezettséget megállapitó kötvényben kikötött sommás eljárás az adósok egymásközti viszkereseténél nem foglal helyet, ha ez külön kifejezve nem lett. Helytelen *Semmsz.* 1875. julius 2. 9301. sz. ellenkező hat. (D. XIV. 28. l.). Valjon a kikötés csak az eredeti szerződő felek között, vagy mások, nevezetesen jogutódaik irányában is bir-e hatálylyal? arról l. alább 53. §.

[11]) Ügybiróság: l. fentebb 39. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

12) Ellentétben a házassági viszonyból származó keresetekkel, melyek feltétlenül a törvényszékekhez tartoznak. L. az előbbi §-t.

13) A két évnél nem régibb kamatok stb. alatt nem a legfelebb két évre járó, hanem oly kamatok értendők, melyeknek lejártától a kereset beadásáig két évnél hosszabb időköz nem esik. *Semmsz.* 1872. junius 28. 6203. sz. (D. VII. 49. l.). Valjon alperes a tőkekövetelést elismeri-e, avagy annak keletkezését vagy fennállását megtagadja? annál kevésbé jön tekintetbe, mert a biró a kamatperben a tőkekövetelés iránt nem határoz oly hatálylyal, hogy az e részbeni határozat jogerőre emelkednék; miről bővebben később.

14) Miután a törvény nem részletezi a bérleti viszonyból eredő kereseteket, ebből következik, hogy sommás eljárás alá minden a bérleti viszonyból eredő kereset tartozik. Tehát kártérítési keresetek is. V. ö. *Curia* 1887. junius 16. 1523. sz. (D. XLVI. 45. l.). Hasonlóképen a bérleti szerződés megszüntetésére irányuló kereset. „Bérleti viszonyból" nem akarja azt jelenteni, hogy csak oly kereset, melynek tárgya a fennálló bérleti szerződés eredménye, hanem azt, hogy „bérleti viszonyra vonatkozó" kereset. Ezt már azért is fel kell venni, mert midőn a törvény a haszonbérletre nézve határozottan megjelöli azon eseteket, melyek miatt a szerződés sommás uton megszüntethető (1. pont), ezzel szemben a bérlet megszüntetésére irányuló kereseteket bizonyára nem akarta kizárni, hanem ellenkezőleg, nem akarta korlátozni. Másként a Ptr. 93. §-a szerint. Csak oly kereset nem tartozik feltétlenül a sommás eljárásra, mely a bérleti szerződés fogalma alá nem tartozik, azzal csak külső kapcsolatban áll. Igy. pl. bérleti óvadék visszaadására irányuló kereset. *Bp. kir. T.* 1888. febr. 8. 45186. sz. (D. XLVIII. 351. l.). — Valjon a bérlet ingóra avagy ingatlanra vonatkozik-e? tökéletesen közömbös.

15) V. ö. fentebb 13. jegyzet.

16) Ha azonban maga a felmondás vitás, a kereset csak az 1. és 2. a) pont értelmében tartozik a sommás eljárás alá.

17) A haszonbérleti viszonyból eredő kártérítési keresetek (ellentétben a Ptr. 93. §. g) pontjával, mely a bérlet alatt a haszonbérletet is értette) nem lévén emlitve, azok csak az 1. és 2. a) pont értelmében tartoznak a sommás eljárás alá. A *Curia* 1887. junius 16-án 1523. sz. a. kelt hat. (D. XLVI. 45. és 146. l.) szerint épen csak akkor, ha a kereset 500 forintot meg nem halad; de nem a haszonbérleti szerződésben foglalt kikötés esetén, tekintve, hogy „a haszonbérleti viszonyból származtatott, szerződésileg kikötött összeg szerint előre meg nem határozott kártéritési kereset a készpénzbeli követelések fogalma alá nem esik". Hasonlag 1887. decz. 28. 7529. sz. (D. XLVII. 327. l.). Ez azonban helytelen. A kártérités is pénzösszegre irányul, tehát készpénzbeli követelés, azt pedig a törvény a 2. a) pontban nem követeli s észszerüen nem

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

követelheti, hogy a követelés összege a szerződés keletkezése vagy a sommás eljárás kikötése idejében mindig meg legyen határozva. V. ö. fentebb 9. 10. jegyzet.

[18]) A rendes határ- és birtokperekről l. az előbbi §-t 8. jegyz. A sommás visszahelyezési pernek egyéb feltételeken kivül (v. ö. *Frank* id. m. 561. §. és tekintettel az újabb gyakorlatra is: *Zlinszky* A magyar magánjog mai érvényében. 3. kiadás 173. sk. l.) az 1802. XXII. t.-cz. értelmében az a feltétele, hogy a birtokháboritástól számitva egy esztendő alatt megindittassék. Ezen határidő nemcsak a hatáskörre és eljárásra vonatkozó perjogi, hanem egyuttal a birtokvédelem anyagi feltétele lévén (l. az előbbi §-t.), ebből következik, hogy a biróság arra vonatkozólag nem végzésileg, hanem itéletileg határoz, (v. ö. pl. *Legf. Itsz.* 1874. október 29. 7929. sz. (D. XIV. 71. l.), e mellett azonban hivatalból is köteles annak fenforgását vizsgálni. — Erdélyre az id. t.-cz. hatálya nem terjedvén ki, miután az 1852. évi ideigl. ptr., melynek 618. §-a 30 napi határidőt állapitott meg, a Ptr. folytán hatályon kivül lépett, s az osztr. polg. t. sem szab határidőt, ott a sommás visszahelyezési per megindítása külön határidőhöz kötve nincs. Az emlitett 30 napi határidő mérvadó azonban jelenleg is a polg. határőrvidéken, az 1881. évi 34601. sz. Ptr. életb. id. rend. 25. §-a értelmében, mely az 1849. okt. 27-éről kelt erre vonatkozó rendeletet fentartja. — A határjárási és mesgyeigazitási per, melytől a határ vagy mesgye helyreállitására birtokháboritás czimén inditott s a sommás visszahelyezési kereset fogalma alá eső kereset megkülönböztetendő (l. a fentebb id. legf. itszéki hat. esetét), a vitássá illetve bizonytalanná vált határnak, vagy mesgyének az utolsó tényleges birtokállapot szerinti ideiglenes megállapitására irányuló kereset. Az arra vonatkozó 1802. XXIII. és 1807. XIII. t.-cz. illetve osztrák p. t. 851. §. külön határidőt annak megindítására nem szabnak.

[19]) V. ö. 1840. IX. t.-cz. 4. §. és hozzá: *Semmsz.* 1872. nov. 14. 13246. sz. (D. VII. 54. l.), mely szerint, ha büntető uton megtorlandó cselekvény is forog fenn, a Ptr. 10. §-a alkalmazandó. E törvény azonban az 1879. XXXI. t.-cz. (erdőtörvény) által részben hatályon kivül helyeztetett (l. ennek 212. §-át). Erdélyben a mezei rendőrségi ügyek a Ptr. életb. rend. XXI. czikke által fentartott 1860. január 30-án kelt ig. min. rend. értelmében a közigazgatási hatóságokhoz tartoznak. V. ö. *Semmsz.* D. IV. 31. l. A mezei rendőrségi ügyek közé s ez alapon sommás eljárás alá tartozik a mezei terményekben a vasuti gőzmozdonyokból kihulló szikrák által okozott kárositás is. *Semmsz.* 1870. január 21. 4929. sz. (D. II. 66. l.).

[20]) Ilyenek pl. az 1871. LIII. t.-cz. 87. §-a értelmében az urbéri természetü tárgyakra nézve a birtokállapot ideiglenes fentartása és az uri szolgáltatások hátralékainak behajtása iránti keresetek. L. hozzá:

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Curia 1886. évi 3072. sz. (D. XLV. 326. l.), mely szerint a nevezett keresetek a sommás eljárás alá akkor is tartoznak, ha az érték 50 frtot meg nem halad. Emlitendők továbbá a kisajátitásról szóló 1881. XLI. t.-cz. 24. §-a értelmében a kisajátitás alá eső ingatlanon találtató függő termésben és ültetvényekben okozott kár megtéritése iránti keresetek.

[21]) A Ptr. 481. §. értelmében a vásári bíróságot szab. kir. és rendezett tanácsú városokban egy elnökből, két bíróból s egy jegyzőkönyvvezetőből álló bíróság; a nem rendezett tanácsú városokra és községekre nézve pedig az illető járási szolgabiró és esküdt, illetőleg a sommás biráskodással felruházott községi biró gyakorolta. Részben tehát társas, részben egyes bíróság járt el. Utóbbira nézve kétséget nem szenved, hogy az 1871. XXXI. t.-cz. 15. §-a értelmében a járásbíróság lépett helyébe. De az előbbire nézve is ugyanazt kell megállapitani a Ptr. 488. §. alapján, mely szerint a vásári bíróság a IX. czim 2. fejezetében foglalt eltérésekkel a sommás eljárás szerint határoz. V. ö. *Semmsz.* 1872. május 24. 5569. sz. (D. VIII. 72. l.). — A vásári ügyek a Ptr. 482. §-ában vannak felsorolva. Közelebbről róluk a vásári biráskodás tárgyalásánál.

[22]) L. a köv. §-ban.

[23]) V. ö. fentebb 20. 22. §§.

[24]) L. alább 44. §.

[25]) Az id. §. szerint telekkönyvi hatósággal oly járásbíróságok ruházhatók fel, melyek nagyobb telekkönyvi forgalommal biró vagy a törvényszék székhelyétől messzebb eső járásokban vannak. A felhatalmazáshoz azonban a törvényhozás utólagos jóváhagyása kivántatik.

[26]) A birtokbíróságra a felhatalmazás nem vonatkozik. L. a megelőző §-t is. Az 1888. év végével 202 járásbíróság volt telekkönyvi hatósággal felruházva. L. Indokolás az igazságügyminiszterium 1889. évi költségvetéséhez 17. l.

[27]) Ptr. 562. §., 1871. XXXI. t.-cz. 15. §. V. ö. a megelőző §-t 22. jegyzet.

[28]) V. ö. 1874. XXXV. t.-cz. 25. és 214. §§. és 1886. VII. t.-cz. 9. §. Továbbá: 1876. XVI. t.-cz. 21. §. (közvégrendeletek felvétele), 1876. XXVII. t.-cz. 98. §. (váltóóvások).

[29]) 1881. LX. t.-cz. 18. §. Bővebben később a végrehajtási eljárás tárgyalásánál. A járásbíróságok illetékesek különösen az ingókra vezetett végrehajtás során támasztott igényperekben is. Id. t. 89. §.

[30]) 1881. LX. t.-cz. 18. §. 2. bek. és 1881. évi id. életb. rend. 1. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

42. §.

A kisebb polgári peres ügyekben eljáró bíróságok hatásköre.

A kisebb polgári peres ügyekben való biráskodás, mint tudjuk, kétféle lévén: a községi biráskodás és az ezt meghaladó kisebb polgári peres ügyekben követendő, u. n. bagatell-biráskodás: ehhez képest az azokban eljáró bíróságok hatásköre is külön-külön van megállapitva.

I. A községi biráskodást meghaladó kisebb polgári peres ügyekben követendő eljárás alá tartoznak az 1877. XXII. t.-cz. 11. §-a értelmében:[1])

1. pénzköveteléseket[2]) tárgyazó keresetek, melyek összege a járulékokon kivül 50 forintot meg nem halad;[3])

2. ingóságok,[4]) vagy munkateljesités[5]) iránti keresetek, ha a kereset tárgyának értéke a járulékokon kivül[6]) 50 forintot meg nem halad, vagy felperes a követelés tárgya helyett 50 frtot meg nem haladó pénzösszeget elfogadni késznek nyilatkozik;[7])

3. kamatok, életjáradékok, tartási és élelmezési kötelezettségek iránti keresetek, ha a kereset tárgya a járulékokon kivül évi 50 frt[8]) összeget vagy értéket meg nem halad, vagy felperes a kereset tárgya helyett 50 frtot meg nem haladó pénzösszeget elfogadni késznek nyilatkozik és ha a főkötelezettség birói itéleten, egyezségen,[9]) vagy közjegyzői közokiraton alapul, vagy az adós által kétségbe nem vonatik;[10])

4. polgári eljárás alá tartozó mezei rendőri ügyek,[11]) ha a követelt összeg a járulékokon és az esetleg szintén megitélhető pénzbirságon kivül 100 frt összeget meg nem halad; és ugyanazon összeg erejéig a vadak által okozott kár megtérítését tárgyazó keresetek;[12])

5. a bérelt laknak vagy tartozmányainak kiüritése, vagy a bérlő részére való átbocsátása iránti keresetek feltétlenül; lakást és tartozmányait nem képező más bérelt helyiségek ki-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

üritésére és átbocsátására vonatkozó keresetek ellenben csak akkor, ha az évi bérösszeg Budapesten 400 frtot, más helyen pedig 200 frtot meg nem halad. Részint lakást és tartozmányait képező, részint más helyiségek együttes kibérlése esetében végre a nevezett keresetek azon esetben tartoznak a kisebb polgári ügyekben követendő eljárás alá, ha az együttes évi bérösszeg Budapesten 400 frtot, más helyen pedig 200 frtot meg nem halad;[13])

6. haszonbérletek visszabocsátása iránti keresetek, ha az évi bérösszeg 50 frtot meg nem halad;

7. a vásári birósági ügyek az országos és heti vásárok ideje alatt,[14]) ha a követelt összeg vagy a követelt tárgy értéke a járulékokon kivül 50 frtot meg nem halad; végre

8. a mesgyeigazitási és sommás visszahelyezési ügyek, ha a per tárgyát lakásnak, vagy tartozmányainak, avagy egy cat. holdat meg nem haladó földbirtoknak birtoklása képezi.[15])

A felsorolt kisebb polgári peres ügyek még közelebbi meghatározást nyernek az id. törvényszakasz azon nemleges rendelkezése által, hogy telekkönyvi és váltóügyek, továbbá a bánya- és urbéri bíróságok elé, úgyszintén a fennálló törvények értelmében közigazgatási, vagy más nem birói hatósághoz utalt ügyek, végre a vásári birósági ügyeket kivéve a kereskedelmi ügyek, az azokra nézve előirt eljárás alá semmi esetben, tehát akkor sem tartozhatnak, ha a felsorolt esetek valamelyike reájuk találna. A kereskedelmi ügyekre nézve azonban különösen kiemelendő, hogy azok nem a kereskedelmi törvény által megállapitott anyagi értelemben, hanem csak annyiban nem tartoznak a bagatellbiróságok hatáskörébe, a menyiben azok a kereskedelmi bíróságok hatáskörébe vannak utasitva, vagyis mint u. n. alaki kereskedelmi ügyek.[16]) Másrészt a dolog természetében fekszik, hogy a most emlitetteken kivül, más ügyek sem vonhatók a kisebb polgári peres ügyekben követendő eljárás alá, ha azok ügy birósághoz vannak utalva.[17])

II. A mi a községi bíróságok hatáskörét illeti, ez az id. törvény 14. §-a értelmében kizárólagosan csak az 1. 2. és 3. pontban felsorolt kisebb polgári peres ügyekre terjed ki

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

azon esetben, ha a kereset tárgya vagy értéke 20 forint összeget meg nem halad.[18]) Ezeken kivül a községi bíróságok ugyanazon érték erejéig a 4. pontban felsorolt mezei rendőri ügyek fölött is itélhetnek; úgy azonban, hogy felperesnek szabad választására van hagyva, a keresetet akár a községi biráskodásra hivatott közegek, akár a bagatellbíróságok előtt megindítani.[19])

Magától értetődik, hogy azon ügyek, a melyek feltétlenül ki vannak véve a bagatellbiráskodás alól, a községi bíróságok hatáskörébe sem tartoznak. Sőt a kereskedelmi ügyek a községi biráskodás tárgyát az erre nézve megállapitott értékhatárig még annyiban sem képezik, a mennyiben a bagatellbíróságok hatásköre azokra kiterjed.[20])

III. Ugy a bagatell-, mint a községi bíróságok az általuk hozott itéletek végrehajtását is eszközlik;[21]) mindazonáltal csak ingóságokra, mig ha a végrehajtás ingatlanokra kéretik, azt az illetékes telekkönyvi hatóság rendeli el és foganatositja.[22])

---

[1]) Ennek 7. pontja, mely a bagatellbíróságokhoz a polgári eljárás alá tartozó becsületsértési ügyeket is utasitotta: az 1880. XXXVII. t.-cz. 33. §-a által hatályon kivül helyeztetett, minek folytán a szövegben foglalt felsorolás egy ponttal kevesebbet tartalmaz, mint a törvény.

[2]) A jogczim, melyből a pénzkövetelés származik, itt époly közömbös, mint a sommás eljárásnál. Lehet tehát szintén kártérités is.

[3]) Az érték közelebbi meghatározását, melyre nézve az 1877. XXII. t.-cz. külön intézkedést is tartalmaz, l. alább 51. §.

[4]) Akár ingóra vonatkozó személyes, akár dologi jog.

[5]) A törvény nyilván csak közönséges kézimunkára gondol. A kiadói ügyletből (Keresk. T. 259. §. 5. pont) származó keresetek a járásbíróságokhoz mint kereskedelmi bíróságokhoz sem tartoznak. V. ö. Keresk. elj. 6. §. 11. pont és alább 44. §.

[6]) A járulékokhoz számitható a kölcsön adott dolog használati bére is, ha a kereset főtárgyát a dolog visszaadása, vagy értékének megtérítése képezi. Pl. zsákkölcsönzési dij. V. ö. *Semmsz.* 1880. julius 13. 11936. sz. (D. XXVI. 14. l.).

[7]) Ennek közelebbi természetéről l. a megelőző §-t 7. jegyz.

[8]) „Évi 50 frt." Ez nem úgy értendő, mintha oly esetben, midőn a kamat stb. évenként 50 frtot meg nem halad, az a bagatellbíróságok előtt tetszés szerinti időre és összegben volna érvényesithető. Hanem úgy,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hogy legfelebb egy évre járó és 50 frtot meg nem haladó kamat stb. Ez kitünik abból, hogy a törvény a kereset tárgya helyett ajánlható 50 frtnyi összeget egységesen határozza meg. Csak igy van egyuttal összhangzás a sommás eljárással. L. a megelőző §-t 13. jegyz.

[9]) Természetesen b i r ó i egyezségen. A biróságon kivüli egyezség nem erősebb czim, mint az eredeti szerződés.

[10]) Ha az utóbbi feltételek hiányoznak, a kamat 50 frtig is csak sommás eljárás utján követelhető.

[11]) L. a megelőző §-t 19. jegyz.

[12]) V. ö. 1883. XX. t.-cz. (vadászati törvény) 7. §.

[13]) A bérelt laknak vagy tartozmányainak kiüritése csak azon esetben tartozik a bagatell-eljárás alá, ha az a keresetben önállóan követeltetik. Ha azonban a házbérköveteléssel együtt érvényesittetik, miután utóbbi, mint főkövetelés, feltétlenül a sommás eljárásra tartozik, ez a kiürités iránti követelést is ragadja meg. V. ö. *Semmsz.* 1881. évi 11962. sz. (D. XXVIII. 9. l.).

[14]) V. ö. a megelőző §-t 21. jegyz.

[15]) Nem vonható ezen eset alá az elfoglalt b e l t e l e k b e való visszahelyezés iránti kereset, habár egy cat. holdat meg nem halad. *Curia* 1887. január 20. 119. sz. (D. XLV. 25. l.) Sem s z o l g a l m i j o g b a való visszahelyezés iránti kereset. *Semmsz.* 1879. november 5. 15864. sz. (D. XXIV. 11. l.). Valjon az egy cat. holdat meghaladó terület egy vagy több egy holdon aluli darabból áll: közömbös. *Curia* 1885. május 27. 3002. sz. (D. XL. 204. l.). Utóbbi tekintetben ugyanaz áll, mint több részből álló értéknél. V. ö. alább 51. §. Különösen kiemelendő továbbá, hogy a bagatell- és sommás eljárás közti határvonalra nézve nem az a körülmény irányadó, hogy mily kiterjedésü azon ingatlan, a m e l y b ő l a foglalás történt, hanem hogy mennyi az e l f o g l a l t, illetve p e r e s terület. *Curia* 1885. évi 1539. sz. (D. XLI. 333. l.).

[16]) V. ö. a különbséget közelebbről alább 44. §. Ehhez képest a mennyiben a kereskedelmi eljárás 5. §-a értelmében s az ott emlitett kereskedelmi ügyletekből származó keresetek csak azon feltétel alatt tartoznak a kereskedelmi birósági hatáskörébe, ha alperes kereskedő, vagy ha az ügylet alperest illetőleg kereskedelmi ügyletet képez: nem szenvedhet kétséget, hogy ha ezen feltételek fenn nem forognak, ha az ügylet nevezetesen csak f e l p e r e s részéről képez kereskedelmi ügyletet, a bagatellbiróságok a kijelölt értékhatáron belül eljárhatnak. Pl. ha valaki kereskedőtől saját fogyasztására vesz, (K. T. 258. §. 1. pont és 260. §.) s a követelés 50 frt összeget meg nem halad. E magyarázatot támogatja maga az 1877. XXII. t.-cz., midőn a 46. §-ban meghatározza azon feltételeket, melyek mellett a kereskedők könyvei a bagatelleljárásban bizonyitékul szolgálnak; mely intézkedés nem birna értelemmel, ha a bagatellbiróságok kereskedelmi ügyekben, mint a melyek rendszerint

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

kizárólag képezik a kereskedelmi könyvek általi bizonyitás tárgyát (v. ö. K. T. 31. §. és hozzá: *Szerző* kézikönyve 35. §.), el nem járhatnának. Ezzel szemben különösen azon körülmény, hogy miután a K. T. 264. §. értelmében rendszerint akkor is a kereskedelmi törvény alkalmazandó, ha az ügylet csak az egyik fél részéről, tehát ha csupán felperes részéről képez keresk. ügyletet, a bagatellbíróságok kereskedelmi jog szerint is kötelesek itélni: annál kevésbé jöhet tekintetbe, mert a bagatellbíróságok szintén jogtudó elemekből állanak, s nevezetesen a járásbíróság mint bagatellbíróság és mint kereskedelmi bíróság között semmi különbség nincs. V. ö. *Semmsz.* is 1879. május 1. 7018. sz. teljes ülési hat. (D. XXII. 61. l.) és különösen biztositási dijak behajtása tekintetében: 1881. évi 25817. sz. (D. XXVIII. 3. l.). Ellenkező álláspontot foglalt el azonban a biztositási dijakra nézve a *Curia* 1886. okt. 21. 1029. és 1030. sz.; 1886. nov. 11. 1060. sz. (D. XLIV. 95. l.) és 1888. május 30. 3305. sz. (D. XLVIII. 266. l.); abból indulván ki, hogy a bagatellbíróság a biztositási dij alapját képező biztositási ügylet fölött nem képes itélni, a mi azonban csak a községi bíróságra nézve áll.

[17]) Pl. házassági vagyonjogi követelések, örökösödési követelések, arányositási ügyek, kisajátitás folytáni kárpótlás iránti igények stb. Birói gyakorlatunk alkalmazza ezen elvet különösen az ügyvédi dijakra vonatkozó keresetekre az Ügyv. rdts. 58. §-a alapján. L. alább 69. §. V. ö. továbbá *Curia* 1886. évi 3072. sz. (D. XLV. 326. l.) az 1871. LIII. t.-cz. 87. §-a által a sommás eljárásra utasitott urbéri hátralékokra nézve.

[18]) A járulékok itt sem számitandók, bár a törvény külön nem emliti. Az 1868. LIV. t.-cz. szerint a községi bíróságok 30 forintig itéltek. L. annak 475. §-át.

[19]) Id. t.-szakasz 2. bek.

[20]) Ez határozottan ki van mondva a Keresk. eljárás 29. §-ában, a mely csak azt a hibát tartalmazza, hogy az 1876. évi keresk. eljárási rend. ugyanazon szakaszának egyszerü ismétlésével az 1868. LIV. t.-czikkben szabályozott községi biráskodásra (475—480. §§.) történik utalás, holott 1881-ben ezen intézkedések az 1877. XXII. t.-cz. által már hatályon kivül voltak helyezve. A szóban forgó kizárás folytán tehát azon kereskedelmi ügyletekből eredő keresetek, melyek csak felperesre nézve képeznek kereskedelmi ügyletet s melyek ez okból a kereskedelmi bíróságokhoz nem tartoznak, 20 forint összegig is a bagatellbíróságok hatáskörébe tartoznak, mi által egyuttal ki van zárva annak lehetősége, hogy a községi bíróságok oly jogrendszer alapján itéljenek, melynek ismerete és alkalmazása fokozott nehézségekkel van összekötve.

[21]) 1877. XXII. t. cz. 66. §. Megkeresés folytán csak az ugyanazon minőségü hazai bíróságok itéletei hajthatók végre a bagatell- és községi bíróságok által. Tehát nem külföldi bíróságok itéletei, habár a végrehaj-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tási összeg 50, illetve 20 frtot meg nem halad. V. ö. *Curia* 1888. április 26. 3503. sz. (D. XLVIII. 152. l.).

[22]) Id. t. 86. §., mely a mi a végrehajtásnak a telekkönyvi hatóság általi elrendelését illeti, az 1881. LX. t.-cz. folytán sem szenvedett változást. V. ö. *Curia*. 1885. szept. 17. 6556. sz. (D. XL. 350. l.); 1886. febr. 26. 707. sz. (D. XLII. 280 l.); 1886. máj. 18. 2926. sz. (D. XLV. 116. l.); 1887. junius 28. 4842. sz. (D. XLVI. 61. l.).

43. §.

A bányabirósági hatáskör.

I. A bányabirósági hatáskörrel jelenleg egyes külön megjelölt kir. törvényszékek vannak felruházva. [1]) Névszerint a következők: [2]) 1. a beszterczebányai; 2. a fehértemplomi; 3. a gyulafehérvári; 4. a karánsebesi; 5. a lőcsei; 6. a pestvidéki; 7. a rimaszombati; 8. a szatmár-németii. Ezen törvényszékekhez vannak a többi törvényszékek területei a szóban forgó hatáskör szempontjából beosztva. [3])

II. A bányabirósági hatáskört részletesen az 1871. XXXI. t.-cz. 21. §-a határozza meg. [4]) Tárgyát képezik:

1. a birtokbiróság és a telekkönyvi hatóság a bányabirtokok tekintetében;

2. a biráskodás bányajogositványok iránti peres ügyekben; jelesen:

a) a bányák és azok tartozékaira vonatkozó dologi jogok fölött, [5]) mik alatt nemcsak a bányahatóság által engedélyezett mindennemü jogositványok, hanem mindazon földfeletti épületek, telkek és épitményekre vonatkozó jogok is értendők, melyek az ásványok megszerzésére és elkészitésére szánvák, vagy különben a művel egy egészként összekötvék s együtt használtatnak;

b) az előbbi pont alatt érintett művek és tartozékok használata fölött;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

c) a bányatelkekben való elsőbbség fölött bányaadományozásoknál;

d) a bányatelkek határai iránt felmerülő határ- és bányatelkekben történt birtokháboritási esetekben.[6])

Ezenfelül eljár és itél a bányabiróság:

3. a bánya- és hutaművek nyereségei és pótlékai fölötti vitás ügyekben;

4. az altárnai illeték vagy egyéb akna- és alagtartozások fölött;

5. idegen bányatelkekbe vezetett segéd- és felnyitási művekért járó kártalanitás fölött;

6. idegen bányák, épületek, vizeresztő, légvezető és kitakaritó készületek közös használatáért járó kártalanitás fölött;

7. bánya-, vagy hutaműveken való rongálások esetében, a mennyiben azok a bányatörvény rendeleteinek elhanyagolásából erednek;

8. a bányavizek tulajdona vagy használata fölötti kérdésekben;[7])

9. a társládák, azok kezelése, a hátralevő járulmányok s a társládáknak a tagok iránti kötelezettségei fölött;

10. a bányatársulatok s azok tagjai között a társulati viszonyból származó perlekedések esetében;[8])

11. a közös bánya-, vagy hutaművek üzlete, használata, vagy értékesitése fölött, a mennyiben a társaságok alapitó szerződésében, vagy a társulatok alapszabályaiban más biróság nincs kikötve;

12. a bányabirtokosok s ezeknek tisztjei, vagy meghatalmazottjai között a bányaművek s tartozékaikra vonatkozó üzlet és a számvitel fölött fenforgó perlekedésekben.

Az elősorolt ügyeken kivül minden más polgári peres ügyek, a melyekben előbb a bányabiróságok jártak el, a rendes polgári bíróságok hatásköréhez tartoznak.[9])

---

[1]) Az 1871. XXXI. t.-cz. hatálybaléptéig a bányabirói hatáskört Magyarországon 1861-től fogva a bányakapitányságok gyakorolták az Idgl. tvk. szab. VII. rész. 2. sk. §§. értelmében, melyek a Ptr. 27. §. és az erre vonatkozó életbelépt. rend. XIX. czikke által kifejezetten fentartat-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tak. Erdélyben azonban az alsófehérmegyei Abrudbányán székelő törvényszék bányabirósági szakosztálya járt el. V. ö. 1867. évi deczember 10-én 10970. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 560. l.).

[2]) A bányabirói hatáskört gyakorló kir. törvényszékek kijelölése az 1871. XXXI. t.-cz. 21. §. és XXXII. t.-cz. 2. §-a alapján eredetileg az e. f. bíróságok székhelyeit és területeit meghatározó 1871. julius 10-kén kelt id. rend. 4. §-a által történt. Ez azonban a határőrvidék polgárosítása és a kir. törvényszékek számának leszállitása folytán változást szenvedett. V. ö. 1873. XXXVII. t.-cz. 15. §., 1872. október 8-án 31720. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 352. l.) 11. czikk, 1875. jul. 31. 2722. sz. a. kelt rend. (R. T. 216. l.) 6. 7. §§.; 1876. április 15. 1423. sz. a. kelt rend. (R. T. 77. l.) 4. 5. §§.

[3]) A kijelölt törvényszékekhez saját területükön felül következő törvényszékek tartoznak: 1. a beszterczebányai törvényszékhez; az aranyos-maróthi, balassa-gyarmati, ipolysági, nyitrai, pozsonyi és trencséni törvényszék; 2. a fehértemplomi törvényszékhez: a lugosi, nagy-becskereki, nagy-kikindai, szabadkai, temesvári, ujvidéki, zombori; 3. a gyulafehérvári törvényszékhez: a marosvásárhelyi kir. tábla alá tartozó törvényszékek; 4. a karánsebesi törvényszékhez: a pancsovai tvszék; 5. alőcsei törvényszékhez: az eperjesi, rózsahegyi és sátorallya-ujhelyi; 6. a pestvidéki törvényszékhez: a budapesti, egri, győri, kalocsai, kaposvári, kecskeméti, komáromi, nagykanizsai, pécsi, soproni, szolnoki, szegedi, szegszárdi, székes-fehérvári, szombathelyi, veszprémi és zalaegerszegi; 7. a rima-szombati tvszékhez: a kassai és miskolczi; végre 8 a szatmár-németii tvszékhez: az aradi, bereg-szászi, békés-gyulai, debreczeni, máramaros-szigeti, nagyváradi, nyiregyházai és zilahi törvényszék. V. ö. az előbbi jegyzetben id. rendeleteket.

[4]) A bányabirósági ügyekben követendő eljárásra nézve Magyarországon a Ptr. mellett jelenleg is az Ideigl. tvk. szab. VII. rész 5. fejezete irányadó. V. ö. Ptr. életbelépt rend. XIX. czikk 1. pont. Erdélyre nézve pedig fentartatott az 1852. évi osztrák perrendtartás 29. fejezete (636—649. §§.). V. ö. 1867. decz. 10-én kelt id. rend. 2. pont.

[5]) Ezen jogok iránti biráskodás voltaképen már az előbbi pontban emlitett birtokbiróságban benfoglaltatik.

[6]) Ezen esetekben a bányabiróság mint egyesbiróság jár el. V. ö. fentebb 20. §. 26. jegyz.

[7]) A bányavizekre nézve jelenleg is a bányatörvény határozatai irányadók; az 1885. XXIII. t.-cz. azokra ki nem terjed. L. ennek 23. §-át.

[8]) Csak a bányatörvény értelmében alakitott bányatársulatok érintett perei tartoznak a bányabíróságokhoz. A kereskedelmi törvényben szabályozott oly társaságok (közkereseti-, betéti-, részvénytársaság, szövetkezet) perei ellenben, melyek a K. T. 259. §. 6. pontja szerint különben is kereskedelmi ügyleteket képező bányaügyletekkel foglalkoz-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

nak, a Keresk. elj. 6. §. értelmében, mely e részben semmi megkülönböztetést nem tesz, a kereskedelmi bíróságok hatáskörébe tartoznak.

[9]) 1871. XXXI. t.-cz. 22. §. Rendes polgári bíróságok: törvényszék, járásbíróság. V. ö. fentebb 19. §. Bagatell- és községi bíróság nem. L. 1877. XXII. t.-cz. 11. §. ut. pont és az előbbi §-ban.

44. §.

A kereskedelmi birósági hatáskör.

I. A kereskedelmi eljárást szabályozó 1881. évi november hó 1-én 3269. sz. a. kibocsátott igazs. min. rendelet 3. §-a értelmében [1]) a kereskedelmi birósági hatáskörrel birnak, illetve kereskedelmi eljárás szerint itélnek [2]) s ez alapon mint „kereskedelmi bíróságok“ jelöltetnek meg: [3])

a) a budapesti kir. kereskedelmi és váltótörvényszék a budapesti és pestvidéki kir. törvényszékek területén; [4])

b) a kir. törvényszékek, a budapesti és pestvidéki törvényszék kivételével; [5])

c) a kir. járásbíróságok, a budapesti fenyitő járásbíróság kivételével. [6])

II. A kereskedelmi bíróságok hatáskörének és a kereskedelmi eljárásnak tárgyát általában véve a kereskedelmi ügyek képezik, [7]) vagyis azon jogviszonyok, melyek a kereskedelmi forgalomból származnak s mint ilyenek a kereskedelmi jog, mint külön jogrendszer körébe tartoznak. [8]) Közelebbről tekintve mindazonáltal ezen elv csak lényeges megszoritással nyer alkalmazást. Mindenekelőtt annak folytán, hogy a keresk. eljárást szabályozó rendelet a kereskedelmi bíróságok hatáskörébe tartozó ügyeket kimeritően (*taxative*) határozza meg, holott a kereskedelmi ügyek hasonló meghatározást meg nem engednek. [9]) Különösen pedig annyiban, a mennyiben az u. n. egyoldalú, vagyis azon kereskedelmi ügyletekből származó ügyek, melyek csak az egyik fél részéről ké-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

peznek keresk. ügyletet, nagyrészben csak különös feltétel mellett utasittatnak a kereskedelmi bíróságokhoz, jóllehet azok rendszerint feltétlenül és nevezetesen azon félre nézve is tartoznak a kereskedelmi jog alá, a kinek részéről az ügylet keresk. ügyletet nem képez.[10]) Ennek következtében a kereskedelmi jog és a kereskedelmi eljárás tárgyilag véve nem áll egymással teljes összhangban s valamint a kereskedelmi jog alkalmazása nem csupán a kereskedelmi, hanem más polgári bíróságok által is történik:[11]) azonképen a kereskedelmi ügyek fogalma a keresk. eljárás szempontjából más értelmet nyer, úgy hogy a kereskedelmi jog alkalmazásának körét meghatározó anyagi kereskedelmi ügyek mellett a keresk. eljárás alkalmazási körét meghatározó alaki kereskedelmi ügyeket kell megkülönböztetni.[12])

Ezeket előrebocsátva, a kereskedelmi bíróságok hatásköréhez tartoznak részletesen:

1. a kereskedelmi törvénykönyv 258. §. 1. 2. és 4. pontjaiban,[13]) valamint a 259. 260. és 261. §§-aiban[14]) felsorolt kereskedelmi ügyletekből felmerülő keresetek: ha az ügylet alperest illetőleg kereskedelmi ügyletet képez; mi mellett azonban közömbös, valjon alperes kereskedő-e, vagy nem,[15]) s valjon az ügylet egyuttal felperes részéről is képez-e keresk. ügyletet?[16])

2. tekintet nélkül arra, valjon alperes részéről kereskedelmi ügylet forog-e fenn:[17])

a) a kereskedelmi üzlet átruházásából a szerződő felek közt felmerülő keresetek;[18])

b) keresetek, melyeknek tárgyát valamely keresk. czég használásának joga képezi,[19]) továbbá valamely keresk. czég jogosulatlan használásából származó kártéritési keresetek azok között, a kik az ily használás által jogaikban sértetnek és azok között, a kik a czéget jogosulatlanul használják.[20])

c) a közkereseti és betéti társaság tagjainak, alkalmi egyesülések részeseinek és a K. T. 5. §-ának utolsó pontja értelmében kereskedelmi társaságoknak tekintendő egyesületek[21]) tagjainak egymás között, valamint egy részről a keresk. társaságoknak vagy azok tagjainak, más részről pedig az ily társaság felszámolóinak a társasági viszonyból felmerülő keresetei a

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

társasági viszony megszünése után is; továbbá azon keresetek, melyek a társaság valamelyik tagjának magánhitelezője által a K. T. 101. §-a értelmében a társaság feloszlatása végett indittatnak;

d) valamely részvénytársaság alapitói és a részvényaláirók közt ezen viszonyból [22]) származó keresetek;

e) keresetek, melyek a részvénytársaság igazgatósága, felügyelő-bizottsága, vagy a társaság felszámolói között egy részről, más részről pedig a részvénytársaság vagy ennek tagjai között a társasági viszonyból keletkeznek: [23])

f) azon keresetek, melyeknek tárgyát a részvénytársaság igazgatóságának, felügyelő-bizottságának, a felszámolóknak, a részvények jogosulatlan kibocsátóinak és a külföldi részvénytársaság belföldi képviselőségének, harmadik személyek iránti, a keresk. törvényen alapuló felelőssége képezi; [24])

g) azon keresetek, melyek a megelőző e) és f) pontokban körülirt módon a szövetkezetek viszonyaiból származnak; [25])

h) minden keresetek, melyek egyfelől a kereskedők között, másfelől a czégvezetők, a keresk. meghatalmazottak, vagy a kereskedő-segédek között ezen viszonyból származnak, a mennyiben az ipartörvény (most 1884. XVII. t.-cz.) értelmében az iparhatóság, illetve ipartestületek békéltető bizottságainak hatáskörébe nem tartoznak; [26]) úgyszintén azon keresetek is, melyek a czégvezetőknek, kereskedelmi meghatalmazottaknak harmadik személyek iránti felelősségéből a keresk. törvény alapján keletkeznek; [27])

i) a kereskedelmi utalványokból, a közraktári jegyekből, vagy ezek egy részéből, valamint a K. T. 294. és 295. §§. értelmében hátirattal átruházható egyéb papirokból [28]) származó keresetek, a mennyiben az ily utalványok, illetőleg papirok a K. T. által meghatározott kellékeknek mindenben megfelelnek; [29])

j) a hitelezőnek a K. T. 309. §-a által szabályozott megtartási jogánál fogva, a megtartott tárgyból való kielégitése végett inditott keresete; [30])

k) a K. T. 258. §. 3. és 5. pontjaiban megjelölt ügyletekből származó keresetek; [31])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

l) a gyári és kereskedelmi védjegyek, árújegyek, mustra és minta törvényes oltalmára nézve fennálló szabályoknak, valamint a szabadalmi jognak megsértéséből felmerülő kártérítési keresetek. [32])

3. A keresk. bíróságok hatáskörébe tartozik végre a keresk. czégjegyzékek vezetése, [33]) az értékpapirok megsemmisítése [34]) és más a keresk. törvényben meghatározott perenkivüli ügyek ellátása. [35])

III. A mi a most felsorolt keresk. ügyeknek az emlitett keresk. bíróságok közötti felosztását illeti, ez következőképen van keresztülvive:

1. A szabály az, hogy a kereskedelmi ügyekben a kir. törvényszékek járnak el. Ez áll úgy az emlitett peres, mint a perenkivüli ügyekre nézve. [36])

2. A kir. járásbíróságok hatáskörébe egyedül a K. T. 258. §. 1. és 2. pontjaiban, továbbá a 259. §. 1. 3. 6. és 7. pontjaiban, [37]) nemkülönben a 260. és 261. §§-ban felsorolt, [38]) valamint a 2. h) és l) pontokban (K. elj. 6. §. 8. és 12. pont) felemlitett perek tartoznak az 1881. LIX. t.-cz. 13. §. 1. pontjának és a 2. pont a) tételének korlátai közt. [39]) A perenkivüli ügyek közül pedig a K. T. 347. 371. 409. 411. és 481. §§-ban felsoroltak s ezekhez hasonló ügyek. [40])

3. A K. T. 258. §. 5. pontjában meghatározott ügyletekből (tengeri jog) származó keresetekben kizárólag a fiumei kir. törvényszék jár el. [41])

---

[1]) Hasonlóképen előbb az 1876. deczember 1-én kelt ig. min. rend. szerint.

[2]) Keresk. ügyekben hatáskörrel még a tőzsdebiróságok is birnak ugyan, de ezek nem járnak el az id. rendeletben meghatározott keresk. eljárás szerint.

[3]) E megjelölés elő van irva úgy a keresetben, mint a bíróság határozataiban. Id. rend. 11. és 24. §§.

[4]) L. a köv. §-t is.

[5]) A törvényszékek, mint kereskedelmi bíróságok, belszervezetéről l. fentebb 20. §.

[6]) Tulajdonképen a járásbíróságok, mint kereskedelmi bíróságok, egyébkénti polgári minőségüktől nem különböznek. Sőt az általuk a ke-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

reskedelmi ügyekben követett eljárás is a közönséges sommás eljárás. V. ö. id. rend. 12. §. A járásbiróságokra nézve is megállapitott különlegességek a perenkivüli eljárástól eltekintve csak az eskületételi jelentkezésre, a kifüggesztésre, a perujitásra, a semmiségi keresetre és az igazolásra vonatkoznak. V. ö. id. rend. 25—28. §§. Részletesen később.

[7]) V. ö. az id. rend. czimét is: „Igazságügyminiszteri rendelet a kereskedelmi ügyekben követendő peres és perenkivüli eljárás szabályozása tárgyában".

[8]) V. ö. közelebbről *Szerző:* A magyar keresk. jog kézikönyve 6. és 7. §§.

[9]) L. *Szerző* id. m. 7. §. I. pont. Igaz azonban, hogy a felsorolt ügyek között olyanok is vannak, melyek, legalább a keresk. törvényben, szabályozva nincsenek. Igy a 6. §. 11. és 12. pontjában.

[10]) V. ö. K. T. 264. §. és hozzá: *Szerző* id. m. 133. §.

[11]) Igy nevezetesen a bagatellbiróságok által is. V. ö. fentebb 42. §.

[12]) V. ö. a keresk. jog és keresk. eljárás ezen viszonyaira nézve közelebbről, valamint általában a keresk. eljárást szabályozó rendelet birálatát: *Zsögöd Benő:* Magy. Igazságügy XVIII. köt. 1. sk. l. és XXII. köt. 197. sk. l.; továbbá *Szerző* id. m. 7. §. 1. jegyz. 133. §. 11. 12. jegyz. és Magy. Igazs. XXIII. 99. sk. l.

[13]) 1. pont: „áruk s általában ingó dolgok vétele vagy egyébkénti megszerzése azon szándékkal, hogy azok természetben át- vagy feldolgozva ismét tovább adassanak; 2. pont: „az előbbeni pontban érintett oly tárgyak szállitásának elvállalása, melyeket a szállitó fél e végből szerez meg"; 4. pont: „biztositások elvállalása". V. ö. közelebbről: *Szerző* id. m. 130. §.

[14]) Tehát az összes alanyi alap- és melléküglyletek, kivévén a mennyiben az utóbbiak a Rend. 6. §-ának valamely pontja alá esnek. L. közelebbről: *Szerző* id. m. 131—132. §§. A Rend. annyiban tévesen hivatkozik a K. T. 261. §-ára is, a mennyiben abban nem külön keresk. ügyletekről, hanem csak a melléküglyletekre vonatkozó vélelmekről van szó. A K. T. 260. §-ában sincs „felsorolás".

[15]) A Rend. 5. §-a, mely ezen ügyeket felsorolja, ettől eltérőleg következőleg van szövegezve: „ha alperes kereskedő, vagy e nélkül is, ha az ügylet alperest illetőleg keresk. ügyletet képez." (Hasonlag 1876-ki rend. azzal a különbséggel, hogy „bejegyzett" kereskedőt követelt). Ezen szöveg szószerint azt foglalná ugyan magában, hogy ha alperes kereskedő, akkor egészen közömbös, valjon az ügylet az ő részéről keresk. ügyletet képez-e, mi csak akkor határozó, ha alperes nem kereskedő. Azonban a Rend. ezt nem akarhatta igy érteni, különben a legnagyobb visszásságok keletkeznének. Igy pl. ha nemkereskedő kereskedőtől saját háztartására (tehát nem továbbadási szándékkal) árukat vesz, akkor ez nem lévén részéről keresk. ügylet, ő a keresk. bíróság előtt nem perel-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hető. De ha ugyanezt kereskedő teszi, a kinek részéről ez szintén nem kereskedelmi ügylet, miután üzlete folytatásához nem tartozik, a keresk. bíróság az ellene inditott keresetre nézve illetékes. Pedig két eset között nincs semmi érdemleges különbség. Miért itéljen tehát különböző bíróság? Nyilvánvaló, hogy a Rend. az esetben is, ha alperes kereskedő, megköveteli, hogy az ügylet részéről keresk. ügyletet képezzen. De ha az ügyletnek alperes részéről keresk. ügyletnek kell lennie akkor is, ha kereskedő, akkor is, ha nem kereskedő: világos, hogy az a körülmény, valjon alperes kereskedő-e, egyáltalában közömbös. E magyarázat már az 1876. évi rend. alapján a birói gyakorlatban csekély ingadozás után állandóvá vált, alperes kereskedő részéről is megkivántatván, hogy az ügylet reá nézve kereskedelmi ügylet legyen. V. ö. *Semmsz.* 1876. nov. 15. 18842. sz. (D. XVI. 60. l.); 1876. decz. 29. 19812. sz. (D. XVIII. 38. l.) 1877. decz. 12. 26146. sz. (D. XIX. 90. l.); 1878. márczius 7. 1379. sz. (U. o. 96. l.); 1878. febr. 6. 1054. sz. (D. XX. 53. l.); 1878. április 16. 6945. sz. (U. o. 58. l.); 1878. febr. 27. 2892. sz. (U. o. 62. l.); 1878. szept. 11. 16769. sz. (D. XXI. 44. l.); 1878. decz. 5. 23468. sz. (U. o. 46. l.); 1878. decz. 11. 20016. sz. (U. o. 53. l.); 1878. decz. 28. 22284. sz. (U. o. 56. l.); 1879. febr. 13. 1805. sz. (D. XXII. 74. l.); 1879. márcz. 28. 5813. sz. (U. o. 89. l.); 1879. julius 1. 12344. sz. (D. XXIII. 61. l.); 1880. január 15. 57. sz. (D. XXIV. 59. l.); 1880. évi 23482. sz. (D. XXVII. 9. l.).

[16]) A Rend. 5. §-a ez iránt nem hagy kétséget hátra. Mert midőn első részében a keresk. ügyleteket csak általában megjelöli s második részében azon közelebbi feltételt tüzi, hogy az ügylet alperes részéről legyen keresk. ügylet: ezen feltétel az érintett ügyletek kizárólagos és oly meghatározása, mely mellett az első részben semmiféle közelebbi meghatározás nem foglaltatik. Ha a mondat első része már azt foglalná magában, hogy az ügylet felperes részéről keresk. ügyletet képez, akkor ezt a második részben alperesre nézve „is", „hasonlag", „szintén" szókkal kellett volna kimondani. V. ö. *Semmsz.* is 1876. márczius 2. 4489. sz. (D. XV. 36. l). Az ellenkező magyarázat oda vezetne, hogy a Rend. 5. §-ában felsorolt ügyletekből a keresk. bíróság előtt csak akkor lehetne perelni, ha *kétoldalú* keresk. ügylet forog fenn, a mi azt eredményezné, hogy az emlitett ügyletekre nézve a keresk. eljárás csak a legritkább esetekben foglalhatna helyet. Csak az esetben kellene követelni, hogy az ügylet *felperes* részéről keresk. ügyletet képezzen, ha alperes *kereskedő* részéről nem kivántatnék az, hogy az ügylet kereskedelmi legyen s ez tényleg nem is forogna fenn, mert hisz' különben keresk. ügylet egyáltalában nem léteznék. Ezen helytelen feltevésből indul ki: *Semmsz.* 1876. márcz. 21. 3509. sz. (D. XV. 33. l.).

[17]) A Rend. 6. §-a ettől eltérőleg igy szól: „tekintet nélkül arra, *valjon alperes kereskedő-e vagy nem.*" Eltekintve azonban attól, hogy a midőn az 5. §-ban vagylagosan két feltétel tüzetik, az ezzel

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ellentétbe helyezett 6. §-ban nem lett volna szabad csak az egyiknek mellőzéséről szólani, mikor a mellőzés kétségtelenül mindkettőre vonatkozik: miután, mint láttuk, az 5. §-ban csak az jön tekintetbe, valjon alperes részéről keresk. ügylet forog-e fenn, a 6. §-ban is fölösleges arról szólani, hogy alperesnek nem kell kereskedőnek lennie, hanem itt szintén csak arról van szó, hogy alperes részéről nem kell keresk. ügyletnek fenforognia. Azaz: lehet az ügylet pusztán felperes részéről keresk ügylet. Sőt a 6. §. egyes pontjai olyan természetüek, hogy egyik fél részéről sem szükséges, hogy keresk. ügylet legyen. Igy pl a társasági viszonyokból eredő keresetek; rendeletre szóló keresk. utalványokból s egyéb értékpapirokból eredő keresetek; a szabadalmi jog megsértéséből származó keresetek, stb.

[18]) Pl. átruházási vételár iránti kereset. *Bp. kir. Tábla* 1887. aug. 9. 4409. sz. (D. XLVI. 346. l.). Az üzlet átruházója vagy átvevője és harmadik személyek közötti keresetek ezen pont alá még akkor sem tartoznak, ha az üzletátruházás czimén alapulnak. Igy pl. ha az üzleti hitelezők az átvevő ellen fordulnak azon alapon, mert ő az üzleti kötelezettségeket átvállalta (K. T. 20. §.).

[19]) Pl. üzletátruházásnál szerződés vagy végrendelet alapján: K. T. 12. §.

[20]) Czégbitorlás: K. T. 24. §. és hozzá: *Szerző* id. m. 32. §. s ujabban *Curia* 1887. november 23. 850. sz. (D. XLVIII. 121. l.).

[21]) Ez több tekintetben helytelen. A K. T. 5. §-a szerint a kiskereskedői társulatok részint egyáltalában nem kereskedelmi társaságok, részint csak azon feltétel mellett, ha üzletük a kisipar körét meghaladja. Ha a Rend. az esetre is akarta a keresk. bíróságok hatáskörét megállapitani, ha a kiskereskedői társaság nem keresk. társaság, akkor helytelenül mondja: „keresk. társaságoknak tekintendő"; ha pedig a keresk. bíróságok hatáskörét csak azon esetre kivánta szoritani (a mi inkább feltehető), ha a kiskereskedői társaság keresk. társaság: akkor ezt fölösleges volt külön kiemelni, mert a kiskereskedői társaság is csak a közkereseti, vagy betéti társaság formájában lehet keresk. társaság.

[22]) T. i. általában az alapitási viszonyból: alapitó felelősségre vonása a tervezeti adatok valótlansága miatt vagy az általuk kezelt pénzekért, aláiró befizetése, befizetett pénzeinek visszakövetelése stb. K. T. 150. 151. 152. 153. 154. §§. „Az 1876. évi rend. csak az „aláirási" viszonyt" emlitette.

[23]) Kétségkivül a társaság és a részvényesek közti keresetek is értetnek. Másrészt nem szabad a rendeletet úgy magyarázni, mintha a részvényes által a társaság ellen az utóbbi és egy harmadik személy között keletkezett ügyletre vonatkozólag, pl. annak megsemmisitése czéljából, inditott kereset a keresk. bíróság hatásköréből ki volna véve, a mint azt *Semmsz.* 1878. február 14. 26691/77. sz. (D. XIX. 99 l.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

és XX. 70. l.) tette. Az ilyen kereset is a társasági viszonyból származik.

[24]) V. ö. különösen K. T. 160. 161. 162. 189. 196. 200. 205. 208. 215. §§.

[25]) A Rend. 6. §. 7. pontja szó szerint igy szól: „azon keresetek, melyek a szövetkezési viszonyból származnak, ha azok tárgyát a jelen szakasz 5. és 6. pontjaiban meghatározott valamely jog, illetőleg kötelezettség képezi“ — a mi nem a legszerencsésebb szövegezés. Igy különösen az 5. pontban semmiféle jog vagy kötelezettség nincs meghatározva. De a „szövetkezési viszony“-ról sem szabad beszélni, a mikor csak a „szövetkezet“ szó van mint különleges műkifejezés a K. T. által elfogadva.

[26]) V. ö. fentebb 22. §.

[27]) V. ö. K. T. 52. §.

[28]) Kötelezőjegyek, tengeri hajós-elismervények, fuvarozók rakjegyei, hajó-kölcsönlevelek és biztositási kötvények — a mennyiben rendeletre szólnak. A keresk. utalványok akkor is tartoznak a keresk. bíróságok hatáskörébe, ha rendeletre nem szólnak s azért hátirattal át nem ruházhatók.

[29]) E kellékek tehát nem csak anyagi, hanem alaki jelentőséggel is birnak épúgy, mint pl. a váltó kellékei a váltóeljárás szempontjából. V. ö. Váltóelj. 4. §.

[30]) V. ö. K. T. 310. §.

[31]) 3. pont: „állampapirok, részvények vagy más a keresk. forgalom tárgyát képező értékpapirok vétele vagy egyébkénti megszerzése, az esetben is, ha a megszerzés nem továbbadási szándékkal történt;“ — 5. pont: „utasok vagy javak tengeren leendő fuvarozásának elvállalása és hajókölcsönök kötése.“

[32]) A gyári és keresk. védjegyekre és a mustra- és minta-oltalomra nézve még most is az 1858. deczember 7-én, a szabadalmi jogra nézve az 1852. augusztus 15-én kelt osztrák törvény alkalmaztatik. A védjegyek oltalmára vonatkozó uj törvény javaslata azonban az 1888. év folyamában már az országgyülés elé terjesztetett s az uj szabadalmi törvény is kilátásba van helyezve.

[33]) V. ö. K. T. 7. §. és 1876. évi decz. 1-én kelt rend. a keresk. czégjegyzékek tárgyában 1. §.

[34]) V. ö. 1881. XXXIII. t.-cz. 2. §. és közelebbről a budapesti keresk. és váltótörvényszékre nézve a köv. §-ban. Az értékpapirok fogalmát és nemeit l. *Szerző* id. m. 144. sk. §§. A váltó azonban nem számitandó ide. Annak megsemmisitése nem kereskedelmi, hanem váltóügy. L. fentebb 40. §. Ugyanazt kell felvenni, bár a Váltóelj. nem említi, a keresk. utalványokról, közraktári jegyekről és a magánzálogházak zálogjegyeiről, miután ezeknek megsemmisitésére szintén a Váltó T. irányadó. V. ö. K. T. 298. 452. §§.; 1881. XIV. t.-cz. 14. §.

[35]) Némi részletezés más összefüggésben a Rend. 10. 43. és 50. §§-ban.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[36]) V. ö. Rend. 7. §. 1. bek. és 10. §. 2. mondat. Czégjegyzékrend. 1. §., 1881. XXXIII. t.-cz., 2. §.

[37]) 1. pont: „ingó dolgok fel- vagy átdolgozásának elvállalása mások részére, feltéve, hogy az átvállaló üzlete a kisipar körét meghaladja;“ — 3. pont: „a bizományi, szállitmányozási és fuvarozási ügyletek, nemkülönben a személyfuvarozásra rendelt intézetek ügyletei;“ — 6. pont: „azon termelők ügyletei, kik saját terményeiket át- vagy feldolgozzák és a bányaipar ügyletei, a mennyiben ez iparágak a kisipar körét meghaladják;“ — 7. pont: „a keresk. ügyletek közvetitése.“

[38]) Tehát az összes melléküglyetek, kivéve azokat, melyek a 259. §. 2. 4. és 5. pontjaiban emlittetnek s e szakasz ut. bek. értelmében mint melléküglyetek jelentkeznek; kivéve továbbá azokat, melyek, a 8. és 12. ponttól eltekintve, a Rend. 6. §-ának valamely pontja alá esnek.

[39]) Rend. 7. §. 3. bek. Az 1881. LIX. t.-cz. id. §-a értelmében tehát, épúgy mint a köztörvényi sommás eljárás, 500 frtig, illetve azon tul okirati kikötés esetében V. ö. fentebb 41. §.

[40]) Szakértői szemle, árverés utján való eladás.

[41]) Rend. 7. §. 2. bek. V. ö. fentebb 4. §.

45. §.

A budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék hatásköre.

A budapesti keresk. és váltótörvényszék hatáskörét eredetileg az 1871. XXXI. t.-cz. 26. §-a állapitotta meg. Későbbi törvények által azonban lényeges módositást szenvedett. Jelenleg következő ügyek tartoznak hozzá:

1. a váltó- és a törvényszékekhez utasitott kereskedelmi ügyek, a tengeri keresk. ügyek kivételével, a budapesti és pestvidéki törvényszékek területén; [1])

2. a kereskedelmi csődügyek, vagyis a bejegyzett kereskedők és kereskedelmi társaságok csődjei, szintén a budapesti és pestvidéki törvényszékek területén; [2])

3. az állami értékpapirok megsemmisitése a magyar korona egész területén, kivételével a horvát-szlavonországi földteher-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

mentesitési hötvényeknek, melyekre nézve a zágrábi kir. törvényszék illetékes; továbbá egyéb értékpapirok megsemmisitése, de csak a budapesti és pestvidéki törvényszék területén; [3])

4. a magyar földhitelintézet által vagy ellene inditott mindennemü perek és az általa kibocsátott értékpapirok megsemmisitése, úgyszintén az intézet adósai ellen foganatositandó végrehajtás, a mennyiben az Budapest főváros területén létező ingóságokra intéztetik; [4])

5. ugyanezen ügyei a kisbirtokosok országos földhitelintézetének; [5])

6. az osztrák-magyar bank ellen, a budapesti főintézet és a banknak a magyar korona országaiban levő fiókintézetei üzletére vonatkozó keresetek, kivévén a melyek jelzálog-hitelügyekre vonatkoznak; [6]) továbbá a bank intézetei által a magyar korona országaiban kiállitott okiratok megsemmisitése. [7])

---

[1]) 1871. XXXI. t.-cz. 26. §. a) pont; Váltóelj. 3. §. (v. ö. fentebb 40. §.); Keresk. elj. 3. és 7. §§. (l. a megelőző §-nál is).

[2]) 1871. XXXI. t.-cz. 26. §. b) pont és 1881. XVII. t.-cz. 72. és 241. §§. Hogy a keresk. csőd csak bejegyzett kereskedő vagy keresk. társulat ellen foglal helyet, a Cs.t.-ben nincs ugyan kifejezetten kimondva. Ki volt azonban mondva úgy a miniszteri javaslatban (202. §.), mely azt külön meg is indokolta, (111. l.), mint a képviselőház igazságügyi bizottsága által megállapitott és maga a képviselőház által elfogadott szövegezésben s csak azért maradt ki, mert a főrendiház fölöslegesnek itélte. L. a képviselőház igazs. bizottságának 1881. febr. 18-án kelt jelentését (1878. országgy. képviselőház irományai XXII. köt. 199. l.). A *Curia* egy fenforgó illetőségi összeütközés alkalmával 1882. április 12-én 210. sz. a. (D. XXX. 2. l.) szintén igy magyarázta a törvényt, különösen a 241. §. 2. bek. 252. és 253. §§-ra támaszkodván.

[3]) 1871. XXXI. t.-cz. 26. §. c) pont; 1881. XXXIII. t.-cz. 2. §. L. a megelőző §-t is 34. jegyz.

[4]) 1871. XXXI. t.-cz. 26. §. d) pont; 1871. XXXIV. t.-cz. 1—3. §§.; 1879. XLV. t.-cz. 1. §.; 1881. LX. t.-cz. 258. §.

[5]) 1879. XXXIX. t.-cz. 2. §.; 1881. LX. t.-cz. 258. §.

[6]) 1878. XXV. t.-cz. alapszab. 95. czikk fentartva az 1887. XXVI. t.-cz. által. A jelzálog-hitelügyekre általában, valamint az osztrák intézetek üzletére vonatkozó keresetek a bécsi országos törvényszékhez tartoznak.

[7]) Id. t. alapszab. 99. cz.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

46. §.

A budapesti árú- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény- és gabonacsarnokok külön bíróságainak hatásköre.

I. A tőzsdebíróságok hatásköre sem az 1868. LIV. t.-cz. előtt, sem huzamos ideig az 1870. II. t.-cz. által történt visszaállitásuk után nem volt törvényileg szabályozva. [1]) Ez csak az 1881. LIX. t.-cz. által történt, melynek 94. §-a értelmében a tőzsdebíróságok részint közvetlenül törvénynél fogva, részint a felek kikötése, illetve önkéntes alávetés folytán járnak el; a nélkül azonban, hogy mint már kiemeltük, a biztositás és végrehajtás tekintetében is teljes joghatósággal volnának felruházva. [2])

II. Közelebbről a tőzsdebíróságok hatáskörébe következő kereskedelmi ügyek tartoznak: [3])

a) a tőzsdén vagy a gabonacsarnokban [4]) kötött minden kereskedelmi ügyletből [5]) felmerült peres kérdés, habár az ügylet csak az egyik szerződő félre nézve képez is kereskedelmi ügyletet. [6])

b) a kereskedők [7]) között keresk. ügyletekből [8]) felmerült peres kérdések, ha a felek [9]) magukat ezen kivételes bíróságnak, akár az ügylet kötése alkalmával, akár később, [10]) irásban [11]) kifejezetten [12]) alávetették; — vagy ha az ügylet tőzsdei jogositott ügynök közvetitése mellett jött létre [13]) s a felek a közvetitő ügynök által kézbesitett és a tőzsdebirósági kikötést tartalmazó tőzsdeügynöki (alkuszi) kötjegyet kifogás nélkül elfogadták; [14])

c) a közkereseti társaságok [15]) tagjai, betéti társaságok beltagjai [16]) vagy alkalmi egyesülések (K. T. 62. §.) tagjai között [17]) a társasági, illetőleg egyesülési viszonyból felmerülő peres kérdések, — szintén azon feltétel mellett, ha a felek magukat ezen kivételes bíróságnak akár az ügylet megkötése alkalmával, akár később irásban kifejezetten alávetették;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

d) egyfelől kereskedők, másfelől nemkereskedők között létrejött olyan ügyletből felmerült peres kérdések, a mely ügylet a K. T. 258. §. 1. 2. és 3. pontjai, [18]) valamint ugyanazon törvény 259. §. 1. 3. 6. és 7. pontjai [19]) értelmében [20]), habár csupán az egyik szerződő félre nézve is, keresk. ügyletet képez; [21]) hasonlóképen az érintett módon történt kifejezett alávetés esetében; [22])

e) egyfelől a közraktári vállalat, másfelől a közraktári jegy (árujegy és zálogjegy) birtokosa között a közraktári ügyletből felmerült peres kérdések, ha ezen kivételes bíróságok illetősége a vállalatnak közzétett üzleti szabályaiban (K. T. 436. §.) ki van kötve. [23])

---

[1]) Csakis a tőzsde, illetve gabona-csarnok szabályzatai voltak irányadók.

[2]) V. ö. fentebb 23. §.

[3]) Részletes magyarázat különösen a budapesti tőzsdebíróság gyakorlata alapján l. *Félegyházy:* A tőzsdebíróság hatásköre és eljárása cz. id. m.

[4]) Ez szorosan magyarázandó. Azaz csak az ügyletek kötésére rendelt tulajdonképeni tőzsdehelyiségben, nem pl. a tőzsdeépület más részében, lépcsőin, kapuja előtt stb. s csak a hivatalos tőzsdeidő alatt. V. ö. 277/83. sz. *tőzsdebir.* hat. és *Bp. kir. T.* 2225/82. sz. *(Félegyházy* id. m. 8. l.). Szükségesnek találtatik továbbá, hogy a felek a tőzsdén egyszerre jelen legyenek, tehát nem elegendő, hogy az egyik jelenlevő fél egy távollevő fél utasitása folytán járjon el. *Tb.* 879/83. sz. és *kir. T.* 935/83. sz. *(Félegyházy* id. m. 9. l. és Szemelvények a tőzsdebíróság gyakorlatából 6. szám). Az ügylet megkötésére a tőzsdén adott megbizás folytán kötött ügylet azonban a tőzsdén kötött ügyletnek tekintendő: *Tb.* 87/84. sz. és *kir. T.* 1584/84. sz. *(F.* id. m. 9. l.) és a tőzsdebíróság illetősége akkor is megállapitandó, ha a megbizott később megszünt is tőzsdetag lenni. *Tb.* 1417/82. sz. és *kir. T.* 1887. márcz. 28. 1323. sz. (D. XLV. 355. l.).

[5]) Akár alap-, akár melléküglet.

[6]) Akár alperes-, akár csak felperes részéről.

[7]) Be nem jegyzett kereskedők is.

[8]) Szintén habár csak egyoldalú keresk. ügylet, s akár alperes, akár felperes részéről.

[9]) A kikötés történhetik m e g h a t a l m a z o t t által is, de épúgy, mint a választott birósági kikötés általában, csak különös meghatalmazásnál fogva (v. ö. fentebb 25. §.). Az ügylet megkötésére felhatalmazott

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

személy magában véve még nem tekinthető felhatalmazottnak a tőzsdebíróság kikötésére. *Tb.* 226/84. és *kir. T.* 2154/84. (*F.* id. m. 15—16. l.). A felek közti kikötés hatályos továbbá azok halála után is az örökösök ellen, habár kiskoruak. V. ö. alább 53. §. és *Tb.* 382/82. sz. (*F.* id. m. 17. l.); 1029/87. és *kir. T.* 1887. márcz. 8. 825. sz. (D. XLV. 354. l.); *Tb.* 468/87. és *kir. T.* 1887. junius 21. 4081. sz. (D. XLVI. 360. l.). Nem különben hatályos csőd esetében a csődtömeg felperessége alatt inditott keresetekre nézve. *Tb.* 399/83. sz. (*F.* Szemelv. 4. sz.).

[10]) Az ügylet megkötését m e g e l ő z ő l e g, jövőbeli pl. az üzleti összeköttetésből származandó ügyletekre nézve, történt kikötés nem érvényes. Helytelen *Tb.* 938. és 939/86. sz. ellenkező hat. (*F.* Szemelv. 1. sz.). Ily előzetes kikötés csak az e) pontban van megengedve.

[11]) Sem szóbeli, sem hallgatólagos kikötés (pl. tőzsdebíróság kikötését tartalmazó ajánlat hallgatagos elfogadása) nem érvényes. A kikötést tartalmazó okiratnak azonban nem kell tanuk által előttemezve lennie, habár nem sajátkezüleg iratott: a K. T. 313. §. értelmében. *Tb.* 887/83. sz. (*F.* id. m. 19. l.).

[12]) Kifejezetten: úgy a tőzsde illetve gabonacsarnok bíróságának, mint az ügylet megjelölése tekintetében. Nem elégséges tehát pl. a tőzsdeszokásoknak való alávetés, mint ez azelőtt érvényes volt. *Tb.* 677/82., 705/82. sz. (*F.* id. m. 17. l.) De ha a t ő z s d e b i r ó s á g helyett csak a t ő z s d e neveztetik meg, miután a tőzsde maga nem biráskodhatik, nem szenved kétséget, hogy a felek a tőzsde b i r ó s á g á t értették. A gyakorlat inkább hajlandó ugyan ily kikötést érvénytelennek tekinteni— v. ö. *Curia* is 1887. október 13. 1024. sz. (D. XLVII. 26. l.) ellentétben a *kir. táblával:* l. még ujabban 1888. máj. 25. 3395. sz. (D. XLVIII. 359. l.)—de ez tulzott s a keresk. jogban elfogadott azon elvvel is ellentétben áll, hogy nem annyira a használt kifejezések betüszerinti értelme, mint inkább a felek akarata irányadó. V. ö. K. T. 265. §. Nem terjed ki azonban a kikötés a v i s z o n k e r e s e t r e, ha ennek tárgyára külön nem történt: *Curia* 1887. május 17. 476. sz. (D. XLVI. 319. l.) és előbb id. hat., vagy a főkereset tárgyával ugyanazon jogalapon nem nyugszik. *Tb.* 436/84. és *kir. T.* 3699/84. sz. (*F.* id. m. 17. l.).

[13]) Az a körülmény, hogy az ügynök maga is részes volt az általa közvetitett ügyletben, a tőzsdebíróság illetőségét ki nem zárja. *Tb.* 415/85. ellenére *kir. T.* 1885. junius 1. 2908. sz. (*F.* Szemelv. 8. sz.)

[14]) Miután a továbbadási szándék mellett kötött vétel (K. T. 258. §. 1. pont és *Szerző* id. m. 130. §.) tárgyát képező áruk eladása nem önálló ügylet, hanem csak a vétel lebonyolitása *(realizátio)*: a vételre vonatkozó kötjegyben történt kikötés az eladásra is érvényes. *Tb.* 291/83. és *kir. T.* 1883. május 22. 2491. sz. (*F.* Szemelv. 14. sz.). Ugyanaz áll a szállitási ügyletre vonatkozó kötjegy alapján a szállitott árú átrakásából származó perre nézve: *kir. T.* 1888. máj. 9. 3123. sz. (D. XLVIII. 352. l.).

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[15]) A bejegyzés itt is s illetve a betéti társaságnál is közömbös. V. ö. *Tb.* 315/83. sz. (*F.* Szemelv. 15. sz.).

[16]) A kültagokra a tőzsdebirósági kikötés nem terjed ki. Hogy miért nem? nehezen állapitható meg.

[17]) A társaság, illetve tagok és harmadik személyek közti perekben a tőzsdebiróság kikötése a b) és d) pontok értelmében foglalhat helyet.

[18]) Biztositási ügyletekből, a tengeri fuvarozásból és hajókölcsönökből származó perek nem. A szárazföldi fuvarozásból (259. §. 3. pont) származó perek ellenben igen.

[19]) Többi között tehát nem a bankügyletek (259. §. 2. pont.). Pedig épen ezek függnek össze leginkább a tőzsdével, még ha nemkereskedővel is köttetnek.

[20]) A K. T. 258. és 259. §§. nem emlitett pontjaiban tárgyalt alapügyleteken felül tehát a 260. §. alá eső összes mellékügyletek tekintetében sem történhetik a kikötés kereskedők és nem kereskedők között. Tehát pl. a vételre nézve (258. §. 1. pont) igen, az eladásra nézve nem! Történhetik azonban a nevezett alapügyletekre vonatkozó mellékkötelelezettségekre pl. kezességre nézve, ha ez maga nem is keresk. ügylet. *Tb.* 908/84., *kir. T.* 6180/84. sz. (*F.* id. m. 31. l.).

[21]) Itt is közömbös, kinek részéről s minő perbeli állásban.

[22]) Az álmeghatalmazott (*falsus procurator*) által kötött ügyletben történt kikötés a harmadik szerződő félnek az álmeghatalmazott elleni keresetére nézve (K. T. 52. §.) is érvényes. *Tb.* 203/86. és *Curia* 1886. junius 28. 617. sz. (*F.* Szemelv. 3. sz.).

[23]) A közraktárnak módjában áll tehát üzletét teljesen a rendes biróságok hatásköréből kivonni. Ez határozottan nagyon messze megy.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

MÁSODIK FEJEZET.

Birói illetékesség.

47. §.

A birói illetékesség meghatározásának alapja és módja általában.

I. A birói illetékesség folytán a felek egy meghatározott bíróság hatósága alá kerülvén, annak meghatározásánál kiindulási pontul önként kínálkozik a bíróságoknak biztositott kizárólagos területi hatóság, a melynek minden az illető bíróság részére kijelölt területen levő személy és dolog egyaránt alá van vetve.[1]) Mindazonáltal nem szabad arra gondolni, mintha a bíróságok illetékessége ezen területi hatóság által oly módon határoztatnék meg, hogy az egyedül ennek következménye gyanánt jelentkezik. Ez legott kitünik, ha a bíróságok területi hatóságának közelebbi értelmét vizsgáljuk:

A bíróságok kizárólagos területi hatóságának igazi értelme az, hogy minden birói cselekvény, mely egy meghatározott birósági területen levő személyekre és dolgokra vonatkozólag magán ezen területen teljesitendő, csak ezen terület birósága által teljesithető, hogy tehát más bíróság ezen területen birói cselekvényt nem végezhet. Ez értelemben véve a bíróság területi hatósága kétségkivül egyuttal a birói illetőséget is határozza meg. Ezen alapul a bíróság illetékessége a területén levő személyeknek szóló idézés és kézbesités eszközlésére, az ott levő tanuk kihallgatására, az ott fekvő dolgokra vonatkozó birói szemle és végrehajtás foganatositására stb., a mint az a hazai törvénykezésben is el van ismerve.[2]) Nyilvánvaló azonban, hogy

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

az érintett cselekvények által a birói illetőség nincs kimeritve, igy nevezetesen az egyes ügyekben való eljárás egészére nézve, a mennyiben ez meghatározott helyi vonatkozás által közvetlenül feltételezve nincs, nem állapittatik meg. Erre a bíróság területi hatóságából csak akkor lehetne következtetni, ha annak értelme odáig terjesztetnék ki, hogy a bíróság a törvénykezést a területén lévő személyek és javak tekintetében nemcsak a maga területén, hanem egyáltalán kizárólag gyakorolja, úgy hogy az illető személyekre és javakra nézve más bíróság még a saját területén sem járhat el. De ily kiterjesztés lehetetlen. Kizárja azt már maga az a körülmény, hogy a személyek és legalább az ingó dolgok, melyek valamely területen vannak, nincsenek ezen területtel mindig állandó és szorosabb összeköttetésben, hanem ellenkezőleg gyakran az illető területet pusztán csak átmenetileg érintik; hogy tehát ugyanazon személy és dolog különböző időben esetleg különböző bíróság területén van s ehhez képest különböző bíróság területi hatósága alá kerül. Ennek folytán az eljárást megkezdő bíróság annak folytatását azonnal abban hagyni volna kénytelen, mihelyt az illető személy vagy dolog más bíróság területére lép át, mi által a törvénykezés menete folytonosan megzavartatnék, sőt mód adatnék arra, hogy annak érvényesülése teljesen megakadályoztassék. Lehetetlen továbbá az érintett kiterjesztés azért, mert a személyek és a hozzájuk tartozó dolgok nincsenek mindig egyidejüleg ugyanazon bíróság területén; a személy és a dolog fölött pedig különböző bíróság külön-külön nem itélhet. Különösen tekintetbe veendő azonban, hogy a peres, de nagyrészben a perenkivüli ügyek is, nem egy, hanem két vagy még több személy egymáshozi viszonyát foglalják magukban, minek folytán az érintett kiterjesztés értelmében, ha az illető felek különböző bíróság területi hatósága alatt állanak, mindegyikre nézve másmás bíróságnak kellene külön-külön eljárnia, a mi ismét képtelenségre vezetne.

Az igazságszolgáltatás gyakorlásának még lehetősége miatt is el kell tehát fogadni, hogy valamely bíróság saját területén ugyan, de oly személyek és javak tekintetében is eljárjon, a

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

melyek az ő területi hatósága alatt nem állanak. S ez épen magában foglalja azt, hogy a területi hatóság a bíróságok illetékességét egyedül meg nem határozza.

II. Ha azonban a bíróságok illetékessége nem egyszerüen és kizárólag a területi hatóság következménye, sőt a területi hatóság a birói illetőséget csak kis részben határozza meg: hol keresendők azon kapcsolatok, a melyek a különböző ügyeket az egyes bíróságokkal területileg összekötik?

Legközelebb fekszik eme kapcsolatokat azon alapon létesiteni, hogy valamely bíróság területi hatósága bárcsak az egyik félre, vagy pedig legalább az illető jogviszony tárgyára nézve áll fenn; a mikor a bíróság illetékessége az ő területi hatóságának alávetett személyhez vagy dologhoz való viszony következményét képezi. Ez alapon határoztatik meg az illetékesség pl. az egyik vagy másik fél lak- vagy tartózkodási helye, vagy pedig a per tárgyát képező dolog fekvése által. [3]) Azonban a törvényhozás ezen kapcsolatokat nem tartja elégségeseknek, hanem a területi hatóságtól egészen független s oly körülményekre is alapitja az illetékességet, melyek a bíróság területével semmi állandó és realis viszonyban nem állanak. Igy pl. midőn az illetékességet a szerződés megkötésének vagy teljesitésének helye, vagy pedig azon hely szerint állapitja meg, a hol valamely cselekvény elkövettetett. [4]) Végül még oly kapcsolatok is kinálkoznak, melyek nem mint az előbbiek, már a per tárgyát képező anyagi jogviszonyban, tehát a per előtt is fennállanak s mint meglévők használtatnak fel, hanem épen a törvénykezés által, annak tényleges folyamatbatétele folytán létesittetnek. Ilyen az illetékesség meghatározására alkalmas kapcsolatok származnak nevezetesen abból, hogy valamely megindítandó kereset egy már előbb megindított keresettel összefüggésben áll, arra vonatkozik, annak folyományát képezi.

Bárhonnan vétessenek azonban az illetékesség meghatározására szolgáló kapcsolatok, mindenesetre külső körülmények azok, melyek ekképen az illetékesség alapját képezik s ezen külső körülmények épen azért, mert az illetékesség okául szolgálnak, *illetékességi okoknak* neveztetnek; mig a biró-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ság, melynek illetékessége egy meghatározott külső körülmény, mint illetőségi ok okozataképen jelentkezik, ezen illetőségi ok birósága gyanánt szokott megjelöltetni. [5]) Magától értetődik, hogy valamint a hatáskör megállapitásánál az a vezető szempont, miképp minden ügy oly minőségü birósághoz legyen utasitva, mely szervezeténél és eljárásánál fogva annak legjobban megfelel: azonképen az illetékességi okok megválasztásánál is az az elérendő czél, hogy az egyes ügyek épen azon birósággal hozassanak területi kapcsolatba, melynél az igazságszolgáltatás követelményei és a felek jogosult érdekei helyileg legjobban és legbiztosabban érvényesülhetnek. Hogy ezen czél a hazai törvénykezésben mennyiben lett elérve? az a következőben az egyes illetőségi okok részletes tárgyalásánál eléggé ki fog tünni.

III. Mielőtt azonban erre áttérnénk, az illetékesség meghatározásánál irányadó következő általános elvek megismerése szükséges:

1. Valamint a hatáskör, úgy az illetékesség is részint bizonyos általános tulajdonságok szerint csoportositott, részint egyes meghatározott fajú vagy egyedű ügyekre nézve van megállapitva. Miután továbbá az illetékesség meghatározása sem történhetik úgy, hogy minden előfordulható ügy akár fajilag vagy egyedileg, akár csak általános tulajdonságai szerint kétségtelen módon meg legyen jelölve: ennélfogva szükségessé válik oly illetékességi okot is felvenni, mely az illetékességet azon ügyek tekintetében is megállapitja, a melyek az elfogadott minőségi különbségek alá nem sorozhatók. Ehhez képest, valamint általános és különös hatáskört, úgy általános vagy rendes, és különös vagy kivételes illetékességet is különböztetünk meg. Az általános vagy rendes illetékesség (*forum generale s. commune*) az, melybe minden ügy beleesik, melyre nézve különös illetékesség megállapitva nincs. A különös vagy kivételes illetékesség (*forum speciale*) ellenben az, mely csakis azon fajú vagy egyedű ügyekre nézve foglal helyet, a melyek az alá határozottan utasittattak. Egyébiránt nem kell arra gondolni, mintha az általános és a különös illetőségek mindig különböző bíróságokra találnának.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Ellenkezőleg rendesen úgy áll a dolog, hogy ugyanazon bíróság úgy általános, mint különös illetőséggel bir, a mikor aztán az eredményre nézve tökéletesen egyre megy, akár az illető bíróság általános, akár különös és melyik különös illetékesség alapján kerestetik meg.[6])

2. Az általános és a különös illetőségek s utóbbiak maguk is egymás között részint kizárólagos (*exkluziv*), részint vagylagos, egymással versenyző (*alternativ, concurráló*), viszonyban állanak. Előbbi akkor létezik, ha valamely ügyre nézve az illetékesség meghatározott illetőségi oknál fogva oly módon van meghatározva, hogy más okon alapuló illetékesség alkalmazása ki van zárva. Utóbbiról van szó ellenben akkor, ha az egyik okon alapuló illetőség egy más okon alapuló illetőség mellett áll fenn, úgy hogy az illető ügyre nézve akár melyik egyenlően választható (innen választható, *electiv* illetőségnek is neveztetik).[7]) Az általános illetőség mindig vagylagos természetü, sohasem kizárólagos, a mennyiben ugyan bizonyos ügyekre nézve különös illetőségek egyáltalában meg vannak állapitva. A különös illetőségek ellenben részben az egyik, részben a másik osztályba tartoznak, a mint azt azoknak részletes tárgyalásánál látni fogjuk.

3. Általános elv végre az illetékesség meghatározásánál, hogy a mennyiben az illetőség, mint rendesen, az egyik félnek valamely bíróság területi hatósága alá tartozósága alapján állapittatik meg, e részben alperes személye irányadó; a mi azt foglalja magában, hogy nem alperes tartozik felperest, hanem felperes tartozik alperest követni (*actor sequitur forum rei*).[8]) A dolog természete épúgy mint a méltányosság ezt egyaránt követeli s csak különös fontos okoknál fogva engedhető meg, hogy kivételesen ezen elvtől eltérés történjék.[9]) Ugyanis minden cselekvés feltételezi, hogy a cselekvő fél azon személyt vagy dolgot, mely ellen a cselekvés irányul, ha az már ugyis behatása alatt nem áll, felkeresse, ahhoz jőjjön. A jogérvényesités felperesnek az alperes ellen irányzott cselekvése; természetes tehát, hogy felperesnek kell felkeresnie alperest, nem megforditva. Másfelől alperes a szenvedő fél, a ki a pert aka-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

rata ellenére és a reá nézve legkedvezőtlenebb viszonyok között is elfogadni és tűrni tartozik; holott felperesnek tetszésétől függ, jogát érvényesiteni vagy nem, s módjában áll a perinditásra a legkedvezőbb viszonyokat megválasztani. Ha most alperes ezenfelül még oly bíróság előtt is köteleztetnék perbe szállni, a mely tőle távol fekszik: ez által helyzete oly kedvezőtlenné válnék, hogy a kellő védelem lehetősége reá nézve lényegesen csökkentetnék.

IV. Ezek után az egyes illetőségi okok részletes tárgyalására menvén át, mindenekelőtt az általános illetőséggel fogunk foglalkozni, azután pedig a különös illetőségek következnek. Utóbbiak közül pedig első sorban azon illetékességeket fogjuk tárgyalni, melyeknek oka már a per tárgyát képező anyagi jogviszonyban fenforog, s utána a birói eljárásból származó illetőségi okokat. Ez nagyban és egészben megfelel az 1868. LIV. t.-cz. berendezésének is,[10]) melyhez lehetőleg ragaszkodni akarunk, különösen annyiban is, a mennyiben az abban nem szabályozott azon illetőségekre, melyek egyes különös peres eljárásokban, továbbá a végrehajtási és a perenkivüli eljárásban, valamint egyes különös ügyekre nézve külön törvényben vannak megállapitva, itt csak mellékesen fogunk kiterjeszkedni.[11])

---

[1]) V. ö. fentebb 17. §.

[2]) V. ö. Ptr. 60. §. (általában) 178. §. (keresk. könyvek felmutatása), 198. §. (tanuk), 214. §. (szemle), 240. §. (eskü), Vght. t. 18. §. (végrehajtás foganatositása), 230. §. (biztositás), 240. §. (zárlat).

[3]) Ez mérvadó különösen a birtokbirósági és telekkönyvi ügyeknél. L. alább 49. §. De más esetekben is, pl. örökösödési és számadási perekre nézve. Mindig azonban csak ingatlanokra vonatkozólag. Az ingók fekvésének helye az illetőségre rendszerint nem gyakorol befolyást, a mi ellentétben a római joggal, az újabb törvényhozásokban általánosan el van fogadva: *mobilia sequuntur personam.* L. fentebb 40. §. V. ö. *Plósz* is id. terv. 35. §. Kivétel csakis külföldön elhalt egyének belföldi hagyatékára nézve van. V. ö. Ptr. 37. §. 2. bek. és alább 49. §.

[4]) Pl. vétség *(delictum).* A Ptr. ezen okot nem fogadta el az illetékesség meghatározására, de ismeri az 1877. XXII. t.-cz. 15. §-a, továbbá pl. a szerzői jogról szóló 1884. XVI. t.-cz. 26. §-a. A birói gyakorlat azonban néha a törvény ellenére is alkalmazza. V. ö. alább 49. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[5]) Igy beszélünk a lakhely bíróságáról (*forum domicilii*), a szerződés bíróságáról (*forum contractus*), a dolog fekvésének bíróságáról (*forum rei sitae*), az elkövetett vétség bíróságáról (*forum delicti commissi*) stb.

[6]) Igy pl. a hol alperes lakik, ott van rendszerint az ő vagyona is, ott köti ügyleteit. Akár tehát lakhelye, akár a dolog fekvése, akár az ügylet megkötése vagy teljesitése alapján állapittatik meg az illetékesség: ugyanaz a bíróság fog eljárni.

[7]) Ptr. 49. §.: „Több egyenlően illetékes bíróság közt szabadon választhat a felperes.“ V. ö. 1877. XXII. t.-cz. 15. §. ut. bek. is.

[8]) Alkalmazást talál ezen elv első sorban az általános illetőségnél (Ptr. 30—34. §§.); de a különös illetőségeknél is (v. ö. Ptr. 36. 37. 38. 40. 44. 45. §§.). L. a következő szakaszokban.

[9]) Igy pl. ha a házassági elválás hűtlen elhagyás következtében kéretik és a távollevő alperes tartózkodási helye ismeretlen: utóbbi körülmény elég indok arra, hogy felperes lakhelyének bírósága járjon el (Ptr. 36. §. és alább 49. §.). Vagy midőn felhivási keresetre nézve a felhivó fél lakásának bírósága ismertetik el illetékesnek: ennek különleges oka az, hogy ez a bíróság illetékes a felhivás folytán a felhivó mint alperes ellen beadott keresetre nézve (Ptr. 38. §.) stb.

[10]) 30—34. §§. általános illetőség; 35—45. §§. anyagi viszonyban rejlő különös illetőségi okok; 46—47. §§. perjogi körülményeken alapuló illetőség. Némely illetékesség azonban a birói hatáskör fejezetében van elhelyezve. V. ö. 13. és 21. §§. A birói illetőségre vonatkozó fejezet egyébiránt talán a leghiányosabb és legkevesebb gonddal szerkesztett része a törvénynek, sőt több tekintetben oly ellenmondásokat tartalmaz, melyeket fölötte nehéz helyesen összeegyeztetni, a mint erről meg fogunk győződni.

[11]) Később azonban az illető helyen ezekről is részletesen lesz szó. — A csődbirósági illetékességről sem szólunk, mert habár ez eredetileg a Ptr. által szabályoztatott (45. §.), de miután most az uj csődtörvény: 1881. XVII. t.-cz. irányadó: nincs ok azt a csődeljárástól külön választva tárgyalni.

48. §.

Az általános vagy rendes illetékesség.

I. Az általános illetékességet első sorban alperes rendes lakhelye állapitja meg.[1]) Mindennemü perek[2]) tehát, melyekre vonatkozólag valamely különös illetékesség kizárólag

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

megállapitva nincs, [3]) alperes rendes lakhelyének bíróságánál (*forum domicilii*) indithatók meg.

Ha alperesnek rendes lakhelye nincs, az általános illetékesség azon bíróságnál van, melynek területén alperes állandó szállással bir. [4])

Ha alperesnek állandó szállása sincs, azon bíróságnál perelhető, melynek területén épen tartózkodik, [5]) ha pedig tartózkodási helye ismeretlen: utolsó lakhelyén. [6])

Ha az alperes felváltva különböző helyeken lakik, illetve lakhely hiányában különböző helyeken állandóan tartózkodik: ezen helyek bíróságai közt szabadon választhat a felperes. [7])

II. Rendes lakhely vagy egyszerüen lakhely (*domicilium*) [8]) alatt azon hely értendő, a hol az ember életviszonyainak központja van; a hol maradandólag letelepedett s rendesen él, állandó háztartással bir, gazdasági tevékenysége összefoly; a honnan ha rövidebb vagy bár hosszabb időre is eltávozik, ez csak mulólagos, az otthonból való távozás, a hova ha visszatér, ez mindig hazatérés. [9]) Nem tekinthető ellenben lakhelynek, a hol valakinek pl. csak birtoka van, a nélkül, hogy rajta rendesen élne, a hova csak időközönként, rövidebb időre jön. [10]) Hasonlóképen nem lakhely pl. egy ipari vagy kereskedelmi telep, ha annak tulajdonosa-, egy haszonbérlet helye, ha a haszonbérlő családjával, háztartásával állandóan más helyen lakik. [11]) Nem tévesztendő össze továbbá a lakhelylyel, mint tisztán a polgári élet központjával, a politikai természetü községi illetékesség, melylyel ugyan rendszerint összeesik, melytől azonban különböző is lehet. [12])

A lakhely megalapittatik:

1. rendszerint szabad választás által (u. n. *domicilium voluntarium*). Ez a törvényes cselekvési képesség mellett [13]) feltételezi egyrészt, hogy az illető a lakhely megalapitására irányzott akarattal, szándékkal bir (u. n. *animus domiciliandi*), másrészt, hogy ezen szándékát tényleges letelepedés által meg is valósitsa. Sem a lakhely alapitás szándéka, sem a tényleges letelepedés egymagában véve a lakhelyet meg nem alapitja, hanem csak a kettő együttesen. A lakhely-alapitási szándéknak

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

azonban nem kell kifejezettnek lenni, sőt a tényleges letelepedés már maga is vélelmet alkot a mellett, hogy az lakhely-alapitási szándékból történt. [14])

2. Kivételesen a lakhely bizonyos függőségi viszonyok vagy hivatási tekintetek következményeképen a szabad választás kizárásával a törvény által állapittatik meg. Ilyen törvényes lakhelylyel (u. n. *domicilium necessarium*) birnak: [15])

a) a nő férje lakhelyén s ezt megtartja a férj halála után s akkor is, ha férjétől bíróilag örökre ágy és asztaltól elválasztatott [16]), vagy a házassági kapocs bíróilag felbontatott — mindaddig, mig magának más lakhelyet nem alapitott; [17])

b) törvényes vagy törvényesitett gyermekek az atya, a törvénytelen gyermekek az anya, örökbe fogadott kiskorú gyermekek az örökbefogadó lakhelyén [18]) — mindaddig, mig maguknak más lakhelyet nem alapitanak [19]) és habár gyámság alá kerülnek is; [20])

c) gondnokság alatt levő nagykorú személyek a gondnok lakhelyén; [21])

d) állandóan alkalmazott köztisztviselők hivataluk székhelyén, feltéve, hogy a hivatallal az ottlakás kötelezettsége össze van kötve. [22]) Ide tartoznak a hadsereg, haditengerészet és honvédség tettleges szolgálatában álló hivatásszerü tagjai, kiknek lakhelyéül az állomás (*garnizon*) helye tekintetik; [23])

e) végre a szolgálatadó háznépéhez tartozó nagykorú szolgálati személyek: cselédek, segédek, házitanitók stb. a szolgálatadó lakhelyén. [24])

III. Az eddigiekben az általános illetőség a természetes személyekre nézve van megállapitva. Azonban általános illetőséggel nem kevésbé a jogi személyek is birnak. Ezekre nézve az általános illetőség a természetes személyekre nézve történt meghatározás hasonszerüsége szerint következőleg van megállapitva:

1. Közintézetek és testületek, részvény- s más társulatok, [25]) a mennyiben alapszabályaik [26]) vagy külön törvény értelmében [27]) más kijelölt birósághoz nem utasitvák: azon hely birói illetékessége alá tartoznak, melyen a közintézet,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

testület vagy társulat létezik, vagyis: a hol székhelyük van.[28]) Ez megfelel a természetes személyek lakhelyének s kétség esetében ott veendő fel, a hol az igazgatóság vagy képviselőség székel.[29]) Igy különösen a kir. kincstárra nézve: a hol a kincstári jogügyek igazgatósága székel, vagyis Budapesten[30]); törvényhatóságokra és községekre nézve: a hol a törvényhatósági bizottság, illetve a községi képviselőtestület székel.[31])

2. Hasonló módon állapitandó meg a köz- és magánalapitványok általános illetősége.[32]) Különösen az állam kezelése alatt álló közalapitványok általános illetősége a közalapitványi kir. ügyigazgatóság székhelyén, vagyis Budapesten van.

3. A jogi személyekkel a birói illetőség tekintetében a polg. törvényk. rendtartás által azonositattak a gyári és kereskedelmi czégek[33]), melyeknek általános birói illetősége a telep helyén létezik.[34]) Több telep esetében a főtelep irányadó.[35])

IV. A birói illetőségre vonatkozó határozatok alkalmazást nyervén nemcsak a magyar állampolgárokra, hanem külföldiekre is, a mennyiben általában az országban megperelhetők:[36]) az általános birói illetőség is elvileg azonos, akár bel-, akár külföldiek elleni perekről van szó. Igy nevezetesen, ha külföldi állampolgár a belföldön lakhellyel bir, ez reá nézve is állapitja meg az általános illetőséget,[37]) mig viszont, ha akár bel-, akár külföldi egyén lakhelye külföldön van, az ez által szabályozott általános illetőség reá nézve külföldön állapittatik meg.[38])

A honpolgároknak tartozó jogi oltalom mindazonáltal teljesen igazolja, ha az állam az idegeneknek az országban való megperlését legalább annyira megkönnyiti, a mennyire ezt a honpolgárok jogosult érdekei megkövetelik s a nemzetközi viszonosság elfogadott elvei sérelmet nem szenvednek. Ily megkönnyitést a polgári törvénykezési rendtartás úgy a természetes, mint a jogi személyekre nézve tartalmaz, és pedig következő irányban:

1. hogy idegenek[39]), habár rendes lakhelyük az országon

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

kivül fekszik is, az országban rendes szállásuk, sőt ilyennek hiányában netáni birtokuk helyén is, birnak általános illetőséggel.[40])

2. hogy társulatok, melyeknek igazgatósága az országon kivül létezik, az ország területén lévő azon helynek birósága alá tartoznak, hol a képviselőség s ennek nem létében a főügynökség székel; ilyennek hiányában, hol a társulat ingatlan vagyonnal bir.[41])

Ezen általános illetőségek mellett az idegenekre természetesen a törvényben megállapitott különös illetőségek is épúgy helyt foglalnak, mint a belföldiekre nézve, a mint ezt már kiemeltük.[42])

---

[1]) Ptr. 30. §; 1877: XXII. tcz. 15. §.

[2]) A Ptr. 30. §. a lakhely illetőségét a „személyes keresetekre" nézve állapitja meg. Tehát mintha nem is általános illetőség volna, a melynél a keresetek közelebbi meghatározása épen annálfogva fölösleges, mert elvileg minden ügyre kiterjed. Pedig az; a mi nemcsak a „rendszerint" szóból, hanem abból is kitünik, hogy a törvény a „személyes keresetek" alatt mindennemü kereseteket ért, melyek nem ingatlanra vonatkozó dologi jogot tárgyaznak (v. ö. fentebb 30. §.); s utóbbiakra nézve épúgy különös illetőség van megállapitva a Ptr. 42—43. §§-ban, mint más ügyekre nézve. V. ö. helyesen *Plósz* id. terv. 22. §: „A bíróság, melynek területén alperes lakik, mindazon perekre nézve illetékes, melyekre más bíróságnak illetékessége kizárólagosan megállapitva nincsen."

[3]) Hogy a szabadon választható, versenyző különös illetékesség nem zárja ki az általános illetékességet: már az előbbi szakaszban emlittetett. Ilyen természetü különös illetőség pedig a teljesitési hely illetősége is (l. alább a köv. §-ban); ennélfogva helytelenül mondja a Ptr. 30. §., hogy a lakhely illetve szállás az illetékességet csak annyiban szabályozza: „a mennyiben a kötelezettség teljesitésére bizonyos hely kikötve nincsen." Arra lehetne ugyan gondolni, hogy miután a 35. §-ban csak „a dolog természete avagy törvény" által megállapitott teljesitési hely emlittetik, a 30. §-ban pedig épen csak a „szerződésileg kikötött" teljesitési helyről van szó, a törvény az utóbbit valóban kizárólagos illetőségi oknak akarja tekinteni; úgy hogy tehát a teljesitési hely illetősége részint versenyző, részint kizárólagos volna. E magyarázat azonban azért nem fogadható el, mert semmi indok nem forog fenn arra, hogy a teljesitési hely tekintetében ily megkülönböztetés tétessék. V. ö. *Semmsz.* is: 1870. okt. 21. 9047. sz. (D. III.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

101. l.); 1872. január 13. 13428/71. sz. (D. VII. 22. l.); 1877. junius 20. 11908. sz. (D. XVIII. 36. l.).

4) A Ptr. 30. §-a azt mondja: „az alperesnek rendes lakhelye vagy állandó szállása.“ Ebből, valamint a 31. §-ból, mely szerint „ha az alperes felváltva különböző helyeken lakik vagy tartózkodik, ezen helyek bíróságai közt szabadon választhat a felperes“: azt lehetne ugyan gondolni, hogy a lakhely az állandó szállással vagylagos (*alternativ*) viszonyban áll, úgy hogy tehát, ha alperes egy helyen lakhelylyel, más helyen állandó szállással bir, mindegyiken egyaránt perelhető. Azonban a „vagy“ szó a magyar nyelvben esetlegességi (*subsidiarius*) viszony megjelölésére is használtatik s ezt a 30. és 31. §§-ban annyival inkább fel kell venni, mert midőn az állandó szállás a lakhelylyel szemben csak mulólagos czélú, habár huzamosabb idejü tartózkodást jelent, pl. mint képviselő — v. ö. *Semmsz.* 1879. junius 19. 12592. sz. (D. XXIII. 69. l.), bár előbb ellenkezőleg: 1876. jul. 19. 11608. sz. (D. XVI. 29. l.) és 1877. decz. 12. 23194. sz. (D. XIX. 18 l.) —, vagy mint főrend — v. ö. *Semmsz.* 1869. decz. 28. 4999. sz. (D. II. 24. l.) — Budapesten; tanulmányi czél, vállalkozás vagy alkalmaztatás lakhelyalapitási szándék nélkül stb.: méltánytalanság volna alperesre nézve, ha ő ezen helyen mindennemü ügyekre nézve perbe szállni volna kénytelen akkor, a mikor a czélszerü pervitel feltételei reá nézve más helyen léteznek s ő esetleg mindjárt a perinditás után lakhelyére visszatér. Ily értelemben szabályozza az általános illetőséget kifejezetten az 1877: XXII. tcz. 15. §-a: „A birói illetőséget rendszerint az alperes lakhelye, vagy ha állandó lakhelylyel nem bir, tartózkodási helye szabályozza.“ V. ö. továbbá *Semmsz*: 1869. aug. 14. 710. sz. (D. I. 94. l.) és fentebb a D. II. és XXIII. köt.-ből id. hat.

5) Ezt a Ptr. 30. §. nem emliti ugyan, de miután a 31. §. és hasonlóképen az 1877 XXII. tcz. 15. §-a a lakhely mellett tartózkodási helyről szól, a mely alatt nem csupán állandó szállás érthető: az összeegyeztetés helyesen csak a szövegben előadott módon történhetik s kell hogy történjék, ha azt nem akarjuk, hogy azon személyek, a kik állandó szállással birnak, a folyton vándorló egyénekkel (vándorszinészek, házalók, csavargók stb.) egyenlő tekintet alá essenek.

6) V. ö. *Plósz* is id. terv. 24. §. 5. pont. A Ptr. ezen esetről sem az illetőségnél, sem a hirdetményi idézésnél (268. 269. §§.) nem tesz említést.

7) Ptr. 31. §. és fentebb 4. jegyzet.

8) A „lakhely“ tágabb értelemben minden helyet jelent, a hol valaki „lakik“, akár állandóan, akár nem. Erre való tekintettel tartotta szükségesnek a Ptr. „rendes“ lakhelyről szólani. Azonban a lakhely rendszerint az állandóságot magában foglaló szükebb értelemben vétetik s ennyiben ismét fölösleges rendes lakhelyről beszélni, a mint azt nem teszi az 1877: XXII. t.-cz. 15. §-a sem.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[9]) Legszebb meghatározása a lakhelynek még ma is az, melyet a római jog: L. 7. C. de incolis 10, 39. tartalmaz: „*Et in eodem loco singulos habere domicilium non ambigitur, ubi quis larem rerumque ac fortunarum suarum summam constituit, unde rursus non sit discessurus, si nihil avocet, unde cum profectus est, peregrinari videtur, quo si rediit, peregrinari jam destitit.*“

[10]) Pl. rövidebb nyári tartózkodásra. Ha azonban valaki pl. az évnek egyik részét mindig bizonyos városban, másik részét mindig meghatározott faluban tölti s mindkét helyen egyenlő háztartást visz: akkor mindkét helyet egyaránt lakhelynek lehet tekinteni.

[11]) Hogy azonban magára a czégre nézve a telep általános illetőséget állapit meg: arról l. alább.

[12]) Igy pl. lakhelye valakinek több is lehet, községi illetősége ellenben csak egy (1886. XXII. t.-cz. 5. §.). A lakhelyalapitás nincs továbbá meghatározott ideig tartó lakástól feltételezve, a községi illetőség ellenben legalább két évi állandó lakást tételez fel (id. t. 11. §.) stb.

[13]) Cselekvési képesség hiányában lakhelyválasztás csak a törvényes képviselő beleegyezésével történhetik, feltéve ugyan, hogy törvényes lakhely nem foglal helyet, a mely a választást kizárja. Külföldön való letelepedéshez még a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges. V. ö. 1877. XX. t.-cz. 113 §. 4. pont. Hasonlóképen ahhoz, hogy a kiskorú az előirt kor feltétele mellett önálló iparüzés vagy önálló háztartás alapitással kapcsolatban válaszszon lakhelyet, a mikor azonban egyuttal nagykoruvá válik. Id. t. 5. és 6. §§.

[14]) E vélelemmel szemben tehát alperesnek kell bizonyitani, hogy nem lakhelyalapitási szándékkal telepedett le. Ha e vélelem fel nem vétetnék, fölötte nehéz volna alperes tagadásával szemben a lakhelyet kimutatni.

[15]) A Ptr. ez iránt sajnos, nem tartalmaz intézkedést (tartalmazott ellenben az 1853. évi illetőségi rendszabály s tartalmaz *Plósz* id. terv. 23. 24. §§). Ennek folytán s miután a magánjogban sem találunk kielégitő szabályokat, a törvényes lakhely esetei csak az elmélet, a netáni birói gyakorlat és a lakhely és községi illetőség rendszerinti összevágására való tekintettel, a községekről szóló 1886. XXII. t.-cz. (előbb 1871. XVIII. t.-cz.) alapján határozhatók meg, a nélkül, hogy ezen meghatározás kimerítő lehetne, vagy tekintve különösen az elmélet terén uralkodó vitákat, feltétlen elfogadásra tarthatna igényt.

[16]) Ideiglenes vagy nem birói elválasztás a nő lakhelyén mitsem változtat.

[17]) V. ö. osztrák polg. t. 92. §., 1886. XXII. t.-cz. 7. §., melynek azon rendelkezése azonban, hogy elválás esetében a nő azon község kötelékébe lép vissza, melyhez férjhezmeneteléig tartozott: a lakhelyre nem alkalmazható. V. ö. *Plósz* is id. terv. 23. §. 2. pont.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[18]) V. ö. 1886. XXII. t.-cz. 6. §., *Plósz* id. h. 23. §. 3. pont.

[19]) Ha t. i. nagykoruakká lesznek, vagy mint kiskoruak a törvényes képviselő beleegyezésével. V. ö. fentebb 13. jegyzet

[20]) Sokan vitatják és különösen a franczia jogban van elfogadva *(Code civil* 108. cz.), hogy valamint a gyermek az atya illetve anya, úgy a gyámolt a gyám lakhelyét osztja; a mit a birói illetőség szempontjából az a körülmény támogat, hogy a gyám képviselvén a kiskorut a perben, nála kell az idézést és kézbesitést is eszközölni. Ezzel szemben azonban tekintetbe veendő, hogy a kiskorú viszonya szüleihez még ezeknek halála után is bensőbb, mint a gyámhoz; a tételes jog szempontjából pedig utalunk a gyámsági törvény már emlitett rendelkezésére, mely szerint a kiskorú a gyám és gyámhatóság beleegyezésével külföldön letelepedhetik (l. fentebb 13. jegyz.); a miből következik, hogy a kiskorú a belföldön is más helyre telepedhetik, csakhogy ez esetben a gyámhatóság beleegyezése nem szükséges.

[21]) V. ö. *Semmsz.* 1875. márczius 11. 2368. sz. (D. XIII. 45. l.). Hogy a gondnokságra nézve más áll, mint a gyámságra nézve: az nem ellenmondás, mert az előbbinél hiányzik a szülői kapocsra való tekintet. De a gyámsági törvény sem képez itt akadályt, az id. 113. §. 4. pontja világosan csak k i s k o r u a k letelepedését emlitvén, holott más pontokban a gondnokolt külön emlittetik. T á v o l l e v ő k n é l, kiknek tartózkodási helye ismeretlen (id. t. 28. §. d) pont), nem is lehet szó külön lakhelyről. Ezen feltétel mellett *Plósz* is id. terv. 24. §. 7. pontjában a gyámság és gondnokság alatt lévőkre nézve általában az illetékes gyámhatóság székhelyét jelöli ki.

[22]) Ez áll különösen a birákra és birósági hivatalnokokra nézve. V. ö. fentebb 30. 33. §§. A szóban forgó törvényes lakhely a római jogban a s e n a t o r o k r a nézve Rómában megállapitott lakhelyben találja mintáját és alapját, bár általánosan nincs elfogadva s *Plósz* sem fogadta el id. tervezetében. Az állandó alkalmazás alatt különben nem értendő egyedül az életfogytiglani kinevezés. Meghatározott hosszabb időre szóló választás esetében, mint pl. a törvényhatósági tisztviselőknél, a lakhely szintén felveendő a hivatal székhelyén.

[23]) Már a római jogban elismerve. V. ö. *Plósz* is id. terv. 23. §. 1. pont. Nem hivatásszerü katonai személyek eredeti lakhelyüket tényleges szolgálatuk tartalma alatt is megtartják.

[24]) Alapja ezen törvényes lakhelynek a bensőbb, mintegy családi kapocs, melyben a nevezett személyek a szolgálatadóhoz állanak. Ujabban azonban nem igen akarják elismerni s *Plósz* sem fogadja el id. tervezetében. E helyett azonban 26. §-ában különös illetőséget állapit meg az ily személyek elleni vagyonjogi perek részére a tartózkodás helyén, tekintet nélkül a szolgálatadóhoz való viszonyra. Elismerte volt kifejezetten az 1853. évi illetőségi rendszab. 22. §-a.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[25]) A részvénytársulatok mellett különösen a többi kereskedelmi társaságok: a közkereseti és betéti társaság valamint a szövetkezet, melyek egyaránt jogi személyek. V. ö. közelebbről *Szerző*: A keresk. társaságok jogi természete. Magyar Igazságügy IX. köt. és külön Budapest 1878, valamint id. kézikönyve 53. §. — Az 1877. XXII. t.-cz. 15. §-a a jogi személyek mellett általában, csak a részvénytársulatokat és szövetkezeteket emliti.

[26]) Az alapszabály kifejezése nem veendő szorosan. Alapszabálynak neveztetni nem szokott társulati szerződésben megállapitott birói illetőség, pl. közkereseti és betéti társaságnál, is érvényesnek tekintendő. Az ily kikötés azonban semmiesetre nem történhetik a törvényes birói hatáskör megváltoztatásával. V. ö. *Semmsz.* 1870. decz. 15. 13011. sz. (D. IV. 16. l.). Ellenben nem kell csupán a testület vagy társulat elleni perekre szoritkoznia. Vonatkozhatik más oly személyek elleni perekre is, a kik az alapszabályoknak alá vannak vetve, pl. a tagok vagy tisztviselők elleni perekre. *Semmsz.* 1874. április 21. 4757. sz. (D. XI. 72. l.). De nem harmadik személyek elleni perekre.

[27]) L. az erre vonatkozó eseteket, melyek első sorban a hatáskörre vonatkoznak: fentebb 45. §. Ily törvényes kijelölés megfelel a természetes személyekre nézve megállapitott törvényes lakhelynek.

[28]) Ptr. 33. §. 1. bek. Szó szerint: azon hely, „melyen a közintézet vagy testület s az utóbbiakra (t. i. a részvény- és más társulatokra, valamint az alább külön emlitendő gyári és kereskedelmi czégekre) nézve a telep létezik.“ A részvény- és más társulatokra nézve tehát látszólag más áll, mint a közintézetekre és testületekre nézve. Miután azonban a társaság székhelye és telepe, illetőleg ha több van, az általános illetőség szempontjából mérvadó főtelep, összeesik: a szövegben adott meghatározás a törvényétől valóságos eltérést nem foglal magában. V. ö. 1877. XXII. t.-cz. 15. §. is.

[29]) V. ö. különösen vasuttársaságokra nézve: *Semmsz.* 1873. jul. 3-án 9673. sz. a. kelt telj. ülési hat. (D. X. 20. l.).

[30]) V. ö. *Semmsz.* 1869. decz. 3. 3274. sz. (D. I. 141. l.). 1872. január 13. 13428/71. sz. (D. VII. 22. l.).

[31]) V. ö. *Plósz* is id. terv. 24. §. 2. pont.

[32]) A Ptr. az alapitványokról nem tesz emlitést. V. ö. azonban *Plósz* id. terv. 24. §. 2. és 3. pont.

[33]) Egyéni czégek, mert a társulatokról külön van szó. Hibás ugyan az ily czégeket a jogi személyekkel azonositani; de mert a czég alatt létező üzlet kereskedelmi szempontból az üzlettulajdonostól független önálló léttel birónak tekintetik (v. ö. *Szerző* id. m. 22. §.) s az üzleti tevékenység a tulajdonos egyéb magán-családi életétől különvált egységet képez: nem alaptalan az ily czégekre s az üzleti életből származó perekre nézve a tulajdonos lakhelye szerinti illetőségtől külön ál-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

talános illetőséget megállapitani, a nélkül azonban, hogy az az üzlettulajdonos netalán más helyen lévő lakhelyének biróságát kizárná. Ez csak a Keresk. elj. 8. §-ában emlitett esetekre nézve áll. V. ö. *Plósz* is id. terv. 28. §., hol azonban a szóban forgó illetőség helyesebben mint az üzlettulajdonos elleni különös illetőség van szabályozva. Valjon a czég be van-e jegyezve, vagy nincs? közömbös. V. ö. *Semmsz.* 1873. április 8. 4360. sz. (D. IX. 38. l.).

[34]) Ptr. 33. §. 1. bek.

[35]) A fő- és fiók-telep fogalmára nézve l. *Szerző* id. m. 28. §.

[36]) V. ö. fentebb 7—8. §§.

[37]) A Ptr. 34. §-a ezt nem emliti ugyan, de nem szenvedhet kétséget; helyt foglal pedig az itt emlitett rendes szállás vagy (személyes keresetekben) a birtok kizárásával, mint általában a 30. §. szerint.

[38]) E tekintetben ugyan tevőlegesen az illető külföldi törvény mérvadó; de nemleges irányban, hogy t. i. a lakhely szerinti általános illetőség nem az országban van: a mi törvényünk.

[39]) Az idegenek alatt a Ptr. egyedül a külföldi állampolgárokat érti, a mint az a területenkivüli személyekre vonatkozó ezen szavakból: „a mennyiben az országban megperelhetők“ is kitünik. Tehát nem pl. a horvát-szlavonországi vagy fiumei lakosok. Ezekre nézve a belföldiekre nézve megállapitott illetőségi szabályok mérvadók, habár ezek szerint horvát-szlavon vagy fiumei bíróság illetősége is állapittatnék meg. V. ö. *Semmsz.* 1879. junius 19. 12592. sz. (D. XXIII. 69. l.).

[40]) Ptr. 34. §. Birtok alatt csak ingatlan értendő, mint a külföldi társulatoknál a 33. §. 2. bek. szerint.

[41]) Ha nincs főügynökség: akkor az országban levő egyszerü ügynökség is megállapitja az illetőséget. V. ö. K. T. 210. §. és 211. §. 6. pont.

[42]) Ptr. 33. §. 2. bek., a mely még hozzáteszi: „s ha ingatlan vagyona sem léteznék, a hol megkötttetett az ügylet, melyből a követelés származik“. De ez nem általános, hanem különös illetőség, mely a Ptr. 35. §-ában úgy is meg van állapitva.

[43]) V. ö. fentebb 7. §. Mint versenyző (*electiv*) illetőségek vagy kizárólag, ezeknek természete szerint.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

49. §.

A különös birói illetőségek.

I. Az anyagi jogviszonyokból meritett illetőségi okok.

1. A szerződésekre vonatkozó vagy szerződési illetőség (u. n. *forum contractus*).[1]) Helyt foglal mindennemü szerződésekre nézve,[2]) a mennyiben a per tárgyát a szerződés teljesitése, érvénytelenitése[3]) vagy a teljesités elmulasztásából eredhető kártérités[4]) képezi. Megállapittatik azon bíróságnál, melynek területén a szerződés létrejött[5]), avagy teljesitendő.[6]) A szerződési illetőség e szerint kettős: a megkötési és a teljesitési vagy fizetési hely által megállapitott illetőség, a mely úgy egymás között, mint az általános illetőséggel versenyző, vagylagos viszonyban áll; mi tekintetben semmi különbséget nem tesz, valjon a felek teljesitési helyet külön kikötöttek-e, vagy ily kikötés hiányában a teljesitési hely a dolog természete avagy törvény által határoztatik meg.[7]) Kivételt képez a kisebb polgári peres ügyekben követett eljárás, hol egyedül a teljesitési hely állapitja meg az illetőséget s ez is csak akkor, ha a követelés alapját képező okiratban külön kiköttetett.[8]) Kivétel van továbbá a váltóeljárásban,[9]) hol az általános illetőség mellett egyedül a váltó fizetési helye állapitja meg az illetőséget, azonban nemcsak a főváltóadós ellen irányuló váltókeresetre, hanem a viszkeresetre nézve is, a mennyiben a viszkereset a váltókeresettel együtt vagy ez után indittatik meg, azonfelül még a váltói megtartási jog érvényesitését tárgyazó keresetekre is;[10]) e szerint tehát nemcsak mint teljesitési hely, hanem részben akkor is, ha tőle különbözik.[11])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

2. Különös illetőség könyvkivonati és számlakövetelésekre nézve.[12]) A törvénykezési rendtartás ezt a szerződési illetőséggel kapcsolatban azon hely bíróságánál állapitja meg, a hol a könyvek vitetnek.[13]) Tényleg ezen hely a szerződés megkötésének vagy teljesitésének helyével rendszerint összeesik s ennyiben az általa megállapitott illetőség csak a szerződési illetőség különös kifejezése gyanánt jelentkezik. Ez mindazonáltal még sem áll kivétel nélkül, azonfelül a törvény a könyvkivonati és számlaköveteléseket nem szoritja egyedül azokra, melyek szerződésből származnak:[14]) ennyiben tehát a szóban forgó illetékesség a szerződési illetékességtől különböző. Ezen illetékesség továbbá csak meghatározott időtartamra áll rendelkezésre, azon időre t. i., a melyre a kereskedelmi könyvek bizonyitó ereje terjed; tehát jelenleg a kereskedelmi törvény értelmében kereskedők ellenében tiz, nemkereskedők ellenében két évi tartamra[15]), azon naptól számitva, melyen a peressé vált könyvkivonati tétel a könyvekben bevezettetett.[16])

3. Különös illetőség házassági ügyekben.[17]) Mindazon házassági ügyek, melyekben a polgári bíróságok itélnek,[18]) rendszerint azon törvényszék illetőségéhez tartoznak, a melynek területén a házasfeleknek állandó és utolsó együttlakásuk volt.[19]) Kivételt képez: ha a végelválás hűtlen elhagyás következtében kéretik, mely esetben a távollevő fél, a mennyiben tartózkodási helye ismeretlen, azon törvényszék elé idézendő, melynek területén a folyamodó fél lakik; mig ha tartózkodási helye ismeretes, ezen hely birósága illetékes.[20]) Az itt megállapitott különös illetőség egyuttal kizárólagos s alkalmazást nyer akár a házasság a belföldön, akár külföldön köttetett,[21]) vagy a házasfelek egyike vagy mindkettője külföldi állampolgár. Kiterjed továbbá úgy az ugyanazon felekezethez tartozó felek házasságára, a mennyiben épen a polgári biróság jár el, mint a vegyes házasságoknál azon félre, a kire nézve a polgári biróság illetékes.[22])

4. Különös illetőség örökösödési ügyekben.[23])

Az örökösödési perekben[24]) arra való tekintet nélkül, valjon szerződésből (örökösödési szerződés) származott-e a kereset,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

vagy törvény, avagy végrendelet jogczimén nyugszik és az örökhagyó végakaratának teljesitésére vagy megszüntetésére van-e az irányozva, azon törvényszék itél, melynek területén az örökhagyónak utolsó rendes lakása volt. [25])

Ha az örökhagyó az országon kivül [26]) halt el: az örökösödési perek azon belföldi bíróság illetőségét követik, melynek területén az örökhagyó legutóbb lakott, s ha e lakhelyet kitudni nem lehetne, vagy ha az országban soha sem lakott: azon bíróság lesz illetékes, melynek területén a hagyaték létezik. [27]) Ha pedig utóbbi esetben a hagyatéki javak több bíróság területén feküsznek, ezen bíróságok között felperes szabadon választhat. [28])

Az örökösödési perekre nézve megállapitott ezen kizárólagos illetőség a perenkivüli örökösödési eljárás tekintetében is irányadó. [29])

5. Hitbizományi illetőség. [30])

A hitbizományi ügyek, úgy az anyagi jogok megbirálására, mint a biztonsági felügyeletre nézve kizárólag azon törvényszékhez utasitvák, melynek területén a jószág feje fekszik. [31])

Ha azonban az illetőség ez uton megállapitható nem volna, az eljáró bíróságot az igazságügyi miniszterium jelöli ki. [32])

6. Különös illetőség felhivási perekben.

A felhivási perek illetősége azoknak különböző nemeihez képest [33]) külön-külön van megállapitva és pedig:

a) kérkedés miatt inditott felhivási kereset a felhivónak saját személyes bíróságánál nyujtandó be. [34]) Ugyanezen bíróság lesz illetékes azon keresetre nézve is, mely a felhivás folytán a kérdéses jog érvényesitése végett a felhivott által indittatik; [35])

b) számadási perekben, arra való tekintet nélkül, hogy a számadás beadását a számoltatásra jogositott, vagy a beadott számadás helyeslését a számadó követeli, [36]) azon törvényszék illetékes, melynek területén a számadás tárgya kezeltetett. Ha azonban a számadás ingatlan vagyonra vagy ennek jövedelmeire is vonatkozik: azon törvényszék lesz illetékes, mely illetékes volna, ha a számadó a kérdéses birtokon tartaná laká-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

sát, [37]) vagyis, melynek területén a birtok fekszik [38]) s ha a birtok különböző törvényszék területén fekszik, az, mely felperes által megkerestetik.[39]) Ha pedig a számadás birói vagy gyámhatósági megbizásból származott, azon bíróság illetékes, mely a megbizást adta, illetve melynek területén a gyámhatóság székhelye van; [40])

c) a holtnak nyilvánitási eljárás a házassági vagy az örökösödési bíróság illetőségéhez tartozik a szerint, a mint házassági végelválás vagy örökösödés czéljából kéretik; [41])

d) végre elveszett okiratok megsemmisitése, a menynyiben egyes társulatok alapszabályainál fogva vagy külön törvény értelmében [42]) más bírósághoz nincsen utasitva, a folyamodó fél személyes birósága előtt eszközlendő. [43]) Ugyanezen bíróság illetékes a megsemmisitési eljárás folyományát képező tulajdoni keresetre nézve is. [44])

7. Birtokbirósági és telekkönyvi illetőség.

A birtokbiróságok hatáskörébe tartozó ügyekben [45]) kizárólag azon bíróság illetékes, melynek területén a keresetbe vett ingatlan vagyon fekszik (*forum rei sitae*). [46])

Ha azonban az ingatlan vagyon, mely a kereset tárgyát képezi, különböző birtokbiróságok területén fekszik, felperes ezek közül bármelyiket keresheti meg. [47])

Hasonlóképen az ingatlan fekvése állapitja meg a telekkönyvi hatóság illetőségét [48]) s ennek megfelelőleg különösen a telekkönyvi előjegyzések igazolása, valamint erre vonatkozólag az előjegyzés által biztositott tulajdoni és szolgalmi jogok fölött [49]) azon telekkönyvi hatóság itél, a melynél az előjegyzés történt. [50]) Kivételt képez az előjegyzés igazolása akkor, ha az az előjegyzett követelés behajtásával kapcsolatban történik. [51]) Erre ugyanazon bíróság illetékes, mint a követelés behajtására; ez pedig nem is a telekkönyvi hatóság, hanem azon bíróság, mely a követelésre nézve különben is hatáskörrel bir; [52]) az illetékesség azonban az előjegyzett és hasonlóképen a bekebelezett követelések behajtására nézve nemcsak a különben illetékes bíróságnál van, [53]) hanem tekintettel különösen a telekkönyvi hatóság által az ingatlanból foganatositandó kielé-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gitésre: a hitelező a behajtást azon bíróságnál is eszközölheti, melynek területén a telekkönyvileg terhelt birtok fekszik. [54])

---

[1]) Ptr. 35. §. 1. bek. Össze nem téveszthető a szerződéses vagy szerződésileg kikötött illetőséggel (*forum prorogatum*), melyről alább az 53. §-ban lesz szó. Ha ugyan azon újabb időig uralkodó nézetből indulunk ki, hogy a szerződési illetőség is a felek akaratán, önkéntes alávetésén alapul: akkor a kettő között csak az a különbség, hogy a szerződésileg kikötött illetőségnél a felek akarata közvetlenül, a szerződési illetőségnél pedig csak közvetve a megkötési vagy teljesitési hely választása utján, van az illetőség megállapitására irányozva. Azonban e nézet helytelen. A szerződési illetőség a felek akaratától még akkor is egészen független, ha pl. a teljesitési hely a felek külön kikötésén alapul. A megkötési ill. teljesitési hely egyedül azon kapcsolat miatt szolgál illetőségi okul, melyben a szerződési viszony ezen helyekkel áll s melynél fogva a szerződési viszony ezen helyeken, vagy mint ujabban különösen *Savigny* óta (l. System des heutigen röm. Rechts. VIII. köt. 205. sk. l.), mind általánosabban elismertetik, legalább a teljesitési helyen, az alkalmazandó anyagi jog szempontjából is székhelyét birja. V. ö. a magyar magánjogi törvénykönyv általános részének *Győry Elek* által készitett tervezetét is 16. §.

[2]) A törvény világosan csak szerződésről szól. E szerint nem alkalmazható a szóban forgó illetőség pl. egyoldalú igéretekből, *quasicontractualis*, vagy vétségből származó viszonyokra. Igy különösen nem alkalmazható tartozatlan fizetés megtéritése iránti keresetekre, még ha a fizetés szerződési viszony folytán történt. V. ö. *Semmsz.* 1871. márcz. 17. 4937. sz. (D. V. 7. l.). L. azonban ellenkezőleg a K. T. 324. §. alapján, jóllehet ez csak a teljesitési hely meghatározására nézve irányadó: 1878. február 6. 69. sz. (D. XIX. 98. l.). 1879. okt. 25. 20965. sz. (D. XXIV. 52. l.). Nem alkalmazható továbbá szerződési viszonyon kivül elkövetett kártételből származó keresetekre. Helytelen *Semmsz.* 1870. január 31. 4340/69. sz. (D. II. 63. l.) és 1873. nov. 11. 15856. sz. (D. X. 75. l.), még ha igaz volna is, a mi az előbbiben indokul felhozatik: „hogy a kártérités a dolog természeténél fogva rendszerint azon helyen teljesitendő, a hol a kártétel elkövettetett s hogy ennélfogva a kártétel helye egyszersmind a kötelezettség teljesitésére kikötött (!) helynek is tartható.“ De még szerződés alatt is csupán kötelmi viszonyt létesitő: *obligatórius* szerződés értendő, a mint hogy nálunk más szerződésre nem is szokás gondolni. A szerződési illetőség ehhez képest kötelmi illetőségnek is nevezhető.

[3]) Ez alatt a szerződés fenn- vagy fenn nem állása iránti *praejudiciális* kereset is értendő. *Plósz* id. terv. 29. §-a határozottan kiemeli.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[4]) A kártérítési kereset alatt a kikötött és a kártérítést pótló kötbér megfizetése iránti kereset is értendő. *Semmsz.* 1878. aug. 28. 17510. sz. (D. XXII. 7. l.) Hasonlóképen foglaló kétszerese iránti kereset: *Semmsz.* 1875. január 20. 20622. sz. (D. XIII. 19. l.).

[5]) Hogy hol jött létre a szerződés? a magán- illetve kereskedelmi jog szerint itélendő meg. Igy utóbbi szerint távollevők között (levélileg, táviratilag, stb.) kötött szerződés ott tekintetik létrejöttnek, a honnan az elfogadási nyilatkozat elküldetett, mert a K. T. 318. §. szerint a szerződés az elfogadás elküldése időpontjában jön létre. V. ö. *Semmsz.* 1879. julius 23. 15379. sz. (D. XXIII. 70. l.).

[6]) Valamint a megkötési, úgy a teljesitési hely iránt is a magán- illetve kereskedelmi jog irányadó. Utóbbi szerint különösen pénzbeli tartozásoknál (a forgatható és bemutatóra szóló papirok kivételével) az adós azon helyen lévén köteles fizetni, a hol az ügylet megkötésekor a hitelezőnek kereskedelmi telepe vagy ilyennek nem létében lakása volt (K. T. 324. §.): a hitelező saját telepének vagy lakásának helyén az adóst be is perelheti. V. ö. *Szerző* id. m. 158. §. és *Semmsz.* 1876. május 9. 5847. sz. (D. XVI. 49. l.); 1877. április 12. 4736. sz. (D. XVII. 73. l.); 1878. évi szept. 11. 16769. sz. és okt. 16. 18463. sz. (D. XXI. 44. 45. l.); 1879. junius 11. 1234. sz. (D. XXIII. 60. l.). E tekintetben nem tesz különbséget, hogy a pénzbeli tartozás minő ügyletből származott, feltéve, hogy az ügylet a szerződés fogalma alá esik (v. ö. fentebb 2. jegyzet). A *bpesti kir. tábla* azon megszoritó gyakorlata, hogy a K. T. 324. §-a csak kölcsön és hasonló jogczimen alapuló követelésre vonatkozik — v. ö. 1112/82. sz. (D. XXX. 342. l.); 267/83. sz. (D. XXXII. 326. l.); 3685/83. sz. (D. XXXVI. 309. l.); 258/86. sz. (D. XLIII. 225. l.); 441/85., 2305/85.; 2562/88. sz. (D. XLVIII. 357. l.) — a törvényben semmi alappal nem bir. L. ezekkel szemben különösen *Semmsz.* D. XVII. XXI. fentebb id. hat. (vételár), XXIII. id. hat. (árú fuvarozási költségeinek megtéritése). Közelebbről v. ö. *Schwarcz Gusztáv*: Jogtud. Közl. 1886. évi folyam 45. 46. 49. 50. 52. szám. A mennyiben a szerződés kétoldalú s a felek kötelezettségeinek teljesitési helye különböző, mindegyik kötelezettségre nézve a reá vonatkozó teljesitési hely irányadó. Igy különösen adás-vételnél a vevő a vételár fizetésének helyén perelhető; — v. ö. *Bp. kir. T.* 1888. febr. 10. 922 sz. (D. XLVIII. 363. l.) — mig az eladó ott, hol az árú átadandó, illetve a mennyiben teljesitési hely (v. ö. *Szerző* id. m. 163. §. 16. jegyz.), a honnan az árú elküldendő. Ez mérvadó az illető kötelezettség nem teljesitéséből származó kártérítésre nézve is. V. ö. *Semmsz.* 1870. aug. 25. 8401. sz. (D. III. 67. l.); 1878. febr. 6. 1054. sz. (D. XX. 53. l.) és D. XXIII. id. hat.

[7]) Szemben az általános illetőséggel világosan kitünik a Ptr. 35. §. ezen szavaiból: „azon biróság előtt is indithatók;“ hogy pedig a 35. §-ban nem emlitett határozottan kikötött teljesitési helyre nézve is

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ugyanaz áll: arról l. a megelőző §. 3. jegyz. Hogy végre a megkötési és teljesitési hely egymás közt vagylagos illetőséget állapit meg, az ezeket összekötő „vagy“ szóból annál inkább kiolvasandó, mert először a megkötési hely van emlitve; már pedig ha némely törvényhozás példájára elfogadható volna is, hogy a megkötési hely a teljesitési helylyel szemben csak esetleges (*subsidiárius*) illetékességet állapitson meg: annak semmi alapja nincs, hogy a teljesitési hely a megkötési helylyel szemben alkalmaztassék esetleges módon.

[8]) 1877 XXII. tcz. 15. §. 3. bek. Eltekintve a teljesitési hely illetőségének az okirati kikötésre való korlátozásától, az id. t. helyesebb és az ujabb felfogásnak (l. fentebb 1. jegyz.) megfelelőbb álláspontot foglal el, mint a Ptr. Egyedül a teljesitési hely állapit meg természetes kapcsolatot az ezen helyen való jogérvényesitéssel, tekintve hogy a k e r e s e t i követelés voltaképen nem más, mint a követelés különös, hatályosabb alakja. A megkötési helyről ellenben nem lehet mondani, hogy ily természetes kapcsolatot létesit; e mellett a megkötési hely a kötelmi viszonyra nézve csak külső és átmeneti jelentőséggel bir, mig a teljesitési hely épen azon hely, a hol a puszta követelés valósággá válik, a hol a felek gazdasági állapotának a kötelmi viszony által csak kilátásba helyezett megváltozása tényleg létesül, a hová tehát a felek tekintete irányozva van; a miért is azt valóban a kötelmi viszony központjául, székhelyéül lehet tekinteni. V. ö. *Plósz* is id. terv. 29. §.

[9]) A váltó és illetve a váltóból eredő kötelezettség a helyes felfogás szerint nem alapul ugyan szerződésen, hanem a kiállitó fél egyoldalú igéretén; de miután még ma is sokan az ellenkezőt vitatják: nem tekinthető hibának, ha a váltóra vonatkozó és a fizetési hely által megállapitott illetőséget a szerződési illetőséggel hozzuk kapcsolatba.

[10]) Váltóelj. 6. és 7. §§. Áll a v á l t ó k e z e s r e nézve is (6. §. 4. bek.), a ki különben is azzal, a kiért a kezességet elvállalta, egyenlő tekintet alá esik (V. T. 67. 68. §§.).

[11]) Igy nevezetesen a v i s z k e r e s e t alatt álló váltókötelezettekre nézve a váltó fizetési helye nem mindig teljesitési hely, mert ők nem vállalnak kötelezettséget arra, hogy ő k m a g u k fognak a fizetési helyen fizetni, hanem hogy az intézvényezett ill. saját váltó kibocsátója fogja a fizetést ott teljesiteni. Reájuk nézve a fizetési hely azon hely, a hol a viszkeresetet inditó hitelező követelheti a fizetést; ez pedig csak akkor a váltó fizetési helye, ha az óvást felvevő utolsó váltóbirtokos inditja a viszkeresetet, különben a viszkereső lakhelye, a mely helyekre szóló váltóárfolyam szerint épen azért a V. T. 50. és 51. §§-ai értelmében a viszkereseti összeg számitandó.

[12]) Könyvkivonati és számlakövetelés alatt minden oly követelés értendő, mely kereskedő könyvében, a melyből a kivonat vagy számla kiiratik, szabályszerüleg be van vezetve. Minthogy azonban csak a be-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

jegyzett kereskedők könyvei birnak bizonyitó erővel (K. T. 31. §., de a 16. §. 2. bek. értelmében is), a szóban forgó illetőség pedig a könyvek bizonyitó erejének tartamához van kötve: ebből következik, hogy ezen illetőség csak bejegyzett kereskedők által vehető igénybe. V. ö. *Bp. kir. T.* is 1884. febr. 7. 5807. sz. (D. XXXVII. 364. l.) és 1885. nov. 17. 5763. sz. (Bünt. J. T. X. köt. mell. 48. l.). A kérdéses illetékesség továbbá csak oly fél irányában alkalmazható, a kinek nevére a könyvkivonat szól. *Semmsz.* 1878. nov. 27. 23908. sz. (D. XXIV. 56. l.).

[13]) Ptr. 35. §. 2. bek. Ha a könyvek vitele helyén több hasonfokú bíróság van (Budapest), mindegyik egyenlően illetékes: *Bp. kir. T.* 1884. október 16. 3063. sz. (B. J. T. id. h.). Nem helyesebb-e mint általában: azon bíróság, melynek kerületében a könyvek vitetnek?

[14]) A könyvbe bejegyzett követelés származhatik pl. egyoldalú igéretből, tartozatlan fizetésből, megbizás nélküli ügyvitelből stb.

[15]) A Ptr. az illetékesség tartamát a kereskedelmi könyvek bizonyitó erejének általa a 175. §-ban szabott idő tartamának megfelelőleg, egy és fél évben, illetve hitelesités esetében három évben állapitotta meg. Azonban a K. T. 31. §-a ezt hatályon kivül helyezte, s ehhez kell most az illetékesség tartamát is viszonyitani. V. ö. *Bp. Kir. T.* 1882. okt. 11. 3801. sz. (D. XXXII. 298. l.).

[16]) Ugyanazon naptól, mint a könyvek bizonyitó ereje a K. T. 31. §. 2. bek. értelmében. Ha a számla több önálló tételből áll, mindegyikre nézve az előirt tartam külön számitandó, mert a bizonyitó erő tartama is mindegyikre nézve külön számit. Helytelen *Semmsz.* 1873. január 10. 17395. sz. (D. VIII. 33. l.), mely szerint csak az utolsó tétel irányadó. Ennek értelmében az illetékesség megállapitandó volna oly tételre is, melyre nézve a könyv már nem is bizonyit.

[17]) Ptr. 36. §.

[18]) V. ö. fentebb 40. §. A Ptr. csakis ezekre nézve szabályozza a házassági illetőséget. Az egyházi bíróságok illetősége az egyes egyházak joga szerint itélendő meg.

[19]) Ez esetleg alperes lakhelye, tehát *forum domicilii*. De nem mindig, ha t. i. bár csak az egyik házasfél máshová költözött. A nő törvényes lakhelye (l. a megelőző §.-t) itt nem jön tekintetbe.

[20]) A Ptr. id. §. 2. bek. nem egészen világos. A szöveg: „Ha a végelválás hűtlen elhagyás következtében kéretik, a távollevő fél — a mennyiben tartózkodási helye ismeretlen — azon törvényszék elé idézendő, melynek területén a folyamodó fél lakik“: kétséget hagy hátra az iránt, valjon alperes i s m e r e t e s tartózkodása esetén az 1. bek.-ben szabályozott állandó és utolsó együttlakás, vagy pedig lakhelye mérvadó-e? Az általunk elfogadott magyarázat azon megfontoláson alapul, hogy ha a törvény szükségesnek tartotta hűtlen elhagyásnál az állandó és utolsó együttlakás illetősége alól kivételt tenni alperes i s m e r e t l e n

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tartózkodása esetére, semmi ok nem szól a mellett, hogy e kivételt alperes ismeretes tartózkodása esetére nem akarta kiterjeszteni. Ha pedig a kivétel a hűtlen elhagyás esetére általában vonatkozik, akkor a közbe szurt feltétel ellenkezője nem jelenthet mást, mint hogy alperes tartózkodási helye irányadó, a mi az általános illetőségnek is megfelel.

[21]) V. ö. *Semmsz.* D. XXVI. 2. rész 111. l.; *Legf. Itsz.* 1870. évi 6244. sz. (D. XXX. 85. l.); 1880. nov. 26. 10057. sz. (D. XXVII. 43. l.) és 1880. évi 10599. sz. (D. XXX. 86. l.); *Curia* 1882. évi 2123. sz. (D. XXX. 83. l.). Ha valjon a hazai biróságok által hozott itélet a külföldi fél saját államában is elismertetik-e? a hazai biróságok illetőségére nézve époly közömbös, mint a hogy a külföldi hatóságok nincsenek tekintettel arra, hogy az általuk a magyar állampolgár ellen hozott itélet nálunk nem ismertetik el. V. ö. fentebb 7. §. 5. jegyz.

[22]) Az 1868. XLVIII. t.-cz. 1. §. abbeli intézkedése, hogy a vegyes házassági válóperek az „alperes illetékes birósága“ előtt inditandók meg és azután „felperes illetékes birósághoz“ teendők át: csak a hatáskörre s nem az illetőségre vonatkozik, a mi nemcsak abból tünik ki, hogy nem mondja meg, melyik az alperes ill. felperes illetékes birósága? hanem az 1. és a 2. §§. közti összefüggésből is, utóbbi határozván meg épen azt, hogy melyik az illetékes bíróság a hatáskör értelmében? V. ö. most *Curia* is: 1887. junius 21. 3444. és junius 22. 3448. sz. (D. XLVI. 48. ill. 54. l.). Előbb ellenkezőleg: 1885. október 6. 6913. sz. (D. XLI. 50. l.).

[23]) Ptr. 37. §.

[24]) V. ö. fentebb 40. §.

[25]) Ez nem *forum domicilii;* mert hisz az örökhagyó jogutódainak pereiről van szó, a kik esetleg másutt s különböző helyeken laknak. A törvény id. §-ának azon tételéről „és ha az örökség tárgyát ingatlanok is képezik: azon birtokbiróság itél“: l. fentebb 40. §. 21. jegyz.

[26]) Ez nemcsak a magyar korona országain kivüli államokat, hanem a hozzá tartozó országokat is jelenti, a mennyiben a magyar törvénykezési terület alkatrészét nem képezik. Tehát Horvát-Szlavonországot is. Ez kitünik abból, hogy az utolsó lakhely stb. birósága mint belföldi biróság van emlitve, jóllehet a horvát-szlavon biróságok illetősége a Ptr. által nem szabályoztatik. V. ö. *Bp. kir. T.* is: 1886. évi január 19. 55525/85. sz. (B. J. T. XII. mell. 159. l.).

[27]) A törvény nem tesz különbséget, valjon a hagyaték ingókból áll-e vagy ingatlanokból is. A miből következik, hogy a külföldi biróságok joghatósága a Magyarországon létező hagyatékokra vonatkozólag nemcsak, mint ez tulnyomóan a *lex rei sitae* elvénél fogva (v. ö. osztr. p. t. 300. §.) az anyagi jog mikénti alkalmazása szempontjából is el van fogadva, az ingatlanok tekintetében nem ismertetik el, hanem az esetben sem, ha a hagyaték csupán ingókból áll. A Ptr. ezen

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

szabálya mindazonáltal csak annyiban nyer alkalmazást, a mennyiben a fenálló nemzetközi szerződések ellenkező rendelkezéseket nem tartalmaznak. Ilyenek több állammal köttettek úgy a peres, mint a perenkivüli örökösödési eljárásra nézve s ezen szerződésekben állandó elv, hogy a magyar (és viszont a külföldi) bíróságok csak az országban létező ingatlan hagyatékokra nézve illetékesek, mig az ingó hagyatékoknál azon bíróság illetékes, melynek államához az örökhagyó tartozik. V. ö. *Franciaországra* nézve: 1866. deczember 11-én kötött és az 1879: III. tcz. által meghosszabbitott szerződés II. czikk (közölve az 1879. márczius 15-én 4611. sz. a. kelt ig. min. rendelettel: R. T. 55. l.); — *Portugáliára* nézve: 1874. XXXII. tcz. X. cz.; — *Szerbiára* nézve: 1882. XXXIII. tcz.; — *Görögországra* nézve: 1856. junius 2-án kelt szerződés (közölve az 1883. aug. 1-én 36757/82. sz. a. kelt rendelettel: R. T. 1078. l.) Ezen és más szerződésekben — *Olaszország:* 1875: XIII. tcz. 12. cz.; — *Oroszország*: 1860. szeptember 2/14-én kötött szerződés, közölve az 1883. április 25-én 10908. sz. a. kelt ig. min. rendelettel: R. T. 526. l., — szabályozva van egyuttal a külföldi államok consulátusainak jogköre az illető alattvalók ingó hagyatékai tekintetében. V. ö. még *Vesque* id. m. 279. sk. l.

[28]) V. ö. Ptr. 43. 49. 562. §§.

[29]) Ptr. 562. §.

[30]) Ptr. 21. §.

[31]) „Jószág feje", *caput bonorum:* a hol a hitbizomány központi igazgatása van. Ez nem épen a legnagyobb alkatrész.

[32]) Ez nem esik a birókiildés fogalma alá, mely csak esetről-esetre történik, holott itt állandó illetőség kijelöléséről van szó. A hitbizományi ügyekben követendő eljárást szabályozó 1869. évi április 7-kén kelt id. rend. 2. §-a értelmében hitbizomány alakitásánál a jóváhagyó levélben mindig kijelöltetik az illetékes bíróság, minélfogva a Ptr. rendelkezései az ujabban alakitott hitbizományoknál legfelebb annyiban birnak jelentőséggel, a mennyiben ezen kijelölésnél irányadókul vétetnek.

[33]) V. ö. Ptr. 513. §. és közelebbről a felhivási per tárgyalásánál.

[34]) Ptr. 38. §. 1. bek. Ezen eltérés az „*actor forum rei sequitur*" elve alól a felhivás folytán meginditott keresetre s az azzali összefüggésre való tekintettel van megállapitva, a melyben t. i. a felhivó mint alperes szerepel.

[35]) Id. §. 2. bek. Ez csak lakhelyváltoztatás esetében és annyiban foglal magában eltérést az általános illetőségi szabályok alól, a mennyiben, ha a felhivott keresetével több egyenlően illetékes bíróság között választhatna, ezen választási jog a felhivási kereset folytán kizáratik.

[36]) V. ö. 1881 LIX. tcz. 81. 85. §§.

[37]) Ptr. 39. §. 1. bek. és hozzá fentebb 40. §. 28. jegyz.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[38]) Hogy a törvény ezt érti, kitünik a 42. §-ra való utalásból. De ha ezt érti, akkor az emlitett feltevésre nem is volt szükség.

[39]) L. az utalást a Ptr. 43. §-ára.

[40]) Id. §. 2. bek., melynek ezen szavai: „és ha ez (t. i. a megbizást adó bíróság) gyámhatóság volna, azon bíróság lesz a számadási perekben illetékes, melynek szakosztályát képezi a gyámhatóság" — az 1877 XX. tcz. folytán a szövegben adott meghatározással helyettesitendő.

[41]) Ptr. 40. §. Ez több kételyt támaszt: 1. Végelválás czéljából inditott holttá nyilvánitási eljárásra a bíróság illetékessége a Ptr. 36. §. 1. bek. (állandó és utolsó együttlakás), vagy pedig a 2. bek. (hűtlen elhagyás: folyamodó illetve távollevő fél lakhelye) értelmében állapitandó meg? *Semmsz.* 1870. febr. 16. 199. sz. (D. II. 107. l.) szerint mindig az 1. bek. értelmében. 2. Ha a holttá nyilvánitás úgy végelválás, mint örökösödés czéljából kéretik: a házassági vagy az örökösödési bíróság illetékes-e? Nézetünk szerint az esetben, ha a két czélból különböző időben indittatik meg az eljárás, a Ptr. 13. §-ának hasonszerüségéhez képest a korábban megkeresett bíróság fog eljárni. Ha pedig mindkét czélból együttesen kéretik az eljárás megindítása, a Ptr. 49. §-ához képest folyamodó akár a házassági, akár az örökösödési bírósághoz fordulhat.

[42]) A Ptr. utóbbit nem emliti. L. azonban az eseteket az illetőség szempontjából is a budapesti keresk. és váltótörvényszék hatáskörénél: fentebb 45. §. V. ö. továbbá a váltóra és az ennek szabályait követő papirokra nézve (keresk. utalványok stb.): Váltó T. 77. §. (fizetési hely) és a forgatható és bemutatóra szóló értékpapirokra nézve általában: 1881. XXXIII. tcz. 2. §. (kiállitó székhelye vagy telepe).

[43]) Ptr. 41. §.

[44]) Ez kitünik azon összefüggésből, melyben a Ptr. 532. §-a a tulajdoni kereset megindítása és elintézése iránt intézkedik. V. ö. *Semmsz.* 1879. deczember 23. 26566. sz. (D. XXV. 6. l.). Ez azonban csakis a Ptr. által szabályozott megsemmisitési eljárásnál veendő fel. Sem a Váltó T., sem az 1881. XXXIII. tcz. ellenben nem tartalmaz oly intézkedést, melyből az általános illetőségi szabályok alóli ezen kivételre következtetni lehetne.

[45]) V. ö. fentebb 40. §. A sommás visszahelyezési perek, mint tudjuk, nem tartoznak a birtokbiróság hatáskörébe, következőleg a Ptr. 42. §-ában az ingatlan fekvése alapján megállapitott birtokbirósági illetőség sem vonatkozik reájuk, hanem az általános illetőségi szabályok alkalmazandók, azaz rendszerint ott inditandók meg, a hol alperes lakik. A *Semmsz.* 1870. május 31. 4651. sz. ellenkező hat. (D. II. 181. l.) legfelebb *de lege ferenda* helyes. Másként az 1877. XXII. tcz. 15. §-a szerint, mely a foglalás helyének birósságát jelöli ki, a mely épen a dolog fekvésének felel meg.

[46]) Ptr. 42. 1. bek.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[47]) Ptr. 43. §. A birtokrészek nagysága nem határoz s összefüggés köztük nem szükséges.

[48]) V. ö. Ptr. 19. §.

[49]) A z á l o g j o g helyesen nem emlittetik, mert a mennyiben a telekk. rdts. 88. §. értelmében a zálogjog előjegyzése a zálogjoghoz való czim nélkül foglal helyet, az igazolási per nem ezen, magán a törvényen alapuló czim, hanem egyedül az előjegyzés alapját képező követelés valódisága és fennállása körül forog. V. ö. *Legf. Itsz.* 1872. decz. 2. 8933. sz. (D. VIII. 122. l.); 1874. szeptember 2. 7007. sz. (D. XIII. 44. l.).

[50]) Ptr. 44. §. 1. bek. Ez az egyetemleges jelzálogok előjegyzésénél sem szenved kivételt. V. ö. telekk. rdts. 113. §.

[51]) Az előjegyzés igazolása a behajtástól függetlenül is kérhető, t. i. a nélkül, hogy a kereset alperes marasztalására is volna irányozva, azaz egyedül a követelés e l i s m e r é s é r e (elismerési, *praejudicialis* kereset). V. ö. a 49. jegyzetben id. birói határozatokat is. Ezen esetre a szóban forgó kivételes illetékesség nem vonatkozik, az tehát kizárólag a telekkönyvi hatósághoz tartozik.

[52]) Járásbiróság, törvényszék. V. ö. *Semmsz.* 1869. aug. 21. 905. sz. (D. I. 47. l.); *Curia* 1886. decz. 17. 7185. sz. (D. XLIV. 256. l.). A mennyiben azonban a követelés behajtására vonatkozó kereset nem az eredeti adós, hanem az ingatlan későbbi tulajdonosa ellen az ingatlanból leendő kielégités eltűrésére van irányozva, miután ez esetben tisztán a zálogjog mint dologi jog érvényesitéséről van szó: nem a személyi, hanem a birtokbiróság illetékes. V. ö. *Semmsz.* 1874. április 21. 4621. sz. (D. XI. 76. l.).

[53]) *Forum domicilii, forum contractus*, mint személyes biróság.

[54]) Ptr. 44. §. 2. bek. Az előjegyzés igazolásának megtörténtéről vagy megtagadásáról a telekkönyvi hatóság hivatalból értesitendő. V. ö. telekk. rdts. 134. §.

50. §.

II. A birói eljárásból származó illetőségi okok.

A birói eljárás illetőségi okot kölönösen az által szolgáltat, hogy valamely ügy egy meghatározott bíróságnál folyamatban lévő, vagy megindítható vagy már el is intézett ügygyel ö s s z e f ü g g é s b e n áll vagy összefüggésbe hozható.[1]) Ugy a

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

jogkereső közönségre, mint a bíróságra nézve egyaránt előnyös és czélszerü, ha az ily módon összefüggő ügyek ugyanazon bíróság által intéztetnek el, a helyett hogy mindegyikre nézve az illetőség önállóan állapittatván meg, ennek folytán különböző bíróságok itéljenek; sőt a mennyiben bizonyos személyi vagy tárgyi kapcsolatok miatt czélszerünek vagy szükségesnek mutatkozik, közös, egységes eljárást megengedni: ezen közös, egységes eljárás a bíróság közösségét egyenesen feltételezi.

Az összefüggés ezen eszméjén alapul az illetőség a törvénykezési rendtartás szerint következő esetekben: [2])

1. midőn az ügyfelek egy és ugyanazon jogügyletből vannak egymás elleni keresetek beadására kölcsönösen jogositva és a keresetek különböző és egyiránt illetékes bíróságokhoz már benyujtattak. [3]) Ily esetben valamennyi keresetre nézve együttesen azon bíróság fog eljárni, melynél előbb indittatott meg a per, [4]) minek folytán a többi bíróság az eljárást azonnal megszünteti s az iratokat további eljárás végett a korábban megkeresett bírósághoz teszi át. [5]) E szabály alkalmazása mindazonáltal feltételezi, hogy a különböző bíróságok mindegyik keresetre nézve egyenlő hatáskörrel birnak és a keresetek egyenlő eljárás alá tartoznak; [6]) feltételeztetik továbbá, hogy az egyesités valamelyik fél által kéressék [7]) s ezen kérelem oly időben terjesztetett légyen elő, midőn a kereset fölött még itélet nem hozatott; [8])

2. szenvedő pertársaságnál, vagyis ha több az alperes, s ezek különböző bíróság területén laknak illetve tartózkodnak. Ez esetben felperes az alperesek illetékes bíróságai közül bármelyiket választhatja. [9]) Azon alperesek tehát, kiknek illetékes bírósága felperes által mellőztetett, csakis annak folytán kénytelenek más bíróság előtt perbe szállani, mert a többi alperessel együttesen lettek perbe vonva. [10])

3. Ide tartozik továbbá a viszonkereset (*reconventio*) esete. A viszonkereset, mint később közelebbről látni fogjuk, kettős alakban van elismerve: a) mint tulajdonképeni vagy tökéletes viszonkereset (*reconventio propria s. perfecta*), melyről akkor beszélünk, ha alperes a viszonkeresetet ugyanazon perben érvényesiti s a bíróság a kereset és viszonkereset fölött

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

közös itéletben határoz (u. n. *effectus simultanei processus*). A viszonkereset ezen esetében az arra vonatkozó különbeni illetőség mellőzése szükségképen feltételeztetik, lehetetlen lévén, hogy a viszonkereset ne a főkereset, hanem a felperes, mint a viszonkeresetre nézve alperes, esetleg különböző birósága előtt megindittassék úgy, hogy az eljárás egysége fenmaradjon. Azonban a törvény az összefüggés miatt megengedi, hogy alperes viszonkövetelését akkor is az ellene intézett főkereset birságánál érvényesitse, ha azt nem ugyanazon perben, hanem attól függetlenül, önálló keresettel teszi; [11]) a mikor annál kevésbé forog fenn kényszeritő ok arra, hogy a viszonkövetelés az abban szereplő alperes illetékes birságától elvonassék, mert az ily önállóan érvényesitett viszonkövetelés a folyamatban lévő főkereset eldöntésére semmi befolyást nem gyakorol. [12]) Ezen esetben beszélünk b) nemtulajdonképeni, vagy nem tökéletes viszonkeresetről (*reconventio imperfecta s. impropria*), mely mint viszonkereset épen csak annyiban jelentkezik, a mennyiben a megelőzőleg a viszonkövetelést érvényesitő fél ellen intézett kereset illetőségében osztozik (u. n. *effectus prorogationis*). [13])

A most kifejtett viszonkereseti illetőség (*forum reconventionis*) a viszonkereset később emlitendő egyéb kellékei mellett, mindenesetre feltételezi azonban, hogy a törvény a rendes birói hatáskörtől és illetőségtől az eltérést ki ne zárja. [14]) Oly viszonkövetelés tehát, melyre nézve a rendes hatáskör- és illetőségtől eltérésnek helye nincs, viszonkeresetképen a főkereset birságánál csak akkor érvényesithető, ha ez a viszonkövetelésre nézve is illetékes. [15]) Ha azonban ezen akadály fenn nem forog, a törvény a viszonkereset folytán nemcsak az illetőség, hanem a hatáskör megváltoztatasát is megengedi; igy nevezetesen a mennyiben rendes eljárás során olyan viszonkereset is támasztható, mely sommás eljárás alá tartoznék s megforditva sommás eljárás során olyan viszonkereset, mely rendes eljárás alá tartoznék. Utóbbi eset mindazonáltal csak akkor foglalhat helyet, ha felperes ahhoz beleegyezését adja. [16])

4. Egy további esete az összefüggés által megállapitott illetőségnek a keresethalmazat. A mennyiben ugyanis

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

több követelés ugyanazon egy jogalapból vagy hasonnemü ügyletekből ered: azokat egy keresetbe lehet összefoglalni akkor is, ha különböző bíróság illetőségéhez tartoznak s felperes szabad választásától függ, hogy melyik bíróság előtt akarja a halmozott keresetet megindítani? [17]) Valamint azonban a viszonkereseti úgy ezen illetőség sem alapitható meg azon esetek sérelmével, melyekben a hatáskör és illetőségtől eltérésnek helye nincs. Oly esetben mindazonáltal, midőn az összefoglalt követelések együttes értéke más hatáskört ural, mint az egyes követelések értéke külön-külön, a keresethalmazat a hatáskör tekintetében is változást eredményez. [18])

5. Hasonlóképen az összefüggésből származik illetőség a beavatkozás által, [19]) a mennyiben ugyanis a beavatkozó jogait oly bíróság előtt érvényesiti, mely, ha a beavatkozó a főper felperese ellen önálló keresettel lépne fel, illetékességgel nem birna.

6. Végre emlitendő a perujitás, mely kivétel nélkül azon első folyamodási bíróságnál inditandó meg, melynél az alapper tárgyaltatott és elintéztetett; [20]) és pedig nemcsak akkor, ha perujitással az alapper felperese, hanem akkor is, ha azzal az alapper alperese él. [21])

---

[1]) Ezen összefüggés által előidézett illetőség összefüggési illetőségnek *(forum connexitatis)* szokott neveztetni.

[2]) Az itt felsoroltakon kivül vannak még más esetek is, melyekről külön az illető helyeken lesz szó. Igy rendszerint a végrehajtás és zárlat elrendelésére vonatkozó illetőség, az ügyvédi dijak behajtására vonatkozó illetőség (l. alább 69. §.). Az összefüggésen alapul az előbbi szakaszban már tárgyalt illetőség a kérkedési felhivási pernél és a megsemmisitési eljárás folytán inditandó tulajdoni keresetnél is.

[3]) Pl. adás-vételből úgy az eladó, mint a vevő indit keresetet, mindegyik a másik fél lakhelyének birósága előtt.

[4]) Tehát a perinditás általi megelőzés *(praeventio)* határoz. A perinditás alatt a keresetnek a birósághoz való beadása értendő. A kézbesités ideje nem jön tekintetbe s a keresetinditást nem pótolja pl. az azt megelőzőleg beadott biztositási vagy zárlati kérvény, még ha

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ennek folytán kereset is indittatott. V. ö. *Semmsz.* 1869. nov. 10. 2219. sz. (D. I. 143. l.); 1873. márcz. 27. 3502. sz. (D. IX. 15. l.). A perinditás alatt továbbá csak önálló kereset inditása értendő, nem perujitás is. *Semmsz.* 1876. január 10. 19482. sz. (D. XVI. 45. l.).

[5]) Ptr. 13. §. A törvény nyilván azt akarja rendelni, hogy valamennyi keresetre nézve együttes eljárás és közös itélethozatal foglaljon helyet. Ha pedig e szerint nem az az egyedüli czél, hogy egy és ugyanazon bíróság járjon el, hanem magának az eljárásnak egyesitése: akkor ennek alkalmazást kell nyernie akkor is, ha a különböző keresetek ugyanazon bíróságnál adattak be, bár ez esetben illetékességi kérdésről nincs szó. V. ö. *Semmsz.* 1874. február 12. 342. sz. (D. XI. 44. l.); 1875. márcz. 3. 2528. sz. (D. XIII. 44. l.). A „további eljárás"-ra nézve megjegyzendő, hogy az a másik bíróság előtt a felek által foganatositott cselekvények érvényét az 1881. LIX. t.-cz. 5. §-a értelmében nem érinti, minélfogva az csak az ezen cselekvények utáni teendőkre szoritkozik. Igy pl. ha az egyik kereset fölött már a tárgyalás megtartatott, az egyesités folytán arra nézve ismételt tárgyalásnak nincs helye; hasonlóképen a már beadott periratok nem ismétlendők, hanem csak azok adandók be, melyek az előbb eljárt bíróságnál még nem adattak be stb.

[6]) Nincs tehát helye az egyesitésnek pl. ha az egyik kereset törvényszéknél, a másik sommás bíróságnál adatott be illetékesen; vagy pl. kereskedelmi és polgári bíróság előtt inditott keresetekre nézve. V. ö. *Semmsz.* 1880. évi 23482. sz. (D. XXVII. 9. l.).

[7]) Hivatalból az egyesités, hacsak ugyanazon bíróságnál folyamatban levő ügyekről nincs szó (v. ö az 5. jegyzetben elől id. *Semmsz.* határozatot) el nem rendelhető, a Ptr. 51. §. értelmében. A felek közül azonban mindegyik kérheti az egyesitést s mindegyik bíróságnál, tehát pl. alperes a korábban, felperes a későbben megkeresett bíróságnál. Szem előtt tartandó ugyanis, hogy itt nemcsak az illetékesség, hanem a közös eljárás kérdése is forog szóban, a melyre nézve az illetékesség hiányának érvényesitésére vonatkozó szabályok nem irányadók.

[8]) Itélethozatal után az egyésitésnek már semmi értelme nincs, miután a hozott itélet a másik kereset folytán hozandó itélet által többé nem befolyásoltatik. V. ö. az 5. jegyzetben a második helyen id. *semmsz.* határozatot is.

[9]) Ptr. 32. §.

[10]) Hogy ez minő feltételek mellett lehetséges? arról később lesz szó.

[11]) Ptr. 77. §. Miután a törvény ezt kifejezetten mint jogot állapitja meg, misem áll utjában annak, hogy a viszonkövetelés a rendes illetőségű bíróságnál érvényesittessék, a mikor azonban viszonkereseti minőségét egészen elveszti.

[12]) Id. §. ut. mond.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[13]) Prorogatióról van szó azért, mert épen a viszonkeresetet inditó akarata az, mely a rendes illetőségtől való eltérést eredményezi.

[14]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 8. §. ut. bek. és alább 53. §.

[15]) Igy pl. nem lehet köztörvényi uton váltót viszonkeresetileg érvényesiteni, sem pl. házassági viszonyból eredő követelést más, mint a házassági biróság előtt.

[16]) 1881. LIX. t.-cz. 8. §. ut. bek. Előbbi eset nem emlittetik ugyan, de *a contrario* következik, habár viszonkereset nélkül sommás utra tartozó követelésnél a rendes eljárás a felek akaratából nem foglalhat helyet.

[17]) Ez következik a Ptr. 66. §. a) és b) pontjának egybevetéséből.

[18]) Pl. két 500 forintos követelés külön-külön érvényesitve sommás eljárás, együtt érvényesitve rendes eljárás alá tartozik. V.ö. a köv. §-t.

[19]) Értve a Ptr. 72. §-ában szabályozott f ő b e a v a t k o z á s t, melynél a beavatkozó a per tárgyát egészben vagy részben magának követeli. A z u. n. m e l l é k b e a v a t k o z á s, melynél a beavatkozó csak valamelyik fél védelmére kél (pl. perbehivás folytán, igényperben a végrehajtást szenvedő: Vght. t. 92. §., megtámadási perben a csődhitelezők: Cst. 26. §. stb.), itt nem jön tekintetbe.

[20]) Ptr. 47. §.

[21]) Ez esetben máskülönben az alapper felperesének személye szerint állapittatnék meg az illetőség, esetleg tehát nem az lenne, mint az alapperben.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

HARMADIK FEJEZET.

A hatáskör és illetékesség gyakorlati alkalmazása.

51. §.

A hatáskör és illetőség alapjául szolgáló körülmények közelebbi meghatározása.

I. A hatáskör és illetőség alapját képező körülmények nem mindig oly állandó természetüek, hogy azok a birói eljárás esetleg hosszabb tartama alatt változást nem szenvedhetnének.[1]) Erre való tekintettel azon kérdés merül fel, hogy mely időpont mérvadó a hatáskör és illetőség meghatározásánál? s minő befolyást gyakorol reájuk a netalán később beálló változás?

Általános elv: hogy a hatáskör és illetőség alapjául szolgáló körülmények mindig a per kezdetének, vagyis a keresetindítás időpontja szerint itélendők meg s hogy az ezen időpontban egyszer megállapitott illetőség mindvégig a per befejezéséig megmarad akkor is, ha az annak alapjául szolgáló körülmények a per folyamán változást szenvednének: *ubi coeptum est semel iudicium, ibi et finem accipere debet.*[2]) Ha az illetőség csak [addig] tartana, a meddig a kérdéses illetőségi ok ténylleg fennáll: a jogérvényesités fölötte megnehezittetnék, sőt esetleg lehetetlenné válnék;[3]) a mi elegendő ok arra, hogy a fentebbi elv még az esetben is alkalmazásba vétessék, ha a későbbi változás daczára fentartott illetőség valamely kivételes birósságnál van megalapitva,[4]) vagy a változás folytán külföldi bíróság válnék illetékessé.[5]) Kivétel legfelebb oly illetőségnél foglalhat helyet, mely a törvénykezés követelményein tulmenő, azok-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

nál magasabb tekinteteken alapul. Ily kivételt képez a felekezeti alapon nyugvó házassági bíróság, a mely csak addig járhat el, a meddig az illető fél a kérdéses vallásfelekezethez tartozik. A per folytán történt áttérés esetében tehát az eredetileg illetékes bíróság illetősége megszünik. [6])

II. A keresetinditás időpontja mérvadó különösen a hatáskör alapjául szolgáló értéknek meghatározására nézve is. Egyedül az az érték jön tekintetbe, melylyel a pertárgy a keresetinditáskor bir s az ennek alapján megállapitott illetőség nem rontatik le az által, hogy a pertárgy értéke a per folytában a megállapitott értékhatáron felül emelkedik, vagy azon alól csökken. E részben nem tesz különbséget, valjon e változás a felek akaratán kivül, vagy a felek akaratával történt. Igy nevezetesen: ha a kereseti összeg a felperes által később leszállittatik, a keresetben kitett összeg szerint megállapitott illetőség mégis fenmarad. [7])

Egyebekben az értékmeghatározásnál következő szabályok nyernek alkalmazást:

1. Egyedül az az érték jön tekintetbe, melyet felperes keresetében követel. [8]) Valjon alperes a követelést ezen vagy csak kisebb érték erejéig ismeri-e el, avagy viszonkeresetileg vagy beszámitási kifogás által leszállittatni kéri? époly közömbös, mintha a követelést egészben tagadásba venné. Hasonlóképen közömbös az a körülmény, hogy a bíróság a kereseti követelésnek csak egy részét megitéli.

3. A kereseti követelésből, mint azt már láttuk, [8]) mindig csak a főkövetelés jön számitásba. A netaláni mellékkövetelések figyelmen kivül maradnak s az illetőséget még akkor sem befolyásolják, ha a főkövetelést meghaladják; valamint közömbös az is, valjon a keresetinditás előtt vagy később keletkeztek, valjon önálló keresettel is lettek volna-e érvényesithetők vagy nem, a főkövetelestől külön emlittetnek-e, vagy azzal egy összegbe foglaltatnak? [10])

3. Ha egy keresetben több követelés összefoglaltatik (keresethalmazat), különbség teendő, valjon az összefoglalt követe-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

lések ugyanazon egy jogalapból, illetve hasonnemü ügyletekből származnak-e vagy nem? Első esetben az illetékesség az összes követelések együttes értéke szerint állapitandó meg, habár az egyes követelések külön érvényesitve más illetőséget uralnának. Utóbbi esetben azonban összeszámitásnak helye nincs.[11])

4. Ha valamely követelésnek csak egy része képezi a kereset tárgyát, az illetőség ezen rész értéke szerint csak akkor állapitható meg, ha a követelés még csak ezen rész erejéig áll fenn. Ellenkező esetben az egész követelés értéke irányadó.[12]) Ebből következik egyuttal, hogy egy fennálló követelést részekre felosztani a czélból, hogy ez által más illetőség létesittessék, mint az egészre, nem lehet.[13])

5. Végre kiemelendő, hogy a mennyiben a per tárgyának értéke az illetékesség szempontjából vitássá válik, ez iránt a bíróság a birói illetőség elleni kifogás fölötti tárgyalás eredményéhez képest, belátása szerint határoz.[14])

---

[1]) Pl. alperes a per folyama alatt máshová teszi át lakhelyét; megszünik honpolgár lenni; a jogi személy máshová teszi át székhelyét, a kereskedő telepét; az ingóságok más helyre vitetnek; a pertárgy értéke emelkedik vagy csökken. Változás a felek halála folytán, ha a per az örökösök által vagy ellen folytattatik stb.

[2]) L. 30. D. de iudiciis 5. 1.

[3]) Igy pl. ha alperes lakhelyét folyton változtatná, s a mindenkori lakhely bíróságánál mindig ujból kellene a pert kezdeni.

[4]) Pl. értékemelkedés a kisebb polgári peres ügyekben eljáró bíróságok részére megállapitott értékhatáron tul. Kereskedelmi, tőzsdebíróság, iparhatóság illetősége, miután a fél megszünt kereskedő, iparos, segéd stb. lenni.

[5]) Pl. alperes külföldre teszi át lakhelyét; külföldi társulat beszünteti belföldi képviselőségét.

[6]) Ez áll úgy az egyházi, mint a világi bíróságokról, a mennyiben a házasság felbontásáról van szó. Ha tehát pl. a katholikus szentszék előtt foly a köteléki per, mert a felek katholikusok, s a per folyamán alperes protestáns lesz: az 1868. XLVIII. tcz. értelmében, melynek 1. §-ában ezen végmondat: „Mindenik félre nézve egyedül saját illetékes bíróságának az illető fél saját hitelvei alapján hozott jogerejü itélete kötelező“ — e részben nem hagy fenn kétséget, a szentszék csak a katholikusnak maradt felperesre nézve bonthatja fel a házasságot; alperesre nézve ellen-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ben az illetékes törvényszék, illetve Erdélyben a protestáns házassági bíróság fog ítélni.

[7]) V. ö. különösen a sommás és bagatelleljárás közti viszonyra nézve: *Curia* 1882. febr. 14. 4245. sz. (D. XXXII. 129. l.); 1882. decz. 15. 5327 sz. (U. o. 245. l.); 1884. május 23. 959. sz. (D. XXXVII. 67. l.). Ellenkezőleg: *Curia* 1887. okt. 11. 5680. sz. (B. J. T. XVII. 1. sz. mell. 6. l.). A felemelés kérdése tárgytalan, miután az ilynemü keresetváltoztatás nincs megengedve. V. ö. Ptr. 68. §.

[8]) V. ö. 1881. LIX. tcz. 13. §. 1. pont: „azon keresetek, melyeknek tárgya 500 frt értéket tul nem halad;" — 1877. XXII. tcz. 11. §. 1. pont: „pénzköveteléseket tárgyazó keresetek, melyek összege 50 frtot meg nem halad" stb.

[9]) V. ö. fentebb 41. 42. §§

[10]) *Semmsz.* 1879. aug. 26. 16685. sz. (D. XXIII. 46. l.).

[11]) Ez világosan kitünik a Ptr. 66. §. a) és b) pontjának egymáshozi viszonyából. V. ö. *Semmsz.* 1881. évi 25817. sz. (D. XXVIII. 3. l.) és 1881. évi 10447. sz. (U. o. 7. l.); *Curia* 1884. május 29. 2934. sz. (D. XXXVII. 285. l.) és 1885. márczius 26. 1242. sz. (B. J. T. X. mell. 29. l.).

[12]) V. ö. 1877. XXII. tcz. 12. §. 2. bek. és hozzá *Curia* 1882. decz. 15. 5327. sz. (D. XXXII. 245. l.); 1884. márcz. 19. 6975. sz. (D. XXXIII. 218. l.); 1885. szept. 24. 301. sz. (D. XLI. 9. l.); *Bp. kir. T.* 1885. ápril 21. telj. ül. hat. (D. XXXIX. 376. l.). Helytelen: *Curia* 1883. ápril 17. 486. sz. (D. XXXIII. 34. l. és XXXVI. 217. l.), melyben az eredeti követelés összege az esetben is vétetett irányadóul, ha csupán a beperelt részösszeg áll még fenn.

[13]) Pl. egy 1000 frtos és ez alapon törvényszékhez tartozó követelést két 500 frtos követelésre, hogy sommás uton érvényesittessék. V. ö. *Semmsz.* 1873. decz. 16. 17288. sz. (D. XII. 14. l.).

[14]) Csak a sommás eljárásra nézve kimondva az 1881. LIX. tcz. 13. §. ut. előtti bekezdésében, de általános szabályképen is felállitható. A bíróság belátása szerinti határozat nem zárja ki azonban a bizonyitást. L. alább 56. §.

52. §.

Az illetőség tartalma és a bíróságok kölcsönös jogsegélye.

I. A birói illetőség elvileg mindenre kiterjed, a mi valamely ügy elintézésére szükséges. Igy különösen a peres eljárás

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tekintetében nemcsak az itélethozatalra, mint a bíróság tulajdonképeni feladatára, hanem egyuttal mindazon cselekvényekre, melyek a bíróság részéről az eljárás folyamatba tétele és továbbvitele, az itélet előkészitése és lehetővé tétele czéljából teljesitendők, a hová tartozik: az idézés és kézbesités; a bizonyitékok felvétele, mint okiratok felmutatásának eszközlése, tanukihallgatás, birói szemlék megtartása és eskükivétel; az eljárást megzavaró és megakadályozó cselekvények és mulasztások elháritása és megtorlása stb. Az itélethozatal tekintetében továbbá az iletőség nem szoritkozik csupán arra, a mi közvetlenül a keresetbe vett ügy eldöntésére vonatkozik, hanem kiterjed azon kérdésekre is, melyek az eldöntendő ügyre nézve csak feltételező jelentőséggel birnak, még ha ezek önállóan érvényesitve, más bíróság illetőségébe tartoznának; [1]) ugyszintén a keresetbe vett ügygyel összefüggő mellékkérdésekre pl. a perköltségek megállapitására stb. Hasonlóképen a végrehajtásra és a perenkivüli eljárásra vonatkozó illetőség is magában foglalja mindazon intézkedéseket, melyek annak keresztülviteléhez szükségesek. Csakis oly cselekvényekre nem terjed ki a bíróság illetősége, a melyek a polgári bíróságok hatóságába nem tartoznak, a melyek nevezetesen a büntető bíróságok vagy a közigazgatási hatóságok jogkörébe esnek; [2]) úgyszintén, a melyek a polgári bíróságok hatóságába tartoznak ugyan, de az illető bíróság hatásköréből határozottan ki vannak véve. [3])

A bíróság ezen illetősége egyuttal *kizárólagos*. Más bíróság abban nem osztozik, abba bele nem nyulhat. Láttuk ugyan, hogy a felek valamely ügyre nézve esetleg több bíróság között választhatnak s ennyiben azoknak illetősége nem kizárólagos. Ez azonban csak az illetőség *lehetőségére* vonatkozik. De mihelyt valamely illetékes bíróság tényleg megkerestetett, ezzel megszünik minden versenyzés más bíróság részéről. Most már egyedül az a bíróság járhat el, a melyhez a felek tényleg fordultak s más bíróság semmi olyan cselekvényre nem bir illetékességgel, a mely arra az ügyre vonatkozik.

II. Tudjuk azonban, hogy minden bíróság csak a maga területén járhat el. Ki által foganatositassanak mármost azon

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

cselekvények, melyek az egész eljárás kiegészitő részét képezik ugyan, de az ügyben illetékes bíróság területén kivül teljesitendők? Pl. más bíróság területén lakó félnek szóló kézbesités, más területen eszközlendő tanukihallgatás, birói szemle stb. Hogy az ügyben illetékes bíróság ezen cselekvényeket maga nem foganatositathatja, a biróságok területi hatóságának kizárólagosságából szükségképen következik. [4]) Viszont azonban az a bíróság sem bir jogosultsággal azoknak teljesitésére, melynek területébe beleesnek; mert habár területi hatóságánál fogva a kérdéses cselekvényekre magában véve illetékes, de miután nem önálló eljárás tárgyát képezik, hanem más bíróságnál folyamatban levő eljárásnak csak alkatrészét, járulékát: ennélfogva ezen eljárás egészének illetőségében is osztoznak. Az eredmény e szerint az, hogy a kérdéses cselekvényeket saját illetőségénél fogva egyik bíróság sem teljesitheti.

Ámde ezen cselekvények teljesitése nélkül a jogérvényesités hajótörést szenvedne, azokat tehát okvetlenül teljesiteni kell. Gondoskodni kell ennélfogva oly módról, mely ezt valahogyan lehetővé teszi és pedig a nélkül, hogy a biróságok fennálló illetőségi viszonya megzavartassék. Erre szolgál a biróságok kölcsönös jogsegélye, melynél fogva az ügyben illetékes bíróság egy más bíróságot a területén foganatositandó cselekvény eszközlése végett megkeresheti s a biróságok kölcsönösen kötelezve vannak a hozzájuk érkezett megkereséseknek eleget tenni s általában a jogszolgáltatás tárgyában egymásnak segédkezet nyujtani.[5]) Alapját ezen intézmény a birói hatalom egységében találja. Az egyes biróságok a részükre kijelölt szűkebb és egymástól különböző körben is egy és ugyanazon birói hatalom közegei; a mennyiben tehát annak teljes érvényesülése csak a kölcsönös támogatás által lehetséges, annak megtagadása rendeltetésükkel egyenes ellentétben állana. Ezt annyival inkább el kell ismerni, mert a mint láttuk, még a különböző hatalmak közegei is tartoznak egymásnak segédkezet nyujtani annak folytán, hogy valamennyi egyaránt ugyanazon államot szolgálja. [6]) Természetére nézve a kölcsönös jogsegély a megbizás fogalma alá vonható. A megkeresett bíróság te-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hát nem saját jogánál fogva, hanem mint a megkereső bíróság megbizottja, a nyert megbizás határai között jár el s az illető cselekvénynek a megkeresett bíróság által való foganatositása úgy tekintetik, mintha azt a megkereső bíróság maga teljesitette volna.

III. A mi a kölcsönös jogsegély módozatait s az abból eredő viszonyokat közelebbről illeti: általánosságban a következő szabályok emelendők ki: [7])

1. Csak oly megkeresvény vehető a megkeresett bíróság által tekintetbe, mely a megkereső bíróság által az előirt hivatalos alakban adatott ki. [8])

2. Megkeresésnek csak is akkor van helye, ha a megkeresés tárgyát képező cselekvény valóban más bíróság területén foganatositandó. [9]) Ez azonban nem zárja ki a megkeresést oly bírósághoz, melynek területe a megkereső bíróság területébe beleesik, ha a cselekvény a megkereső bíróság székhelyén kivül a megkeresett bíróság területén foganatositandó. [10],

3. A megkeresett bíróság sem a megkereső bíróság illetőségét, sem a megkeresés tárgyát képező cselekvény feltételeit és jogszerüségét vizsgálni s ez alapon a megkeresés teljesitését megtagadni nincs jogositva. [11]) Ellenben nemcsak jogositva hanem kötelezve is van vizsgálni, valjon a kérdéses cselekvény saját hatáskörébe és területébe esik-e s ha úgy találja, hogy nem esik, a megkeresést megtagadni köteles. [12])

IV. A kölcsönös jogsegély kötelezettsége nemcsak a magyar törvénykezési terület bíróságaira nézve, hanem a magyar korona országait összekötő államhatalom egységénél fogva az előbbiek és a horvát-szlavonországi bíróságok között is áll fenn. Közelebbi részletei iránt, különösen a megkeresés nyelve és a megkeresés tárgyát képező cselekvények foganatositása körül felmerülő költségek tekintetében, külön miniszteri rendeletek intézkednek. [13])

---

[1]) Más kérdés, mennyiben emelkedik az itélet ily feltételező kérdésekre nézve jogerőre? Erről később lesz szó.

[2]) Hogy mily befolyást gyakorolnak az ilyen a büntető bíróság vagy

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a közigazgatási hatóságok által elintézendő kérdések a polgári per folyamára? arról szintén később lesz szó.

[3]) Igy pl. a községi bíróság nem vehet ki esküt (1877. XXII. t.-cz. 19. 20. §§.); a választott bíróság nem eszközölhet sem kézbesitést, sem tanukihallgatást, szemlét vagy eskületételt (V. ö. fentebb 25. §.).

[4]) V. ö. fentebb 47. §.

[5]) 1869. IV. t.-cz. 23. §. 1. bek., Ptr. 60. §.

[6]) V. ö. fentebb 11. §. Más alapja van ellenben a jogsegélynek a külföldi bíróságokkal szemben. L. fentebb 7. §.

[7]) Az egyes meghatározott cselekvények pl. tanukihallgatás, birói szemle stb. megkeresés utján való foganatositására nézve létező különleges szabályokról az illető cselekvények tárgyalásánál lesz szó.

[8]) L. az erre vonatkozó szabályokat: Birói ügyv. szab. 164. 165. 173. 260. 261. 286. 288. §§.

[9]) Nincs helye megkeresésnek pl. az ugyanazon helyen létező törvényszék, járásbiróság, községi bíróság stb. között az ezen helyen teljesitendő cselekvényre nézve. V. ö. *Semmsz.* 1873. január 28. 764. sz. (D. VIII. 44. l.); 1879. április 17. 8200. sz. (D. XXII. 70. l.).

[10]) Pl. törvényszék részéről a területén lévő járásbirósághoz a törvényszék székhelyén kivül foganatositandó cselekvényre nézve. V. ö. *Semmsz.* 1876. január 19. 736. sz. (D. XVII. 35. l.).

[11]) Ez következik az ugyanazon fokú bíróságok egyenranguságából. V. ö. a 10. jegyzetben id. határozatot, továbbá: *Semmsz.* 1879. január 15. 27239. sz. és január 21. 2654. sz. (D. XXII. 15. l.); *Curia* 1884. február 7. 584. sz. (D. XXXVI. 4 l.).

[12]) A mire a bíróság saját hatáskörénél és területi hatóságánál fogva nincs jogositva, arra megkeresés folytán sem lehet jogositva. A törvény erősebb, mint a megbizás. A Ptr. 60. §-a különben kifejezetten rendeli, hogy a megkeresés azon hely illetékes bíróságához intézendő, a hol a cselekvény teljesitendő. Ezzel ellentétben állana, ha a megkeresés más hely bírósága által foganatosittatnék.

[13]) V. ö. 1881. április hó 29-én 13154. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 498. l.).; 1885. junius 22-én 29226. sz. a. kelt. ig. min. rend. (R. T. 776. l.) és 1887. április 19-én 8808. sz. a. kelt bel- és ig. min. rend. (R. T. 1447. l.).

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

53. §.

Eltérés a törvényes illetőségtől.

I. A felek szerződése által.

I. Valamint a jogszabályok általában, úgy a polgári törvénykezést tárgyazó szabályok is részint olyanok, melyek semmi eltérést a felek akaratával meg nem tűrnek (kényszeritő, *absolut* szabályok), részint olyanok, melyek csak azon feltétel alatt nyernek alkalmazást, hogy a felek az adott esetben mást nem határoztak, melyek tehát a feleknek eltérést engednek (mellőzhető, *dispositiv* szabályok). Ez áll daczára annak, hogy a törvénykezési szabályok közjogi természetüek, a polgároknak az államhoz való viszonyára vonatkoznak; a mint hogy általában a közjog époly kevéssé mindig kényszeritő, mint a hogy a magánjog nem mindig enged eltérést.[1])

Hogy a polgári törvénykezés szabályai közül melyek tartoznak az egyik, melyek a másik osztályba? elvileg époly kevéssé határozható meg, mint a jogban általában; minélfogva minden egyes szabálynál külön vizsgálandó, hogy minő hatályt kivánt a törvényhozó annak tulajdonitani? Igy van ez különösen a birói hatáskör és illetőség megállapitását tárgyazó szabályokra nézve is, a melyek iránt különben a törvény kifejezett, ha nem is teljesen kimeritő és világos, rendelkezéseket tartalmaz.

II. A törvény a hatáskör és illetőség tekintetében nem ugyanazon álláspontot foglalja el. Sőt azok hatályát ellentétes módon határozza meg. A szabály a következő:

1. a törvényesen megállapitott hatáskör kényszeritő természetű, melytől tehát a felek nem térhetnek el.[2]) Ez áll nemcsak az elsőfolyamodású bíróságok egymásközti hatásköri viszonyára nézve, hanem külön ki van mondva abban a tekin-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tetben is, hogy a felek valamely felebbviteli bíróságra nem ruházhatják az ügynek elsőfolyamodási eldöntését [3]) s hogy a felebbviteli bíróságok hatáskörétől nem térhetnek el. [4])

2. a törvényesen megállapitott illetőség ellenben mellőzhető természetű, eltérésnek tehát van helye. [5])

Az ok, a miért a törvény a hatáskört és illetékességet ily különböző hatálylyal ruházza fel, azoknak a birósági szervezetre nézve eltérő jelentőségében fekszik. A hatáskör nemcsak a bíróságok egymáshozi viszonyának, hanem mint láttuk, közvetve azok belső berendezésének és eljárásának is oly állandó szilárd alapköve, mely ha a jogkereső közönség részéről folytonosan megingattatik, az egész birói szervezet is ingataggá válik. Már pedig az igazságszolgáltatás talán leginkább az, melynek szilárd alapokon való nyugvásától az állam biztonsága függ. Ellenben az illetőség a bíróságok belső szervezetére és eljárására befolyást nem gyakorol, a bíróságok egymásközti viszonyának változékony, esetleges és viszonylagos alapokon nyugvó tényezője, nem annyira az igazságszolgáltatás tárgyilagos, mint inkább a jogkereső felek személyes érdekeire, sőt puszta kényelmére való tekintettel van megállapitva. Az államnak ennélfogva semmi érdeke nincs, hogy a törvényben megállapitott illetőségi szabályokhoz szigoruan ragaszkodjék; ellenkezőleg abban, hogy ezeknek felállitásánál közvetlenül a felek érdekeiből indul ki, benne fekszik, hogy azoknak alkalmazásától eláll, ha a felek érdekeinek adott esetben tényleg még sem felelnek meg, a miért a felek épen indittatva érzik magukat, hogy a törvényes illetőségtől eltérjenek.

III. Ha azonban szabályképen a törvényes hatáskör nem enged eltérést, az illetőségtől pedig eltérni lehet: mindkettőre nézve a szabály alól kivételek is vannak. És pedig:

1. Kivételek, melyekben a törvényes hatáskörtől a felek eltérhetnek:

a) a mennyiben a bíróság nem mint ügybíróság, hanem a pertárgy értéke szerint van kijelölve. [6]) Ez is azonban korlátozva van azon egy esetre, hogy a törvényszékhez és rendes eljárásra tartozó ügyben a járásbíróság és sommás eljá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

rás köthető ki. [7]) Megforditva ellenben: sommás eljárásra tartozó ügyben rendes eljárást nem lehet kikötni. [8]) Hasonlóképen nincs eltérésnek helye a kisebb polgári peres eljárásra tartozó ügyek tekintetében;[9])

b) tőzsdebirósági kikötés esetében, a mennyiben t. i. a tőzsdebiróság már közvetlenül törvénynél fogva nem bir hatáskörrel; [10])

c) ha a felek valamely perkérdés eldöntését választott bíróságra ruházzák. [11])

2. Kivételek, melyekben a törvényes illetőségtől eltérésnek nincs helye: [12])

a) telekkönyvi ügyekben; [13])

b) hitbizományi ügyekben;

c) olyan ügyekben, melyek által házassági elválás czéloztatik s általában házassági ügyekben; [14])

d) olyan perekben, melyeknél távollevő vagy gyámság és gondnokság alatti személyek vannak érdekelve. [15])

Ezekhez hozzájárul még:

e) a felebbvitel iránt megállapitott birói illetőség, melyre nézve eltérésnek szintén nincs helye. [16])

IV. A törvényes hatáskör és illetőségtől való eltérés a felek akaratából, erre irányuló szerződést tételez fel. Az illetőség, mely ez által keletkezik, szerződéses illetőségnek neveztetik. [17]) A szerződés köthető akár a per megindítása előtt és pedig a perre alkalmat szolgáltató ügylet megkötésével egyidejüleg [18]) vagy később; akár a pernek a kikötendő bíróság előtti megindítása után mindaddig, a mig az illetékesség hiánya érvényesithető. [19]) A szerződés alakját a hatásköri eltérésre nézve az illető eseteknél a törvény különösen megállapitja. Az illetőségre nézve ellenben határozott alak előirva nincs. Köthető tehát akár irásban, akár szóval, [20]) sőt hallgatag is. [21])

Tartalmát közelebbről tekintve, az illetőségre vonatkozó kikötés lehet továbbá általános vagy különös. Vonatkozhatik ugyanis a felek közt keletkező bármely peres ügyre és meghatározás nélkül a felperes szabad tetszése szerint választandó

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

bármely bíróságra, vagy pedig valamely egyes meghatározott ügyre és eleve határozottan kijelölt bíróságra.[22]) A szerződési kikötés azonban mindenesetre csak r e n d e s polgári és pedig b e l f ö l d i bíróságra vonatkozhatik.[23])

Hatályára nézve a szerződés, a mennyiben hatásköri eltérést tárgyaz,[24]) vagy egyes határozottan kijelölt bíróságról van szó,[25]) lehet egyoldalú épúgy, mint kétoldalú. E g y o l d a l u: ha csupán alperes van általa kötelezve a kijelölt bíróság előtt perbe szállni, mig felperes ezen bíróság előtt keresetét meginditani nincs kötelezve, hanem csak jogositva, úgy hogy a keresetet a törvényes illetőségű bíróságnál is megindithatja. K é t o l d a l ú: ha nemcsak alperes van kötelezve a kijelölt bíróság előtt perbe szállni, hanem felperes is arra, hogy keresetét kizárólag ezen bíróságnál meginditsa, úgy hogy ha a törvényes illetőségű bírósághoz fordul, alperes illetőségi kifogással élhet. A mennyiben a szerződés ez iránt kétséget hagyna hátra, azt kell felvenni, hogy a felek a kijelölt illetőséget kölcsönösen kötelezőnek kivánták tekinteni.[26]) Ugyanoly módon, mint az eredeti szerződő felek, vannak kötelezve a kijelölt bírósághoz fordulni a felek j o g u t ó d a i, akár általános, akár különös jogutódlás forogjon fenn.[27])

Az érvényes szerződés alapján megkeresett b i r ó s á g r a nézve a szerződés minden esetben kötelező. A bíróság nincs tehát jogositva, a keresetet a törvényes illetőség hiányából visszautasitani.[28])

---

[1]) Ezzel ellentétben látszik lenni a római jognak amaz általánosan elfogadott tétele: „*Ius publicum privatorum pactis mutari non potest.*“ (L. 38. D. de pactis 2. 14.). Azonban „*ius publicum*“ nemcsak közjogot jelent, hanem általában olyan jogot, melynél a nemzet: *populus* érdekelve van. Ezen értelemben van e kifejezés az id. helyen is használva, s igy az nemcsak a közjogra, hanem a magánjogra is vonatkozik s eredményben épen a kényszeritő szabályokat jelenti. V. ö. különösen *Savigny* id. m. I. köt. 57. sk. l.

[2]) A Ptr. ezen tétel iránt nem eléggé világos s ez a gyakorlatban már sok zavart okozott. Az 52. §-ból, a mely az eltérésről általánosan rendelkezik, inkább az ellenkező látszik kitünni. Mert midőn bevezetésül azt mondja: „a r e n d e s b i r ó i i l l e t ő s é g t ő l eltérésnek van

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

helye" s azután az első pontban azon esetet emliti, midőn a felek magukat valamely e l e v e k i j e l ö l t vagy felperes szabad tetszése szerint választandó b á r m e l y r e n d e s p o l g á r i b i r ó s á g n a k szerződésileg alávetették; a második pontban pedig azon esetet, ha a felek a per eldöntését v á l a s z t o t t b i r ó s á g r a ruházták: miután a második pont kétségtelenül nem a személyes illetőségre, hanem a hatáskörre vonatkozik, ebből azt lehetne következtetni, hogy a bevezetésben az illetőség az első pontra vonatkozólag sem jelent csupán személyes illetőséget, hanem szintén hatáskört is. Ezt támogatni látszik még az 54. §. is, mely a midőn kimondja, hogy eltérés „a rendes birói illetőségtől" akkor sem engedtetik, „ha a felek valamely felebbviteli bíróságra ruházták az ügynek elsőfolyamodási eldöntését", szintén kétségtelenül a hatáskörre s nem a személyes illetőségre vonatkozik; a miből aztán továbbá következnék, hogy az 52. és 54. §§. között álló 53. §-ban felsorolt azon esetek, melyekben „eltérésnek a rendes birói illetőségtől nincs helye", hasonlóképen nemcsak a személyes illetőségre, hanem a hatáskörre is vonatkoznak. E szerint tehát úgy állna a dolog, hogy eltekintve a választott bíróság kikötésétől, a rendes (értsd: törvényes) birói h a t á s k ö r t ő l, az emlitett eseteket kivéve, eltérésnek mindannyiszor volna helye, valahányszor a felek magukat valamely „r e n d e s p o l g á r i b i r ó s á g n a k" alávetették és pedig nemcsak akkor, ha rendes törvényszék helyett járásbíróság vagy járásbíróság helyett törvényszék köttetnék ki, hanem akkor is, ha a törvény által k i v é t e l e s b i r ó s á g van kijelölve, tehát pl. bagatellbíróság helyett rendes törvényszék vagy járásbíróság. Csak épen kivételes bíróság kikötése nem volna megengedve. Bármily logikusnak lássék is azonban ezen magyarázat, az mégis helytelen, a mi kitünik a következőkből: 1. A törvény a j á r á s b i r ó s á g o k hatáskörét, szemben a törvényszékek hatáskörével, kimeritően *(taxative)* állapitja meg. E mellett határozottan kimondja, hogy a törvényszék helyett járásbíróság 500 frtot meghaladó érték esetében csak akkor köthető ki, h a a z ü g y k ü l ö n ü g y b i r ó s á g h o z u t a s i t v a n i n c s. (1881. LIX. t.-cz. 13. §. 2. a) pont), s hasonlóképen megforditva is kimondja a törvény, hogy a s o m m á s e l j á r á s r a u t a s i t o t t ü g y e k e t a r e n d e s p e r u t r a á t t e n n i n e m l e h e t (id. t. 14 §. és hozzá alább 8. jegyz.). Ebből kétségtelen, hogy a Ptr. 52. §-a az érték szerint megállapitott hatáskörtől eltekintve, a j|á r á s b i r ó s á g o k é s t ö r v é n y s z é k e k közti hatásköri viszonyra nem vonatkozik; hogy tehát a járásbíróságok és törvényszékek hatásköre kényszerítő módon van megállapitva. A v á l t ó- é s k e r e s k e d e l m i ü g y e k r e nézve ez iránt a váltó, illetve kereskedelmi eljárás még külön is tartalmaz világos rendelkezéseket (v. ö. Váltóelj. 3. §. Keresk. elj. 7. §.). 2. A törvényszékek egymás között hatásköri különbségeket különösen a b á n y a ü g y e k r e nézve tüntetnek fel. Ám a bányabíróságok e g y e n k é n t lé-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

vén határozottan megnevezve, ez kizárja annak lehetőségét, hogy bányaügyek más törvényszék elé vitessenek. 3. Hogy a bagatellbiróságok más mint a hozzájuk a törvény által utasitott ügyekben nem köthetők ki: az 1877. XXII. t.-cz. 12. §-ában kifejezetten van kimondva. Hogy pedig megforditva a bagatellbiróságokhoz utasitott ügyek a járásbiróságok mint sommás biróságok elé nem vihetők, kitünik a sommás eljárásra tartozó ügyek kimerítő felsorolásából. Még kevésbé köthetők ki a törvényszékek, miután a törvény ezeket a bagatelleljárásra nézve felebbviteli hatósággal ruházta fel. 4. A többi kivételes bíróság hatásköre (egyházi biróságok, budapesti keresk. és váltótörvényszék, tőzsdebiróságok, iparhatóságok stb.) annyira specifikus módon van meghatározva s ezen biróságok egész lételével oly szoros összefüggésben áll, hogy az eltérés egyenesen azon indokokba ütköznék, melyek a törvényhozást ezen kivételes biróságok felállitására és elismerésére késztették. De egyesekre nézve ez eltérés kizárása a törvényes rendelkezésekből közelebbről is kitünik. Igy az egyházi biróságokra nézve az 1868. XLVIII. tcz.-ből; az iparhatóságokra nézve abból, hogy az itélettel meg nem elégedő fél a törvény rendes utjára léphet (1884. XVII. tcz. 176. §.) stb. — Az egyes biróságok hatáskörét ekképen külön-külön vizsgálat alá vévén, meggyőződhetünk arról, hogy a Ptr. 52. §. a) pontjában felállitott szabálynak a hatáskörre való alkalmazására hiányzik a tér; hogy az tehát nem a hatáskörre, hanem egyedül a személyes illetőségre vonatkozik, s hogy e szerint a szövegben felállitott tétel teljesen megáll. V. ö. *Semmsz.* is: 1870. deczember 15. 13011. sz. (D. IV. 16. l.); 1872. deczember 21. 15458. sz. (D. VIII. 20. l.). 1877. április 25. 7836. sz. (D. XVIII. 37. l.); 1877. junius 20. 12632. sz. (U. o. 34. l.) 1878. január 29. 22146. sz. (D. XIX. 49. l.); 1877. decz. 6. 20059. sz. (U. o. 50. l.); 1879. április 8. 6378. sz. (D. XXII. 89. l.).

[3]) Ptr. 54. §.

[4]) Ptr. 55. §., mely az illetőség alatt a hatáskört is érti. Pl. hogy a kir. Curiára ruháztassék az ügynek másodfolyamodású eldöntése.

[5]) Ptr. 52. §. a) pont a 2. jegyzetben adott magyarázat értelmében.

[6]) Az ok egyrészt abban rejlik, hogy mig az ügybirósági hatáskörnél az eltérés oly hatáskörrel ruházna fel valamely bíróságot, melylyel az egyáltalában nem bir: addig az értékhatáskörnél, miután az ügy természete ugyanaz, akár nagyobb, akár kisebb értékre vonatkozik, az eltérés a kikötött bíróságra más természetü ügyet nem ruház. Ehhez hozzájárul, hogy nem közvetlenül törvénykezési, hanem voltaképen pénzügyi szempontok azok, melyek a törvényhozást arra inditják, hogy az érték szerint hatásköri és szervezeti különbségeket létesitsen. A mennyiben mármost a pénzügyi szempont nem az állam, hanem közvetlenül a jogkereső közönség érdekében vétetik figyelembe (költségkimélés) a törvény a feleknek annál inkább engedhet eltérést, mert a felállitott értékhatá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

rok mindig bizonyos önkényességet foglalnak magukban s a konkrét esetek igényeit nagyon gyakran nem elégitik ki. Megfelel ez az ujabb törvényhozásoknak általában, sőt még a római jognak is. V. ö. L. 74. D. de iudiciis 5. 1.: *Iudex qui usque ad certam summam iudicare iussus est, etiam de re maiori iudicare potest, si inter litigatores conveniat.* L. 28. D. ad municipalem 50. 1.: „*Inter convenientes et de re maiori apud magistratus municipales agetur.*"

[7]) V. ö. fentebb 41. §.

[8]) Ez kitünik nemcsak abból, hogy a törvény erről nem szól, hogy a rendes eljárás helyett a sommás eljárás kikötését világosan megemliti — v. ö. *Semmsz.* 1877. április 25. 7836. sz. (D. XVIII. 37. l.) — hanem az 1881. LIX. tcz. 14. §-ából is. Igaz ugyan, hogy e szakasz, mely szerint „a törvény által sommás eljárásra utasitott ügyeket a rendes perutra áttenni nem lehet," azon esetre vonatkozólag lett felvéve, ha a sommás bíróság már megkerestetett, a mint az ezen szakasznak a Ptr. általa hatályon kivül helyezett 95. §-ához való viszonyából, mely szakasz ily áttételnek két esetét állapitotta meg, világosan kitünik. Ha azonban ezen viszonytól eltekintünk s az id. szakaszt önállóan tekintjük, akkor abban azt is találjuk kifejezve, hogy a sommás eljárás kezdettől való mellőzésével sem tehető át valamely ügy a rendes perutra. De az értékhatásköri eltérés rácziójából is ugyanaz következik; legalább a mennyiben a törvény a feleknek a rendes eljárás helyett a sommás eljárás választását azért engedi meg, hogy költséget kiméljenek: a rendes eljárás választása a sommás eljárás helyett ezzel épen ellentétben áll.

[9]) 1877. XXII. tcz. 12. §. a 2. jegyzetben adott magyarázat értelmében.

[10]) L. fentebb 46. §.

[11]) Ptr. 52. §. b) pont és fentebb 25. §.

[12]) Ptr. 53. §.

[13]) B i r t o k b i r ó s á g i ügyekben ellenben az eltérés nincs kizárva. Tehát telekkönyvi törlési perekre nézve sem; de igen a p e r f e l j e g y z é s e k k i t ö r l é s e iránti kérelmekre nézve. V. ö. *Semmsz.* 1869. nov. 18. 2872. sz. (D. II. 20. l.).

[14]) A törvény a helyes logikával ellentétben épen forditva azt mondja: „házassági s általában olyan ügyekben, melyek által házassági elválás czéloztatik." Az mindenesetre kitünik, hogy nemcsak a házassági válóperek, hanem a házassági vagyonjogi viszonyokra vonatkozó perek is vannak értve. Helytelen női hozomány és jegyajándékra vonatkozólag: *Semmsz.* 1870. április 8. 2899. sz. ellenkező hat. (D. II. 133. l.). V. ö. azonban *Curia* 1887. febr. 18. 7274. sz. (D. XLV. 63. l. és XLVI. 266. l.), melyben egyuttal kimondatik, hogy a nő kizárólagos tulajdonát képező tárgy kiadása iránti per a Ptr. 53. §. c) pontja alá nem esik.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[15]) Ez nemcsak azon esetre vonatkozik, midőn a távollevő vagy gyámság és gondnokság alatt lévő maga, illetve gyámja vagy gondnoka utján kötötte a szerződést, hanem azon esetre is, midőn a szerződést az örökhagyó kötötte. Ezt tehát a kiskorú örökösök ellen érvényesiteni nem lehet. Helytelen *Semmsz.* 1875. febr. 18. 1006. sz. (D. XIII. 29. l.), melyben kimondatott, hogy a hitelező nincs korlátozva abban, hogy az adósa irányában érvényesen kikötött szabad bíróválasztási jogot annak gondnokság alá helyezése után a gondnok ellen igénybe vehesse. A törvény semmi megkülönböztetést nem tesz, következőleg ily esetben sem lehet a szerződés kötelező. Helyes ellenben *Semmsz.* 1872. decz. 21. 15458. sz. (D. VIII. 20. l.) és *Curia* 1887. decz. 16. 8409. sz. (D. XLVII. 228. l.) melyekben a sommás eljárás kikötése a gyámság és gondnokság alatt álló személyekre nézve is érvényesnek ismertetett el; hasonlóképen *Bp. kir. T.* 1887. márcz. 8. 825. sz. (D. XLV. 354. l.) a tőzsdebirósági kikötés tekintetében szemben az örökhagyó kiskorú gyermekeivel. Mert a Ptr. 53. §-a csak az illetőségre s nem a hatáskörre vonatkozik, a mennyiben tehát ez alól eltérésnek általában helye van, ezen eltérés az id. §. által nem gátoltatik. Csak a választott birósági szerződésre nyer alkalmazást a Ptr. 53. §-a a 495. §. kifejezett rendelkezése folytán.

[16]) Ptr. 55. §. Pl. oly kikötés, hogy a budapesti kir. tábla helyett a marosvásárhelyi kir. tábla járjon el.

[17]) U. n. *forum prorogatum*, *conventionale*, *pacticium*, ellentétben a törvényes illetőséggel: *forum legale*. Maga a szerződéskötés: *prorogatio fori*-nak neveztetik. A szerződéses illetőség össze nem téveszthető a szerződési illetőséggel: *forum contractus*, melyről fentebb 49. §. volt szó.

[18]) Igy nevezetesen az ügyletről felvett okiratban. Ez a rendes eset. De külön okiratban is.

[19]) Ha az illetéktelenség már nem érvényesithető, akkor a kikötés úgyis fölösleges. A mennyiben tehát pl. az illetékesség hiánya csak alperes által és pedig csak az érdembe bocsátkozás előtt érvényesithető, a kikötés az érdembe bocsátkozásig foglalhat helyet. Hivatalból az eljárás bármely szakában érvényesithető illetéktelenségnél később is, a mig itélet nem hozatott. Történhetik továbbá az illetéktelenség miatt hozott elutasitó végzés után is.

[20]) V. ö. *Semmsz.* 1871. julius 26. 7948. sz. (D. V. 27. l.), hol egyúttal kimondva, hogy a szerződés bebizonyitására felhivott tanuk az illetőség fölötti előleges eljárás folyamában, tehát a per érdemének tárgyalása előtt hallgatandók ki.

[21]) Hallgatag: pl. ha alperes felperessel oly viszonyban áll, melynél fogva az ennek ajánlatára való hallgatása az ajánlat elfogadásának tekintetik (v. ö. K. T. 320. §.) s az ajánlat egyuttal illetőségi kikötést tartalmazott. Nem vonható ellenben helyesen a hallgatagos proro-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gatió fogalma alá az illetőségi kifogás nem emelése, miről bővebben a köv. §-ban.

[22]) Ptr. 52. §. a) pont, mely azonban csak a kiköthető bíróságokról, nem a vonatkozó ügyekről is szól. Azonban épen a törvény hallgatásából következtethető, hogy az ügyekre nézve megszoritást tenni nem akart. Ugyanaz áll a hatásköri eltérésnél a sommás eljárás kikötése esetén. L. fentebb 41. §. Másként ellenben a választott és tőzsdebirósági kikötésnél. V. ö. fentebb 25. 46. §§.

[23]) Rendes polgári bíróság, a mint azt a Ptr. id. §-a világosan kiemeli. Nem vonatkozhatik tehát a szerződés a kivételes bíróságok egymás közti illetőségére. Pl. bagatell- vagy községi bíróságok illetőségére. Ez kitünik az 1877. XXII. t.-cz. 15. és 19. §§-aiból is. Kivételes eljárás esetén azonban a rendes bíróságok közti illetőségi eltérésnek mi sem áll utjában. Pl. váltó- és kereskedelmi ügyekben. Belföldi bíróság: v. ö. *Semmsz.* 1872. április 30. 4192. sz. (D. VI. 61. l.).

[24]) Különösen a választott birósági kikötésre nézve l. fentebb 25 §.

[25]) A felperes szabad tetszése szerint választandó bíróság kikötésében már benne fekszik, hogy csak felperes jogáról van szó. V. ö. *Bp. kir. T.* 1887. junius 7. 2133. sz. (Jogtud. Közl. 1887. évf. 46. sz.).

[26]) V. ö. *Semmsz.* 1876. nov. 2. 17482. sz. (D. XVI. 59. l.); *Bp. kir. T.* 1887. aug. 23. 5569. sz. (D. XLVI. 354. l.).

[27]) V. ö. az örökösökre és a jelzálogilag lekötött ingatlan eredeti tulajdonosának telekkönyvi jogutódjaira nézve: *Curia* 1885. évi 746. sz. (D. XLIV. 304. l.). Továbbá, örökösökre nézve: *Bp. kir. T.* 1887. márcz. 8. 825. sz. (D. XLV. 354. l.) és 1887. junius 21. 4081. sz. (D. XLVI. 360. l.). Kivétel van azonban a személyes illetőség kikötése esetén, ha az örökösök kiskoruak, a Ptr. 53. §. d) pontja értelmében. L. fentebb 15. jegyzet.

[28]) Ezt azért is emeljük ki, mert a római jogban a kikötés a bíróra nézve nem volt kötelező. V. ö. L. 2. §. 1. D. de iudiciis 5, 1.

54. §.

2. Az illetékesség hiányának nem érvényesitése folytán.

I. A szerződési kikötésen felül a törvényes illetőségtől eltérésnek van helye továbbá annak folytán, hogy a kereset il-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 – Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

letéktelen bíróság előtt indittatván meg, az illetékesség hiánya nem érvényesittetik. Ez áll úgy a személyes illetőség, mint a hatáskör tekintetében s akár van szerződésileg eltérésnek helye, akár nincs; továbbá nemcsak annyiban, a mennyiben az illetékesség hiánya, mint azt alább látni fogjuk, alperes által kifogásilag érvényesithető s ő a kifogást tenni elmulasztotta, hanem annyiban is, a mennyiben az illetékesség hiánya hivatalból érvényesithető, de ezt a bíróság mulasztotta el. Mindegyik esetben az az eredmény, hogy a nem illetékes bíróság is illetékessé válik.

II. Mindazonáltal különbség teendő arra nézve, hogy mely időpontban áll be az illetékesség az illetéktelenség nem érvényesitése esetében? Ugyanis:

1. Ha az illetékesség hiánya csakis alperes által kifogás utján érvényesithető, az illetéktelen bíróság azonnal illetékessé válik, mihelyt az illetékességi kifogás törvényes határideje eltelt.[1]) Valjon alperes szándékosan, esetleg a felperessel történt megállapodás folytán, avagy gondatlanságból vagy az illetékesség iránti tévedésből mulasztotta el a kifogás emelését: tökéletesen közömbös. Itt egyedül arról van szó, hogy a törvény alperesnek jogot ad arra, hogy az illetékesség hiányát meghatározott időben érvényesitse s ő ezen joggal nem élt. Az okot a törvény nem kérdi.[2]) Még igazolásnak sincs helye vétlen mulasztás esetében.[3])

2. A mennyiben ellenben az illetékesség hiánya hivatalból érvényesithető, miután ez, illetve ily esetben az illetékességi kifogás emelése, mint látni fogjuk, az eljárás bármely szakában, sőt még a felebbviteli eljárás során is történhetik: a nem illetékes bíróság illetékessége csakis akkor áll be, ha az itélet jogerőre emelkedett. Beáll azonban az itélet jogerőre emelkedésével is úgy, hogy az illetékesség hiánya később már kérdés alá nem jöhet.[4]) Nevezetesen sem perujitás, mint a mely általában csak a per érdemére nézve foglalhat helyet,[5]) sem semmiségi kereset utján[6]) az illetékesség hiánya nem érvényesithető. Még kevésbé van mód arra, hogy az illetéktelenség a végrehajtás során érvényesittessék.[7]) Ez csak kivételesen a külföldi birósá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gok által hozott itéletek végrehajtásánál fordulhat elő. [8]) A miből kitünik, hogy valamint általában a perben, úgy a bíróság illetéktelenségéből sem származik oly semmisség, mely örökös volna, s hogy a jogerős itélet tekintélye, melynél fogva a megállapitott jogviszony a felek között többé vita tárgya nem lehet: [9]) még akkor is fentartatik és a jogrend biztonsága érdekében fentartandó, ha az itélet alapját képező alaki feltételek, a melyek közé a bíróság illetékessége első sorban tartozik, hiányoznak. [10])

---

[1]) Ptr. 51. §. 2. bek. és hozzá alább 56. §.

[2]) A legujabb időig azon felfogás uralkodott, hogy az illetékességi kifogás nem emelése folytán az illetékességre nézve hallgatólagos szerződés keletkezik, a mely a kifejezett prorogátióval egyenlő. Azonban e felfogás helytelen, a mint ez a német *Bülow O.* erre irányuló kiváló fejtegetései óta (Civilprocessualische Fictionen und Wahrheiten. Archiv für die civilistische Praxis. 62. kötet 1879. 41. sk. l.) mindinkább elismertetik. Kétséget nem szenved ugyan, hogy az illetékességi kifogás nem emelése a felek közti megegyezés foytán történhetik. A legtöbb esetben azonban ily megegyezés hiányozni fog; ily esetekben tehát a szerződés felvétele csak azon vélelmen alapul, hogy alperes az illetéktelen biró előtti perbebocsátkozás által a felperes keresetinditásában fekvő illetőségi ajánlatot hallgatag elfogadta. Ámde ily vélelem sem elegendő azért, mert a szerződés következményei nem alkalmazhatók. Igy pl. hiába állitja alperes, hogy ő az illetékesség iránti tévedésből, vagy a felperes által gyakorolt kényszer folytán nem emelt kifogást; ezzel nem nyeri vissza a jogot, hogy az illetékesség ellen később kifogást emeljen. Sokkal természetesebb és megfelelőbb tehát a dolgot úgy venni, a hogy tényleg van s a hogy az minden eshetőségre egyaránt talál, t. i. hogy az alperesnek jogában áll meghatározott időben kifogással élni s hogy ezen joggal a határidő elteltével kizáratik, mely kizárás *(praeclúzio)* folytán épen az illetéktelen biró illetékessé válik. Ez teljesen megfelel a Ptr.-nak is, mely a kifogás elmulasztása folytán beálló illetékességről nem a szerződéses illetőségről szóló 52. §-ban, hanem azt megelőzőleg az 51. §-ban és pedig a szerződéses illetőségre való minden vonatkozás nélkül intézkedik. V. ö. *Plósz* is id. terv. 41. 274. 275. §§.

[3]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 62. §.

[4]) L. alább 56. §. is.

[5]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 69. §.

[6]) V. ö. id. t. 50. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[7]) Nem történhetik ez sem a végrehajtást elrendelő bíróság által, miután ez épen a perbíróság (Vght. t. 2. §.), sem a végrehajtást foganatositó bíróság által, mint a mely az elrendelő bíróságot felül nem bírálhatja.

[8]) Vght. t. 3. §. c) pont.

[9]) Bővebben a jogerő jelentőségéről a II. kötetben.

[10]) A római jognak azon tétele: „*quod initio vitiosum est non potest tractu temporis convalescere*“ (L. 29 de div. regulis juris 50, 17.) magával a per lényegével és czéljával ellentétben áll. Hisz a per épen arra való, hogy a bizonytalan jogviszonyok bizonyosakká tétessenek. Jól mondja a már emlitett *Bülow* egy másik jeles értekezésében (Dispositives Civilprocessrecht und die verbindliche Kraft der Rechtsordnung. Archiv f. civ. Praxis 64. köt. 28. l.): „*Ein ewig nichtiger Process, ein gerichtliches Urtheil, das immer und ewig auf seine processualische Rechtmässigkeit hin in Frage gestellt werden könnte, ist ein für die Rechtsordnung geradezu unerträglicher, unmöglicher Gedanke.*“ Az 1881. LIX. t.-cz. 5. §-a is csak annyiban beszél az illetéktelen biró eljárásának semmisségéről, a mennyiben az illetéktelenség a per folyamán érvényesittetik. V. ö. alább 56. §. is.

55. §.

3. Bíróküldés folytán.

I. Emlitve volt közjogunk azon sarkalatos elve, hogy „senkit illetékes birájától elvonni nem szabad.“ [1]) Bármily fontos azonban ezen elv megtartása a jogkereső közönség biztonsága és az igazságszolgáltatás pártatlansága érdekében: vannak esetek, melyekben a jogkereső közönség biztonsága és az igazságszolgáltatás pártatlansága épen ezen elv szigorú alkalmazása folytán lenne veszélyeztetve. Ily esetekben tehát nemcsak indokolt, hanem elkerülhetlen, hogy a különben illetékes bíróság helyett más bíróság küldessék ki. Ez az u. n. **bíróküldés** (*delegatio judicis*), a melyről azonban mindenesetre csak akkor lehet szólani, ha egy különben nem illetékes bíróság törvényhozási uton kivül jelöltetik ki; mert ha valamely biró-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ság, habár csupán konkrét esetben, a törvényhozás által lesz kijelölve, ez által ezen bíróság épúgy törvényes illetőséget nyer, mint ha illetősége általános szabályban állapittatik meg. [2])

Ha azonban a bíróküldést, mint az igazságszolgáltatás kivételes szükségintézményét el kell ismerni: azon okok, a melyek erre kényszeritenek, parancsolóan követelik, hogy annak alkalmazásánál minden önkény ki legyen zárva, hogy az csak kellő biztositékok mellett és valóban csak oly esetekben alkalmaztassék, melyekben a bíróságok rendes illetősége a felek és az igazságszolgáltatás érdekében fenn nem tartható. A magyar törvényhozás ezen követelményeket a bíróküldés szabályozásánál nem is tévesztette szem elől, a mint ez a következőből eléggé ki fog tünni.

II. A bíróküldés a polgári törvénykezés terén, arra vonatkozó külön törvényektől eltekintve [3]), csak a következő esetekben foglalhat helyet:

1. a bírói érdekeltség eseteiben, [4]) ha azok valamely törvényszék elnöke [5]) vagy annyi tagja ellen merülnek fel, hogy a többiekből a határozat hozatalára megkivántató szám ki nem telik; [6])

2. ha a bíróküldés más fontos oknál fogva czélszerünek mutatkozik. [7]) Ilyen okok lehetnek különösen: nemzetiségi vagy felekezeti elfogultság a bíróság részéről, közbiztonsági tekintetek, erőhatalmi akadályok [8]) stb.

III. A bíróküldés jogát, mint már emlitettük, Ő cs. és apost. kir. Felsége, mint a birói hatalom feje, az igazságügyi miniszterium által gyakorolja. [9]) És pedig vagy:

a) saját kezdeményezéséből, azaz a nélkül, hogy a bíróküldésre akár a bíróság, akár a felek által felhivatott volna; [10])

b) azon bíróság hivatalból történt megkeresésére, melynél az ügy folyamatba tétetett. A bíróság a kijelölt esetekben a bíróküldés szorgalmazására törvényileg egyenesen kötelezve van; sőt ha ellene azon körülmény eltitkolása bizonyul be, mely miatt a bíróküldés szükségessé vált, a károsult félnek elégtétellel tartozik; [11])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

c) végre a bíróküldést a felek is kérhetik s e kérelem felterjesztését a bíróság meg nem tagadhatja. [12]) Nehogy azonban a felek részéről a bíróküldés kivételes intézményével visszaélés történjék, a törvény kimondja, hogy ha a bíróküldés iránti eljárás megindítását a per késleltetése, vagy a biró avagy az ellenfél boszantása végett tudva hamis előadás által idézte elő valamelyik fél: a rendes bíróság által a költség megtéritése mellett 300 frtig terjedhető birsággal büntettetik, a mi iránt az ügyvéd, a fél elleni viszkereset fenmaradása mellett, első sorban felelős. [13])

A mennyiben azonban a bíróküldést a bíróság hozza is javaslatba vagy pedig azt a felek kérelmezik: mégis az igazságügyi miniszterium annak alkalmazásánál, az érdekeltség eseteitől eltekintve, melyekben a bíróküldést meg nem tagadhatja, [14]) saját belátása szerint jár el. Époly kevéssé van korlátozva abban, hogy mely bíróságot küldjön ki az illetékes bíróság helyett, feltéve, hogy oly bíróság küldetik ki, mely szervezeténél és az általa törvény szerint követhető eljárásnál fogva az illető ügynek megfelel. [15])

---

[1]) 1869. IV. t.-cz. 20. §. L. fentebb 9. §.

[2]) Nem értendő azonban ez alatt oly eset, midőn a törvényhozás meghatározott ügyre nézve ugyan, de a konkrét bíróság megjelölése nélkül rendeli a bíróság kijelölését. Ily eseteket l. a köv. jegyzetben.

[3]) Ily külön törvények, melyek bíróküldést rendelnek: az 1868. IX. t.-cz. 8. §-a és az 1881. XXV. t.-cz. Mindkettő a görög-keleti vallásu hitközségekben felmerülő peres kérdésekre nézve.

[4]) L. fentebb 32. §.

[5]) A törvény abból indul ki, hogy habár a birák az elnöktől csak az igazságügyi igazgatás tekintetében függnek, az mégis elegendő lehet, hogy a felek az elnök érdekeltsége esetében a bíróság pártatlanságában kétkedjenek. De ugyanazon oknál fogva a bíróküldésnek akkor is van helye, ha a járásbíróságnál a *járásbiró* van érdekelve, a mint ezt a *Semmsz.* 1872. május 15. 4291. sz. ki is mondotta (D. VI. 66. l.).

[6]) A törvény nem egészen szabatos, midőn csak arról szól, hogy „a törvényszék elnöke, vagy annyi tagja ellen *tétetik kifogás*“ stb. Az érdekeltség azon eseteiben, melyek a bíróság által hivatalból érvényesitendők, a bíróküldésnek helye van akkor is, ha a felek nem tettek kifogást, a mint ez a Ptr. 58. §-ából is kitünik.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[7]) Ptr. 57. §. 1. bek.

[8]) Pl. a bíróság székhelyének megszállása ellenséges csapatok által; árviz stb. Nem volt azonban bíróküldés, midőn az 1879. V. t.-cz. alapján az u. a. évi márczius 29-én 8710. sz. a. kelt rendelettel (R. T. 74. l.) a szegedi kir. törvényszék némely tanácsai ideiglenesen Makóra helyeztettek át. Ez esetben a törvényszék maga ugyanaz maradt.

[9]) Ptr. 57. §. 2. bek. Az igazságügyi miniszter törvényhozási felelőssége képezi a biztositékot, hogy a bíróküldés joga önkényes módon nem fog gyakoroltatni. Az igazságügyminiszter gyakorolja a bíróküldés jogát F i u m é r a nézve is. V. ö. 1871. szept. 14-én kelt id. rend. 9. §.

[10]) Pl. ha a miniszterium a közbiztonság veszélyéztetéséről, vagy az erőhatalmi akadályról értesül.

[11]) Ptr. 58. §. A bíróküldés szorgalmazásának elmulasztása miatt fegyelmi eljárásnak is lehet helye.

[12]) A megtagadás egyenlő a bíróküldés iránti határozattal, a melyre pedig kizárólag a miniszterium van jogositva. A bíróságnak csak arra van joga, de egyuttal kötelessége is, hogy a felterjesztésben azon okokat kifejtse, melyek miatt a bíróküldést szükségesnek nem tartja. Ha mégis megtagadtatnék a felterjesztés, a fél a mellett, hogy perorvoslatta! élhet, a miniszteriumhoz közvetlenül is fordulhat. V. ö. *Semmsz.* 1869. aug. 28. 1062. sz. (D. I. 37. l.).

[13]) Ptr. 59. §.

[14]) A megtagadás ellen azonban ezen esetekben is csak a miniszteri felelősség véd.

[15]) Nem lehet pl. törvényszék elé tartozó ügyben járásbiróságot, járásbiróság elé tartozó ügyben törvényszéket kiküldeni. A bíróküldés joga nem terjedhet tovább, mint hogy az illetékes bíróság helyett más bíróság jelöltessék ki; de nem terjed ki arra is, hogy a kiküldött bíróság a részére törvényileg kijelölt és általa meg nem változtatható szervezettől és eljárástól való eltérésre kötelezteссék.

56. §.

Az illetéktelenség érvényesitése és következményei.

I. A hatáskör és illetőség hiánya, mint már emlitettük, épúgy, mint a birói hatóság hiánya, [1]) részint maga a bíróság által h i v a t a l b ó l, részint a felek által k i f o g á s utján érvényesithető.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

A hivatalból való érvényesités, a mely feltételezi az illetőségnek a bíróság által hivatalból eszközölt vizsgálatát s a mely a bíróságnak nemcsak jogát, hanem kötelességét is képezi: [2]) összefüggésben áll a birói hatáskör és illetőség kényszeritő illetőleg mellőzhető természetével. [3]) A kényszeritő szabály alkalmazása a felek akaratától független lévén, a dolog természetében fekszik, hogy az alkalmazás feltételeinek ellenőrzése nem lehet csupán a felekre bizva. Ellenben a mellőzhető szabályok alkalmazásánál a bíróság a felek akaratának alá van rendelve s ezzel egészen jól fér össze, hogy a törvény a bíróságokat az alkalmazás feltételeinek ellenőrzésétől is felmenti.

A hivatalból való érvényesités ehhez képest helyt foglal:

a) általában véve a birói hatáskör tekintetében, a mely mint tudjuk, elvileg kényszeritő természetű. Helyt foglal azonban azon esetekben is, melyekben a törvényes hatáskörtől eltérni lehet; mert habár ezen esetekben a hatáskör maga nem is kényszeritő, de kényszeritők azon különös feltételek, melyekhez az eltérés a törvény által kötve van; [4])

b) az illetőség tekintetében mindazon esetekben, melyekben a felek szerződés által el nem térhetnek. A mennyiben ellenben, mint szabály szerint, a felek az illetőségtől eltérhetnek, a bíróságok az illetőség fenforgását hivatalból vizsgálni és az illetéktelenséget érvényesiteni nemcsak kötelezve, de jogositva sincsenek, [5]) hanem tartoznak bevárni, hogy alperes az illetékesség ellen kifogást emeljen, mit ha elmulasztott, az illetéktelen bíróság is, mint már tudjuk, illetékessá válik. Az érintett esetektől eltekintve tehát az illetékesség hiányának érvényesitése alperes kizárólagos, kifogás utján érvényesithető joga, melylyel tetszés szerint élhet. [6])

II. Az illetéktelenség hivatalból való érvényesitése azonban nem jelenti azt, mintha azon esetekben, melyekben az helyt foglal, alperes a hatáskör és illetőség ellen kifogással nem élhetne. A kifogás emelhető nemcsak akkor, ha az illetéktelenség érvényesitése kizárólag arra van hagyva, hanem akkor is, ha az hivatalból történhetik. Utóbbi esetben tehát a kifogás a hivatalból való érvényesitéssel versenyez. Nagy különbség van

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

azonban a kifogás emelésének idejére nézve. Általában az illetéktelenség érvényesitésének idejére nézve következő áll:

1. A hivatalból való érvényesités történhetik a per bármely szakában mindaddig, a mig jogerős itélet nem hozatott. Történhetik tehát közvetlenül a kereset folytán, vagy bármikor később. Az illetéktelenség hivatalból való érvényesitése helyt foglalhat nevezetesen a felebbviteli bíróság részéről is, habár a felek a perorvoslatban az illetékesség ellen kifogást nem emeltek. [7])

2. Ugyanaz áll az illetőségi kifogásra nézve is azon esetekben, melyekben az illetéktelenség hivatalból érvényesithető. Ez sincs semmi határidőhöz vagy a per meghatározott szakához kötve [8]) s nem is lehet, mert ellenmondás volna, ha a bíróság a kifogást mint ilyent visszautasitani volna jogositva, holott az abban kimutatott illetéktelenséget, mint a melyet hivatalból is kellet észlelnie, mégis érvényesiteni köteles. A kifogás ezen esetekben emelhető nevezetesen perorvoslat utján is, és pedig akkor is, ha alperes az elsőfolyamodásban a kifogást tenni elmulasztotta. [9])

3. A mi ellenben az illetőségi kifogást azon esetekben illeti, melyekben az illetéktelenség egyedül alperes részéről érvényesithető: az a törvény által különösen a per késleltetésének megakadályozása érdekében lényeges korlátozásnak van alávetve, a mennyiben ugyanis általában véve csak addig emelhető, a mig alperes a per érdemébe nem bocsátkozott, a mint ezt az eljárás különböző nemeinél közelebbről látni fogjuk. [10]) Az érdemleges perbebocsátkozás után a kifogás a bíróság által többé figyelembe nem vehető s perorvoslat utján sem lehet azt érvényesiteni. [11])

III. A mi az illetéktelenség érvényesitésének módját illeti: arról részletesen az eljárás tárgyalásánál fogunk szólani. E helyütt csak annak kiemelésére szoritkozunk, hogy akár hivatalból, akár kifogás folytán, akár elsőfolyamodásban, akár a felebbviteli eljárás során érvényesittetik az illetéktelenség: az iránt a bíróság mindig végzés utján határoz. [12]) Elsőfolyamodásban emelt kifogás esetében továbbá az illetőség kérdésé-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ben mindig előzetes, esetleg bizonyitással kapcsolatos [13]) tárgyalásnak van helye, nevezetesen akkor is, ha a kifogás a hivatalból eszközlendő vizsgálat eseteire vonatkozik. [14]) Az illetéktelenség hivatalból való érvényesitése ellenben a felek kihallgatása nélkül történik.

IV. Az illetéktelenség kimondása, vagy a mint gyakran neveztetni szokott: az illetékesség leszállitása [15]) folytán a bíróság a keresetet vagy másnemü beadványt visszautasitani köteles. [16]) A visszautasitás az eljárás egyszerű megtagadása. Nem terjedhet ki tehát arra is, hogy az illetékes bíróság hivatalból kijelöltessék. [17]) Felperes feladata az elutasitás után az illetékes bíróságot keresni s ennél keresetét ujból megindítani. E szabály azonban fontos kivételt szenved oly esetben, midőn az illetéktelenség akár az ügy minősége, akár a felek kifogása folytán csak a per folyama alatt, t. i. annak érdemleges szakában tünik ki, vagy az illetéktelenséget a per folyama alatt a felsőbb bíróság mondta ki. Ez esetben ugyanis az illetéktelen, épúgy mint az érdekelt birónak, addigi eljárása és cselekvényei semmisekké válnak; [18]) a felek tényei ellenben a per további folyamában is megtartják érvényüket, [19]) minek folytán a periratok további eljárás végett az illetékes bírósághoz hivatalból tétetnek át. [20]) E kivétel akkor is foglal helyet, mikor a bíróküldés szüksége csak az eljárás folyamában merül fel. [21])

---

[1]) L. fentebb 14. §.

[2]) V. ö. Ptr. 51. §. 1. bek.; Váltóelj. 4. §., Keresk. elj. 9. §.

[3]) V. ö. fentebb 53. §.

[4]) A járásbíróság tehát pl. hivatalból tartozik vizsgálni, valjon 500 frtot meghaladó és különben törvényszékhez tartozó ügyben a sommás eljárás kiköttetett-e és a kikötés a törvény követelményeinek megfelel-e s kifogás nélkül is tartozik a keresetet visszautasitani, ha a szabályszerü kikötés hiányzik. Hasonlóképen hivatalból tartozik a keresetet visszautasitani pl. a tőzsdebíróság, ha hatáskörének feltételei hiányoznak. Helytelen *Bp. kir. T.* 1883. május 1. 1854. sz. ellenkező hat. (*Félegyházy* Szemelv. 13. sz.).

[5]) Nyilván törvényellenes *Semmsz.* 1870. nov. 5. 8776. sz. (D. III.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

106. l.), melyben helyeseltetik, hogy az e. b. a keresetet hivatalból visszautasitotta azért, mert alperes a bíróság területén nem lakik.

[6]) Az itt felállitott elvek helyességét a Ptr. 51. §-ának egészen másként hangzó szavaival szemben nem könnyű kimutatni. Az id. §. következőleg szól: „A bíróságok kötelesek az illetőségükhöz nem tartozó kereseteket és másnemü beadványokat hivatalból visszautasitani. A 8. és 53. §§. eseteit kivéve azonban a nem illetékes bíróság is illetékessé válik, ha alperes az illetőség ellen törvényes időben kifogást tenni elmulasztott.“ A törvény látszólag az első bekezdésben állitja fel a szabályt, a másodikban a kivételt, a mint ezt a helyes logika is követeli. Ez azonban csak látszat. Ha közelebbről nézzük a szöveget, azt fogjuk találni, hogy a szabály épen megforditva a 2. bek.-ben van, s az 1. bek. tartalmazza a kivételt. Ennélfogva az 51. §. voltaképen következőleg szól: „A nem illetékes bíróság is illetékessé válik, ha alperes az illetőség ellen törvényes időben kifogást tenni elmulasztott (szabály). Kivétel van a 8. és 53. §§. eseteiben, melyekben a bíróságok az illetőségükhöz tartozó kereseteket hivatalból visszautasitani kötelesek.“ Igy helyesbitve az 51. §. szövegét, ebből tehát az tünik ki, hogy az illetéktelenség hivatalból való érvényesitése a 8. §-tól eltekintve, mely nem is a birói hatáskörre és illetőségre, hanem a bíróságok polgári h a t ó s á g á r a vonatkozik s melyről épen azért a bíróságoknak a végrehajtó hatalomhoz való viszonyánál szólottunk (l. fentebb 14. §.), egyedül az 53. §-ban a személyes illetőségre vonatkozólag felsorolt négy esetben foglalhat helyet; tehát sem a személyes illetőség egyéb eseteiben, sem általában a h a t á s k ö r tekintetében. E magyarázat azonban a törvény akaratának lehetetlen hogy megfeleljen. Nem felel meg nevezetesen a felebbviteli illetőség s általában a hatáskör tekintetében. Mert ha a törvény ezeknél, mint láttuk, nem engedi meg az eltérést a felek k i f e j e z e t t szerződéses akaratnyilvánitása által, lehetetlen feltenni, mert belső ellenmondás volna, hogy a törvény ezeknél az eltérést a kifejezett szerződéses akaratnyilvánításnál bizonyára gyengébb h a l l g a t a g o s egyoldalú akaratnyilvánitás által, illetve alperesnek puszta m u l a s z t á s a alapján, meg akarta engedni. Mire való volna a hatáskör és felebbviteli illetőségtől a kifejezetten szándékolt eltérést megtiltani, ha a felek az eltérést hallgatag mégis eszközölhetnék? Fel kell tehát tételezni, hogy a törvény az 51. §-ban a hatáskörre és a felebbviteli illetőségre nem is gondolt; hogy az 51. §-ban az illetőség alatt, a birói hatóságtól eltekintve, csak az elsőfolyamodású bíróságok személyes illetőségét értette. Igy van ez kifejezetten is kimondva a Váltóelj. 4. §-ában és az 1877. XXII. t.-cz. 41. §-ában s igy magyarázza a törvényt kevés kivétellel a birói gyakorlat is. V. ö. pl. *Semmsz.* 1869. aug. 10. 740. sz. (D. I. 49. l.); 1870. febr. 22. 1213. sz. (D. II. 104. l.); 1877. április 25. 7836. sz. (D. XVIII. 37. l.); 1877. decz. 6. 20059. sz. (D. XIX. 50. l.); 1878. január 29. 22146. sz.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

(U. o. 49. l.); 1878. julius 4. 11997. sz. (D. XX. 26. l.); 1879. jul. 30. 15874. sz. (D. XXIII. 30. l.); 1879. április 23. 8350 sz. (U. o. 78. l.); — *Curia* 1885. május 26. 3593. sz. (D. XL. 162. l.). Kivételes állást foglal el azonban részben a Keresk. elj. a 9. §-ban.

[7]) V. ö. 1881. LIX. t.-cz. 39. §. c) pont és ut. előtti bek.

[8]) V. ö. id. t. 16. §., mely ugyan csak a rendes eljárásra vonatkozik. De ugyanannak kell állnia a sommás eljárásban is, bár az id. t. erre vonatkozó 15. §-a nem emliti.

[9]) Ez kitünik az 1881. LIX. t.-cz. 39. §. c) és d) pontjának egybevetéséből. Még makacsságiitélet esetében sincs korlátozva alperes a hatáskör és az illetőség hiányát a szóban forgó esetekben perorvoslat utján érvényesiteni.

[10]) L. 1881. LIX. t.-cz. 15. 16. §§. Sommás eljárásban a tárgyalás kezdetén, rendes eljárásban a perfelvételi határidőben, a mi épen a perbebocsátkozásnak felel meg.

[11]) Perorvoslatnak csak az e. f. bíróságnak az illetőség tárgyában hozott végzése ellen lehet helye az 1881. LIX. t.-cz. 15. 16. §§. értelmében; de nem önállóan, ha a kifogás elmulasztatott.

[12]) L. 1881. LIX. t.-cz. 15. 16. §§. és 41. 43. §§.

[13]) Eskü általi bizonyitásnak azonban az illetékesség kérdésében nincs helye, miután az eskü a Ptr. 221. §. értelmében csak végitélet által rendelhető el. V. ö. *Semmsz.* 1869. aug. 28. 1084. sz. (D. I. 35. l.); 1878. május 8. 8669. sz. (D. XX. 67. l.); *Bp. kir. T.* 1882. január 16. 9. sz. (D. XXIX. 311. l.). De igen tanu bizonyitásnak: *Semmsz.* 1871. julius 26. 7948. sz. (D. V. 27. l); *Bp. kir. T.* 1885. szept. 22. 33386. sz. (D. XLII. 339. l.). Megkötési hely bizonyitása az illetékesség tárgyalásánál, ha az illetékesség arra alapittatik: v. ö. *Semmsz.* 1877. nov. 29. 23831. sz. (D. XIX. 65. l.). Magától értetődik, hogy az illetőség megállapitásánál nem a kereset czime, hanem tartalma irányadó: *Curia* 1884. deczember 30. 8307. sz. (D. XXXVIII. 322. l.).

[14]) Az 1881. LIX. t.-cz. 15. 16. §§. nem tesznek semmi megkülönböztetést.

[15]) Régebben általánosan használt megjelölés a nem érdemleges kifogásokra és az ugyanoly természetü elutasitó határozatokra. Leszállitó kifogás *(exceptio condescensoria)*, leszállitó itélet *(sententia condescensoria)*. V. ö. *Frank* id. m. II. 406. 407. §§.

[16]) Ptr. 51. §. 1. bek. Ha a kereset hivatalból visszautasittatik, mielőtt arra további eljárás következett volna: „*a limine*“ (küszöbről való) elutasitásról szokás beszélni.

[17]) V. ö. *Semmsz.* 1879. április 23. 8350. sz. (D. XXIII. 78. l.); *Curia* 1885. január 9. 1105/84. sz. (D. XXXIX. 76: l.). Ily kijelölés esetét tartalmazza azonban, bár nemleges irányban, az 1877. XXII. t.-cz 41. §-a, mely szerint, ha a tárgyalás közben kiderül, hogy a kereset nem tartozik

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a bagatelleljárás alá s a biró a további eljárást beszünteti, felperes keresetét a rendes bíróságok előtt feltétlenül megindithatja s ezek az ügyet azon ok miatt, hogy az bagatelleljárásra tartozik, el nem utasithatják.

[18]) Ez különösen a mi az itéletet illeti, a római jog alapján felállitott azon általánosan idézett szabálynak felel meg: *Sententia a non suo iudice lata nullam obtinet firmitatem.* Csakhogy a semmisség, a mint tudjuk, csak akkor áll be, ha az illetéktelenség érvényesittetik, a mint ez az 1881. LIX. t.-cz. 5. §-ából is kitünik.

[19]) A felek cselekvényei tehát az illetékes kirőság előtt nem ismétlendők. De másrészt nem is vonhatók vissza vagy módosithatók, ha ez általában ki van zárva. Pl. keresetváltoztatás vagy keresetvisszavétel (Ptr. 68. 69. §§.); beismerés módositása vagy visszavonása (Ptr. 164. §.). A törvény szóban forgó rendelkezését továbbá a felek cselekvényeinek magánjogi hatályára is kell vonatkoztatni. Igy nevezetesen hatályban marad az elévülésnek az illetéktelen bíróságnál inditott kereset által történt félbeszakitása; a mit annyival inkább fel kell venni, mert újabb kereset nem is indittatik. Csak a keresetnek *a limine* való viszszautasitása esetében dől meg a félbeszakitás — miről később bővebben lesz szó.

[20]) 1881. LIX. t.-cz. 5. §. és előbb Ptr. 14. §. Hogy a bíróságok a szóban forgó esetben a periratokat az illetékes bírósághoz hivatalból kötelesek áttenni, a mi feltételezi, hogy az illetékes bíróság általuk hivatalból kijelöltessék: a magyar törvényhozásnak oly kivételes rendelkezése, melyre nem igen található példa s a mi bíróságaink nem is tartják magukat mindig ezen reájuk nézve némileg terhes szabályhoz. Magában véve azonban a bíróságok által a feleknek nyujtott ezen segitség annál indokoltabb, minél bonyolultabbak az illetőségi szabályok, s minél inkább terheli a bíróságot is a vád, hogy a hivatalból érvényesitendő illetéktelenséget mindjárt a per elején nem érvényesitette. Hogy a törvény csakugyan ez értelemben magyarázandó, arra nézve v. ö. *Curia* 1884. május 16. 3304. sz. (D. XXXVII. 251. l.); 1884. szept. 11. 5288. sz. (D. XXXVIII. 162. l.); 1885. május 26. 3593. sz. (D. XL. 162. l.). Megjegyzendő azonban, hogy az iratoknak az illetékes bírósághoz való áttétele nem jelenti azt, mintha az illetékességnek azzal járó kijelölése a kijelölt bíróságra nézve akkor is kötelező volna, ha a kijelölés az e. f. bíróság által történik. Ily kötelezés egyenrangú bíróságok között el nem ismerhető, hanem csak a felsőbbb bíróságok részéről. Ha ugyan a bíróság, melyhez az iratok áttétettek, magát illetékesnek nem tartja, ez által illetőségi összeütközés keletkezik, de ennek elintézésére megvan a törvényes ut. V. ö. a köv. §-t.

[21]) Id. §. 1. bek. 2. mondat. T. i. a miniszterium által kijelölt bíróságnál folytatott eljárásra nézve.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

57. §.

Az illetőségi összeütközés.

I. Valamint a bíróságok és a közigazgatási hatóságok között, [1]) azonképen a bíróságok egymás között is keletkezhetik illetőségi összeütközés és pedig úgy a hatáskör, mint a személyes illetőség tekintetében. Ezen összeütközés lehet továbbá szintén vagy tevőleges, midőn két bíróság egyaránt a maga illetőségéhez tartozónak vitatja az ügyet, vagy nemleges, midőn a két bíróság egyaránt illetéktelennek nyilvánitja magát. [2])

Közelebbről tekintve ahhoz, hogy illetőségi összeütközésről beszélhessünk, a következő feltételek szükségesek:

1. Tevőleges illetőségi összeütközéshez szükséges, hogy valamely ügy az egyik bíróságnál megindittatván, az egy másik bíróság által hivatalos alakban magának követeltessék, a nélkül, hogy előbbi e követelésnek eleget tenne s az ügyet átengedni hajlandó volna. [3])

2. Nemleges illetőségi összeütközésről csak akkor lehet szó, ha az egyik bíróság magát illetéktelennek nyilvánitván, hivatalosan átteszi az ügyet a szerinte illetékes bírósághoz; ez azonban szintén illetéktelennek nyilvánitja magát. [4])

3. Az előbbiből következik, hogy illetőségi összeütközés nem forog fenn, ha az illetőség iránti vita nem két bíróság között hivatalos uton keletkezik, hanem csak a felek azok, a kik valamely bírósággal szemben egy más bíróság illetőségét vitatják; ha nevezetesen alperes a magát illetékesnek nyilvánitó bíróságot illetéktelennek, felperes a magát illetéktelennek nyilvánitó bíróságot illetékesnek tartja. Ily esetben a felek egyedül rendes perorvoslat utján kérhetik a felső bíróságtól az illetékesség megállapitását. Ez áll akkor is, ha a bíróság magát illetéktelennek nyilvánitván, felperes az ügyet egy más, szerinte illetékes bíróságnál megindítja, ez azonban azt szintén visszautasitja. [5])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

4. Az illetőségi összeütközés feltételezi továbbá, hogy két bíróság egymással szemben kölcsönösen nyilvánitsa magát illetékesnek vagy illetéktelennek. Nem forog fenn tehát illetőségi összeütközés, ha az ügyben illetékes bíróság egy másik bíróságot valamely cselekvény foganatositására megkeres s ez a megkeresésnek eleget tenni azért vonakodik, mert arra magát illetéktelennek tartja. [6]) Ha azonban a megkereső és megkeresett bíróság között nem a megkeresés foganatositására nézve általában, hanem az azzal járó valamely részleges cselekvény iránt oly vita támad, mely szerint arra mindegyik illetékesnek vagy illetéktelennek nyilvánitja magát, ez illetőségi összeütközést képez. [7])

4. Valamint tevőleges hatósági, úgy tevőleges illetőségi összeütközés is csak addig lehetséges, a mig az eljáró bíróságnál jogerejü itélet nem keletkezett. [8])

II. A hazai bíróságok között felmerült illetőségi összeütközések elintézése a kir. Curia jogköréhez tartozik. [9]) E végből az összeütközésben álló bíróságok valamelyike által, és pedig tevőleges illetőségi összeütközés esetén a folyamatban lévő eljárás felfüggesztése mellett, [10]) hivatalból megkeresendő. A felek a kir Curiához még akkor sem fordulhatnak, ha valóban illetőségi összeütközés fenforog, de a bíróságok az iránt felterjesztést tenni vonakodnának. Ily esetben a felek szabályszerü perorvoslat utján kérhetik, hogy a felső bíróság az ügy felterjesztését elrendelje. [11])

A kir. Curiát az illetőségi összeütközés elintézésénél az alsó bíróságok illetőségi határozatai még akkor sem kötik, ha azok felsőbiróilag megerősitve lettek volna. [12])

---

[1]) L. fentebb 14. §.

[2]) Igazi összeütközés a bíróságok között is voltaképen csak az előbbi esetben van (v. ö. fentebb 14. §. 13. jegyz.). De a nemleges eset a bíróságok között is mint valóságos illetőségi összeütközés van elfogadva. A Dttár erre nézve elég példát tartalmaz. Elvi kijelentést pedig l. *Curia* 1884. május 16. 3304. sz. (D. XXXVII. 251. l.): „Az 1881. LIX t.-cz. 7. §-a értelmében hivatva van a m. kir. Curia határozni az illetőségi összeütközések fölött oly esetekben, midőn valamely bíróság a maga ille-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tőségi körének egy másik bíróság által lett megsértését panaszolja, vagy a midőn valamely bíróság az előtte folyamatba tett ügyben magát illetéktelennek találván, átteszi az ügyet a szerinte illetékes bírósághoz, ez utóbbi pedig szintén illetéktelennek nyilvánitja magát.[2] Illetőségi összeütközés különben ugyanazon bíróság két osztálya között is fordulhat elő, ha azok különálló hatáskörrel birnak, pl. törvényszék mint birtokbíróság és mint telekkönyvi hatóság között. V. ö. *Curia* 1886. decz. 17. 7185. sz. (D. XLIV. 256. l.); 1887. decz. 20. 8802. sz. (D. XLVIII. 27. l.).

[3]) Pl. ha ugyanazon felek között és ugyanazon jogügyletből különböző bíróságoknál kölcsönösen kereset indittatott s a Ptr. 13. §-a értelmében (v. ö. fentebb 50. §.) mindegyik magának követeli az elsőbbséget.

[4]) L. a 2. jegyzetben elől id. *curiai* határozatot. Például szolgálhat a 3. jegyzetben id. eset forditottja. Vagy pl. birtokbíróság és telekkönyvi hatóság között, mindegyik a másik illetőségét vitatván. V. ö. *Curia* 1884. szept. 11. 5288. sz. (D. XXXVIII. 162. l.), hol egyuttal kimondva, hogy ha a második bíróság a hozzá áttett keresetet elfogadta s arra a tárgyalást megtartotta, részéről illetőségi összeütközés már nem jöhet szóba.

[5]) L. a 2. jegyzetben elől id. *curiai* határozatot és *Curia* 1885. január 9. 1105/84. sz. (D. XXXIX. 76. l.).

[6]) V. ö. *Semmsz.* 1879. szept. 24. 20248. sz. (D. XXIV. 13. l.); *Curia* 1883. május 31. 3323. sz. (D. XXXIII. 177. l.); 1884. február 14. 695. sz. (D. XXXV. 313. l.). Vannak azonban esetek, midőn a megkeresés megtagadása mint összeütközés elfogadtatott. V. ö. pl. *Semmsz.* 1873. január 28. 764. sz. (D. VIII. 44. l.); 1876. január 19. 736. sz. (D. XVII. 35. l.).

[7]) V. ö. *Curia* 1884. szept. 9. 787. sz. (D. XXXVII. 296. l.): szakértők kinevezése iránt a megkeresett bíróság által foganatositott szemlénél.

[8]) V. ö. *Curia* 1884. szept. 18. 6255. sz. (D. XXXVIII. 47. l.).

[9]) 1881. LIX. t.-cz. 7. §. Előbb a Ptr. 50. §-a értelmében a *Semmsz.* járt el. Hazai és külföldi bíróságok közt keletkezett összeütközésekre nézve l. fentebb 7. §. A külföldi bíróságokhoz számitandók a horvát-szlavon bíróságok is, mig Fiuméra nézve az 1871. évi szept. 14-én kelt id. rend. 10. §-a akként intézkedik, hogy a fiumei és a horvát-szlavon bíróságok között felmerülő illetőségi összeütközés eseteiben a horvát-szlavon-dalmát bán és a m. kir. igazságügyminiszter egyetértőleg határoznak a legfőbb itélőszék (most a kir. Curia), valamint a zágrábi hétszemélyes tábla meghallgatása után. Ha pedig a fiumei bíróság a magyar bíróságokkal jő összeütközésbe: az igazságügyminiszter határoz.

[10]) Nemleges illetőségi összeütközésnél az illetéktelenség kimondásával ugyis felfüggesztetik az eljárás, azt tehát külön emliteni sem kell.

[11]) Másként a hatósági összeütközésnél (l. fentebb 14. §. 22. jegyzet) azért, mert ott a fél nem bir pèrorvoslàti joggal, ha már a legfőbb birói vagy közigazgatási hatóság is határozott.

[12]) V. ö. *Curia* 1883. junius 19. 3673. sz. (D. XXXIII. 239. l.).

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ÖTÖDIK CZIM.

A polgári törvénykezés segédszervei.

58. §.

Áttekintés.

Az igazságszolgáltatásnak a bíróságokon s azok tagjain kivül még más szervei is vannak, a melyek a bíróságok tevékenységét kiegészitvén s a bíróságoknak a törvénykezésben segitségül lévén, mint a törvénykezés segédszervei jelentkeznek.

Ezen segédszervek a polgári törvénykezés terén három csoportba foglalva a következők:

1. a bíróságoknak közvetlenül alárendelt, bár velük csak külső kapcsolatban álló azon közegek, melyek a birói határozatok foganatositására, a kézbesitések és a szükséges forditások eszközlésére rendelvék. Ezek közé tartoznak: a birósági végrehajtók, a kézbesitők, az állandó szakértők és a hites tolmácsok;

2. a bíróságoktól független azon állandó közegek, melyek részint az állam és az ennek kezelése alatt álló közalapitványok, részint a köztörvényhatóságok és a magánfeleknek biróság előtti és bíróságon kivüli képviseletére vannak hivatva. Ide

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tartoznak: a kir. ügyészség, a kincstári jogügyek igazgatósága, a közalapitványi kir. ügyigazgatóság és egyéb az állam igazságügyi képviseletében eljáró közegek; továbbá a törvényhatósági tiszti ügyészek és különösen az ügyvédség;

3. az előbbiektől külön emlitendő végre a kir. közjegyzők intézménye, a kik a bíróságoktól függetlenül és önállóan mint nyilvános hitelesitő közegek szerepelnek, azonfelül a bíróságoknak egyes perenkivüli cselekvények foganatositásánál segédkeznek.

Mindezen segédszervekről s azoknak a polgári törvénykezés terén kijelölt szerepéről a következőkben részletesen fogunk szólani. [1])

[1]) A törvényhatósági tiszti ügyészekre nézve, a mennyiben csak mint a törvényhatóságok jogi képviselői jönnek tekintetbe, elegendő a közigazgatási jogot tárgyazó munkákra és az 1886. XXI. t.-cz. 70. §-ára utalni. A mennyiben azonban az állam jogi képviseletében is járnak el, reájuk is visszatérünk.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ELSŐ FEJEZET.

A bíróságoknak közvetlenül alárendelt segédszervek.

59. §.

A birósági végrehajtók.

I. A végrehajtói intézmény az 1871. LI. t.-cz. által honosittatott meg azon czélból, hogy a birósági személyzet tulajdonképeni feladatától el ne vonassék. [1]) Ezen törvény értelmében a birósági végrehajtók hatásköréhez a birói határozatok végrehajtása és rendszerint a kézbesités tartozott. [2]) Azonban a végrehajtók általi kézbesités a jogkereső közönségre nézve fölötte költségesnek bizonyulván, az 1875. IX. t.-cz. a végrehajtók rendszerinti hatáskörét a végrehajtásra korlátozta. [3]) Ezzel kapcsolatban az előbbi törvény más irányú módositásokat és kiegészitéseket is szenvedett. E két törvényt kiegészíti az 1875. évi szeptember 10-én 26020. sz. a. kelt ig. min. rendelet[4]), mely ismét az 1881. LX. t.-cz. folytán az 1881. évi november 1-én 3406. sz. a. kelt ig. min. rendelet által módosittatott. [5]) A polgárositott Határőrvidékre a végrehajtói intézmény, mint már érintetett, csak az 1887. márczius 31-én 10,957. sz. a. kelt ig. min. rendelet által terjesztetett ki. [6])

II. A birósági végrehajtók a végrehajtás foganatositására illetékes járásbiróságok mellett az igazságügyminiszter által megállapitott számban alkalmaztatnak. [7]) Csakis oly magyar állampolgár alkalmazható azonban, a ki:

a) életének 24-dik évét betöltötte, feddhetlen jellemü s vagyona fölött rendelkezési joggal bir;

b) a törvényben előirt végrehajtói vizsgát jó sikerrel letette. [8])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

A végrehajtói vizsga bármelyik elsőfokú kir. törvényszék előtt tehető le és szóbeli és irásbeli. A vizsgáló bizottság az elnökön kivül két itélőbiróból áll. A szóbeli vizsga tárgyai: a birósági végrehajtókról szóló törvények s az ezekre vonatkozó rendeletek, valamint az egyéb törvényeknek és rendeleteknek a birósági végrehajtók hatáskörére és eljárására vovatkozó határozatai. Az irásbeli vizsga tárgyát pedig az illető fogalmazási képességének megbirálása képezi, tekintettel azon számviteli és irásbeli teendőkre, melyek a birósági végrehajtónak szolgálatához tartoznak. Birói képesitéssel biró egyének a végrehajtói vizsga letétele alól felmentetnek. [9])

A végrehajtói állásokra való alkalmazás szabályszerü pályázat utján [10]) az igazságügyminiszter által eszközölt kinevezés által történik. [11]) Az állás elfoglalása előtt a kinevezett az előirt esküt köteles letenni. [12])

A birósági végrehajtó nem lehet oly hivatalban vagy szolgálatban s nem vihet oly üzletet vagy foglalkozást, mely által hivatalbeli kötelességének pontos és hű teljesitésében akadályoztatnék. [13]) Nyugalmazott állami vagy törvényhatósági hivatalnokok ellenben a végrehajtói állomásokra nyugdijuk elvesztése nélkül alkalmazhatók, sőt más pályázók fölött előnyben részesülnek. [14])

A birósági végrehajtó a kinevezési okmányban kijelölt helyen köteles állandóan lakni; [15]) másutt sem irodát nem szabad tartania, sem azon járásbiróság területén kivül, melyhez kineveztetett, hivatalos cselekvényt nem végezhet. [16]) Tiltva van neki továbbá a feleket a biróság vagy más hatóság előtt képviselni, azoknak peres vagy perenkivüli ügyeiben közbenjárni, periratokat vagy kérvényeket szerkeszteni. [17]) De a hatásköréhez tartozó cselekvényeket sem végezheti a bir. végrehajtó oly ügyben, a melynél maga, neje, jegyese, gyámoltja, gondnokoltja vagy oly személy van érdekelve, ki vele fel- vagy lemenő ágban vagy másodizig oldalrokonságban, vagy első izig sógorságban áll. [18]) Mindenesetre köteles pedig a hatásköréhez tartozó teendőket személyesen végezni; egyedül az irodai munkák teljesitésére tarthat magának irnokot, a ki egyszersmind az ér-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

kező iratokat is, mindazonáltal a végrehajtó felelőssége mellett, átveheti. [19]) Különösen tiltva van neki végre azon tárgyat, melyre hivatalos működése vonatkozik, egészben vagy részben, habár határozott árért, magához váltani. [20])

III. A birósági végrehajtók az államtól sem fizetésben, sem másnemü ellátásban nem részesülnek, hanem minden egyes eljárásukért a felek által a törvényben megállapitott dijszabás szerint dijaztatnak. [21]) Ennek daczára valóságos állami köztisztviselők [22]), a kik hivatalos eljárásukban a törvény különös oltalma alatt állanak [23]), de másrészt ugyanoly felelősséggel tartoznak, mint a birósági tisztviselők [24]), a fegyelmi bíróságot azon e. f. törvényszék fegyelmi birósága gyakorolván, melynek területén az illető végrehajtó alkalmazva van. [25]) Mindazonáltal nem tartoznak azon bíróság személyzetéhez, a mely mellett alkalmazva vannak, hanem különálló tisztviselők, a mi különösen abból tünik ki, hogy minden birósági végrehajtónak külön hivatalos pecsétje és hitelesitett könyve van [26]), mely alatt és a melyből saját aláirásával hivatalos okiratokat állit ki. [27]) Az illető járásbirósággal a végrehajtók csak annyiban állnak kapcsolatban, a mennyiben annak rendelkezései alapján járnak el [28]) s a járásbiró fölöttük a közvetlen felügyeleti jogot gyakorolja. A törvényszék székhelyén alkalmazott birósági végrehajtók fölött azonban a közvetlen felügyeleti jog a törvényszék elnökét illeti. Ezen felügyeleti jognál fogva az elnök, illetve járásbiró tartozik ellenőrizni a végrehajtók hivatalos eljárását, megvizsgálni jegyzőkönyveiket és egyéb hivatalos irataikat és tudomást szerezni a megbizások pontos és szabályszerü elintézése s a netáni késedelem okai iránt. [29]) Minden birósági végrehajtó eljárása és könyvei évnegyedenként legalább egyszer megvizsgálandók s a teljesitett vizsgálat eredményéről az igazságügyminiszternek jelentés teendő. [30])

---

[1]) V. ö. az id. t. javaslatának indokolását: 1869/72. országgy. képvh. irományai III. köt. 307. l. Mintául szolgált a franczia és német végrehajtók *(huissiers, Gerichtsvollzieher)* intézménye. Előbb a végrehajtás kizárólag maga a birósági személyzet által eszközöltetett. V. ö. 1868. LIV. t.-cz. 352. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[2]) Id. t. 12—14. §§.

[3]) Az id. t. 3. §-a szerint a kézbesitések birósági végrehajtók által ezentul csak az érdekelt fél kivánatára és költségére teljesitendők, mely az ellenfél terhére fel nem számittathatik. De a végrehajtások eszközlése sem történik kizárólag a végrehajtók által. V. ö. Vght. t. 19. §. és ehhez még 1886. VII. t.-cz. (közjegyzői novella) 36. §.

[4]) R. T. 180. l. Ez az 1871. LI. t.-cz. alapján az 1872. január 29-én 3564. sz. a. kelt ig. min. rendelettel a birósági végrehajtók számára kiadott utasitás helyébe lépett.

[5]) R. T. 1460. l. Voltaképen nemcsak az id. tervezet, hanem maga a törvény, bár ez csak az 1881. LX. t.-cz. értelmében történt.

[6]) V. ö. fentebb 4. §.

[7]) 1881. id. rend. 1. §. Az 1871. LI. t.-cz. szerint minden e. f. törvényszék és járásbiróság mellett; az 1875. IX. t.-cz. szerint a járásbiróságoknál kellő számban feltétlenül, a törvényszékeknél csak kivételesen a mutatkozó szükséghez képest. Az ujabb módositás annak folytán vált szükségessé, mert a végrehajtás foganatositása most az 1881. LX. t.-cz. értelmében a telekkönyvi hatóságoktól eltekintve, csakis a járásbiróságok által történik. Budapest fővárosában a végrehajtás az I—III. és az V. kerületi járásbiróságokra lévén ruházva, a végrehajtók is ezekhez vannak beosztva. V. ö. a Vght. t. hatálybaléptetése tárgyában kiadott 1881. évi 3333. sz ig. min. rend. 5. §.

[8]) 1871. LI. t.-cz. 2. §.

[9]) Id. t. 3. §. A végrehajtói vizsga további részleteire nézve v. ö. 1875. id. rend. 3—5. §§. és 1881. id. rend. 2. §.

[10]) 1875. rend. 6. §.

[11]) 1871. LI. t.-cz. 1. §.

[12]) Id. t. 4. §., mely egyuttal előirja, hogy a kinevezett az eskü letétele végett a kineveztetés után legfelebb 30 nap alatt köteles azon törvényszék elnökénél jelentkezni, melynek területére végrehajtónak kineveztetett; az eskü letétele után pedig azonnal köteles hivatalát elfoglalni. Ha ezen idő alatt nem jelentkezik, vagy hivatalát azonnal el nem foglalja, úgy tekintetik, mintha lemondott volna, kivéve, ha igazolni tudja, hogy ezen mulasztást legyőzhetlen akadályok okozták (mint a biráknál és birósági személyzetnél.). Az esküminta l. 1875. rend. 7. §.

[13]) Id. t. 5. §.

[14]) 1877. május 23-án 1278. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 135. l.)

[15]) Id. t. 11. §.

[16]) 1881. rend. 3. §., mely egyuttal kimondja, hogy Budapest fővárosában ez annyiban nem nyer teljes alkalmazást, a mennyiben a végrehajtók kézbesitéseket és kisebb polg. peres ügyekben végrehajtásokat az illető járásbiróság területén kivül is teljesithetnek a főváros azon oldalán, a melyben a járásbiróság fekszik.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[17]) 1875. rend. 12. §.

[18]) Id. t. 17. §.

[19]) 1875. rend. 20. §.

[20]) Id. rend. 13. §.

[21]) A végrehajtók dijai iránt l. közelebbről 1871. LI. t.-cz. 21—27 §§.; 1875. IX. t.-cz. 3—5. §§. A törvényben és a dijszabályban megállapitott illetményeken felül a végrehajtónak jutalmat elfogadnia nem szabad: 1875. rend. 29. §.

[22]) V. ö. az 1871. LI. t.-cz. indokolását is id. h. 310. l.

[23]) Az 1871. LI t.-cz. 28. §-a szerint az, a ki a birósági végrehajtót hivatalos eljárásában szóval vagy tettlegesen bántalmazza: ha e cselekvény rendes bűnvádi eljárás alá tartozó bűntettet nem képez, kihágást követ el és 3 hónappal terjedhető fogsággal vagy 300 frtig terjedhető birsággal büntettethetik.

[24]) Id. t. 20. §., mely egyuttal azon módositást tartalmazza, hogy a fegyelmi uton kiszabható pénzbüntetés 300 frtig terjedhet s hogy kártéritési felelősség esetében a kereshetőség előzetes megállapitásának nincs helye. A hivatali bűntettek tekintetében a végrehajtókra nézve is a Bünt. T. irányadó.

[25]) Id. t. 20. §. 2. bek.

[26]) Id. t. 7. §. A könyvvezetés részleteire nézve v. ö. 8—10. §§. 1875. rend. 30—34. §§.; 1881. rend. 8—10. §§.

[27]) V. ö. 1875. rend. 37. §.

[28]) 1881. rend. 5. §. Kivételesen a végrehajtóval a törvényszék vagy Budapesten a többi járásbiróság is rendelkezik, kézbesitést pedig a végrehajtó a Ptr. 260. §. esetében (idéző végzés) az illető fél közvetlen megkeresésére is köteles teljesiteni. Id. rend. 2. bek., 1875. IX. t.-cz. 1. §., Vght. t. hatálybalépt. rend. 5. §. Az előbb id. rend. 4. §-a értelmében a járásbiróság vezetője egyuttal felügyelni köteles, hogy a bir. végrehajtókra bizott teendők azok között egyenlő arányban osztassanak fel és hogy az 1881. LX. t.-cz. 19. §-ának azon intézkedése, mely szerint a végrehajtás foganatositására nem fontosabb esetekben csak bir. végrehajtók küldendők ki, pontosan megtartassék.

[29]) 1871. LI. t.-cz. 18. §.

[30]) Id. t. 18. §. ut. bek., 1881. rend. 13. §. Az 1875. IX. t.-cz. 6. §-a értelmében az évnegyedes vizsgálatnál különös figyelem forditandó arra, hogy a felszámitott dijak és költségek a törvénynyel és dijszabályzattal megegyeznek-e, s ha a feleket terhelő eltérés tapasztaltatnék, a végrehajtó ellen, akár emeltetett panasz akár nem, az illetéktelen dijak és költségek megtérítésén felül az 1871. LI. t.-cz. 14. §-ában megállapitott birság, illetőleg hivatalvesztés büntetése alkalmazandó.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

60. §.

A kézbesitők.

I. Miután az 1875. évi IX. t.-cz. a kézbesitést a végrehajtóktól elvette, szükségessé vált külön kézbesitési közegekről gondoskodni. Ez nyomban az 1875. évi X. t.-cz. által történt. [1])

Ezen törvény értelmében a kézbesitést, ha polgári ügyekben a fél azt a törvény által megengedett más módon nem kivánja eszközöltetni, [2]) a biróságok székhelyein bírósági szolgák, másutt községi közegek és pedig kis községekben a körjegyző, nagy községekben a községi jegyző, rendezett tanácsú valamint törvényhatósági joggal felruházott és szab. kir. városokban a hatóságnak valamely alkalmas közege s a menynyiben a községi közegek akadályozva vannak, azoknak az illető közegek által e czélra előre kijelölendő alkalmas helyettesei teljesitik. [3]) Községi közegekre bizható a kézbesités a birósági székhelyeken is polgári ügyekben akkor, ha a kézbesités a székhely külső határában teljesitendő. [4]) A mennyiben valamely községben egy kézbesitő nem lenne elégséges: a község köteles gondoskodni arról, hogy a szükségnek megfelelőleg két vagy több kézbesitő alkalmaztassék. [5])

A kézbesités teljesitésével megbizott községi közegek nevét s az ezeknél időközben beállott változásokat a községi előljáróságok illetőleg polgármesterek azon törvényszéknél és járásbiróságnál, melynek területéhez tartoznak, haladéktalanul bejelenteni kötelesek. Az ekként bejelentett kézbesitők névsora a biróságok irodáiban nyilvántartandó. [6])

II. A kézbesitések dij nélkül eszközöltetnek [7]) s azok szabályszerü teljesitéséért a kézbesitő közegek felelősek. [8]) A kézbesités teljesitésénél elkövetett mulasztás vagy visszaélés miatt, a mennyiben a büntető törvények sulya ala eső cselekvény nem forog fenn, a fennálló törvények és szabályok értelmében fegyelmi eljárásnak van helye, mely a járásbiró, illetőleg törvényszék megkeresésére mindig elrendelendő. A káresetek a törvényke-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

zési rendtartás szerint illetékes bíróság hatásköréhez tartoznak s a magánjog elvei szerint itéltetnek meg. [9])

A törvényszék elnöke, valamint a járásbiró is mindenkor megvizsgálhatják a kézbesitők által vezetett jegyzékeket, s ha azokat nem találnák rendben, vagy ha azt tapasztalnák, hogy a községi kézbesitő nem bir elegendő jártassággal, ez iránt az igazságügyminiszterhez jelentést tenni kötelesek. [10])

A kézbesités eszközlésének módjáról később részletesen lesz szó.

---

[1]) L. még hozzá a bel- és igazságügyminiszter 1875. jul. 3-ról kelt rendeletét az 1875. X. t.-cz. végrehajtása tárgyában (R. T. 113. l.). A Ptr.-nak a kézbesitő közegekre vonatkozó 261. §-a, mely már az 1871. LI. t.-cz. által hatályon kivül helyeztetett, továbbra is hatályon kivül hagyatott.

[2]) V. ö. Ptr. 260. és 271. §§., 1875. IX. t.-cz. 3. §.

[3]) 1875. X. t.-cz. 1. §.

[4]) Id. t. 2. §.

[5]) Id. rend. 20. §.

[6]) Id. t. 3. §.

[7]) Id. t. 4. §.

[8]) Id. t. 5. §.

[9]) Id. t. 6. §.

[10]) Id. rend. 18. §.

61. §.

Az állandó szakértők.

Állandó szakértők egyedül a végrehajtási foglalásoknál eszközlendő becslések [1]) és a szerzői jogról szóló törvény értelmében a szerzői jog iránti perekben előforduló műszaki kérdésekre való véleményadás [2]) czéljából neveztetnek ki.

I. A végrehajtási becslések teljesitésére alkalmazott állandó szakértők (becsüsök) jelenleg a végrehajtási törvény értelmében a kir. járásbiróságok mellett [3]) a szükséges számban az illető törvényszék által neveztetnek ki és hiteltetnek meg. [4])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Az államtól sem fizetést, sem más ellátást nem nyernek, hanem a teljesitett becslésekért, épúgy mint más szakértők, a felek által dijaztatnak. Hivatalos jellegük mindössze abban nyilvánul, hogy mint már tudjuk, a birói fegyelmi törvény rendelkezései ő reájuk is alkalmazást nyernek. [5])

II. A szerzői jogról szóló törvény értelmében Budapesten és Zágrábban tudósokból, irókból, művészekből, nyomdászokból és más alkalmas egyénekből állandó szakértő bizottságok alakittatnak, melyek a bíróság által eléjök terjesztett kérdésben véleményt adni kötelesek. [6]) Ezen bizottságok elnökeit és tagjait a vallás- és közoktatásügyi miniszter, illetőleg Horvát-Szlavonország bánja, 6 évre nevezi ki. A bizottsági tagok egyszersmindenkorra szakértői esküt vagy ezt pótló ünnepélyes bizonylást tesznek. [7]) Az államtól fizetést szintén nem huznak; a bizottság azonban a véleményadásért dijt számithat fel. [8]) A bizottság eljárása iránt részletesen az igazságügyi, vallás- és közoktatásügyi miniszter és Horvát-Szlavonország bánja által egyetértőleg megállapitott ügyrend intézkedik. Érvényes határozat hozatalához, az elnökkel együtt, legalább 5 tag jelenléte szükséges. [9])

---

[1]) V. ö. 1881. LX. t.-cz. 71. §.

[2]) 1884. XVI. t.-cz. 30. 31. §§.

[3]) Ez világosan kitünik a Vght. t. id. 71. §-ából, mely szerint „a bíróság (értsd járásbíróság: Vght. t. 18. §.) székhelyén foganatositandó végrehajtások eseteiben becsüsül rendszerint a bíróságnál állandóan alkalmazott becsüsök valamelyike nevezendő ki".

[4]) Birói ügyv. szab. 225. §.

[5]) L. fentebb 35. §. Ettől eltekintve annyival kevésbé tekinthetők köztisztviselőknek, mert az általuk eszközölt becslés semmi hitelességgel nem bir, s a felek nincsenek kötelezve a becslést általuk eszközöltetni. V. ö. Vght. t. id. §. 2. bek. és Ügyv. szab. id. §.

[6]) Id. t. 31. §.

[7]) Id. t. 32. §.

[8]) Id. t. 35. §.

[9]) Id. t. 34. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

62. §.

A hites tolmácsok.

I. A kir. bíróságoknál az állam nyelvéről a hazai többi, valamint a külföldi nyelvekre és viszont szükségelt szóbeli tolmácsolások és irásbeli forditások hites tolmácsok közbenjöttével eszközöltetnek [1]) s azon első folyamodású kir. törvényszéki és járásbirósági kerületekben, melyekben a forditási munkák szüksége tömegesen fordul elő, a törvényszék által állandó hites tolmácsi állomások rendszeresittetnek. [2])

Birósági állandó hites tolmács lehet minden nagykorú magyar állampolgár, a ki az illető bíróság székhelyén állandóan lakik és azon nyelveket, melyeknek tolmácsául magát kineveztetni kéri, szóban és irásban teljesen birja. [3]) Kivételt képeznek a bíróságok és kir. ügyészségek tagjai, továbbá azok, a kik a tolmácsi hivataltól fegyelmi uton elmozdittattak, nyereségvágyból elkövetett bűnös cselekvény, hamis tanuság vagy hamis eskü miatt fenyitő vizsgálat alatt állanak vagy elitéltettek, [4]) vagy más bűntett vagy vétség miatt hivatalvesztésre itéltettek, a mig a hivatalvesztés tartama le nem telt. [5]) Ügyvédek, közjegyzők és általában jogismeretet kimutató egyének más hasonló nyelvképességgel biró folyamodók fölött elsőbbségben részesittetnek. [6])

II. A tolmácsi állomások betöltése az illető törvényszék által pályázat utján történik. [7]) A pályázó köteles kinevezése előtt az előirt tolmácsi vizsgát letenni, mely a törvényszék elnökéből és két biróból s esetleg még egy vagy két szakértőből álló vizsgáló bizottság előtt teendő le s mely különösen arra irányul, valjon az illető az államnyelvet és azon nyelvet, melyre tolmácsul vállalkozik, mind szóban, mind irásban teljesen birja. [8]) A kielégitő vizsga folytán a törvényszék a jelöltet tolmácsul kinevezi s erről okmányt állit ki, melyben határozottan megnevezendő azon egy vagy több nyelv, melyre nézve a kinevezett a tolmácsi jogositványnyal felruháztatik. [9])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

Működésének megkezdése előtt a kinevezett tolmács a törvényszék szine előtt az előirt esküt teszi le, [10]) s hivatalos aláirását és pecsétjei lenyomatait a törvényszék elnökének bemutatni tartozik. [11]) Végül a kinevezés a „Budapesti Közlöny“ hivatalos részében kihirdetendő. [12])

III. A felesketett állandó tolmács tisztje a kinevezési okmányban kijelölt nyelvek korlátai között különösen: a) a bíróság előtt élő szót vagy irást szóval tolmácsolni; b) okmányokat hiteles alakban irásban átforditani; c) okmányok forditásait hitelesiteni; d) okmányokat a bíróságok használatára nem hiteles alakban kivonatilag leforditani. [13]) Ezen működési körre vonatkozólag a hites tolmács tartozik a bíróságok megbizásait az előszabott dijak mellett, [14]) a d) pont alatti teendőket pedig dij nélkül teljesiteni. Különösen tartozik a tolmács a bíróságoktól tolmácsolás végett vett idézésekre pontosan megjelenni. [15]) Tartozik továbbá a b) és c) alatt körülirt ügykörére vonatkozó megbizásokat a kormányhatóságoktól, kir. hivataloktól és egyéb közhivataloktól, valamint magánfelektől is elfogadni és a megszabott dijak mellett teljesiteni. [16]) Oly ügyekben azonban, melyekben: 1) személyesen érdekelve van; 2) neje, fel- és lemenő és negyed iziglen oldalágú rokonai, első fokú sógorságban lévők, vagy oly személyek vannak érdekelve, kikkel fogadó szülei illetőleg fogadott gyermeki, gyámi vagy gondnoksági viszonyban áll; 3) mint tanú, szakértő, képviselő vagy közbenjáró működött — a hites tolmács sem forditói, sem tolmácsi teendőket nem végezhet. [17])

IV. Az állandó hites tolmácsok fölött a fegyelmi hatalmat első fokban a kinevező törvényszékek elnökei gyakorolják. A járásbíróságok mellett kinevezett tolmácsokra a járásbirák kötelesek felügyelni s az észlelt rendetlenségeket a törvényszéki elnöknek feljelenteni. [18]) A közelebbről megjelölt esetekben [19]) a törvényszéki elnök a tolmácsot hivatalától el is mozdithatja, mi ellen azonban a tolmács az igazságügyminiszterhez folyamodással élhet. [20])

[1]) 1873. október 22-én 32942. sz. a. kelt ig. min. rend. a kir. birósági hites tolmácsokról (R. T. 605. l.) 1. §. V. ö. Ptr. ig: 551. 554. 555. §§.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[2]) Id. rend. 4. §. A mennyiben ily állandó tolmácsi állások rendszeresitve nincsenek, a szóbeli tolmácsolásokra időleges tolmácsok hivatnak meg. Ilyenek lehetnek a bíróság tisztviselői, vagy a kellő nyelvismerettel biró más helybeli tisztességes egyének. Ha helyben alkalmas egyén nem találtatatik, a szóbeli tárgyalásra a legközelebb lakó állandó hites tolmács idézendő meg. Irásbeli hites fordításokat csak az állandó hites tolmácsok teljesithetnek. L. id. rend. 2. és 3. §§. Ha oly nyelvü fordítások szüksége merülne fel, a melyre nézve a bíróságoknál tolmács alkalmazva nincs, a bíróság a fordítás eszközlése végett a miniszterelnökség mellett rendszeresitett központi fordító osztályhoz tartozik fordulni. V. ö. 1873. deczember 11. 4376. sz. ig. min. rend. (R. T. 659. l.); 1876. márcz. 14. 8264. sz. ig. min. rend. (R. T. 68. l.); 1884. nov. 24. 49996. sz. ig. min. rend. (R. T. 1934. l.).

[3]) Id. rend. 6. §.

[4]) Id. rend. 7. §.

[5]) V. ö. Bünt. T. 55. §., a melynek 1. pontjában emlitett „kinevezés utján nyert közhivatal" fogalma alá a tolmácsi hivatal is esik.

[6]) Id. rend. 9. §.

[7]) Id. rend. 5. §.

[8]) Id. rend. 10—12. §§.

[9]) Id. rend. 13. §.

[10]) Id. rend. 14. §.

[11]) Id. rend. 28. §.

[12]) Id. rend. 15. §., mely egyuttal előirja, hogy a törvényszéki elnökök a kerületükbe kinevezett tolmácsok névjegyzékét az igazságügyminiszterhez félévenként felterjeszteni tartoznak. Az egész országban kinevezett tolmácsok névjegyzéke koronként az igazságügyminiszter által tétetik közzé. Ily közzététel történt az 1876. márczius 24. 8264. sz. a. (R. T. 68. l.) és 1882. szept. 9. 24939. sz. a. (1883. évi R. T. 185. l.) kelt rendeletekkel.

[13]) Id. rend. 16. §.

[14]) A tolmácsi dijakat az id. rend. 22. §-a határozza meg. L. ehhez még 1887. márczius 8. 6293. sz. a. kelt rend. (R. T. 1251. l.).

[15]) Id. rend. 18. §.

[16]) Id. rend. 19. §. A tolmács ügykörébe eső cselekvények teljesitése körüli eljárásra nézve l. id. rend. 20. 21. 23—41. §§. és a 31. §. helyett, mely az ausztriai tartományok használatára készült fordításokra vonatkozik: 1877. julius 17-én 17621. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 438. l.).

[17]) Id. rend. 17. §.

[18]) Id. rend. 42. §.

[19]) Id. rend. 44. §.

[20]) Id. rend. 45. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

II. FEJEZET.

Az állandó képviseleti közegek.

I. Az állam képviseletére rendelt közegek.

63. §.

A királyi ügyészség.

I. A királyi ügyészség, mely hazánkban az 1871. XXXIII. t.-cz. által honosittatott meg [1]), az állam közérdekeit képviseli az igazságszolgáltatás körül. [2]) Az állami közérdek ily külön képviseletét a bíróságok mellett, melyek szintén a közérdeket szolgálják, több körülmény indokolja. Mindenekelőtt az, hogy a bíróságok akkor, a mikor az egyes esetekben itélnek, minden érdek fölött kell hogy álljanak; következőleg valamint a polgárok magánérdekei, úgy az állam közérdeke által sem szabad hogy magukat befolyásoltassák, hanem egyedül a törvényt kell szem előtt tartaniok, melyet akkor is kell alkalmazniok, ha az adott esetben a közérdek annak alkalmazását nem követeli, sőt ha ez a közérdekkel esetleg ellentétben állana. Különösen fontos e követelmény ott, hol a közérdek a magánérdekkel összeütközésbe jut s a biró mindkettőt együttes birálat alá veszi. Ha a bíróság ily esetben nem a szigorú pártatlanság álláspontjára helyezkednék, hanem mint a közérdek képviselője gyanánt is járna el, az állam polgárai a bíróságban semmi biztositékot nem találnának arra nézve, hogy a közérdeknek vagy az ennek czime alatt fellépő önkénynek jog- és törvény ellenére fel ne áldoztassanak. Egy további ok abban rejlik, hogy a birói hatalom, mint azt már kiemeltük, [3]) elvileg kezdeményezési jog-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gal nem bir, hogy a bíróságok rendszerint csak akkor lépnek működésbe, ha e végett megkerestetnek. Valamint mármost az egyes polgárok magánérdekeik érvényesitésében kötelesek a bíróságok előtt kezdeményezőleg fellépni, azonképen az államnak gondoskodnia kell arról, hogy a közérdek érvényesitésében is meg legyen a kellő kezdeményezés s ezt a birói hatalom lényegének megváltoztatása nélkül a bíróságokra nem bizhatja. Külön képviseletet kiván végre az állam közérdeke az igazságszolgáltatás körül abban a tekintetben, hogy maguk a bíróságok a közérdek szempontjából hatályosan felügyelhetők és ellenőrizhetők legyenek.

II. A közérdek ezen külön képviselete kiváltképen a büntető eljárás terén válik szükségessé, a mely épen a közérdek nevében tétetik folyamatba. A polgári törvénykezés terén ellenben az egyes esetekben magánérdekek állván egymással szemben, a közérdek külön képviseletre annyival kevésbé szorul, mert a mennyiben a törvény helyes és pártatlan alkalmazása közérdeket is képez, az ugyis a bíróságok hivatalos kötelességét képezi, s ennek ellenőrzése magának az eljárásnak körén kivül is hatályosan történhetik. Tényleg a magyar törvényhozás a kir. ügyészség hatáskörét a büntető eljárásra és a fegyelmi hatalom gyakorlásában való részvételre szoritotta; a polgári törvénykezésből ellenben teljesen kizárta. [4]) Ez okból nem is szükséges, hogy a kir. ügyészségről a jelen munka körében tüzetesebben szóljunk. Miután azonban a fegyelmi hatóság a polgári törvénykezés szervezetének is kiegészitő alkatrészét képezi s a kir. ügyészség egyébképen is az igazságügyi szervezettel általában benső kapcsolatban áll: ennek képe nem volna teljes, ha a kir. ügyészség szervezetét és a bíróságokhoz való viszonyát legalább fővonásaiban nem ismertetnők.

III. A kir. ügyészség a bíróságoktól teljesen független, különálló s közvetlenül az igazságügyminiszternek alárendelt hatóság. [5]) Ezen alárendeltség nemcsak az igazgatásra és felügyeletre vonatkozik, miként a bíróságok részéről, hanem kiterjed az ügyészség tagjainak állására és a hatáskörébe eső teendőkre úgy általában, mint az egyes esetekben. Ezekre nézve

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

az igazságügyminiszter kötelező utasitásokat adhat, melyeket az ügyészség feltétlenül követni tartozik [6]); az igazságügyminiszternek jogában áll továbbá az ügyészségi tagokat áthelyezni, [7]) sőt az ügyészi megbizást bármikor meg is vonhatja. [8]) Teljes elmozditásra mindazonáltal az igazságügyminiszter jogositva nincs, hanem ez épúgy mint a bíráknál, csak szabályszerü büntető vagy fegyelmi eljárás utján történhetik. [9]) Az ügyészi megbizás elvonása is csak azt foglalja magában, hogy az illető ügyészségi tag, rangjának és fizetésének megtartása mellett, azon törvényszék biráinak sorába lép át, a mely mellé rendelve volt.[10])

IV. A kir. ügyészség áll: a) a kir. Curia mellé rendelt korona-ügyészből, kinek állása azonban egyelőre nem lett betöltve [11]); b) a kir. táblák mellé rendelt kir. főügyészekből; c) az e. f. kir törvényszékek mellett kinevezett kir. ügyészekből; d) a korona-ügyészi és kir. főügyészi helyettesekből s a kir. alügyészekből. [12]) Mindezek, épúgy mint a birák, az igazságügyminiszter ellenjegyzése mellett Ő Felsége a király által neveztetnek ki. [13]) Minősités tekintetében általában birói minősités követeltetik, ezenfelül azonban kir. ügyésznél, főügyésznél és a korona-ügyésznél megkivántatik még az, hogy legalább három évi birói, alügyészi vagy önálló ügyvédi gyakorlattal birjanak.[14]) A kir. ügyészség tagjaira továbbá a birákra nézve kimondott összeférhetlenségi esetek szintén alkalmazást nyernek[15]) s a fizetés, felelősség és nyugalomba helyezés szabályai is reájuk nézve azonosak, mint a bíráknál. [16])

V. A kir. ügyészség tagjai meghatározott bíróságok mellé s ezeknek területére neveztetvén ki: ebből azt lehetne következtetni, mintha az ügyészségre nézve époly kizárólagos területi tagosulás léteznék, mint a bíróságokra nézve. Ez azonban nem áll. A kir. ügyészség az egész országra nézve *egységes testületet* képez, melynek tagjai az ország különböző részeiben nyernek ugyan alkalmazást, a nélkül azonban, hogy az ügyészségi teendők gyakorlása az illető helyen alkalmazott ügyészre nézve kizárólagos jogositványt képezne, s a nélkül, hogy az egyes helyeken lévő ügyészi hivatalok, miként a bíróságok, különálló, önjogú testületek volnának. A különböző

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

helyeken lévő ügyészi hivatalok az egységes kir. ügyészségnek csak állomáshelyeit képezik, melyeken az ott alkalmazott ügyészségi tagok helyett mások is járhatnak el, ha e végből kiküldetnek; különösen a kir. főügyész azon kir. tábla területén, a mely mellé rendeltetett, minden ügyészi teendőt bármely törvényszék előtt vagy maga személyesen végezhet, vagy e czélra akár helyettesét, akár az alája rendelt ügyészek egyikét kiküldheti, [17]) s épúgy jogában áll az igazságügyminiszternek az egyik kir. tábla területén alkalmazott ügyészségi tagokat a másik kir. tábla területén egyes ügyészségi teendők ellátásával megbizni. Ez az alárendeltségi viszonyból, melyben az ügyészség az igazságügyminiszterhez áll, önként foly s ugyanazon alárendeltségi viszony uralkodik az illető kir. tábla területén alkalmazott ügyészségi tagokra nézve a főügyész irányában, az illető törvényszék mellett alkalmazott alügyészekre nézve a kir. ügyész irányában. [18]) Egy szóval: a kir. ügyészség egységes, *hierarchikus* módon szervezett testület, melyből egyuttal minden társas, tanácskozást és határozathozatalt magában foglaló alkat, ki van zárva. E részben is az ügyészség a bíróságtól lényegesen különbözik.

---

[1]) Előbb a kir. ügyészség hatáskörét rendszerint a törvényhatósági tiszti ügyészek és a kir. tábla illetőségéhez tartozó ügyekben, a királyi jogügyek igazgatója gyakorolták. Az osztrák büntető eljárással kapcsolatban azonban az „államügyészség" nálunk is be lett hozva, de az Országbirói Értekezlet folytán a tulajdonképeni Magyarországon ismét megszünt. A kir. vagy államügyészség intézménye eredetileg *Franczia-országban* fejlődött ki s innen ment át a többi országokba.

[2]) Id. t. 1. §.

[3]) V. ö. fentebb 10. §.

[4]) L. Id. t. II. fejezet. Kivétel csak annyiban van, a mennyiben a polgári bíróságok is büntetéseket szabnak ki. Igy pl. a perenkivüli kereskedelmi eljárásban. V. ö. 1881. évi rend. 50. §. — Eredeti hazájában s más országokban az ügyészségnek a polgári eljárásban is nagy szerepe van.

[5]) Id. t. 5. §.

[6]) V. ö. 1872. január 2-án 1586. sz. a. kelt utasitás a kir. ügyészségek számára 21. 28. §§.

[7]) Id. t. 6. §., mely azonban az áthelyezési jogot csak az e. f. bíróságoknál alkalmazott ügyészségi tagokra szoritja.

[8]) Id. t. 7. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[9]) Id. t. 6. §. 1. bek. utalással az 1869. IV. t.-cz. 15. §-ára.

[10]) Id. t. 7. §., mely egyuttal kimondja, hogy ha az illető törvényszéknél üres hely nincs, az ügyész más birósághoz neveztetik ugyan ki, de ezen törvényszékhez való visszatérése, ha kérelmezi, a legelső üresedés alkalmával megengedendő.

[11]) Id. t. 28. §., mely a koronaügyészi állás betöltését a szóbeli büntető és polgári eljárás behozatalától teszi függővé.

[12]) Id. t. 2. §.

[13]) Id. t. 3. §.

[14]) Id. t. 14. §.

[15]) Id. t. 16. §.

[16]) Id. t. 6. és 8. §§. s utóbbit helyesbitve: 1881. LV. t.-cz.

[17]) Id. t. 26. §.

[18]) Id. t. 26. 27. §§.; Utasitás 14. 16. 21—23. és 28. §§.

64. §.

A kincstári képviselet.

I. A kir. ügyészség az államot csakis erkölcsi közérdekeiben képviseli, nem egyuttal vagyonjogi viszonyaiban. [1]) Az államot mint köz- és magán vagyonjogi alanyt, mint u. n. kincstárt (*fiscus*), a kir. ügyészségtől egészen különböző, lényegesen más természetü hatóságok képviselik. Ezek között első helyen áll:

1. a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság az alája rendelt kincstári ügyészségekkel, mint a kincstári jogügyeknek legfőbb és általános képviselője, a mely mellett más képviseleti közegek csak mint kivételesek jelentkeznek. Az utóbbiak közé tartoznak:

2. a törvényhatósági tiszti ügyészek, a kik a kincstárt a közadók végrehajtás utján való behajtásánál előforduló igény- és elsőbbségi perekben, az ingatlanokra vezetendő biztositási és kielégitési végrehajtásoknál s az adóknak és illetékeknek a csődtömegek elleni bejelentésénél és érvényesitésénél képviselik; [2])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

3. a m. kir. államvasutak kebelében szervezett jogügyi osztály, a melyhez az államvasutaknak és az ezekkel együttesen kezelt magán vasutaknak jogi képviselete van utasitva; [3]) végre

4. a kincstárt érdeklő kisebb polgári peres ügyekben eljáró gazdászati, erdészeti és bányászati uradalmi közegek. [4])

II. A kincstári jogügyi igazgatóság, melynek szervezetét és hatáskörét még közelebbről kell tekintetbe vennünk, az 1848 előtt fennállott [5]) királyi ügyek igazgatóságának (*causarum regalium directoratus*) helyét foglalja el s az 1869. évi február 26-án kelt legfelsőbb elhatározással állittatott fel. Jelenlegi szervezetét és hatáskörét az 1883. deczember hó 7-kén kelt pénzügyminiszteri rendelettel kibocsátott szolgálati utasitás szabályozza. [6]) Mint közvetlenül a pénzügyminiszternek alárendelt hatóság áll: a kir. kincstári jogügyi igazgatóból, a ki egyuttal a pénzügyminiszterium miniszteri tanácsosainak létszámába tartozik; [7]) továbbá egy aligazgatóból, két jogügyi főtanácsosból, hat jogügyi tanácsosból, négy kincstári ügyészből s egyéb fogalmazó és kezelő személyzetből. [8]) A nevezett főtiszti, valamint a fogalmazói állások elnyerése ügyvédi képesitvényhez van kötve; a fogalmazó-segédeknél és gyakornokoknál pedig jogvégzettség és a jogtudományi államvizsga letétele kivántatik. [9])

A kincstári jogügyi igazgatóság hatásköréhez tartozik: [10])

a) a kincstár jogi képviselete általában s különösen a perek vitele azon ügyekben, melyek az államvagyont érdeklik, bármely miniszteriumra vagy állami hatóságra legyen is ezen vagyon bizva, a mennyiben a képviselet kivételesen más közegekre ruházva nincs; [11])

b) jogi vélemény adása mindazon ügyekben, melyek az államvagyont érdeklik, a miniszteriumok vagy egyéb állami hatóságok vagy hivatalok felhivása folytán;

c) az államvagyont érdeklő jogügyletek és okmányok létesitésénél való közreműködés, ha erre a miniszteriumok vagy egyéb állami hatóságok vagy hivatalok által felszóllittatik;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

d) a kincstári ügyészségek működésének ellenőrzése, a felmerült hiányok orvoslása és általában a kincstári jogképviselet körében az érdekközösségnek és a törvények, rendeletek és jogelvek egységes és egyöntetű alkalmazásának érvényre juttatása.

Ezen hatáskör ellátásában a kincstári jogügyi igazgatóság az egyéni alárendeltség és felelősség elve szerint önállóan jár el. Kivételesen azonban az ügyeknek társas tárgyalás utján való elintézése is foglalhat helyet, de a nélkül, hogy a jogügyi igazgató a többség véleményéhez kötve volna. [12]) Perek viteléhez továbbá, akár felperesi, akár alperesi minőségben, hacsak a késedelem veszélylyel nem jár, az illetékes miniszterium vagy más hatóság előleges felhatalmazása és utasitása szükséges; ugyanaz áll különösen egyezségek kötésére nézve is. [13])

III. A kincstári jogügyi igazgatóságot kiegészitik, mint érintettük, a vidéken szervezett k i n c s t á r i ü g y é s z s é g e k. [14]) Ezeknek hivatása a kincstári uradalmakat érdeklő jogügyeket ellátni, vonatkozzanak bár azok a mezőgazdasági s más uradalmi javakra, avagy az erdészetre és bányászatra; [15]) nevezetesen: az uradalmakat peres ügyekben képviselni, az uradalmi követeléseket birói uton behajtani, a birtokrendezési ügyeket folyamatba tenni és keresztülvinni, az uradalmi ügyekben jogi véleményeket adni, ugyszintén az uradalmat érdeklő jogügyletek és okmányok létesitésénél közreműködni. Ezenkivül a kincstári jogügyi igazgatóságot peres és perenkivüli ügyekben annak megbizásából helyettesitik. [16])

A kincstári ügyészségek a reájuk bizott ügyekben önállóan járnak el; fontos és bonyodalmas esetekben azonban jogukban áll a jogügyi igazgatóságnak előterjesztést tenni s utasitást kérni. [17]) A perbebocsátkozáshoz pedig, valamint egyezségek kötéséhez, jogorvoslatok mellőzéséhez és pertörléshez, az illetékes kir. jószág-, erdő,- pénzügy- vagy bányaigazgatóság vagy hivatal engedélye szükséges. [18])

---

[1]) Ezt azért is kell kiemelni, mert a jogügyi igazgatóság is gyakran királyi ügyészségnek neveztetett, e kifejezés alatt tehát a mai kir.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ügyészségre lehetne gondolni. Igy a Ptr. 84. §. szerint is a kir. kincstár a „királyi ügyészség" által képviseltetik.

[2]) 1877. XVIII. t.-cz. V. ö. 1883. XLIV. t.-cz. 58. §. is.

[3]) V. ö. 1885. évi február 23-án 7922. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 311. l.).

[4]) 1879. évi szeptember 3-án 30360. sz. a. kelt pénzügym. rend. (Pénzügyi Közlöny 43. szám.).

[5]) Fennállott egy ideig az absolut uralom alatt is, t. i. 1854-ig, a mikor helyében pénzügyi ügyészség állittatott fel. L. erre nézve, valamint általában a kincstári képviselet változatos történetét: *Mariska Vilmos* A magyar pénzügyi törvényisme kézikönyve. 4. kiadás. Budapest, 1887. 67. sk. lap.

[6]) 49240. p. ü. m. szám (Pénzügyi Közl. 972. l.). A kincstári képviselet ujjászervezése tárgyában 1870. szeptember 26-án 16791. sz. a. kibocsátott ig. min. rend. (R. T. 319. l.) azonban még most is érvényben állónak vétetik (igy pl. a 3. jegyzetben id. rendelet által is); pedig annak rendelkezései részben már 1875-től fogva vannak meghaladva, a mikor az 1870-ben felállitott és 1880-ban a jogügyi igazgatóság ujjászervezésével hapcsolatban végleg megszünt p é n z ü g y i ü g y é s z s é g e k e t megszüntetni kezdték. V. ö. Pénzügyi Közlöny 1875. évf. 718. l., 1880. márczius 19-én 1133. sz. p. ü. m. rend. (P. K. 92. l.).

[7]) Id. Utasitás 11. §.

[8]) L. a pénzügyminiszterium költségvetését.

[9]) Id. Utasitás 3. §.

[10]) L. id. Utasitás 1. §.

[11]) Kivételt képez a cs. és kir. k a t o n a i k i n c s t á r is, a mely a jogi képviseletet esetről-esetre magán ügyvédekre szokta bizni. V. ö. 1875. febr. 21. 37820/74., április 20. 6349., márcz. 22. 7834., május 16. 13872., szept. 1. 23894. és 1881. decz. 12. 38752. sz. a. kelt ig. min. rendeletek.

[12]) Id. Ut. 10. §, mely a társas tárgyalás módozatait közelebbről is állapitja meg.

[13]) Id. Ut. 12. §.

[14]) Ilyenek jelenleg még vannak, miután az utolsó években többeket megszüntettek: Aradon, Ó-Budán, Beszterczebányán, Kolozsvártt, Lugoson, Máramaros-Szigeten, Nagy-Bányán, Nagy-Becskereken, Szegeden, Temesvártt és Zomborban. Mindegyiknek élén egy kincstári ügyész áll, a ki mellett rendszerint még egy vagy több alügyész s egyéb személyzet van alkalmazva.

[15]) Ezért előbb kincstári u r a d a l m i ügyészségeknek is nevezettek.

[16]) Id. Ut. 19. §. A kolozsvári ügyészség azonban, melybe 1886. november 1-től fogva a nagyszebeni ügyészség is beolvadt, tágabb ha-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

táskörrel bir, mely nevezetesen az ország erdélyi részében fennálló pénzügyigazgatóságok jogügyeire is kiterjed. V. ö. 1880. márcz. 2-án 11216 sz. a. kelt p. ü. m. rend. (P. K. 80. l.).

[17]) Id. Ut. 19. §.

[18]) Id. Ut. 22. §.

65. §.

II. A közalapitványok jogi képviselete.

I. A kir. kincstárt képviselő közegek hatásköre nem terjed ki egyuttal az állam által kezelt közalapitványok jogi képviseletére. Erre külön hatóságok vannak rendelve és pedig a közalapitványi kir. ügyigazgatóság és az ennek alárendelt kerületi ügyészségek,[1]) melyeknek szervezete és hatásköre részletesen a vallás- és közoktatásügyi miniszter által 1867. évi szeptember hó 27-én kiadott szolgálati utasitásban van meghatározva.[2])

II. A közalapitványi kir. ügyigazgatóság a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatóságának van alárendelve. Élén a közalapitványi kir. ügyigazgató áll, a kit hivatásában több központi ügyész és alügyész s a rendszeresitett kezelő személyzet támogat; úgy az ügyigazgatónak, mint az ügyészeknek ügyvédi képesitvénynyel kellvén birniok.[3]) Hatásköréhez tartoznak:

1. a vallás-tanulmányi, egyetemi s egyéb akár egyházi, akár világi közalapitványi alapok ingó és ingatlan javainak, valamint az ezen alapokat illető mindennemü jogok megőrzése és visszaszerzése iránt teendő intézkedések inditványba hozatala;

2. ezen alapoknak bármely törvényhatóság, birói, közigazgatási, kincstári vagy egyéb hatóság előtti jogi képviselete;

3. jogvéleményezés mindazon ügyekben, melyek a közalapitványok ingó vagy ingatlan vagyonát érdeklik;

4. a közalapitványok ügyeiben előforduló jogügyletek kötésénél s az ezek folytán kiállitandó okmányok tervezeténél s kiadmányozásánál közreműködni;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

5. a megürült papi javadalmak nyilvántartása s azok jövedelmeinek a vallásalap számára való biztositása körüli mindennemü jogi intézkedések. [4])

Ezen hatáskörben a közalapitványi ügyigazgatóság az ügyigazgató személyes felelőssége mellett önállóan jár el; mindazonáltal a fontosabb és a rendes folyó ügymenet körét meghaladó ügyekben a vallás- és közoktatásügyi miniszterium, vagy a nem ezen miniszterium felügyelete alatt álló alapokra nézve, az illető szakminiszterium utasitása szerint és előleges engedélye alapján.[5]) Ily fontosabb ügyek az ügyigazgatóság kebelében egyuttal társas határozathozatal alá esnek, a nélkül azonban, hogy az ügyigazgató a többség véleményéhez kötve volna. [6])

III. A kerületi ügyészségek [7]) a közalapitványi ügyek jogi képviseletét a számukra kijelölt kerületben gyakorolják; azonban a külön kijelölt, valamint általában minden kétes és fontos esetekben, a közalapitványi ügyigazgatóság mint közvetlen főnökségük utasitásához vannak kötve. [8])

---

[1]) V. ö. Ptr. 84. §., mely azonban a kerületi ügyészségeket nem emliti. Ezek különben is a közalapitványi ügyigazgatóság czime alatt járnak el. V. ö. az alább id. Utasitás 9. §-át.

[2]) 10165. szám: R. T. 456. l. Ezen utasitás szolgált egyuttal mintául a kincstári jogügyi igazgatóság számára kibocsátott s a megelőző szakaszban idézett utasitás számára.

[3]) Id. Utasitás 2. §.

[4]) Id. Ut. 1. §.

[5]) Id. Ut. 4. és 8. §§.

[6]) Id. Ut. 6. §.

[7]) Ilyenek vannak: Pécsett, Csákováron és Szegszárdon. Mindegyiknek élén egy kerületi ügyész vagy alügyész áll.

[8]) Id. Ut. 9. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

III. Az ügyvédség.

66. §.

Az ügyvédség helyzete az igazságszolgáltatásban általában és szervezetének alapelvei.

I. Az ügyvédség kifejlődésének története a jog kifejlődésének történetével összeesik. Azon mértékben, a melyben a jog kezdetlegesebb alakjából kibontakozik, a jogszabályok számosabbak, nehezebben áttekinthetők és felismerhetők lesznek, s ezzel kapcsolatban a törvénykezés szervezete és gyakorlásának módja bonyolultabbá válik: csökken annak lehetősége, hogy a jogkereső felek az alkalmazandó jogszabályok és a követendő eljárás iránt kellő tájékozottsággal birjanak s fejlődik ki annak szüksége, hogy a jogban jártas egyének tanácsát, segitségét igénybe vegyék. E szükséglet azonban csak akkor talál biztos kielégitést, ha a jog tanulmányozása és a jogi segitség nyujtása nemcsak esetlegesen, alkalomszerüleg történik, hanem állandó hivatásképen gyakoroltatik. A jogi segitség ezen állandó hivatása az ügyvédség, mely végkifejlődésében az igazságszolgáltatás szervezetének oly lényeges, kiegészitő alkatrészévé válik, mely nemcsak a jogkereső közönség magánérdekeinek szolgál, hanem a biróságok támaszát is képezi, nemcsak az alanyi jogoknak védője és eszköze, hanem a jog és igazságnak általában, a jogrend őre és megvalósitásának tényezője. Mint ilyen az ügyvédség, habár az ügyvéd viszonya a felekhez az egyes esetekben a magánszerződés fogalma alá esik, s eljárása a hatósági jelleget, a köztekintélyt nélkülözi: nem puszta magánfoglalkozás, magánipari tevékenység [1]), hanem bizonyos tekintetben közhivatali minőséggel is bir; [2]) minélfogva annak gyakorlása csak az állam által tűzött különös feltételek és biz-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tositékok mellett, az államtól nyert megbizás alapján, s az állam közvetlen felügyelete és ellenőrzése alatt történhetik.

II. Igy fogta fel az ügyvédség hivatását és állását a magyar törvényhozás is, midőn a csekély módositás mellett jelenleg is érvényes 1874. XXXIV. t.-czikket az „ügyvédi rendtartás tárgyában“ megalkotta s abban az ügyvédség szervezetét és gyakorlásának feltételeit tüzetesen szabályozta.[4]) E mellett az ügyvédség szabályozását különösen a következő alapelvekre fektette:

1. Az ügyvédség úgy a kormánytól, mint a bíróságoktól független, önálló hivatás, az ügyvédi kamarák elnevezése alatt külön testületi szervezettel és testületi önkormányzattal (*autonomiával*), a mely egyuttal a fegyelmi hatalmat is magában foglalja. Ezen elv csak annyiban szenved kivételt, a mennyiben egyrészt az igazságügyminiszter az ügyvédség fölött a főfelügyeletet s az abból származó jogokat gyakorolja[5]) és az ügyvédvizsgáló bizottságok összeállitásánál közreműködik; másrészt a kir. Curia az ügyvédi kamarákkal szemben mint felebbviteli hatóság van rendelve.

2. Az ügyvédség szabad, sem kormánykinevezéstől, sem számbeli korlátozástól nem függő oly hivatás, melyet mindenki gyakorolhat, a ki a törvényben előirt kellékeket igazolja.[6])

3. Az ügyvédi hivatás gyakorlása meghatározott székhelyet tételez fel ugyan, de sem meghatározott helyhez, sem meghatározott bírósághoz vagy más hatósághoz nincs kötve, hanem az ország valamennyi birósága és hatósága előtt nyitva áll.[7])

4. Az ügyvédi hivatás magában foglalja úgy a jogi segitséget: tanácsadást és védelmet, mint a felek képviseletét. Nem követtük tehát azon államok példáját, melyek e kétrendbeli tevékenységet különválasztva, az ügyvédséget két külön hivatásra szakitják.[8])

5. Az ügyvédi hivatás továbbá kizárólagos oly értelemben, hogy senki, a ki ügyvédi jogosultsággal nem bir, a feleknek bíróságok vagy hatóságok előtti képviseletével hivatásszerüen nem foglalkozhatik. Az ily foglalkozás mint u. n. zugirászat, a törvényben előirt büntetés alá esik.[9])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

6. Az ügyvédség gyakorlása végül elvileg teljesen önkéntes. Az ügyvéd szabad akaratától függ, hogy a felajánlott képviseletet elfogadja-e vagy visszautasitsa.[10]) Kivételt egyedül a vagyontalan felek képviselete képez és ha az ügyvéd a bíróság által gondnokul rendeltetik.[11]) Hogy mennyiben alapul az ügyvédi képviselet a felek akaratán, azaz mennyiben kötelező az ügyvédi képviselet a felekre nézve (u. n. ügyvédi kényszer)? azt a törvénykezési eljárást szabályozó törvények és rendeletek állapitják meg; arról tehát csak később kellend szólanunk. E helyütt általánosságban csak annak kiemelésére szoritkozunk, hogy miután az ügyvédi képviselet anyagi megterheltetéssel jár, a felek szabadságának korlátozása az ügyvédi kényszer alkalmazása által csak kivételképen akkor igazolható, ha biztosan előre látható, hogy a felek perbeli érdekei jogi szakképzettséggel biró egyén általi képviselet hiányában veszélyeztetve volnának; a minek feltevésénél az anyagi jogviszonyok és szabályok nehézsége és bonyolultsága és az eljárási formák szigora mellett különösen azon állás irányadó, melyet a bíróság foglal el a felekkel szemben: valjon t. i. a felek eljárásukban a bíróság által támogatásban és utmutatásban részesülnek-e vagy nem? Látni fogjuk, hogy a magyar törvényhozás az ügyvédi kényszer alkalmazásánál szintén ezen szempontból indul ki, s látni fogjuk azt is, hogy a törvényhozás az ügyvédi képviselet alkalmazását megforditva épen meggátolni törekszik ott, a hol a képviseleti költség a per eredményének értékét aránytalanul leszállitaná.[12])

---

[1]) E felfogás némileg kifejezésre jut az előbbi ipartörvény: 1872. VIII. t.-czikkben, midőn a 105. §-ban szükségesnek tartotta külön kijelenteni, hogy az ügyvédek foglalkozása az ipartörvény alá nem esik.

[2]) Az Ügyv. rdts. némileg még tovább megy, midőn az ügyvédekre nézve „hivatali bűntetteket“ állapit meg (65. §.). De már a Bünt. T. a XLII. fejezetben a hivatali bűntettek mellett külön emliti az ügyvédi bűntetteket és vétségeket s az előmunkálatokban világosan kifejezésre jut, hogy az ügyvéd bizonyos tekintetben köztisztviselői jelleggel bir ugyan, de valóságos közhivatalnoknak még sem tekinthető. V. ö. *Löw* Anyaggyüjtemény II. 867. l. (min. indokolás), 868. l. (képvh.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

igazs. bizotts.). A hivatalvesztés mellékbüntetése azonban az ügyvédi állás elvesztését is foglalja magában (B. T. 55. §. 2. pont.).

[3]) Módositást szenvedett az Ügyv. rdts: 1. az 1878. V. t.-cz. (Bünt. T.) 482—484. §§-ai által annak 65. §-a (hivatali bűntettek); 2. az 1880. XXXVII. t.-cz. 28. §-a által (ügyvédi rehabilitáczió); 3. az 1887. XXVIII. t.-cz. által annak 67. és 105. §§-ai. — Már több kisérlet történt azonban az Ügyv. rdts. gyökeres reformjára, melytől az ügyvédi kar az utóbbi időben aláhanyatlott helyzetének javulását várja (l. közelebbről: Igazságügym. működése id. m. 62. sk. l.); legujabban a kormány megbizásából *Dell'Adámi Rezső* dolgozta ki az erre vonatkozó javaslatot, a mely azonban előreláthatólag még nagy változásokon fog keresztül menni. Részünkről nem tartózkodunk e helyen kijelenteni, hogy az érvényben álló Ügyv. rdtst sokkal jobb alkotásnak tartjuk, semhogy annak helyettesitését ujabb törvény által kellően indokoltnak látnók akkor, a mikor az ügyvédség szervezetének alapelveiben változtatás nem czéloztatik. Egyes intézkedések megváltoztatása miatt egészen uj törvényt alkotni s azért, mert már uj törvényt csinálunk, oly változtatásokat tenni, melyek érdemleges jelentőssséggel nem birnak és sem az ügyvédi kar, sem a közönség hasznát elő nem mozditják: a törvényhozás komolyságának nem felel meg. A novelláris alak ily egyes intézkedések megváltoztatásához teljesen kielégitő, a mint ezt a közjegyzői törvény módositása is bizonyitja, a mely pedig lényegileg nem kisebb körre szoritkozik, mint ez az Ügyv. rendtartásnál czéloztatik.

[4]) Az Ügyv. rdts Fiumére nem terjed ki, hanem ott még az 1852. évi osztrák ügyvédi rendts van hatályban az 1871. szept. 14-én kelt id. rend. 13—14. §§-aiban foglalt kiegészitésekkel és változtatásokkal. A fiumei ügyvédek nincsenek is a magyar ügyvédi kamarák valamelyikéhez csatolva. Az ügyvédi vizsga azonban a fiumei ügyvédjelöltek által a budapesti ügyvédvizsgáló bizottság előtt teendő le; bár olasz vagy német nyelven is tehető. L. id. rend. 13. §. és Ügyv. rdts. 6. §. — Az Ügyv. rendtartás közvetlen előzője a tulajdonképeni Magyarországon: az Ideigl. tvk. szab. VIII. fejezetének A) része, az 1869. junius 10-én kelt rend. az ügyvédi vizsga s ügyvédi képesités tárgyában (R. T. 648. l.) és a váltóügyvédekre nézve az 1840. XV. t.-cz. II. r. 15. fejezete. Erdélyben az 1853. október 10-én kelt ügyvédi rendtartás az 1867. szept. 7-én 8352. sz. a. kelt ig. min. rendelettel (R. T. 365. l.) az ebben foglalt változtatásokkal fentartatott, az 1869. évi id. rend. azonban némi eltérésekkel Erdélyben is alkalmazásba vétetett. Első izben az ügyvédség Magyarországon a kir. Curia javaslatának és felterjesztésének folytán királyi rendelettel szabályoztatott 1769-ben. L. *Wenzel:* Visszapillantás az előbbi magyar kir. Curiának 1724—1769-iki működésére id. m. 97. l. és a rendelet szövegét a függelékben 119. sk. l. Ezt felváltotta később az 1804-ben szintén a kir. Curia által kidolgozott ügyvédi utasitás (*Instructio*

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

pro advocatis.) L. ennek szövegét: Függelék az ideigl. törvénykezési szabályokhoz. I. füzet. Pest, 1863. 5. sk. l.

[5]) Ü. R. 64. §. és hozzá 9. 31. 32. 33. 36. 104. §§.

[6]) A szabad ügyvédség rendszere, mely nálunk 1848. előtt is létezett s csak az osztrák uralom alatt cseréltetett fel a kormánykinevezés rendszerével, oly módon fokozhatja és fokozza nálunk is az ügyvédi versenyt, mely az ügyvédi kar anyagi és erkölcsi helyzetére, valamint közvetve az igazságszolgáltatásra nézve általában ártalmas. Az ellenkező rendszer azonban tapasztalatilag még több hátrányt foglal magában, sőt határozottan igazságtalan. Ez okból gondolni sem szabad arra, hogy az ügyvédi kar helyzetének javitása a szabad ügyvédség feláldozásával vétessék foganatba.

[7]) Ü. R. 1. 38. §§. Az ellenkező rendszer (ügyvédi *localisatio*), melyet különösen Németország példájára, (Francziaországban csak a képviselő ügyvédek *(avoués)* működése van meghatározott bírósághoz kötve), nálunk is *Plósz* hozott javaslatba id. tervezetében (l. 92. 444. §§.), s melynek hátrányai az ügyvédi rendtartás javaslatának indokolásában tüzetesen kifejtettek (l. 1872/75. országgyülés képviselőházának irományai VI. köt. 222. l.), különösen azért esik kifogás alá, mert annak folytán, hogy a felebbviteli fokokban más ügyvéd jár el, mint az első bíróságnál, a per költségei szaporodnak. V. ö. *Szerző* is: A polgári törvénykezés reformja cz. id. dolgozatában (M. Igazságügy XXV. 274. sk. l.).

[8]) Ezen elválasztás nálunk sohasem létezett. V. ö. *Frank* id. m. 389. §. a) jegyzet. Annál inkább kifejlődött a külföldi államokban. Igy különösen Francziaországban és Angliában, hol a képviselő ügyvéd *(avoué, sollicitor, attorney)* egészen más állást foglal el, mint a jogvédő ügyvéd *(avocat, barrister)*, a kinek hivatása különösen a bíróságok előtti védszónoklatot *(plaidoyer)* foglalja magában. A franczia ügyvédségről l. közelebbről *Nagy Dezső:* A franczia ügyvédség (M. Jogászegyleti értekezések II. füzet. Budapest, 1881.). Ezen rendszer, melyet az ügyvédi rdts. javaslatának indokolása szintén behatóbb birálat tárgyává tett (l. 1872/75. országgy. képvh. irom. VI. 221. l.), sem a pervitel olcsóságának nem kedvez, sem a képviselet és védelem között fennálló szoros kapcsolatnak meg nem felel, s azért ujabban mindinkább az egységes ügyvédség rendszerével váltják fel, a mint az különösen Olaszországban és Németországban történt.

[9]) Az Ü. R. 39. §. szerint a zugirászat a kir. ügyész, kamara ügyésze, vagy magánfél panasza folytán 5—50 frtig, ismétlés esetében 20—100 frtig terjedhető pénzbirsággal büntetendő, s az itéletben egyszersmind kimondandó, hogy a megbüntetett egyén a felek képviseletétől eltiltatik. Ha pedig a felek képviseletétől itéletileg eltiltott egyén ezen üzletszerü foglalkozást továbbra is folytatná, 3 hónapig terjedhető fogság-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gal fenyitendő. A zugirászat megbüntetése a kir. járásbiróságok hatásköréhez tartozik. 1880. XXXVII. t.-cz. 40. §. 6. pont.

[10]) Ü. R. 41. §.

[11]) Ez mintegy viszonszolgálat az ügyvédi jogositványért s azon előnyökért, melyeket a törvény az ügyvédnek biztosit.

[12]) A kisebb polgári peres eljárásban.

67. §.

Az ügyvédi jogositvány megszerzése.

I. Az ügyvédi jogositvány, azaz a jog, az ország biróságainál és hatóságainál mint ügyvéd működni, valamely ügyvédi kamara által az ügyvédek lajstromába történt felvétel utján szereztetik meg. [1])

Az ügyvédek lajstromába leendő felvételre minden magyar honpolgárnak igénye van, a ki: 1. törvényszerü ügyvédi oklevéllel bir; [2]) 2. az ügyvédi kamara kerületében állandóan lakik. [3]) Kivételt képez s a felvétel megtagadandó: ha a jelentkező csőd vagy gondnokság alatt áll; hivatalvesztéssel általában, vagy az ügyvédség elvesztésével különösen járó bűntett vagy vétség miatt vizsgálat alatt van; [4]) büntető uton hivatalvesztésre vagy az ügyvédség elvesztésére itéltetett; fegyelmi uton az ügyvédségtől örökre vagy bizonyos időre eltiltatott, a meddig utóbbi esetben a tilalom tart. [5]) Megtagadandó továbbá a felvétel akkor is, ha a jelentkező oly állást foglal el, mely az ügyvédség gyakorlatával összeférhetlen, [6]) s az sincs kizárva, hogy a felvétel a jelentkező ellen emelhető társadalmi és erkölcsi kifogások miatt megtagadtassék. [7])

A felvétel fölött az ügyvédi kamara választmánya határoz. A megtagadó határozat ellen, a mennyiben a felvétel nem az ügyvédi oklevél hiánya miatt, hanem más okból tagadtatott meg, felebbvitelnek van helye a kir. Curiához. [8])

II. Az ügyvédi oklevél a sikerrel letett ügyvédi vizsga alapján és az előirt ügyvédi eskü [9]) letétele után a Budapesten

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

és Marosvásárhelytt szervezett ügyvédi vizsgáló bizottságok által állittatik ki. Ezen bizottságok elnökeit és elnökhelyetteseit, valamint az igazságügyminiszter által megállapitott számú bizottsági tagok felét az igazságügyminiszter az ügyvédi kamarához nem tartozó jogtudók sorából nevezi ki minden év elején, a bizottsági tagok másik felét pedig szintén minden év elején a budapesti illetőleg marosvásárhelyi ügyvédi kamara választja. Minden vizsgánál az elnök vagy helyettesén kivül a miniszter s a kamara által kijelöltek közül két-két tagnak jelenléte szükséges. [10])

Az ügyvédi vizsgára csak az bocsáttatik, a ki kimutatja:

1. hogy valamely belföldi egyetemen [11]) a jogtudorságot elnyerte;

2. hogy a jog- és államtudományi tanulmányok befejezése és az elméleti államvizsgák vagy egy szigorlat [12]) letétele után, három évi joggyakorlaton volt. Ezen joggyakorlat bíróságnál, kir. ügyészségnél, kincstári vagy közalapitványi ügyészségnél, királyi közjegyzőnél és ügyvédnél tölthető ki; azonban legalább egy évi gyakorlat a jogtudorság elnyerése után és legalább másfél év ügyvédnél, kincstári vagy közalapitványi ügyészségnél töltendő s csak azon idő számittatik be, a mely kizárólag a joggyakorlaton töltetett, kivéve a betegség, katonai szolgálat és évi szabadság idejét, a mely azonban együttesen évenként két hónál továbbra be nem számitható. [13])

A felsorolt kellékek alól felmentésnek helye nincs. Birák és jogtanárok azonban kiváltságban részesülnek és pedig: birák a jogtudorság feltétele mellett az ügyvédi vizsgára bocsáthatók, ha három éven át mint birák működtek; [14]) jogtanárok pedig az ügyvédi vizsgára bocsáthatók, ha belföldi egyetemen vagy jogakadémián mint tanárok három éven át működtek, jogtudorok és két évi joggyakorlatot kimutatnak. [15])

Az ügyvédi vizsgára bocsátás iránt maga az ügyvédvizsgáló bizottság határoz. A megtagadó határozat ellen felebbezésnek van helye a vizsgáló bizottság kebeléből ugyanoly módon, mint a vizsgálat megtartására, alakitott hét tagú bizott-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

sághoz, melyből az első határozat hozatalánál jelen volt tagok kizáratnak. [16])

III. Az ügyvédi vizsga az állam hivatalos nyelvén teendő le [17]) s kiterjed: a magyar közjogra, továbbá az anyagi és alaki polgári, büntető-, bánya-, urbéri, váltó- és kereskedelmi jogra, valamint a pénzügyi és közigazgatási törvényekre és országos szabályrendeletekre. A vizsga irásbeli és szóbeli s annak közelebbi módozatai valamint a vizsgadij iránt, mely azonban 20 forintot meg nem haladhat, külön igazságügyminiszteri rendelet intézkedik. [18]) Ha a bizottság a jelöltet visszautasitotta, ismétlésnek csak ujabb hat hónapi szorgalommal párosult joggyakorlat után van helye. Másodszori visszautasitás esetében az ismétlés többé nem engedtetik meg. [19])

---

[1]) Ü. R. 1. §. Az ügyvédek lajstromába való felvétel előtt még csak czimről lehet szó az ügyvédi jogositvány megszerzésére.

[2]) A törvény csak Magyarországon szerzett ügyvédi oklevélre gondol. Egy Horvát-Szlavonországban vagy épen külföldön nyert ügyvédi oklevél alapján a felvétel nem történhetik. Mindazonáltal a felvétel megengedtetett a báni tábla által kiadott oly ügyvédi oklevél alapján, mely a régibb gyakorlat szerint a magyarországi hatóságok előtt is kihirdettetett és általuk elfogadtatott. V. ö. *Legf. Itsz.* 1875. junius 22. 5310. sz. (Magy. Igazs. IV. 124. l.). A Magyarországon szerzett ügyvédi oklevél alatt azonban nemcsak az Ü. R., hanem a korábbi szabályok értelmében szerzett ügyvédi oklevél is értendő és pedig elég csak a közügyvédi oklevél (v. ö. Ü. R. 109. §.), s a pusztán ennek alapján szerzett ügyvédi jogositvány váltó- és kereskedelmi ügyekben való képviseletre is jogosit, jóllehet az előbbi törvény (1840. XV. tcz.) szerint ehhez külön váltóügyvédi oklevél követeltetett: V. ö. *Legf. Itsz.* 1877. junius 5. 387. sz. (D. XVIII. 72. l.).

[3]) Ü. R. 2. §.

[4]) A vizsgálat alatt nem értendő a fenyitő elővizsgálat, hanem csak az alakszerü birói határozat által elrendelt bűnvizsgálat, mely határozat azonban nem kell hogy jogerőre emelkedett legyen. V. ö. *Legf. Itsz.* 1875. január 22. 5409.sz. (M. Ig. IV. 125. l.); 1875. május 10. 3709. sz. (U. o. 61. l.); 1875. május 19. 4158. sz. (U. o. 60. l.).

[5]) Ü. R. 3. §., Bünt. T. 55. 484. §§. Hogy mennyiben van helye a hivatalvesztésre itélt vagy az ügyvédségtől örökre eltiltott ügyvéd *rehabilitaczió* utján való ujabb felvételének? arról l. alább 71. §.

[6]) L. az összeférhetlenségi eseteket alább 69. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[7]) V. ö. *Curia* 1887. deczember 30. 9074. sz. (D. XLVII. 196. l.).

[8]) Ü. R. 7. §. Eredetileg a Curia mint legfőbb itélőszékhez.

[9]) Az ügyvédi eskü szövegét maga a törvény határozza meg. L. Ü. R. 6. §. ut. bek. Régebben (v. ö. különösen 1567. XXVII. t.-cz.) minden egyes perben kivántatott az ügyvédtől eskü arra, hogy semmi csalárdságot el nem követ (u. n. *juramentum calumniae*). Ezen az ügyvédek iránti bizalmatlanságból származó követelmény azonban később az 1574. XXXIV. tcz. által mellőztetett.

[10]) Ü. R. 4. §. Az ügyvédvizsgáló bizottságok ügyrendjét az 1875. évi február 15-én 5296. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 7. l.) tartalmazza.

[11]) A zágrábi egyetem a külföldi egyetemekhez számitandó.

[12]) Jogtudományi és államtudományi államvizsga együtt, nem mint a birói minősitésnél csak az előbbi. Szigorlat: a jogtudorság alapját képező jogtudományi, nem államtudományi szigorlat.

[13]) Ü. R. 5. §. 1—3. bek.

[14]) Ü. R. 5. §. 4. bek. E. szerint tehát nemcsak hogy az ügyvédi minősités magában véve nagyobb mint a birói minősités, hanem a birói vizsga alapját képező gyakorlat csak ujabb 3 évi birói működéssel kiegészitve vétetik egyenlőnek az ügyvédi vizsga alapjául szolgáló gyakorlattal, jóllehet az utóbbiban felerészben birósági gyakorlat, az előbbiben harmadrészben ügyvédségi gyakorlat is benfoglaltathatik. E viszony az ügyvédi és birói minősités között annál nagyobb kifogás alá esik, mert eltekintve attól, hogy a biró fontosabb tényezője az igazságszolgáltatásnak, mint az ügyvéd: a biró az ügyvéd eljárása fölött is itél, ez pedig az ügyvédséghez való képességet egyenesen feltételezi. E visszásság azonban magyarázatát találja abban, hogy a törvényhozás az ügyvédség nagyobb minősitése által a tulszaporodásnak akart némi gátat vetni, mig a birói pályánál erre nem forog fenn szükség.

[15]) Ü. R. 5. §. 5. bek. A jogtanároknak nyujtott ezen kiváltság feltételezi, hogy a jogtanár az ügyvédjelöltek lajstromába is felvétessék, a törvény nem követelvén, hogy a két évi gyakorlat a jogtanárságot megelőzőleg töltetett légyen ki. Ez egyuttal kivétel az id. §. 3. bek.-ben foglalt azon követelmény alól, hogy a joggyakorlatnak kizárólagosnak kell lennie. V. ö. *Legf Itsz.* is: 1880. jun. 3. 4876. sz. (D. XXVI. 14. l.).

[16]) Ü. R. 5. §. ut. bek.

[17]) Fiuméra nézve az Ü. R. 6. §-a az eddigi gyakorlatot (l. az előbi szakaszban 4. jegyz.) kifejezetten fentartja.

[18]) 1874. deeczember 31. 38200. sz. (R. T. 358. l), kiegészitve még az 1878. julius 25-én 19025. sz. a. kelt ig. min. rend. által (R. T. 164. l.). Kiemelendő különösen: 1. Az ügyvédi vizsga julius és augusztus hónapok kivételével az évnek minden hónapjában tehető (1. §.). 2. A vizsgára bocsátási kérvény az ügyvédi kamaránál, illetőleg az előljáró ható-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ságnál (törvényszék elnöke, jogi kar dékánja, jogakademia igazgatója stb.) adandó be (2—3. §§. és id. 1878. évi rend.). 3. A vizsga három egymás után következő napra terjed, melyek közül kettő az irásbeli és egy a szóbeli vizsgára esik (7. §.). 4. Az irásbeli vizsga három feladványnak zárt helyen való kidolgozásából áll: egyik a polgári, a másik a bánya-, urbéri-, váltó- vagy kereskedelmi, a harmadik a büntetőjog és eljárás köréből (8. §.). 5. A szóbeli vizsga nyilvános (14. §.), legalább két óráig tart s az irásbeli feladványok és azok kidolgozásának lényegét és indokait felölelő szóbeli előadással veszi kezdetét (18. §.). 6. A bizottság szótöbbséggel határoz (19. §.). A 23. §. az Ü. R. hatályba lépte előtt szerzett közügyvédi jogositvány alapján a birói hivatalra szükséges képesités megszerzése czéljából leteendő váltó-ügyvédi vizsgáról intézkedik.

[19]) Ü. R. 6. §.

68. §.

Az ügyvédi kamarák.

I. Az ügyvédi kamarák, mint az ügyvédség testületi szervezetei, a területükön lakó s az ügyvédek lajstromába felvett ügyvédekből állnak. [1]) Hatáskörük kiterjed: az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvására; az ügyvédek jogainak megvédésére és kötelességeik teljesitésének ellenőrzésére; a jogszolgáltatás és ügyvédség terén mutatkozó hiányok orvoslása s korszerü reformok életbeléptetése iránti véleményadásra s javaslattételre; végül a fegyelmi hatóság gyakorlására a kamara lajstromaiban bevezetett ügyvédek és ügyvédjelöltek fölött. [2]) Vagyonjogi tekintetben a tagoktól független jogi személyek, s kiadásaik fedezésére a tagokra évi illetményt vethetnek ki. [3])

Az ügyvédi kamarák számának, székhelyeinek és kerületeinek meghatározását a törvény az igazságügyminiszterre bizta azon utasitással, hogy mindegyik kamara legalább 30 ügyvédet foglaljon magában és egy vagy több törvényszék kerületére terjedjen ki. [4]) E felhatalmazás alapján az ügyvédi kamarák száma jelenleg 28-ban van megállapitva. [5])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

II. Az ügyvédi kamara közegei, a melyek által a kamara hatásköréhez tartozó ügyek elintézése, valamint a kamarai vagyon kezelése történik a kamara tagjaiból álló közgyülés, a választmány és a kamarai elnök.[6]) A választmány minden három évben alakittatik a kamara összes tagjainak viszonylagos szótöbbségével[7]) s áll: az elnökből, ki egyszersmind a kamara elnöke, elnökhelyettesből, titkárból, pénztárnokból, ügyészből, nyolcz választmányi tagból és négy póttagból. Kivételt képez a budapesti ügyvédi kamara választmánya, mely az elősorolt tisztviselőkön kivül tizenkét választmányi és hat póttagból áll.[8]) Az elnök, elnökhelyettes és a választmányi tagok ingyen viselik hivatalukat; a titkár, ügyész és pénztárnok részére ellenben a közgyülés évi fizetést állapithat meg.[9])

III. A felsorolt közegek közelebbi hatáskörét és eljárásának módját az ügyvédi rendtartás mellett a kamarai közgyülés által megállapitott és az igazságügyminiszter által jóváhagyott ügyrend határozza meg.[10]) Különösen az elnök a kamara képviselője, úgy a hátóságok és a bíróságok, mint harmadik személyek irányában s hatásköréhez tartozik nevezetesen az is, hogy a kamara tagjai, továbbá az ügyvédek és ügyvédjelöltek közt az ügyködési viszonyokból felmerülő egyenetlenségek békés uton való kiegyenlitését megkisértse.[11])

IV. Az ügyvédi kamara minden év elején a lefolyt év ügykezeléséről általános jelentést terjeszt fel az igazságügyminiszterhez és ebben különösen a fegyelmi tanács eljárásának főmozzanatait, valamint az ügyvédség és a jogszolgáltatás terén tett tapasztalatait kiemeli.[12])

---

[1]) Ü. R. 18. §. 1. bek. Az ügyvédi kamarai tagság az ügyvédi lajstromba való felvétel, vagyis az ügyvédi jogositvány megszerzésének törvényes és szükségképeni következménye; nem függ tehát az ügyvédtől, akar-e a kamara tagja lenni vagy nem? Más szóval: az ügyvédi kamarák nem az ügyvédek szabad egyesületei (a milyenek egyébiránt az ügyvédi kamarák mellett is létesithetők), hanem kényszertestületek.

[2]) Ü. R. 19. §.

[3]) Ü. R. 18. §. 2. bek. A kamarai illetmény keresetileg is behajtható és pedig a közönséges perjogi szabályok szerint. A mennyiben te-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

hát, mint rendesen, 50 frtot meg nem halad, a kereset a bagatell-bíróságok hatáskörébe tartozik. V. ö. *Semmsz.* 1878. május 27. 9043. sz. telj. ül. hat. (D. XX. 9 l.). Fegyelmi eljárás tárgyát ellenben az illetmény meg nem fizetése önmagában nem képezi. *Curia* kisebb fegyelmi tanácsának 1883. márczius 3-án tartott teljes ülésében kelt megállapodása. L. *Wolf Vilmos:* A magyar ügyvédi rendtartás. Budapest 1886. 49. sk. l.

[4]) Ü. R. 17. §.

[5]) 1875. október 25-én 31632. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 227. l.). Eredetileg az 1874. deczember 28-án 35365. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 355 l.) 27 ügyvédi kamarát rendszeresitett. Az egyes kamarák székhelyei a következők: 1. Arad; 2. Balassa-Gyarmat; 3. Beszterczebánya; 4. Brassó; 5. Budapest; 6. Debreczen; 7. Eger; 8. Eperjes; 9. Győr; 10. Gyulafehérvár; 11. Kassa; 12. Kecskemét; 13. Kolozsvár; 14. Máramaros-Sziget; 15. Marosvásárhely; 16. Miskolcz; 17. Nagyvárad; 18. Nagyszeben; 19 Pécs; 20. Pozsony; 21. Sopron; 22. Szabadka; 23. Szatmár-Németi; 24. Szeged; 25. Székesfehérvár; 26. Temesvár; 27. Zalaegerszeg; 28. Szombathely.

[6]) Ü. R. 20. §.

[7]) Ü. R. 22. 23. §§. Nem a közgyülés által. Minden kamarai tag egyenként adja be választási jegyét, sőt a kamara székhelyén kivül lakó tagok levélben be is küldhetik. L. id. 23. §., mely a választásra nézve további részleteket is tartalmaz.

[8]) Ü. R. 22. §. 2. bek.

[9]) Ü. R. 26. §.

[10]) Ü. R. 33. §. Az 1875. április 14-én 10680. sz. a. kelt ig. min. rend. a vidéki kamaráknak a budapesti ügyvédi kamara ügyrendjének elfogadását ajánlotta. L. ezen ügyrendet a vonatkozó törvényszakaszok szerint elosztva: *Wolf* id. munkájában.

[11]) Ü. R. 30. §.

[12]) Ü. R. 33. §.

69. §.

Az ügyvédek jogai és kötelességei.

Az ügyvédek jogai és kötelességei részint olyanok, melyek az ügyvédi állásból általában folynak, részint az ügyvédnek az egyes felek iránti viszonyára tartoznak:

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

I. Az ügyvédi állásból általában származó jogok és kötelességek közül kiemelendők a következők:

1. Az ügyvéd, mint már emlitve volt, jogositva van az ország valamennyi birósága és hatósága előtt feleket képviselni. E végből lakhelyéről el is távozhatik, lakhelyén kivül fiókirodát azonban nem tarthat. [1])

2. Az ügyvédi jogositvány nem lévén helyhez kötve, az ügyvéd annak elvesztése nélkül lakhelyét tetszés szerint meg is változtathatja. Minden ily lakhelyváltozás azonban az ügyvédi kamaránál bejelentendő; ha pedig az ügyvéd lakhelyét más kamara területére akarja áttenni, ez csak a kamara ügyvédi lajstromából való kitörlés és a másik kamara lajstromába való felvétel mellett történhetik, a mely azonban az előbbi kamara egyszerű értesitvénye alapján eszközöltetik. [2])

3. Az ügyvéd a biróságok és hatóságok előtt teljes szólásszabadsággal bir megbizójának védelmében; köteles azonban magát az ellenfél irányában illendően, a bíróság és hatóság iránt pedig tisztelettel viselni. [3])

4. Az ügyvéd köteles közbenjárását vagy a képviseletet megtagadni oly ügyben, mely meggyőződése vagy a fél kijelentett szándéka szerint mások jogainak kijátszását czélozza; továbbá nem szabad az ügyvédnek ugyanegy időben s ugyanazon vagy azzal lényeges összefüggésben álló ügyben mindkét felet képviselni, valamint oly ügyben, melyben az egyik felet képviselte, később a másiknak tanácsot adni, vagy ügyvédi szolgálatot teljesiteni. [4])

5. Az ügyvéd, mint szintén már érintetett, köteles az ügyvédi kamara választmánya által történt kirendelés folytán vagyontalan perlekedőket is képviselni, [5]) s ha a bíróság által a per folyama alatt gondnokul rendeltetik, a megbizást elfogadni köteles. [6]) A képviselet ily kirendelések esetében csak akkor tagadható meg: a) ha a kirendelt ügyvéd az ellenféllel negyediziglen rokon vagy másodiziglen sógor, vagy ha az gondnokoltja avagy gyámoltja, vagy ha avval bérleti viszonyban áll; b) ha közvetve vagy közvetlenül érdekelve van; c) ha az ellenfelet már más ügyben képviseli; d) ha lakhelyén kivül székelő biró-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ság előtt inditandó meg a per; e) ha ily képviseletekkel már is aránytalanul terhelve van.[7]) Az ezen okok miatt kért felmentés iránt szintén az ügyvédi kamara választmánya határoz.[8])

6. Az ügyvéd végre saját vagy másnak nevében, közvetve vagy közvetlenül, nem folytathat üzletszerüen bármi oly foglalkozást, mely ügyvédi hivatásával és állásának tekintélyével összse nem fér.[9])

II. Az ügyvédnek a felekhez való viszonyára tartozó jogok és kötelességek közül, melyek, a mennyiben az ügyvédi rendtartásban meghatározva nincsenek, a meghatalmazásra általában vonatkozó szabályok szerint állapitandók meg,[10]) emlitendők különösen a következők:

1. Az ügyvéd köteles a neki felajánlott megbizás el- vagy el nem fogadása iránt késedelem nélkül nyilatkozni s az elvállalt képviseletet csak 30 napi felmondási idő mellett mondhatja fel, mig a fél az ügyvédtől a képviseletet előleges felmondás nélkül is bármikor elvonhatja.[11])

2. A fél halála esetében tartozik az ügyvéd, habár meghatalmazványa az örökösök nevére is szól, azonnal, mihelyt az elhalálozás tudomására jut, mind az előtte ismert örökösöket, mind pedig azon biróságot és hatóságot értesiteni, mely előtt az ügy folyamatban van, az örökösök további rendelkezéseig pedig mindazon intézkedéseket megtenni, melyek joghátrányok elkerülésére és az örökösök érdekeinek fentartására szükségesek.[12])

3. Az ügyvéd köteles a félnek az ügyeire vonatkozó iratok másolatait annak kivánatára és költségére az ügy folyama alatt bármikor kiszolgáltatni; úgyszintén köteles az ügy befejezése vagy a képviselet megszünte után a félnek ügyiratait eredetben átadni. Az ügyvédi jutalomdij vagy egyéb kiadások meg nem fizetése a kiszolgáltatás megtagadásának okául nem szolgálhat, vagyis az ügyvédnek az átvett iratokra nézve megtartási joga nincs.[13])

4. Az ügyvéd a féltől átvett iratok hű megőrzéseért és sértetlen kiadásáért a képviselet megszünte után is felelős, mely felelősség azonban hat hét alatt megszünik, ha a fél az iratokat átvenni vonakodik. De tartozik az ügyvéd ily esetben

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

az iratokat megbizójának vagy jogutódainak költségére és veszélyére birói vagy közjegyzői kézhez letenni.[14])

5. Ha a képviselet bármely oknál fogva az ügy végbefejezése előtt szünik meg: az ügyvéd köteles a megbizó kivánatára a költségekre adott előlegről legfelebb három hónap alatt számot adni és a fenmaradt összeget visszaszolgáltatni.[15])

6. Az ügyvéd köteles az általa a fél megbizása folytán behajtott pénzt és egyéb értéktárgyakat hiven őrizni, a történt behajtásról a felet rögtön értesiteni és azokat a félnek kivánatára és annak utasitása szerint azonnal kiszolgáltatni, a mi egyúttal magában foglalja, hogy az ügyvéd az ily pénzekre és értéktárgyakra nézve sem élhet akár beszámitással, akár megtartási joggal.[16]) Ha az ügyvéd az ily pénzt vagy értéktárgyakat más czélra forditotta: büntető vagy fegyelmi úton mint sikkasztó büntetendő.[17])

7. Az ügyvéd köteles továbbá az elvállalt ügyben hiven eljárni, a képviselt fél érdekében a törvényes intézkedéseket szorgalommal és pontossággal megtenni[18]) és minden ügyre nézve rendes jegyzéket vezetni, melybe az általa tett intézkedések és az ellenfél fizetései bejegyzendők oly módon, hogy az ügy állása abból mindenkor kivehető legyen. A megbizótól nyert utasitások külön irásba foglalandók.[19])

8. Az ügyvéd köteles végre a fél által a képviselet czéljából vele közölt, avagy ezen hivatása folytán egyéb úton tudomására eső tényeket, a melyeknek másokkal való közlése ügyfelének ártalmára lehetne, t i t o k b a n tartani.[20]) Ily tények felől tanuskodni nem köteles, sőt ügyfelének beleegyezése nélkül tanuskodásra nem is bocsátható.[21])

III. Különös intézkedéseket tartalmaz az ügyvédi rendtartás az ü g y v é d i d i j a k r a nézve. Elv: hogy az ügyvéd és a fél közti viszony nem ingyenes természetü, hanem az ügyvéd, a reá bizott ügyben tett készpénzbeli kiadásainak és időveszteségének megtéritésén felül, külön kikötés nélkül is illő j u t a l o m d i j t *(honorarium)* s mindezek fedezésére aránylagos előleget követelhet.[22]) A dijak nagyságát maga a törvény nem állapitja meg, hanem első sorban az ügyvéd és a fél közti sza-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

bad egyezkedésre bizza.[23]) Előleges egyezkedés érvényességéhez azonban okirat szükséges[24]) s a fél az abban meghatározott jutalomdij aránylagos leszállitását per utján kérheti, ha előre nem látott véletlen esemény folytán az ügy vagy a képviselet megszünt, vagy ha a fél a megbizást a fegyelmi bíróság által megrótt hiba miatt visszavonni kényszerült.[25]) Ily perre nézve peres ügyekben a per bírósága, egyéb ügyekben az ügyvéd személyes bírósága illetékes.[26]) A jutalomdij a per tárgyának meghatározott hányadában *(quota litis)* is köthető ki;[27]) ellenben nincs jogositva az ügyvéd a képviseletére bizott ügy vagy per tárgyát magához váltani. Az ily egyezkedés semmis s az ügyvéd, a ki ily egyezkedésre lép, fegyelmileg fenyitendő.[28])

Ha az ügyvéd a jutalomdij s költségek iránt a féllel sem ki nem egyezett, sem általa ki nem elégittetett, s ha magában a perben a polgári törvénykezési rendtartás értelmében saját fele irányában dijai még meg nem állapittattak:[29]) dijjegyzékét per utján érvényesitheti, melyre nézve szintén peres ügyekben a per bírósága, egyéb ügyekben az ügyvéd személyes bírósága illetékes.[30]) Ily perben az ügyvéd által az előirt szabályok szerint rendesen vezetett könyvei, valamint az ügyben készitett fogalmazványai és levelezései a ténykörülmények tekintetében[31]) félbizonyiték erejével birnak, a mennyiben a fél által felhozott adatok azok hitelességét nem gyengitik.[32])

IV. Az ügyvédi rendtartás végül még az ügyvédi meghatalmazás körét határozza meg. E szerint az ügyvédi meghatalmazás, akár szóval, akár irásban adatott légyen,[33]) az ügyvédet feljogositja mindazon intézkedések megtételére, melyek a reá bizott ügy rendes vitelével és teljes befejezésével egybekötvék; az ügyvéd által végzettek, irottak vagy élőszóval előadottak harmadik személyekre nézve úgy tekintetnek, mintha a megbizó fél maga tette volna, hacsak a jelenlevő fél azokat azonnal vissza nem vonja.[34])

Minden ügyvédi meghatalmazvány egyszersmind kiterjed: a) beperelt pénzösszeg és pertárgyak átvételére és nyugtatványozására; b) helyettes megbizására; c) eskü kinálásra, vissza-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

kinálásra, elfogadásra vagy az ellenfél eskületételébe való beleegyezésre. [35])

Ezen törvényes hatáskör mindazonáltal nem kényszeritő természetű. Az épúgy kiterjeszthető, mint korlátozható. A korlátozás azonban a meghatalmazványban különösen kiteendő. [36])

A helyettes ügyvédnek minden cselekvényeért a helyettesitő felelős; [37]) ha azonban a helyettesités a fél előleges értesitése és beleegyezésével történt, akkor a felelősség a helyettesitett ügyvédet terheli. [38])

---

[1]) Ü. R. 53. §. Az ügyvéd rendes lakhelyén kivüli iroda fiókirodának tekintendő. *Legf. Itsz.* 1875. decz. 23. 11399. sz (M. Ig. V. 158.l.).

[2]) Ü. R. 8. §.

[3]) Ü. R. 52. §., mely egyuttal az ellenkező magaviseletre nézve az 1868. LIV. t.-cz. 118. §-ában foglalt következményekre utal. Azonban ezen utalás az Ü. R. 67. §-a, illetve az ennek helyébe lépett 1887. XXVIII. t.-cz. 2. §-ának részletesebb meghatározása által felemésztetik. L. az utóbbit alább a köv. §-ban.

[4]) Ü. R. 47. §.

[5]) Ü. R. 27. 50. §§. A Ptr. 90. §-a szerint a pártfogó ügyvéd kirendelése a biróság által történt. Ez azonban az Ü. R. 27. §-a folytán annyiban módosult, a mennyiben a biróság a pártfogó ügyvéd kijelölése végett a kamarai választmányt megkeresni köteles. Az id. szakasz egyuttal azt is rendeli, hogy a pártfogó ügyvédek bizonyos sorrendben jelöltessenek ki, a mi a méltányosság követelménye. Az 1878. márcz. 6-án 5403. sz a. kelt ig. min. rend. pedig kötelezi a járásbiróságokat, hogy pártfogó ügyvédnek sommás ügyben való kirendelése esetén, jelöljék meg a megkeresésben az okot is, mely miatt a sommás ügynek képviselet melletti tárgyalása szükséges.

[6]) Ü. R. 51. §.

[7]) Ü. R. 50. §. 2. bek. Ezen okok kimeritők. Nem képez tehát pl. elegendő okot a szegényképviselet megtagadására, ha az ügyvéd és maga a kamarai választmány is abban a nézetben volna, hogy az ügy igazságtalan, vagy az eljárás sikertelen. V. ö. a miniszter-tanácsnak 1882. augusztus 25-én hozott és a biróságokkal és kamarákkal az 1884. márczius 12-én 11685. sz. a. kelt ig. min. rendelettel közölt összeütközési határozatát, melylyel egyuttal kimondatott, hogy az ilyen kérdésben való határozat joga is a kamarai választmányt illeti. L. *Wolf* id. m 66. l.

[8]) Ü. R. 28. §, mely egyuttal jogot ad a választmánynak, hogy a pártfogó ügyvéd vonakodása vagy hanyagsága miatt ellene fegyelmileg

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 – Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

járjon el, s szükség esetében az ő költségére más ügyvédet bizzon meg a képviselettel.

[9]) Ü. R. 10. §. Az ügyvédséggel összeférhetlennek nyilvánittatott s ez alapon az ügyvédek lajstromába való felvétel is megtagadtatott: 1. birói hivatal. *Legf. Itsz.* 1875. május 31. 4681. sz. (Magy. Igazs. IV. 58. l.). V. ö. 1869. IV. t.-cz. 8. §. és fentebb 30. §.; 2. törvényhatósági és községi hivatal. *Legf. Itsz.* 1875. évi 3243. 4153. 4703. 4731. 4732. 5487. 5893. 5954. 5956. 5986. sz. (Magy. Igazs. IV. 59. és 123. l.). Kivételt képez a tiszti ügyész, a ki azonban csak a törvényhatóság előzetes beleegyezésével és csak annyiban folytathat magánügyködést, a mennyiben ez által hivatalos teendőinek pontos teljesitésében nem akadályoztatik. V. ö. 1886. XXI. t.-cz. 70. §.; 3. lelkészi hivatal. *Legf. Itsz.* 1875. május 3. 3583. sz. (M. Ig. IV. 59. l.); 4. jogtanári állás. *Legf. Itsz.* 1875. decz. 3. 11105. sz. M. Ig. V. 156. l. (Ez nem áll ellentétben a fentebb 67. §. 15. jegyz. közölt határozattal, mely csak az ügyvédjelölti gyakorlatra vonatkozik); 5. bir. végrehajtói állás. *Legf. Itsz.* 1875. május 24. 4396. sz. (M. Ig. IV. 59. l.); 6. adóvégrehajtói működés. *Curia* 1885. szept. 10. 6261. sz. (*Wolf* id. m. 41. l.); 7. tőzsdetitkárság. *Curia* 1883. május 4. 2542. sz. (D. XXXIII. 103. l.). — Ellenben összeférő: 8. az országgyülési képviselői állás, köteles azonban a képviselőnek megválasztott és a fővároson kivül lakó ügyvéd időnkénti eltávozását a kamarának bejelenteni. *Legf. Itsz.* 1875. decz. 23. 11425. sz. (M. Ig. V. 155. l.) és 1876. márczius 29. 2502. sz. (U. o. 463. l.); 9. állami nyugdij élvezete. *Legf. Itsz.* 1875. decz. 9. 11103. sz. (M. Ig. V. 155. l.) és 1879. május 1. 4894. sz. (D. XXII. 115. l.).

[10]) Az ügyvéd és fél közti viszony jogi természete iránt a vélemények szétágazók. Némelyek szerint meghatalmazás, mások szerint munkabéri szerződés (*locatio conductio operis*), *contractus innominatus*, *quasi-contractus* stb. Nézetünk szerint s az ügyvédi rendtartásnak megfelelőleg is, meghatalmazás, a mely a mai jog felfogása szerint a viszterhet ki nem zárja (v. ö. osztr. p. t. is 1004. §.); mig a munkabéri szerződés ellen, eltekintve attól, hogy szabad szellemi munkánál munkabérről nem szokás beszélni, különösen az szól, hogy az ügyvéd ingyen is járhat el. Ellenkező álláspontot foglal el az osztr. p. t., mely 1163. §-ában az ügyvédekre a munkabéri szerződés szabályait rendeli alkalmazni. Ezt azonban mégis csak azon esetre teszi, ha kifejezetten vagy hallgatag jutalomdij köttetett ki. Azon felül a pervitel elvállalásáról a meghatalmazásnál is beszél (1008. §.). A kérdés egyébiránt az ügyvédi rendtartás elég kimerítő rendelkezései mellett nem bir nagyobb gyakorlati jelentőséggel.

[11]) Ü. R. 41. 42. §§.

[12]) Ü. R 43. §. A fél halála tehát az ügyvédi meghatalmazást meg nem szünteti, habár nem is szól az örökösök nevére. A szükséges in-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tézkedésekhez tartozik a végrehajtás is. V. ö. 1881: LX. t.-cz. 16. §. Hogy minő befolyást gyakorol a fél halála magára az eljárásra? arról később behatóan lesz szó.

[13]) Ü. R. 44. §.

[14]) Ü. R. 45. §.

[15]) Ü. R. 46. §.

[16]) A törvény nem tesz semmi különbséget. Helytelennek tartjuk azért a *Legf. Itsz.* 1881. junius 18-án 3785. sz. a. kelt határozatát (*Wolf* id. m. 79. l.), melyben a megtartási, helyesebben beszámitási jog elismertetett az ügyvéd készkiadásaira nézve, ha a féltől előleget nem kapott.

[17]) Ü. R. 48. §. Az ügyvéd a felét illetető pénznek visszatartása miatt ellene folytatott fegyelmi eljárásban a vétség büntethetőségének elévülésére nem hivatkozhatik; mert ezen folytonos jogtalan cselekvés vétkessége nem szünik meg mindaddig, mig az egész összeget át nem szolgáltatta. *Curia* 1883. aug. 21. 360. sz. (*Wolf* id. m. 79. l.).

[18]) Ez magában foglalja, hogy az ügyvéd a kisebb vétkességért (*culpa levis*) is felelelős.

[19]) Ü. R. 49. §. 1. bek.

[20]) A titok tiltott felfedezése az ügyvédre nézve vétséget képez, mely 3 hónapig terjedhető fogházzal és 1000 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntettetik. Bünt. T. 328. §.

[21]) Ü. R. 49. §. 2. bek. A Ptr. 192. §-a szerint az ügyvéd azon perben, melyben a felet képviselte vagy képviseli, az ellenfél által mint tanu kifogásolható.

[22]) Ü. R. 54. §. Együttesen képviselt pertársakat az ügyvédi dij egyetemlegesen terhel. *Curia* 1883. márcz. 28. 297. sz. (D. XXXII. 280. l.); 1883. szept. 14. 395. sz. (B. J. T. VII. mell. 24. l.). Ellenkezőleg: *Curia* 1884. évi 7413. sz. (D. XLII. 337. l.). Mindenesetre feltételeztetik azonban, hogy az ügyvédi munkálatok szakértelmi gonddal és eredményre vezethető módon eszközöltetnek. Hibás, a törvényben meg nem engedett és nyilván hiába való munkáért az ügyvéd sem dijazást, sem költségmegtéritést nem igényelhet. V. ö. *Legf. Itsz.* 1881. évi 4267. sz. (D. XXVIII. 169. l.); *Curia* 1882. szept. 27. 363. sz. (D. XXXI. 140. l.); 1884. május 7. 202. sz. (B. J. T. VIII. 24. mell.). Nem követelhet továbbá az ügyvéd dijazást pl. az általa önként engedett halasztásoknál való közbenjárásért. *Curia* 1885. szept. 3. 4108. sz. (D. XL. 290. l.). Nincs ellenben kizárva, hogy az ügyvéd oly munkálatokért is követelhessen dijazást, melyek az ügyvédi munkakörhöz nem tartoznak. *Legf. Itsz.* 1878. május 6. 4114. sz. (D. XX. 99. l.). Ilyen a birósági előadó szóbeli értesitése (*információ*) is. Az ily munkálatokért követelt dij iránti kereset azonban nem tartozik az Ü. R. 58. §-ában kijelölt birósághoz, hanem a rendes illetőséget követi. *Semmsz.* 1878. márcz. 12. 1123. sz. és 1878. julius 9. 13855. sz.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

(*Wolf* id. m. 95. 96. l.). Valjon az ügyvéd fáradozása tényleg kedvező eredményre vezetett-e vagy nem? a dij követelhetésére nézve magában véve közömbös; annál inkább, mert ezen eredmény az ügyvéd hatalmán kivül áll. *Legf. Itsz.* 1879. jul. 23. 7555. sz. (*Wolf* id. m. 89. l.). Ez a megbizás általános elveiből is következik. V. ö. osztr p. t 1014 §.

[33]) Ü. R. 54. §. 2. bek.

[34]) Ü. R. 54. §. 3. bek. Csak az előleges egyezség érvényéhez, azaz mielőtt az ügyvéd a dijat kiérdemelte volna. Az ügyvédi munkálatok teljesitése után kötött egyezség ellenben akkor is kötelező, ha irásba nem foglaltatott. V. ö. *Curia* 1885. junius 23. 4381. sz. (*Wolf* id. m. 90. l.). Gyám vagy gondnok által kötött előleges egyezség érvényéhez gyámhatósági jóváhagyás szükséges. *Curia* 1884. nov. 21. 3187. sz. (Bünt. J. T. IX. 16. mell.). V. ö. 1877. XX. t.-cz. 113. §.

[35]) Ü. R. 55. §. A képviselet felmondása magában véve tehát a kikötött dij megfizetésének kötelezettségét meg nem szünteti. Hasonlóképen nem pl. az ellenféllel való kiegyezés. Oly szerződés azonban, mely szerint a fél ki nem egyezhet ellenfelével, mert különben a pertárgy bizonyos hányadát köteles fizetni: mint az ügyvédi hivatással járó kötelességgel ellenkező, érvénytelen. *Curia* 1887. junius 18. 604. sz. (D. XLVI. 283. l.).

[36]) Ü. R. 56. §.

[37]) V. ö. *Curia* 1882. nov. 16. 3608. sz. (D. XXXI. 299. l.). Ez az előtt tiltva volt: 1723. XXXVIII. t.-cz. 5. §. S miután a törvénynek visszaható ereje nincs, az ügyvédi rdts. hatályba lépte előtt kötött ily egyezség később sem válik érvényesithetővé. *Legf. Itsz.* 1878. julius 30. 7114. sz. (D. XXII. 13. l.); 1880. febr. 5. 12422. sz. (D. XXV. 3. l.). A pertárgy hányadának kikötése feltételezi továbbá, hogy az okiratban a beperesitendő követelés tárgya és összege tüzetesen meg legyen határozva. *Curia* 1884. május 15. (B. J. T. VIII. 12. mell.).

[38]) Ü. R. 57. §. Ez a már megitélt követelésre is vonatkozik. V. ö. *Curia* 1884. nov. 29. 464. sz. hat. (*Wolf* id. m. 92. l.).

[39]) V. ö. Ptr. 252. §. és bővebben később. Az Ü. R. 58. §-ából az látszik kitünni, mintha akkor, ha az ügyvéd dijai a perben megállapittattak, azokat külön beperelni nem lehetne. Ez azonban feltételezné, hogy a saját fele irányában megállapitott dijak már ezen megállapitás alapján végrehajthatók. Csakhogy ez nem áll. A megállapitás nem foglal magában marasztalást s nem is foglalhat, mert a megállapitott dij már az előlegben fedezetét találhatja s az ügyvéd és a fél közti egyezség által is befolyásoltathatik. Ha tehát a fél a megállapitott dijat önként meg nem fizeti, azt épúgy kell per utján érvényesiteni, mint ha meg nem állapittattak. De ezen perben a dij nagysága már nem jön kérdésbe, a megállapitás kötelező s zálogjogi előjegyzésre is jogositó — v. ö. *Curia* 1883. márcz. 28. 297. sz. (D. XXXII. 280. l.); 1883. junius

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

6. 57. sz. (D. XXXIII. 206. l.) — *praejudicium* jelentőségével bir; a mellett az ily perre nézve nem az Ü. R. 58. §-ában megállapitott külön illetőség, hanem a rendes polgári, esetleg bagatellbirói vagy községi illetőség nyer alkalmazást. V. ö. *Semmsz.* 1878. május 28. 9676. sz. teljes ülési megállapodás (D. XX. 10. l.); 1878. április 3. 5679. sz. (U. o. 18. l.); *Curia* 1886. aug. 16. 4061. sz. (D. XLIII. 178. l.).

[30]) Ü. R. 58. §. Peres ügyekben a per birósága mint ügybiróság van kijelölve, a beperelt dij nagysága tehát (ellentétben az előbbi jegyzetben érintett azon esettel, ha az ügyvédi dij már bíróilag megállapittatott) tekintetbe nem jön. V. ö. a megelőző jegyzet végén id. első és harmadik határozatot. A per birósága illetékes akkor is, ha ugyanazon keresettel részben megállapitott, részben meg nem állapitott ügyvédi dij pereltetik. *Curia* 1887. junius 7. 2494. sz. (D. XLVI. 60. l.). Ezen illetőségtől a felek közös egyetértésével sincs eltérésnek helye. *Semmsz.* 1877. decz. 6. 20059. sz. (D. XIX. 50. l.). Ha azonban különböző biróságok előtt folyt perekből felmerült dijak együttesen pereltetnek, az id. 58. §. nem nyer alkalmazást, hanem a Ptr. általános szabályai irányadók — v. ö. *Semmsz.* 1875. decz. 23. 19836. sz. (D. XV. 3. l.); *Curia* 1884. febr. 28. 7847. sz. (D. XXXVI. 253. l.) — s ugyanazt kell felvenni, ha részben peres, részben peren kivüli ügyből származó ügyvédi dij pereltetik.— Perenkivüli ügyekből származó dijak beperlésénél az ügyvéd személyes birósága hatáskörileg a beperelt dij nagysága szerint állapitandó meg; 50 frton alul tehát a bagatell-, illetve községi bíróság illetékes. V. ö. *Semmsz.* 1879. szept. 29. 16251. sz. a. kelt telj. ül. hat. (D. XXIII. 56. l.); *Curia* 1886. szept. 3. 3996. sz. (D. XLIII. 245. l.). Akár peres, akár peren kivüli ügyre vonatkozzék azonban a dijkövetelés, az nem érvényesithető előbb, mintsem az ügy befejeztetett, vagy a képviselet megszünt s az ügyvéd a félnek a kapott előlegről s a netalán behajtott pénzekről elszámolt. V. ö. *Legf. Itsz.* 1881. jul. 27. 3885. sz. (D. XXVIII. 61. l.); *Curia* 1882. szept. 12. 540. sz. (D. XXXI. 96. l.); 1883. április 18. 69. sz. (D. XXXIII. 217. l.); 1885. január 9. 720. sz. (*Wolf* id. m. 100. l.); 1886. január 21. 1135/85. sz. (D. XLII. 271. l.).

[31]) Azaz arra, hogy a kérdéses munkálatok valóban teljesittettek, de nem a követelt összegre nézve.

[32]) Ü. R. 59. §. Az ügyvédi könyvek vezetése iránt közelebbről intézkedik az 1876. évi márczius 12-én 3567. sz. a. kelt ig. min. rend. (R. T. 34 l.), a melylyel egyuttal az e tárgyban előbb kibocsátott 1875. aug. 16-án 13204. számú ig. min. rend. hatályon kivül helyeztetett. Az ügyvéd azonban könyvein kivül bármely más bizonyitási eszközzel is élhet. Igy nevezetesen főeskü vel s a követelt összegre nézve becslőesküvel. V. ö. *Legf. Itsz.* 1875. febr. 3. 653. sz. (D. XIV. 18. l.); *Curia* 1883. október 3. 491. sz. (D. XXXIV. 226. l.). Utóbbi szerint a főeskünek még váltóeljárásra tartozó perben is van helye.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[33]) Erre nézve v. ö. Ptr. 88. §. és bővebben később.

[34]) Ü. R. 62. §. 1. bek. Áll különösen az ügyvéd által tett beismerésre is; mi tekintetben tehát kivétel van a Ptr. 164. §-ának azon szabálya alól, hogy a beismerést se visszahuzni, se módositani nem lehet.

[35]) Ü. R. 62. §. 2. bek. Az esküt a fél helyett letenni: az ügyvéd nincs jogositva. Az eskü mint legszemélyesebb cselekvény, képviseletet nem tűr. Bővebben később.

[36]) Ü. R. 62. §. ut. bek. A meghatalmazásnak szokásos kiterjesztése az örökösökre semmi jelentőséggel nem bir, mert az ügyvéd mint fentebb láttuk, ily kiterjesztés nélkül is képviseli az örökösöket a fél halála után, másrészt az örökösök a meghatalmazást a kiterjesztés daczára épúgy visszavonhatják, mint az örökhagyó.

[37]) Még ha a helyettesitést a körülmények szükségessé is tették. Ez eltérés a közönséges megbizástól. V. ö. osztr. p. t. 1010. §

[38]) Ü. R. 63. §. Alkalmazást nyer különösen a helyettes által elkövetett bélyeg csonkitásra. V. ö. Pénzügyi közig. bir. 1884. nov. 14. 3061. sz.; 1886. febr. 3. 3580/85. sz. (*Wolf* id. m. 121. l.).

70. §.

Az ügyvédek felelőssége és az ügyvédség gyakorlásától való felfüggesztés.

Az ügyvédek felelőssége, épúgy mint a birósági tisztviselőké: részint büntetőjogi, részint fegyelmi, részint magánjogi.

I. A büntetőjogi felelősség iránt jelenleg a büntető törvény intézkedik,[1]) mely az ügyvéd által e minőségében elkövetett büntethető cselekvényeket részint külön mint ügyvédi bűntetteket és vétségeket minősiti,[2]) részint sulyosabb minősités alá veszi, mint ha azok nem ügyvéd által követtettek el.[3]) A büntető törvényben szabott büntetéseken kivül azonban az ügyvédek ellen az ügyvédi rendtartás e részbeni intézkedéseit módositó 1887. XXVIII. t.-cz. értelmében még külön rendbüntetések is nyernek alkalmazást. Ugyanis a bíróságok, közigazgatási hatóságok vagy közegek 10 forinttól 100 forintig ter-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

jedő pénzbirsággal fenyithetik a valamely fél képviseletében megjelenő ügyvédet:

a) ha üléseikben vagy az előttük folyamatban levő tárgyalásnál sértő kifejezéseket használ;

b) ha olyan magaviseletet tanusit, mely a rend és tisztesség követelményeibe ütközik és az előrebocsátott rendreutasitás foganat nélkül marad.

Ezen rendbüntetés ellen a bíróságoknál egyfokú, a közigazgatási hatóságoknál pedig a fennálló törvényeknek és rendeleteknek megfelelő fokozatos felebbvitelnek van helye; a rendbüntetésen felül azonban a fegyelmi vagy bűnvádi eljárás is foglalhat helyet, ha a sértés sulyosabb beszámitás alá esik. [4])

II. A fegyelmi felelősség iránt az ügyvédi rendtartás részletesen intézkedik, meghatározván úgy a fegyelmi vétségeket és azok büntetését, mint a fegyelmi bíróságot és a fegyelmi eljárást, [5]) mely lényegében a birák és birósági hivatalnokok elleni fegyelmi eljárás mintáját követi. [6])

1. A fegyelmi vétségek következő módon vannak meghatározva:

Általában fegyelmi vétséget képez:

a) ha az ügyvéd hivatása szerinti kötelességeit vagy az ügyvédi rendtartás rendeleteit vétkesen, de nem azon bűnös czélzatból szegi meg, hogy ez által magának vagy másnak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon; [7])

b) ha magaviselete által az ügyvédi kar becsületét és tekintélyét sérti és ez által tiszteletre és bizalomra méltatlanná válik. [8])

Fegyelmi vétségnek tekintendő különösen:

a) ha az ügyvéd világosan igazságtalan ügyekben konokul perlekedőknek eszközeül magát felajánlja, feleket ilyen perek vitelére felszólit, vagy a felek részére nyilván haszontalan és alaptalan beadványokat szerkeszt; [9])

b) ha dijazott közbenjárók által vagy egyéb botrányos módon feleket keres; [10])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

c) ha a rája bizott ügyben nevezetes hanyagságot és késedelmezést tanusit; [11])

d) ha a bírósághoz vagy közigazgatási hatósághoz intézett beadványában sértő kifejezéseket használ, vagy abban a birói és közigazgatási hatóságok közegeit sértő kifejezésekkel illeti, a mennyiben a sértés sulyosabb beszámitás alá nem esik. [12])

2. A fegyelmi vétségek b ü n t e t é s e i:

a) irásbeli feddés;

b) pénzbirság 50 forinttól 500 frtig;

c) felfüggesztés az ügyvédségtől legfelebb egy évig; [13])

d) elmozditás az ügyvédségtől. [14])

Ezen büntetések, melyek közül a feddés két év után, a pénzbeli büntetés és felfüggesztés három év után törvényes hatályát veszti, ha az ügyvéd időközben ujabb fegyelmi büntetés alá nem esett, [15]) csakis rendes fegyelmi eljárás utján szabhatók ki. Csekélyebb kötelességszegések esetében azonban a kamara választmánya jogositva van az ügyvédet rendes fegyelmi eljárás megindítása nélkül is meginteni és rendreutasitani. [16]) Azonfelül a kamara választmánya a felek kérelme vagy bármely hatóság vagy kir. ügyész feljelentése folytán, az ügyvédet panaszok ellenében a maga igazolására hivhatja fel és erre 100 frtig terjedhető birság terhe mellett vagy fegyelmi eljárás fenyegetésével szorithatja. [17])

3. A f e g y e l m i b i r ó s á g első folyamodásban az ügyvédi kamara választmányából alakittatik s az elnökön kivül négy választmányi tagból áll. Másod- és utolsó folyamodásban pedig a kir. Curia kisebb fegyelmi tanácsa itél. [18])

Az ügyvédi kart mint közvádló a kamara ügyésze képviseli. [19])

4. A f e g y e l m i e l j á r á s vagy a kamara ügyészének kivánatára, vagy magánosok panaszára, vagy valamely bíróság, királyi ügyész avagy más hatóság feljelentésére, de mindig a vádlott és a kamarai ügyész meghallgatása után, szükség esetén külön kiküldött vizsgáló biztos által megejtett vizsgálat alapján, a fegyelmi bíróság által rendeltetik el. [20]) Bűntett esetét kivéve azonban a fegyelmi vétség büntethetősége elévül, ha

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

az azt képező cselekvés vagy mulasztás idejétől kezdve két év lefolyt a nélkül, hogy a feljelentés megtétetett volna.[21]) Vádlott meg nem jelenése ellenben a fegyelmi eljárás megtartását nem akadályozza;[22]) sőt még az a körülmény sem, hogy az ügyvéd az ügyvédi lajstromból magát kitöröltette s hogy egyik kamara ügyvédi lajstromában sincsen bejegyezve.[23]) Az elmarasztaló határozat ellen vádlott nemcsak felebbvitellel, hanem az említett két évi elévülési idő lefolyta előtt perujitással is élhet.[24])

Kiterjedt jogokat ad a törvény az ügyvédek elleni fegyelmi eljárásban a kir. ügyésznek, a mi az ügyvédség részbeni közhivatali jellegében találja alapját.[25]) A kir. ügyész jogositva van különösen a fegyelmi eljárásra vonatkozó iratokat megtekinteni, a vizsgálat megindítása, kiegészitése és a megfenyités iránt inditványokat tenni és a hozott határozatok ellen felebbezéssel élni; ha pedig a kamara ügyésze a fegyelmi pert megindítani vagy folytatni nem akarja, a kir. ügyész azt saját felperessége alatt viheti, folytathatja és egyáltalában mindazon jogokkal élhet, melyek a kamara ügyészét illetik.[26]) Hasonló jogok illetik meg a magánvádlót is, a ki azonban ezen jogait, épúgy mint a birói fegyelmi eljárásban, csak ügyvéd által érvényesitheti.[27])

III. A mi az ügyvédek magánjogi felelősségét illeti: ez elvileg ugyanaz, mint a birák és birósági hivatalnokok ebbeli felelőssége.[28]) Az ügyvéd teljes kártéritéssel tartozik azon kárért, melyet hivatalos eljárásban cselekvése vagy mulasztása által valakinek akár szándékosan, akár vétkes gondatlanságból[29]) okozott, a mennyiben az törvényszerü jogorvoslattal már elháritható nem lenne. A kártéritési kereset a polgári törvénykezési rendtartás szabályai szerint illetékes birósághoz tartozik[30]) s a kereshetőségnek a fegyelmi biróság általi előzetes megállapitásától feltételezve nincs.[31]) Bűntetteket kivéve azonban a kereset elévül, ha a fél azt, vagy a fegyelmi eljárást, két év alatt meg nem inditotta, azon időponttól számitva, midőn a kár tudomására jutott.[32])

IV. Az ügyvédi rendtartás a fegyelmi eljárással kapcsolatban végül az ügyvédnek az ügyvédi gyakorlattól való felfüg-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 – Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gesztése iránt rendelkezik olyan esetekben, melyekben ez, a felfüggesztésnek fegyelmi büntetésképen való alkalmazásától eltekintve is, az ügyvédség érdekei által követeltetik. [33]) Ezen esetek azonban legujabban a már idézett 1887. XXVIII. t.-cz. által módosittattak [34]) s ennek értelmében következők:

a) ha az ügyvéd bűnügyi vizsgálati fogságban van;

b) ha a büntetőbiróság által ellene olyan bűntett miatt, melyre a büntető törvénykönyv szerint a hivatalvesztés mint mellékbüntetés van megállapitva, vagy nyereségvágyból elkövetett bűntett vegy vétség miatt hozott vádhatározat jogerőssé vált;

c) ha az előbbi pontban felsorolt bűntett vagy vétség miatt ellene habár még jogerőre nem emelkedett bűnösségi itélet hozatott;

d) ha a b) pontban emlitettek közé nem tartozó valamely bűntett vagy vétség miatt jogerejüleg vád alá helyeztetett, avagy ellene még nem jogerejü bűnösségi itélet hozatott s a fegyelmi biróság a felfüggesztést a fenforgó körülményeknél fogva alkalmazandónak találja;

e) ha a fegyelmi biróság vádlottat az ügyvédségtől elmozditásra itélte s ez ellen vádlott felebbezéssel élt;

f) ha az ügyvéd ellen csőd nyittatott, vagy ha gondnokság alá helyeztetett.

A felfüggesztést ezen esetekben is a fegyelmi biróság mondja ki, jogában állván a hozott határozat ellen úgy a vádlottnak, mint a kamarai és kir. ügyésznek felebbvitellel élni. Ha azonban később az ok, mely miatt a felfüggesztés elrendeltetett, megszünt, az ismét hatályon kivül helyezendő. [35])

---

[1]) Az Ü. R. 65. §-a, mely az ügyvédek „hivatali bűntetteiről" szól, a B. T. által hatályon kivül helyeztetett.

[2]) V. ö. R. T. 482—484. §§.

[3]) Ilyen a hűtlen kezelés (B. T. 362. §.) és a csalás (381. §.), melyekre nézve az ügyvéd a közhivatalnokokkal egyenlő elbánásban részesül. Ugyanaz áll a titok tilos felfedezésére nézve, mely azonban már fogalmilag azt tételezi fel, hogy köztisztviselő, ügyvéd, orvos stb. által követtessék el (328 §.).

[4]) Id. t. 2. §., melylyel az Ü. R. 67. §-a módosittatott. Az id. t.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

kizárja egyuttal a kihágásokról szóló 1879. XL. t.-cz. 46. §-ának alkalmazását.

[5]) Magától értetődik, hogy valamint a birák, úgy az ügyvédek elleni fegyelmi eljárás is elmarad, ha az ügyvéd már a büntető bíróság által hivatalvesztésre itéltetett. V. ö. *Curia* 1887. április 30. 248. sz. (D. XLV. 186. l.).

[6]) L. fentebb 36. §.

[7]) Valamint a birói felelősségről szóló 1871. VIII. t.-cz. a fegyelmi vétségeket részben az általa szintén szabályozott hivatali bűntettek meghatározására való vonatkozással határozza meg (l. fentebb 36. §.), úgy az Ü. R. is az ügyvédek fegyelmi vétségeit az ügyvédek hivatali bűntetteinek meghatározására való vonatkozással. A két törvény ezen rendelkezései egyuttal tartalmilag is lényegesen azonosak.

[8]) Ü. R. 68. §. Bő alkalmazási eseteket l. *Wolf* id. m. 129. sk. l. és *Reiner Ignácz*: A magyar ügyvédség. Budapest, 1888. 141. sk. l.

[9]) Haszontalan beadványnak oly irat tekinthető, mely semmiféle eljárásra sem alkalmas s az ügyvéd által a felek ámitásával csakis haszonlesésből készült. *Legf. Itsz.* 1880. szept. 24. (D. XXVI. 165. l.).

[10]) Pl. felhivás kibocsátása és közhirré tétele utján. *Curia* 1885. szept. 5. 397. sz. (D XL. 316. l.).

[11]) a)—c) l. Ü. R. 69. §.

[12]) 1887: XXVIII. t.-cz. 3. §. Előbb az Ü. R. 67. §-a szerint a beadványokban foglalt sértő kifejezésekért rendbüntetésnek volt helye épúgy, mint szóbeli sértésért.

[13]) Ezen fegyelmi büntetésképen kimondott felfüggesztés mellett alkalmazott azon felfüggesztésről, mely az ügyvédség érdekeinek előzetes biztositására szolgál: l. alább IV. alatt.

[14]) Ü. R. 70. §.

[15]) Ü. R. 102. §. 1. bek. A fegyelmi büntetés hatálya az emlitett esetekben megszünik különösen arra nézve, hogy az ügyvéd ismét a kamara választmányi tagja lehessen. V. ö. Ü. R. 24. §., a mely azonban maga is megállapitja a büntetésnek a megválasztatásra vonatkozó hatályát s azt némi ellenmondásban a 102. §-al egyöntetüen 3 évben szabja meg. A mi különösen a felfüggesztést illeti, annak hatálya alatt nem érthető az is, mintha az ügyvéd a felfüggesztés tartamának lejárta után s az elévülési idő alatt be nem volna jegyezhető. Ez ellenkeznék azzal, hogy a felfüggesztés legfelebb egy évre szólhat. V. ö. *Curia* 1882. aug. 29. 6449. sz. (D. XXXI. 22. l.).

[16]) Ü. R. 73. §. Ily határozat ellen felebbvitelnek sincs helye.

[17]) Ü. R. 74. §.

[18]) Ü. R. 75. §. Eredetileg a legfőbb itélőszék fegyelmi birósága volt a másodbiróság. A változás az 1881. LIX. t.-cz. következménye.

[19]) Id. §. 3. bek.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[20]) Ü. R. 79. sk. §§. A 11. §. szerint a kiküldött vizsgálóbiztos az ügyvédnek a panasz tárgyára vonatkozó iratait is megvizsgálhatja, sőt azokat le is zárolhatja. A törvény ezen, korlátozást nem tartalmazó rendelkezése azt is foglalja magában, hogy a bíróságok a náluk irattárban levő ily iratokat a vizsgáló biztosnak kiszolgáltatni kötelesek, a mit azonban a bíróságok ritkán hajlandók teljesiteni.

[21]) Ü. R. 102. §. 2. bek.

[22]) Ü. R. 96. §. Épen úgy, mint a birói fegyelmi eljárásnál. L. fentebb 36. §.

[23]) Ü. R. 76. §. 3. bek. Szorosan véve ugyan ily esetben a fegyelmi eljárást abban kellene hagyni, mert az illető többé nem az ügyvédi kar tagja. Miután azonban az ügyvédi jogositvány mégis megmarad, annak alapján később a fegyelmi eljárás beszüntetése után ismét felvétethetné magát, mi által a törvény ki volna játszva. A lemondás utáni fegyelmi eljárásra azon ügyvédi kamara illetékes, melynél a lemondott ügyvéd a vétség elkövetésekor be volt jegyezve. *Legf. Itsz.* 1878. ápr. 8. 3488. sz. (D. XX. 59. l.).

[24]) Ü. R. 99. §.

[25]) V. ö. fentebb 66. §.

[26]) Ü. R. 100. §.

[27]) Ü. R. 101. §. V. ö. fentebb 36. §.

[28]) V. ö. fentebb 37. §.

[29]) A vétkes gondatlanság itt is nemcsak a nagyobb, hanem a kisebb foku vétkességet (*culpa levis*) is foglalja magában, a mint ez a megbizás általános elveiből is következik.

[30]) Ü. R. 71. §. Tehát törvényszékhez vagy járásbirósághoz az összeg szerint és pedig az, melynek területén az ügyvéd lakhelye van.

[31]) V. ö. *Curia* 1882. decz. 9. 6577. sz. (D. XXXII. 6. l.); 1885. április 28. 2664. sz. (D. XL. 165. l.).

[32]) Ü. R. 72. §.

[33]) L. Ü. R. 105. §. Ezen felfüggesztés megfelel a birósági tisztviselők felfüggesztésének. V. ö. fentebb 36. §.

[34]) A módositást különösen az tette szükségessé, hogy az Ü. R. id. szakasza szerint az ügyvédet oly vétség iránti bűnvádi eljárás miatt is kellett felfüggeszteni, melyre a Bünt. T. hivatalvesztést nem rendel, pl. párbaj miatt. Másrészt pedig a legaljasabb indokból elkövetett bűntett miatt elrendelt vizsgálati fogság sem vonta maga után a felfüggesztést, a mig csak a vádhatározat nem hozatott meg.

[35]) Id. t. 4. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

71. §.

Az ügyvédkedés megszünése és az ügyvédi jogositvány visszaszerzése.

I. Az ügyvédkedés az ügyvéd elhalálozásán felül megszünik:

1. ha az ügyvéd önkéntesen lemond; [1])
2. ha a magyar honpolgárságot elveszti;
3. ha a büntető vagy fegyelmi bíróság jogérvényes itélete által az ügyvédkedéstől elmozdittatott. [2])

Mindezen esetekben az illető ügyvéd az ügyvédek lajstromából hivatalból kitörültetik; [3]) egyuttal az ügyvédkedés megszünte a hivatalos hirlapban közzéteendő, az igazságügyminiszterhez feljelentendő, és a kamara kerületében létező bíróságokkal és az összes ügyvédi kamarákkal közlendő. [4])

Az ügyvéd halála esetén az ügyvédi kamara rögtön intézkedik az iratok és értékek biztositása iránt és a halaszthatlan teendők teljesitésére gondnokot rendel, kinek kezéhez azonban kézbesitések nem eszközölhetők. Ha a kamara székhelye távolabbra esik, a biztositási intézkedéseket a legközelebbi járásbiróság eszközli. [5])

Az ügyvédkedés megszüntének egyéb eseteiben további kézbesitések az ügyvéd kezéhez nem eszközölhetők, hanem ezek a félnek, a mennyiben máskép nem intézkedett, saját kezéhez kell, hogy történjenek; egyuttal a fél újabb képviselő kirendelésére felhivandó. A függőben levő záros határidők csak a fél személyes értesitése napjától számithatók. [6])

III. Valamint a régibb szabályok, úgy az ügyvédi rendtartás szerint is az elmozditás az ügyvédségtől, ellentétben az ideig tartó felfüggesztéssel, örökös volt s az elmozditott ügyvéd az ügyvédi jogositványt többé soha vissza nem nyerhette. [7]) Ezen álláspont azonban nem felelt meg a Büntető törvény azon álláspontjának, mely szerint a hivatalvesztés büntetése mindig csak meghatározott időre terjedhet; [8]) miért is a törvényhozás

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

szükségesnek találta az 1880. XXXVII. t.-czikkben az ellentétes álláspontok között kiegyezést létesiteni az által, hogy az elmozditott ügyvédnek módot nyujtott az ügyvédi jogositvány rehabilitáczió utjáni visszaszerzésére,[9]) és pedig nemcsak annak, a ki a Bünt T. hatálybalépte után mozdittatott el, hanem annak is, a ki ellen az elmozditás a Bünt T. hatálybalépte előtt mondatott ki.[10]) Ennek értelmében az ügyvédségtől akár büntető, akár fegyelmi uton elmozditott, illetőleg büntető uton általában hivatalvesztésre itélt ügyvéd a kiszabott szabadságvesztés büntetés kiállásától, illetőleg a hivatalvesztésre kiszabott határidő elteltétől, avagy pedig a fegyelmi határozat jogerőre emelkedésétől számitott tiz év elteltével ismét jelentkezhetik az ügyvédek lajstromába leendő felvétel végett. A fölött azonban, hogy a felvétel iránti kérelemnek hely adható-e vagy nem a fenforgó körülményeknek s különösen a jelentkező időközi foglalkozásának, társadalmi és erkölcsi magaviseletének figyelembe vételével, az ügyvédi kamara választmánya határoz, mely határozat ellen, ha a felvételnek hely nem adatik, a jelentkező felebbvitellel élhet a kir. Curiához. De ha a felvétel iránti kérelemnek hely adatik is, az iratok a kamarai ügyész által végelintézés végett a kir. Curiához hivatalból felterjesztendők.

Ha a felvétel iránti kérelem jogérvényesen elutasittatik: az eljáró ügyvédi kamara által a többi ügyvédi kamara hivatalból értesitendő, és a felvétel iránti jelentkezés akár ugyanazon, akár más ügyvédi kamaránál csak ujabb öt év eltelte után ujitható meg.[11])

---

[1]) A lemondás csak az ügyvédség gyakorlatára vonatkozik. Az ügyvédi oklevéllel szerzett jogczim azonban megmarad, miért is a lemondó ügyvéd bármikor ismét felvétetheti magát a kamarai lajstromba.

[2]) Ü. R. 34. §.

[3]) Id. t. 35. §.

[4]) Id. t. 36. §.

[5]) Id. t. 37. §. 1—2. bek.

[6]) Id. t. 37. §. 3—4. bek.

[7]) V. ö. kifejezetten Ü. R. 3. §. A visszaszerzés oly módon sem történhetett és jelenleg sem történhetik, hogy az elmozditott ügyvéd ujabb ügyvédjelölti gyakorlatra lépjen. Az elmozditott ügyvéd az ügy-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

védjelöltek lajstromába be nem jegyezhető. V. ö. *Legf. Itsz.* 1879. január 23. 844. sz. (D. XXII. 64. l.).

[8]) V. ö. ennek 57—58. §§-ait.

[9]) Ez egyuttal kivétel a Bünt. T. azon álláspontja alól, hogy a hivatalvesztés tartamának leteltével a hivatali képesség külön rehabilitáczió nélkül, azaz *ipso jure* szereztetik vissza. Az okok, melyek miatt a B. T. a rehabilitáczió rendszerét, némely államok és különösen Franczia-ország példája ellenére, általában nem fogadta el, a javaslat indokaiban bőven elő vannak adva. V. ö. *Löw* id. m. I. 359. sk. l.

[10]) A törvény tehát visszaható módon is intézkedik.

[11]) Id. t. 28. §. és hozzá: *Curia* 1885. május 5. (D. XL. 83. l.); 1886. április 19. 671. sz. (D. XLIII. 186. l.); 1886. nov. 5. 6604. sz. (D. XLIV. 97. l.); 1887. decz. 22. 8122. sz. (D. XLVII. 268. l.).

72. §.

Az ügyvédjelöltek.

I. Az ügyvédjelöltek az ügyvédi jogositvány megszerzésére előirt joggyakorlatot folytató azon egyének, kik az ügyvédi kamaráknál az ügyvédjelöltekről vezetett lajstromban be vannak jegyezve. [1])

Az ügyvédjelöltek lajstromába felvétethetik minden feddhetlen jellemű magyar honpolgár, a ki kimutatja:

a) hogy a jogi és államtudományok befejezése után az elméleti államvizsgákat, avagy az első szigorlatot [2]) sikerrel letette;

b) hogy valamely a kamara kerületében levő biróságnál, ügyvédnél, kincstári, közalapitványi, királyi ügyészségnél, vagy közjegyzőnél joggyakorlatra lépett. [3])

A felvétel fölött az ügyvédi kamara választmánya határoz, mely azt megtagadni köteles, ha az előszabott kellékek valamelyike hiányzik. A megtagadó határozat ellen azonban felebbezésnek van helye a kir. Curiához. [4])

Ha az ügyvédjelölt ugyanazon kamara kerületében levő

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

más bírósághoz, ügyészséghez, ügyvédhez vagy közjegyzőhöz megy át joggyakorlatra, ezt mind az előbbi, mind az uj főnök bizonyitványának bemutatása mellet 15 nap alatt az ügyvédi kamaránál bejelenteni köteles. Ha más kamara területére lép át, uj felvételre van szükség. [5])

II. Az ügyvédjelöltek lajstromába bevezetett ügyvédjelölt az ügyvédnek, kinél joggyakorlaton van, a bíróságok és hatóságok előtti tárgyalásoknál helyettese lehet. [6]) De csak helyettesitési hatalmazvány felmutatása mellett és csupán az ebben meghatározott korlátok között. [7]) Beadványok ellenjegyzésére az ily helyettes hatásköre semmi esetre nem terjedhet ki.[8])

A helyettes ügyvéd által elkövetett mulasztásokért és hibákért a megbizó ügyvéd felelős. [9])

III. Az ügyvédjelölt az ügyvédi kamarának ellenőrzése és fegyelmi hatósága alatt áll. Az ellenőrzés gyakorolhatása végett a törvény kötelességévé teszi a bíróságoknak illetőleg hivatali főnököknek, hogy a náluk gyakorlaton levő ügyvédjelöltek magaviseletéről az ügyvédi kamarát évenként értesitsék s az ügyvédi kamarának jelentést tegyenek, ha az ügyvédjelölt harmincz napon tul joggyakorlatát félbeszakitja vagy lakhelyéről eltávozik. [10])

Csekélyebb kötelességszegések esetében az ügyvédi kamara választmánya az ügyvédjelöltet megintheti, rendreutasithatja. [11]) Nagyobb kötelességszegések vagy fegyelmi vétségek eseteiben pedig a kamara fegyelmi bírósága az ügyvédjelöltet megfeddheti, a joggyakorlati évek meghosszabbitását elrendelheti és különösen terhelő vétségek esetében az ügyvédjelöltek lajstromából való kitörlést mondhatja ki. Utóbbi esetben az illető más ügyvédi kamaránál sem vehető fel s az ügyvédi vizsgára sem bocsátható. [12])

IV. A joggyakorlatról, mely az ügyvédjelöltek lajstromába történt bevezetéstől számittatik, csak az ügyvédi kamara állithat ki hiteles bizonyitványt. [13]) A joggyakorlati idő számitása iránt azonban nem az ügyvédi kamara, hanem az ügyvédvizsgáló bizottság határoz. [14])

[1]) V. ö. Ü. R. 11. §. Bejegyzés nélkül époly kevéssé lehet valaki ügyvédjelölt, mint ügyvéd. Az ilyen gyakorlat nem számit. V. ö. alább 13. jegyz.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

[3]) V. ö. fentebb 67. §. 12. jegyz.

[8]) Ü. R. 11. §. 1. bek. és hozzá: Ü. R. 5. §. és fentebb 67. §. Kitünik ebből, hogy az ügyvédjelöltek lajstromába való felvételt az a körülmény, hogy az illető mint joggyakornok a bíróság, ügyészség stb. hivatali kötelékében áll, vagy már a közjegyzői kamaránál be van jegyezve, nem akadályozza. V. ö. a közjegyzői jelöltekre nézve: *Curia* 1884. május 8. 3171. sz. (D. XXXVI. 271. l.). Sőt az Ü. R. az ilyeneknek bejegyzését az ügyvédjelöltek lajstromában annyiban egyenesen kötelezővé teszi, a mennyiben különben a joggyakorlat az ügyvédi vizsga letehetése tekintetében nem számit. V. ö. alább 13. jegyz. Ez ugyan némi visszásságokat eredményez; különösen ha az ügyvédi kamara által gyakorlott ellenőrzésre és fegyelmi hatóságra gondolunk.

[4]) Ü. R. 11. §. 2. és 3. bek. utalással a 7. §-ra. A felvétel iránti határozatnál figyelembe veendő az is, valjon az illetőnek joggyakorlata megfelel-e az Ü. R. 5. §-ában követelt kizárólagosságnak. Ennek hiányából nem vétettek fel pl.: 1. törvényszéki irnok. *Legf. Itsz.* 1875. május 31. 4645. sz. (M. Ig. IV. 60. l.); 2. telekkönyvvezető. *U. a.* 1875. május 31. 4704. sz. (U. o.); 3. börtönfelügyelő. *U. a.* 1875. jul. 14. 5790. sz. (U. o. 196. l.); 4. közigazgatási, úgy állami mint törvényhatósági tisztviselők. *U. a.* 1875. május 10. 3838. sz. (U. o. 60. l.); 1875. jul. 28. 6450. sz. — árvaszéki ülnök — (U. o. 196. l.); 1875. aug. 23. 7796. sz. (U. o. 251. l.); *Curia* 1885. szept. 10. 5433. sz. — közigazgatási gyakornok — (D. XL. 355. l.). Oly közigazgatási gyakornok azonban bejegyezhető, a ki a tiszti ügyészhez van beosztva: *Curia* 1888. febr. 3. 545. sz. (D. XLVII. 269. l.). — Jogtanár mint ügyvédjelölt: v. ö. fentebb 67. §. 15. jegyz.

[5]) Ü. R. 12. §.

[6]) Id. t. 15. §. Ez áll bűnügyi védelemre is. V. ö. *Bp. kir. T.* 1885. decz. 26. 705. sz. (*Wolf* id. m. 47. l.).

[7]) Id. t. 16. §. A helyettesitési meghatalmazványt csak az ügyvéd adhatja, nem a fél. V. ö. *Curia* 1885. április 16. 8156. sz. (*Wolf* id. m. 47. l.).

[8]) Id. t. 15. §. 2. bek.

[9]) Id. t. 15. §. 1. bek. 2. mondat.

[10]) Id. t. 13. §.

[11]) Id. t. 107. §.

[12]) Id. t. 108. §. Pusztán felfüggesztés a gyakorlattól, miként ügyvédeknél, nem foglal helyet. V. ö. *Curia* 1885. jul. 28. 361. sz. (D. XL. 238. l.).

[13]) Id. t. 14. §.

[14]) V. ö. Ü. R. 5. §. és *Legf. Itsz.* 1875. junius 9. 4904. sz. (M. Ig. IV. 60. l.).

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

HARMADIK FEJEZET.

A közjegyzői intézmény.

73. §.

A közjegyzői intézmény jelentősége és szabályozása általában.

I. A közjegyzői intézmény, melynek eredete még a rómaiakra vezetendő vissza [1]), tulajdonképeni rendeltetésénél fogva arra szolgál, hogy a felek magánjogügyleteiről közhitelességű okiratok, közokiratok felvétessenek a nélkül, hogy e végből a bíróságokhoz kelljen fordulni. Kifejlesztésében úgy a közönség, mint az állam érdeke kölcsönösen működött közre. A közönség érdekében áll, hogy fontosabb jogügyletei oly alakban létesittethessenek, mely a későbbi viszályokat lehetőleg kizárja s hogy azt minél kényelmesebben és gyorsabban szerezhesse meg. Az állam érdeke pedig megkivánja, hogy a bíróságok sajátképeni feladatuktól: a biráskodástól minél kevésbé legyenek elvonva, azoknak fentartása minél kisebb terhet rójon reá s hogy a bíróságok tekintélye és pártatlansága ne csorbittassék az által, hogy oly ügyekben vesznek részt, melyek fölött később esetleg itélni fognak. A közjegyzői intézmény azonban alkalmasnak bizonyult arra is, hogy tulajdonképeni rendeltetésén kivül még több más, különben a bíróságokra vagy közigazgatási hatóságokra nehezedő perenkivüli cselekvény teljesitésével megbizassék, miáltal az a polgári jogéletnek egyik legkiterjedtebb hatáskörrel biró, a bíróságokat igen lényeges mértékben kiegészitő tényezőjévé emelkedett; sőt odáig fejlődött, hogy a közjegyzői okiratok alapján közvetlen végrehajtásnak adatik hely,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

úgy hogy bizonyos mérvben a biráskodás helyettesitésére is szolgál.[2])

II. Hazánkba a közjegyzői intézmény igen korán hatolt be a nyugati államokból.[3]) Később azonban a káptalanok és konventek, mint hiteles helyek kifejlődése folytán teljesen elenyészett s csak a legujabb időben honosult meg ismét, miután annak behozatalát a váltó-óvások felvételére rendelt váltójegyzők intézményének az 1840. XV. t.-cz. által történt felállitása előzte meg. Az első lépést a közjegyzői intézmény behozatalára az osztrák kormány tette meg, midőn az 1855-ben keletkezett osztrák közjegyzői rendtartást az 1858. február 7-én kelt császári nyiltparancscsal a magyar korona országaira is kiterjesztete.[4]) Alig lépett azonban életbe, az Országbirói értekezlet azt 1861-ben a tulajdoképeni Magyarországon ismét megszüntette,[5]) úgy, hogy csak a magyar korona többi országaiban maradt fenn. A mai közjegyzői intézmény az 1874. XXXV. t.-cz. által állittatott fel s 1875. évi augusztus hó 1-én lépett hatályba;[6]) legujabban azonban az 1886. VII. t.-cz. által több rendbeli fontos módositást szenvedett és kiegészitést nyert. Fiumében a közjegyzői intézményt jelenleg is a fentidézett osztrák közjegyzői rendtartás szabályozza.[7])

III. A következőkben a közjegyzői intézmény szervezetét részletesen fogjuk ismertetni.[8]) Általánosságban a következő alapelveket emeljük ki, melyekre törvényhozásunk a közjegyzői intézmény szervezetét fektette:

1. A közjegyzőség úgy az ügyvédségtől, mint a birságoktól külön álló állami hivatal; annak viselői valóságos, a kormány által kinevezett államtisztviselők,[9]) miért is királyi közjegyzőknek neveztetnek, hivatalos esküt tesznek és hivatalos pecséttel birnak, állandó fizetéssel járó államszolgálati viszonyban azonban nem állanak, hanem eljárásukért a felek által dijaztatnak.

2. Miként az ügyvédség az ügyvédi kamarákban, úgy a közjegyzőség a közjegyzői kamarákban önálló testületi szervezettel és testületi önkormányzattal bir. A közjegyzőség közhi-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

vatali minősége magával hozza azonban, hogy ezen önkormányzat sokkal korlátoltabb, mint az ügyvédségé, hogy nemcsak hogy az állam az igazságügyminiszter utján a főfelügyeletet gyakorolja, [10]) hanem a bíróságok és királyi ügyészség által közvetlen ellenőrzést is fejt ki. Különösen a fegyelmi hatalom sincs a közjegyzőségnél önkormányzatilag úgy szervezve, mint az ügyvédségnél, hanem elsőfolyamodásilag is a bíróságokhoz van kapcsolva.

3. A közjegyzői hivatal úgy számbelileg, mint területileg korlátozva van. A közjegyzők az igazságügyminiszter által meghatározott számban állandóan szervezett közjegyzői állomásokra neveztetnek ki, [11]) s csakis ezen állomás helyén és az ahhoz csatolt közjegyzői kerületben járhatnak el.

4. A közjegyzőség közhivatali jellegéből következik továbbá, hogy annak gyakorlása nem önkéntes. A közjegyző époly kevéssé tagadhatja meg szolgálatát a hatásköréhez tartozó ügyekben, mint a bíróságok; ennyiben is a közjegyzőség az ügyvédségtől lényegesen különböző.

5. A közjegyzőség végül tulajdonképeni hivatásában kizárólagos. A felek ügyleteiről közokiratokat felvenni csakis közjegyzők vannak jogositva. A közjegyzői törvény kifejezetten megszüntette a hiteles helyek ebbeli jogát s csak azt engedte meg nekik továbbra is, hogy a gondviselésük alatt levő okiratokról hiteles kiadványt adjanak. [12]) A bíróságok is általában csak annyiban vehetnek fel a felek ügyleteiről közokiratokat, a mennyiben a járásbíróságok a közjegyzőket bizonyos esetekben helyettesitik, [13]) vagy közjegyző egyáltalában nincs. [14]) Csak a már kinevezett váltójegyzők tartották meg hatáskörüket a közjegyzők mellett, az újabb váltójegyzői kinevezéseket azonban a közjegyzői törvény beszüntette. [15])

Hogy mennyiben van fokozva a közjegyzői hivatás kizárólagossága még az által, hogy a felek jogügyleteikről közjegyzői okiratokat felvétetni nemcsak jogositva, hanem kötelezve is vannak (u. n. közjegyzői kényszer)? arról, valamint a közjegyzők közelebbi viszonyáról a bíróságokhoz vagy más hatósá-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

gokhoz és tisztviselőkhöz a közjegyzők tulajdonképeni feladatát meghaladó ügyekben: később lesz szó.[16])

[1]) A közjegyzők római mintája a *tabelliones* nevet viselte. Mindazonáltal mégis nagy a különbség ezek és a későbbi közjegyzők között. Nem voltak köztisztviselők, hanem magánszemélyek, bár hatósági felügyelet alatt állottak, s az általuk felvett okiratok nélkülözték a hitelességet.

[2]) A közjegyzői okiratok végrehajthatósága azonban, mint később látni fogjuk, nem jelenti azt, mintha az okirat teljesen a birói itélet helyét foglalná el. Az okirat által tanusitott jogügylet a végrehajtás daczára per tárgyává tehető, a mellett a végrehajtás ellen számos oly kifogás emelhető, melyet az itélet alapján eszközölt végrehajtás ellen nem lehet érvényesiteni. V. ö. egyelőre 1874. XXXV. t.-cz. 113. 122. §§.

[3]) V. ö. erre nézve részletesen: *Szokolay István* A közjegyzőség az összehasonlitó jogtudomány alapján. Pest 1859. 43. sk. l.

[4]) Ezen osztrák közjegyzői rendtartást dolgozta fel *Szokolay* id. munkájában, mely azonban még ma is a legjobb, a mi nálunk a közjegyzői intézményről megjelent.

[5]) L. Ideigl. tvk. szab. VIII. r. 8. §.

[6]) Az 1874. XXXV. t.-cz. 215. §-a szerint a közjegyzői intézménynek 1875. május 1-jén kellett volna életbe lépnie. Azonban az 1875. XXXI. t.-cz. az életbelépést augusztus 1-jére halasztotta. A törvény életbelépését megelőzte, más alább emlitendő intézkedéseken kivül, az igazságügyminiszter által 1875. február 16-án 663. sz. a. kibocsátott (R. T. 410. l.) s a közjegyzők által követendő ügyviteli szabályokat tartalmazó közjegyzői utasitás.

[7]) V. ö. 1871. szept. 14-én kélt id. rend. 15. §., 1874. XXXV. t.-cz. 213. §. Az 1886. VII. t.-cz. 50. §-a azonban felhatalmazza az igazságügyminisztert, hogy a magyar közjegyzői törvényeket a megfelelő módositásokkal Fiumében is léptesse hatályba; a mi eddig még nem történt meg.

[8]) Csak a szervezetet. A közjegyzők eljárását az egyes, hatáskörükhöz tartozó ügyekben később a perenkivüli eljárás körében fogjuk tárgyalni.

[9]) A közjegyző közhivatali minőségét kifejezetten elismeri a közjegyzői törvény javaslatának indokolása is (l. 1872/75. országgy. képvh. irományai VI. köt. 175. 178. l.). V. ö. továbbá Bünt. T. 461. §. 2. bek.

[10]) 1874. XXXV. t.-cz. 171. §.

[11]) A közjegyzői állomások és székhelyek az 1875. XXXV. t.-cz. 5. és 212. §§-ai alapján eredetileg az 1874. deczember 17-én 4164. sz. a. kelt ig. min. rend. által (R. T. 641. l.) határoztattak meg úgy, hogy nagyobb forgalmú helyeken több közjegyzői állomás rendszeresittetett. Ösz-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

szesen az id. rendelet által 182 közjegyzői székhely és 207 közjegyzői állomás állittatott fel. Később azonban többszöri változtatások történtek.

[12]) 1874. XXXV. t.-cz. 214. §.

[13]) 1874. XXXV. t.-cz. 25. §. és még határozottabban az ennek helyébe lépett 1886. VII. t.-cz. 9. §-a, melynek értelmében most már kétségtelen, a mi előbb különösen az 1876. XVI. t.-cz. folytán vitás volt, hogy a járásbiróságok végrendeletek felvételére is csak a közjegyzők helyettesitésében vannak feljogositva.

[14]) 1874. XXXV. t.-cz. 214. §. V. ö. Váltó T. 98. §. is.

[15]) 1874. XXXV. t.-cz. 213. §.

[16]) Az 1886. VII. t. cz. épen ezekre nézve tette a legnagyobb módositásokat. Különösen a hagyatéki tárgyalások lettek csekély kivétellel kötelezőleg és pedig nemcsak a biróságok, hanem a gyámhatóságok részéről is a közjegyzőhöz utasitva.

74. §.

A közjegyzői állomások betöltése.

I. A közjegyzői állomások pályázat utján, a közjegyzői kamara véleménye alapján az igazságügyminiszter által töltetnek be. [1]) Csak olyan teljeskorú magyar állampolgár nevezhető ki azonban, a ki a törvényben előirt s a közjegyzői állás nagy jelentőségéhez mért kellékekkel bir; a ki nevezetesen:

a) csőd, vagy gondnokság alatt nem áll, bűntett vagy vétség miatt vád alá helyezve vagy általában szabadságvesztés büntetése alatt nincs, nyereségvágyból eredő bűntett vagy vétség miatt elitélve nem volt, hivatalvesztésre szóló itélet hatálya alatt nem áll és erkölcsi tekintetben kifogás alá nem eshetik;

b) az állam hivatalos nyelvét teljesen birja s a mennyiben szükséges, a nemzetiségi egyenjoguságról szóló 1868. évi XLIV. t.-cz. intézkedéseinek megfelelni tud;

c) az ügyvédi vagy birói gyakorlati vizsgálat sikeres letételét és három évi közjegyzői gyakorlatot — melyből legalább

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

két év az emlitett viszgálatok letétele után töltendő ki — okiratokkal kimutatni képes; vagy ki az ügyvédi vagy birói gyakorlati vizsga sikeres letétele után négy év óta mint kinevezett biró vagy ügyész működik, avagy négy év óta valamely ügyvédi kamarának bejegyzett tagja; megengedtetvén egyuttal, hogy az ügyvédi, birói és ügyészi külön gyakorlat összeszámittassék.[2])

II. A közjegyzői kinevezés életfogytigra szól s a közjegyző sem hivatalától a törvényben kijelölt eseteken és módon kivül meg nem fosztható, [3]) sem hivatalból át nem helyezhető. [4])

Mielőtt azonban állását elfoglalná és működését megkezdené, a következő feltételek teljesitésére van kötelezve:

1. tartozik biztositékot letenni, mely Budapesten 7000 forintot, legalább 20.000 lakossal biró városokban 4000 forintot, más helyeken 2000 forintot tesz s vagy készpénzben, magyar államkötvényekben, vagy óvadékképes értékpapirokban, avagy kétszeres értékü jelzálogban állhat. [5]) Ezen biztositék zálogul szolgál mindazon kötelezettségek tekintetében, melyek kártérités vagy birság czimén akár a közjegyzőnek, akár az általa megbizott helyettesnek hivatalos cselekvényeiből vagy mulasztásaiból erednek és mindig sértetlenül fentartandó; [6])

2. tartozik az illető törvényszék nyilvános ülésében a törvényben előirt hivatalos esküt letenni; [7])

3. köteles a törvényben előirt hivatalos pecsétet szerezni s azt jóváhagyás végett az illető törvényszéknek bemutatni; [8])

4. tartozik névaláirását, a melyet használni fog, hivatalos pecsétjével ellátva, az illető törvényszéknek személyesen annyi példányban bemutatni, hogy mind magának a törvényszéknek, mind az ennek kerületében levő járásbiróságoknak, mind az illető törvényhatóságoknak és közjegyzői kamarának egy-egy példány jusson; [9])

5. végre köteles azon időpontot, a melyben irodáját megnyitja, az illető törvényszéknek irásban bejelenteni; a törvényszéknek feladata lévén e körülményt a kerületében levő járásbiróságoknak s az illető pénzügyi igazgatóságnak, törvényhatóságnak s közjegyzői kamarának tudtára adni, egyszersmind

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a hivatalos lapban s ha van, a vidék közlönyében is, közzétenni. [10])

[1]) 1874. XXXV. t.-cz. 1. és 6. §§.

[2]) 1886. VII. t.-cz. 1. §. Az ez által módositott 1874. XXXV. t.-cz. 2. §-a feltétlenül két évi közjegyzői gyakorlatot követelt s ettől a 211. §. értelmében csak a törvény életbeléptétől számitandó 3 éven át lehetett eltekinteni.

[3]) V. ö. alább 77. §.

[4]) 1886. VII. t.-cz. 13. §.

[5]) 1874. XXXV. t.-cz. 9. §.

[6]) 1874. XXXV. t.-cz. 173. 174. §§. és az előbbit módositó s utóbbit kiegészitő 1886. VII. t.-cz. 40. illetve 41. §§.

[7]) 1874. XXXV. t.-cz. 12. §.

[8]) Id. t. 13. §.

[9]) Id. t. 14. §.

[10]) Id. t. 15. §.

75. §.

A közjegyzői testületek és kamarák.

I. A közjegyzők, mint érintettük, testületi szervezettel birnak, épúgy mint az ügyvédek. A közjegyzői és ügyvédi testületek azonban különösen két tekintetben lényegesen különböznek egymástól. Az ügyvédi testületek mint ilyenek ügyvédi kamaráknak neveztetnek s az ügyvédi jogositvány az ügyvédi kamarához való hozzátartozóság által egyenesen fel van tételezve. A közjegyzői testületek ellenben nem azonosak a közjegyzői kamarákkal, hanem az utóbbiak a közjegyzői testületeknek csak vezérlő és intéző közegei, tehát nem az ügyvédi kamaráknak, hanem az ügyvédi kamarák választmányának felelnek meg. [1]) Jóllehet továbbá minden közjegyzőnek szintén már törvénynél fogva közjegyzői kamarához kell tartoznia [2]) s a közjegyzői testületek a közjegyzői kamarák kerületéhez tar-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tozó összes közjegyzőkből állanak: [3]) ezen kötelező testületi hozzátartozóság még sem tekintetik a közjegyzői jogositvány megszerzésének feltétele gyanánt, hanem csak a már a kormánykinevezés által megszerzett közjegyzői jogositvány folyományát képező és különösen a kamara kiadásainak fedezése végett kivetett beiratási dijak és évi illetmények behajtása által kikényszerithető kötelesség jellegével bir. [4])

II. Valamint az ügyvédi, úgy a közjegyzői kamarák számának, székhelyeinek és kerületeinek meghatározását is a törvény az igazságügyminiszterre bizta azon utasitással, hogy egy kamarához legalább 15 közjegyző tartozzék, továbbá hogy közjegyzői kamara csak olyan helyen állittassék, hol kir. törvényszék létezik; végre hogy ugyanazon kir. törvényszék területén lévő közjegyzők csak ugyanazon kamarához tartozzanak. [5]) E felhatalmazás alapján a közjegyzői kamarák száma t i z-ben állapittatott meg. [6])

III. Minden közjegyzői kamara egy elnökből, négy rendes és két póttagból áll, a kik egyuttal a kamara tisztviselői teendőit végzik. Határozathozatalra az elnökön kivül legalább két tag jelenléte szükséges. [7]) A hozott határozatok ellen azonban rendszerint felebbezésnek van helye a kir. Curiához, mely azokat öt tagból álló tanácsülésben vizsgálja felül. [8])

A kamara elnökét és többi tagjait az illető kerületbeli közjegyzők közgyülésileg maguk közül titkos szavazás által évenként választják. A kamara székhelyén kivül lakó közjegyzők azonban szavazatjegyeiket levélben is beküldhetik. [9])

IV. A közjegyzői kamarák hatásköréhez tartozik általában a közjegyzői kar érdekeinek képviselete, a közjegyzők és közjegyzői jelöltek nyilvántartása és ellenőrzése,[10]) és bár korlátolt mérvben, a fegyelmi hatóság gyakorlása. [11]) Hatáskörükhöz tartozik különösen, a törvény által hozzájuk utasitott egyéb teendőkön felül:

a) évenkénti közgyülés összehivása a kamara alakitása végett;

b) a kerületbeli közjegyzők és helyetteseik vagy segédszemélyzetük közt felmerült vitás kérdések kiegyenlitésének megkisérlése;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

c) a közjegyző és felek közt a hivatalos teendőkre nézve a kamarának bejelentett panaszok iránt a kiegyezés megkisérlése;

d) a kerületbeli közjegyzőknek mint testületnek képviselete és igazgatási ügyvitele a közgyülés határozataihoz képest.[12])

---

[1]) V. ö. különösen 1874. XXXV. t.-cz. 28. és 31. §§. Hogy miért kellett az ügyvédi és közjegyzői kamarákat ily különböző értelemben szervezni? azt nehéz elképzelni; sőt épen a testületi szervezet czéljának azonossága az ügyvédségnél és közjegyzőségnél azt követelte volna, hogy e szervezet is lényegileg azonos legyen.

[2]) Id. t. 26. §.

[3]) V. ö. id. t. 29. 31. §§.

[4]) A közjegyzői kamarák az évi illetmény megfizetésével késedelmes közjegyző ellen végrehajtást is rendelhetnek el, a mit az ügyvédi kamarák nem tehetnek. V. ö. 1886. VII. t.-cz. 10. §.

[5]) 1874. XXXV. t.-cz. 26. §. 2. bek.

[6]) A közjegyzői kamarák számának, székhelyeinek és kerületeinek meghatározása eredetileg az 1875. julius 9-én 13356. sz. a. kelt ig. min. rendelettel (R. T. 198. l.), később azonban a törvényszékek számának leszállitása folytán ujból az 1875. október 25-én 31631. sz. a. kelt ig. min. rendelet által (R. T. 549. l.) történt. De ez sem maradt ujabb módositások nélkül. A közjegyzői kamarák székhelyei ezek: 1. Arad; 2. Budapest; 3. Debreczen; 4. Kassa; 5. Kolozsvár; 6. Pécs; 7. Pozsony; 8. Szeged; 9. Szombathely; 10. Temesvár.

[7]) 1874. XXXV. t.-cz. 28. §.

[8]) 1886. VII. t.-cz. 11. §.

[9]) 1874. XXXV. t.-cz. 29. §., 1886. VII. t.-cz. 12. §.

[10]) V. ö. 1874. XXXV. t.-cz. 165. sk. §§., 1886. VII. t.-cz. 39. §.

[11]) L. alább 77. §.

[12]) 1874. XXXV. t.-cz. 31. §.

76. §.

A közjegyzők hatásköre, jogai és kötelességei.

I. A közjegyzők hatásköre kiterjed: a) közokiratok felvételére;[1]) b) végrendelkezések felvételére; c) tanusitványok kiállitására;[2]) d) okiratok és értéknemüek őrizetére; e) hagya-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

téki ügyek körüli eljárásra és f) birói, valamint gyámhatósági megbizatások teljesitésére. [3])

Ezen hatáskört azonban a közjegyző csak azon kir. törvényszék területén gyakorolhatja, a melyen a részére kijelölt székhely fekszik. [4]) A felek mindazonáltal bármelyik közjegyzőhöz fordulhatnak és e tekintetben nincsenek kötve azon törvényszéki terület közjegyzőihez, a melyen laknak, vagy a melyen a jogügylet tárgya fekszik. [5])

A közjegyzői kinevezés továbbá a közjegyzői okiratoknak csak magyar nyelven való felvételére ad jogositványt. Azoknak más nyelven való felvételére az igazságügyminiszter csupán akkor adhat engedélyt, ha az illető közjegyző teljes jártasságát azon nyelvben külön igazolja. [6])

II. A közjegyző kötelességei közül, melyek az egyes hatásköréhez utalt ügyekben s az ügyvitelben követendő szabályoktól eltekintve, részint a közjegyzői állásból általában folynak, részint a felek irányában tartandók meg, kiemelendők különösen:

1. A közjegyző tartózkodni köteles minden oly állástól és minden oly foglalkozástól, melyet a törvény a közjegyzői hivatallal, annak függetlensége és tárgyilagossága, tekintélye és kellő ellátása érdekében, összeférhetlennek nyilvánitott. A közjegyző nem lehet nevezetesen:

a) országgyülési képviselő, gyakorló ügyvéd, rendes vagy rendkivüli nyilvános tanár vagy tanitó s nem viselhet más akár állami, akár egyházi, törvényhatósági vagy községi közhivatalt vagy szolgálatot. Kivételt csak oly egyházi, törvényhatósági vagy községi hivatal képez, melylyel nincs fizetés egybekötve; úgyszintén a hadsereg vagy honvédség tettleges állományán kivüli katonai szolgálat; [7])

b) nem lehet kereskedelmi vagy ipartársulat, avagy hasonló pénzvállalat vezérlő igazgatója vagy tisztviselője; nem üzhet kereskedést, tőzsdén üzérkedést, nem vihet kereskedelmi, bank- leszámitolási vagy alkuszi üzleteket; nem üzérkedhetik ingatlanok vételével és eladásával, valamint követelések, örökségi igények és más jogok vásárlásával;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

c) tiltva van saját neve alatt idegen, vagy idegen név alatt maga részére ügyleteket kötni, továbbá oly ügyletben résztvenni, a melynél közjegyzői minőségben közreműködik; a reá bizott pénzt saját nevére, habár a kamatfizetés kötelezettsége mellett elhelyezni; végre

d) bármi czim alatt kezességi vagy szavatossági kötelezettséget vállalni oly ügyleteknél, melyek az ő közreműködésével köttetnek, vagy a melyeket hitelesitenie kell. [8])

2. A közjegyzői hivatal tárgyilagossága megköveteli továbbá, hogy a közjegyző semmi oly ügyben el ne járjon, melyben *érdekelve* van, vagy *elfogult* lehet. Ez okból a törvény tiltja a közjegyzőnek az eljárást oly ügyekben:

a) a melyekben személyesen van érdekelve;

b) a melyekben felesége vagy jegyese, fel- vagy lemenő ágbeli rokonai, továbbá oly személyek vannak érdekelve, a kik vele másodiziglen oldalrokonságban, első iziglen sógorságban, fogadott szülői vagy fogadott gyermeki viszonyban állanak;

c) azon személyek ügyeiben, a kik gyámsága vagy gondnoksága alatt állanak;

d) azon ügyekben, melyekben mint biró, ügyvéd vagy megbizott közreműködött. [9])

3. A közjegyzőnek nem szabad továbbá a részére kijelölt székhelyen kivül lakni, maga vagy segéde számára irodát tartani. [10])

4. Nem szabad hivatalos eljárás esetén kivül három napnál hosszabb időre székhelyét elhagynia a nélkül, hogy arról az illető közjegyzői kamara elnökének jelentést ne tenne. Nyolcz napnál további időre pedig távozási engedélyt kell kérnie, melyet hat hétig terjedő időre a kamara, hosszabb időre azonban csak az igazságügyminiszter adhat. Ha a közjegyző a megengedett időn tul 14 napig székhelyétől távol van: a kamara elnöke által felhivandó, hogy további 14 nap alatt visszajőjjön, különben elmozditása végett a fegyelmi eljárás fog megindittatni. [11])

5. A közjegyző, mint már érintetett, nem tagadhatja meg szolgálatát a hatásköréhez tartozó ügyekben, ha arra akár a

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

felek által kerestetik meg, akár a bíróságtól nyer megbizást. Oly ügyletben azonban, mely a büntetőtörvénynyel, a közrenddel vagy az erkölcsiséggel ellenkezik, részt vennie nem szabad. Megtagadás esetében a közjegyző a féllel, ennek kívánságára a megtagadás okait irásbeli nyilatkozatban közölni tartozik, jogában állván a félnek ezen nyilatkozat előterjesztése mellett az illető törvényszékhez folyamodni, a mely e kérdésben végérvényesen határoz.[12])

6. A közjegyző mindazon ügyletekre nézve, melyeknél közjegyzői minőségben közreműködött, titoktartásra kötelezteték, s a titoktartásra segédjeinél is ügyelni tartozik.[13])

7. A közjegyzőnek ügyelni kell végre arra, hogy az ügylet, a melyben közreműködése felkéretett, a törvénynyel ne ellenkezzék, erre a feleket figyelmeztetni s ha kérelmük mellett megmaradnak, ezt a közokiratban megemliteni köteles.[14])

III. A közjegyző jogai közé tartozik különösen az, melynél fogva a felektől eljárásáért dijazást követelhet. A közjegyzői dijak összege törvényileg meg van állapitva az 1880. LI. t.-czikkben,[15]) mely azonban az 1886. VII. t.-cz. által részben módosittatott.[16]) E törvényes dijszabályzat a közjegyzők által feltétlenül megtartandó és sem egyoldalulag magasabb dij nem számitható fel, sem szerződésileg a megállapitott dijnál magasabb összeg ki nem köthető. Ily szerződés tilos és érvénytelen. Oly ügyletnél azonban, mely rendkivül nagy terjedelmű, hosszadalmas előkészületet és időt vesz igénybe, s különös nehézséggel és felelősséggel jár, a közjegyző azon ok világos megemlitése mellett, melynélfogva a törvényszerű dijat elégtelennek tartja, magasabb dijat követelhet. Ha ez iránt egyezség nem létesül, a dij összegét a közjegyző személyes birósága állapitja meg.[17]) Kivételt képeznek továbbá azon törvényileg megengedett munkálatok, melyeket a közjegyző nem hivatalos minőségében, hanem magánmegbizásból teljesit. Az ilyen munkálatokért járó dijak a megbizó féllel való szabad egyezkedés tárgyai.[18])

[1]) Magánokiratokat ellenben a közjegyző nem vehet fel: 1874. XXXV. t.-cz. 58. §. A törvény ezt nemcsak a közjegyző közhiva-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tali állásának tisztántartása érdekében, hanem azért is mondja ki, hogy a közjegyzőség az ügyvédség versenytársává ne váljék.

[2]) A tanusitványok fogalma alá tartoznak az 1874. XXXV. t.-cz. VIII. fejezete szerint közelebbről: 1. okiratok másolatainak hitelesitése; 2. kereskedelmi s üzleti könyvek kivonatainak hitelesitése; 3. forditások azon nyelveken, melyekre feljogositttatott (e részben a közjegyzők a hites tolmácsokkal versenyeznek); 4. névaláirások hitelesitése; 5. okiratok előmutatása időpontjának bizonyitása; 6. életbenlét bizonyitása; 7. közgyülési vagy választmányi illetve igazgatótanácsi határozatok hitelesitése; 8. tények bizonyitása, ideértve különösen árverési, árlejtési és ajánlati tárgyalásoknak vagy kisorsolásoknak tanusitását; 9. értesitvények (intés-, felmondás-, óvásról stb.); 10. közlemények tartalmának és elküldésének bizonyitása; 11. váltó-óvások.

[3]) 1886. VII. t.-cz. 20. §., mely azonban az 1874. XXXV. t.-cz. megfelelő 53. §-át csak az utolsó pontban módositotta az által, hogy a gyámhatósági megbizásokat is vette fel.

[4]) 1874. XXXV. t.-cz. 50. §. A budapesti közjegyzők hatásköre úgy a budapesti, mint a pestvidéki törvényszék területére terjed ki (2. bek.).

[5]) Id. t. 50. §. 3. bek.

[6]) Id. t. 7. §.

[7]) Id. t. 3. §.

[8]) Id. t. 4. §.

[9]) Id. t. 49. §.

[10]) Id. t. 51. §.

[11]) Id. t. 52. §.

[12]) Id. t. 56. 59. §§.

[13]) Id. t. 57. §.

[14]) Id. t. 59. §.

[15]) Ezt megelőzőleg a közjegyzői dijak az 1874. XXXV. t.-cz. 210. §. alapján rendeletileg voltak szabályozva.

[16]) V. ö. ennek 32. és 33. §§-ait. A módositás azonban csak a hagyatékok körüli eljárásban felszámitható dijakra vonatkozik.

[17]) 1874. XXXV. t.-cz. 199. §.

[18]) 1880. LI. t.-cz. 27. §., mely a szóban forgó munkálatokra nézve az 1874. XXXV. t.-cz. 55. §-ára utal, a melyben a közjegyző feljogositttatik a hatóságokhoz általában, a bíróságokhoz pedig nem peres ügyekben beadványokat intézni.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

77. §.

A közjegyzők felelőssége.

A közjegyző a törvényben megállapitott szabályok pontos megtartásáért felelős. [1]) A kötelességsértés vagy mulasztás, épúgy mint a birósági tisztviselőknél és ügyvédeknél, részint büntetőjogi következményeket, részint fegyelmi büntetést, részint kártérítést von maga után.

I. A közjegyzők büntetőjogi felelősségét jelenleg szintén a Büntető törvény szabályozza, [2]) mely a közjegyzőket úgy a hivatali bűntettek, mint a hivatalos állásban elkövetett és azért sulyosabb beszámitás alá eső egyéb bűntettekre nézve a közhivatalnokokkal általában azonositja. [3])

II. A fegyelmi felelősség következőleg van közelebbről szabályozva:

1. Fegyelmi vétséget követ el azon közjegyző, a ki:

1) a közjegyzői törvények intézkedéseit avagy a hivatalával járó kötelességeket szándékosan vagy vétkesen, de nem azon bűnös czélzatból szegi meg, hogy az által magának vagy másnak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon;

2) a ki eljárásával vagy magaviseletével a közjegyzői állásnak vagy a közjegyzői karnak tekintélyét sérti.

Fegyelmi vétségnek tekintendő különösen, ha a közjegyző a) hatóságok irányában szóval vagy beadványaiban tiszteletlenséget tanusit; b) a kamara vagy annak elnöke által reá bizottakat ismételten hanyagul teljesiti, vagy a vett megbizásoknak meg nem felel, vagy a reá bizott ügyekben hanyagságot vagy késedelmet tanusit; c) a felek részére alaptalan vagy nyilván czéltévesztett beadványokat készit; d) dijleszállitási igéretek mellett, vagy dijazott közbenjáró által, vagy egyéb botrányos módon feleket keres; e) alkusz- vagy hajhászi teendőkre vállalkozik; f) az előirt könyveket rendetlenül viszi, vagy az irodát hanyagul kezeli; g) a zugirászokat tiltott cselekvényeikben elősegiti, vagy azon

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

cselekvényeiket elpalástolni igyekszik; h) a székhelyen kivül lakik, maga, vagy segédje számára irodát tart, vagy az illető törvényszék területén kivül hivatalos cselekvényeket végez; i) segéde által távollétében felvett okiratokat a felek jelen nem létében közjegyzőileg hitelesit; k) közokiratokat oly nyelven vesz fel, melyre jogositványnyal nem bir. [4])

2. A fegyelmi büntetések: a) irásbeli feddés; b) pénzbirság 50—1000 forintig; c) elmozditás a törvényben közelebbről meghatározott esetekben. [5])

Ezen fegyelmi büntetéseket a fegyelmi bíróság szabja ki. Kisebb mulasztások vagy rendetlenségek esetében azonban a közjegyzőt a közjegyzői kamara is megintheti, vagy 30 frtig terjedhető birsággal fenyitheti. [6])

Az emlitett fegyelmi büntetések mellett a közjegyző ideiglenes felfüggesztése is foglal helyet a fegyelmi bíróság részéről: a) ha a közjegyző ellen bűntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt bűnfenyitő vizsgálat jogérvényesen elrendeltetett; b) ha a közjegyző ellen csőd nyittatott, vagy az gondnokság alá helyeztetett és a bíróság ezen határozata még nem jogerejű; c) ha a fegyelmi bíróság elmozditását mondotta ki s ez ellen a közjegyző felebbezéssel élt. [7]) Különösen sürgős esetekben az ideiglenes felfüggesztést az illető törvényszék elnöke is elrendelheti, de ez esetben is annak feloldása vagy fentartása iránt a fegyelmi bíróság határoz. [8])

A fegyelmi büntetés, ha feddésben állott, két év után, ha pedig pénzbirságban vagy felfüggesztésben állott, három év után, mint sulyositó körülmény elveszti törvényes hatályát; feltéve, hogy az illető közjegyző ujabb fegyelmi büntetés alá nem esett. [9]) A fegyelmi vétség büntethetősége pedig elévül, ha az azt képező tény vagy mulasztás idejétől kezdve két év telt el a nélkül, hogy az a fegyelmi bíróságnál feljelentetett volna. [10])

3. A fegyelmi bíróság a kamara székhelyén lévő kir. törvényszék elnökének elnöklete alatt a törvényszék két birájából s a közjegyzői kamara két tagjából áll. A birói tagok sorshuzás, a közjegyzőiek a kamara által jelöltetnek ki egy évre. Másod- és utolsó fokban a kir. Curia kisebb fegyelmi taná-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

csa ítél. [11]) A közvádlói teendőket a fegyelmi bíróság székhelyén alkalmazott kir. ügyész teljesiti. [12])

4. A fegyelmi eljárásra a birói fegyelmi eljárás szabályai nyernek hasonszerű alkalmazást. [13])

III. A közjegyző elleni kártérítési igény közönséges kereset utján érvényesithető, mely a polg. törvénykezési szabályok szerint illetékes bírósághoz tartozik[14]) és a kereshetőségnek fegyelmi uton való előzetes megállapitásától feltételezve nincs.

A kártérítési kereset azonban elévül, ha a károsult azon naptól kezdve, melyen kárositása tudomására esett, három év alatt a keresetet meg nem inditotta. [15])

---

[1]) 1874. XXXV. t.-cz. 172. §., mely a közjegyzők felelősségét különösen még a bélyeg- és illetéktörvény megtartására nézve mondja ki.

[2]) Előbb 1874. XXXV. t.-cz. 177. §.

[3]) V. ö. B. T. 461. §. 2. bek. Ez alapon mindenütt, hol a B. T. közhivatalnokról beszél, a közjegyző is értendő. Igy nevezetesen a 328. §. (titok tiltott felfedezése), 381. §. (csalás), 393. sk. §§. (közokiratthamisitás) eseteiben.

[4]) 1886. VII. t.-cz. 42. §.

[5]) Id t. 45. 46. §§.

[6]) Id t. 44. §.

[7]) Id. t. 47. §.

[8]) 1874. XXXV. t.-cz. 193. §.

[9]) Id. t. 186. §.

[10]) Id. t. 187. §.

[11]) Id. t. 190. 191. §§., 1881. LIX. t.-cz. 104. §.

[12]) [13]) 1874. XXXV. t.-cz. 192. §.

[14]) Id. t. 188. §.

[15]) Id. t. 189. §.

78. §.

A közjegyzői állás megszünte.

I. A közjegyzői állás a közjegyző elhalálozásán kivül megszünik:

a) az igazságügyminiszter által elfogadott lemondás folytán;

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

b) ha a közjegyző ügyvédi gyakorlatba, vagy a törvény által a közjegyzőséggel összeférhetlennek nyilvánitott valamely hivatalba vagy szolgálatba lép;

c) ha testi vagy szellemi fogyatkozás miatt hivatalos kötelességeinek teljesitésére végképen képtelenné válik;

d) ha csőd vagy gondnokság alá kerül;

e) ha büntető vagy fegyelmi itélet által elmozdittatott;

f) ha honpolgári minőségét elvesztette. [1])

Az a) és b) pont eseteiben tartozik a közjegyző folytatni a közjegyzőséget mindaddig, mig az igazságügyminiszter által fel nem mentetik. [2])

A c) pont esetében a kamara elnöke felszólitja a közjegyzőt, hogy bizonyos idő alatt adja be lemondását. Ha ezt a közjegyző nem teljesiti, elmozditása iránt a fegyelmi bíróság előleges vizsgálat és szabályszerü fegyelmi eljárás utján határoz. [3]) Különös sürgős esetben mind a fegyelmi bíróság, mind az illető törvényszék elnöke a közjegyzőt fel is függesztheti. [4])

A d) és f) pont eseteiben a kamara elnöke a fegyelmi bírósághoz azonnal jelentést tesz, a fegyelmi bíróság pedig a kir. ügyész és a közjegyző meghallgatása után, de minden további eljárás mellőzésével mondja ki a közjegyzőség megszüntét. [5])

II. A kamara a közjegyzői állás üresedésbe jöttét a területén levő kir. bíróságokkal és gyámhatóságokkal, továbbá az illető törvényhatóságokkal, a kincstári jogügyek igazgatóságával, az illető pénzügyi igazgatósággal és az adófelügyelővel közölni, az igazságügyminiszternek jelenteni és a hivatalos lapban közzétenni tartozik. Az értesitésben egyuttal a kirendelt helyettes is megnevezendő, vagy ha a kamara helyettest nem rendelt, ezen körülmény megemlitendő. [6])

A közjegyzői állás megszünte folytán szükséges biztonsági és egyéb intézkedések a közjegyző székhelyén levő járásbíróság és az illető törvényszék feladatát képezi. [7]) A letett biztositék kiadása, illetőleg az arra szolgáló zálogjog törlése csak azon törvényszék engedélyével történhetik, melynél a biztositék őriztetik. Mielőtt azonban ezen engedély megadatnék, a törvényszék hirdetményileg fölszólitja mindazokat, a kik a biz-

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

tositékra törvényes zálogjoggal birnak, hogy követeléseiket három hó alatt bejelentsék s ha ez alatt követelők jelentkeztek, előzetes tárgyalás után ezeknek a biztositékból eszközlendő kielégitése iránt határoz. [8])

---

[1]) 1874. XXXV. t.-cz. 33. §.
[2]) Id. t. 34. §.
[3]) Id. t. 35. 36. §§
[4]) Id. t. 36. §. 3. bek.
[5]) Id. t. 37. §.
[6]) 1886. VII. t. cz. 14. §.
[7]) Id. t. 15—18. §§. és 1874. XXXV. t.-cz. 40. §.
[8]) 1874. XXXV. t.-cz. 43—46. §§. és 1886. VII. t.-cz. 19. §.

79. §.

A közjegyzői segédek, jelöltek és helyettesek.

I. A közjegyző saját felügyelete alatt és felelőssége mellett *segédeket* is használhat, a kiket azonban közhitelesség nem illet. [1])

A közjegyzői segéd közjegyzői *jelölt*, ha mint ilyen a közjegyzői kamaránál be van jegyezve. Erre azonban csak olyan, habár még nem teljeskorú magyar állampolgárnak van igénye, a ki a közjegyzőknél megkivánt erkölcsi minősités és rendelkezési képesség hiánya miatt kifogás alá nem jöhet [2]) és okiratokkal igazolni tudja, hogy:

a) a jog- és államtudományi tanfolyamot bevégezte;

b) a jogtudori első szigorlatot, vagy a jogtudományi államvizsgát sikerrel letette; és

c) a kamara kerületében valamely közjegyzőnél alkalmazva van.

A felvételi kérvény fölött a közjegyzői kamara határoz, s ha az teljesittetik, a közjegyzői gyakorlat a kérvény benyujtásának napjától számittatik. A gyakorlatnak azonban kizárólagosnak kell lenni és a jelölt egyidejüleg nem állhat ügyvédi

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

vagy birói gyakorlatban, vagy egyéb, a közjegyzői gyakorlat kizárólagosságát gátló köz- vagy magán-szolgálatban. [3])

Felvétel után a közjegyzői jelölt az illető kamara vagy az ez által megbizott közjegyző előtt a törvényben megirt fogadalmat tartozik letenni. [4])

Azon közjegyzői jelölt, ki a fogadalmat már letette, a közjegyző helyett és ennek vagyoni felelőssége mellett, a hagyatéki tárgyalásokra és az ingatlanok árvereltetésére vonatkozó kiküldetéseket kivéve, birósági és gyámhatósági kiküldetéseket teljesithet. Azon közjegyzői jelölt pedig, a ki az ügyvédi vagy birói gyakorlati vizsgát is letette, vagy két évi közjegyzői gyakorlatot igazolhat, a hagyatéki tárgyalásokra és az ingatlanok árvereltetésére vonatkozó kiküldetéseket is elvégezheti. Az ily kiküldetések teljesitésére azonban a közjegyzőnek esetről-esetre kiállitott megbizása szükséges. [5])

II. A közjegyzői jelölt a közjegyző mindennemű teendőire nézve közjegyzői helyettes lehet, ha:

a) az ügyvédi vagy birói gyakorlati vizsgát letette;

b) az állam hivatalos nyelvét birja s a mennyiben szükséges, az 1868. XLIV. t.-cz. intézkedéseinek megfelelni tud;

c) a birói vagy ügyvédi vizsgát megelőző két évi, vagy ezt követő egy évi közjegyzői gyakorlatot, avagy a birói, illetve ügyvédi vizsga letétele után két évi birói, kir. ügyészi vagy ügyvédi gyakorlatot kimutat.

A közjegyző köteles a helyettesül alkalmazható közjegyzői jelölt nevét az illető közjegyzői kamarának bejelenteni, mely, ha a bejelentett jelölt ellen kifogása nincs, annak helyettesi minősitvényét nyilvántartásba veszi. [6])

A tényleges helyettesitéshez, mely távollét vagy betegség esetében maga a közjegyző által történhetik, [7]) a kamara előleges beleegyezése szükséges. A közjegyző azonban előzetesen is bejelentheti a kamarának azon helyettesi minőséggel biró közjegyzői jelöltnek nevét, a ki őt távollét vagy betegség esetén helyettesiteni fogja. De ez esetben a közjegyző a helyettesités szükségének bekövetkeztét és annak megszüntét a kamarának esetről-esetre jelenteni köteles. [8])

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

A közjegyző által történő helyettesitésen kivül azonban több olyan eset is van, melyekben a közjegyzői kamara hivatalból rendel helyettest és pedig akár a helyettesi minősitéssel biró közjegyzői jelöltek, akár az illető törvényszék területén levő közjegyzők közül. Igy nevezetesen: ha a közjegyző meghal, állomásától felfüggesztetik, elmozdittatik vagy visszalép, más székhelyre áthelyeztetik, vagy végre, ha a közjegyző távolléte vagy betegsége esetében maga helyettest nem ajánlott. [9])

Akár maga a közjegyző ajánlatára, akár hivatalból történt a helyettesités: mindegyik esetben tartozik a helyettesül kirendelt közjegyzői jelölt működésének megkezdése előtt az illető törvényszék előtt helyettesi esküt tenni, a mennyiben már ily esküt nem tett; azonkivül köteles, épúgy mint a közjegyző, a törvényszéknél névaláirását bemutatni s azon időpontot bejelenteni, melyben helyettesi működését megkezdi. [10])

III. A helyettes a közjegyző összes ügyleteit közjegyzői joghatálylyal végzi, ügyviteli könyveit folytatja s az okiratokat és kiadványokat a helyettesitési rendelvényre való hivatkozással mint helyettes irja alá és a mennyiben nem közjegyző, a helyettesitett közjegyző hivatalos pecsétjét használja. Maga a helyettesitett közjegyző a helyettesités tartama alatt semminemű közjegyzői teendőket nem végezhet; [11]) az általa választott helyettes eljárásáért azonban vagyonilag közvetlenül felelős. Ez okból az ilyen helyettes nem is tartozik biztositékot letenni; mig ellenben a kamara által kirendelt helyettes, a mennyiben nem közjegyző, a törvényszerű biztositékot épúgy köteles letenni, mint a közjegyző. [12])

IV. A közjegyzői jelöltek a közjegyzői kamara felügyelete és ellenőrzése alatt állanak [13]) s ugyanazon fegyelmi hatóságnak vannak alávetve, mint a közjegyzők. A közjegyzői helyettesekre nézve ugyanazon fegyelmi vétségek és fegyelmi büntetések is vannak megállapitva, mint a közjegyzőkre nézve. [14]) A nem helyettesekül alkalmazott közjegyzői jelöltekre nézve ellenben a fegyelmi vétségek és azok büntetései külön, következőleg vannak megállapitva:

1. Fegyelmi vétséget követ el azon közjegyzői jelölt,

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyűlési Könyvtár (www.ogyk.hu)

a ki: a) főnöke utasitásait épen nem, vagy ismételten hanyagul teljesiti; b) magát botrányosan viseli; c) hatóságok irányában szóval vagy beadványaiban tiszteletlenséget tanusit; d) alkusz- vagy hajhászi teendőkre vállalkozik; e) a zugirászokat tiltott cselekvényeikben elősegiti, vagy azon cselekvényeiket elpalástolni igyekszik. [15])

2. A fegyelmi büntetések: a) irásbeli feddés: b) pénzbirság 5—100 forintig; c) a közjegyzői gyakorlattól felfüggesztés legfelebb egy évig; d) a lajstromból kitörlés annak kimondásával, hogy a jelölt öt év alatt a lajstromba ismét fel nem vehető, illetve öt évig közjegyzővé ki nem nevezhető.

Ha a közjegyzői jelölttől a pénzbirság be nem hajtható, a kamara, illetve a fegyelmi bíróság, 2 forintot egy napba számitva, a jelöltet a megfelelő időre a gyakorlattól felfüggeszti. A felfüggesztés azonban azonnal ismét megszüntetendő, mihelyt a be nem hajtott pénzbirság hátralevő része lefizettetett. [16])

---

[1]) 1874. XXXV. t.-cz. 17. §.

[2]) 1886. VII. t.-cz. 1. §. a) pont.

[3]) Id. t. 2. §.

[4]) Id. t. 3. §. Az 1874. XXXV. t.-cz. a közjegyzői jelöltektől nem kivánt fogadalmat.

[5]) Id. t. 4. §.

[6]) Id. t. 5. §.

[7]) Id. t. 5. §. 1. bek.

[8]) Id. t. 6. §.

[9]) 1874. XXXV. t.-cz. 22. §.; 1886. VII. t.-cz. 7. §.

[10]) 1874. XXXV. t.-cz. 22. §. 2. bek.

[11]) Id. t. 24. §.

[12]) 1886. VII. t.-cz. 8. §.

[13]) 1874. XXXV. t.-cz. 167. §.

[14]) 1886. VII. t.-cz. 42. 44. 45. §§. V. ö. fentebb 77. §.

[15]) Id. t. 43. §. A c)—e) pontok a közjegyzőkre és helyettesekre vonatkozó 42. §-ból vannak átvéve.

[16]) Id. t. 45. §.

DTT - Magyar Jogi Portál 2018 — Országgyülési Könyvtár (www.ogyk.hu)

ORSZÁGGYŰLÉSI
·KÖNYVTÁR·

916_OGYK_000311354_04346845

Nagy Ferenc
A polgári törvénykezelés rendje Magyarországon 1889

https://go.ogyk.hu/ogy01-000311354

A digitalizálás az Országgyűlési Könyvtár Digitalizáló Műhelyében készült a "DTT – Magyar Jogi Portál" projekt (2018) keretében.

Attribution (CC-BY-4.0)
Nevezd meg!